

34 ZBIRKA
RAZPOZNAVANJA
RECOGNITIONES

Helena Jaklitsch

**SLOVENSKI
BEGUNCI
V TABORIŠČIH
V ITALIJI 1945–1949**

INŠTITUT ZA NOVEJŠO ZGODOVINO
Ljubljana 2018

Inštitut za novejšo zgodovino

34 ZBIRKA
RAZPOZNAVANJA
RECOGNITIONES

Helena Jaklitsch

**SLOVENSKI BEGUNCI
V TABORIŠČIH
V ITALIJI**

1945–1949

ZALOŽBA INZ

Odgovorni urednik dr. Aleš Gabrič
Založnik Inštitut za novejšo zgodovino
ZBIRKA RAZPOZNAVANJA / RECOGNITIONES 34
ISSN 2350-5664

Helena Jaklitsch
SLOVENSKI BEGUNCI V TABORIŠČIH
V ITALIJI 1945–1949

Recenzenta dr. Bojan Godeša
dr. Bojan Balkovec

Jezikovni pregled Polona Kekec
Prevod povzetka Borut Praper
Oblikovanje Barbara Bogataj Kokalj

Tisk Medium d.o.o.

Naklada 300 izvodov

Izid knjige sta Javna agencija za raziskovalno dejavnost
podprli Republike Slovenije
Knjižnica Dušana Černeta, Trst

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana
314.151.3-054.73(450=163.6)"1945/1949"
JAKLITSCH, Helena

Slovenski begunci v taboriščih v Italiji : 1945-1949 /
Helena Jaklitsch ; [prevod povzetka Borut Praper]. - Ljubljana :
Inštitut za novejšo zgodovino, 2018. - (Zbirka Razpoznavanja =
Recognitiones ; 34)

ISBN 978-961-6386-94-4
298436096

VSEBINA

- 7 PREDGOVOR
- 15 ODHOD IZ DOMOVINE
- 25 SLOVENSKO BEGUNSKO ŠOLSTVO
V TABORIŠČIH V AVSTRIJI
- 49 ŽIVLJENJE V TABORIŠČIH V ITALIJI
 - 57 Taborišče v Monigu
 - 74 Taborišče v Forliju
 - 78 Taborišče v Serviglianu
 - 142 Taborišče v Senigaliji št. 9
 - 169 Taborišče Albergo Bagni (Senigalija št. 7)
 - 183 Taborišče v Barletti
 - 199 Slovenci v drugih taboriščih
- 225 SLOVENSKO BEGUNSKO ŠOLSTVO
V TABORIŠČIH V ITALIJI
 - 230 Monigo
 - 268 Servigliano
 - 320 Albergo Bagni (Senigalija št. 7)
 - 340 Senigalija št. 9
 - 378 Barletta
 - 388 Šolske dejavnosti v drugih taboriščih
 - 404 Visokošolci

410 REPATRIACIJA IN ODHOD

416 ZAKLJUČEK

424 POVZETEK

435 SUMMARY

445 VIRI IN LITERATURA

457 SEZNAM KRATIC

461 IMENSKO KAZALO

PREGOVOR

Ob koncu druge svetovne vojne se je iz domovine umaknilo več kot dvajset tisoč Slovencev. Večji del, skupaj s slovensko narodno vojsko, je šel na Koroško, nekaj tisoč Slovencev pa se je znašlo v Italiji. Med temi, ki so se umaknili pred pričakovanim nasiljem nove oblasti, je bil velik del slovenske predvojne politične, gospodarske, družbene, kulturne in prosvetne elite. Nihče med njimi takrat ni niti slutil, da se mnogi nikoli več ne bodo vrnili domov. Naslednjih nekaj let so slovenski begunci preživeli v različnih taboriščih po Avstriji in Italiji, nato pa jih je begunska pot peljala v svet. Večina se jih je izselila v Argentino, saj je bila ta, po posredovanju izseljenskega duhovnika Janeza Hladnika pri takratnem predsedniku Juanu Peronu,¹ pripravljena sprejeti do deset tisoč slovenskih beguncev, ne le mladih in za delo sposobnih, kakršna je bila zahteva večine drugih držav, temveč cele družine, tudi ostarele in otroke. V novi domovini so bili številni Slovenci uspešni, postali so uspešni podjetniki, ugledni profesorji, mednarodno priznani zdravniki, inženirji, kardinali ipd. Mnogi so svoj uspeh pripisovali izredno kakovostnemu šolanju, ki so ga bili deležni v slovenski begunski šoli v taborišču. Toda

1 AZS, Hladnikov arhiv, H2/5, pismo Hladnika Peronu; Janez Hladnik, *Od Triglava do Andov*, str. 154. Vnos te knjige je jugoslovanska oblast celo uradno prepovedala z objavo v Uradnem listu SFRJ. Uradni list SFRJ, št. 26, 19. 5. 1978.

o tem, ali so bile slovenske begunske šole res nekaj tako izrednega, v gradivu, ki je na razpolago v Sloveniji, ni mogoče najti odgovorov. Razlogov za to je več. Eden bistvenih je zagotovo ta, da je pretekli družbeni sistem, ki je obvladoval slovenski prostor od konca druge svetovne vojne do konca osemdesetih let, prva desetletja onemogočal vsak stik s slovensko politično emigracijo, kasneje pa je bil ta delno sicer dovoljen, vendar strogo nadzorovan in omejen. Publikacije, ki so jih nekdanji taboriščniki izdajali v novih domovinah, v njih pa pripovedovali o begunskem življenju, v Sloveniji niso bile dostopne (njihov morebitni vnos pa preganjan), prav tako niso bile dostopne številne publikacije, ki so bile izdane v taboriščih.² Šele kasneje, po slovenski osamosvojitvi, je prišlo do intenzivnejših povezav s Slovenci po svetu, s tem pa postopno tudi do možnosti do globljega spoznavanja begunskega oz. taboriščnega življenja. Tudi v slovenskem povojnem časopisju skoraj ni mogoče zaslediti objav o življenju slovenskih beguncev v taboriščih, čeprav so bila na Koroškem ta od jugoslovanske meje praktično oddaljena le nekaj deset kilometrov. Če se je že pojavil kakšen članek, pa je bil izrazito negativno obarvan.³ Tudi pri pouku zgodovine ta tema vse do danes ni našla prostora, čeprav čas naše polpretekle zgodovine še vedno vpliva na naša sedanja družbena, politična in gospodarska razmerja, poznavanje bogatega kulturnega in prosvetnega življenja, ki jim ga je v nemogočih razmerah uspelo razviti v taboriščih in je želo občudovanje tudi pri taboriščnih oblasteh, pa bi zagotovo pozitivno vplivalo tudi na zavedanje in spoštovanje lastne zgodovine in identitete.

Taboriščno življenje v povojnih letih tako v Avstriji kot v Italiji je nekaj posebnega v naši celotni zgodovini. Zgodovinar se tako ne more načuditi nad kakovostjo teh treh, štirih posebnih let. Razsežnost kulturne in šolske dejavnosti, ki so jo razvili slovenski begunci v vseh taboriščih, še danes preseneča po kvaliteti in žlahtnosti, še posebej ob upoštevanju razmer, v katerih

2 Gabrič, *Cenzura v Sloveniji po drugi svetovni vojni*, str. 63–77.

3 F. M., *Taborišče jugoslovanskih razseljencev*, 26. 5. 1948.

je obstajalo. Ob tem smemo zatrditi, da je prav šolstvo pomenilo biser vseh prizadevanj beguncev, da si ustvarijo novo življenje, zavedajoč se, da je izobrazba ključ do vsakega osebnega, družbenega in gospodarskega napredka. Številni obiskovalci, ki so prihajali v stik z njimi, niso skoparili s pohvalami. Tako je Miss P. Warner,⁴ odgovorna za šolajoče se otroke po taboriščih, po opravljenem nadzoru na slovenski begunski ljudski šoli v Peggetzu angleški zavezniški upravi na Dunaju poročala: »Ne moremo prehvaliti mož in žena, ki so ustvarili tako vrhunsko šolo in vzbudili toliko volje za šolanje v Lienzu. Ozračje je bilo prežeto z vsesplošnim navdušenjem. V prvem razredu, ki sem ga obiskala, so bili učenci in učitelj brez učbenika. Anatomijo je učitelj zato predaval na podlagi lastnih, na roko napisanih zapisnikov. Po stenah so viseli visoko kakovostni učni plakati, ki so jih izdelali učenci.«⁵ Da bi lahko v polnosti spoznali in razumeli ta fenomen, je bilo potrebno najprej spoznati razmere, v katerih je nastajalo slovensko begunsko šolstvo in kulturno življenje. In čeprav se knjiga posveča taboriščem v Italiji, v katerih so se znašli slovenski begunci, pa je v prvem delu knjige na kratko predstavljeno tudi življenje in šolstvo Slovencev v taboriščih v Avstriji, saj sta se na neki način obe slovenski begunski skupnosti srečevali in povezovali ter sočasno ustvarjali ta fenomen. Razlog, da je Avstrija v knjigi zgolj na kratko predstavljena, je tudi v tem, da je ta del v našem prostoru vendarle nekoliko bolj poznan in podrobneje raziskan.

Knjiga poleg obširnega pregleda slovenskega begunskega šolstva v Italiji prinaša novo in celovito, predvsem pa sistematično in pregledno predstavitev življenja Slovencev v taboriščih v Italiji. Priprava takega pregleda je bila zaradi pomanjkanja literature in virov zelo zahtevna. Ta del begunske zgodbe je bil praktično neraziskan, zelo malo je dostopnih arhivskih virov,

4 V virih so delavke Rdečega križa vedno navedene le s priimkom ter z nazivom Miss (z veliko začetnico), zaradi česar je enak naziv uporabljen v knjigi.

5 UNRRA, S-0527-0102, Welfare – Books and Periodicals, Education Survey, Klagenfurt, to: Director of Relief Services, Central H. Q. Vienna, 21. 5. 1946, Part B – Detailed Report on the camps, 21. 5. 1946, str. 3.

med literaturo najdemo le posamezne članke ali knjige, ki znotraj morda bežno omenjajo življenje Slovencev v teh taboriščih. Najti je mogoče nekaj zgodb in spominov, ki so jih zapisali nekdanji begunci, vendar gre le za drobce, nepovezane v celoto. Zanimivo je, da zgodba slovenske begunske skupnosti v Italiji ni manj prisotna le v naši zavesti, temveč na neki način tudi v slovenskih skupnostih po svetu, kjer so si nekdanji taboriščniki ustvarili nov dom. Daljši pregled življenja v posameznih taboriščih je bil leta 1949 objavljen v Koledarju Svobodne Slovenije in je predstavljal okvir za podrobnejše raziskovanje, temeljni vir za spoznavanje taboriščnega življenja pa je postal časopis Zedinjena Slovenija, dnevnik, ki ga je največja slovenska begunska skupnost v Italiji začela izdajati septembra 1945 v taborišču v Serviglianu in je neprekinjeno izhajal vse do februarja 1948. Pomembno pri osvetljevanju te teme je gradivo, ki ga hrani Archives of the United Nations Relief and Rehabilitation Administration v New Yorku (arhiv Unrre). O tem, kakšno je bilo življenje v taboriščih Forli in Eboli, lahko spoznamo skozi oči Zdenka Rota, ki je v taborišču pisal dnevnik, ter nekdanjega taboriščnika Pavla Borštnika.

Pregled begunskega šolstva temelji predvsem na virih, pridobljenih v tujini, saj je v arhivih v Sloveniji ohranjenega izredno malo gradiva, ki bi se nanašalo na obravnavana taborišča. Iz ohranjenega gradiva (ki je res izredno majhno po obsegu) je sicer lahko razbrati, da so posamezniki (sodelavci Udbe) pošiljali v Slovenijo zelo natančna, predvsem pa redna poročila, vendar pa je bilo očitno to gradivo kasneje uničeno. Temeljni vir za raziskovanje slovenskega begunskega šolstva je predstavljal Osrednji zgodovinski arhiv Zedinjene Slovenije v Buenos Airesu. Arhiv med drugim hrani gradivo slovenske begunske gimnazije in slovenske begunske ljudske šole iz taborišč v Monigu, Serviglianu in Senigallii ter nekaj posameznih dokumentov iz drugih taborišč, predvsem poročil Narodnemu odboru za Slovenijo, ki je deloval v Rimu. Zelo dragocen je Hladnikov arhiv, ki je prav tako del arhiva Zedinjene Slovenije.

Italijansko ime kraja Senigallia so slovenski begunci poslovenili. Tako so povsod, razen v uradnih dokumentih (spričevala, potrdila ipd.), uporabljali zapis Senigalija (ponekod celo Senigallija). Tudi v kasnejših objavah, ko so pisali o tem taborišču, so uporabljali slovenski zapis imena, zato je ta oblika ohranjena tudi v knjigi. Zapis Senigallia je uporabljen le pri arhivskem gradivu Unrre in arhivu Osrednjega zgodovinskega arhiva Zedinjene Slovenije v Buenos Airesu (AZS), in sicer le v primerih, ko gre za citiranje.

Pri iskanju osebnih podatkov ključnih osebnosti v taboriščih, tako v Italiji kot v Avstriji, je bilo zelo uporabno gradivo pod oznako »Slovenski biografski leksikon« (SBL), ki ga hrani AZS. Uredniški odbor Koledarja Svobodne Slovenije (Buenos Aires), katerega člana in glavna pobudnika priprave SBL sta bila dr. Tine Debeljak in dr. Miloš Stare, se je v začetku 50. let odločil, da izda SBL Svobodne Slovenije (po vzoru ideje, ki je nastala na Goriškem in Tržaškem, o pripravi pregleda pomembnih kulturnih delavcev na Primorskem, iz katere je kasneje nastal PSBL), v katerega naj bi bili uvrščeni vidni slovenski emigranti, predvsem kulturniki, ki so s svojim delom prispevali k napredku narodne duhovne kulture, vendar v domovini niso bili priznani oziroma so bili zamolčani. Na seznam, ki vsebuje 83 imen, so bili med drugim uvrščeni Marko Bajuk, dr. Tine Debeljak, Milan Komar, Alojzij Geržinič, Vinko Beličič, Martin Jevnikar, dr. Jože Jagodic, Vladimir Kos, Karel Mauser, dr. Alojzij Odar, France Gorše in dr. Miloš Stare. Podatke o posameznih osebah so zbirali od leta 1954 do 1957 (tudi pri osebah samih), vendar tak leksikon ni izšel.

Čeprav je življenje slovenskih beguncev v Avstriji le na kratko predstavljeno, je vseeno prav, da izpostavimo nekatera bistvena gradiva, pomembna za njihovo proučevanje. Prve prispevke je že v 80. letih objavila Milica Strgar, temeljno delo o življenju slovenskih beguncev v Avstriji pa je pripravila Rozina Švent. Veliko je k zavedanju o begunski skupnosti na Koroškem prispevala Rafaelova družba, ki je s pomočjo fotografskega

gradiva nekdanjega taboriščnega fotografa Marjana Hočvarja pripravila že več fotografskih razstav ter knjigo *Cvetoči klas pelina*, ki s slikami odstira begunsko zgodbo. Skupaj z Narodno in univerzitetno knjižnico ter avtorico te knjige je Rafaelova družba pripravila tudi knjigo *Rojstvo novih domovin*, ki prav tako pripoveduje zgodbe o ljudeh, ki so izkusili povojno taboriščno življenje, nastala pa je tudi istoimenska razstava.

Za proučevanje slovenskega begunskega ljudskega šolstva v Avstriji je pomemben arhiv šolskega upravitelja Aleksandra Majhna, ki ga je v Buenos Airesu dolga leta hranil njegov sin Ivo Majhen, nato pa ga izročil avtorici knjige.

Delo, skrb, predvsem pa težke okoliščine, v katerih je nastala in delovala slovenska begunska gimnazija v Peggezu, kasneje pa v Špitalu, razkrivajo neobjavljeni osebni spomini ravnatelja Marka Bajuka, ki so mi jih izročili domači. Za šolstvo, predvsem za pregled dela begunske gimnazije v Avstriji, so pomembna letna poročila, ki jih je ob koncu vsakega šolskega leta v taborišču izdal in natisnil ravnatelj gimnazije. Obsežnejše gradivo o posameznih taboriščih v Avstriji, tudi s poudarkom na šolstvu, je shranjeno v arhivu Unrre. V njem je mogoče najti različne poimenske sezname, poročila o stanju in o številu učencev v posameznih šolah, o tem, s kakšnimi težavami so se srečevali pri svojem delu učitelji in učenci. Za raziskovalno temo je arhiv pomemben tudi zaradi ohranjene uradne korespondence med zavezniško upravo, taboriščnim vodstvom in delno Narodnim odborom za Slovenijo v Rimu. Izredno bogato arhivsko dediščino o delu slovenskih beguncev v Avstriji hrani tudi *Studia Slovenica*, ki jo je ustanovil dr. Janez Arnež, a je javnosti v veliki meri žal nedostopna.

Pri obravnavi raziskovalne teme so bili zelo uporabni gradivo, ki je nastajalo v taboriščih in ga hranijo nekdanji begunci, ter njihova osebna pričevanja. Zelo zgovorno o taboriščnem življenju pričajo fotografije, ki jih je v osrednjih taboriščih v Italiji posnel begunec in fotograf Lojze Erjavec. Njegovi posnetki so še toliko bolj dragoceni, ker je bil za italijanska taborišča

praktično edini fotograf (kar nekaj njegovih fotografij je tu prvič objavljenih).

Slovensko begunsko šolstvo ter pestro kulturno življenje se po poglobljenem študiju dejansko izkažeta kot navdihujoča. Kljub vsesplošnemu pomanjkanju sta dosegali zavidljivo raven, bili sta zahtevni, vendar sta prav zaradi zahtevnosti kmalu začeli uživati spoštovanje. Kakovost so prepoznali tudi izven taborišč, zaradi česar so se dijaki z maturitetnim spričevalom, pridobljenim na slovenskih begunskih gimnazijah, lahko vpisovali na univerze, najprej v Italiji in Avstriji, kasneje pa tudi v drugih evropskih državah in Ameriki.

**ODHOD IZ
DOMOVINE**

Tik pred koncem druge svetovne vojne je bilo jasno, kdo v Sloveniji bo zmagovalec, saj so v zavezništvu s sovjetsko Rdečo armado pod vodstvom Komunistične partije postali zmagovalci tudi partizani. Demokratični tabor, kot so se poimenovali »zakonito izvoljeni poslanci slovenskega naroda, ki so zastopali interese slovenskega naroda v zadnji narodni skupščini Kraljevine Jugoslavije leta 1938/1939«,⁶ je vse do konca vojne upal, da bodo Slovenijo zasedle zahodne zavezniške enote (Američani in Angleži) in da bodo skupaj z njimi dosegli državnopravno združitve vsega slovenskega narodnega ozemlja v Zedinjeno Slovenijo. O tem, da bi se umaknili iz domovine, nekaj dni pred koncem vojne ni nihče razmišljal. Narodni odbor za Slovenijo, ki mu je zakonitost slovenskega narodnega predstavništva po vojni priznal tudi zgodovinar Metod Mikuž,⁷ je 3. maja 1945 sklical prvo sejo »začasnega slovenskega narodnega predstavništva«, na njej pa je predsednik narodnega odbora dr. Jože Basaj prisotne nagovoril:

»V odločilnem času ste bili povabljeni na sejo začasnega slovenskega narodnega predstavništva. Čas nujno zahteva, da narod po svojih predstavnikih izrazi svojo voljo na zunanaj in na znotraj in da okrepi svojo obrambo proti invaziji terorja in boljševizma, ki ne pozna narodne sprave, čeprav je triletna državljanska vojna zahtevala že toliko krvi in uničila toliko narodnega premoženja. Na znotraj narod pričakuje odločno besedno oblast, ker dogodki hitro dozorevajo in obstoji nevarnost, da narodna akcija za združitve vseh Slovencev v Zedinjeno Slovenijo pride prepozno. Na zunanaj je položaj tak, da je zadnja ura, da se ustvari stik z velikimi demokratskimi zavezniki na zahodu. /.../ Skoro triletna vojna je v demokratičnih strankah ustvarila enotno voljo, da boljševizem in terorizem na Slovenskem ne bosta zavladala.«⁸

6 SI AS 1931, šk. 929, Šmajd, NO, št. 493.

7 Mikuž, Pregled zgodovine narodnoosvobodilne borbe, str. 47.

8 SI AS 1931, šk. 930, Šmajd, NO, št. 1653.

Toda namesto zahodnih zaveznikov so Slovenijo ob pomoči Rdeče armade zasedli partizani, oblast pa je prevzela Komunistična partija. V mnoge Slovence, še posebej na Dolenjskem in Notranjskem, ki so že med drugo svetovno vojno občutili nasilje komunistične revolucije,⁹ se je zato ob koncu vojne naselil strah pred novo oblastjo. Tudi komunistično vodstvo je dalo jasno vedeti, kaj čaka tiste, ki so jih sami označili kot izdajalce in so predstavljali potencialno opozicijo njihovi oblasti. Zaradi tega so se številni odločili, da se za štirinajst dni, morda nekaj tednov umaknejo na Koroško in na zahod, v Italijo. Marko Kremžar je o tem, zakaj so se ljudje odločili za odhod, zapisal:

»Ko se je v maju leta 1945 pričela valiti po slovenskih cestah reka beguncev pred komunisti, to ni bil organiziran ali predvidevan podvig. Strah pred krvoločnostjo komunističnih partizanov je bil tako splošen in globok, da je pognal na ceste tisoče rojakov, ki niso vedeli drug za drugega. Dovolj je bilo, da se je zvedelo: 'Domobranci se umikajo, partizani prihajajo', da je množico ljudi prevzel strah in mnoge pripravil do tega, da so zapustili dom. Ne za dolgo, so mislili, le do Ljubljane, dokler ne pridejo zavezniki ..., morda do Kranja ..., le čez Ljubelj ... do Angležev. Nihče ni zapuščal domovine, le umakniti so se hoteli za nekaj časa, da rešijo življenje, dokler se stvari ne umirijo.«¹⁰

V začetku maja 1945 so se tako mnoge družine in posamezniki pridružili množici ljudi, ki se je prek Ljubljane pomikala proti Ljubelju, manjši del beguncev pa se je v Avstrijo umikal po Mežiški dolini v Pliberk ter prek Jezerskega v Beljak. Med temi, ki so se umikali, je bila tudi glavnina Slovenskega in Gorenjskega domobranstva oziroma Ljubljanske in Gorske divizije Slovenske narodne vojske ter druge vojaške enote (nemška vojska, četniki in drugi). Prve skupine civilistov so začele odhajati že 5. maja

9 Jaklitsch, Seznam žrtev revolucionarnega nasilja, str. 107–126; Hančič, Revolucionarno nasilje.

10 Kremžar, A. D. 1945, str. 51.

1945 (okoli tisoč),¹¹ glavnina beguncev pa je šla na pot šele dan ali dva kasneje. Med temi, ki so odhajali, so bili tudi številni slovenski predvojni poslanci, člani Narodnega odbora, vodilni člani predvojnega demokratičnega tabora, župani, podjetniki, univerzitetni profesorji, učitelji in mnogi duhovniki. Odhajal je velik del slovenske intelektualne, politične, družbene, kulturne in prosvetne elite.¹²

Do Celovca, potem pa do Trziča je sprva še vozil vlak, kasneje pa so morali begunci vso pot opraviti peš, zaradi česar je bila še bolj naporna, še posebej za tiste z majhnimi otroki. Nekateri so se na pot odpravili z vozički, kolesi ali motocikli. Predvsem kmetje so vzeli s sabo tudi vozove, na katere so naložili najnujnejše; tisto, kar so menili, da bodo v nekaj tednih bivanja na Koroškem potrebovali. Tu ali tam je imel kdo pri vozu privezanega še vola ali kravo, na vozove pa so od časa do časa vzeli tudi utrujene begunce. Pot je bila za večino zelo utrujajoča, poleg tega pa so bili lačni in žejni. Po tej poti se je pomikal tudi Janez Zdešar, ki je bil nato kot domobranec vrnjen, vendar mu je uspelo kot enemu redkih s Teharij pobegniti: »Cesta, zasedena s tisoči vozov, pešcev. To so bile cele kolone, počivali so na travnikih, tam so jedli, pili, čakali so, bili so zastoji, cela kolona se je ustavila. Ljudje so bili čisto prestrašeni, kaj pa je zdaj, potem je še počil kak strel, eksplozija ponoči, ljudje so se bali.«¹³ Toda nihče si ni upal zaostati, saj so se jim približevale partizanske enote, ki so zadnji del begunske kolone iz daljave tudi obstreljevale. Dodatno so pot oteževale nemške enote, ki so ob umiku do slovenskih beguncev večkrat nastopile nasilno in surovo, vendar so se jim nekajkrat domobranci in četniki, ki so se umikali z njimi, odločno uprli.¹⁴ Zaradi težav pri prehodu skozi predor (Nemci so predor hoteli uporabiti izključno za umikajočo se

11 Dežman, Kokalj Kočevar, Slovenija – duhovna domovina, str. 123.

12 Miha Krek maja 1946 piše Janezu Hladniku v Argentino, da je vseh beguncev okoli petnajst tisoč, med njimi okoli tri tisoč žensk, tisoč petsto otrok, mlajših od 16 let, štiristo visokošolcev, tristo duhovnikov, petsto intelektualcev. AZS, Hladnikov arhiv, H2/1, Pismo Kreka Hladniku, 10. 5. 1946.

13 Zdešar, osebno pričevanje, 5. 9. 2011.

14 Mlakar, Slovensko domobranstvo, str. 486.

nemško vojsko, zaradi česar so civilistom preprečevali prehod skozi predor) so se nekateri odločili za pot čez Ljubelj. Zaradi strmega pobočja, kasneje pa tudi požarov je bila tudi ta pot izredno zahtevna in naporna, poleg tega pa so morali tisti, ki so vzeli s seboj živino ali vozove, te večinoma pustiti ob poti.

Proti Ljubelju, maj 1945
(foto: Lojze Erjavec, arhiv avtorice)¹⁵

Vsem beguncem je ostal v spominu prehod skozi nedokončan predor Ljubelj. V njem namreč ni bilo luči, cesta je bila v slabem stanju, polna lukenj in luž, s stropa je neprijetno kapljalo, nihče ni vedel, kaj jih čaka na drugi strani. »Najnevarnejši so bili konji, ki so bili preplašeni in težko obvladljivi. Dvakrat sem že mislil, da nas bodo pohodili ali nas ubili s kopiti,« je v svojih spominih zapisal eden ob beguncev. »Zdelo se je, da predor nima konca. /.../ Ne spominjam se, kako dolgo je trajalo, da smo prišli skozi – vsekakor zelo dolgo.«¹⁶

15 Avtor vseh fotografij v knjigi, če ni drugače navedeno, je fotograf Lojze Erjavec. Fotografije hrani avtorica.

16 Milač, Kdo solze naše posuši, str. 225.

Nova nevarnost se je za umikajoče se pojavila na drugi strani predora. Partizani so namreč že zasedli Borovlje, prav tako most čez Dravo, s čimer so želeli slovenskim beguncem, predvsem pa domobrancem preprečiti prehod prek reke ter stik z britanskimi enotami, ki so bile na drugi strani Drave. Da bi omogočil prehod, je 10. maja 1945 podpolkovnik Vuk Rupnik s četami svojega bataljona napadel partizansko zaporo ter jo prebil. Partizani so ob tem napadu utrpeli kar nekaj izgub, poleg tega so se morali umakniti s tega območja,¹⁷ domobranci in civilisti pa so se prek dravskega mostu umaknili v britansko okupacijsko cono. Večina članov Narodnega odbora se je ob prihodu v Celovec nastanila v hotelu Stadt Trieste, v katerem so imeli nato številne sestanke ter skušali vzpostaviti stik z angleškimi zasedbenimi oblastmi.¹⁸ Ker pa so bile vse nastanitvene možnosti v Celovcu in okolici zelo hitro zasedene, so Angleži tako vojsko kot civilne begunce usmerili na Vetrinjsko polje, kjer so uredili začasno taborišče. O tem, da lahko pričakujejo več deset tisoč »protititovskih beguncev, ki so prozavezniško usmerjeni«, je zavezniške oblasti še konec aprila opozarjal dr. Miha Krek ter jih prosil, da te, ki bodo prišli, zaščitijo. Na Krekova opozorila zavezniki niso reagirali, so se pa vseeno počasi vendarle začeli pripravljati na morebiten prihod beguncev v Italijo in Avstrijo.¹⁹

Večina teh, ki so prišli med prvimi na Koroško, se v Celovcu ni niti ustavljala (ali pa zgolj za nekaj dni), temveč so nadaljevali pot proti Lienzu. Kar nekaj beguncev, še posebej študentov si je tako streho nad glavo poiskalo pri kmetih v Anrasu in njegovi okolici. Tisti, ki so ostali v Celovcu, so poiskali prenočišča v šolah, župniščih, tamkajšnjih hotelih in pri znancih ali sorodnikih. Nekateri so odšli v Beljak, drugi so si našli nastanitev v okolici Baškega jezera. Skupine beguncev, ki so prišli čez Karavanke po 10. maju, so že nameščali v zasilno taborišče v Vetrinju. Tako člani Narodnega odbora kot tudi drugi so želeli čim

17 Rulitz, Vetrinjska in »bleiburška« tragedija.

18 Švent, Slovenski begunci v Avstriji, str. 33.

19 Arnež, SLS, str. 242.

prej priti v Italijo, predvsem zaradi bojazni, da ne bi Koroške zasedli partizani in bi bili prisilno vrnjeni v Jugoslavijo. Begunci se zato na Koroškem niso počutili varno. Takole se spominja Nežka Čampa, doma iz okolice Ribnice, ki je, stara 25 let, skupaj z očetom, tremi sestrami in bratom odšla od doma 4. maja 1945 (doma je ostala mama s štirimi majhnimi otroki):

»V vasi Ferlah gremo na vlak – del skupine pa gre naprej peš. Na prihodnji postaji zagledamo vojake, misleč, da so Angleži, a ko pogledamo točneje, vidimo partizane, strah se stopnjuje. Peljemo se z vlakom čez Dravski most. Na postaji izstopimo. Tu čakamo naslednjega vlaka. Okrog 7 ure se odpeljemo proti Celovcu. Zopet nova skrb, kje bomo prenočili. Posedemo se na postaji – dva domobranca gresta v mesto za prenočišče. Čez kakšno uro pride eden nazaj v civilu. Opozori nas, naj gremo molče za njim, ker se tu potikajo naši sovražniki. Pripelje nas v park, kjer so bili Hrvatje. Vzeli so nas v varstvo. Prespali smo pod milim nebom na pesku. Zopet se nas polašča obup.«²⁰

Beguncev, ki so prihajali na Koroško, je bilo vedno več, zaradi česar so Angleži tiste, ki so prišli v Celovec in Beljak med prvimi, s kamioni odpeljali v Italijo. V arhivu Socialnega odbora v Špitalu, ki ga hrani arhiv Studia Slovenica, naj bi bil ohranjen seznam slovenskih beguncev, ki so bili takrat odpeljani v Italijo, ter seznam beguncev v Trevisu, vendar zaradi nedostopnosti arhiva tega podatka za zdaj ni mogoče preveriti. Iz nekaterih virov izvemo, da naj bi v petek, 11. maja 1945, odšlo iz Beljaka v Italijo okoli šeststo slovenskih beguncev, naslednji dan pa naj bi iz Celovca v Italijo v Videm odpeljali še okoli petsto ljudi. Med njimi naj bi bila poleg civilistov tudi večina slovenskih štajerskih častnikov.²¹ Po drugih podatkih naj bi 12. maja Angleži s kamioni v Italijo odpeljali okoli osemsto Slovencev, ki so bili nastanjeni v Jesuitenkaserner

20 Čampa, dnevniški zapisi, 8. 5. 1945. Dnevnik je pisala v času od 4. maja 1945 do 28. septembra 1945.

21 Arnež, Slovensko šolstvo v begunskih taboriščih v Avstriji in Italiji, str. 42.

v Celovcu,²² vendar verjetno bolj držijo podatki, ki jih je objavil Janez Arnež, direktor arhiva Studia Slovenica. V časopisu Domovina v taborišču, ki so ga izdajali slovenski begunci v Vetrinju, je najti podatek, da je iz Celovca 12. maja 1945 odpotovalo okoli petsto oseb, »najbrž v Furlanijo«.²³ Ali so po tem datumu zavezniki organizirali še kakšen skupinski prevoz slovenskih beguncev, ni jasno oziroma vse kaže na to, da so bili Slovenci iz Koroške v Italijo organizirano pripeljani le v teh dveh dneh, kasneje pa so šli v Italijo le še posamezniki oziroma manjše skupine; nekateri so imeli dovolilnice, večina pa se jih je tja odpravila na skrivaj, mimo obmejnih kontrol. Med tistimi begunci, ki so prišli kasneje, so bili tudi Ladislav Bevc, Tine Debeljak, Bogumil Remec, Josip Porenta, pri njihovem prehodu čez mejo pa jim je pomagalo tudi pismo škofa dr. Rožmana, ki so ga imeli s seboj.²⁴ Med tistimi, ki so čez mejo pobegnili na skrivaj, je bil Božidar Fink.

Slovenski begunci, ki so bili prepeljani v Italijo iz Avstrije, pa niso bili prvi Slovenci, ki so se ob koncu vojne znašli tam. V Italijo so se začeli prvi organizirano umikati primorski domobranci. Konec aprila je general Miodrag Damjanović, ki je spomladi 1945 kot Mihalovičev zastopnik prišel z namenom, da prevzame vrhovno vodstvo nad združenimi slovenskimi in srbskimi vojaški enotami, ki bi se povezale v protikomunistični fronti, na Primorsko,²⁵ vsem svojim enotam izdal povelje za umik na desni breg Soče, skupaj z njim pa je pod vodstvom generala Ivana Prezlja odšel tudi del slovenske narodne vojske, štajerski četniki ter večji del primorskih domobrancev.²⁶ Pod vodstvom Prezlja naj bi se jih umaknilo 946, od tega okoli petsto štajerskih četnikov. Štajerski odred pod vodstvom Jožeta Melaherja se je umaknil na Koroško, od tam pa so jih Angleži s kamioni prepeljali v Palmanovo, nato pa v taborišče v Ceseni.²⁷

22 Moder, Dr. Valentin Meršol, str. 229; Arnež, SLS, str. 242; Bajlec, Gradivo k Vetrinju, str. 264.

23 Domovina v taborišču, 24. 5. 1945.

24 Bevc, Spomini, str. 157–159.

25 Mlakar, Slovensko domobranstvo, str. 462.

26 Melaher, Ob 30-letnici konca vojske in revolucije, str. 106–108.

27 Borštnik, Moj čas, str. 14.

Ob prihodu v Furlanijo so prišli v stik z zavezniški vojaškimi oblastmi,²⁸ večina primorskih domobrancev je bila z ladjami prepeljana do Tagliamenta, od tam pa so jih Angleži, ki »jih niso neprijazno sprejeli«, odpeljali v taborišče v Ceseni. Taborišče v Ceseni je bilo postavljeno na nogometno igrišče, obdano z žično ograjo, stražili pa so ga indijski vojaki. Večina domobrancev se je odločila, da prestopi med civiliste. V taborišču so Slovenci skupaj z ostalimi taboriščniki skušali čim bolje organizirati taboriščno življenje, še posebej na področju kulture. Kulturni in šahovski odsek je do odhoda v Riccione vodil Alojzij Geržinič.²⁹ Od tu so jih 13. maja 1945 preselili v taborišče v Forliju, kamor je bil poslan tudi general Damjanović. O tem, kako je ta pot potekala, je pisal nekdanji primorski domobranec Janez Arnež:

»Približal se je konec vojne in v zadnjih dneh aprila 1945 sem s skupino domobrancev, ki se je zbrala v tržaškem domobranskem štabu, odšel v pristanišče. Šli smo v skladiščno poslopje, kjer smo bili malo kriti pred streljanjem, ki je prihajalo iz višine nad mestom. Partizani so bili že v mestu. Sredi noči smo končno izpluli na neki hrvaški ladji. Menda smo bili zadnji v konvoju. Slediti konvoju je bilo nujno, ker smo se le tako lahko izognili minskemu polju, ki je bilo znano le voditelju konvoja. Bilo je hladno majsko jutro in vsaj eno letalo sem videl v zraku. Zaradi varnosti sem razdril neko hrvaško zastavo, ki sem jo našel na ladji, in s prijateljem sva razgrnila po krovu slovensko kombinacijo zastave, da bi letalo lahko ugotovilo, da nismo kakšen sovražni oddelek. Letalo Spitfire nas je preletelo in odletelo. Po barvah je pilot verjetno ugotovil, da ni bilo vzroka za sumničenje. Na koncu vožnje smo videli nekaj potopljenih ladij, menda so jih letala potopila, ko so nanje streljali z ladij. Pristali smo menda v bližini izliva Tilmenta (Tagliamento) v morje. Ladja

28 Mlakar, Slovensko domobranstvo, str. 473–485.

29 Geržinič, Od Save do srebrne reke, str. 278. Alojz Geržinič, rojen leta 1915 v Ljubljani, je bil slavist, glasbenik, publicist in urednik. V Argentini je sodil med najvidnejše predstavnike slovenskega kulturnega življenja. Pri Mladiki so leta 2015 izšli njegovi spomini z naslovom 'Od Save do srebrne reke'.

zaradi plitkosti ni mogla do obale. Do tja smo priveslali na gumijastih čolnih, ki smo jih našli na ladji. /.../ Slovenci smo morali čakati vsaj dva tedna, preden so novozelandski vojaki na naše ponovne prošnje prišli do nas in nas odpeljali na tovornih avtomobilih. Sedel sem prav na robu tovornjaka in gledal smerokaze, da sem ugotavljal smer vožnje. Bil sem pripravljen na odskok, če bi se tovornjak usmeril proti vzhodu. Ustavili smo se v taboriščih Forli in Cesena. To sta bili veliki taborišči, kjer so se zbirali tudi tisti, ki so hoteli še ostati v vojaških formacijah in so jih nato kmalu odpeljali v vojaško taborišče Eboli. /.../ Vse tiste 'Tržačane in Goričane', ki nismo hoteli imeti ničesar s kakšno vojaško organizacijo, so končno namestili v civilnem taborišču Riccione.«³⁰

Iz Primorske pa se v Italijo niso umaknili samo primorski domobranci, temveč so se tja zaradi nevarnosti nasilja partizanskih enot umikali (dokler je bilo to mogoče) tudi primorski politiki, duhovniki, goriški bogoslovci ter mnogi, ki se s komunistično ideologijo niso strinjali.

V italijanskih taboriščih so se znašli tudi Slovenci, ki so bili med vojno mobilizirani v nemško vojsko, predvsem iz Gorenjske in Štajerske. Ob izkrcaju zaveznikov na Siciliji in v južni Italiji leta 1943 so se mnogi znašli v zavezniških ujetniških taboriščih, kjer so jim dodelili različna dela (v bolnišnicah, skladiščih ipd.). Nekateri so bili sprejeti tudi v angleško kraljevo letalstvo (RAF), znotraj katerega je septembra 1944 nastal tudi prvi kr. jug. bataljon, ki je imel okoli šeststo vojakov, od teh jih je bila skoraj polovica Slovencev. Ob koncu vojne so bili vsi pozvani, da naj se ponovno vrnejo v Jugoslavijo, vendar se večina zaradi poznavanja razmer v Jugoslaviji in tudi zaradi lastnega nestrinjanja s komunistično ideologijo za to ni odločila, zaradi česar so se ponovno znašli v taboriščih.³¹

30 Dežman, Kokalj Kočever, Slovenija – duhovna domovina, str. 361–362.

31 Slovenski vojaki v R. A. F., str. 149–150; Strgar, Šolstvo in prosvetno-kulturno delo slovenskih beguncev v taboriščih po Italiji, str. 84.

**SLOVENSKO
BEGUNSKO
ŠOLSTVO V
TABORIŠČIH
V AVSTRIJI**

Večina beguncev je prišla v Vetrinjo okoli 12. maja 1945, kjer pa pred njihovim prihodom ni bilo urejenega posebnega taborišča, temveč je bilo tam zgolj nekaj njiv in velik travnik, na robu katerega sta stala cerkev in opuščen cistercijanski samostan. Britanci, ki so zasedli to območje, niso pričakovali takega navala iz Jugoslavije, zato so prostor na Vetrinjskem polju predvideli predvsem za umikajočo se vojsko. Toda število teh, ki so prišli prek Ljubelja na Koroško, se je samo v nekaj dneh povzpelo na več deset tisoč. Ker so bile vse nastanitvene možnosti v Celovcu zasedene, so se odločili, da na Vetrinjsko polje preusmerijo tudi civilne begunce.³² Da bi kolikor toliko uredili življenje v taborišču, je britanska vojna uprava že zgodaj fizično ločila civilni in vojaški del taborišča, za taboriščnega poveljnika za civilni del pa imenovala kanadskega majorja Paula Barreja, ki mu je pri delu med drugim pomagal tudi John Corsellis, humanitarni delavec kvekerske organizacije FAU in pozneje Unrre, vodenje vojaškega dela taborišča pa je prevzel britanski poročnik W. E. Ames. Tudi slovenski begunci so organizirali svoj taboriščni odbor, ki jih je zastopal pred taboriščnim vodstvom. Slovensko begunsko skupnost je zagotovo najbolj zaznamovalo vračanje domobrancev konec maja, manj znano pa je, da so nameravali Britanci v Jugoslavijo vrniti tudi civiliste, kar je s hitro akcijo le nekaj ur pred odhodom preprečil dr. Valentin Meršol. Takrat je taboriščnemu vodji očital: »Gospod Barre, nikoli si ne bi mislil, da nas bodo Britanci vrnili nazaj v domovino brez našega soglasja.«³³ Glede na poročilo slovenskega taboriščnega vodstva je bilo po vrnitvi domobrancev v taborišču skupno 5.865 Slovencev, od tega 3.481 moških in 1.516 žensk ter 868 otrok v starosti do petnajst let.³⁴

32 Moder, Dr. Valentin Meršol, str. 226.

33 SI AS 2023, John Corsellis, intervju z Paul Barrejem, 17. 11. 1989, str. 4.

34 Taboriščni arhiv priča, 4. zvezek, str. 14.

Taborišče v Vetrinju

Razmere v taborišču so bile še posebej v začetku izredno slabe, pa tudi v naslednjih tednih se niso prav dosti izboljšale, saj za to ni bilo praktično nobenih možnosti; vse je bilo odvisno predvsem od samih beguncev in njihove lastne iniciative. Na istem prostoru so se znašli tako vojaki kot civilisti in živina, ki so jo begunci vzeli s seboj, v taborišču pa ni bilo ne barak ne šotorov, kjer bi lahko ljudje živeli. Tako so se znašli vsak po svoje – nekateri so si iz odej, rjuh in drugih večjih kosov blaga, ki so jih imeli s seboj, postavili zasilne šotore, tisti, ki so se pripeljali z vozovi, so si začasno domovanje uredili na njih ali pod njimi, nekateri so si zasilna bivališča naredili iz smrekovega lubja, vej, lesenih desk, kosov pločvine ali drugih odpadnih materialov, ki so jih našli v okolici, večina pa jih je kljub temu naslednja dva meseca spala praktično na golih tleh. V taborišču je primanjkovalo hrane in pitne vode, da pa bi bilo še huje, so domačini nekatere vodnjake onesposobili, nekateri so zaradi množice uporabnikov tudi presahnili.³⁵

³⁵ Pernišek, Dnevnik, 14. maj 1945.

Le nekaj dni po prihodu v taborišče so slovenski begunci ustanovili begunski pevski zbor, katerega prepevanje »bo ljudi zelo poživilo in budilo v njih domovinsko ljubezen in narodno zavest«. ³⁶ Zbor, v katerem je bilo 130 pevcev in pevk, je kasneje zaradi svoje kvalitete postal prepoznaven po vsej angleški okupacijski coni. Ohranjeno je celo vabilo na koncert, ki ga je Slovenski begunski zbor, kot se je imenoval, imel 24. junija 1945 na dvorišču vetrinjske cerkve. ³⁷ Slovenci so že v vetrinjskem taborišču začeli izdajati svoj list *Domovina v taborišču* (prva številka izšla že 15. 5. 1945), saj »je bila žeja po slovenski besedi in po novicah iz domovine med nami tiste dni strašna«. ³⁸ List je izhajal redno vsak dan, nekajkrat celo z dvema izdajama v istem dnevu, objavljaj pa je novice, navodila in odredbe iz taboriščnega življenja, poročila iz Jugoslavije ter mednarodne politike. List je vključeval tudi osebna pričevanja taboriščnikov. Po odhodu iz Vetrinja je list izhajal v Peggetzu, kjer pa so njegovo izdajanje kasneje prepovedali. ³⁹ V teh dveh mesecih, ki so ju preživel v Vetrinju, so pripravili tudi več različnih predavanj ter že nekaj jezikovnih tečajev.

Zaradi neustreznih razmer (taborišče na prostem, slabe higienske razmere, nevarnost epidemije, primanjko hrane idr.) so zavezniki konec junija 1945 vetrinjsko taborišče zaprli ter njegove prebivalce razselili po drugih taboriščih po Avstriji. Okoli 2.600 slovenskih beguncev je bilo poslanih v taborišče v Peggetzu pri Lienzu, v Špital ob Dravi, kjer je bilo že od začetka maja nastanjenih šeststo Slovencev, je šlo okoli 1.600 slovenskih beguncev, v Št. Vid na Glini okoli 600 (zaradi izredno slabih razmer so jih že nekaj mesecev kasneje preselili v bolj urejeno taborišče v Kellerbergu, od tam pa v Špital) ter v Liechtenstein pri Judenburgu okoli 400 beguncev. Pot do novih taborišč je bila za begunce zelo stresna, saj mnogi niso bili prepričani, da jih Angleži ne bodo s ponovno prevaro vrnili v Jugoslavijo. Da

36 Pernišek, Prosvetno delo v taboriščih v Avstriji, str. 110.

37 SI AS 2023, John Corsellis, mapa Programi prireditve, vabilo.

38 Arnež, Slovenski tisk v begunskih taboriščih v Avstriji, str. 44–52.

39 Arnež, Slovenski tisk v begunskih taboriščih v Avstriji, str. 205–206.

bi kaj takega preprečili, so moški med prtljago skrili sekire, s katerimi bi odprli vagona, če bi se izkazalo, da gre vlak proti meji.⁴⁰ Še pred odhodom je slovenski taboriščni odbor odločal o tem, kako bodo slovenske begunce razporedili po taboriščih. Taboriščno vodstvo jim je namreč pri tej odločitvi dalo relativno proste roke, sporočilo jim je le, koliko mest imajo v posameznih taboriščih na razpolago. Odbor se je odločil, da begunci z istih koncev Slovenije ostanejo skupaj, obenem pa so se dogovorili, da vsaka skupina določi svoje vodstvo, da se v vsakem taborišču ustanovi slovenska begunska ljudska šola z vrtcem, zaradi česar je moralo iti z vsako skupino zadostno število učiteljev ter intelektualcev, prav tako pa je bilo dogovorjeno, da mora vsako skupino spremljati nekaj duhovnikov. Ena najpomembnejših odločitev, ki jih je takrat sprejel slovenski taboriščni odbor, pa je bila, da gredo vsi dijaki in celoten profesorski zbor slovenske begunske gimnazije skupaj v taborišče v Peggetz, s čimer so želeli zagotoviti nadaljevanje delovanja begunske gimnazije.⁴¹ Gre za slovensko begunsko gimnazijo, ki so jo slovenski begunci, kljub izjemno težkim razmeram, ustanovili že v vetrinjskem taborišču in je postala sinonim kakovosti povojnega slovenskega begunskega šolstva, znotraj katerega so v letih, ki so jih Slovenci preživeli v taboriščih, delovale ne le begunske ljudske šole in gimnazija, temveč celo srednje strokovne šole.

Skoraj takoj po prihodu na Vetrinjsko polje je Marko Bajuk Narodnemu odboru za Slovenijo podal pobudo, da se v taborišču ustanovi šola:

»Da ne bi izgubili leta, če bi se – kakor smo tedaj vsi upali – v doglednem času vrnili in utrpeli škode v primeri z onimi, ki so ostali doma in nadaljevali šolo, sem začel takoj misliti na zasilno šolo. Pregledal sem vrste profesorjev in ugotovil, da so na razpolago kvalificirani profesorji skoro za vse predmete. Sprožil sem zadevo dr. Joži Basaju, ki je bil namestnik dr. Kreka, predsednika Nar. sveta; ta je bil

40 Pernišek, Dnevnik, 29. 6. 1945.

41 Corsellis, Ferrar, Slovenija 1945, str. 120.

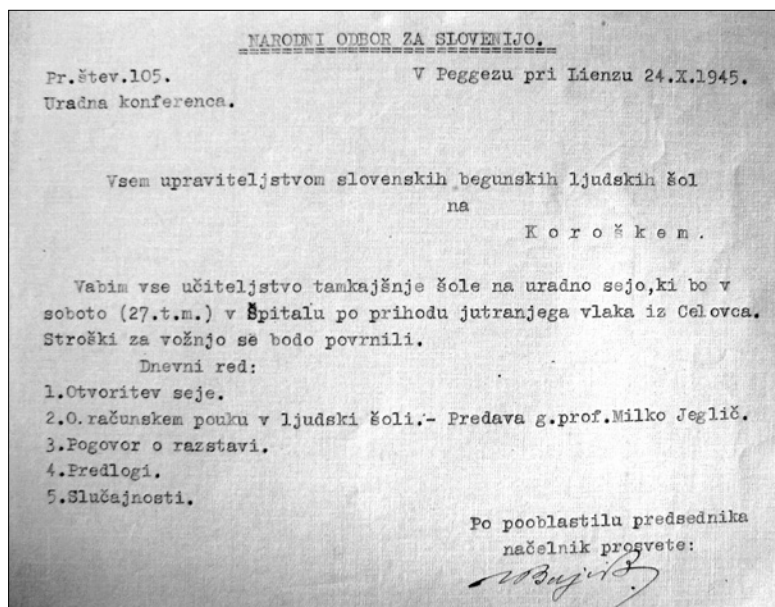
za zadevo takoj vnet, posebno, ko je povzel misel z velikim razumevanjem še dr. Meršol. Zato sem takoj pozval vse di-jake in profesorje, naj se javijo pri taboriščnem ravnateljstvu. Ker je bilo priglašanih dovolj profesorjev in učencev, sva se z dr. Basajem domenila, da začnemo takoj s poukom. Sledili so dekreti št. 1.«⁴²

Narodni odbor je nato 16. maja 1945 izdal dekret št. 1, s katerim je odločil, da se »v slovenskem taborišču Vetrinju ustanovi s pravico javnosti a) prva slovenska begunska gimnazija; b) po potrebi meščanska šola in c) ljudska šola. Spričevala teh šol imajo veljavnost enakih učnih zavodov v Jugoslaviji.«⁴³ Skrb za vzpostavitev ljudske šole je prevzel Aleksander Majhen, ki je moral »najprej ugotoviti: a) koliko je učiteljskih moči in če bodo hotele in mogle poučevati pri jako pičli hrani, ki je bila v Vetrinju; b) število šoloobveznih otrok, kar pa ni bilo baš lahko delo«, poiskati pa je moral tudi ustrezne prostore za šolo in vsaj najnujnejšo opremo. S taboriščnim vodstvom se je dogovoril, da je lahko ljudska šola uporabljala prostore na samostanskem dvorišču, kjer so se razredi zbirali pod posameznimi drevesi in arkadami, kasneje pa so lahko zasedli tudi hodnike v prvem nadstropju samostana. Šlo je za zunanje hodnike, ki so bili še pred vojno zastekljeni, vendar pa so steklo v času vojne zaradi bombnih napadov odstranili oz. je bilo to razbito. Zaradi tega »je bilo poučevanje zelo neprijetno, posebno ob deževnih dneh, ker je bilo precej hladno in je bil močan prepih«, izziv za učitelje je predstavljalo tudi različno predznanje otrok (slabše znanje so imeli predvsem otroci, ki so prihajali iz Gorenjske in Štajerske). V ljudsko šolo, ki je imela štiri razrede osnovne šole in dva razreda višje šole, se je vpisalo 306 otrok (Strgarjeva navaja številko 297, nanjo se sklicuje tudi Šventova. Po podatkih, ki jih navaja Arnež, naj bi ljudsko šolo v Vetrinju obiskovalo 331 učencev, enako v poročilu o begunskem šolstvu poroča Aleksander

42 Bajuk, Spomini, str. 152.

43 Švent, Slovenski begunci v Avstriji, str. 149.

Majhen), ki jih je poučevalo petindvajset učiteljev, znotraj šole je začel delovati tudi otroški vrtec s štiridesetimi otroki.⁴⁴ Pouk se je pričel v torek, 22. maja 1945, torej le deset dni po prihodu v taborišče, ter potekal vsak dan, razen nedelj, vse do preselitve.

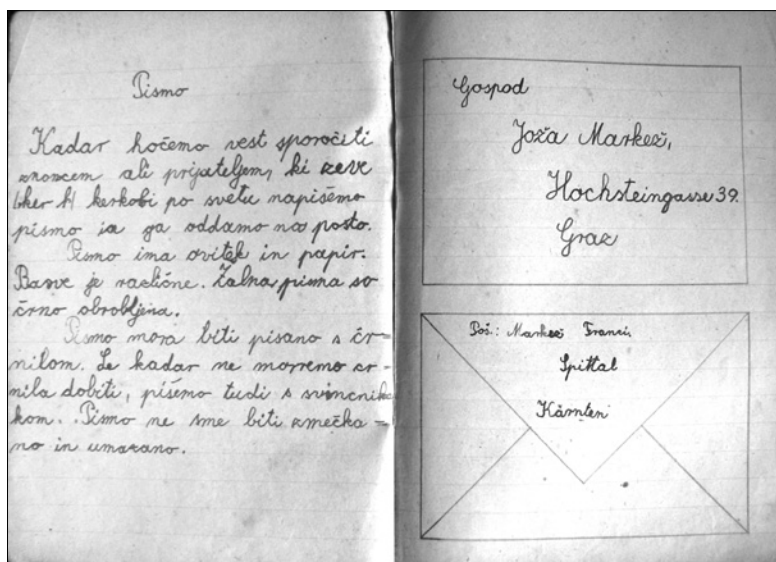

Učitelji begunskih ljudskih šol so delo usklajevali na skupnih sejah.
(arhiv Aleksandra Majhna)

Takoj po preselitvi so Slovenci v vseh štirih taboriščih zopet odprli slovenske ljudske šole. V taborišču v Peggetzu, ki je bilo do novembra 1946, ko so se morali preseliti, osrednje taborišče slovenskih beguncev v Avstriji, je le nekaj dni po prihodu začel delovati otroški vrtec, enako tudi v drugih taboriščih. V njem so otroci, stari med tri in šest let, večino časa, če je le bilo mogoče, preživeli na prostem ob igrinah, prepevanju in rajanju. Poleg otroškega vrtca so v taboriščih ustanovili ljudske šole, znotraj njih pa poseben pripravljalni razred, namenjen tistim otrokom,

44 Arhiv AM, Aleksander Majhen, Ljudska šola, poročilo.

ki v času vojne niso mogli redno ali sploh niso obiskovali šole ali pa so hodili zgolj v nemško šolo. Na ta način so učitelji pri teh otrocih želeli odpraviti pomanjkljivosti v znanju, da bi lahko čim prej sledili rednemu pouku. Tudi sicer so veliko skrb namenjali vzgoji otrok ter njihovi ustrezni izobrazbi. Poudarjali so, da je treba »največjo pažnjo polagati na vzgojo dece, ki mora temeljiti na katoliški podlagi. Obvarovati je treba deco kvarnih vplivov, katerim je v taborišču radi mešanice narodov vedno izpostavljena. Naša dolžnost je, da jo ohranimo narodu dobro, pošteno in pobožno«,⁴⁵ saj »nam bodo morala ta deca pomagati pri delu v domovini in če nje ne bomo vzgojili po moralno visoko stoječih in versko trdnih načelih, nam pri delu doma pozneje ne bo mogla pomagati«. ⁴⁶

Pri pouku slovenščine – kako napisati pismo
(arhiv Franca Markeža)

45 Arhiv AM, Zapisniki učiteljskega zbora slovenske begunske ljudske šole v Peggetzu od 7. julija 1945 do 9. septembra 1946, Zapisnik z dne 7. 7. 1945.

46 Arhiv AM, Zapisniki ljudske šole v Peggetzu, Zapisnik z dne 1. 8. 1945.

Da bi bili tudi sami učitelji kar najboljše pripravljene za poučevanje, so imeli v okviru sej učiteljskega zbora redna strokovna predavanja (Naslovi nekaterih predavanj: Nekaj načel v preventivnem sistemu; Subjekt vzgoje; Vzgoja je delo družbe; Vzgoja k demokratičnosti; O pouku slovenskega jezika v ljudski šoli; O slovenskem pravopisu; Sledovi slovenskega življa na vzhodnem Tirolskem ipd.).⁴⁷

Profesorji v begunski gimnaziji z vodstvom taborišča – v prvi vrsti z leve Marko Bajuk, tretji poveljnik taborišča Richards, četrti John Corsellis in peti Valentin Meršol (foto: Marjan Hočevnar, arhiv Franca Tomazina)

Pouk v ljudski šoli je bil zastavljen interdisciplinarno, kar pomeni, da so isto temo sočasno obravnavali pri različnih predmetih. Tako so na primer v okviru učne enote, ki je trajala štirinajst dni, namenjene gozdovom, v višji ljudski šoli pri računovodstvu skupaj z različnimi uporabnimi nalogami iz gozdarstva in lesne trgovine izračunavali površino Slovenije, pri prirodopisu spoznavali vrste gozdov ter rastlinja, pri zemljepisu gozdove

⁴⁷ Arhiv AM, Zapisniki ljudske šole v Peggetzu, več vpisov.

Slovenije in po svetu, pri zgodovini gozdarske razmere v času tlačanstva ter pregled geoloških dob v zvezi z nastankom pre-moga, pri praktičnih gospodarskih znanjih so obravnavali kupo-prodajne pogodbe in strokovne izraze iz lesnega trgovstva, pri glasbi so se učili pesmi, povezane z gozdovi, pri slovenščini so obravnavali Aškerčevo Staro pravdo ter brali odlomek Jakličeve povesti V graščinskem jarku. Pri higieni so govorili o vplivu goz-dov na ozračje in podnebje ter o hranilni vrednosti gob, pri go-spodarstvu o gospodarskem pomenu gozda za kmeta ter o pravilnosti njegove izrabe. Tudi telovadbo so prilagodili učni enoti. Tako so med drugim pripravili vajo 'Oj, le šumi gozd zeleni.'⁴⁸

Tedenski razpored učnih ur v ljudski šoli:

učni predmeti	osnovna šola				višja ljudska šola		ponavlja.	hrvaški
	1.	2.	3.	4.	1.	2. – 4.		
razred					oddelek			
verouk	2	2	2	2	2	2	2	4
slovenščina	12	11	6	6	5	6	6	-
hrvaščina	-	-	-	-	-	-	-	4
angleščina	-	-	-	-	3	4	-	-
računovodstvo z oblikovanjem	6	6	6	6	5	6	6	3
zemljepis	-	-	1	2	1	1	2	1
zgodovina	-	-	1	1	1	1	2	1
poznavanje prirode	-	-	2	2	2	2	2	1
higiena	-	-	1	1	1	1	1	1
prakt. gospod. znanja	-	-	2	2	3	3	3	-
risanje	-	1	1	1	1	1	1	1
lepomis	-	1	1	1	1	1	1	-
petje	2	2	1	1	1	1	1	-
telovadba	1	1	1	1	2	2	2	-
skupaj	23	24	25	26	28	31	29	16
učnih ur								

Vir: Arhiv AM, Učne ure, Peggetz, 6. 10. 1945

48 Arhiv AM, hospitacije.

Zanimivo je tudi statistično poročilo o otrocih v otroškem vrtcu in ljudski šoli, ki ga je ob koncu šolskega leta 1945/46 v Peggetzu pripravila poverjenica za šolsko statistiko Pavlina Lovšin. Še posebej zgovorna je poklicna struktura staršev otrok, saj potrjuje, da je iz Slovenije ob koncu vojne odšel gospodarsko močnejši del prebivalstva.

V okviru ljudskih šol so delovali otroški in mladinski pevski zbori, otroci so sodelovali pri prireditvah in akademijah, ki so jih pripravljali taboriščniki ob praznikih, pomembnejših obletnicah in dogodkih, uprizorili pa so tudi nekaj gledaliških iger. Da se v času poletnih počitnic ne bi dolgočasili, so zanje pripravili tudi dvomesečne poletne počitniške programe (odvisno od zmogljivosti posameznega taborišča).⁴⁹

Sočasno s pripravami za začetek delovanja ljudske šole so se v Vetrinju začele tudi priprave za ustanovitev slovenske begunske gimnazije. Da dijaki ne bi izgubili šolskega leta, se je Bajuk skupaj s profesorskim zborom le nekaj dni po prihodu v vetrinjsko taborišče lotil ustanovitve gimnazije. Še posebno skrb je namenil osmošolcem, saj je želel, da bi imeli možnost zaključiti srednješolsko izobraževanje. Ker je bilo med njimi kar nekaj domobrancev, je šel Bajuk do generala Franca Krennerja s prošnjo, da tem dijakom odobri dopust, kar je Krenner »rad storil«. ⁵⁰ Tudi novonastala gimnazija, ki je s poukom začela 14. junija 1945, vanjo pa se je vpisalo 144 dijakov, od tega štiriindvajset smer učiteljišče, se je soočala s podobnimi problemi kot ljudska šola; s pomanjkanjem prostora, knjig, učbenikov, zvezkov in drugih potrebščin, ki bi jih potrebovali za nemoten pouk. Toda ta primanjkljaj je odlično nadomeščal izredno kvaliteten profesorski zbor, sestavljen ne le iz srednješolskih učiteljev in nekdanjih ravnateljev, temveč tudi univerzitetnih profesorjev. Tako so v slovenski begunski gimnaziji med drugim poučevali ravnatelj Marko Bajuk, dr. Kajetan Gantar, dr. Rajko Ložar, Roman Pavlovčič, ki je v taborišču pripravil in

49 Arhiv AM, Načrt počitniškega izven šolskega dela med slovensko ljudskošolsko mladino v Peggetzu.

50 Bajuk, Spomini, str. 152.

Poklic staršev otrok v vrtcu (108 otrok) in ljudski šoli (302 otroka) v šolskem letu 1945/46:

stan	št. učencev	št. učenk	skupaj
kmečki:	106	97	203
gospodarji	98	85	183
veliki	27	18	45
srednji	49	46	95
mali	22	21	43
posli	1	1	2
delavci	7	11	18
poljski	2	0	2
gozdni	0	2	2
drugi	5	9	14
obrtniški:	49	42	91
mojstri	41	36	77
pomočniki	5	4	9
delavci	3	2	5
trgovski:	11	6	17
trgovci	11	3	14
pomočniki	0	3	3
industrialci:	13	13	26
lastniki	1	0	1
nameščenci	2	3	5
delavci	10	10	20
javni delavci:	29	33	62
državni	22	26	48
uradniki	15	14	29
drugi uslužbenci	3	10	13
samoupravni	7	7	14
uradniki	6	5	11
državni uslužbenci	1	2	3
svobodni poklici	7	4	11
umetniki	3	1	4
drugi	4	3	7
SKUPAJ	215	195	410

Vir: Arhiv AM, Zapisniki ljudske šole v Peggetzu, Zapisnik z dne 1. 7. 1946

izdal prvi Zgodovinski atlas Slovenije, dr. Franc Jaklič, dr. Valentin Meršol, dr. Franc Mihelčič, dr. Ljudevit Žagar, Ivo Kermavner. Pri organizaciji pouka so se, tako kot v Italiji, držali šolske zakonodaje, ki je veljala v domovini do leta 1945 (v ohranjenem gradivu ravnatelja Ivana Prijatelja je zbirka zakonov iz leta 1929: zakon o učiteljiščih, zakon o narodnih šolah in zakon o učnih knjigah za narodne in meščanske šole, učiteljišča in srednje šole), čeprav je zaradi spremenjenih razmer prišlo do nekaterih odstopanj. Tako so imeli v begunski gimnaziji latinščino v vseh razredih, poleg nemščine tudi angleščino; da bi se tudi v tujini naučili »spoznavati in prav ceniti duševno bogastvo svoje domovine in našega naroda«, so v višjih letnikih imeli narodopisje, namenjeno spoznavanju slovenskih šeg in navad, običajev ter spoznavanju narodnega življenja, slovenske miselnosti in čustvovanja.⁵¹

Kot že omenjeno, se je celotna slovenska begunska gimnazija preselila v taborišče v Peggetzu. Za tako rešitev so se odločili zato, ker so vedeli, da bodo le tako lahko zagotovili visok nivo delovanja gimnazije. Toda še pred selitvijo se je izkazalo, da v Peggetzu, kamor je odšla najmočnejša slovenska begunska skupina, ni dovolj prostora za vse dijaške družine, zaradi česar so morali nekateri srednješolci oditi v druga taborišča, kjer so imeli le gimnazijske tečaje, na katerih so se pripravljali na izpite, ki so jih nato kot privatisti⁵² opravljali na gimnaziji v Peggetzu.⁵³ Žal se je izkazalo, da tečaji ne morejo nadomestiti obiskovanja šole. Kar tretjina tečajnikov iz Špitala izpitov ni opravila, zaradi česar so maja 1946 Matija Škerbec, Marko Bajuk in Jože Ovsenek na angleško zavezniško upravo naslovili dopis ter jih prosili, da vse dijake iz vseh taborišč skupaj s starši preselijo v Peggetz,

»kjer bi bila lahko vsa slovenska mladina deležna izobrazbe in šolanja, ki ga mladi prejemajo v Peggetzu, kjer je

51 Naše šolstvo, v: Šola in dom, september 1946, št. 5, str. 3.

52 Danes bi takratnim privatistom rekli izredni dijaki. Ti so posamezne predmete in razrede opravljali zgolj z izpiti, ne da bi obiskovali šolo. Razlogov za to je bilo več – nekateri so bili prestari za vpis, drugi so hoteli končati šolo, vendar zaradi zaposlitve niso mogli prihajati redno k pouku.

53 Arnež, Slovensko šolstvo v begunskih taboriščih v Avstriji in Italiji, str. 32.

izobraževanje – tudi s prijazno pomočjo organov Združenega kraljestva – tako dobro organizirano, da se lahko merijo s katero koli drugo šolo. Poleg tega bi vas lepo prosili, da bi v slovensko taborišče preselili resnično Slovence.«⁵⁴

Njihovi prošnji je bilo odobreno, tako da so se dijaki iz drugih taborišč preselili v Peggetz. Toda tudi tu je bil začetek težak, saj ob prihodu v taborišče za šolo niso dobili ustreznih prostorov:

»Po taborišču so se razlezli in razprostrli Rusi, ki so postali na nas zelo ljubosumni, ker nas je prišlo tja nekaj nad dva tisoč, njih pa ni bilo toliko. Imeli so vpliv tudi pri taboriščnem vodstvu, ki ni v začetku hotelo razumeti naših potreb. Dr. Meršol je opravil gigantsko delo, predno je vsa malo razumevanja za nas dosegel pri Angležih. Samo po majhnih korakih smo prišli polagoma do malega prostora v barakah, da smo pouk nadaljevali v najtežjih razmerah.«⁵⁵

Baraka, v kateri so bile učilnice, je bila v zelo slabem stanju. Ne samo, da so bile učilnice premajhne, puščala je tudi streha, večina oken ni imela stekel, v zimskem času pa je bilo v prostorih tudi zelo mrzlo, saj so bile barake neizolirane, brez ustreznega ogrevanja. Tako kot v drugih barakah, kjer so begunci stanovali, so tudi tu imeli le majhno pečko, namenjeno ogrevanju, vendar pa je bila ta zaradi varčevanja z drvni prižgana le občasno. Postopno so taboriščniki prostore uredili, mizarji so izdelali mize in klopi za pouk ter table.

Pouk v gimnaziji za 122 vpisanih dijakov (kasneje se je število povzpelo celo skoraj do dvesto vpisanih) se je v Peggetzu začel 9. julija 1945, pri čemer so dijaki lahko izbirali med programom klasične gimnazije, realke in učiteljiščem. Zanimivo ob tem je morda, da šolanje (ne na Koroškem ne v Italiji) ni bilo brezplačno, temveč so morali dijaki plačati šolnino »v višini 10

54 UNRRA, S-0527-0195, Education of DP's, Concentration of Slovenes, To the Military Government, 7. 5. 1946.

55 Bajuk, Spomini, str. 153.

RM, za drugega otroka 5 RM, tretji je bil oproščen. Profesorski zbor pa more revne učence na prošnjo vpisnine oprostiti« (ko so bili uvedeni šilingi, je vpisnina znašala 10 šilingov, privatisti pa za vsak izpit posebej 20 šilingov).⁵⁶ Ker se je bližal konec šolskega leta (zaradi okoliščin je prišlo do zamika), je ravnatelj Bajuk želel, da bi dijaki četrtega in osmega razreda malo oziroma veliko maturo (nižji oz. višji tečajni izpit) opravljali pred predstavnikom zavezniške oblasti, kar bi dalo maturitetnim spričevalom drugačno težo. S tem namenom je tudi pisal v Celovec, vendar je zavezniška uprava namesto predstavnika, ki bi predsedoval maturitetni komisiji, poslala vodjo vzgojnega oddelka pri angleški vojaški upravi v Celovcu polkovnika C. W. Batyja z nalogom, da oceni celotno gimnazijo. Na podlagi splošnega inšpekcijskega nadzora je Baty pripravil poročilo na sedmih straneh, v katerem ni skoparil s pohvalami na račun gimnazije; v njem je izpostavil kakovost šole, red in disciplino dijakov, resno delo vseh, tako učiteljev kot dijakov, čeprav niso imeli niti osnovnih pripomočkov in potrebščin za pouk. Kot klasični filolog je bil še posebej navdušen nad znanjem, ki so ga dijaki pokazali pri pouku grščine: »Grške stavke so učenci tvorili hitro in pravilno, glavna pravila o kontrahiranih glagolih so bila podana jasno in vidno razumljivo. Prav nič se ne obotavljam priznati, da to znanje dosega višino, ki je spričo starosti učencev višja od one, ki jo je zdaj najti v grških razredih v večini angleških srednjih šol.« Svoje poročilo je zaključil s priporočilom: »Kar največjo skrb je treba posvetiti temu, da se ta homogena enota ne razkropi. Za kulturno prihodnost teh Slovencev je nadaljnje delovanje te šole bistvenega pomena. Morebitna izguba zdravnikov, pravnikov, učiteljev in nasploh izobražencev je zelo zaskrbljujoča, če te osebe ne morejo priti v stik z univerzami, ki so jim pripravljene in sposobne pomagati.«⁵⁷

Na podlagi uspešno prešanega inšpekcijskega nadzora je slovenska begunska gimnazija pridobila javno veljavo, njeni

56 Domači glasovi, 1. 10. 1945, str. 12.

57 SI AS 2023, John Corsellis, Poročilo o šolstvu v D. P. Camp, Peggetz 1945, str. 6.

dijaki pa so se lahko brez problema vpisali na graško univerzo. Še več, s svojim znanjem, ki so ga prinesli s slovenske begunske gimnazije, so izstopali tudi na univerzi, kjer so dosegali odlične rezultate, delež slovenskih študentov v primerjavi s študenti drugih narodnosti, vpisanih na graško univerzo, je bil znatno višji, prav tako je največ mednarodnih štipendij prejelo slovenskih študentov.⁵⁸

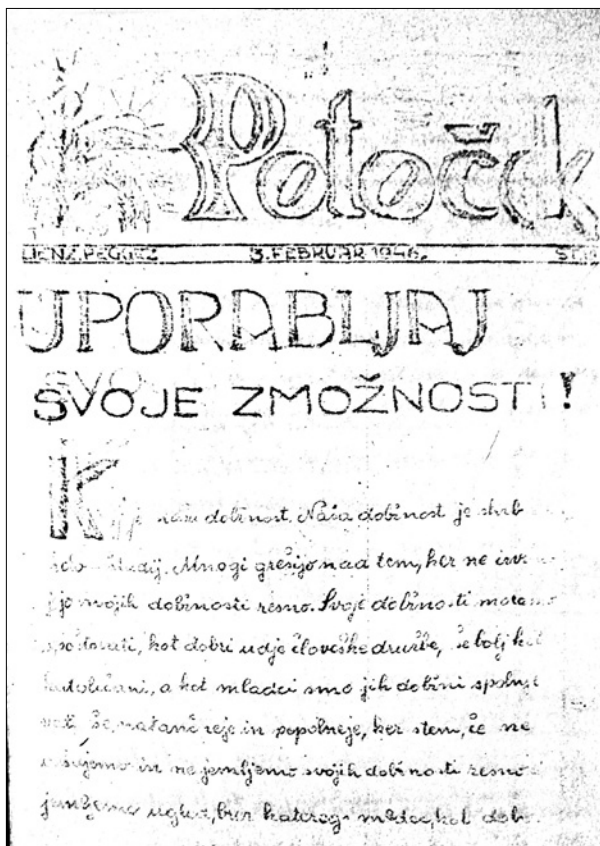
Največ zaslug za tako kvalitetno gimnazijo, ki je kljub velikim težavam vzdrževala »najlepše tradicije evropske vzgoje«,⁵⁹ je zagotovo potrebno pripisati odločnosti in sposobnostim ravnatelja Bajuka ter zagnanosti celotnega učiteljskega zbora, ki je svoje delo večino časa opravljal zastonj. Ne glede na to pa jih je slovensko taboriščno vodstvo pozivalo, da naj delo, če so se že javili k tej službi, opravljajo enako vestno, kot bi ga v normalnih razmerah, zagotovili pa so jim tudi, da bodo dekreti, s katerimi so učitelji prevzeli naloge v šoli, pravna podlaga za priznanje službene dobe, prav tako pa tudi plače po povratku v domovino.⁶⁰ Učitelji so bili tudi opozorjeni, da so v taborišču podtalni komunistični delavci, ki si prizadevajo »za rušenje avtoritete tako našim najsposobnejšim voditeljem, kakor tudi vernemu učiteljstvu«, zaradi česar naj s svojim dostojnim obnašanjem skrbijo za svoj ugled, naj »ne obsojamo svojih kolegov v pričo ljudi drugega poklica, še manj pa v navzočnosti otrok«. ⁶¹ Da bi nekoliko omilili težave zaradi pomanjkanja učbenikov, so učitelji, tako v ljudski šoli kot gimnaziji, sami začeli pisati učbenike, kar je bilo seveda izredno zahtevno delo. Ti njihovi naporji so bili še posebej izpostavljeni ob pregledu taboriščnih šol na področju angleške okupacijske cone. V poročilu je tako Miss P. Warner, ki je te nadzore opravljala, pohvalila izredno iznajdljivost Slovencev, ki so zaradi pomanjkanja šolskih učbenikov te začeli pisati in tiskati kar sami, pri tem pa tudi omenila, da te učbenike

58 UNRRA, S-0527-0195, Education of DP's; Zaletel, Spomini na leto 1945, str. 293.

59 SI AS 2023, John Corsellis, Poročilo o šolstvu v D. P. Camp, Peggetz 1945, str. 5.

60 Arhiv AM, Zapisniki ljudske šole v Peggetzu, Zapisnik z dne 7. 7. 1945.

61 Arhiv AM, Zapisniki ljudske šole v Peggetzu, Zapisnik z dne 31. 1. 1946.

List Potoček so izdajali nižješolci; napisan je bil na roko, nato razmnožen. (arhiv Stane Snoj, kopijo hrani avtorica)

pošiljajo tudi v druga taborišča, kjer so Slovenci.⁶² V taboriščih so tako slovenski učitelji pripravili, uredili in izdali prek deset učbenikov za ljudsko šolo, prek trideset učbenikov za gimnazijo ter več kot deset različnih učbenikov za strokovne šole. Nekateri med njimi so večkrat doživeli tudi ponatise.⁶³

62 UNRRA, S-0527-0102, Welfare – Books and Periodicals, Education Survey, Klagenfurt, to: Director of Relief Services, Central H. Q. Vienna, 21. 5. 1946, Part B – Detailed Report in the Camps, Spittal, str. 2.

63 Jaklitsch, Slovensko begunsko šolstvo, str. 597–599.

Posebno skrb so Slovenci v vseh taboriščih namenjali tistim fantom in dekletom, ki se po končani ljudski šoli niso vpisali v gimnazijo oz. se niso zaposlili. Zanje so organizirali dveletne (odvisno od možnosti) kmetijske poklicne šole, saj so

»v zavesti svojih dolžnosti do slovenskega naroda in še prav posebej do kmečkega stanu, spoznali, da moramo veliko dobrega narediti tudi v taboriščnem življenju, v katerem hočemo zlasti kmečki mladini nuditi priložnost, da bo čas svojega begunstva do skrajnosti izrabila v svoj prid, da bo pripravljena izpolniti naloge, ki jo čakajo v njenem bodočem gospodarskem, kulturnem in socialnem življenju«,⁶⁴

gospodinjske poklicne šole ter obrtne nadaljevalne šole, v Peggetzu je nekaj časa delovala celo trgovska akademija. Tudi v teh šolah so zagotovili kvaliteten učiteljski zbor (marsikateri učitelj, ki je učil na gimnaziji, je poučeval tudi na strokovni šoli), zato ni nič nenavadnega, da je šolski upravitelj Majhen v poročilu zapisal, da strokovni šoli v Peggetzu »prednjačita skoraj v vsakem pogledu pred enakimi, ki so bile v domovini«. ⁶⁵

Neformalno izobraževanje

Zelo bogato je bilo v vseh taboriščih, kjer so bili slovenski begunci, tudi neformalno izobraževanje. Tako so organizirali bralne večere, na katerih so brali različna leposlovna dela (na ta način so blažili pomanjkanje knjig), z njimi pa so želeli »ljudi ne le zabavati, marveč tudi zbujati smisel za pravo, dobro branje, širjenje razumevanja za književnost in učenja pravilnega razumnega branja«,⁶⁶ številna predavanja, tako strokovna kot poljudna, in so se jih taboriščniki množično udeleževali. Taboriščnike, ki bi želeli predavati, so pozivali, naj se sami javijo

64 O položaju kmetijske izobrazbe v našem današnjem položaju, Slovenski taboriščnik, 31. 5. 1945, str. 2.

65 Arhiv AM, O kmetsko- in gospodinjsko nadaljevalni šoli, str. 4.

66 AZS, Poročilo o prosvetnem delu v naših taboriščih na Koroškem, 30. 10. 1945, str. 4.

taboriščnemu odboru in povedo, o kateri temi bi radi spregovorili svojim rojakom.⁶⁷ Organizirali so socialne tečaje, številne jezikovne tečaje, za katere so taboriščniki prav tako pokazali izjemno zanimanje, knjigovodske in združne tečaje, tečaje za strežnice in zdravstvene pomočnike, tečaje slovenske stenografije, strokovne tečaje za mojstrske in pomočniške izpite, šofer-ske tečaje, za katere je prav tako obstajalo veliko zanimanje. Da bi bilo učenje teoretičnega dela izpita za šoferski izpit lažje, so izdali dva učbenika. Posebni priročnik Slovenski pritrkovalec so v Peggetzu pripravili tudi za udeležence pritrkovalskega tečaja. Taboriščniki so bili zelo ponosni tudi na knjižnice, ki so jih ustanovili po taboriščih. Še posebej bogata je bila tista v Peggetzu (ob selitvi v Špital je imela 1.211 knjig), knjige pa so darovali begunci, nekateri slovenski kmetje iz okolice; kupili so jih v antikvariatih, lepo število knjig pa so odkupili iz zapuščine dr. Gregorja Kreka, utemeljitelja slovenistike na graški univerzi.

Študentje

Ko govorimo o slovenski begunski skupnosti na Koroškem, ne moremo mimo študentov, ki so se maja 1945 prav tako umaknili čez mejo. Seveda so želeli nadaljevati študij na bližnji univerzi, vendar večina med njimi ni imela ustreznih dokazil o že začetem študiju. Ker ni kazalo, da se bodo lahko vpisali na univerzo, je skušal slovenski taboriščni odbor kar v Peggetzu urediti nekakšno 'vseučiliško mesto'. Nekdanji univerzitetni profesorji, ki so bili v taborišču, so bili zaproseni, da za študente pripravijo tedensko dve uri predavanj, vendar do tega potem ni prišlo. 5. novembra 1945 je zavezniška uprava na Dunaju poslala vsem taboriščem na Koroškem in Štajerskem dopis, v katerem je taboriščna vodstva obvestila, da je bilo dogovorjeno z graško univerzo, da ta 250 študentom iz taborišč pod angleško upravo in 100 taboriščnikom iz ameriške cone dovoli vpis na njihovo

67 Slovenski taboriščnik, 16. 7. 1945, str. 2.

Gospod _____

Že takoj v začetku šolskega leta 1946/47 je bilo po-vedano, da bodo morali starši onih dijakov, ki bodo posejeli gimnazijo v Lienz u sami plačati stroške za oskrbo dijakov. V ta namen je bil izvoljen poseben "Odbor za preskrbo dijakov", ki je zbiral sredstva in se brigal za dijake sploh.

Dne 14. novembra se je konvikt z ostalimi lienčani preselil v naše taborišče. Vendar smo dolžni za dva meseca plačati stroške za vzdrževanje konvikta in za dodatek v hrani.

Račun smo prejeli šele sedaj in je sledeči:

1. nabava krompirja in zelja	1.633.80 šil.
2. snabljenje konvikta za dva meseca po 200.- šil	400.-- "
3. ostali stroški pavšalno	400.-- "
skupaj	2.433.80 šil
nabirke v cerkvi za dijake - na račun	659.10 /
neporevnanost	1.774.70 šil

Ako sedaj razdelimo ta ostanek med dijake, ki prihajajo v poštev znaša za vsakega dijaka 40.- šilingov, ker je 45 dijakov.

Na Vas odpade za: _____

Po 40.- šilingov _____ šilingov.

Znesek poravnajte T A K O J blagajniku konvikta
gospoda M a v r i š J o ž e t u, baraka 1c, soba 9.

Špital, dne 20. marca 1947.

"ODBOR ZA PRESKRBO DIJAKOV"

Šolanje, čeprav v taborišču, ni bilo zastoj.

(arhiv UNRRA, S-0527-0200)

univerzo. Taboriščnikom je bilo ob tem sporočeno, da mora vsak študent za posamezen semester plačati šolnino v višini 100 šilingov, doplačati pa so morali tudi nekatere posamezne predmete. V dopisu so izrecno poudarili, da nihče ne bo oproščen plačila šolnine ter da bodo študentje stanovali v posebnem taborišču, kjer pa so razmere veliko slabše kot v matičnih taboriščih. Iz uprave so taboriščno vodstvo prosili, da naj vsem taboriščnikom jasno povedo, kakšne »conditions and difficulties« lahko študentje pričakujejo.⁶⁸

68 UNRRA, S-0527-0196, Health Files; Team 335, Subject: Education, DP Students, Graz University, 5. 11. 1945, podpisan major general Hall, str. 1-3.

Težava se s tem za slovenske študente ni končala. Marsikdo med njimi s seboj ni imel ustreznih dokazil, potrebnih za vpis, toda po uspešnem posredovanju ravnatelja Bajuka in Corsellisa je bila tudi ta ovira uspešno odpravljena. Senat graške univerze je namreč odločil, da za slovenske študente za vpis zadostuje že potrdilo s podpisom ravnatelja, da so pred tem opravili vse potrebne obveznosti. Bajuk je na podlagi tega dogovora skupaj izdal 24 potrdil.⁶⁹

Novembra 1945 se je na poziv za študij odzvalo 87 slovenskih študentov, 49 iz Lienza, 49 iz Špitala, 13 iz Kellerberga in dva iz Judenburga.⁷⁰ Maja 1946 je bilo v študentskem taborišču Hochsteingasse skupno 287 študentov, od tega jih je iz ameriške cone prišlo 50, iz francoske 10 in britanske 227, pri čemer so bili najštevilčnejše zastopani prav Slovenci, kljub temu da so bile druge narodnosti po posameznih taboriščih zelo močno zastopane. Slovencev je bilo tako 97, 63 Ukrajincev, 47 Hrvatov, 20 Belorusov, 12 Srbov, 12 Albancev, sedem Poljakov, šest Latvijcev, dva Litvanca, dva Estonca in en Turk. Narodnost sedmih študentov je bila neznana.⁷¹ Slovenski študentje so bili na univerzi tako med sošolci kot profesorji lepo sprejeti, manj prijetni pa so bili stiki, ki so jih imeli s študentsko zvezo (Studentenschaft), saj so nekateri njihovi uradniki, pristojni za študente, poskušali ponemčevati njihova imena.⁷²

Da bi lahko študentje pokrili zahtevano šolnino, so za božič po vseh taboriščih organizirali posebno nabirko. Sredstva za njihov študij pa so taboriščniki zbirali tudi skozi vse leto (delež od prodaje vstopnic za prireditve, od prodaje izdelkov), v njihov sklad je redno prispeval Slovenski socialni odbor, akademikom pa naj bi podporo zagotovile zavezniške oblasti, ki se niso mogle »načuditi požrtvovalnosti in idealizmu naših fantov, ki kljub

69 Bajuk, Spomini, str. 155.

70 Domači glasovi, 16. 11. 1945, str. 1.

71 UNRRA, S-0527-0102, Welfare – Books and Periodicals, Education Survey, Klagenfurt, to: Director of Relief Services, Central H. Q. Vienna, 21. 5. 1946, Part B – Detailed Report on the Camps, Graz University Hostel, str. 7.

72 UNRRA, S-0527-0196, Health Files; Team 335, Subject: Education, DP Students, Graz University.

težkim razmeram in zelo slabi hrani resno študirajo in dosegajo tako odlične uspehe«. ⁷³ Študentje so se ob božiču leta 1946 vsem taboriščnikom zahvalili z obljubo, da »vam bomo, dragi sorojaki, pomagali po svojih najboljših močeh, ko končamo svoje študije. Preveč smo tudi sami pretrpeli, da ne bi znali ceniti truda in žrtev tistih, ki so nam v najtežjih časih stali ob strani.« Zanimivo ob tem je, da so posebej prosili, da se zahvala prenese ustno, ne pa da se objavi v časopisu, »ker je splošni politični položaj precej napet«. ⁷⁴ Taka prošnja je verjetno posledica zaostrovanja razmer v taboriščih ter povečanega pritiska na begunce, da bi se vrnili v domovino.

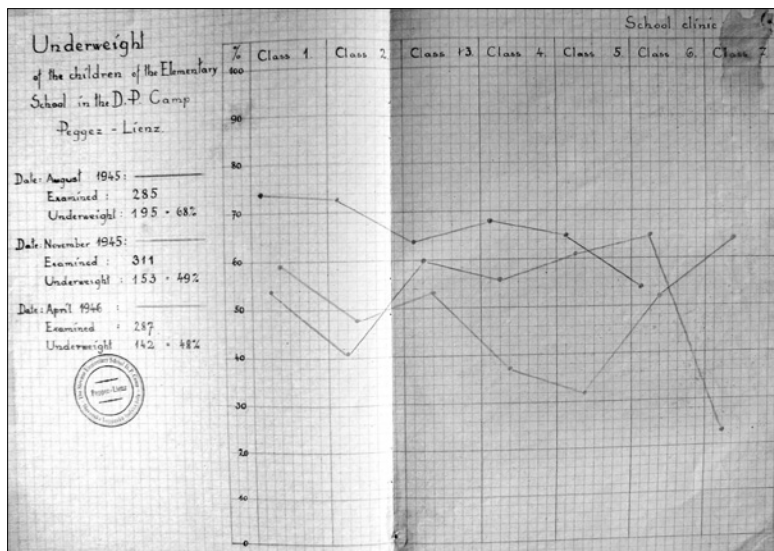
V taboriščih so Slovenci zelo skrbeli tudi za razvejano kulturno življenje. Tako so gledališke skupine, ustanovljene v taboriščih, pripravile številne zahtevne gledališke predstave, ki so bile pogosto razprodane, ogledale pa so si jih tudi številne tuje delegacije. Ob ogledu predstave *Pri belem konjičku* je direktor taborišča v Judenburgu poročal: »Slovenska skupina je odlično izvedla opereto *Pri belem konjičku*.« ⁷⁵ Pohvale so kar deževale na račun velikega števila slovenskih pevskih zborov, ki so po kvaliteti pogosto zelo izstopali. Na povabilo britanske radijske družbe BBC je največji slovenski pevski zbor, ki je nastal v Špitalu po prihodu peggeške skupine, pripravil koncert, ki ga je radijska družba snemala in kasneje predvajala v Angliji. ⁷⁶ Ustanovili so svoj orkester, povezovali pa so se tudi v manjše ansamble. Kljub pomanjkanju papirja, ki je na črni borzi dosegal neverjetne cene, in črnila so Slovenci v vseh taboriščih začeli izdajati svoja glasila. Po številu naslovov je zagotovo prednjačilo taborišče Peggetz, v katerem je izhajalo kar dvajset različnih časopisov, namenjenih dnevnu informiranju beguncev, mladini, otrokom, učiteljem, literarnemu ustvarjanju idr., v vseh

73 NŠAL, Babnik, fasc. 245, mapa 26, Begunsko pismo s Koroške, 16. 6. 1947, str. 2.

74 NŠAL, Jagodic, fasc. 276, mapa 78, Taborišče Gradec /mesto/ 1946–1949.

75 UNRRA, S-0527-0119, Monthly Narrative Reports, Judenburg team 335, Narrative Report July 1946, 31. 7. 1946, str. 3.

76 Taboriščnik, 10. 12. 1946, str. 222.

Zdravstveno stanje otrok v ljudski šoli v Peggetzu
(arhiv Aleksandra Majhna)

taboriščih pa je izšlo skoraj petsto različnih knjižnih izdaj.⁷⁷ V Peggetzu so begunci ustanovili celo svojo tiskarno, slovenski obrtniki pa so pripravili nekaj izredno odmevnih razstav. O razstavi, ki so jo begunci pripravili julija 1946, je taboriščni vodja poročal: »Razstavnih predmetov je bilo mnogo in so dosegali zelo visoka merila tako v umetniškem kot v praktičnem smislu. Še posebej je bila pohvaljena iznajdljivost Slovencev pri oblikovanju njihovih izdelkov v nadvse preprostih, najosnovnejših pogojih.«⁷⁸

Ko spoznavamo bogato kulturno in šolsko življenje slovenskih beguncev v taboriščih v Avstriji, se je treba zavedati, da je to nastajalo v težkih razmerah. Bivali so v lesenih, prepisnih in neizoliranih barakah, pogosto se je v eni sobi več let stiskalo nekaj družin, nekateri so celo nekaj mesecev spali na tleh, ker ni

77 Arnež, Slovenski tisk v begunskih taboriščih.

78 UNRRA, S-0527-0119, Monthly Narrative Reports, Judenburg team 335, Narrative Report July 1946, 31. 7. 1946, str. 3.

bilo ležišč.⁷⁹ Hrana je bila zelo slaba, tako da ni presenetljivo, da so ob letnem zdravniškem pregledu aprila 1946 ugotovili, da je 48 % vseh otrok, ki obiskujejo ljudsko šolo v Peggetzu, podhranjenih,⁸⁰ pri čemer je treba imeti v mislih, da so otroci dobili celo nekaj priboljškov (dodatno mleko, piškote, kruh ipd.), za kar so bili odrasli prikrajšani. Toda še bolj kot vse to so taboriščnike obremenjevali stalni pritisk taboriščnega vodstva, da bi se vrnil domov, zasliševanje pred številnimi repatriacijskimi komisijami, ki so prihajale iz Jugoslavije, večkratne racije, v katerih so iskali domnevne vojne zločine, pri čemer so sezname teh prejeli iz Jugoslavije, na njih pa so bili navedeni predvsem tisti, ki so bili v taboriščih najbolj aktivni na področju kulture in šolstva.⁸¹ Slovence so še posebej prizadeli prepoved delovanja gimnazije ter izgon dela profesorskega zbora, omejevanje kulturnega življenja in prepoved izdaje časopisov. Toda ne glede na to je bilo število teh, ki so se odločili za vrnitev domov, razmeroma majhno.⁸²

79 Lojze Starman, ustna izjava, 31. 7. 2015.

80 Arhiv AM, Underweight of the children of the Elementary School in the D. P. Camp Peggetz – Spittal.

81 F. M., Taborišče jugoslovanskih razseljencev Spittal ob Dravi, Slovenski poročevalec, 27. 5. 1948, str. 2.

82 UNRRA, S-0527-0201, Camp Files, List of Repatriates, Spittal, Repatriation to Yugoslavia.

**ŽIVLJENJE
V TABORIŠČIH
V ITALIJI**

Če je mogoče zelo natančno določiti število slovenskih beguncev, ki so se znašli v avstrijskih taboriščih, pa je mogoče za taborišča v Italiji njihovo število ugotoviti predvsem posredno, na primer iz poročil o volitvah v slovenske taboriščne odbore, podpisane zaobljube slovenskih beguncev v Italiji kraljici presvetega rožnega venca, pričevanj nekdanjih taboriščnikov ter posameznih dopisov zavezniških uprav.⁸³ V Avstriji so namreč Angleži redno vodili mesečna statistična poročila, v katerih tistih, ki so prišli iz Jugoslavije, niso vodili pod eno oznako, temveč po narodnosti kot Slovence, Hrvate in Srbe.⁸⁴ Na podlagi teh poročil lahko tako zelo natančno, po mesecih, spremljamo spreminjanje števila slovenskih taboriščnikov v vseh štirih taboriščih, v katerih so se konec maja 1945 znašli. Popolnoma drugačna pa je slika v Italiji. Tu so poročila veliko bolj skopa in pomanjkljiva, predvsem pa so vse begunce, ki so prihajali z območja Jugoslavije, vodili pod oznako »Jugoslovani«. Le redko je v arhivih mogoče najti dokument, v katerem so posebej omenjeni Slovenci kot samostojna skupnost, z izjemo taborišča v Serviglianu, kjer je taboriščni vodja Peter S. Lancaster v tedenskih poročilih posebej vodil število Slovencev, Hrvatov in Srbov.⁸⁵ Po njegovem odhodu se je to ponovno spremenilo, saj so vse taboriščnike, ne glede na narodnost, zopet vodili samo kot Jugoslovane.⁸⁶ Zanimiv je dopis Maurice Rosen, pomočnice direktorice Unrre, direktorici Unrre za Italijo Helen Montgomery ob njenem obisku taborišča v Fermu, saj iz njega izvemo, da naj bi bila sprejeta odločitev, da se pri nastanitvah taboriščnikov po posameznih taboriščih upošteva pripadnost posamezni kulturni (!) skupini: »To taborišče je eno od petih D.P.R.S.C. taborišč v tistem območju. Druga se nahajajo v Jesiju, Fermu in Senigaliji. V njih so večinoma Jugoslovani. Njihova politika je

83 Zedinjena Slovenija, 4. 11. 1945; 8. 6. 1946, str. 3.; Zaobljuba slovenskih beguncev v Italiji kraljici presvetega rožnega venca 1945, Servigliano, 7. 10. 1945; UNRRA, S-0527-0998, Number of DP in Camps, Servigliano, Camps Weekly Report, februar–maj 1946.

84 UNRRA, S-0527-0120, Monthly Statistical Reports.

85 UNRRA, S-0527-0998, Number of DP in Camps.

86 UNRRA, S-0527-0998, Number of DP in Camps, Servigliano, Camps weekly report, februar–maj 1946.

Taborišča v Italiji, v katerih so bili Slovenci.

UNRRA - ITALIAN MISSION
MEMORANDUM

November 6, 1945

TO : MISS HELEN MONTGOMERY
FROM : MAURICE ROSEN (M)
SUBJECT : VISIT TO FERMO D.P.R.T.C. CAMP. *HR*

During our recent field trip in the Marche Region, Mr. Gerzandof and I had an opportunity to visit the Fermo D.P. Camp. This camp is one of five D.P.R.T.C. Camps in the area. The other are located at Jesi, Fano and Senigallia. They are largely populated by Yugoslavs. The policy seems to be to place each cultural group—Croats, Slovenes, and Serbs, in a separate camp. The camp we visited is located in what was formerly a textile factory at Fermo, a few miles inland from the Adriatic coast. The buildings of the camp are large and well constructed. There are ample facilities for school, church, small hospital and offices. The Camp Commandant is Maj. SCOTT, his military staff consists of two ORs. Maj SCOTT was away at the time of our visit and Sgt EVANS conducted us through the area.

V dokumentih Unrre je redko zaslediti oznako 'Slovenci'.

(arhiv UNRRA, S-0527-1000)

očitno takšna, da so taboriščnike razvrščali v ločena taborišča po narodnosti: Hrvate, Slovence in Srbe.⁸⁷

Medtem ko so bili v Avstriji skoraj vsi Slovenci naseljeni v štirih, kasneje pa celo treh taboriščih, so se slovenski begunci v Italiji znašli v številnih taboriščih, poleg tega pa so jih v treh, štirih letih, kolikor jih je večina preživela tam, pogosto selili (v povprečju kar šestkrat), kar še dodatno prispeva k težji določitvi točnega števila. Verjetno k manj natančnemu popisu taboriščnikov prispeva tudi dejstvo, da so bila taborišča, v katerih so bili Slovenci, pomaknjena daleč na jug Italije, kjer je narodnostno pisana sestava v Jugoslaviji še manj pomembna. Zaradi vsega tega so številke o tem, koliko Slovencev se je dejansko znašlo v italijanskih taboriščih, zgolj približne. Bogdan Kolar v knjigi Salezijanci med begunci navaja, da naj bi jih bilo približno pet tisoč,⁸⁸ pri čemer se opira na podatke, ki jih v svojih člankih navajata Marijan Marolt in Milica Strgar.⁸⁹ Janez Arnež v članku Slovensko šolstvo v begunskih taboriščih v Avstriji in Italiji od

87 UNRRA, S-0527-1000, Camps, dopis Maurice Rosen Helen Montgomery, 6. 11. 1945.

88 Kolar, Salezijanci med begunci, str. 176.

89 Marolt, Kulturno delo v italijanskih taboriščih, str. 125. Strgar, Šolstvo in prosvetno-kulturno delo v Italiji.

1945 do 1949 navaja, da naj bi bilo (po njegovih lastnih izračunih) v italijanskih taboriščih okoli 4.500 slovenskih beguncev.⁹⁰ Iz Italije, kot je mogoče razbrati iz preselitvenih seznamov za Avstrijo in Italijo, ki jih hranijo v Osrednjem zgodovinskem arhivu Zedinjene Slovenije v Buenos Airesu, naj bi sicer v čezoceanske države (večinoma v Argentino pa tudi Peru, Čile, ZDA) šlo skoraj 8.000 Slovencev. V tej številki so zajeti vsi, ki so šli iz Italije v Argentino, tudi tisti, ki po vojni niso živeli v taboriščih, temveč v Rimu, Padovi, Bologni, Trstu idr. V taboriščnem glasilu, ki je izhajalo v Špitalu, je navedeno, da je bilo med Slovenci v Italiji za selitev v Argentino do 1. septembra 1948 izdanih 6.742 vselitvenih dovoljenj.⁹¹ Iz zapisa telefonskega razgovora med Fellerjem in Hawasom iz Washingtona ter Spurgeom M. Keenyjem, vodjo Unrre v Italiji, ki je potekal 22. maja 1945, izvemo, da naj bi prišlo na sever Italije okoli 12.000 Jugoslovancev. Telefonski pogovor je bil sicer namenjen vprašanju, kako ravnati z jugoslovanskimi begunci, za katere pravijo, da naj bi bili kolaboranti, vendar o tem zavezniki niso bili prepričani.⁹² John Corsellis je v zapisu, ki je nastal 15. aprila 1947, omenil, da naj bi šlo med 5. in 10. majem 1945 v Italijo med dva in tri tisoč Slovencev, pri čemer omeni, da pri oceni ni razpolagal z uradnimi oz. statističnimi podatki, »podatki pa, ki so na razpolago, se nanašajo na Jugoslovane, in niso porazdeljeni med Slovence, Hrvate in Srbe«. ⁹³ Iz pisma škofa dr. Rožmana papežu Piju XII. tudi izvemo, da je iz Koroške v taborišče v Monigo prišlo 62 škofijskih duhovnikov ter kar nekaj bogoslovcev.⁹⁴

Kot že omenjeno, so bili Slovenci v Italiji razpršeni po različnih taboriščih. Tako so se znašli v taboriščih v Miramaru, Meranu, Viscu, Modeni, Forliju, Bologni, v Riccioneju, Reggio

90 Arnež, Slovensko šolstvo v begunskih taboriščih, str. 42.

91 Domači glasovi, 1. 9. 1948, str. 5.

92 UNRRA, S-0527-0841, Yugoslav D. P., Povzetek telefonskega pogovora, 22. 5. 1945. Avgusta 1945 naj bi bilo v Italiji že okoli 25.000 Jugoslovancev. UNRRA, S-0518-0565, Italy, Narrative Report of D. P., Division for the month of August 1945, str. 5.

93 Corsellis, O Slovencih v begunskih taboriščih, str. 67.

94 Kolarič, Škof Rožman III., str. 441, str. 565.

Emilii, Jesiju, Fermu, pa tudi v Eboli, Lammie Campu, Barletti in Traniju. Nekateri so ostali tudi v Trstu in Gorici. Najštevilčnejša slovenska begunska skupina, ki je štela prek tisoč ljudi, se je najprej znašla v taborišču v Monigu, nato pa je bila preseljena v Servigliano in kasneje v Senigalijo. Predvsem člani Narodnega odbora ter nekateri drugi vidni slovenski predvojni politiki in duhovniki so odšli v Rim, kjer so prek Slovenskega socialnega odbora pomagali slovenskim beguncem v Italiji in Avstriji. Pred odhodom v Argentino, od leta 1947 naprej, se je večina Slovencev znašla tudi v taborišču v Bagnoliju pri Neaplju, ki pa ni bilo klasično povojno begunsko taborišče, temveč je bilo prehodno taborišče, v katerem so begunci čakali na ladje. To taborišče v knjigi sicer ni posebej predstavljeno, saj v njem taboriščniki niso bivali dolgo časa. Nekateri morda le nekaj dni, večinoma nekaj tednov. Ker je bil to čas, namenjen za pripravo na selitev, v taborišču tudi ni bilo možnosti ne časa za kakšno kulturno ali prosvetno udejstvovanje. Tudi tu se sicer za nekatere taboriščno življenje še ni končalo, temveč so jih z vlaki odpeljali na sever, v Nemčijo, v Fallingbostel, od koder so nato odšli v svet. Taborišča so bila glede na geografsko lego razdeljena v različne skupine. Vsaka skupina je imela sedež v tistem kraju, po katerem je dobila ime, vsako pa je vodil poveljnik, ki ga je določila zavezniška vojaška oblast (vmes pa tudi Unrra). Tako so taborišča Riccione (v skupino je bilo taborišče vključeno šele 20. 4. 1946), Jesi, Fermo, Senigalija in Servigliano spadala v Ancona group, ki se je kasneje preimenovala v Central Italy group,⁹⁵ taborišča v Bologni, Forliju in Reggio Emilii pa so spadala v Bologna group.⁹⁶

Najmočnejša skupina slovenskih beguncev je vendarle ostala skupaj. V tej skupini so bili praktično vsi, ki so bili prepeljani iz Koroške, pridružili pa so se ji še nekateri drugi.

95 »UNRRA, S-0527-0989, Reports – DP Operations Reports, Allied commission, special orders – daily bulletins instructions, D. P.R.S.C. Centres – nationalities designations, 19. 9. 1946.

96 UNRRA, S-0527-0998, Number of DP in Camps, Reports, Weekly report on camps population, 13. 5. 1946.

Negotovost, ki so jo čutili begunci ob odhodu iz domovine, se je vsekakor nadaljevala tudi na poti iz Koroške, iz Celovca proti Beljaku in Italiji, prav tako pa tudi niso bili lepo sprejeti v Vidmu. Ob prihodu so jih namreč »pričakali komunisti, ki so vpili nanje in jih zmerjali«. ⁹⁷ Neprijazen sprejem je v svojem dnevniku opisala tudi petindvajsetletna Nežka Čampa:

»Danes smo izvedeli, da gremo naprej v Italijo. Z veseljem in žalostjo smo prejeli to novico. Radi bi še malo počakali, da bi zvedeli kaj o domobrancih. Ob 7. uri nas odpeljejo z avti. Okrog 11. ure v Beljaku. Tu dobimo domačine iz Briž. Od njih izvemo, da so odšli naši naprej. Ob 10. zvečer prišli v Udine. Zopet zaničljivi pogledi, groznje in pljuvanje. Partizanov povsod dovolj. Prenočišče pod milim nebom. Hrane celi dan nič.« ⁹⁸

V Vidmu so slovenski begunci ostali dva do tri dni. Sprva so jih sicer želeli namestiti v prostore tamkajšnje šole, vendar so bili v njej že drugi begunci, zato so jih nastanili v nekdanjem samostanu. ⁹⁹ Na poti od vojašnice, kjer so jih sprejeli in popisali, do šole so jih ob cesti pričakali »radovedni in besni Titovci«. Tudi sicer naj bi v času bivanja v Vidmu partizani ugrabili štiri begunce, med njimi naj bi bili tudi duhovniki. Nežka Čampa v svojem dnevniku omenja, da so si partizani prizadevali »vriniti v naše prostore, a italijanska policija jih ne pusti blizu«. ¹⁰⁰ Ker ne v šoli ne v samostanu ni bilo postelj, so si pri ureditvi prostora pomagali z odejami, ki so jih razprostrli po tleh. Vse tri dni, ki so jih preživel v Vidmu, je imel duhovnik Alojzij Košmerlj ¹⁰¹ za slovenske begunce šmarnice s petimi litanijami ter mašo, v teh dneh so tudi veliko molili rožni venec ter tako iskali uteho in moč za nadaljnjo pot. Ob večerih so prepevali slovenske pesmi.

97 Batagelj, ustna izjava, 23. 11. 2010. Ob odhodu na Koroško je bila stara 19 let, doma je ostala samo mama.

98 Čampa, dnevniški zapisi, 12. maj 1945.

99 Magister, ustna izjava, 15. 11. 2010.

100 Čampa, dnevniški zapisi, 13. in 14. maj 1945.

101 Rus, V spomin župniku Alojziju Košmerlju, str. 3.

Hrana v teh nekaj dneh je bila skromna, čeprav je bila »nekoliko boljša od one v Celovcu«. ¹⁰²

Vse slovenske begunce naj bi iz Vidma odpeljali že 14. maja 1945, vendar se to ni zgodilo, čeprav so bili begunci že zjutraj, takoj po zajtrku (kava in piškot), pripravljeni na odhod. Ta dan so popoldne v taborišče v Monigu pri Trevisu odpeljali le del Slovencev, medtem ko je druga skupina še eno noč prespala v Vidmu. Te, ki so zapustili Videm šele naslednji dan, so razdelili v skupine po 30 ljudi ter jih naložili na 30 kamionov, verjetno pa so na tak način potovali tudi prvi dan. Tako prva kot druga skupina je prišla v Monigo okoli osmih zvečer. Begunce so nastanili v kasarne, kjer so bile »sobe snažne, samo ležišče na cementnih tleh, brez slame in desk«, sobe pa so bile tudi brez vode in luči. ¹⁰³ Po treh mesecih v Monigu so jih konec avgusta 1945 zopet selili. Tokrat v Forli, kjer so ostali le nekaj dni, nato pa je bil večji del Slovencev odpeljan v taborišče v Servigliano. Novico o tem so objavili tudi Slovenci, ki so bili v taborišču v Peggetzu v Avstriji. ¹⁰⁴ Manjši del slovenskih beguncev so preselili v taborišče Fermo, nekaj pa jih je celo ostalo v Forliju. Del teh, ki so ostali v Forliju ali pa so bili prepeljani v Fermo, so kasneje tudi preselili v taborišče v Serviglianu. Večina Slovencev je v tem taborišču ostala slabo leto, nato pa so jih preselili v Senigalijo, v taborišče št. 9. ¹⁰⁵ Begunce naj bi preselili južneje predvsem zaradi »toplejšega podnebja in zaradi lažje prehrane«. ¹⁰⁶ Okoli dvesto Slovencev, predvsem družin z majhnimi otroki, pa so iz taborišča v Serviglianu že 21. 9. 1945 preselili v Albergo Bagni v Senigaliji, ki se je kasneje preimenoval v taborišče Senigalija št. 7.

102 Batagelj, *Odhod*, str. 130.

103 Čampa, *dnevniški zapisi*, 14. maj 1945; Batagelj, *Odhod*, 15. maj 1945.

104 *Domači glasovi*, 28. 8. 1945, str. 3.

105 *Slovenski begunci v Italiji: DP Camp No. 9*, str. 125–138.

106 *Taboriščni arhiv priča IV, Zapisnik o sestanku z dr. Jožetom Basajem 10. septembra 1945 v šoli na Glini*, str. 50.

TABORIŠČE V MONIGU

Taborišče v Monigu, ki je danes ena izmed mestnih četrti v Trevisu, takrat pa je bil od mesta oddaljen 3 km, so Slovenci sicer poznali že iz časa italijanske okupacije, saj je bilo v tamkajšnji vojašnici med vojno eno izmed fašističnih koncentracijskih taborišč za civiliste, kamor so zapirali tudi Slovence (nekateri so bili tja prepeljani iz Gonarsa), kasneje pa so tja zapirali tudi ujetnike iz Hrvaške.¹⁰⁷ Med temi, ki je že med vojno okusil koncentracijsko taborišče, je bil tudi prof. Anžič, ki se je po vojni skupaj z ostalimi Slovenci umaknil najprej na Koroško v Beljak, kjer je bil zaradi dobrega znanja angleščine v veliko pomoč pri pogovorih z Angleži, nato pa je bil poslan v Italijo,¹⁰⁸ ter Frančišek Breznik, ki se je kot domobranec umaknil na Koroško, vendar ni bil vrnjen, ker ga tisti dan, ko bi moral s transportom oditi, prijatelj pred odhodom ni zbudil. Breznik je nato iz Vetrinja odšel v Lienz, od tam pa peš v Monigo.¹⁰⁹

V Monigu so se slovenskim beguncem, ki so prišli iz Vidma, pridružili tudi nekateri Slovenci, ki so na skrivaj odšli iz vetrinjskega taborišča ter iz drugih taborišč na Koroškem, kamor so bili konec junija 1945 preseljeni. Razlogi so bili različni,

107 Meneghetti, *Di là del muro*; Lavrenčič Cannata, *Novega ni pri nas nič*.

108 Magister, ustna izjava, 15. 11. 2010.

109 Podržaj, *Frančišek Breznik* – 85. letnik, str. 4.

Taborišče v Monigu

pri večini pa je šlo za to, da so se želeli pridružiti ostalim članom družine, ki so bili takoj ob prihodu na Koroško poslani v Italijo ali pa so se ob koncu vojne tja že takoj umaknili. Eden izmed teh je bil tudi Božidar Fink, diplomirani pravnik, doma iz Ljubljane. Med vojno je bil nekaj mesecev v internaciji v Gonarsu, po vrnitvi se je pridružil vaškim stražam in kasneje domobranecem. V Argentini je bil zelo dejaven v slovenski skupnosti, leta 1997 pa je bil odlikovan s častnim znakom svobode Republike Slovenije. Fink je 8. maja 1945 zapustil Ljubljano ter odšel preko Ljubelja na Koroško v Vetrinj. Čeprav je bil tudi sam domobranec, ni bil med tistimi, ki so jih konec maja vrnili. Zaradi slabih bivanjskih razmer v Vetrinju je močno zbolel in ni bil sposoben za pot. Svoje prijatelje domobrance je sicer prosil, da naj ga odnesejo na vlak, vendar tega niso storili in mu tako rešili življenje. Verjetno so se za to odločili, ker so takrat, ko bi Fink moral iti na pot (določen je bil za zadnji transport), že vedeli, da domobrancev ne peljejo v Italijo, temveč v Jugoslavijo.¹¹⁰ Takoj ko se je toliko pozdravil, da je bil sposoben za pot, se je skupaj z mlajšim bratom Nacetom ter še z enim fantom odpravil peš v Monigo (skoraj 400 kilometrov), saj je bila tam že njegova družina

¹¹⁰ Fink, ustna izjava, 24. 11. 2010.

ter zaročenka Valentina Kovač. Prva večja težava, s katero so se srečali na poti, je bila prehod čez dravski most, ki so ga stražili Angleži, čezenj pa je bilo mogoče iti le s posebno dovolilnico. Fantje so izkoristili trenutek nepazljivosti stražarjev in uspelo jim je neopaženo priti na drugo stran. Pot jih je nato vodila prek Dolomitov do Belluna, pri čemer hoja, čeprav je bila naporna in nevarna, ni bila najhujše, s čimer so se morali soočati. Vso pot jih je namreč pestila huda lakota, saj s seboj niso imeli nobene hrane, tako da so bili precej odvisni od dobrih ljudi, ki so jih srečali. Ker se niso upali prej ustavljati, so prvič za pomoč poprosili šele na italijanski strani. Na samotni kmetiji jim je mlajša žena pripravila nekaj hrane, čeprav so imeli v hiši umirajočega očeta. Fink se je spominjal tudi starejše ženice, ki jim je, ko so jo prosili za nekaj kruha, odstopila svojo živilsko nakaznico (takrat je bilo mogoče hrano kupiti le z nakaznicami), rekoč: »Fantje, taki ste, kot je moj sin nekje na fronti. Morda pa tudi njemu nekdo tako zdaj pomaga, kot lahko pomagam jaz vam.«¹¹¹

Nekdo drug je prišel iz Vetrinja v Italijo v začetku julija 1945 z italijanskim konvojem. Takrat so namreč iz Vetrinja v Italijo odpeljali Italijane. Čeprav ne on ne prijatelj, ki je šel z njim, nista znala prav dobro italijansko, sta se oba izdajala za Italijana ter tako uspešno prišla na drugo stran.¹¹² Slovenci so v taborišče prihajali tudi iz drugih krajev Italije. Tako je 29. maja iz Vidma prišlo še trideset slovenskih beguncev, vendar so nekatere med njimi po prihodu poslali nazaj v Jugoslavijo.¹¹³ Nekateri so se na zahtevno (peš)pot do Italije odpravili, ker je do beguncev postopno prišla novica, da so razmere, tudi glede hrane, tam boljše.¹¹⁴

Jože Nemanič, doma iz vasi Želebej pri Metliki, se je iz taborišča na Koroškem proti Italiji skupaj s prijateljem Jožetom Plutom iz Bele krajine odpravil šele v poznih jesenskih mesecih 1945; pridružila sta se devetim fantom, ki pa so jo že prej večkrat

111 Fink, ustna izjava, 24. 11. 2010.

112 Ob tridesetletnici: gradivo k vračanju domobrancev, str. 102.

113 Batagelj, Odhod, 29. maj 1945.

114 Poglajen, osebni zapis.

mahnili na italijansko stran po cigarete, te pa so nato prodajali taboriščnikom. Pot je bila naporna, le redko so dobili kaj za pod zob, ves čas pa jih je bilo tudi strah, da jih najdejo in vrnejo v domovino. Na italijanski strani sta se fanta ločila od preostale skupine ter odšla proti Serviglianu, saj so slovenske begunce takrat iz Moniga že preselili tja. Da pot ni bila tako dolga, sta se lahko zahvalila Poljakom, ki so ju dobršen del poti peljali s kamioni.¹¹⁵

V taborišču v Monigu pa niso bili nastanjeni samo Slovenci, temveč je bil to »pravi pravcati mednarodni refuge. Vanj prihajajo ljudje vseh mogočih narodnosti. Eni iz internacije, drugi iz domovine kot begunci, tretji spet na svoj način.«¹¹⁶ V taborišču so bili tako med drugim tudi Poljaki, Hrvati, Francozi in Italijani,¹¹⁷ pri čemer so Poljaki in Belgijci ostali v taborišču le nekaj dni, nato pa so jih večino odpeljali naprej. Še preden so odšli, so Poljaki obleke, ki so jih imeli s seboj, prodali ali menjali z drugimi taboriščniki za vino.¹¹⁸

Taborišče je vodil angleški poveljnik Ewens, ki je slovenske taboriščnike kasneje, ko so jih preselili v Servigliano, tudi obiskal, kar kaže na lep odnos, ki so ga z angleško taboriščno oblastjo vzpostavili Slovenci.¹¹⁹ Da so se Slovenci že tu izkazali kot odgovorna in zaupanja vredna skupnost, je razvidno iz tega, da jim je vodstvo že kmalu po prihodu ponudilo večino tistih vodstvenih mest, ki so jih lahko prevzemali taboriščniki, čeprav so bili v taborišču tudi pripadniki drugih narodov.¹²⁰

Vsakdanjik

V taborišču v Monigu se je znašlo okoli 1.500 Slovencev, večinoma iz Dolenjske in Notranjske.¹²¹ V treh mesecih, ki so jih

115 Nemanič, osebni zapis.

116 Slovenski taboriščnik, 17. 7. 1945, str. 1.

117 Beličič, Dan pod murvami, str. 66.

118 Čampa, dnevniški zapisi, od 28. do 30. maja 1945.

119 Zedinjena Slovenija, 9. 9. 1945, str. 4.

120 Čampa, dnevniški zapisi, 28. maj 1945.

121 Domači glasovi, 7. 7. 1945; Koledarček slovenskih emigrantov za leto 1946, str. 66.

Monigo, spalnica in jedilnica obenem

begunci preživeli tam, so si skušali urediti življenje tako, da bi bilo čim bolj podobno tistemu, ki so ga poznali in živeli doma, v Sloveniji, obenem pa so želeli čas, ki so ga v taborišču imeli v izobilju, čim bolj koristno porabiti. Kot je zapisal škof dr. Rožman: »Brezdelje se v taboriščih od premnogih zelo težko prenaša in si želijo ročne in duševne zaposlitve za življenjske potrebščine.«¹²² Tisti, ki so si lahko, so si zaposlitev poiskali znotraj taborišča, ker pa so bile možnosti omejene, so nekateri dobili delo tudi pri okoliških družinah, čeprav tudi tu ni bilo veliko izbire. Nežka Čampa se je z eno od italijanskih družin v Castagnoliju dogovorila, da je zanje šivala. S to družino je, kljub kratkemu času, ki ga je preživela pri njih, vzpostavila zelo lepe odnose, tako da so ji, ko so jih selili drugam, ponudili 2.000 lir plače, da bi ostala.¹²³

Da ne bi prišlo do izbruha kakšnih hujših bolezni, so vse taboriščnike cepili proti tifusu, prav tako so bili večkrat deležni posebnega »pudranja«, s čimer so jih želeli zaščiti pred bolhami,

122 Kolarič, Škof Rožman III, str. 446.

123 Čampa, dnevniški zapisi, 25. avgust 1945.

ki bi se zaradi množice ljudi in slabih bivanjskih razmer lahko pojavile.¹²⁴

Čeprav so bili najprej s prostori v kasarni, kjer so bili nastanjeni, kolikor toliko zadovoljni, pa se je že ob prvem večjem dežju pokazalo, da okna slabo tesnijo, zaradi česar je v notranjost prihajala voda. Večina ni imela postelj, temveč so spali na tleh na odejah in pod njih so si dali kartonske škatle, v katerih je bila zapakirana hrana za taboriščnike. Te škatle so prišle prav tudi še kje drugje. Tako je oče Nežke Čampa hčeri iz kartona izdelal čevlje, saj razen gojzarjev, s katerimi se je odpravila od doma, ni imela nobenega drugega obuvala.¹²⁵ Postopoma so nekateri prišli do svojih ležišč, vendar so bila ta redka, zato pa toliko bolj zaželena. Zaradi poskusa kraje postelje je prišlo v taborišču celo do streljanja.¹²⁶ Toda ne glede na negotove razmere, v katerih so se znašli taboriščniki, je bilo »življenje v taborišču precej razgibano«.¹²⁷

Da so bila ležišča bolj kot ne zasilna, v spominih omenja tudi družina Bajlec (oče Franc je bil znan predvojni odvetnik v Murski Soboti, njihovo hišo so po vojni oblasti spremenile v porodnišnico): »Naša prva skrb je bila, kje in kako spat. Vsak je dobil vojaško odejo in madrac, ki ni bil drugega kakor velika vreča iz trdega platna. Z njimi smo morali do barake s slamo. Vsak si ga je moral napolniti, kakor je vedel in znal. Zbrali smo se v velikem prostoru, polnem ljudi, in tam poiskali prostor za ležišče. Spali smo na tleh.«¹²⁸ V Slovenskem taboriščniku so sicer o življenju v Monigu pisali nekoliko drugače, pri tem pa so se sklicevali na pismo, ki so ga prejeli iz tega taborišča. Med drugim so poročali, da je »taborišče lepo urejeno. Spimo v zidanih barakah, in sicer mlajši po tleh na slamnjačah, starejši pa na posteljah. Golazni ni. Za snago je poskrbljeno. Dobro je, da imamo na razpolago dovolj mila.«¹²⁹

124 Batagelj, *Odhod*, več vpisov.

125 Čampa, ustna izjava, 6. 4. 2017.

126 Batagelj, ustna izjava, 23. 11. 2010.

127 Domači glasovi, 7. 7. 1945, str. 2.

128 Družina Bajlec, neobjavljeni spomini.

129 Slovenski taboriščnik, 17. 7. 1945, str. 1.

Ker večina beguncev v taborišču ni imela celodnevne zaposlitve, marsikomu pa zaposlitve niti ni uspelo dobiti, taboriščno vodstvo beguncem ni omejevalo dnevnih izhodov iz taborišča.¹³⁰ Mnogi so tako dan izkoristili za obisk okoliških krajev, kot na primer Treviso, Feltre ali severni del Vittoria Veneta, ali pa so se s kolesi odpravili v gore na severu;¹³¹ Justina Lukančič je, ker je dobro poznala Trst, tja večkrat nesla pošto drugih beguncev.¹³² Nekateri so se odločili tudi za izlet v 40 km oddaljene Benetke, nato pa so po večerni vrnitvi v taborišče svoja doživetja pripovedovali drugim, ki »so z zanimanjem poslušali«. Med temi, ki si je skupaj s prijatelji privoščila izlet v mesto na vodi, je bila tudi Nežka Čampa, izlet v Benetke pa je podrobno opisala v svojem dnevniku. Opis tega potovanja je zelo zanimiv, saj med drugim izvem, da so bila v okolici Trevisa še druga taborišča, da taboriščniki za pot iz taborišča niso potrebovali nobenih dovoljenj, preberemo pa lahko tudi, da je bilo v Benetkah takoj po vojni polno ljudi, da se je tam dalo kupiti hrano, ki jo je sicer v okolici primanjkovalo, omenja pa tudi narodnosti vojakov, ki so jih srečali na poti.

»Zjutraj po 7. uri smo odšli iz taborišča Micka, Nande, Žan in jaz v Benetke. V Trevisu smo ob 8. uri stopili na filovijo. Vožnja je bila krasna. Ob cesti so taborišča angleške vojske, po večini so Indijci in Arabci ter nekaj zamorcev. Na desni strani ceste so lepotični nasadi v velikem obsegu, naprej pa, kar je tu naokoli prava redkost, jablane. Sadeži se kar smejiijo raz vej, tako da poželjivih oči kar ne morem odmakniti od njih. Človek se nehote spomni na dom in domače vrtove. Drugače je enolično kot drugod. Pripeljemo se v Mestre, še precej krasno mesto. Tu izstopimo, gremo v drugo ulico, da prestopimo v drug voz. Čakamo dobre pol ure, predno pridemo na vrsto. Kakšnih 5 km od Mester

130 Domači glasovi, 14. 7. 1945, str. 4.

131 Marolt, Kulturno delo v italijanskih taboriščih, str. 125.

132 Lukančič, ustna izjava, 17. 4. 2017. Trst je dobro poznala, saj je njena družina med vojnami tam nekaj časa živela. V Trst so se umaknili iz Slavne pri Postojini, saj so Italijani očeta kot zavednega Slovencev preganjali. Rojstvo novih domov, str. 99.

zagledamo morje. Še malo in že se peljemo po mostu, ki veže celino z otokom. Krasen je pogled na mesto, okrog in okrog obdan z morjem. V mestu izstopimo. Takoj gremo na postajališče ladij. Niti 10 minut ne čakamo in že pripelje ladja, se ustavi in potniki izstopijo, a mi vstopimo. Čez 10 minut se odpeljemo po glavnem kanalu v sredino mesta. Ob vznožju si ogledujemo razne zanimive stavbe. Tu pa tam je zvezana desna in leva stran z mostom. Kot bi mignil in že smo na cilju. Najprej gremo na trg. Tu je velikanska gneča, treba je vedno paziti, da se ne oddaljimo od svojih, kajti potem bi jih težko našla. Pregledamo trg in ugotovimo, da se tu ne pozna, da je vojska. Za drag denar se dobi vse, kar si srce poželi: sočivje, ribe, krompir, riž, makarone, limone. Tudi cvetja ne manjka. Na mostu pa polno trgovin z okraski od najslabše pa do najboljše vrste. /.../ Po kosilu smo si ogledali Doževo palačo, zopet nova zanimivost. Polno sob in dvoran, vse v slikah s krasnimi pozlačenimi okvirji. Najkrasnejša sta porotna in sodna dvorana. Videli smo vratca, skozi katera so pošiljali obsojence v ječe. V eni izmed sob smo naleteli na Primorca, ki je bil pri partizanih, kot se je izjavil, dve leti, a sedaj so razpuščeni, pa se drži v Benetkah. Kmalu se mu izmotamo. /.../ Po morju je vse živo. Tu vidiš gondolo z izkušenim veslačem, ki prevažata tam gospoda, drugje zopet tovor, pač vse mogoče stvari. Od nasprotne strani spet jadrnico, ki jo vodi spretna roka. Na drugem koncu zopet bojne ladje in motorne čolne, ki z veliko brzino drve po morju. /.../ Naberemo nekaj školjk in se podamo nazaj v mesto. Tu vidimo zopet vse vrste vojakov, bila sta celo dva Škota v navadnih karirastih krilih – interesantno zame, ki nisem kaj takega še nikoli videla. /.../ Ura je pol desetih, ko stopimo v Trevisu z voza, mirno potujemo proti našemu sedanjemu domu v kampu.«¹³³

133 Čampa, dnevniški zapisi, 10. julij 1945.

Slovenci so v Monigu tudi že imeli svoj taboriščni odbor. Za predsednika je bil izvoljen Karel Škulj,¹³⁴ ostali člani so bili ing. Jože Padar, Anton Mrkun in Franjo Maršič, nekdanji okrajni glavar okrajnega glavarstva Ljubljana-okolica.¹³⁵ Duhovnik Karel Škulj je bil v domovini zelo aktiven. Bil je poslanec v kranjskem deželnem zboru in narodni poslanec v jugoslovanskem parlamentu. Kot kaplan v Loškem Potoku je bil med ustanovitelji Orla, Vincencijeve zveze, Rafaelove družbe, Kmetske zveze, Izobraževalnega društva, Ljudske knjižnice idr. Tudi na drugih delovnih mestih je bil med vodilnimi delavci na področju prosvete in dela za mlade. Med vojno je bil predsednik Kmečke pisarne v Ljubljani, ki je med vojno skrbel za begunce iz Notranjske in Dolenjske, ki so prihajali v Ljubljano.

Naloga odbora je bila predvsem, da je skrbel za komunikacijo s taboriščnim vodstvom, se z njim dogovarjal glede življenja v taborišču ter ga seznanjal s predlogi in potrebami slovenskih taboriščnikov. Čeprav se je odbor verjetno trudil, pa dela tega odbora, vsaj tisti del beguncev, ki so podpirali dr. Stanka Žitka, ki je kasneje prevzel njegovo vodenje, niso pozitivno ocenili. Tako so ob volitvah članov novega taboriščnega odbora, ki so bile novembra 1945 že v Serviglianu, kamor so preselili večino slovenskih beguncev, zapisali:

»Zaradi postopanja in zadržanja tedanjega odbora je med taboriščniki nastalo tako težko stanje, da je grozilo že koristim skupnosti. Tedanji odbor za nasvete in predloge taboriščnikov za ureditev življenja v taborišču ni kazal niti najmanjšega razumevanja. Zato se je pa spor v taborišču večal iz dneva v dan. In prav zaradi teh že neznosnih razmer, zaradi politiziranja, ki se je začelo vnašati v taborišče, je bila od slovenskega narodnega predstavništva v inozemstvu imenovana za sedanje taboriščne taboriščna /uprava/ s sedanjim predsednikom dr. Žitkom na čelu.«¹³⁶

134 AZS, Slovenski biografski leksikon, Karel Škulj.

135 Slovenska država, XIII, št. 8, 1. 8. 1962, str. 2, Gradivo za zgodovino Slovencev.

136 Zedinjena Slovenija, 31. 10. 1945, str. 4.

Prehrana

Hrana v taborišču je bila izredno skromna in enolična, prve tedne pa je imela okus po petroleju, saj so jim hrano kuhali kar v kotlih, v katerih so Italijani pred prihodom beguncev hranili petrolej. Za zajtrk je bil največkrat čaj ali kava, dobili so tudi nekaj piškotov; za kosilo in večerjo so bili pogosto razkuhani makaroni ali slabo pripravljen krompir ter grah ali korenje. Večkrat so makarone skuhalo tudi za dva dni, vendar se je nekajkrat zgodilo, da so bili ti, ker niso bili pravilno hranjeni (namesto v hladilniku so ostajali čez noč zunaj, kjer je bilo vroče, saj je bilo že poletje), skisani, kar pa ni oviralo kuhinje, da jih taboriščnikom naslednji dan ne bi postregli.¹³⁷ Vse to se je vsaj nekoliko spremenilo, ko so kuhinjo prevzeli Slovenci:

»Ko smo prišli semkaj, je bilo za nas prvo vprašanje vprašanje prehrane. Ob prihodu so hodili z drugimi narodni k skupnemu kotlu. Za vse so kuhali Italijani. Ker pa so se dogajale stalne in to večje nerodnosti, ima vsaka narodnostna skupina svojo kuhinjo. Sloven. kuhinja velja sedaj v taborišču za najbolj urejeno. Vodi jo znani avtopodjetnik [nečitljivo] iz Št. Vida n. Lj. Na razpolago ima zbor kuharjev in deklet, ki se menjavajo vsak teden. Po pravici povedano, jemo zelo dobro. Zjutraj je kondenzirano mleko ali bela kava. Opoldne dobimo 35–40 dkg kruha in zakuhano juho, zvečer imamo makarone, zabeljene z mastjo ali pa oslajene s sladkorjem. Včasih je zvečer tudi polenta s kavo.«¹³⁸

Ob nedeljah zvečer je bila na vrsti mrzla večerja: konzerva in kruh.

Ne glede na to pa so bile dejansko porcije majhne, zaradi česar so skušali begunci kupiti nekaj zaloga hrane v trgovinah v bližnjih vaseh, pa tudi v Trevisu, vendar so bile vsaj v prvih tednih tudi tam trgovine prazne. Enako neuspešni so bili poskusi,

137 Batagelj, ustna izjava, 23. 11. 2010; Čampa, dnevniški zapisi, 28. maj 1945.

138 Slovenski taboriščnik, 17. 7. 1945, str. 1.

da bi hrano kupili pri domačinih, saj je tisti čas zaznamovalo splošno pomanjkanje hrane. Ker je bil ravno čas, ko je bilo zrelo sadje, so svoj jedilnik, če so le mogli, obogatili z njim. Tudi sicer so stvari, ki so jih potrebovali za življenje (npr. blago za obleko ipd.), kupovali predvsem na tržnici v Trevisu.¹³⁹

Versko življenje

Versko življenje je bilo za slovenske begunce zelo pomembno, zato so mu posvečali posebno pozornost tudi v taborišču ter ga, kolikor je bilo mogoče, oblikovali tako, kot so bili navajeni od doma. V taborišču so imeli vsak dan mašo in češčenje, v maju tudi šmarnično pobožnost. Ob večerih so se zbirali pri molitvi rožnega venca; ko so uredili taboriščno kapelo, so v njej redno imeli litanije. Dušno pastirstvo je v začetku vodil duhovnik Alojzij Košmerlj, ki je to nalogo prevzel že v Vidmu, vendar se je temu mestu odpovedal, saj so ga odhod iz domovine, begunstvo in smrt tolikih slovenskih fantov preveč prizadeli. Namesto njega so izbrali Antona Oreharja, ki je bil sicer mlajši od večine duhovnikov, vendar so bili sobratje mnenja, da so »časi težki, mora biti nekdo, ki lahko vse to prenese«. ¹⁴⁰ Orehar, doma iz Predoselj, je bil med vojno stolni vikar in kaplan v ljubljanski stolnici. Kasneje, že v Argentini, je bil imenovan tudi za delegata slovenskih duhovnikov v Argentini. Slovenski duhovniki, ki so bili v taborišču, so si kmalu poiskali delo v okoliških župnijah.

Že 16. maja 1945 je slovenske begunce v Monigu obiskal treviški škof msgr. Antonio Montieri, ki je »slovenski begunski družini prinesel prvo tolažbo na njeni težki poti«. ¹⁴¹ Ob svojem obisku ga je spremljal papežev odposlanec mons. Carold, ki je beguncem obljubil, da bo svetemu očetu prenesel njihove pozdrave ter mu povedal, v kakšnem stanju so. Škof je ob tej priliki

139 Čampa, dnevniški zapisi, več vpisov za mesec maj 1945.

140 Alenka Prijatelj, ustna izjava, 15. 7. 2017.

141 Slovenski begunci v Italiji, str. 125.

beguncem podaril 50.000 lir, ki so jih za slovenske taboriščnike darovali italijanski duhovniki (v nekaterih virih je navedeno 150.000 lir, te pa naj bi jim podaril papeški odposlanec, ki naj bi jim ob tej priliki daroval tudi nekaj obleke in obutve),¹⁴² ti pa so mu izročili »mnogo materjala o naši stvari, med dr. tudi 4 izvode Črnih bukev«. ¹⁴³ Tudi kasneje je z njimi ohranjal stike ter po svojih močeh pomagal slovenskim beguncem, beguncem pa so večkrat na pomoč priskočili tudi papeževi odposlanci.¹⁴⁴

Že kmalu po prihodu v Monigo so begunci v taborišču uredili kapelo, ki je pred tem ni bilo, zato so sprva imeli maše celo v taboriščni avtomobilski garaži.¹⁴⁵ Slovenci so v kapeli poskrbeli za dva oltarja, križ, ki je stal na enem od obeh oltarjev, pa je bil delo akademskega kiparja Franceta Goršeta, prav tako begunca. Gorše je za taboriščno kapelo poleg križa narisal tudi podobi sv. Cirila in Metoda. En oltar s sliko Marije Pomagaj in slovensko zastavo so postavili begunci iz Ribnice ter ga okrasili z ribiškim šopkom (mak, pšenično klasje in šparglji), drug oltar so uredili Notranjci, na njem pa je bila slika sv. Križa.¹⁴⁶

V Monigo je skupaj z begunci prišlo tudi sedem diakonov, ki bi morali biti konec junija posvečeni v duhovnike. V taborišču so se obrnili na jezuita p. Florijana Ramšaka, ki jim je obljubil, da bo zanje posredoval pri škofu v Trevisu ter ga prosil, ali jih lahko posveti. Posredovanje p. Ramšaka je bilo uspešno, saj je v nedeljo, 17. junija 1945, treviški škof Mantieri vseh sedem diakonov posvetil v zermanski župnijski cerkvi. V župnišču, kjer jih je prijazno sprejel tamkajšnji župnik, so se pred tem diakoni z duhovnimi vajami pripravljali na posvečenje. V duhovnike so bili posvečeni Andrej Pogačar, kasneje župnik v župniji sv. Petra v Curacuautinu v Čilu, Franc Levstek, kasneje profesor v argentinski Cordobi, Milan Palčič, kasneje duhovnik v Ekvadorju,

142 Slovenski taboriščnik, 17. 7. 1945, str. 1; Strgar, Šolstvo in prosvetno-kulturno delo v Italiji, str. 106.

143 Slovenski taboriščnik, 17. 7. 1945, str. 1.

144 Čampa, dnevniški zapis, 16. 5. 1945; Domači glasovi, 7. 7. 1945, str. 4; Zedinjena Slovenija, 11. 12. 1945, str. 3.

145 Marolt, Kulturno delo v italijanskih taboriščih, str. 125.

146 Čampa, dnevniški zapisi, 31. maj 1945.

Janez Osana, ki je kasneje doktoriral na Papeški gregorianski univerzi v Rimu ter bil semeniški knjižničar v Bolzanu, prof. dr. Stanko Janežič, doma iz Maribora, Mirko Fale, ki je kasneje deloval v ZDA, ter France Zagoršek.¹⁴⁷ V torek, 17. junija, ob osmih zvečer so v taborišču pripravili slovesen sprejem novomašnikov, nato pa je vsak dan en novomašnik imel novo mašo, z izjemo enega, ki je imel, ob spremstvu nekaterih slovenskih beguncev, novo mašo izven taborišča. Nove maše so imeli 19., 20., 21. in 24. junija.¹⁴⁸ Tako za begunce kot novomašnike so bili ti dnevi še posebej lepi, za nekatere novomašnike so begunci pomenili edino družino, ki jim je še ostala.

Zelo slovesno je bilo med begunci v taborišču tudi konec maja, na praznik sv. Rešnjega telesa. Ob osmih zjutraj je bila najprej maša, ki jo je daroval duhovnik Košmerlj, po njej je sledila procesija z Najsvetejšim, ki ga je nosil prelat iz Trevisa. Pri procesiji so sodelovali tako Slovenci kot Hrvatje, udeležili pa so se je tudi begunci drugih narodov.¹⁴⁹

26. junija 1945 so Slovenci začeli priprave na deseto obletnico II. evharističnega kongresa za Jugoslavijo,¹⁵⁰ ki je potekal v Ljubljani od 28. do 30. junija 1935 in je predstavljal največjo manifestacijo katolištva na Slovenskem v 20. stoletju.¹⁵¹ Ob tej priložnosti so slovenski begunci v taboriščni kapeli postavili križev pot ter blagoslovili evharistični križ, ki ga je naredil Simon Kregar, ta križ pa jih je nato spremljal celotno begunsko pot po Italiji. Kregar je leta 1938 diplomiral pri Jožetu Plečniku, v Trstu je po vojni sodeloval pri vzpostavitvi zamejskega šolstva, bil je tudi urednik na Radiu Trst, nato pa leta 1951 emigriral v ZDA, kjer je kot arhitekt dobil številna priznanja.¹⁵²

V okviru praznovanja desete obletnice so 28. junija imeli prvo sveto obhajilo, ki ga je prejelo osem otrok, štirje dečki in

147 Pavlič, Pogovor s Kamničanom Andrejem Pogačarjem, str. 303–304.

148 Čampa, dnevniški zapisi, 24. junij 1945.

149 Čampa, dnevniški zapisi, 31. maj 1945.

150 Batagelj, ustna izjava, 23. 11. 2010.

151 II. evharistični kongres za Jugoslavijo 1935, izdal Kongresni odbor.

152 Odšli so, 2009, str. 195.

štiri deklice. Praznovanje obletnice se je zaključilo v nedeljo, 1. julija, s slovesno mašo, večernicami in akademijo.

Begunci so ves čas tudi v skrbah spremljali usodo škofa dr. Rožmana. Da bi mu pomagali, so imeli v taborišču od 31. julija do 7. avgusta zanj posebno devetdnevnicu.¹⁵³

V Monigu je begunce tudi dosegla novica o vračanju domobrancev. Novica o tem jih je pretresla tako kot Slovence na Koroškem, saj so bili med domobranci mnogi njihovi sorodniki. Najprej niti niso verjeli, da se je kaj takega res lahko zgodilo. Taboriščni poveljnik Ewens jih je celo okregal, »da vas je lahko sram, da tako nasedamo nasprotni propagandi.«¹⁵⁴ Do njih je prišla tudi novica, da naj bi se domobranci s prvega transporta, ki je bil vrnjen v domovino, na poti od Kranja do Šentvida celo rešili, vendar se je ta kasneje izkazala za neresnično.¹⁵⁵ »To je blaznica. Ljudje nore. Ženske tulijo, da je groza. Vsi naši fantje domobranci, Srbi in 600 civilistov, da je bilo resnično predanih Titu. Moj Bog, je to res? ... V kapelo. Morda prav ta trenutek potrebujejo pomoči,« je takrat v svoj dnevnik 6. junija zapisala Marjana Batagelj. Tega trenutka ter bolečine ob novici se je kasneje spominjal duhovnik Pogačar: »Naše mašniško posvečenje in nove maše, ki so prinesle veliko veselje in duhovno zadoščenje ter tolažbe med slovenske begunce v moniškem begunskem taborišču, pa je skalila zelo žalostna novica o pobjoh s Koroškega vrnjenih domobrancev v Kočevskem rogu. Tako so se solze sreče mešale s solzami bridkosti.«¹⁵⁶

Kulturno življenje

Čeprav niso vedeli, koliko časa bodo ostali v taborišču, so se slovenski begunci trudili, da bi, kolikor je bilo to v danih razmerah mogoče, razvili čim bolj pestro in bogato kulturno življenje.

153 Batagelj, Odhod, 31. julij 1945.

154 Batagelj, Odhod, 5. 6. 1945.

155 Čampa, dnevniški zapisi, 7. 6. 1945.

156 Pavlič, Pogovor s Kamničanom Andrejem Pogačarjem, str. 304.

Tako je že takoj ob prihodu Andrej Pogačar, takrat še bogoslovec, ustanovil slovenski moški pevski zbor, ki je nato prerasel v mešani pevski zbor in pomenil začetek Emigrantskega pevskega zbora Slovenija, ki je kasneje nastopal tudi v Rimu na posebni avdienci pri papežu Piju XII., »rodila pa ga je psihološka nujnost slovenske duše in praktična potreba glasbenega sodelovanja pri cerkvenih prireditvah«. ¹⁵⁷ V zboru, ki ga je Pogačar tudi vodil, so med drugim peli tudi nekateri »sijajni pevci iz predvojnega slovenskega akademskega pevskega zbora Franceta Marolta«. ¹⁵⁸ Svoj prvi nastop je imel zbor že v nedeljo, 20. maja 1945, prvi samostojni koncert pa so izvedli v avtogaraži le nekaj dni pred odhodom iz Moniga (25. avgusta). Da bi lahko zbor kolikor le mogoče dobro delal ter da bi bilo lažje načrtovati njegov nadaljnji razvoj, predvsem pa, da bi »se zbor kot celota ohranil in gojil tisto smer, ki ji morajo slediti posamezni člani kot slovenski begunci zaradi verskega in narodnega prepričanja«, se je 4. avgusta 1945 organiziral kot društvo Slovenski emigrantski zbor (ime je bilo kasneje delno spremenjeno). Skupaj z zborom ali pa samostojno so večkrat zapele tudi sestre iz družine Fink (Marija, Neda in Marta), ki »so po svojih lepih glasovih zaslovele daleč izven taborišča«. ¹⁵⁹

Na dan, ko je imel pevski zbor svoj prvi javni nastop, sta prof. Jože Peterlin in prof. Vinko Beličič v taborišču organizirala tudi prvi slovenski prosvetni večer. Peterlin je bil diplomirani slovenist, do odhoda v Italijo tajnik Teološke fakultete v Ljubljani. Po vojni je vse do smrti živel in delal v Trstu, kjer je bil ustanovitelj Radijskega odra, pobudnik dijaškega Slovenskega kulturnega kluba, revije Mladika, do smrti pa tudi duša Društva slovenskih izobražencev in študijskih dnevov Draga. ¹⁶⁰

Po vojni je v zamejstvu pomagal organizirati slovensko šolstvo, leta 1946 pa je v Trstu ustanovil slovensko prosvetno katoliško centralo z imenom Slovenska prosveta. Bil je tudi med

157 Zedinjena Slovenija, 7. 5. 1946, str. 3.

158 Pavlič, Pogovor s Kamničanom Andrejem Pogačarjem, str. 304.

159 Slovenski taboriščnik, 17. 7. 1945, str. 1.

160 Jevnikar, Referat o Primorski.

Emigrantski pevski zbor Slovenija v Rimu

ustanovitelji Slovenskega kulturnega kluba v Trstu ter Slovenskega odra, gledališke skupine, ki je v Trstu pripravljala različne gledališke igre.¹⁶¹ Beličič, doma iz Črnomlja, prav tako slovenist, je v domovini poučeval na II. državni realni gimnaziji, od jeseni 1945 pa na višji realni gimnaziji v Trstu. Po vojni je sodeloval tudi v zamejskih časopisih z lastnimi pesmimi, prozo in različnimi poročili. Bil je tudi eden izmed treh pripravljavcev učbenika za gimnazijo Zgodovina slovenskega slovstva, ki je leta 1946 izšel po vojni v Gorici.¹⁶² Prosvetni večeri so se vrstili vsako nedeljo, zaradi velikega zanimanja zanje pa so slovenske večere kmalu organizirali tudi med tednom. Poleg kulturnega programa so na teh večerih člani taboriščnega odbora begunce obveščali o razglasih taboriščnega vodstva, organizirali pa so tudi različne debate.

Poleg prosvetnih večerov so v taborišču organizirali tudi dve večji akademiji, eno ob koncu spominjanja desete obletnice evharističnega kongresa in drugo ob zaključku šolskega leta. Prva akademija je bila v nedeljo, 1. julija, zvečer, na njej so poleg

161 AZS, Slovenski biografski leksikon, Jože Peterlin.

162 AZS, Slovenski biografski leksikon, Vinko Beličič.

mešanega pevskega zbora krajšo igro zaigrali otroci iz ljudske šole, udeleženci so si lahko ogledali prizor z naslovom Sprava, akademija pa se je zaključila z recitali, ki so jih pripravili fantje.¹⁶³ Akademije ob koncu šolskega leta, ki je bila v ponedeljek, 30. julija, se je udeležil tudi škof iz Trevisa, kar kaže na to, da je aktivno spremljal slovensko begunsko skupnost v Monigu.¹⁶⁴

Da bi bili begunci, kolikor je bilo mogoče, seznanjeni z dogajanjem ne samo v taborišču, temveč predvsem v Sloveniji, so že v Monigu začeli izdajati stenski časopis, predhodnik dnevnika Zedinjena Slovenija, osrednjega dnevnika slovenskih beguncev v Italiji, za mladino pa tudi poseben mladinski list.

V taborišču so organizirali različne športne dejavnosti; igrali so odbojko ter se posvečali lahki atletiki. Konec julija so organizirali lahkoatletski miting,¹⁶⁵ že 16. junija pa ustanovili šahovski klub, ki je imel na začetku okoli 40 članov, toda zanimanje zanj je vedno bolj raslo.¹⁶⁶

163 Batagelj, ustna izjava, 23. 11. 2010.

164 Čampa, dnevniški zapisi, 30. 7. 1945.

165 Marolt, Kulturno delo v italijanskih taboriščih, str. 125.

166 Zedinjena Slovenija, 12. 12. 1945, str. 3

TABORIŠČE V FORLIJU

Konec avgusta 1945 so begunci izvedeli, da jih iz Moniga selijo v 250 km oddaljeno taborišče Forli, jugozahodno od Ravene, kjer je bilo že pred prihodom moniške skupine okoli sedemsto Slovencev, predvsem primorskih domobrancev in štajerskih četnikov. V spomenici, ki jo je Slovenski socialni odbor 10. junija 1945 naslovil na svetega očeta zaradi vračanja domobrancev ter s prošnjo za njegovo pomoč pri zaščiti vseh drugih Slovencev, ki so ostali v taborišču na Koroškem, je sicer navedeno, da naj bi bilo v Forliju okoli 1.000 protikomunističnih vojakov iz Julijske Benečije in četnikov.¹⁶⁷ Vojaki, ki so bili v Forliju, so bili organizirani v vojaške enote, »vse z namenom, da se nekega dne vrnemo in prevzamemo oblast,« ko pa so izvedeli novico o vračanju domobrancev iz Koroške, so bili »poražena vojska in morala je padla preko noči. Ljudje so pričeli bežati iz taborišča, predvsem primorski domobranci, ki so takrat že vedeli, da bodo številne njihove vasi ostale v Italiji.«¹⁶⁸ Vojaki so bili jeseni 1945 preseljeni v taborišče v Eboliju.

Slovence, ki so prišli iz Moniga, so že dober teden po prihodu v taborišču ločili od drugih taboriščnikov, verjetno

¹⁶⁷ Arnež, SLS, str. 266–267.

¹⁶⁸ Borštnik, Moj čas, str. 51.

predvsem zato, ker so bili večinoma civilisti, medtem ko so bili drugi taboriščniki predvsem nekdanji vojaki, zaradi česar je bilo življenje v taborišču urejeno po vojaških pravilih. Poleg slovenskih civilnih beguncev ter nekdanjih slovenskih vojakov so bili v taborišču tudi taboriščniki drugih narodnosti, predvsem srbski četniki. Veljal je strog red, kar se je kazalo tudi v tem, da se taborišča ni smelo zapuščati.¹⁶⁹

Prvo skupino Slovencev so iz Moniga v Forli odpeljali 26. avgusta 1945. Pred odhodom, ki je bil napovedan ob 7. uri zjutraj, so imeli še enkrat skupno mašo, nato pa so pred kasarno na vročem soncu vse do pol štirih popoldne čakali na prevoz. Tisti dan naj bi odpeljali dvajset kamionov, na vsakem pa naj bi bilo dvainštirideset ljudi. Zadnja skupina Slovencev je Monigo zapustila 29. avgusta 1945. Po vožnji mimo Padove in Bologne je prva skupina v Forli prišla še isti večer, ob 23. uri. Popoldne 27. avgusta sta prispela še drugi in tretji transport. Vožnja za te begunce je bila zelo naporna, saj so jih prevažali čez dan, ko je bilo zunaj zelo vroče. Čeprav so bili brez hrane vse od zajtrka, so za večerjo ob prihodu dobili le kuhan grah.¹⁷⁰

Večino beguncev so nastanili v ogromnem poslopju vojaške akademije, medtem ko so bili nekdanji vojaki nastanjeni na drugi strani mesta v stari vojašnici. Ne glede na to, da sta si bili obe taborišči (civilno in vojaško) blizu, pa civilni begunci niso imeli vstopa v vojaško taborišče, tako da so se lahko s svojci pogovarjali zgolj skozi ograjo. Taborišče je bilo zelo zanemarjeno, stavba akademije dotrajana, brez oken in vrat, pa tudi brez elektrike in vode. Sobe so bile vlažne in umazane, brez postelj, tako da so morali begunci spati na cementnih tleh. Stranišča, prav tako v zelo slabem stanju, so bila zunaj, sredi velikega dvorišča. Kakor v prvem taborišču so tudi tu begunci morali skozi razkuževanje z že poznanim belim prahom, nato pa so se postavili v vrsto za 'madrace' in slamo. »Naučili smo se, da moramo biti v

169 Strgar, Šolstvo in prosvetno-kulturno delo v Italiji, str. 86–87.

170 Batagelj, ustna izjava, 23. 11. 2010.

tej vrsti med prvimi, da smo dobili dobro slamo, ker so zadnji dobivali le ostanke, ki niso omogočali nobenega udobja.«¹⁷¹

O tem, da taborišče ni primerno za daljše bivanje oz. da je neprimerno za zimo, je oktobra 1945 poročal tudi poveljnik zavezniških taborišč za skupino Ancona polkovnik C. B. Findlay, zaradi česar so večino taboriščnikov še pred zimo preselili v druga taborišča.¹⁷² V začetku aprila 1946 je bilo tako v Forliju le še 78 taboriščnikov različnih narodnosti.¹⁷³

Dopoldne naslednjega dne so se morali begunci registrirati. Ta dan so za kosilo dobili makarone s svežim graham in kruh. Zanimivo je, da je tistim, ki so bili v Forliju, v spominu ostalo predvsem to, da je bila hrana v taborišču izvrstna ter da je bilo mogoče dobiti veliko sadja po zelo ugodni ceni.¹⁷⁴ Hrana sicer tu niti ni bila tako zelo drugačna kot drugod, vendar je bila verjetno bolj pripravljena, poleg tega pa je svoje zagotovo prispevalo sveže sadje, ki je bilo tu bolj dostopno kot v Monigu.

Če so primorski domobranci tu preživeli že več kot tri mesece, pa je bilo za Slovence iz Moniga to taborišče zgolj prehodno, saj so ga že po dobrem tednu zapustili ter odšli naprej v Servigliano. Tako so begunce v nekaj dneh (nekatere že 28. avgusta, nekatere v začetku septembra, večino pa do 5. septembra 1945) s posebnimi vlaki odpeljali naprej proti jugu do Porta San Giorgio, od tam pa z vojaškimi avtomobili do taborišča v Servigliano. Večina Slovencev vse do prihoda v taborišče ni vedela, kam gredo, kar je med begunci povzročilo nekaj negotovosti.¹⁷⁵ Del moniške skupine je tudi po odhodu večine še vedno ostal v taborišču v Forliju, okoli dvesto pa jih je bilo namesto v Servigliano odpeljanih v taborišče v Fermo, ki je bilo od Servigliana oddaljeno okoli 20 kilometrov.¹⁷⁶ V Fermo so bili sicer

171 Družina Bajlec, neobjavljeni spomini.

172 UNRRA, S-0527-0832, Camps, Notes on 'Centres' in Italy with estimated Winter Capacity, 11. 10. 1945.

173 UNRRA, S-0527-0997, Education and Recreation, Analysis of population in camps by age and sex, 6. 4. 1946.

174 Čampa, Batagelj, več zapisov.

175 Zedinjena Slovenija, 6. 9. 1945, str. 2.

176 Domači glasovi, 14. 9. 1945, str. 4.

nastanjeni predvsem Hrvati, nekaj časa pa je bil tam tudi Leon Rupnik.¹⁷⁷ Taborišče v Fermu je bilo urejeno v prostorih nekdanje tekstilne tovarne, poleg osnovne in največje zgradbe pa so bila v taborišču tudi druga poslopja, namenjena šoli, cerkvi, manjši bolnici ter pisarnam. Novembra 1945 je bilo v taborišču okoli dva tisoč Hrvatov, večinoma nekdanjih vojakov (ustašev) ter nekaj nekdanjih hrvaških politikov (med njimi je bil tudi nekdanji šef zagrebške policije). Skupina je bila izredno disciplinirana, zaradi česar so jim omogočili zelo veliko samostojnosti pri odločanju in vodenju taborišča. Tudi kasneje je bilo to ves čas hrvaško taborišče,¹⁷⁸ v njem pa naj bi bilo tudi več nekdanjih kolaborantov, vendar naj bi jih, kot je razvidno iz pogovora med polkovnikom Findlayjem in majorjem Hartmanom, ne vrnili, temveč rehabilitirali. Izpostavljeno je bilo tudi, da jugoslovan-skim oblastem ni zaupati.¹⁷⁹

Del beguncev, ki so ostali v Forliju, je 6. septembra, ko so praznovali rojstni dan kralja Petra, v taborišču obiskal dr. Miha Krek, ki je begunce ob tej priložnosti nagovoril.¹⁸⁰ Kasneje so se ti, pa tudi tisti, ki so odšli v Fermo, pridružili ostalim Slovencev v Serviglianu (iz taborišča Fermo so v Servigliano prišli 11. septembra 1945), nekaj jih je bilo poslanih v taborišče v Modeni, nekaj pa v Riccione.¹⁸¹ Iz Forlija so 21. septembra 1945 v Senigalijo preselili tudi okoli 150 Slovencev.¹⁸² Razlog za tako drobitev beguncev je bil predvsem v tem, da servigliansko taborišče še ni bilo ustrezno urejeno in pripravljeno za sprejem tako velikega števila beguncev.

177 Loh, Njegova zadnja pot, str. 2.

178 UNRRA, S-0527-1000, Camps, dopis Maurice Rosen Helen Montgomery, 6. 11. 1945.

179 UNRRA, S-0527-0832, Camps, Interview with Col. Findla and Maj. Hartman, 1. 4. 1946.

180 Borštnik, Moj čas, str. 14.

181 Slovenski begunci v Italiji, str. 125–126.

182 Zedinjena Slovenija, 22. 9. 1946, str. 5.

TABORIŠČE V SERVIGLIANU

Taborišče Servigliano, uraden naslov taborišča je bil U.N.R.R.A. Campo Profughi, Servigliano, je bilo od Ancone oddaljeno 90 kilometrov, delovalo pa je že v času druge svetovne vojne. V njem so imeli zavezniki zaprte vojne ujetnike. V taborišču je bilo sedemintrideset ločenih zgradb, večinoma so to bile barake, zgrajene iz lesa in opeke, skoraj vse pa so bile v slabem stanju. Glede na zmožnosti je v njem lahko bivalo največ 1.500 ljudi. Taborišče je bilo pogosto brez vode, ki so jo sicer dobivali iz mesta Servigliano prek vodovodne napeljave.¹⁸³

V »slovenskem« taborišču (v prvih nekaj mesecih je bilo tam sicer tudi sedem Hrvatov in en Srb, vendar so jih februarja 1946 preselili v druga taborišča) je bilo februarja 1946 skupaj 1.292 Slovencev z vseh koncev Slovenije, od tega dvanajst mlajših od enega leta, deset mlajših od šest let, triintrideset jih je bilo starih med sedem in štirinajst let (15 fantov in 18 deklet), 82 starih med 15 in 18 let (46 fantov in 36 deklet) ter 1.148 odraslih.¹⁸⁴ Število beguncev se je sicer ves čas spreminjalo. Tako je v taborišče v začetku oktobra 1945 prišla večja skupina Slovencev,

183 UNRRA, S-0527-0983, Camps Operations, Camp Survey, Ancona camps survey, 22. 11. 1945.

184 UNRRA, S-0527-0998, Number of DP in Camps, Servigliano, Camps weekly report, 23. 2. 1946.

večinoma mlajših fantov, ki so bili med nemško okupacijo mobilizirani in so bili kasneje kot vojni ujetniki zaprti po različnih taboriščih v Italiji.¹⁸⁵ Večja skupina Slovencev je v taborišče prišla tudi 23. oktobra 1945, vendar ni mogoče ugotoviti, od kod. V taborišče je v jeseni 1945 želel priti tudi Leon Rupnik, ki je bil nastanjen v taborišču v Fermu, kjer so bili večinoma Hrvatje, vendar mu je taboriščna straža vstop v taborišče prepovedala.¹⁸⁶ Konec novembra 1945 je prišla manjša skupina slovenskih beguncev iz Špitala, sem pa so jih preselili, ker so tu imeli sorodnike. Večje število Slovencev je v taborišče prišlo v začetku decembra 1945 iz Bologne oz. iz Forlija,¹⁸⁷ številka pa se je ponovno spremenila v začetku februarja 1946, ko je prišlo triintrideset slovenskih fantov, ki so bili do tedaj v Veroni v angleški vojski. Po demobilizaciji bi se lahko vrnil v Slovenijo, vendar niso želeli, temveč so se odločili, da se pridružijo slovenski begunski skupnosti v Serviglianu.¹⁸⁸ Število taboriščnikov se je ponovno povečalo sredi maja 1946, ko je sem prišlo 69 slovenskih beguncev iz razpuščenega taborišča v Modeni.¹⁸⁹ Toda vsi, ki so prišli, tu niso ostali, tako da se številka ni tako zelo povečala, kot bi se zdelo ob vsem naštevanju. Konec septembra 1946 je bilo recimo v serviglianskem taborišču, vsaj glede na uradne statistike, zopet nekaj manj taboriščnikov, in sicer 1.160.¹⁹⁰ V času bivanja v Serviglianu se je poročilo 13 parov, umrla sta dva begunca, v taborišču pa se je rodilo skupaj 24 otrok. Osem otrok se je rodilo že v Monigu.¹⁹¹

185 Zedinjena Slovenija, 3. 10. 1945, str. 4.

186 Loh, Njegova zadnja pot. V: Slovenska država, letnik XIII, št. 8, 1. 8. 1962, str. 2. Dr. Maks Loh je omenjen tudi v enem izmed dokumentov UNRRE, ker naj bi vzdrževal stike z ekstremistično desno skupino Slovencev v Rimu, ki sta jo vodila Mirko Bitenc ter Andrej Križman, kar kaže na vpliv jugoslovanskih oblasti pri zaveznikih. UNRRA, S-0527-0983, Camps Operations, Meeting of Camp Group Supervisors, Yugoslav Quisling, 13. 11. 1946.

187 Zedinjena Slovenija, 3. 12. 1945, str. 3.

188 Zedinjena Slovenija, 7. 2. 1946, str. 4.

189 Zedinjena Slovenija, 22. 5. 1946, str. 4.

190 UNRRA, S-0527-0998, Number of DP in Camps, Servigliano, Camps weekly report, 26. 9. 1946.

191 Zedinjena Slovenija, več objav.

No 9 DP & EC Centre
UNRRA ITALIAN COMMISSION
 BUREAU OF RELIEF SERVICES
 CAMPUS WEEKLY REPORT

FOURTH COPY
 123

1. Camp Group ARONA
 2. Camp Name SEVIGLIANO D.P. Centre
 3. Total Non-registered NIL
 4. Camp Number No 9 Servigiato
 5. Date, week ending 22.6.1946
 6. Total registered 1262

7. Pregnant and Nursing Mothers	14				
8. Ages under 1 year	10				
9. Ages 1 - 6 incl.	13				
10. Ages 7 - 14 incl.	<table style="width: 100%; border: none;"> <tr> <td style="width: 50%; text-align: center;">M</td> <td style="width: 50%; text-align: center;">F</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">13</td> <td style="text-align: center;">16</td> </tr> </table>	M	F	13	16
M	F				
13	16				
11. Ages 15 - 18 incl.	<table style="width: 100%; border: none;"> <tr> <td style="width: 50%; text-align: center;">M</td> <td style="width: 50%; text-align: center;">F</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">71</td> <td style="text-align: center;">32</td> </tr> </table>	M	F	71	32
M	F				
71	32				
12. Adults	<table style="width: 100%; border: none;"> <tr> <td style="width: 50%; text-align: center;">M</td> <td style="width: 50%; text-align: center;">F</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">814</td> <td style="text-align: center;">273</td> </tr> </table>	M	F	814	273
M	F				
814	273				

13. Camp Population	1262
14. Pop. Friday 12:00 hrs.	1262
15. Arrivals	NIL
16. Departures	8
17. Total on leave	35
18. Total A. W. O. L.	NIL

19. Desiring Repatriation		20. Desiring Emigration		21. Awaiting clarification of national status	
Number	Country	Number	Country	Number	Nationality
		1055	USA		
		92	Canada		
		12	Argentina		
		58	Africa		
NIL		9	Austria		NIL
		3	England		
		7	France		
		6	Italy		
Total		1262	Total		Total

22. Nationality Breakdown					
Number	Nationality	Number	Nationality	Number	Nationality
1262	Yugoslavia				

22.6.1946.
 23. Date Submitted

No. for
 UNRRA ITALIAN COMMISSION Camp No 9 Servigiato Centre

Tedensko poročilo o številu oseb v taborišču; čeprav so bili v taborišču sami Slovenci, so jih vodili kot Jugoslovane. (arhiv UNRRE, S-0527-0998)

Ob prihodu slovenskih beguncev je bilo taborišče zelo neurejeno in zanemarjeno, čeprav ga je Unrra, ki je prevzela skrb zanj, v poročilu, namenjenem ugotavljanju primernosti nastanitvenih kapacitet za zimo, označila kot »primernega«. ¹⁹² Naselili so jih v lesene barake, ki pa so bile v zelo slabem stanju. Večina je bila brez oken, pri mnogih so manjkala vrata; barake

¹⁹² UNRRA, S-0527-0832, Camps, Notes on 'Centres' in Italy with estimated Winter Capacity, 11. 10. 1945.

so imele številne luknje, zaradi česar so bile tudi zelo prepišne. Zaradi pomanjkanja materialov je trajalo kar nekaj mesecev, da so jih vsaj nekoliko uredili.¹⁹³ Marjana Batagelj je ob prihodu v taborišče v svoj dnevnik zapisala:

»Nedelja, 2. september 1945 – Ob 8.20 uri zvečer prihod v Servigliano. Velike lesene barake s slabo električno razsvetljavo. Vsi na debelo napudrani s prahom s poti. Večerja: prežganka s celo štruco belega kruha. Prijazen sprejem Hrvatov in tolažba.

Ponedeljek, 3. september 1945: Stanovanjsko vprašanje še ni rešeno. Najbolj pogrešam poštene vode. Stranišča so za stopnjo boljša od onih v Forliju, a kljub temu obupna. Dopoldan dobili slamarce, menažke in žlice. Ljudje precej obupujejo zaradi slabega stanja.

Torek, 4. september 1945: Italijanski delavci popravljajo barake, vodovode, električno napeljavo, popoldne nagovor ministra Kreka, ki je prispel dopoldne. Poročilo o politiki Slovenije in Jugoslavije v teku zadnjih let. Naša dolžnost je upati, izgubljati pogum [je] danes nesmisel. Ob 16. uri selitev v barako št. 7.

Sreda, 5. september 1945: Čiščenje, urejanje spalnice, zidarji so zamašili luknje v barakah in prepleskali madeže krvi ob vzglavju. Začeli bomo lahko redno življenje. Hvala Bogu. Komaj čakamo.«¹⁹⁴

Pri ureditvi taborišča so zelo veliko pomagali slovenski begunci, ki jih je slovenski taboriščni odbor ves čas spodbujal k skrbi za ohranjanje čistoče v taborišču, obenem pa so jih tudi spodbujali, da nasploh skrbijo za dobre odnose med sabo in z drugimi skupinami:

»Ni važno, kdo je kdo. Vsak naj bo samo na svojem mestu in naj nikjer ne išče samo samega sebe in hvale ter slave za

193 UNRRA, S-0527-0983, Camps Operations, D. P. operations (Italy), Camps survey, Ancona camps survey, 22. 11. 1945, str. 1.

194 Batagelj, dnevniški zapisi, več vpisov.

svojo osebo. Glavno in najvažnejše naše vprašanje je ohranitev ljudi. Le samo to. Ljudi moramo ohraniti svoji domovini. In zato moramo vsi storiti vse, da si bomo novo skupno bivališče uredili čim lepše, da bomo skrbno pazili na red in snago, da bomo striktno izvrševali vsa navodila angleškega in slovenskega vodstva taborišča ter opuščali vse, kar bi količkaj moglo škoditi ugledu našega dobrega imena.«¹⁹⁵

Večina barak tudi ni imela zagotovljenega ogrevanja oz. so vanje zaradi hude zime postavili posamezne peči, katerih delovanje pa je bilo strogo nadzorovano in raba omejena. Pri razdelitvi barak so družine nastanili skupaj, medtem ko so samske nastanili v ločenih barakah. Taboriščna komisija je z namenom ohranjanja reda barake redno pregledovala, pri čemer je bila večina pregledov vnaprej najavljenih. Begunci so se morali navaditi tudi na podnebje, še posebej v poletnih mesecih, ko je temperatura v prostorih dosegla tudi do 45 stopinj. Pozimi je večkrat zapadel sneg, temperature pa so se spustile pod ničlo, kar je v neizolirane barake prineslo hud mraz.

V prvih tednih po prihodu si je slovenski taboriščni odbor predvsem prizadeval, da bi izboljšali položaj družin. Ko je 15. septembra polkovnik C. B. Findlay obiskal taborišče ter se srečal s slovenskim taboriščnim odborom, ga je ta predvsem opozoril na to, da prostori v taborišču niso primerni za družine z majhnimi otroki. Findlay jim je sicer omenil, da večje možnosti, da bi jih preselili v drugo taborišče, ni, vendar je taboriščni vodja samo štiri dni kasneje dobil navodilo, da se lahko 200 oseb preseli drugam, pri čemer imajo prednost družine z majhnimi otroki.¹⁹⁶ Tako je bilo 21. septembra 1945 iz Servigliana v taborišče v Senigaliji, ki naj bi bila nekakšna podružnica taborišča v Serviglianu, preseljenih okoli 200 ljudi, večinoma družin. O tem, kdo bo lahko šel, je odločala posebna komisija, ki jo je določilo poveljstvo taborišča.¹⁹⁷

195 Zedinjena Slovenija, 6. 9. 1945, str. 3.

196 Zedinjena Slovenija, 16. 9. 1945, str. 2–3.

197 Domači glasovi, 29. 9. 1945, str. 4; Zedinjena Slovenija, 19. 9. 1945, str. 3.

Taborišče v Serviglianu

Struktura taboriščnikov v Serviglianu in Senigaliji po spolu in starosti

Taborišče	0–1	1–6	7–14 (M)	7–14 (Ž)	15–18 (M)	15–18 (Ž)	nad 18 (M)	nad 18 (Ž)	skupaj
Servigliano	10	10	13	16	76	33	789	269	1.216
Senigalija	19	51	30	24	26	20	176	145	491

Vir: UNRRA, S-0527-0997, Analysis on Camps population by age and sex, 6. 4. 1946

Že nekaj dni po prihodu je Slovence v taborišču skupaj s svojo ženo in sinom obiskal tudi dr. Miha Krek. Slovenski begunci so ga sprejeli z iskrenim veseljem. V svojem nagovoru, kjer jih je spodbujal, da naj bodo zgled drugim in da naj vsak prispeva k skupnemu dobremu, kolikor je v njegovi moči, je med drugim tudi dejal:

»Možno je, da boste tu ostali nekaj mesecev. Verjemite mi to, da vse drugo tu ni tako važno. Naj kar sedaj ponovim: Velika in mala politična vprašanja niso nič važna niti za vas, niti za reševanje naše domovine. Res nič! Mi vsi skupaj na veliki tok dogodkov ne moremo vplivati. Pustite vse, kar bi lahko ustvarjalo neslogo in prepir. Edino, kar moramo storiti, da imajo ljudje, od katerih smo zdaj odvisni, o nas lepo podobo, je, da smo edinstvena, dobra in prijateljska družina enega naroda. Da lepota značaja sije iz vsakega od nas in iz cele družine. Potem bo to zgledno taborišče. Vsi bodo nanj ponosni. Važno je to zato, ker prihaja glas o naših taboriščih tudi tja, kjer se o slovenskem narodu kot takem govori. Če tega že ne bo, bodo vsi glasovi o nas kakor glas razbitega zvona. Ne najdem izraza, da bi vam dopovedal, da je to edino važno. Tako se bo razširil vsaj en dober glas o nas. Kako smo potrebni tega glasu, vemo vsi. Slab glas nas je spremljal po vsej poti. Slab glas tistih, ki nam žele politično smrt, tako da nam ni bilo mogoče prepviti obrekovanja protikomunističnega dela našega naroda.«¹⁹⁸

Dr. Krek je v taborišču ostal dva dni in se ob tem srečal tudi z njegovim angleškim vodstvom, taborišče pa v naslednjih mesecih obiskal še nekajkrat. Mesec dni po prvem obisku je beguncem med drugim poslal 2.200 cigaret znamke Morava in Zeta, ki so jih nato razdelili med polnoletne moške (vsak je dobil tri cigarete). Cigaret, ki jih je verjetno prinesel kdo od Slovencev, ki je prišel v Rim iz Jugoslavije,¹⁹⁹ so se kadilci seveda neizmerno

198 Zedinjena Slovenija, 6. 9. 1945, str. 3.

199 Zedinjena Slovenija, 6. 10. 1945.

razveselili. Tudi sicer so v taborišču moškimi občasno razdelili cigarete in tobak (ki so mu rekli tudi božja travica), ki jih je pri-skrbel britanski Rdeči križ, količina na odraslega moškega pa je bila zelo omejena. Cigarete so lahko moški kupili tudi v trgovini taboriščnega dobrodelnega sklada, vendar so bile zelo drage, saj je ena stala skoraj toliko, kolikor jih je v predvojni Jugoslaviji stalo šestdeset.²⁰⁰

Dr. Krek je tudi sicer ohranjal redne stike z zavezniškimi oblastmi. Zanimivo pri tem je, da je poveljnik C. B. Findlay ob nekem razgovoru z direktorico Unrre za Italijo Helen Montgomery na dr. Kreka še posebej opozoril. Tako v zabeležki, ki jo je ob tem razgovoru naredila direktorica, piše: »Proti koncu inter-vjuja me je stotnik Findlay vprašal, če poznam gospoda Kreka, člana Jugoslovanskega dobrodelnega sklada. Ko sem mu pritr-dila, je stotnik opozoril: 'Pazi na gospoda Kreka. On je zelo pa-meten in ga je treba nadzorovati.'«²⁰¹

Tudi sicer so taborišče večkrat obiskale različne delega-cije. Tako ga je sredi oktobra obiskal predstavnik Unrre in si ga ob spremstvu taboriščnega poveljnika Flooda in predsednika slovenskega taboriščnega odbora tudi ogledal.²⁰² Konec istega meseca si je taborišče ogledal tudi vrhovni poveljnik begunskih taborišč v Anconi. Ob obisku je še posebej pohvalil gledališko dvorano, ki so jo zgradili in uredili taboriščniki sami.²⁰³ Tabo-rišče sta novembra 1945 obiskala predstavnika Švicarske kari-tativne zveze z namenom, da preverita, kakšno pomoč morda potrebujejo begunci.²⁰⁴ Aprila 1946 si ga je ogledal tudi namest-nik direktorja D. P. Operations za Italijo Luis Varrichione, ki je pohvalil predvsem opazen napredek taborišča od njegovega zadnjega ogleda avgusta 1945, prihajali pa so tudi drugi visoki gostje. Pogosto je taborišče obiskoval polkovnik C. B. Findlay in se večkrat udeležil kulturnih dogodkov (gledaliških predstav,

200 Ameriška domovina, 17. 1. 1946, str. 2, Beseda od svojcev iz domovine.

201 UNRRA, S-0527-0832, Camps, Interview with Col. Findlay and Maj. Hartman, 1. 4. 1946.

202 Zedinjena Slovenija, 16. 10. 1945, str. 4.

203 Zedinjena Slovenija, 31. 10. 1945, str. 5.

204 Zedinjena Slovenija, 2. 11. 1945, str. 6.

nastopov Emigrantskega pevskega zbora Slovenija), ki so jih Slovenci pripravili v taborišču.

Taboriščno vodstvo

Taborišče je ob prihodu Slovencev začasno vodil angleški poveljnik, stotnik Oakes, pri delu pa mu je pomagala Miss Lowe iz britanskega Rdečega križa. Oakes je bil slovenskim beguncem zelo naklonjen, kar je izkazoval tudi s svojim prizadevanjem, da bi jim zagotovil čim boljše materialne razmere za številne dejavnosti, ki so jih začeli ali v Serviglianu nadaljevali, obenem pa je slovenskemu taboriščnemu odboru v veliki meri prepuščal vodenje taborišča.²⁰⁵ Še isti mesec, 24. septembra, je prišlo do menjave vodstva v taborišču. Oakes je bil dodeljen na novo službeno mesto v Celovcu, njegovo mesto naj bi prevzel angleški major, ki pa je bil pred prevzemom mesta demobiliziran, tako da se je prek Neaplja z letalom vrnil domov v Anglijo. Do imenovanja novega vodstva je vodenje taborišča začasno prevzel poveljnik taborišča v Fermu.²⁰⁶ Taborišče je novega poveljnika dobilo 10. oktobra 1945, ko ga je prevzel stotnik Flood, ki je tu ostal do začetka leta 1946, ko se je tudi on vrnil v Anglijo.²⁰⁷ Flood je v času druge svetovne vojne sodeloval kot rezervist in je taborišče že enkrat upravljal, in sicer pred prihodom Slovencev. Kot je povedal beguncem, je bil poročen, vendar žene in štiriletnega sina ni videl že tri leta. Ko je ponovno prevzel vodenje taborišča, je ugotavljal, da je to po prihodu slovenskih beguncev taborišče znatno bolj urejeno.²⁰⁸ S slovenskimi taboriščniki se je zelo dobro razumel, pohvalne besede na njihov račun pa najdemo tudi v poročilu, namenjenem zavezniški upravi konec novembra 1945: »Prebivalci [taborišča] v Serviglianu so po poreklu Hrvatje. So dobro organizirani in očitno sposobni prav dobro sami

205 Zedinjena Slovenija, 8. 9. 1945, str. 2; Slovenski begunci v Italiji, str. 126.

206 Zedinjena Slovenija, 28. 9. 1945, str. 4.

207 Slovenski begunci v Italiji, str. 127.

208 Zedinjena Slovenija, 17. 10. 1945, str. 5.

skrbeti za svoje potrebe. So precej dobro oblečeni. Taboriščni vodja je izjavil, da je z veseljem delal s temi ljudmi, da so bili zelo kooperativni, čisti, pošteni in delovni. Obveščeni smo bili, da je njihova morala dobra.«²⁰⁹ Ob odhodu se je Flood od slovenskih taboriščnikov poslovil z besedami:

»Drage Slovenke in Slovenci! V zadnjih sedmih letih sem mnogokrat imel to nesrečo, da sem se mnogokrat moral poslavljati. In sedanje slovo od vas mi je od vseh najtežje. V kratkem času sem vas spoznal, našel mnogo prijateljev in do vseh vas dobil spoštovanje in občudovanje. Še mnogo let se bom često spominjal svojega dela v Serviglianu. Spomin na moje službeno delo bo kmalu pozabljen, nikakor pa ne bom mogel pozabiti svojih slovenskih prijateljev.«²¹⁰

Namesto Flooda je v taborišče 4. januarja 1946 prišel angleški poveljnik Rowe, pri vodenju pa mu je pomagal ameriški poročnik Paul G. Weden, ki pa je taborišče zapustil že 19. februarja. Kljub temu se je ob slovesu poslovil od vsakega taboriščnika posebej. Stotnik Rowe je bil pred tem vodja taborišča v Bariju, kjer so bili večinoma Grki. Ob prihodu je še posebej izpostavil, da je taborišče v Serviglianu že na prvi pogled znatno bolj urejeno, kot je bilo tisto v Bariju. Še posebej pa je ob prihodu pohvalil pevski zbor, ki je nastopil na sprejemu, ki so ga taboriščniki organizirali njemu v čast.²¹¹ Kasneje je vodenje taborišča prevzel stotnik Peter S. Lancaster, ki je bil v taborišču do 20. maja 1946, nato pa je namesto njega prišel poveljnik major S. F. Burnell, ki je pripadal Oxfordshire and Buckinghamshire Light Infantry,²¹² med begunci pa se je govorilo, da naj bi bil med vojno Titov zvezdni oficir, česar pa nihče ni potrdil.²¹³ Na njegovo željo so ob vhodu v taborišče izobesili angleško zastavo.

209 UNRRA, S-0527-0983, Camps Operations, D. P. operations (Italy), Camps survey, Ancona camps survey, 22. 11. 1945, str. 3. V poročilu je sicer napačno navedeno, da gre za hrvaško skupino.

210 Zedinjena Slovenija, 4. 1. 1946, str. 2.

211 Zedinjena Slovenija, 9. 1. 1946, str. 3.

212 War force records, <https://www.forces-war-records.co.uk/> (18. 8. 2015).

213 Mihevc, Skozi taborišča, str. 169.

Ob Lancastrovem odhodu je bilo v taborišču 1.193 Slovencev,²¹⁴ njim zelo naklonjeni poveljnik pa se je od skupnosti poslovil z naslednjimi besedami:

»Zelo sem bil srečen zadnjih nekaj mesecev, ki sem jih preživel z vami, in čudovit način vašega dela in organizacije me je navdal z občudovanjem. Želim se zahvaliti vsem delavcem v taborišču za njihovo odlično sodelovanje. Vsakdo od vas je napravil vse, kar je bilo v vaši moči, da je meni in mojemu osebju pomagal pri delu. Vsak dan med vami mi je bil prijeten in rad sem živel z vami. Čutim, da kamorkoli bom šel do tu, mi ne bo tako kot v serviglianskem taborišču. Z vašo veliko nadarjenostjo in talenti ste si ustvarili res odlično taborišče, na katerega bom vedno ponosen. Najbrž je to zadnja prilika, da vam želim srečno bodočnost, in Bog v svoji veliki dobroti naj vam vsem podeli srečo, ki jo zaslužite.«²¹⁵

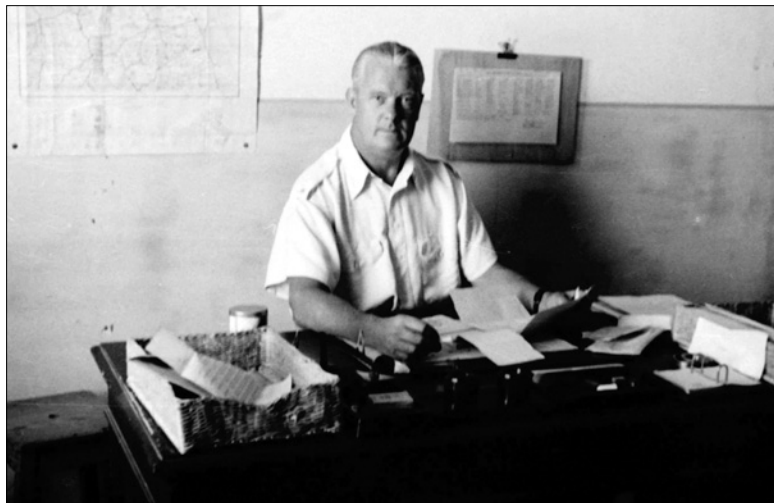
Njegove besede ob slovesu (podobne je izrekala večina taboriščnih vodji, ki so imeli možnost sodelovati s slovenskimi begunci) kažejo na to, kakšno spoštovanje so si s svojim delom, organiziranostjo in zagnanostjo prislužili Slovenci v taborišču. Pogosta menjava taboriščnih vodij je sicer prinašala med taboriščnike nekakšno nelagodje, saj nikoli niso vedeli, kaj jim bo novo vodstvo prineslo ter predvsem kakšen posluh bodo imeli za njihove raznovrstne dejavnosti.

Ko je taboriščno vodstvo prevzel major Burnell, ki je, kot so zapisali taboriščniki, »vsa tozadevna navodila višjih zavezniških vojaških oblasti in pozneje nekaj časa tudi vodstva pripravljalne komisije mednarodne begunske organizacije za pripravo ljudi, da bi se raje vrnili v Titovino, kakor pa odšli v emigracijo, izvajal z vso vojaško natančnostjo in strogostjo«,²¹⁶ je taborišče v Serviglianu ponovno prišlo pod okrilje angleške vojaške uprave.

214 UNRRA, S-0527-0998, Reports, Weekly report on camps population No. 3, 6. 5. 1946.

215 Zedinjena Slovenija, 21. 5. 1946, str. 2.

216 Slovenski begunci v Italiji, str. 133.

Major S. F. Burnell za svojo delovno mizo

Do tedaj je bilo namreč v oskrbi Unrre.²¹⁷ Z njegovim prihodom so se razmere v taborišču začele spreminjati. Če so bili pred tem taboriščni vodje Slovincem zelo naklonjeni ter so jim, kolikor je bilo v njihovi moči, skušali pomagati pri urejanju taborišča in vsakodnevnega življenja, pa je Burnell zelo resno vzel svojo nalogo, da čim več taboriščnikov prepriča, da se vrnejo v domovino, zaradi česar je sprejel številne nevšečne ukrepe. Nekdanji taboriščniki so ga zato ohranili v zelo slabem spominu. Tako je začel ostreje omejevati gibanje izven taborišča, v času njegovega vodenja so zmanjšali količino sicer že tako skromnih obrokov, prav tako je zmanjšal število taboriščnikov, ki so bili zaposleni v okviru zavezniške uprave, kar je seveda za tiste, ki so izgubili delo, pomenilo odtegnitev majhnih, vendar rednih mesečnih dohodkov, s pomočjo katerih so si lahko nekoliko izboljšali taboriščni življenjski standard. Že mesec dni po prihodu je zahteval, da slovenski taboriščni odbor vse slovenske taboriščnike opozori, da taborišče ni samo slovensko, temveč jugoslovansko.²¹⁸

²¹⁷ Zedinjena Slovenija, 24. 5. 1946, str. 2.

²¹⁸ Zedinjena Slovenija, 20. 6. 1946, str. 2.

Zakaj je prišlo do tako izrazitega poudarjanja jugoslovanstva, ni jasno, saj je bilo število beguncev drugih narodnosti (Hrvatov in Srbov) resnično zanemarljivo (le nekaj posameznikov), zaradi česar so slovenski taboriščniki servigliansko taborišče verjetno upravičeno doživljali predvsem kot slovensko. Zanimivo ob tem je morda tudi to, da je ob prihodu posebej poudaril, da je sam protestant in da pričakuje, da bodo taboriščniki to spoštovali. Da pri tem ni šlo za kakšne ideološke razloge na strani poveljnika ali nestrpnost do slovenske skupnosti, temveč predvsem za dosledno izvajanje navodil zavezniške uprave (pri čemer je bil mnogo bolj dosleden kot vodje drugih taborišč) in morebiti osebno željo, da bi se vse skupaj čim prej končalo, da bi se tudi sam vrnil domov, lahko upravičeno sklepamo iz Burnellovega ravnanja v Bagnoliju, kjer je nekatere vidne predstavnike slovenske begunske skupnosti (med njimi ravnatelja Ivana Prijatelja,²¹⁹ Božidarja Finka in Antona Oreharja) rešil pred izročitvijo jugoslovanskim oblastem.²²⁰

Slovenski taboriščni odbor

Tako kot v Monigu so slovenski begunci tudi v Serviglianu imeli svoj taboriščni odbor, ki je zastopal interese slovenske taboriščne skupnosti pred taboriščnim vodstvom, obenem pa skrbel za vsa področja življenja Slovencev v taborišču. Nov slovenski taboriščni odbor je bil izvoljen že na vlaku na poti iz Forlija v Servigliano, kar so tisti, ki so bili v vagonu, pospremili z vzkliki 'Živijo naš odbor!'²²¹ O tem, da naj bi prišlo do menjave, dotedanji taboriščni odbor očitno ni bil seznanjen. Karel Škulj je namreč kasneje napisal, da je bil »na železniški poti Forli

219 Ivan Prijatelj je kot učitelj algebre, botanike in mineralogije v domovini sprva poučeval v Kočevju, nato pa postal ravnatelj novoustanovljene realne gimnazije v Mariboru. Leta 1939 je bil imenovan za ravnatelja učiteljsišča v Ljubljani. Rojstvo novih domovin, str. 72–73.

220 Fink, ustna izjava, 24. 11. 2010.

221 Batagelj, ustna izjava, 23. 11. 2010.

– Servigliano zahrbtno po letakih rušen kot predsednik«. ²²² Franjo Maršič, eden od članov dotedanjega taboriščnega odbora, je tudi pisal o tem:

»Ko smo se selili iz Moniga v Servigliano, je vodil 'kolono z begunci' tedanji, pravilno izvoljeni predsednik taboriščnega odbora duhovni svetnik Karl Škul – vse do končne postaje Ferma. Med vožnjo pa je organizirala skupina Dr. Žitko-Orehar napad na pravilno izvoljen taboriščni odbor in v Fermi hitela do angleškega poveljnika in se kot legitimni zastopniki in vodje kolone javili, še predno je mogel duh. svetnik Karl Škul z ostalimi člani odbora doseči angleškega predstavnika. Da se izognemo škandalu in sramoti o postopanju tega »uzurpiranega odbora«, smo opustili vsako intervencijo.« ²²³

Kaj je bil razlog te hitre menjave, ni čisto jasno. Možno pa je, da bi bil Škulj za zahodne zaveznike, kot eden od soorganizatorjev domobranstva, morda preveč sporen, zaradi česar naj bi se dr. Žitko in Orehar odločila, da predsedstvo slovenskega taboriščnega odbora prevzame dr. Žitko, kar naj bi tudi olajšalo komunikacijo z angleškim taboriščnim vodstvom. Poleg tega je prihajalo do določenih razhajanj znotraj SLS že med vojno in bi morda tudi to vplivalo na tako ravnanje, razlog za tako odločitve pa bi lahko iskali v značajskih lastnostih posameznikov. ²²⁴ Vsekakor pa je močan odbor, ki je znal najti pravi način komuniciranja z zavezniškimi oblastmi, lahko bistveno prispeval k boljšemu položaju celotne begunske skupnosti, ki jo je zastopal, njegov vpliv pa je bil odvisen tudi od vsakokratnega taboriščnega vodstva – eni so taboriščnim odborom posameznih skupin dopuščali več samostojnosti in vplivanja na dogajanje v taborišču, drugi so bili do njih zadržani ali celo negativno naravnani.

222 AZS, Slovenski biografski leksikon, Karel Škulj.

223 Maršič, Velečenjeni gospod Loh, str. 2.

224 Strgar, Šolstvo in prosvetno-kulturno delo v Italiji, str. 89 (glej opombo); Mlakar, Slovensko domobranstvo, str. 400.

Odbor, ki so ga na poti v Servigliano vzpostavili Slovenci, so sestavljali: predsednik dr. Stanislav Žitko,²²⁵ odborniki Stanko Škrabec,²²⁶ Alojzij Mehle, Franc Novak,²²⁷ Marijan Marolt,²²⁸ Vida Peršuh,²²⁹ Franc Šprajcer, dr. Julij Savelli²³⁰ ter referenti Albin Magister – za delo, ing. Avgust Vivod – za stanovanja, dr. Ivan Kačar – zdravstvo, dr. Ivan Prijatelj – prosveta, Jurij Kolar – policija, Ludvik Štancer – blagajna, Joško Krošelj²³¹ – tisk, Ravnika – prehrana in Peter Markež – pisarna.²³²

Slovenski taboriščni odbor je imel tudi svoj žig z napisom Osrednji odbor Slovenskih beguncev, Central Committee of

225 Stanislav (Stanko) Žitko je bil rojen leta 1896 v Trstu, umrl pa je leta 1970 v Ljubljani.

Po končani gimnaziji je študiral pravo na Dunaju in v Zagrebu, kjer je leta 1928 tudi doktoriral. Do konca vojne je bil samostojni odvetnik v Ljubljani. Bil je tudi predsednik Zveze fantovskih odsekov, leta 1927 je postal predsednik Orlovske organizacije. Maja 1945 je odšel preko Koroške v Italijo. Ker je na slovenskih šolah po vojni v Trstu manjkalo slovenskih učiteljev, je do ukinitve STO, ko je moral zapustiti Italijo, ker ni imel italijanskega državljanstva, poučeval angleščino na nižji srednji šoli in na Industrijski srednji šoli. V času prve svetovne vojne je skupaj z Rudolfom Maistrom sodeloval v boju za severno mejo. PSBL.

226 Stanko Škrabec je bil do odhoda leta 1945 na Koroško oziroma v Italijo posestnik in župan občine Ribnica, član številnih kulturnih, gospodarskih in verskih organizacij.

227 Franc Novak je bil posestnik iz Hlebč pri Velikih Laščah, bil je tudi član predvojne Samostojne kmetijske stranke.

228 Marijan Marolt je bil rojen leta 1902. Diplomiral je na Pravni fakulteti v Ljubljani, leta 1932 pa odprl svojo odvetniško pisarno. Leta 1948 je emigriral v Argentino, kjer je bil pravnik pri Društvu Slovencev, bil je prvi in dolgoletni tajnik Slovenske kulturne akcije. Uveljavil se je kot pisatelj krajše proze, bil pa je tudi vodilni likovni kritik. Umrl je leta 1972 v Buenos Airesu. Odšli so, 2009, str. 204.

229 Vida Peršuh je bila svakinja dr. Mihe Kreka, rojena v znani ljubljanski družini Dežmanovih. Doma je delovala v različnih prosvetnih organizacijah.

230 Dr. Julij Savelli se je rodil leta 1912 v Bosni. Diplomiral, nato pa še doktoriral je na Pravni fakulteti v Ljubljani. Bil je član Slovenske legije, zaradi česar so ga kasneje Nemci za več mesece zaprli. Ob koncu vojne se je umaknil na Koroško, od tam pa skupaj z največjo slovensko begunsko skupino v Italijo. Doma sta ostali noseča žena in dve hčerki. Kasneje je bil kazensko premeščen v taborišče v Reggio Emilii, od koder ga je rešil dr. Krek. Maja 1948 se je izselil v Argentino, kjer je bil dolga leta na vodilnem mestu v tovarni nogavic. Bil je tudi odbornik v društvu Zedinjena Slovenija, večletni predsednik SKAS-a ter profesor na Slovenskem srednješolskem tečaju. Skupaj s pripravljalnimi odbori je ustanovil Slovenski pevski zbor Gallusin ga kot zborovodja vodil 36 let. Umrl je leta 1993 v Buenos Airesu. Odšli so, 2009, str. 222.

231 Joško Krošelj se je rodil leta 1902 v Kapelah pri Brežicah. Bil je med drugim tajnik dr. Antona Korošca ter urednik Slovenca. Pred vojno pa je bil v Beogradu tudi član Izvršnega odbora agencije Avala. V Argentini je bil urednik tednika Svobodna Slovenija. AZS, Biografski leksikon, Joško Krošelj.

232 Zedinjena Slovenija, 6. 9. 1945, str. 6.

Slovene Emigrants, Kraljevina Jugoslavija, Kingdom Yougoslavy. Odbor si je ves čas prizadeval, da bi beguncem v taborišču čim bolj olajšali življenje. Ves čas so bili v stiku z angleškim taboriščnim vodstvom ter skupaj z njimi sodelovali in soodločali pri vodenju taborišča.²³³ Dr. Žitko je kot predsednik odbora opravil nekaj poti v Rim, kjer se je med drugim srečal dr. Krekom ter poskusil tudi na ta način, v sodelovanju z narodnim odborom, v Rimu pomagati slovenskim beguncem.²³⁴

Ponovne volitve novega slovenskega taboriščnega odbora v Serviglianu so bile 3. novembra 1945. Predlagal jih je taboriščni odbor sam, »ker so se stalno čuli očitki, da uprava ne uživa zaupanja beguncev«. Večina naj bi se s tem ne strinjala, prav tako volitvam ni bilo pretirano naklonjeno vodstvo taborišča. Toda glede na to, da je nasprotna skupina vendarle predložila svojo kandidatno listo in se kljub različnim kompromisnim predlogom ni pustila prepričati, da bi od nje odstopila, so volitve vseeno razpisali.

Aktivno volilno pravico so imeli vsi slovenski begunci, ki so bili rojeni pred 4. novembrom 1929 in so imeli na dan 30. oktobra 1945 status serviglianskega taboriščnika, medtem ko je bil lahko v odbor izvoljen vsak polnoleten član taborišča; z izjemo tistih, ki so bili v odboru taboriščne blagovne zadruge. Taboriščni odbor je bil namreč obenem tudi revizijska instanca zadruzi in bi to pomenilo konflikt interesov.²³⁵ Vseh volilnih upravičencev je bilo 1.020, volitev pa se je udeležilo 884 taboriščnikov. Okoli volitev se je razživila pestra volilna dejavnost, med katero so se pojavili tudi anonimni letaki o nepravilnostih, ki naj bi jih izvajal dotedanji taboriščni odbor. Uredniški odbor časopisa Zedinjena Slovenija se je v svojem poročanju v dnevih pred volitvami zelo odločno in neposredno postavil na stran dotedanjega vodstva, kar je razvidno tudi iz tega, da je predstavil zgolj kandidatno listo, katere nosilec je bil dotedanji predsednik

233 Zedinjena Slovenija, 13. 9. 1945, str. 3.

234 Zedinjena Slovenija, 9. 1. 1946, str. 4.

235 Zedinjena Slovenija, 31. 10. 1945, str. 3–5.

taboriščnega odbora dr. Žitko, z njim pa so pred volitvami objavili tudi pogovor v časopisu. Glasovali so sicer po D'Hontovem proporcionalnem sistemu. Za listo Delavskega odbora, katere nosilec je bil dr. Žitko, je glasovalo 597 taboriščnikov (67,91 %), za listo ing. Padarja jih je glasovalo 282 (32,09 %), pet glasov pa je bilo neveljavnih. Glede na volilni rezultat je dr. Žitko dobil 7 odbornikov, 3 pa so bili izvoljeni z liste ing. Padarja.²³⁶

Novoizvoljeni odbor slovenske taboriščne uprave v Serviglianu so tako sestavljali: dr. Stanislav Žitko (predsednik) in Stanko Škrabec (podpredsednik) ter odborniki ing. Jože Padar, dr. Julij Savelli, Božo Berlot, nekdanji član vaše straže in uradnik na ljubljanskem magistratu, Jože Rudolf, Franc Novak, Vida Peršuh, Janko Gašperin in Anton Godec, doma iz Velike Račne, kjer je bil kratek čas tudi župan (med vojno je bil odpeljan v internacijo v Padovo, konec leta 1943 pa mobiliziran v Cankarjevo brigado, od koder je pobegnil ter se pridružil domobrancem). Sestava slovenske taboriščne uprave in referentov za posamezno področje se je kasneje še spreminjala. Tako je 28. januarja 1946 športnega referenta Viktorja Berlota zamenjal Stanko Fortuna,²³⁷ zaradi odhoda dr. Žitka iz taborišča pa je po nadomestnih volitvah, ki jih je razpisal taboriščni vodja Lancaster in so bile 20. februarja 1946, vodenje slovenske taboriščne uprave prevzel ing. Avgust Vivod. Dr. Žitko je moral namreč taborišče 19. februarja 1946 zapustiti, »ker se je odločno postavil v obrambo koristi slovenskih beguncev«.²³⁸ Iz dokumentov sicer ni mogoče ugotoviti, ali je šlo za kakšno konkretno situacijo, v kateri se je dr. Žitko postavil za slovenske begunce, ali je bil izgnan, ker si je kot predsednik slovenskega taboriščnega odbora pri taboriščnem vodstvu ves čas zelo jasno prizadeval za izboljšanje položaja in razmer za Slovence, ali zaradi velika vpliva in ugleda, ki ga je imel med Slovenci v taborišču. So pa na svoj način nestrinjanje s tako odločitvijo vodstva taborišča pokazali

236 Zedinjena Slovenija, 4. 11. 1945, str. 1. Podatki o volilnih upravičencih so dragoceni, saj posredno povedo, koliko Slovencev je bilo v taborišču v Serviglianu.

237 Zedinjena Slovenija, 29. 1. 1946, str. 3.

238 Slovenski begunci v Italiji, str. 133.

tudi taboriščniki, ki so dr. Žitka množično pospremili na železniško postajo.²³⁹ Iz objave v Zedinjeni Sloveniji lahko tudi sklepamo, da je bila odločitev o njegovem odhodu sprejeta zelo hitro in da o tem taboriščniki predhodno niso bili obveščeni.

Taboriščni odbor je 27. novembra 1945 sprejel sklep, da se v serviglianskem taborišču ustanovi taboriščno razsodišče, ki je začelo delovati 1. decembra 1945, njegov predsednik pa je postal Stanko Fortuna. Razsodišče je imelo dva senata. I. senat so sestavljali: dr. Milan Lampret, predsednik, Božidar Fink in Janez Nose, prisednika, namestnik Leopold Mihovc. II. senat pa so sestavljali: Janko Fortuna, predsednik, dr. Vladimir Borštnik in Jože Mehle, prisednika ter nadomestni član Jože (priimek nečitljiv). Tajnik razsodišča je postal Rajmund Kinkelj, dva meseca kasneje pa ga je zamenjal Franc Likozar. Naloga razsodišča je bila reševati spore, tako v kazenskopравnih kot civilnih zadevah, ki bi se pojavili v taborišču. Razsodišče je delovalo po splošnih načelih kazenskega, civilnega in materialnega prava. Izdane odločbe so bile takoj pravnomočne, razen v primerih, ko je bila na seji izdana obsodilna odločba proti volji obsojenca. V takem primeru je imel ta tri dni časa za vložitev pritožbe. Kazni, ki jih je to razsodišče lahko izreklo, so bile: opomin brez objave, ukor z objavo na službeni deski, dodatno delo v taborišču (najmanj dve uri in pol), zapor, zapor z omejitvijo hrane in izključitev iz taborišča.²⁴⁰

V vseh barakah so redno volili starešine. Izvoljeni so bili lahko fantje in možje, ki so uživali največ zaupanja, toda večinoma so bili izvoljeni vedno isti, tako da je le redko prihajalo do sprememb. Njihova naloga je bila, da so taboriščnikom v baraki prenašali obvestila taboriščnega odbora, da so zbirali predloge in pripombe taboriščnikov ter z njimi seznanjali taboriščni odbor. Starešine so se tudi redno udeleževali sestankov, ki jih je skliceval taboriščni odbor in na katerih so se pogovarjali o nalogah in razmerah v taborišču.

239 Zedinjena Slovenija, 20. 2. 1946, str. 3.

240 Zedinjena Slovenija, 30. 11. 1945, str. 4; 4. 12. 1945, str. 4.

Le nekaj dni po tem, ko je taborišče iz rok Unrre ponovno prevzela zavezniška uprava, se je preimenovalo v »No. 9 D.P.R.S. C. Centre – Servigliano«. ²⁴¹ Taborišče v Serviglianu je bilo namreč takoj po vojni v oskrbi zavezniške uprave, nato je skrb zanj prevzela Unrra, ki je skrbela tudi za številna taborišča tako v Italiji in Avstriji kot drugod po Evropi. V tem času so predstavniki Unrre v taborišču opravili tudi več zaslišanj. Eno takih je bilo konec marca 1946, ko so morali vsi taboriščniki odgovarjati na vprašanja, ali še želijo dobivati pomoč Unrre, kam bi se želeli izseliti, če se ne bi mogli vrniti v Jugoslavijo, ter ali so v taborišču s celo družino ali je kdo od članov ostal doma oziroma odšel v kakšno drugo državo. V času zaslišanja, ki je trajalo tri dni, so morali biti vsi v taborišču, poveljnik Lancaster pa je ob tem izdal naslednje opozorilo:

»Za vsakogar, ki se ne bo udeležil zaslišanja, se bo smatralo, da ga ni v taborišču in se bo z njim postopalo kot z odsotnim. Njihovi dokumenti bodo uničeni in hrane in stanovanja ne bodo več prejeli. Osebnostno sem prekontroliral vse dokumente beguncev, ki so registrirani v taboriščnem uradu, in izpraševalna komisija me bo obvestila, kdo se ni udeležil zaslišanja. Prosim za točno izvrševanje navodil in pazite posebno na to, kdaj je vrstni red za vaše zaslišanje. Ne bom upošteval nobenih izgovorov – od nikogar, ki bo odsoten.

taboriščni direktor: S. Lancaster, l. r.« ²⁴²

Taka zaslišanja so bila za begunce neprijetna, namenjena pa so bila izvajanju pritiska nanje, da bi se odločili za odhod domov. In čeprav so bili predstavniki Unrre ob večkratnem ogledu taborišča vedno znova zelo zadovoljni z razmerami v njem, ²⁴³ se je Unrra odločila, da ne bo več vzdrževala nobenega taborišča,

241 30. maja 1946.

242 Zedinjena Slovenija, 29. 3. 1946.

243 Zedinjena Slovenija, 7. 4. 1946, str. 4.

ki je spadalo pod skupino Ancona,²⁴⁴ o čemer so bili taboriščniki obveščeni 18. maja 1946. Poveljnik vseh zavezniških taborišč za razseljene osebe v Ancona skupini polkovnik C. B. Findlay, ki se je s člani taboriščnega odbora sestal 21. maja 1946, je kot razlog za tako odločitev navedel, da se je Unrra odločila, da ne bo prevzela skrbi za nikogar, ki je svojo domovino zapustil po 2. maju 1945 (edina izjema so bili Judje, saj zanje ta omejitev ni veljala). Vse osebje Unrre je zato taborišče zapustilo, namesto njih pa so ponovno prišli zavezniški vojaški poveljniki s pomočniki ter zastopnice britanskega in ameriškega Rdečega križa.²⁴⁵ Zamenjava »upravitelja« taborišča je morala slovenske taboriščnike zelo vznemiriti, predvsem pa so se zbal, da bo taborišče ukinjeno ter da bodo zoper razseljeni. Zaradi preteklega popisovanja Unrre glede vračanja v domovino se je ponovno pojavil strah, da jih bodo prisilno repatriirali. Zaradi tega je poveljnik Burnell sklical tudi taboriščni odbor in zahteval, da se v časopisu objavi novica o tem, da se taborišče s tem ne zapira in da pravzaprav nihče ne ve, do kdaj bodo taborišča delovala.²⁴⁶

Življenje v taborišču

Gibanje izven taborišča je bilo omejeno oziroma je bilo zelo jasno določeno, pod katerimi pogoji ga je bilo dovoljeno zapuščati. Vsak, ki je želel oditi iz taborišča, je moral za to pridobiti dovoljenje taboriščnega vodstva. Dovoljenja za obiske v druga taborišča so dobili taboriščniki predvsem v primerih, ko so želeli obiskati sorodnike, ki so bili v drugih taboriščih, zelo strogo in skopo pa je bilo vodstvo pri izdajanju potrdil za obisk okoliških mest. Ker taboriščniki niso dosledno upoštevali navodila, da taborišča ne smejo zapuščati brez soglasja, je poveljnik taborišča izdal naslednje opozorilo o posledicah takega ravnanja:

244 UNRRA, S-0527-1004, Ancona Camp Group, Ancona – Monthly medical reports, 9. 5. 1946.

245 Zedinjena Slovenija, več objav.

246 Zedinjena Slovenija, 31. 5. 1946, str. 3.

- »1. Imena oseb, ki zapuste taborišče, se pošljejo Jugoslovanski taboriščni HQ v Ankoni.
2. Njihova imena se pošljejo vsem taboriščem v Italiji.
3. Vsi poveljniki taborišč imajo prepoved sprejeti te ljudi v svoje taborišče.
4. Kdor vzame s seboj odeje in slamarice, se smatra za tatu in se z njim kot takim postopa.
5. Kdor se želi vrniti domov, naj se zglesi v pisarni taboriščnega vodje. Ni potrebno uhajati iz taborišča. Vsak, kdor se želi vrniti v Jugoslavijo, bo preskrbljen z voznim listkom in hrano za potovanje. Nihče ne bo prisiljeno vrnjen v Jugoslavijo.
6. Preden zapustite taborišče brez dovoljenja, pomislite, kdo vam bo pomagal, ko ne boste imeli ne hrane ne denarja ter vam bo preprečen vstop v vsa druga taborišča.

direktor taborišča Lancaster«²⁴⁷

Prepoved zapuščanja taborišča brez soglasja je seveda veljala za odhode v druga taborišča in daljše poti (posamezne slovenske delegacije so šle večkrat na obisk v Rim ali na Koroško), medtem ko so lahko taboriščniki čez dan odhajali na krajše izlete v okolico ali na kulturne prireditve in športna tekmovanja, ki so jih imeli v sosednjih taboriščih. Tu pravila niso bila tako stroga, veljalo je le splošno soglasje.

Angleško taboriščno vodstvo je izdalo tudi navodila o ureditvi taborišča in določilo pravila, po katerih so se morali begunci ravnati. V nadaljevanju so navodila povzeta v nekaj točkah:

1. Vprašanje dela v taborišču

Vsak taboriščnik mora tretjino svojega delovnega časa brezplačno posvetiti skupnemu delu v taborišču kot povračilo za prejeto obleko in hrano. Kdor bi tako delo odklonil, ne bo dobil hrane. Za nekatera dela bodo taboriščniki plačani, pri čemer bo to določeno v dogovoru s predsednikom slovenskega taboriščnega odbora in referentom za delo.

²⁴⁷ Zedinjena Slovenija, 23. 2. 1946, str. 3.

2. Preseljevanje med taborišči (to vprašanje je bilo za taboriščnike zelo pomembno, saj so mnogi imeli sorodnike tudi v drugih taboriščih)

Menjava taborišč je dovoljena samo po predhodni odobritvi angleškega taboriščnega poveljnika. Kdor bi zapustil taborišče brez tega dovoljenja, mu vstop v drugo taborišče ne bo omogočen, v primeru večkratnih kršitev mu bo prepovedana tudi vrnitev v matično taborišče.

3. Prehrana

Čeprav so bile pritožbe zoper količino prejetega kruha, dvig le-te zaradi splošnega pomanjkanja ni bil možen. Ker so begunci shranjevali hrano po barakah, kar je predstavljalo nevarnost vzreditve podgan, so napravili skupno jedilnico. Mala ognjišča, na katerih so lahko kuhali posamezniki, so bila po novem dovoljena samo na enem, za to določenem prostoru.

4. Taborišče v Senigaliji

Britansko vrhovno poveljstvo, odgovorno za taborišča v Italiji, si prizadeva za ukinitve taborišča v Senigaliji, v katerem je bilo že nastanjeno kar nekaj Slovencev, medtem ko si je Flood prizadeval, da bi taborišče obstalo in da bi tja preselili vse šoloobvezne otroke ter tam nadaljevali z vsemi šolami.²⁴⁸

Po odredbi taboriščnega vodstva so morali vsi moški in ženske, stari od 14 do 50 let, dve uri in pol dnevno delati brezplačno za taboriščno skupnost. Iz tega so bili izvzeti dijaki, ki so obiskovali šolo, tisti, ki so imeli stalno zaposlitev, matere, ki so imele otroke, mlajše od 14 let, ter vsi, ki so bili bolni. V taborišču so tudi določili čas, ko naj bi potekala ta dela. Tako naj bi za skupnost taboriščniki delali dopoldne od 8. ure do 10.45, popoldne pa od 14. ure do 16.30.²⁴⁹ Kar nekaj ljudi je dobilo v taborišču tudi redno zaposlitev (od kuharjev, mizarjev, zidarjev, administrativnega osebja, na zdravstvenem področju itd.), nekateri pa so si poiskali zaposlitev tudi izven taborišča.

248 Zedinjena Slovenija, 17. 10. 1945, str. 6.

249 Zedinjena Slovenija, 18. 10. 1945, str. 3.

V taborišču je bilo strogo prepovedano hraniti orožje, zato je britansko taboriščno vodstvo večkrat opravilo pregled barak ter zaplenilo vsako orožje, ki so ga našli. Prav tako je bilo strogo prepovedano preprodajati stvari, ki so jih prejeli za bivanje (npr. slamarice, odeje, hrano ipd.), prav tako kakršne koli hazardne igre (zagrožena kazen za hazardiranje, četudi izven taborišča, je bila izključitev iz taborišča). Strogo so bili kaznovani tudi pijanci in razgrajaci. Tudi teh je bilo namreč v taborišču nekaj (peščica), z njimi pa so imeli nekaj težav. Ker so s svojim vedenjem metali slabo luč na celotno slovensko begunsko skupnost, je slovenski taboriščni odbor zagrozil, da bo vsakogar, ki bo razgrajal, angleškemu taboriščnemu vodstvu sam predlagal v izključitev. Nekaj takih, ki se niso držali navodil, je bilo zaprtih, nekaj mlajših fantov je razgrajalo tudi izven taborišča, vendar so tam veljali italijanski zakoni, pred katerimi pa jih taboriščno vodstvo ni moglo zaščititi. Ob tem je zanimiva objava taboriščnega direktorja Lancasterja, v kateri je med drugim zapisal, da ga ne zanima, kateri stranki pripada posamezni taboriščnik, in če je bil kdo zaprt, ni bil zato, ker bi bil komunist ali fašist, temveč zato, ker »je prekršil taboriščna pravila s tem, da je kradel, bil pijan, nasilen etc.«.²⁵⁰ Taka izjava nakazuje na to, da so taboriščniki tiste, ki so kršili pravila ali niso sledili odločitvam slovenskega taboriščnega vodstva, pogosto označili za komuniste ali fašiste in jih tudi na ta način izločili iz sicer izredno homogene skupnosti. V Zedinjeni Sloveniji so poročali, da so konec aprila 1946 zaradi pretepa ter pijančevanja (sicer zunaj taborišča) štiri begunce izgnali iz taborišča.²⁵¹

Sredi septembra 1945 so na glavni ulici v taborišču napejlali električni vod in uredili javno razsvetlavo. Ker so bila skupna stranišča postavljena izven stanovanjskih barak, so javno razsvetlavo potegnili tudi do stranišč, tako da je bila pot do tja ponoči osvetljena. Čeprav so si slovenski begunci prizadevali, da bi čim prej uredili barake, v katerih so živeli, so bile mnoge

250 Zedinjena Slovenija, 9. 4. 1946.

251 Zedinjena Slovenija, 30. 4. 1946, str. 4.

zaradi pomanjkanja materialov in ustreznega orodja še sredi oktobra brez oken ali celo brez vrat, večina pa jih je še vedno imela špranje v stenah.²⁵² Da ne bi prišlo do preobremenitve električne napeljave in posledično do morebitnega požara (večina barak v taborišču je bilo lesenih), je bila raba električnih naprav (kuhalniki, likalniki)²⁵³ strogo omejena. Zaradi požarne varnosti je taboriščno vodstvo določilo, od kdaj do kdaj smejo imeti v barakah prižgane peči. Če se tega ne bi držali, bi baraka izgubila peč, kar pa se, vsaj po dostopnih virih, ni nikoli zgodilo. V taborišču so ustanovili tudi gasilsko četo, ki je bila odgovorna za to, da so v primeru požara o tem čim prej opozorili ostale taboriščnike.

Priprava drv za zimo

Drva za ogrevanje so do taborišča dostavljali z vlakom, nato pa so jih morali taboriščniki znesti do kuhinje, kjer je bil prostor zanja. Poleg tega so taboriščnike s kamioni vozili v gozdove nad Amandolo. Tam so drva sami nasekali, jih naložili na kamione

252 Zedinjena Slovenija, 12. 10. 1945, str. 4.

253 Za likanje so uporabljali predvsem likalnike na žerjavico, to pa so ženske dobivale v kuhinji.

ter pripeljali v taborišče.²⁵⁴ Strogo je bilo tudi določeno, koliko drv dobi posamezna baraka. Ker je bila količina teh zelo omejena, so si nekateri hoteli pomagati tako, da so posekali nekaj dreves v okolici taborišča. Ker so bila drevesa na zasebni zemlji, je vodstvo taborišča tako ravnanje obsodilo in strogo prepovedalo.

Da bi utrdili tla – taborišče je bilo namreč postavljeno neposredno na zemljo, zato so se ob dežju tla spremenila v blato –, so taboriščniki pot utrdili s kamenjem, ki ga je zagotovilo taboriščno vodstvo.

Za lepši videz taborišča, predvsem pa, da bi vsaj malo izboljšali prehrano, so taboriščniki uredili tudi gredice, na katerih so začeli pridelovati domačo zelenjavo (rdečo peso, kumare, solato ipd.). Toda ker so jih sredi poletja ponovno selili, je mnogo pridelka ostalo nepobranega. Na okna barak so postavili cvetlične lončke, v katere so posadili nageljne, rožmarin ter drugo cvetje, tako da je »taborišče zadobilo vsaj medlo sliko lepe in slikovite slovenske vasi.«²⁵⁵ Prav tako je taboriščno vodstvo večkrat odobrilo beljenje lesenih barak. Nasploh se je stanje popravilo predvsem pod vodstvom Lancasterja, ki mu je uspelo zagotoviti dodatne potrebne materiale za utrjevanje taboriščnih cest, za ureditev odvodnih kanalov, izboljšanje vodovodnega omrežja, modernizacijo kuhinje, ureditev barak tako znotraj kot zunaj ter športnega igrišča za odbojko, balinanje, keglanje, kriket ter otroškega igrišča.²⁵⁶

V zelo slabem stanju so bile tudi kopalnice, namenjene za tuširanje taboriščnikov. Ob tem se je zopet pokazala velika iznajdljivost slovenskih beguncev. Vodja kopalnice gospod Makovec, ki je vodil popravilo kopalnic, je našel velik železni rezervoar in so ga nato namestili pod strop kurilnice ter ga povezali s cevmi za prhanje. Sprva so bile te povezane tako, da so se morali tuširati v skupinah, saj ni bilo možno regulirati posameznih prh,

254 Zedinjena Slovenija, 21. 1. 1946, str. 3.

255 Zedinjena Slovenija, 12. 2. 1946, str. 4.

256 Zedinjena Slovenija, 11. 3. 1946, str. 4.

Servigliano, utrjevanje taboriščnih poti; v dežju se je pot spremenila v blato.

temveč je za to skrbel vodja kopališča, kasneje pa jim je uspelo prhe urediti tako, da so delovale neodvisno druga od druge.²⁵⁷ Poleg tega so lesene kabine, namenjene tuširanju, ki so zaradi vlage trohnele, postopno zamenjali s pločevinastimi pregradami. Velik problem je bila voda, saj je ni bilo dovolj, težave pa so imeli tudi z napeljavo. O tem najdemo zapis v mesečnem poročilu zdravstvenega delavca, ki je bil odgovoren za mesečni pregled na področju zdravstva (število obolelih, zdravstveno osebje v taborišču, čistoča v taborišču, sanitarije).²⁵⁸ Da bi preprečili morebitne bolezni, je vodstvo izdalo zelo jasna navodila, kdaj sme posamezna skupina uporabljati vodo ter za kakšne namene (tuširanje, pranje perila itd.).

257 Zedinjena Slovenija, 6. 3. 1946, str. 4.

258 UNRRA, 0527-1004, Ancona Camp Group, Monthly report for period ending 20. maj 1946.

V času bivanja v Serviglianu so taboriščnike večkrat selili iz ene barake v drugo. Večja selitev je bila izvedena dva meseca po prihodu, ko so dekleta preselili iz barake št. 9 v barako št. 16, od tam pa so že 14 dni prej preselili samske fante. Selitev je bila opravljena na podlagi odredbe poveljnika taborišča, ta pa se je zanjo odločil zato, ker je bila dekliška baraka mrzla, saj ni imela stropa, zaradi svoje lege pa je bila tudi izpostavljena stalnemu prepihu. Ob tej selitvi so v barako št. 16 preselili tudi ženske iz barake št. 3b. Ob preselitvi so morala dekleta ponovno določiti ure, namenjene za obiske. Tudi v ostale barake ni bilo mogoče vstopati poljubno, temveč je vsaka stanovanjska baraka določila čas, ko so bili obiski dovoljeni. Na ta način so imeli taboriščniki na voljo tudi nekaj zasebnosti, če lahko o tem sploh tako govorimo, glede na to, da je bilo v enem prostoru nastanjenih več ljudi ali družin in da prostori mnogokrat med sabo niso bili ločeni z vrati.²⁵⁹ Naslednja večja selitev je bila selitev mizarjev, čevljarjev ter drugih obrtnikov v barako št. 17, v prostore, v katerih so bili obrtniki do tedaj, pa so naselili profesorje. Te, ki so do takrat stanovali v baraki št. 17, so preselili v poseben oddelek barake št. 9.²⁶⁰

Skrb za zagotavljanje oblek in obutve je v taborišču prevzel britanski Rdeči križ, sprva pod vodstvom Miss Lowe, kasneje pa se je zamenjalo še nekaj predstavnic Rdečega križa, med njimi tudi Miss Wall in Miss Haymen, ki je bila s taboriščniki najdlje, pridružila pa se jim je tudi v Senigaliji. Te so ob pomoči slovenskega taboriščnega odbora skrbele za pravično in glede na potrebe ustrezno razdelitev oblek in obutve. Prednost so imeli predvsem tisti, ki so prišli v taborišče praktično brez vsega, saj so imeli samo obleko, v katero so bili oblečeni, ko so odšli od doma, ter tisti, ki še tega niso imeli in so si zato obleko morali izposoditi. Kasneje, ko je bilo vprašanje oblek vsaj deloma rešeno, so te delili predvsem glede na potrebe posameznikov (nekateri so zaradi težkega in fizičnega dela v taborišču obleke prej obrabili

259 Zedinjena Slovenija, 21. 11. 1945, str. 4.

260 Zedinjena Slovenija, 16. 1. 1946, str. 4.

Taboriščniki so se izkazali pri gradnji in popravilu barak.

in so jih zato morali pogosteje menjati). Pred zimo so dobili tudi nekaj zimске obleke, predvsem plašče in rokavice, ki jih večina med njimi ni imela, saj so Slovenijo zapustili spomladi. Občasno so v taborišče dobili tudi pakete, ki so jih poslali slovenski vojaki, zaposleni pri angleškem kraljevem vojnem letalstvu (RAF). V paketih so bili navadno šolske potrebščine, toaletne potrebščine, zvezki, obleka, pakete pa so dobivali tudi od Slovenskega socialnega odbora v Rimu ter od papeževih odposlancev.²⁶¹

²⁶¹ Zedinjena Slovenija, 23. 2. 1946, str. 3.

O tem, kako je potekalo življenje v taborišču, priča zelo zgovoren in podroben zapis, objavljen v Zedinjeni Sloveniji, ki je med drugim zanimiv tudi zato, ker izvemo, kako je v taborišču potekal sprejem novih taboriščnikov, kako je bilo razporejeno taborišče in s kakšnimi stvarmi so se ukvarjali ljudje v njem:

»Življenje v našem taborišču ni dolgočasno. Vsakdo od nas je po svoje zaposlen. Le malo jih je, ki žive v dolgočasju. Pri vhodu v taborišče te pozdravi domača policija in te z ostrim očesom premeri: si domačin ali tujec. Če si novinec, vstopiš v upravno poslopje, kjer te vpišejo v seznam taboriščnikov in te povprašajo po tem in po onem, dajo ti jedilno karto in vse, kar je potrebno za življenje v taborišču. Pisarna dela kakor kak tiskarski stroj.

V glavni sobi uprave je seja: ne smemo jih motiti. Motijo jo dovolj referenti in starešine, ki neprestano prihajajo in odhajajo. Če si slučajno neobrit, stopiš k brivcem, in če ti sili voda v čevelj, ti v sosednji sobi medtem čevljarji zašijejo luknjo. Takoj zraven so šivilje, na drugi strani pa te barvasti napis na vratih zvabi v uredništvo taboriščnega lista 'Zedinjena Slovenija'. Tam poveš novice, če si jih kje na poti izvedel. Če si v tiskih, ti dobrodelna pisarna postreže za prvo silo. V naslednjih sobah ti izroče slamnjačo in odejo, da si moreš napraviti udobno ležišče. Tudi dve porciji dobiš tam. Mizarji ti strokovnjaško napravijo posteljo in menda tudi kak stol ali mizo, če seveda utegnejo. In če hočeš kaj kupiti, vstopiš v begunsko zadrugo.

Komaj napraviš nekaj korakov po dvorišču, ti udarijo na uho ubrani glasovi pevskega zbora: vaja za koncertni nastop. Po dvorišču vidiš polno pridnih delavcev, ki kopljejo, zasipajo, prenašajo zemljo in druge predmete, drugi čistijo stranišča, pometajo barake itd. Koncem dvorišča pa ti vzbudi zanimanje gruča črnih ljudi, ki se vrtili in podi okrog ognjev in velikih kotlov: taboriščna kuhinja. Tudi po barakah ni tako mirno: vsakdo se bavi s kakšnim poslom: tu nekdo piše pismo, drugi študira, večja skupina si ogleduje

igro na karte ali šah, neki samec si krpa nogavice, drugi si čisti obleko; tam v kotu si stari samotar zvija cigareto, ro-banti nad slabim tobakom in jo prižge ter se v oblaku dima zamisli v svojo trpko usodo.

Za barakami zadaj pa je le še bolj pestro življenje. Pe-ricice kuhajo in perejo perilo, moški žagajo in zbijajo mize, postelje, stole. Tam v kotu si je nekdo sestavil stružni apa-rat in struži. Razni prirojeni talenti pridejo zdaj do veljave. Vse se giblje in dela. Vsako pa najde kaj časa, da skoči v taboriščno kapelo in Bogu tam potoži svoj bol.«²⁶²

Stružnico, ki jo omenja zgornji zapis, je izdelal strugar sam, in sicer iz materialov, ki jih je našel v taborišču in okolici. S po-močjo tega stroja je nato brusil različna rezila, dleta, izdeloval orodja; med drugim je naredil tudi ustnike za cigarete, ročaje za čevljarje, za šilo, šahovske figure, šatulje, za Miklavževo ob-darovanje pa je izdelal tudi številne igrače.²⁶³ Kasneje je začela v okviru taboriščnega dobrodelnega sklada delovati tudi stru-garska delavnica, v kateri so izdelovali številne izdelke za vsako-dnevno rabo v taborišču.

Že kmalu po prihodu so v taborišču odprli tudi šivalnico, v kateri so ženske šivale obleke za begunce. Blago zanje je za-gotovil britanski Rdeči križ, pomagali pa so si tudi z rabljenimi in dotrajanimi oblačili, ki so jih razparali in ponovno sešili, ter šotorskimi krili, jurčke za lažje šivanje pa so izdelovali v stru-garski delavnici. Šotorska krila so bila zelo groba in trda. Ob priložnosti ene od tekem med taborišči so dekleta fantom iz šotorovine sešila hlače, ki pa so zaradi grobega blaga kar same stale pokonci. Večkrat so tudi ženske dobile hlače, vendar ker teh niso nosile, so jih predelale v krila.²⁶⁴

V taborišču so Slovenci odprli tudi čevljarско in mizar-sko delavnico, ki sta bili nameščeni v leseni baraki ob obzidju

262 Zedinjena Slovenija, 15. 10. 1945, str. 4. Članek je nepodpisan, tako da ni jasno, kdo ga je napisal, verjetno pa je bil eden od članov uredniškega odbora.

263 Zedinjena Slovenija, 24. 10. 1945, str. 4.

264 Čampa, ustna izjava, 6. 4. 2017.

Različne taboriščne delavnice

na zunanji strani, vključeni pa sta bili v dejavnost taboriščnega dobrodelnega sklada.²⁶⁵ V taborišču so se ukvarjali tudi s pletarstvom (izdelovali so koše, košare, sita), kleparstvom, pletilstvom itd., imeli pa so celo vrtnarja, ki je skrbel za urejenost taboriščnih glavnih ulic. Konec februarja 1946 je Miss Wall ustanovila krojaško delavnico, ki je imela svoje prostore v baraki št. 1, v njej pa so zaposlili osem krojačev, ki so izdelovali moške obleke, skrbeli pa so tudi za manjša in večja popravila. V taborišču so v

²⁶⁵ Zedinjena Slovenija, 13. 1. 1946, str. 3.

začetku leta 1946 odprli frizerski salon za ženske, ki ga je vodila Mija Kramar, že pred tem pa je delovala tudi moška brivnica.

Za bolne sta v taboriščni ambulanti skrbela dva zdravnik. V zdravstveni ambulanti je naprej delal italijanski zdravnik dr. Montercchia, marca 1946 ga je nadomestil slovenski dr. Danilo Brezigar, vendar je tu ostal zgolj do 26. junija 1946, ko je odšel v tranzitno taborišče Bari, kjer je prav tako opravljal službo zdravnika.²⁶⁶ Poleg njega so delali še Italijan dr. Cassen Borggreve ter medicinske sestre Lina Matičič, Ana Stariha (v dokumentu Unrre je navedena kot Anna Staricha), Olga Vičič in Kristina Mihelčič. Ob inšpekcijskem pregledu, ki ga je Unrra redno izvajala, je bila zdravstvena oskrba še posebej pohvaljena: »Nad vse zadovoljni. Izjemna oskrba. Urejena nova bolnišnična kuhinja. Prostori prenovljeni.« Posebno pohvalo si je ob tem pregledu zaslužila tudi kuhinja.²⁶⁷ Ne glede na to, da so bili tako zadovoljni, pa je v taboriščih prihajalo do razlik pri plačilu italijanskega medicinskega osebja in osebja, ki je prišlo iz vrst taboriščnikov. Tako je recimo italijanski zdravnik dobil 9.000 lir plače, medtem ko je zdravnik taboriščnik prejel zgolj 2.000 lir.²⁶⁸

V začetku decembra 1945 so v taborišču dobili tudi zobozdravstveno ordinacijo. Zobozdravnik dr. Dragutin Kronig je imel zobozdravstveno ordinacijo tako v taborišču Servigliano kot v taborišču Fermo, v vsaki pa je delal po 14 dni na mesec.²⁶⁹ Kasneje je to nalogo prevzel slovenski zobozdravnik dr. August Omahen, ki je v nekajtedenskih intervalih iz Jesija prihajal v Servigliano ter tu ostajal po nekaj tednov. V tem času je imel redne preglede za taboriščnike.²⁷⁰ Potem ko je taborišče prevzela angleška vojaška uprava, so storitve, ki jih je plačala uprava,

266 UNRRA, S-0527-0998, Number of DP in Camps, Reports, UNRRA Italian Mission Bureau of Relief Services D. P. Division, Bari transit camp, Monthly report (21. 6. 1946–20. 7. 1946), str. 11.

267 UNRRA, S-0527-1004, Ancona Camp Group, Monthly Report for Period Ending 20 May 1946.

268 UNRRA, S-0527-1006, Medical returns A. C. Camps, dopis C. B. Findlayja, subject: Doctors, Dentists and Nurses salaries, 27. 6. 1946.

269 Zedinjena Slovenija, 15. 3. 1946, str. 4.

270 Zedinjena Slovenija, 18. 11. 1945, str. 4.

zreducirali zgolj na puljenje in plombiranje zob, že pred tem pa je bila glavna naloga zobozdravnika, da je predvsem zdravil zobobole, ni pa delal nobenih »tehničnih popravil«. ²⁷¹

V taborišču so slovenski begunci ustanovili svoj taboriščni dobrodelni sklad, ²⁷² ki je deloval praktično vse do odhoda večine taboriščnikov v Argentino v začetku leta 1948. Njegova glavna naloga je bila zbiranje sredstev za socialne potrebe taboriščnikov. Ustanovna seja sklada je bila 8. novembra 1945, na njem pa so sprejeli naslednje sklepe:

1. Za taborišče v Serviglianu se ustanovi poseben dobrodelni odbor, ki ima namen zbirati denarna sredstva za socialne potrebe taboriščne skupnosti v Serviglianu.
2. Denarni viri za taboriščni sklad bodo naslednji: prispevek obeh taboriščnih gostiln, dobiček prodaje cigaret oz. tobaka, zaslužek obrtnikov, ki bodo vsi nastavljeni in plačani od taboriščne uprave. Zato bo njihov zaslužek za delo šel v ta sklad.
3. Vsak član taborišča more dobiti pri socialnem referentu pojasnilo glede dohodkov in izdatkov od dobrodelnega sklada.
4. Posameznikom se iz tega fonda podpore redno ne bodo dajale. ²⁷³

Sklad je do razrešitve 9. februarja 1946 vodil dr. Stanislav Žitko, nato pa je vodenje prevzel ing. Avgust Vivod. Člani so imeli redne sestanke, nanje so vabili tudi druge taboriščnike. Na sestankih so redno poročali o dejavnostih sklada in njegovem finančnem stanju (prihodkih in odhodkih), s čimer so se želeli izogniti kakršnim koli očitkom o nepoštenem ali netransparentnem ravnanju s pridobljenimi sredstvi. O svoji dejavnosti ter finančnem stanju so redno poročali tudi v časopisu Zedinjena Slovenija. V njem so tako redno objavljali mesečna poročila.

271 Zedinjena Slovenija, 18. 6. 1946, str. 4.

272 Ponekod je uporabljen tudi izraz dobrodelni fond.

273 Zedinjena Slovenija, 8. 11. 1945, str. 4.

Iz sklada so plačali opremo za delavnice, nakupovali potrebščine za šolarje, les za izdelavo pohištva, ki so ga nato prodajali zunaj taborišča, usnje za izdelavo čevljev, delno so financirali tudi ureditev dijaškega konvikta. V okviru taboriščnega dobrodelnega sklada je delovala tudi mizarska delavnica, v kateri so izdelovali različne koristne pripomočke za življenje (npr. ščipalke za obešanje perila) itd. Taboriščni sklad je večkrat pripravil razstavo izdelkov, ki so nastali v tej delavnici. Ena takih je bila konec marca 1946, ko so v mizarski delavnici organizirali razstavo pohištva, ki so ga izdelali slovenski taboriščni obrtniki.²⁷⁴ Iz tega sklada so kupovali tudi zdravila, posebno dražja, ki si jih taboriščniki drugače niso mogli privoščiti, pa tudi hrano.²⁷⁵ Iz sklada so pomagali tudi posameznikom, čeprav je bil njegov osnovni namen zbiranje sredstev za potrebe celotne skupnosti. Sredstva za sklad so dobivali tudi od prodaje izdelkov, ki so jih izdelovali taboriščniki sami (domača obrt, suha roba, pletenine, vezenine, doma izdelane igrače itd.). Dobrodelni sklad je imel zunaj taborišča v najemu tudi gostilno, ki so jo dobili v najem na podlagi razpisa, ki ga je objavilo taboriščno vodstvo. Da ne bi prišlo do spora zaradi odločitve, komu se lokal odda v najem, se je vodstvo na koncu odločilo, da ga dobi sklad, ki je tako prišel do dodatnih sredstev, s katerimi je lahko finančno pomagal taboriščnikom. V začetku leta 1946 je taboriščno vodstvo odločilo, da sklad prevzame tudi skrb za Blagovno zadrugo slovenskih beguncev.²⁷⁶

V taborišču je namreč do januarja 1946 delovala Blagovna zadruga slovenskih beguncev, ustanovljena že v Monigu. Odprta je bila vsak dan, razen sobote in nedelje, od 8. do 12. ure ter od 15. do 18. ure. Njen glavni namen je bil »olajšati članom taborišča nakup nujnih potrebščin po čim bolj zmernih cenah«.²⁷⁷ Nekateri so sicer želeli, da bi zadruga poslovala z dobičkom, vendar se s tem ni strinjalo ne taboriščno vodstvo ne slovenski taboriščni

274 Zedinjena Slovenija, 24. 3. 1946.

275 Zedinjena Slovenija, 14. 1. 1946, str. 4.

276 Zedinjena Slovenija, 7. 1. 1946, str. 4.

277 Zedinjena Slovenija, 24. 9. 1945, str. 3.

Taboriščna trgovina v Senigaliji

odbor. V njej so lahko taboriščniki kupovali predvsem izdelke, ki so jih za vsakodnevno rabo naredili sami, blago, ki ga je dostavljala britanski Rdeči križ, sadje in zelenjavo, največ dobička pa je prinašala prodaja cigaret. O tem, kakšno blago imajo na zalogi, so redno objavljali na seznamu pred vhodom v zadrugne prostore. Po razrešitvi vodstva na občni seji, ki je bila 25. septembra 1945, je vodenje zadruga prevzel ing. Jože Padar. Prvemu vodstvu so namreč očitali nesmotrno porabo sredstev (med drugim so kupili radio, iz nabranega denarja pa so poravnali tudi stroške nekaterih potovanj, kar ni bil namen zadruga).²⁷⁸

Glede na to, da so v zadrugi kupovali vsi taboriščniki, in ne samo člani zadruga, kot je to predvideval njen statut, se je vodstvo odločalo o tem, ali zadruga ukine ali jo vključi v taboriščni dobrodelni sklad, ki je bil tudi formalno namenjen za pomoč vsem taboriščnikom. Problem zadruga je bil namreč med drugim, da naj bi se dobiček, ki ga je prinašala zadruga trgovina, delil zgolj med člane zadruga, ne pa med vse njene koristnike.

²⁷⁸ Zedinjena Slovenija, 26. 9. 1945, str. 3.

Dobiček, ki je nastal do priključitve zadruga dobrodelnemu skladu, sicer ni bil nikoli razdeljen, vendar ga vodstvo zadruga tudi ni kakor koli porabilo, temveč ga je uporabljalo le za nakup novih zalog v trgovini. Zadruga je bila tako 15. januarja 1946 formalno priključena dobrodelnemu skladu, čeprav je trgovino še naprej vodil gospod Gorišek, ki je bil njen poslovodja že prej.²⁷⁹

Taboriščna uprava je del obrtnikov tudi zaposlila ter jim dodelila plačo. Po dogovoru s slovenskim taboriščnim odborom so morali vsi, ki so bili zaposleni v taborišču, dajati delež plače v dobrodelni sklad. Da bi prispevali v ta sklad, so bili zaposleni tudi tisti, ki so delali zunaj taborišča. Ob prihodu poveljnika Roweja januarja 1946 so večino zaposlenih, ki so prejeli plačo, zamenjali, saj je poveljnik želel, da tudi drugi, ki do takrat niso dobili plačila za svoje delo, dobijo to možnost, še posebej pa se je zavzel za to, da bi v taborišču tudi uradno zaposlili čim več kleparjev, inštalaterjev, zidarjev in mizarjev. Ti so namreč do takrat vse svoje delo v taborišču opravljali zastonj.²⁸⁰

Prehrana v taborišču

Taboriščniki so se večino časa soočali s pomanjkanjem hrane. Zavedati se je treba, da je bila preskrba s prehrano po vojni tudi sicer ena od zahtevnejših nalog zavezniških in domačih oblasti, saj je bilo premalo, vendar pa so pomanjkanje še bolj občutili begunci, zaprti v taborišča. Tudi kasneje, ko je bilo hrane količinsko nekoliko več, bolj pestra pa je bila tudi njena izbira, pa to ne pomeni, da jo je bilo v izobilju. Soočenje z njenim pomanjkanjem je trajalo vse do odhoda taboriščnikov. Zaloge so bile tako omejene, hrana bolj ali manj enolična, dnevni obroki kalorično skromni, taboriščniki pa so se razveselili vsake izboljšave. Da bi iz tega, kar so imeli na razpolago, tudi sicer naredili kar največ, je slovensko taboriščno vodstvo ustanovilo kuhinjski

279 Likvidacijski občni zbor Blagovne zadruga slovenskih beguncev je bil 18. 1. 1946. Zedinjena Slovenija, 8. 1. 1946, str. 8.

280 Zedinjena Slovenija, 10. 1. 1946, str. 4.

V kuhinji

sosvet, s čimer so želeli doseči, da bi bil vsaj večji del taboriščnikov zadovoljnih s hrano.²⁸¹ Vodja taboriščne kuhinje je bil ves čas Slovenec; med drugim sta jo vodila France Magister in Marko Majcen. Taboriščno vodstvo jim je zelo kmalu dalo proste roke pri pripravi jedilnika, pri čemer je bil ta lahko sestavljen le iz sestavin, ki so jih imeli na razpolago. Dnevno naj bi vsak begunec dobil 340 gramov kruha, okoli 100 gramov mesa in 110 gramov makaronov, 28 gramov sladkorja, 35 gramov maščobe, 14 gramov soli in 4 dcl mleka, občasno so nekateri dobili tudi kavo, kar pa seveda ne pomeni, da so hrano v takih količinah dnevno res tudi prejeli; večinoma so bili obroki znatno manjši od načrtovanih, zaradi česar je bil marsikdo v taborišču večkrat lačen kot sit. Ker je bilo mesa manj, so namesto tega večkrat delili ribje konzerve. Količino in vrsto hrane, ki naj bi jo dnevno dobil vsak taboriščnik, je sicer določalo italijansko ministrstvo, pristojno za prehrano, medtem ko naj bi po priporočilu Unrre vsak posameznik vsaj trikrat na teden jedel meso, dvakrat na teden ribo, vsak

281 Zedinjena Slovenija, 11. 10. 1945, str. 4.

dan pa kruh, makarone, krompir, zelenjavo in mleko.²⁸² Hrano so lahko taboriščniki dobili izključno z živilsko nakaznico, ki je bila izdana na ime, zato so morali biti še posebej pozorni, da je ne bi izgubili, občasno paso dobili tudi paket hrane, ki ga je poslala Unrra. Za božič je tako vsak taboriščnik dobil paket, v katerem je bilo 200 gramov čokolade, rozin in suhih sliv, dve mesni konzervi, ena konzerva s sadjem, ena s sirom, pet hrenovk, jabolka, maslo in srajca.²⁸³ Po hrano so morali iti v kuhinjo, se postaviti v vrsto, nato pa so jim hrano naložili v menażko. Obrok so pojedli v stanovanjski baraki ali na prostem.

Postopno se je stanje hrane izboljševalo. Taboriščniki so lahko določeno vrsto in količino hrane (še posebej sladkor) kupili v taboriščni trgovini, predvsem priboljške, ki jih ni bilo mogoče najti na jedilniku. Nadomestek za kavo je zamenjala prava kava, medtem ko dolgo časa ni bilo mogoče dobiti riža.²⁸⁴ Hrano so begunci izboljševali tudi s tem, ko so v taborišču uredili vrtove in na gredicah posadili nekaj zelenjave. Najprej so kuhali na drva, postopno pa so vgradili peči, ki so delovale na nafto, kar je olajšalo in zmanjšalo stroške kuhinje. Izdelali so si tudi kotel za kuhanje žganja ter v njem kuhali izvrstno žganje, ki so ga zaradi kvalitete začeli v zelo kratkem času prodajati tudi izven taborišča.

V kuhinji so se soočali tudi s pomanjkanjem vode. Vode ni bilo na pretek, temveč je bilo treba z njo skrbno ravnati. V kuhinji bi za normalno pripravo hrane potrebovali vsaj dve cisterni vode, dobivali pa so samo eno. Ker je bil vodovod, napeljan do taborišča, v zelo slabem stanju, vode velikokrat niti ni bilo. Konec leta 1945 se je zato, da bi omililo težave z vodo, taboriščno vodstvo odločilo, da bo popravilo vodnjake, ki so bili v taborišču, s čimer so prišli do bolj ali manj nemotenega dostopa do vode.²⁸⁵ Taborišče tudi dolgo časa ni imelo tople vode oziroma je bilo to mogoče dobiti le v kuhinji, vendar le tako, da so jo zamenjali z

282 UNRRA, S- 0527-0983, Camps Operations, D. P. Operations (Italy) – UNRRA Italian Mission, Rations for camps, 22. 7. 1946.

283 Domači glasovi, 26. 1. 1946, str. 4.

284 Zedinjena Slovenija, 18. 10. 1945, str. 4.

285 Zedinjena Slovenija, 13. 11. 1945, str. 4.

mrzlo vodo. To kaže na to, kako zelo je bila poraba vode dejansko odmerjena.²⁸⁶ To se je spremenilo sredi junija 1946, ko je taborišče dobilo toplo vodo, ki so jo odtlej lahko uporabljali tudi pri pranju perila in pomivanju posode.

V taborišču so konec oktobra 1945 odprli okrepčevalnico, v kateri je bilo mogoče kupiti tudi čevapčiče, dobiček od prodaje pa je šel v dobrodelni sklad. Poleg okrepčevalnice je delovalo še nekaj gostilnic, za katere je veljal strog red. Med tednom so jih lahko odprli ob 9. uri (ob nedeljah ob 10. uri), po 20. uri niso smeli več točiti pijače, pol ure zatem pa so morali gostilno zapreti. Te gostilne po založenosti seveda niso bile podobne drugim gostilnam izven taborišč ali današnjim gostilnicam. Izbira je bila skromna, tudi po količini. Enako je veljalo za taboriščne trgovine.

Tudi sicer je mednarodni Rdeči križ beguncem zelo pomagal. Tako je med drugim kanadski Rdeči križ v taborišča po Italiji, tudi v Servigliano, pošiljal različne pakete, v katerih so bile konzerve hrane (sardine, tune, marmelada, maslo, sir), sol, nekaj čokolade, mleko v prahu, prepečenec idr. S tem je vsaj delno zmanjšal pomanjkanje hrane, ki pa ni bilo težava samo v taboriščih, temveč ga je čutilo tudi civilno prebivalstvo. Italija je morala tako marca 1946 zmanjšati obroke kruha na 150 gramov dnevno, medtem ko naj bi na Nizozemskem posameznik lahko dobil na dan 350 gramov kruha.²⁸⁷

Moč v veri

Tako kot v Monigu so tudi v Serviglianu slovenski begunci prvo skrb namenili vzpostavitvi razmer za čim bolj pristno versko življenje, ki bo kolikor mogoče podobno tistemu, ki so ga bili navajeni doma. Čeprav je bila župnijska cerkev v Serviglianu blizu, so si begunci želeli v taborišču urediti svojo kapelo. Zaradi

²⁸⁶ Zedinjena Slovenija, 11. 1. 1946, str. 3.

²⁸⁷ Slovenski poročevalec, 29. 3. 1946, str. 2.

pomanjkanja ustreznega materiala je trajalo več kot mesec dni, da so jo uredili in nato posvetili. V tem času so vse pobožnosti opravljali v župnijski cerkvi, kjer jih je tamkajšnji župnik zelo lepo sprejel. Serviglianski župnik je 6. oktobra 1945 taboriščno kapelo z dvema oltarjema, posvečenima Mariji, tudi blagoslovil. Oltarja sta bila narejena po načrtih župnika Jožeta Kapusa, ki se je zgledoval po arhitektu Jožetu Plečniku, izdelali pa so ju mizarji v mizarski delavnici taboriščnega dobrodelnega sklada.²⁸⁸ Kovinske detajle, ki so krasili oltar, je izdelal gospod Klančar. Ob blagoslovu kapele so se slovenski begunci pisno zaobljubili, da bodo ob vrnitvi domov v Ljubljani v Zgornji Šiški sezidali cerkev, posvečeno Brezmadežnemu srcu Marijinemu in Kraljici presvetega rožnega venca. Na potrditev zaobljube so se begunci pripravljali z devetdnevnicco, na dan blagoslova pa so v vseh barakah postavili majhne priložnostne oltarčke. Ob tej priložnosti je duhovnik tudi blagoslovil vse barake.²⁸⁹ Zaobljubo je podpisalo prek tisoč taboriščnikov in predstavlja dragocen dokument, ki ga je dolga desetletja hranil msgr. Anton Orehar. Na njem so namreč navedeni osebni podatki o beguncih (ime in priimek, kraj rojstva, nekateri so navedli tudi poklic oz. izobrazbo). Na podlagi podpisov lahko dokaj natančno ugotovimo, koliko Slovencev je bilo v tem taborišču (manjkajo predvsem otroci, saj nekatere družine na seznam niso vpisale svojih mladoletnih otrok),²⁹⁰ kateri slovenski duhovniki so bili z njimi, na poseben seznam pa so se vpisali tudi vsi študentje, ki so bili takrat v taborišču.

Teden dni kasneje je frančiškanski gvardijan iz Monte Falcona blagoslovil križev pot, ki so ga postavili na štirinajst stebrov v taboriščni kapeli.²⁹¹ V taborišču jih je večkrat obiskal fermski nadškof Norbert Perini,²⁹² prav tako pa tudi različni drugi cerkveni dostojanstveniki, med njimi papežev odposlanec, nadškof

288 Marolt, Kulturno delo v italijanskih taboriščih, str. 127.

289 Slovenski begunci v Italiji, str. 126.

290 Alenka Prijatelj, ustna izjava, 15. 7. 2017.

291 Zedinjena Slovenija, 14. 10. 1945, str. 4.

292 Zedinjena Slovenija, 17. 11. 1945, str. 4.

msgr. Cantossi, ki je taborišče, skupaj s Slovencema dr. Matijo Šarugo in Hrvatom dr. Zoričem, obiskal 5. decembra 1945. Ob obisku je slovenski šoli v papeževem imenu izročil 170 paketov s šolskimi knjigami, zvezki, toaletnimi potrebščinami, sukancem in nekaj orehi.

Tudi tu je vodstvo duhovne oskrbe kot taboriščni župnik prevzel Anton Orehar, poleg njega pa je delovalo še več kot trideset duhovnikov. V tem času je škof dr. Rožman Oreharja imenoval za delegata ljubljanskih duhovnikov v begunstvu, kar je ostal vse do odhoda v Argentino. Tako kot v taboriščih na Korškem so Slovenci tudi tu pri mašah prebrali pastirsko pismo jugoslovanskih škofov.²⁹³ Zanimanje zanj je bilo med begunci veliko, tako da so ga razmnožili in jim ga razdelili.

Ob pomembnejših praznikih (praznik Kristusa Kralja – zadnjo nedeljo cerkvenega leta, veliki šmaren – 15. avgusta, mali šmaren – 8. septembra) so organizirali akademije, na katerih so z različnimi deklamacijami in recitacijami nastopali učenci in dijaki, v programu so sodelovali tudi pevski zbor ter sestre Fink. V taborišču tudi ni šlo brez procesij. Takrat so vse barake lično uredili in ob poti, po kateri so šli, postavili priložnostne oltarčke. Zanje so bile odgovorne posamezne barake, zato so se begunci še posebej potrudili, da bi bil njihov oltar najlepši. Redno so imeli žalne komemoracije v spomin vseh pobitih, vseh umrlih doma in po svetu, to navado pa so ohranili tudi kasneje v novih domovinah. Begunci so v molitvah vedno znova priporočali škofa dr. Rožmana, še posebej pa so obeležili njegov godovni in rojstni dan ter dan njegovega posvečenja.

Prav tako so imeli redne duhovne obnove za različne stanovce (može, žene, dekleta, fante), litanije, v maju so pripravili šmarnične, oktobra pa rožnovenske pobožnosti. Pobožnosti so gojili ob prvih petkih in sobotah, v taboriščni kapeli pa so skupaj molili rožni venec. Junija 1946 so šli z dovoljenjem taboriščnega vodstva vsi slovenski duhovniki iz taborišča (razen petih)

²⁹³ Slovenska novejša zgodovina: Od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije 1848–1992, str. 852–854.

na petdnevne duhovne vaje v Rim, kjer jih je v avdienco sprejel tudi papež.²⁹⁴

V taborišču so imeli 26. maja 1946 birmo, pri kateri je zakrament svete birme prejelo 36 birmancev. Otroke je birmal nadškof Perini. Da bi bil ta dan za otroke nekaj posebnega, je poskrbela Miss Haymen iz Rdečega križa, ki se je dogovorila z vodstvom kuhinje, da so imeli birmanci in botri tisti dan vse tri obroke, kolikor je bilo mogoče, slavnostne.²⁹⁵ O maši, pri kateri je pel Emigrantski pevski zbor, in o birmi je bil v glasilu fermске nadškofije *La voce delle Marche* objavljen daljši članek.²⁹⁶

V taborišču so imeli tudi nekaj duhovnih poklicev. Tako se je pet deklet – Vera Škrbec, Rezika Telič, Ivanka Lavrič, Ivanka Šmalc in Julka Rus – ter lazarist Karel Wolbang odločilo, da odidejo v misijone.²⁹⁷ Tu sta imela novo mašo Stanko Dolšina, ki je duhovniško službo kasneje opravljal v ZDA, v škofiji Duluth, kjer je zgradil cerkev ter katehetsko središče,²⁹⁸ in Stanko Zorko,²⁹⁹ ki je večino življenja preživel v Trstu, kjer je dolga leta skrbel za oddajo Vera in naš čas na Radiu Trst, bil je tudi predsednik Duhovske zveze slovenskih duhovnikov tržaške škofije. V duhovnika ju je 29. junija 1946 v Monteortoneju pri Padovi posvetil padovanski škof dr. Carlo Agostini.³⁰⁰

Bogastvo kulturnega življenja v taborišču

Kultura je imela v življenju Slovencev, tudi v taborišču, poleg vere vedno osrednjo vlogo pri oblikovanju in ohranjanju narodne identitete. Tako se je razvila živahna kulturna dejavnost, ki je obenem pomenila pomemben vir prihodkov, saj so pri mnogih kulturnih prireditvah, ki so jih organizirali, pobirali

294 Zedinjena Slovenija, 22. 6. 1946, str. 3.

295 Zedinjena Slovenija, 25. 5. 1946, str. 4.

296 *La voce delle Marche*, junij 1946, št. 9, str. 2.

297 Zedinjena Slovenija, 11. 5. 1946, str. 4.

298 Slovensko semenišče v izseljenstvu, str. 126.

299 Slovensko semenišče v izseljenstvu, str. 149.

300 Zedinjena Slovenija, 3. 7. 1946, str. 3.

(simbolno) vstopnino, marsikdaj pa je bil vstop prost, obiskovalce pa so zaprosili za prostovoljne prispevke. Iz zbranih sredstev so nato kupovali material za izdelavo ustreznih in potrebnih rekvizitov za gledališke predstave, za vzdrževanje gledališke dvorane ter prostorov, namenjenih kulturi, za pokritje stroškov, ki jih je imel pevski zbor s svojimi številnimi nastopi, z nabranimi sredstvi pa so pomagali tudi pri vzdrževanju taboriščnih šol.

Osrednjo mesto v taboriščnem kulturnem življenju sta imela Emigrantski pevski zbor Slovenija in Slovenski emigrantski oder, pomembni pa so bili tudi družinski večeri, ki so jih organizirali po barakah, literarni večeri, različne akademije ipd. Družinski večeri so bili dobrodošli predvsem v dolgih jesenskih in zimskih večerih. Tako so po posameznih barakah organizirali različna predavanja, debatne pogovore, bogat kulturni program ipd. Prvi družinski večer je bil 27. oktobra 1945 v baraki št. 12, na njem pa je imel predavanje duhovnik Jože Košiček, ki je bil tudi pobudnik teh večerov.³⁰¹ Družinske večere so imeli redno vse do razpustitve taborišča oz. odhoda v svet. Jože Košiček je bil duhovnik, časnikar, publicist in politik. V letih 1930–1935 je bil stolni vikar v Ljubljani ter tajnik pripravljalnega odbora II. jugoslovanskega evharističnega kongresa, ravnatelj Jugoslovanske tiskarne in knjigarne ter tajnik Slovenske ljudske stranke. Sodeloval je pri časniku Slovenec, bil urednik Domoljuba, tednika Gospodar in gospodinja, Slovenskega doma in odgovorni urednik misijonarskih listov Odmev Afrike in Zamorček. Leta 1945 je odšel v Rim, kjer je z dr. Krekom skrbel za slovenske begunce.³⁰²

V taborišču so prirejali recitacijske ter literarne večere, na katerih so recitali znane in že uveljavljene slovenske in tuje pesnike, prebirali literarna dela slovenskih pisateljev, ti večeri pa so bili namenjeni tudi tistim taboriščnikom, ki so s pisanjem morda začeli šele v begunstvu. V začetku junija 1946 so taboriščniki

301 Marolt, Kulturno delo v italijanskih taboriščih, str. 127.

302 AZS, Slovenski biografski leksikon, Joško Krošelj.

želeli prirediti akademijo v spomin slovenskim po vojni pobitim žrtvam, vendar je taboriščno vodstvo akademijo prepovedalo, zaradi česar so jo vsaj na zunaj spremenili v recitacijski večer, na katerem pa so med drugim recitali tudi Balantičevo pesem Zasuta usta. To je bil namreč že čas, ko se je po Burnellovem prihodu povečal pritisk na taboriščnike.

Prav tako niso šli neopazno mimo dnevi, kot je pustni torek ali tepežni dan (28. december), državni prazniki predvojne Kraljevine Jugoslavije, na predvečer praznika Janeza Krstnika (24. junij) so pripravili kresovanje idr. Slovenski taboriščniki so si ves čas prizadevali ohraniti slovenske narodne običaje in tradicijo.

V začetku junija 1946 je bil ustanovljen družabni klub, ki ga je vodil gospod Medved, njegova osrednja vloga pa je bila »povzdigniti družabno življenje v taborišču in dati našim ljudem skromno razvedrilo, zvezano s koristnim poukom o sodobnem lepem vedenju, borbo proti kletvini in pretiranemu uživanju alkoholnih pijač«. V ta namen je organiziral nekaj družabnih prireditev, tečajev in predavanja, pripravil pa je tudi plesni tečaj,³⁰³ vendar večjih oz. številčnejših aktivnosti kluba zaradi selitve v Senigalijo ni bilo.

Taboriščni denarni sklad je v taborišču uredil javno knjižnico, v kateri si je bilo mogoče sposoditi tudi slovenske knjige, česar so bili slovenski begunci še posebej veseli in se je kazalo v tem, da so bile knjige praktično ves čas izposojene.³⁰⁴

V taborišču so v soglasju z vodstvom uredili t. i. 'kulturno četrt'. V resnici je šlo za opuščene vojaške barake, ki so stale v neposredni bližini taborišča. Poveljnik taborišča Flood jim je dovolil, da so porušili del obzidja ter te barake povezali z ostalim taboriščem. Zidarji in mizarji so jih nato preuredili za potrebe kulturne in prosvetne dejavnosti slovenskih beguncev (v vseh barakah so morali popraviti okna in vrata, zamašiti prepišne luknje ter popraviti poškodovana tla). V eni od večjih barak so uredili taboriščno dvorano, namenjeno tako kulturnim

303 Zedinjena Slovenija, 15. 6. 1946, str. 3.

304 Zedinjena Slovenija, 4. 5. 1946, str. 4.

prireditvam in gledališkim predstavam kot tudi pevskim nastopom in predavanjem in vsem vrstam neformalnega izobraževanja. V kulturni četrti so uredili tudi prostore za otroški vrtec, ljudsko šolo, gimnazijo in dijaški konvikt.³⁰⁵

Zaradi številnih dejavnosti na področju kulture je bil v taborišču ustanovljen kulturni svet, njegova naloga pa je bila povezovanje vseh področij delovanja kulture: pevskega zbora, gledališke skupine, v ustanavljanju pa sta bila tudi Ljudska univerza in orkester. Svet so sestavljali predstavniki zgoraj omejenih skupin, predsedoval pa mu je referent za prosveto dr. Ivan Prijatelj. Zaradi številnih aktivnosti, ki so se dogajale v večnamenski dvorani, je svet imenoval gospodarja dvorane, ki je skrbel za koordinacijo vseh teh dejavnosti (termini, rezervacija dvorane itd.).³⁰⁶

Pevski zbori

Tudi v Serviglianu so želeli begunci nadaljevati s pevskim zborom, ki so ga ustanovili v Monigu, vendar sprva za to ni bilo ustreznih razmer, saj je kar nekaj ključnih pevcev ostalo v Forliju. Počasi so se pevci vendarle nabrali (mnogo jih je prišlo tudi iz Forlija), tako da je zbor z rednimi vajami lahko začel že konec septembra 1945, prvi nastop pa je imel nekaj dni kasneje, 11. oktobra, ko je pri maši izvedel rekviem za jelendolskimi žrtvami.³⁰⁷ Zbor je zvečer istega dne pripravil tudi koncert, s katerim so se želeli posloviti od poveljnika Flooda, ki je zapuščal taborišče. Svoj prvi javni koncert v Serviglianu so imeli v gledališki dvorani 1. decembra 1945 ob proslavi praznika zedinjenja (spomin na ustanovitev Kraljevine SHS). Zbor se je prav ob prvem nastopu iz Slovenskega emigrantskega zbora preimenoval v Emigrantski pevski zbor Slovenija, predsednik zbora je postal dr. Julij Savelli, dirigent

305 Marolt, Kulturno delo v italijanskih taboriščih, str. 126; Zedinjena Slovenija, več vpisov.

306 Zedinjena Slovenija, 31. 10. 1945, str. 6.

307 Sredi oktobra 1943 so partizani usmrtili 119 vaških stražarjev, zajetih v Grčaricah in na Turjaku, ter jih zmetali v jamo v gozdu Jelendol. Tone Ferenc, Dies Irae, str. 541–544, 665–667.

pa je ostal Andrej Pogačar, ki je zboru dirigiral že v Monigu. V sklopu Emigrantskega pevskega zbora Slovenija je deloval tako mešani kot ženski in moški zbor, štel pa je okoli 60 pevcev.³⁰⁸

Emigrantski pevski zbor Slovenija se je zaradi zelo širokega nabora pesmi in predvsem odlične kvalitete vedno bolj uveljavljal. Večina taboriščnih vodij je zato delovanje zbora zelo podpirala, saj je z njegovo prepoznavnostjo rasel tudi ugled taborišča; pogosto so se koncerta udeležili najvišji predstavniki zavezniških oblasti v tem delu Italije. Zbor je pel pri mašah, pri kulturnem programu, ki so ga pripravljali taboriščniki, sodeloval je na različnih akademijah (ob praznikih, pomembnih dogodkih, ki so jih obeleževali, kot je bilo praznovanje praznika zedinjenja ali praznovanje rojstnega dne kralja Petra, ob zaključku šolskega leta ipd.), imel pa je tudi številne samostojne koncerte, ki so bili izredno dobro obiskani. Pevski zbor je nastopal tudi za visoke goste, ki so redno obiskovali taborišče in skoraj brez izjeme so vsi izredno pohvalili kvaliteto zbora, poslušat pa so jih prihajali tudi okoliški prebivalci. Poveljnik taborišča Flood je večkrat poudaril, da bi lahko zbor nastopil v katerem koli velikem angleškem mestu.³⁰⁹ Zbor je imel vedno več gostovanj. Tako je nastopal v različnih taboriščih pa tudi izven njih. Koncerte so med drugim imeli v mestnem opernem gledališču v Montegiorgiu, v S. Angelu di Pontano, v S. Vittoriju, Ricconeju. Plakate, ki so vabili na koncert zbora v Ricconeju, ki so ga imeli 15. marca 1946, so natisnili v štirih jezikih (angleškem, poljskem, italijanskem in slovenskem jeziku). Na prošnjo nadškofa v Femu je zbor večkrat pel v fermski katedrali, kjer so med drugim izvajali tudi mašo *Missa solemnis* Lorenza Perosija.

Taboriščniki so bili na svoj zbor še posebno ponosni, ko je bil ta povabljen na gostovanje v Rim, kjer je pel na posebni avdijenci tudi papežu Piju XII., kar je bilo veliko priznanje za njihovo kvaliteto. Zbor sta na gostovanju v Rimu spremljala vodja taborišča Lancaster ter delavka Rdečega križa Miss Wall. V priprave

308 Marolt, Kulturno delo v italijanskih taboriščih, str. 126.

309 Zedinjena Slovenija, 3. 12. 1945, str. 3.

Koncerti in druge prireditve so bili množično obiskani.

na njihovo gostovanje je bilo vključeno tudi vodstvo taboriščne uprave v Anconi, ki je imela na skrbi vsa taborišča na tem območju, poskrbeti pa je bilo treba za prevoz, prehrano v času gostovanja in nastanitev. V Rimu so nastopili tudi na vatikanskem radiu. Zbor je v Rimu pel pri novi maši slovenskega begunca Janeza Beleja, ki jo je imel v baziliki sv. Petra, maše pa so se udeležili tudi dr. Krek in člani slovenskega narodnega predstavništva, ki je delovalo v Rimu. Zbor je imel v Rimu tudi koncert v dvorani Corso Ungheria. V nabito polni dvorani so mu poleg dr. Kreka, ki je kasneje postal častni član zbora, in taboriščnega vodje Lancastra prisluhnili tudi številni rimski škofje.³¹⁰

V okviru zbora je deloval tudi komorni ansambel, ki sta ga sestavljala tercet sester Fink in moški oktet.³¹¹ Tudi komorni ansambel je bil povabljen na več gostovanj izven taborišča in je s svojim izredno kvalitetnim petjem ter programom navduševal

310 Zedinjena Slovenija, 22. 3. 1946, str. 4. Podrobnejše poročilo o celotnem obisku je bilo objavljeno v Zedinjeni Sloveniji 28., 29., 30., 31. 3. in 3., 4., 5., 7. 4. 1946.

311 Zedinjena Slovenija, 3. 12. 1945, str. 3.

poslušalce. Glede na kakovost izvajanja ni presenetljivo, da je bila večina njihovih koncertov, tako kot koncertov Emigrantskega pevskega zbora Slovenija, razprodanih. V okviru zbora so imeli tudi individualno pevsko šolo s poukom o osnovah glasbene teorije in pevske tehnike.³¹²

Zbor je na koncertih pobiral simbolno vstopnino, del zbrana denarja pa je redno prispeval v dobrodelni sklad. Iz sredstev, ki so jih nabrali z vstopninami, so kupili tudi blago za pevske uniforme, ki so jim jih sešile taboriščne šivilje. Nekateri so zboru sicer očitali, da se njegovi člani preveč posvečajo samo pevskim vajam in nastopom, zaradi česar premalo prispevajo k skupnemu delu celotne taboriščne skupnosti. Očitali so jim tudi, da delajo samo za servigliansko taborišče, ne pa za vsa taborišča, v katerih so Slovenci. Na te očitke je kot predsednik zbora odgovoril dr. Savelli ter pojasnil, da so vaje potrebne, če želi zbor prikazati vrhunsko petje, kar mora biti v interesu vseh slovenskih beguncev, saj se na ta način širi dober glas o vseh Slovencih, ne le o zboru. Glede nastopanja samo za »domače« taborišče pa je odgovoril, da zboru nikakor ne more nihče očitati »lokalpatriotizma«, saj so nastopali tako za Slovence v serviglianskem taborišču kot za različne tuje goste, zbor pa je, kolikor je bilo mogoče, gostoval tudi v različnih taboriščih, v katerih so bili slovenski begunci.³¹³

V taborišču so ustanovili tudi ljudski pevski zbor, ki je večinoma pel pri mašah, imel pa je tudi nekaj manjših nastopov. Ker je bilo njegovo osnovno poslanstvo petje v cerkvi, zbor ni pripravil nobenega samostojnega koncerta, s katerim bi dobili vsaj nekaj finančnih sredstev, zato so zboru finančno pomagali nekateri duhovniki, pozneje pa so za delovanje vsak po svojih močeh prispevali člani sami. Po posredovanju predsednika taboriščnega odbora ing. Vivoda, ki je bil član tega zbora, je delovanje zbora finančno (čeprav skromno) podprl tudi taboriščni

312 Zedinjena Slovenija, 7. 5. 1946, str. 3.

313 Zedinjena Slovenija, 5. 2. 1946, str. 4.

denarni sklad. Zbor je vodil zborovodja Lado Lempel,³¹⁴ ki je za ljudsko petje skrbel že v Ljubljani. V njem je pelo nekaj deset ljudi (največ sedemdeset), vendar je število pevcev zelo nihalo in se ustalilo šele po dobrih šestih mesecih delovanja. Svoj prvi koncert so imeli 11. novembra 1945, pevci pa so med drugim tudi šli skupaj na romanje v Loreto, kjer so peli pri maši v baziliki. Da bi zbor okrepili, so 21. januarja 1946 objavili poziv vsem, da zbor nujno potrebuje še okoli 50 ženskih in okoli 80 moških pevcev.

Poleg nestabilnega števila pevcev se je zbor soočal tudi s problemom prostora za vajo (osrednji prostor, namenjen zborovskemu petju, je zasedel Emigrantski pevski zbor), tako da so imeli v zimskem času vaje v taboriščni kapeli, ki ni bila ogrevana, zaradi česar so med vajami bolj ali manj prezebali. Kasneje so vaje preselili v barako št. 1, kjer pa je imela svoje prostore tudi krojaška delavnica, zato je pevce pri vajah motil hrup. Težko so prišli tudi do not, saj je večina pesmaric ostala v Sloveniji, zato je moral zborovodja marsikatero pesem napisati po spominu, pri tem pa se je pojavila nova težava. Stroj, na katerem so tiskali časopis, ni imel znakov za note. Za tisk ene pesmi so tako porabili tudi dva ali tri dni. Pri tem se je angažiral član pevskega zbora Franc Kovačič. Da bi bilo petje ljudskih pesmi vendarle lažje, je Lempel izdal knjižico Zborna maša z ljudskim petjem, s katero so želeli vpeljati t. i. recitirano mašo s petjem, kar je v domovini zelo priporočala Katoliška akcija.³¹⁵

314 Lempel je z ladjo Santa Cruz, tako kot mnogi Slovenci, odšel v Argentino 30. decembra 1947. Znan je bil po tem, da je uglasbil argentinsko himno za štiriglasni moški zbor. Podržaj, Frančišek Breznik – 85-letnik, str. 4.

315 Zedinjena Slovenija, več objav.

Razvejana gledališka dejavnost

Nekaj tednov po prihodu v Servigliano so v taboriščnem dnevniku Zedinjena Slovenija objavili poziv vsem moškim in ženskam, ki bi jih zanimalo gledališče, da se prijavijo k igralski družini, ki so jo pred tem ustanovili.³¹⁶ Na poziv se je v nekaj dneh prijavilo osemdeset taboriščnikov in najprej so se lotili ureditve gledališke dvorane. Prostor zanjo je dalo taboriščno vodstvo, slovenski taboriščniki pa so v desetih dneh postavili gledališki oder in pripravili načrt za delo. Gledališka družina, kot so imenovali te, ki so bili vključeni v gledališko dejavnost, je 29. oktobra 1945 izvedla tudi občni zbor, na katerem so se dogovorili, da bodo delovali po principu društva ter si naredili ime Slovenski emigrantski oder. Za predsednika društva je bil izvoljen prof. Jože Osana, na občnem zboru pa so sprejeli program za zimsko sezono 1945/46. Osana je na Filozofski fakulteti diplomiral iz primerjalne književnosti, že zelo zgodaj pa se je zanimal za glasbo. Leta 1946 se je izpopolnjeval v klavirski igri na Akademii Chigiana v Sieni pri Giovanniju Agostiju. V Buenos Airesu, kamor se je preselil leta 1948, je deloval kot glasbeni pedagog in koncertni pianist, imel pa je tudi zasebno glasbeno šolo. Leta 1971 se je preselil v Toronto, kjer je prevzel službo organista v slovenski župniji Brezmadežne s čudodelno svetinjo. Napisal je številne priredbe svetnih in cerkvenih pesmi in nekaj skladb (med drugim je uglasbil pesem Marka Kremžarja Slovenija v svetu, ki je kasneje postala neuradna himna slovenskih izseljencev).³¹⁷

Ker so želeli taboriščnikom ponuditi čim bolj raznovrsten, predvsem pa reden program, so se igralci razdelili v štiri skupine, naloga vsake od njih pa je bila, da vsak mesec naštudira po eno igro. Pri zahtevnejših gledaliških igrah, kot je bila uprizoritev Hamleta, so se skupine združile ter skupaj pripravile predstavo. Dogovorili so se tudi, da bodo začeli z dramsko šolo.³¹⁸

316 Zedinjena Slovenija, 16. 10. 1945, str. 4.

317 Umrl je leta 1996 v Torontu. Odšli so, 2009, str. 211.

318 Marolt, Kulturno delo v italijanskih taboriščih, str. 126.

Prva prireditev, akademija Kristusa Kralja, ki jo je pripravil Slovenski emigrantski oder v novi gledališki dvorani, je bila 29. oktobra 1945. Ob tem je bila dvorana nabito polna, mnogi so morali ostati zunaj. Prireditve sta se udeležili tudi celotna angleška taboriščna uprava ter delegacija poljske vojske. V članku Marijana Marolta, objavljenem leta 1949, je navedeno, da je bila prva prireditev, ki jo je pripravil Slovenski emigrantski oder, martinovanje 12. novembra 1945, vendar to ne drži.

Izredno uspešno je bilo martinovanje, ki je obsegalo tako zabavne točke, prepevanje slovenskih narodnih pesmi kot šaljive prizore. Večer sta pripravila pisatelj Joža Vombegar³¹⁹ in režiser Marjan Willenpart,³²⁰ udeležili pa so se ga tudi taboriščno vodstvo (poveljnik Flood, zastopnica britanskega Rdečega križa Miss Harley in Miss Heynes) ter poveljnik taborišča v Fermu, več častnikov in podčastnikov poljske vojske, ki so bili nastanjeni v Serviglianu. Ker je bila prireditev tako zelo uspešna, so jo morali zaradi velikega zanimanja večkrat ponoviti, s programom, ki so ga pripravili za martinovanje, pa so gostovali tudi med Slovenci v Senigaliji.³²¹

Veliko zanimanje je zbudilo miklavževanje, ki so ga vsako leto pripravili za taboriščne otroke. Gledališčniki so se namreč

319 Joža Vombegar je bil rojen leta 1902 v župniji Cerklje na Gorenjskem. Že kot dijak škofijske gimnazije je napisal prve igre. Do odhoda v tujino je bil zaposlen na magistratu v Ljubljani kot tiskovni referent. Ob koncu vojne se je umaknil na Koroško, nato pa leta 1948 emigriral v Argentino. V tujino je odšel kot uveljavljen dramatik, njegova predvojna dramska dela so igrali tudi v ljubljanski in mariborski drami. Poleg komedije v treh dejanjih z naslovom Voda je napisal tudi igri Zlato tele in Vrnitev ter druge. Bil je priznan kot prvi slovenski avtor radijskih iger, ki so jih predvajali na ljubljanskem radiu. Najpopularnejši je bil cikel 16 radijskih komedij Vesele in žalostne iz življenja Jake Smodlake in njegovih. Edini rokopisni izvod tega cikla, ki so ga hranili v arhivu Radia Ljubljana, so po vojni sežgali v papirnici Nevče, kot so to naredili z drugimi »ideološko spornimi papirji«. V Argentini je napisal vrsto krajših gledaliških del. Odšli so, 2009, str. 236–237.

320 Marjan Willenpart je bil rojen leta 1912 v Ljubljani. Že pri 17-ih letih je režiral ljudsko igro Mlinar in njegova hči, obiskoval pa je tudi šestovo gledališko šolo, na kateri je naredil dvoletni režiserski tečaj. Med vojno je bil nekaj časa zaprt v Gonarsu, ob nemški okupaciji Ljubljane pa je bil zaprt v ljubljanskih zaporih. Leta 1948 se je preselil v Argentino. Po ustanovitvi Slovenske kulturne akcije je bil imenovan za vodjo gledališkega odseka, sodeloval je pri Gongu, igralski družini Narteja Velikonje, izseljenem odru ter drugod. Za svoje režisersko in igralsko delo je post mortem prejel Krpanovo nagrado. Umrl je leta 1991 v Buenos Airesu. Odšli so, 2009, str. 238.

321 Zedinjena Slovenija, 14. 11. 1945, str. 4.

posebej potrudili ob času miklavževanja, ko so za otroke v vrtcu, ljudski šoli in gimnazijce pripravili Vombergerjevo predstavo Rebeljon v peklu. Otroke je s pomočjo britanskega Rdečega križa obdaroval tudi sv. Miklavž in jim prinesel igračke, izdelane v taboriščnih delavnicah (slončke, tigre, petelinčke, zajčke, veveričke, kravice, pajace, vojake, avtomobilčke). Sv. Miklavž tudi ni pozabil na odrasle. Njim je namreč prinesel še eno dodatno odejo, česar so se taboriščniki zelo razveselili, saj je v zimskem času temperatura marsikdaj padla pod ničlo, občasno je zapadel sneg, barake pa niso bile ne prav dosti ogrevane ne izolirane.

Prvo gledališko delo, ki ga je Slovenski emigrantski oder postavil na oder, je bila Vombergerjeva igra Voda, ki je doživela številne ponovitve, režiral pa jo je taboriščnik Pavlinič. Na svečnico so igrali slovensko igro Dom Janeza Jalna, teden dni kasneje pa še njegovo igro Srenja. Kot je bilo omenjeno, so bili člani gledališkega odra razdeljeni v štiri skupine, in medtem ko je manjša skupina uprizarjala te igre, se je večina igralcev intenzivno pripravljala na zahtevnejše uprizoritve, kot je bil na primer Gogoljev Revizor. Poleg teh so v gledališču izvedli še Goldonijevo Zdraho na vasi, Niccodemijevega Postržka, Miklovo Zalo, zelo uspešna je bila uprizoritev Hofmannsthalovega Slehernika. Izvedli so tudi Žigonovo žaloigro Kadar se utrga oblak ter češko Svobodovo Poslednji mož. Obe igri je režiral taboriščnik Špeh.

Po dvomesečnem premoru so pod režijsko taktirko prof. Osane 7. julija 1946 premierno uprizorili Shakespearjevega Hamleta³²² in z njim poželi izreden uspeh ter številne pohvale in pozitivne kritike, tako na igro kot na samo postavitvev in kostume. Igralci so se v resnici izredno potrudili ter ob pomoči drugih taboriščnikov iz šotorskih kril, ki so jih tudi pobarvali, sešili zastore in kostume, rekvizite, kot so bili prstani, verižice, oklepi, so izdelali iz pločevine oz. iz konzerv, v katerih so dobivali hrano, taboriščni mizarji pa so izdelali lesene sablje.

322 Daljša ocena Hamleta je bila objavljena tudi v Zedinjeni Sloveniji 11. 7. 1946.

Miklova Zala v Servigianu; obleke so taboriščniki naredili iz šotorskih kril ter jih sami pobarvali.

Vse predstave so doživele izreden uspeh ter številne ponovitve, ki pa si jih niso ogledali samo taboriščniki, temveč tudi številni gostje, taboriščno vodstvo in lokalno prebivalstvo, s predstavami pa so taboriščniki gostovali tudi drugod. Kostume za vse predstave so izdelale šivilje v taborišču, prav tako so za sceno poskrbeli taboriščni mizarji in slikarji (npr. Petkovšek), za razsvetljavo pa domači električarji.

Emigrantski gledališki oder je v spomin na smrt pesnika Franceta Balantiča pripravil tudi zelo odmeven Balantičev večer. Na njem so recitirali Balantičeve pesmi, oktet pevskega zbora pa je program dopolnil s pevskimi vložki.³²³

V taborišču je delovalo tudi lutkovno gledališče. Lutke je izdelal taboriščnik Jože Zavodnik, ki je bil tudi vodja lutkovnega gledališča. Prvo predstavo, pravljico v štirih dejanjih *Stara pesem*, so izvedli 8. decembra 1945.³²⁴

323 Zedinjena Slovenija, 24. 11. 1945, str. 4.

324 Zedinjena Slovenija, 5. 12. 1945, str. 4.

Tisk

Tako kot na Koroškem so tudi slovenski begunci v Italiji že zelo kmalu začeli izdajati svoja glasila, pri čemer je imel osrednjo informativno vlogo časopis Zedinjena Slovenija, ki je začel izhajati v Serviglianu. Časopis je imel do 17. novembra 1946 podnaslov glasilo slovenskih emigrantov v Italiji, nato pa informativni dnevnik.³²⁵ Milica Strgar v članku Tiski slovenskih beguncev v taboriščih v Avstriji in Italiji sicer navaja, da naj bi začel izhajati že v Monigu, vendar to ne drži. Prva številka je izšla 6. septembra 1945, v njej pa so med drugim zapisali: »Po štirih mesecih našega križevega pota je res že skrajni čas, da dobi tudi slovenska emigracija v Italiji svoje glasilo. List je bil brez dvoma že dolgo časa nujno potreben. Po zaslugi uvidevnih krogov smo končno le prišli do njega. 'Zedinjena Slovenija' je njegov naslov in program.«³²⁶ Prav tako ne drži njena navedba, da naj bi nadaljevali s štetjem po med vojno izhajajočim listom. Prva taboriščna številka namreč nosi št. 1, med vojno pa je izhajala Svobodna Slovenija, ki je prvič izšla v adventu 1941, s podnaslovom »glasilo vseh zaslužjenih Slovencev«. Urednik Zedinjene Slovenije je postal Joško Krošelj, uredniško ekipo sta sestavljala še Pavel Fajdiga in Slavimir Batagelj, na začetku tudi Janez Jenko. List so tiskali Maks Borštnik, kasneje v Argentini ustanovitelj Slovenskega gledališča Buenos Aires,³²⁷ Jože Šeme in Milan Križ. Prva številka je izšla na šestih straneh, kasneje pa je imel večinoma štiri strani (nekatero številke, zaradi pomanjkanja papirja in črnila, tudi samo dve strani), ob praznikih (božič, velika noč, spominski dan slovenskih žrtev) pa je izhajal v povečanem obsegu (tudi do 24 strani) in je bilo poleg novic v njem mogoče prebrati tudi literarne prispevke slovenskih beguncev v Italiji. Večinoma je časopis izhajal v 250 izvodih, kar pomeni, da ga ni mogel dobivati vsak posameznik, prav tako jih ni bilo zadosti, da bi jih lahko dobila vsaka družina, temveč so ga prebirali po

325 Dobovšek, Iz vsebine prvih izvodov, str. 4.

326 Zedinjena Slovenija, 6. 9. 1945, str. 5.

327 Odšli so, 2009, str. 155.

ZEDINJENA SLOVENIJA

GLASILO SLOV. EMIGRANTOV V ITALIJI

Leto II

Sreda, 20. febr. 1946.

Št. 51.

BRITANSKA POLITIČNA JAVNOST ODOBRAVA ODLOČEN NASTOP ZUNANJEGA MINISTRA BEVINA PROTI NOVI JUGOSLOVANSKE VLADE

Britanska politična javnost soglasno odobrava odgovor zunanjega ministra Bevina, s katerim je zavrnila noto jugoslovanske vlade glede poljske armade generala Andersa v Italiji. Britanjsko stališče britanske politične javnosti Bevinovemu nastopu se odraža v ugodnih britanskega tiska.

"News Chronicle" protaviša. Izmeričen in odločen odgovor Bevina na noto jugoslovanske vlade glede poljskih čet v Italiji bo verda doprineel temu, da se v bodoče ne bo več zloabijal. V. Zdravčni narod niso nikdar mislili na to, da bi jim posamezniki izrazili obtožbe pred vs, dokler te obtožbe ne bi bila po redni diplomatski poti poslano v izjavo prizadetih državam. Jasno je, da bo vojska generala Andersa ostala vir mednarodnih trenj tako dolgo, dokler ne bo demobilizirana. Verjetno je, da merodajni krogi uvidevajo, da je nastopil čas za demobilizacije te vojske. Poljska vojska še more vrniti domov zaradi razmer, političnih razmer, britanska vlada je storila prav, da jih ne sili k vrnitvi. Če Poljaki so se borili z nami z rano ob rami in nam storili številne usluge. Zato naj se jim ponudi britansko državljanstvo, kakor je to predlagal pred enim letom že Churchill. V britanski skupnosti je dovolj prostora za ljudi, ki so pokazali svojo lojalnost in zasluga.

"Manchester Guardian": Bevin je pravilno odgovoril na smešno in neobstojna trditve jugoslovanske vlade. Nota jugoslovanske vlade je obtožila britansko politiko napram poljski vojski. Poljske vojske predstavljajo emigrantsko vojsko, ki je sorazno razpoložena proti sedanjim poljski vladi in njeni zaščitnici SSSR.

"London Post": Bevin je pravilno odgovoril na obtožbe jugoslovanske vlade. V odgovoru je dokazal, da se poljska vojska ne praviha v smeri, proti jugoslovanski meji. Obtožbe jugoslovanske vlade se brez podlage. Še bi šelal, da bi poljske sili kakorunge čete uporabili na tleh na jugoslavni vojski. Vredni razpisovalci se odnosi na svetovni ne sodelujejo. Procedura, kakršna je sprejela SSSR, ne more voditi do nobenega rezultata.

"Daily Herald": Trditve jugoslovanske vlade o delovanju generala Andersa se absurdno. Ni treba sploh nobenega oporečanja zaradi postopnja s poljskimi četami, ki so se borile z nami.

Bilna lažerna med britanskim tiskom. Če se ne strinja s Bevinovim odgovorom je novet komunistično glasilo "Daily Worker", ki kritični britansko vlado glede njene politike napram poljskim četam in prvi, da je treba te čete razorožiti in predstavnikom poljske vlade dopustiti da te ljudi prepričajo o potrebi vrnitve v domovino.

--- --
BEVIN bo danes v brit. parlamentu začel dvodnevno debato o britanski zunanji politiki.

Osrednje glasilo slovenskih beguncev v Italiji

barakah, obešen pa je bil tudi pred barako uredništva. Ta časopis so brali ne samo serviglianski taboriščniki, temveč so ga pošiljali v vsa italijanska taborišča, v katerih so bivali Slovenci, naročali so ga slovenski begunci, ki so živeli izven taborišč, pošiljali pa so ga tudi v Ameriko in Argentino.³²⁸ Za časopis so naročniki morali plačati 4 lire, nato pa so naročnino zaradi stroškov povečali na 5 lir. Uredniški odbor časopisa je svoje delo opravljal

328 Mlinar, Slovenski emigrantski tisk, str. 184–185.

brezplačno, strošek je predstavljal nakup papirja, črnila za tisk in strojev. Papir, ki ga je v Italiji primanjkovalo, je bil zelo drag. Za polo papirja je bilo treba odšteti 4 lire, list za razmnoževalni stroj je stal od ene lire navzgor, matrica okoli 20 lir, pri čemer so za vsako številko porabili štiri matrice. Za tisk pet do šest številk so porabili pol litra črnila, ki je stalo 360 lir.³²⁹ Časopis je praktično neprekinjeno izhajal vse dni do 1. februarja 1948,³³⁰ kar je zagotovo svojevrsten podvig.

Uredniški odbor je imel v taborišču na razpolago posebno sobo, v kateri je nastajal časopis. Vsaka številka Zedinjene Slovenije je bila razdeljena na tri dele – v prvem delu so poročali o novicah iz sveta (še posebej so spremljali dogajanje okoli določanja meje ter odnos zahodnih držav, zlasti Amerike in Velike Britanije do Jugoslavije), v drugem o dogajanju v domovini, v tretjem delu, ki je imel naslov »domovina v taborišču«, pa so objavljali aktualne informacije glede življenja in dela v taborišču. Novice iz sveta so bile povečini povzete po radijskih poročilih iz Washingtona, Londona in Rima. Da so bili takemu poročanju naklonjeni tudi nekateri taboriščni vodje, kaže na to, da jim je novice med drugim pomagal pridobivati poveljnik taborišča Flood. Ta je namreč vsak dan poslušal angleško informativno oddajo, ki jo je pripravljala britanski radio BBC, nato pa je uredniškemu odboru na kratko povzel bistvene novice, ti pa so ji pripravili za objavo.³³¹ Da bi prikrili, da v časopisu objavljajo tudi novice, ki so jih dobili neposredno iz domovine, je uredništvo večkrat kot vir navajalo BBC, Voice of America ali Rome American. Kljub temu je zanimivo, da lista niso nikoli cenzurirali, kot se je to dogajalo Novicam, ki so izhajale v Peggetzu. Taboriščno vodstvo je en izvod vsake številke poslalo tudi v glavni štab v Rim in en izvod v Zürich. Šele po tem, ko je časopis že nehal

329 Zedinjena Slovenija, 24. 9. 1945, str. 4.

330 Mlinar v svojem prispevku sicer navaja, da je časopis izhajal do 28. februarja 1948, vendar podatek ne more držati. V številki Zedinjene Slovenije, ki je izšla 1. februarja 1948, je namreč uredniški odbor zapisal: »Z današnjo številko se Zedinjena Slovenija poslavlja od vseh svojih taboriščnikov, bralcev, prijateljev, od taborišča in od slovenske begunske skupnosti.« Slovenski emigrantski periodični tisk, str. 185; Zedinjena Slovenija, 1. 2. 1948.

331 Zedinjena Slovenija, 17. 10. 1945, str. 6.

izhajati, je vodstvo dobilo navodilo, da mora časopis ukiniti.³³² Da ni bila uvedena cenzura, je verjetno iskati razlog tudi med samimi taboriščniki oziroma v uredniškem odboru, ki je skrbel, da niso objavili česa takega, kar bi lahko taboriščno vodstvo razjezilo. V časopisu tako npr. niso objavili novice, da je moralo 29 duhovnikov prisilno oditi iz taborišča, čeprav je to za begunce pomenilo velik udarec,³³³ prav tako niso bili objavljeni razlogi, zakaj so morali taborišče zapustiti posamezni profesorji. Vse ukaze, ki jih je izdalo taboriščno vodstvo, čeprav vsi niso bili naklonjeni slovenskim beguncem oziroma so jim morda celo škodovali, so predstavili kot posebno skrb, ki jo vodstvo nameinja njihovi skupnosti. Naklonjenost vodstva do izdajanja časopisa se je končala s prihodom majorja Burnella, ki je v tem videl predvsem eno od ovir, zaradi katerih se več ljudi ne odloči oditi nazaj v domovino.

Konec leta 1945 so izvedli tudi natečaj za oblikovanje nove glave lista. V razpisu za natečaj je bilo kot obvezen pogoj pri izdelavi glave lista navedeno, da mora poleg imena časopisa predlog vsebovati tudi slovenski grb. Izbran je bil gospod Ciril Gabrenja.

Za vse svete leta 1945 je časopis Zedinjena Slovenija dobil tudi leposlovno mesečno prilogo Svet in dom, ki sta jo urejala najprej Miroslav Kovačič, nato pa dr. Jože Krivec,³³⁴ namenjen pa je bil »buditi v nas ljubezen do slovenske besede«. ³³⁵ V tej prilogi so objavljali dela uveljavljenih slovenskih pesnikov in pisateljev, v njej so našli svoj prostor tudi taboriščniki z lastnimi leposlovnimi besedili. Prva, novembrska številka je bila namenjena Francetu Balantiču, številka, ki je izšla junija 1946, pa je bila v celoti posvečena Nartaju Velikonji. O njem je med drugim pod psevdonimom Jeremija Kalin pisal Tine Debeljak. V prilogi so objavljali tudi ocene, literarnokritične in literarnoznansvene

332 Slovenski emigrantski periodični tisk, str. 185–186.

333 V Zedinjeni Sloveniji novico o tem zasledimo šele 1. januarja 1947 in se tu so napisali le »Dne 10. septembra se je pa število duhovnikov znižalo od 33 na 4«.

334 Švent, Tiski slovenskih beguncev v taboriščih v Avstriji in Italiji, str. 93.

335 Zedinjena Slovenija, 1. 11. 1945, str. 4.

študije. Za ilustracije v reviji so skrbeli Bara Remec³³⁶ ter nekateri drugi taboriščniki. Tudi sicer je priloga predstavljala »centralno slovensko taboriščno revijo in je v resnici zbrala ob sebi najboljše v Italiji bivajoče književnike«. ³³⁷

Kot priloga Zedinjene Slovenije je začel 1. decembra 1945 izhajati verski taboriščni tednik *Sejalec*, v katerem so objavljali verske vsebine, članke v zvezi s cerkvenim letom, članke, v katerih so razmišljali o versko-kulturnih vprašanjih, leposlovna besedila s poudarkom na verski vsebini, priloga pa je bila namenjena tudi za potrebe cerkvenih oznanil, v katerih so duhovniki objavljali obvestila in navodila. Tednik je 1. junija 1946 postal samostojni list, katerega izdajanje je prevzel taboriščni župni urad, urejal pa ga je Marjan Magister. List je izhajal v približno 400 izvodih praviloma na osmih straneh, za večje praznike pa je bil tudi nekoliko obsežnejši. Izhajal je do konca oktobra 1947, ko se je velik del taboriščnikov (takrat že v Senigaliji) odselil v Argentino. ³³⁸

Maja 1946 je v taborišču začelo izhajati še glasilo 'Nova doba – glasilo slovenske akademske mladine v emigraciji', ki so ga urejali študentje. Glasilo je izšlo na 24 straneh, zanj pa je bilo treba odšteti 25 lir. V Serviglianu so v Tiskarni Zedinjena Slovenija izdali tudi nekaj posebnih številk časopisa *Begunski katoliški misijoni*, ki ga je v Rimu urejal in izdajal misijonar Ladislav Lenček. Izšlo naj bi deset števil, vsaka naj bi imela 34 strani. ³³⁹

336 Bara Remec se je rodila 12. 1. 1910 v Ljubljani. Likovno se je sprva izpopolnjevala v privatni šoli Probuda, kjer so bili njeni učitelji Mirko Šubic ter Saša in Henrieta Šantel. Leta 1935 je diplomirala na likovni akademiji v Zagrebu, kjer je bil njen glavni prof. Vladimir Becić. Razstavljala je v Ljubljani, hkrati pa se je uveljavljala tudi kot ilustratorka. Z razstavo ženskih umetnic Male antante je gostovala v Italiji, Pragi in Bukarešti. Po vojni je nekaj let preživela v taboriščih, nato pa emigrirala v Argentino. S svojimi grafikami je ilustrirala številne knjige, ki so izšle v Argentini, predvsem pesniške zbirke avtorjev, kot so Tine Debeljak, France Balantič, Vladimir Kos, Vojko Arko idr. Razstavljala je v Buenos Airesu, ZDA, Kanadi in na Danskem. Odšli so, 2009, str. 220–221.

337 Debeljak, *Trideset let zdomske emigrantske književnosti*, str. 388.

338 Slovenski emigrantski periodični tisk, str. 186.

339 Ladislav Lenček: *vrlji mož, ki ni živel za sebe*, 1996.

Šport

Veliko pozornost so v taborišču namenjali tudi športu, ki je bil ena od pomembnih oblik razgibavanja, glede na to, da je bilo prosto gibanje izven taborišča vendarle omejeno, taborišče samo pa tudi ni bilo tako veliko, da bi nadomestilo prostrane domače hribe in doline. Šport je pomenil tudi obliko razvedrila in druženja, v okviru katerega so pripravili (po zgledu predvojnih orlov in sokolov) marsikateri telovadni nastop, ki so ga predstavili pred številnim domačim in zunanjim občinstvom.

Predvsem mlajši so se ukvarjali z različnimi športi: nogometom, odbojko, namiznim tenisom in lahko atletiko, na razpolago pa so imeli tudi športno igrišče. Taboriščniki so se navdušili celo nad otroško športno igro zbijanje kože ali 'koza-klamf'. Poleg tega je dal poveljnik Lancaster za taboriščnike zgraditi bazen na reki, tako da so se tja hodili kopat (bazen je bil dolg 20 metrov, širok 7 metrov). Janez Perharič, član športnega kluba, je v Zedinjeni Sloveniji objavil tudi daljše razmišljanje o športu, med katerim je izpostavil, da

»gojitev športa postaja človeku tako potrebna kot vsakdanji kruh, saj je šport, če ga pametno gojiš, najidealnejša zaposlitev v prostem času in najboljše okrepčilo za telesnega in duševnega delavca. Pri športu se ne sme gledati na rekorde, kajti v takem primeru postane šport nevaren in zgreši svoj namen, ker tekmovalci zahtevajo od svojega telesa več, kot jim to more nuditi. Telesne vaje tudi razvijajo prisotnost duha, krepe voljo, vzbujajo samozavest in odločnost. Pri športu smo vsi enaki, tu se goji pravo in iskreno prijateljstvo. Delajmo složno in poživimo zanimanje za šport.«³⁴⁰

Slovenci so namreč v Serviglianu ustanovili tudi športni klub. Za športnega referenta so izvolili Perhariča, predsednik kluba je postal Jože Rus, za tajnika je bil izvoljen ing. Matičič, za blagajnika Batagelj, vodja nogometne sekcije je bil Rudi

340 Zedinjena Slovenija, 4. 2. 1946, str. 3.

Slovenski športniki s trobojnico, hrvaški s šahovnico

Bras, pingponga³⁴¹ Alojzij Debevc, odbojke Lovše, lahke atletike Urbančič, ustanovili pa so celo kolesarsko sekcijo. Žensko sekcijo je vodila Marija Fink. Člani športnega kluba so imeli redne tedenske sestanke, na katerih pa se niso pogovarjali samo o športu, ampak so vključevali tudi različna predavanja. Na začetku vsakega sestanka so nekaj minut namenili različnim kulturnim utrinkom, saj se jim je zdelo pomembno, da tudi na tak način prispevajo h gradnji človeka kot celote. Tako so recimo recitali Prešerna in drugih slovenskih pesnikov, prebrali kakšen odlomek slovenskega avtorja ter zapeli katero od slovenskih pesmi. Toda tudi pri športnih aktivnostih se niso mogli izogniti enakim težavam, kot so jih srečevali na drugih področjih – pomanjkanje športnih rekvizitov. Tudi tu jim je pomagal britanski Rdeči križ, ki jim je med drugim podaril žoge za nogomet ter namizni tenis.

341 Za namizni tenis so uporabljali izraz pingpong.

Pripravljali so različne športne akademije ter športne dneve, organizirali številne tekme znotraj taborišča, pogosto so priredili tekmovanja med taborišči. Tako so med drugim odigrali kar nekaj tekem s poljsko krajevno posadko, imeli so več tekem s Hrvati iz fermškega taborišča. Večkrat so se udeležili športnih dni in tekmovanj v taborišču v Jesiju, Traniju in Bologni, sledile so povratne tekme. Organizirali so tekme v plavanju v bazenu, med zanimivejšimi pa je bila zagotovo nogometna tekma, na kateri so se pomerili ekipa Suha južna in Trebušniki.³⁴²

Tudi tu je s svojim delom nadaljeval v Monigu ustanovljeni šahovski klub, ki je imel 43 članov, odbor pa jih je glede na sposobnosti razdelil v tri skupine. V prvi je bilo 19 članov, v drugi 14 članov in v tretji 10 članov. Zanimanje za šah je bilo v taborišču sicer zelo veliko, tako da so ga igrali mnogi, čeprav niso bili člani šahovskega kluba. So se pa vsaj v prvih mesecih soočali s problemom pomanjkanja šaha, saj so imeli za vse igralce samo dva šahovska kompleta. Pri izdelavi novih so jim pomagali mizarji in strugar, ki so zanje izdelali figure in šahovnico. V taborišču so pogosto organizirali šahovska tekmovanja, najboljši šahisti pa so se pomerili tudi s šahisti iz drugih taborišč.³⁴³

Selitev v drugo taborišče

Po skoraj enem letu bivanja v taborišču Servigliano so se slovenski begunci ponovno selili, razloga za to pa sta bila predvsem dva; če je bil prvi bolj formalen, pa je bil za taboriščnike drugi bolj verjeten. Uradna razlaga, zakaj naj bi begunce preselili, je bila, da je bilo servigliansko taborišče preveč oddaljeno od oskrbovalnih središč, zaradi česar naj bi se v glavnem zavezniškem stanu v Anconi odločili, da taborišče preselijo v neposredno bližino Senigalije, v taborišče, ki je bilo od mesta oddaljeno le tri kilometre. Toda Slovenci so v tej odločitvi videli

³⁴² Zedinjena Slovenija, 3. 6. 1946, str. 4.

³⁴³ Zedinjena Slovenija, 5. 1. 1946, str. 4.

predvsem pritisk, s katerim so oblasti, predvsem pa taboriščno vodstvo, želele spodbuditi taboriščnike, da bi se vendarle odločili za vrnitev domov. Kljub vsej propagandi, ki so jo izvajali v taborišču, se namreč razen nekaj posameznikov skoraj nihče ni odločil za odhod v domovino.

Prvo novico o selitvi je taboriščnikom 7. julija 1946 sporočil poveljnik Burnell. O tem, da naj bi zaprli taborišče, se je sicer govorilo že nekaj tednov prej, vendar je taboriščno vodstvo te govorice vztrajno zanikalo. V naslednjih dneh so taboriščniki dobivali informacije o tem, kako bodo potekale priprave in sama selitev, kaj lahko pričakujejo od novega taborišča. V tem času sta morala svoje prostore že zapreti taboriščni dobrodelni sklad in kantina, medtem ko sta brivnica in fotografski atelje, ki je deloval pod vodstvom taboriščnega fotografa Lojzeta Erjavca, ostajala odprta. Da bi taborišče v Senigaliji ustrezno uredili za prihod novih taboriščnikov, je vodstvo tja že 9. julija 1946 poslalo taboriščne zidarje, mizarje, električarje in druge, da so za silo pripravili taborišče za prihod nove skupine. Ker so taborišče v Serviglianu po preselitvi beguncev zaprli, so morali taboriščniki vso opremo (tako iz šolskih prostorov, kapele, opremo iz stanovanjskih prostorov – postelje, mize, klopi – in iz drugih prostorov) razdreti in jo pripraviti za prevoz.

Še pred odhodom v Senigalijo so se štiri slovenska dekleta poročila s pripadniki poljske vojske, ki so tudi bivali v serviglianskem taborišču. Ana Čuk se je poročila z Vitkom Holubowiczem, Pavlina Čampa z Alfredom Želko, Nada Škrbe s Sebastijanom Janom in Marija Rozman z Aleksandrom Bondarozukom.³⁴⁴ Pred odhodom je Emigrantski pevski zbor Slovenija 13. julija v slovo še zadnjič pel v župnijski cerkvi, ki je bila ob tem nabito polna, saj so se mnogi domačini želeli posloviti od slovenskih beguncev, ki so jih v letu dni dodobra spoznali. Poleg zbora je pri maši pela tudi Franja Golob, od leta 1934 do 1938 vodilna pevka v ljubljanski Operi, nato pa v Beogradu. Po vojni je imela nekaj vrhunskih nastopov v Rimu, pevsko kariero pa je

344 Zedinjena Slovenija, 14. 7. 1946, str. 4.

Selitev iz Servigliana v Senigalijo

nadaljevala tudi po odhodu v Argentino.³⁴⁵ Za vse taboriščnike je večer prej pripravila tudi solistični koncert.³⁴⁶

Selitev je bila predvidena za sredo julija, vendar je prišlo zaradi tehničnih razlogov do zamika, tako da so se preselili šele 24. julija 1946.³⁴⁷ Na dan selitve so vsi dobili zjutraj ob petih zajtrk, nato so morali izprazniti slamarice ter do sedmih zjutraj vso prtljago naložiti na vojaške kamione. Prvi konvoj, sestavljen iz 35 kamionov, je nato zapustil taborišče, taboriščniki, določeni, da gredo z drugim konvojem, pa so dobili ob enajstih še kosilo. Tudi v drugem konvoju je bilo 35 kamionov.³⁴⁸ V taborišču je ostalo samo še nekaj beguncev, ki so jim naložili, da počistijo in pospravijo taboriščne prostore. Ta skupina beguncev se je nato ostalim taboriščnikom pridružila konec julija. Čeprav je selitev potekala nemoteno, pa so nekateri taboriščniki izkoristili gnečo ob prihodu v novo taborišče ter svoje slamarice napolnili bolj,

345 Odšli so, 2009, str. 172.

346 Fink, ustna izjava, 24. 11. 2010.

347 UNRRA, S-0527-1006, Medical returns A.C. Camps, Monthly hygiene report, 6. 8. 1946.

348 Zedinjena Slovenija, 26. 7. 1946, str. 3.

kot je bilo določeno, zaradi česar je slame za nekatere taboriščnike celo zmanjkalo. Ob tem sicer velja pohvaliti uredniški odbor Zedinjene Slovenije, ki je kljub temu, da je bilo celotno taborišče že pripravljeno za selitev, tudi na selitveni dan izdal časopis.

Čeprav se je o selitvi pogovarjalo že dalj časa, pa je morala biti dokončna odločitev sprejeta zelo hitro, kar potrjuje dejstvo, da so še ob koncu šolskega leta za otroke, mlajše od 14. leta, organizirali otroško kolonijo. Otroci so odšli v kolonijo (šli naj bi celo za tri tedne) prav na dan, ko so v taborišču izvedeli, da naj bi jih selili. Novico o tem so objavili le malo po njihovem odhodu. Upravičeno lahko domnevamo, da če bi bila odločitev o tem, da bodo taborišče zaprli, begunce pa preselili, znana prej, otroci ne bi odšli na letovanje ali pa bi bilo to prestavljeno na kasnejši čas.

TABORIŠČE V SENIGALIJI ŠT. 9

Novo taborišče, postavljeno ob morju, je bilo ograjeno, z bližnjim mestom pa je bilo povezano z železniško progo. Večina barak, v katerih so stanovali taboriščniki, je bila pločevinastih, v taborišču pa so bili tudi ena velika stavba ter štiri manjša zidana poslopja, v katerih so poleg osebja nastanili tudi nekatere družine. Slovenski taboriščniki so se zelo razveselili velike in dveh manjših dvoran, namenjenih različnim dejavnostim, ki so jih odkrili v taborišču, vendar se je žal izkazalo, da jih ne bodo mogli uporabljati tako pogosto, kot so si želeli. V taborišču so bile tudi kapela, ena velika in štiri manjše kuhinje, taboriščniki pa so si uredili večjo jedilnico, v kateri so se prehranjevali.³⁴⁹

Taborišče je zavezniško vodstvo v Anconi ob prihodu novih taboriščnikov preimenovalo v No. 9. D. P. R. S. C. Centre Senigallia, skrajšano Senigalija št. 9.³⁵⁰ Po preselitvi slovenskih beguncev iz Servigliana je postalo (in ostalo vse do odhoda v emigracijo) največje in najpomembnejše taborišče Slovencev v Italiji.

349 Zedinjena Slovenija, več števil. Do tedaj so taboriščniki dobili hrano v kuhinji, medtem ko so jedli v stanovanjskih barakah.

350 UNRRA, S-0527-0983, Camps Operations, Lists of D.P.'s in Camps (Camps Populations), No. 9. D. P. R. S. C. Centre Senigallia, 25. 7. 1946.

Taborišče v Senigaliji

Taboriščniki, ki so že imeli sorodnike v Senigaliji, so lahko ob prihodu v taborišče vložili prošnjo, da bi se jim pridružili. Šlo je za tisto skupino ljudi, ki je v Senigalijo prišla že septembra 1945, vendar niso bili nastanjeni v istem taborišču, temveč v

onem na drugem koncu mesta. Zavezniška uprava se ob prihodu skupine iz Servigliana ni odločila, da bi obe skupini združila, kar pomeni, da sta v Senigaliji ves čas obstajali dve slovenski taboriščni skupini. Toda ne samo to. Sprva je taboriščno vodstvo vsak stik s taboriščniki iz Alberga Bagnija (Senigalije št. 7) celo prepovedalo oz. obiske dovolilo le izjemoma, kar je bilo za vse begunce neprijetno presenečenje.³⁵¹

V Senigaliji št. 9 je bilo sredi novembra 1946 nekaj več kot tisoč,³⁵² februarja 1947 pa 941 Slovencev (od tega pet otrok, mlajših od enega leta, osem otrok, starih do šest let, 28 otrok, starih od šest do 14 let).³⁵³ V poročilu o taborišču v Senigaliji, ki ga hrani Arhiv Republike Slovenije, preberemo:

»Začetkom so tukaj bili sami Slovenci. Le majhno število je bilo drugih nacij FNRI. V glavnem so bili ti Slovenci bivši be-ga in njihove družine ter njihovi somišljeniki in emigranti – begunci iz maja 1945, kakor tudi oni, kateri so potem ilegalno pobegnili preko meje. Mnogo jih je v to taborišče prišlo v letu 1946 začetkom iz taborišča Servigliano – isto slovensko taborišče, v glavnem so bili to pripadniki be-ga in begunci – civili z maja 1945. Prišli pa so zato, ker se je taborišče Servigliano reorganiziralo in v glavnem razpustilo.«³⁵⁴

V Senigalijo je skupaj s Slovenci prišel tudi major Burnell, ki je sedaj prevzel vodenje taborišča Senigalija št. 9. Če je bil major že prej zadržan do taboriščnikov, pa je tu še bolj postavil mejo med njimi in vodstvom. Ob prihodu v novo taborišče je jasno povedal, da v taborišču ne bo toleriral političnega aktivizma kot tudi ne agitacije za ali proti komunizmu. Še posebej je izpostavil, da naj se taboriščniki zavedajo, da njihovo vzdrževanje za

351 Strgar, Šolstvo in prosvetno-kulturno delo v Italiji, str. 88; Marijan Marolt, Albergo Bagni in Barletta, str. 140.

352 UNRRA, S-0527-0980, Allied Commission, special orders – daily bulletins instructions, D.P.R.S.C. Centre – Nationalities designations, 19. 9. 1946.

353 UNRRA, S-0527-0983, Camps Operations, Lists of D.P.'s in Camps (Camps Populations), Numbers of displaced persons in camps, 25. 2. 1947.

354 SI AS 1931, šk. 1173, Senigallia – beg. tab. Italija, Pregled, str. 1.

Anglijo in zavezniško vojsko pomeni ogromen finančni strošek. Že kmalu po prihodu je dal preurediti nekatere prostore. Tako je v sobah, ki so bile namenjene duhovnikom, uredil šolske prostore, njih pa namestil v stavbo, v kateri sta bila že otroški vrtec in pevski zbor; nekaj sob, v katerih so stanovali samski moški, je združil v obednico.³⁵⁵ Burnellovo navodilo je bilo tudi, da mora biti taborišče urejeno do 1. avgusta, zaradi česar so morali tisti, ki so bili odgovorni za njegovo ureditev, delati tudi do 16 ur na dan. Tako kot v Serviglianu je tudi tu Burnell ob vходу izobesil angleško zastavo in poleg nje še ameriško.

Življenje v taborišču

Že takoj na začetku je Burnell povečal število policijskega osebja, poleg tega pa je taborišče stražilo vojaško osebje, česar taboriščniki do tedaj niso bili vajeni. Spremembo so doživljali kot obliko pritiska taboriščnega vodstva, da bi se čim prej odločili za vrnitev v Jugoslavijo. V tem času se je tudi stopnjevalo trenje med taboriščnim vodjem in slovenskimi begunci, kar je mogoče razbrati iz spremenjenega načina poročanja v dnevnem časopisu. Uredniški odbor je tako po dogovoru s slovenskim taboriščnim odborom začel bolj intenzivno poudarjati Burnellovo skrb za taborišče ter še bolj spodbujati taboriščnike, da naj čim bolj natančno in dosledno izpolnjujejo navodila, ki jih je izdajalo taboriščno vodstvo. V časopisu se je povečalo število objav Burnellovih odredb, zmanjšalo pa poročanje o samem dogajanju v taborišču.

V taborišče so ob selitvi pripeljali tudi les, ki so ga pripravili v serviglianskem taborišču, prav tako opremo (postelje, omare, opremo iz šolske barake, kapele itd.). Tudi tu so družine naselili skupaj, fante in dekleta, ki so bili samski, pa posebej, ločeno po barakah. Posebni stanovanjski prostori so bili namenjeni duhovnikom, svoje prostore pa so dobili tudi šola, otroški vrtec, pevski zbor in celo čitalnica.

355 Zedinjena Slovenija, 27. 7. 1946, str. 3–4.

Obvezno cepljenje

Ob prihodu so se mizarji, kleparji, inštalaterji, pleskarji in drugi obrtniki takoj lotili obnove taborišča ter v kratkem času taborišče spodobno uredili. Pred njihovim prihodom je bilo namreč zanemarjeno, zaradi česar so se v njem zaredile podgane in miši, tako da je bilo ob njihovem prihodu potrebno narediti dezinsekcijo.³⁵⁶ V zelo slabem stanju so bila tudi stranišča, tako da se je vodstvo taborišča odločilo, da ob taboriščnem obzidju postavijo nova.³⁵⁷

³⁵⁶ Zedinjena Slovenija, 6. 8. 1946, str. 3.

³⁵⁷ UNRRA, S-0527-1006, Medical returns A.C. Camps, Monthly hygiene report, 6. 8. 1946.

Kot v Serviglianu so morali tudi tu taboriščniki del časa posvetiti delu za taboriščno skupnost. Tako so morali obvezno delo opraviti vsi moški od 16. do 50. leta (kasneje so to starostno mejo dvignili na 55 let), ter ženske od 15. do 45. leta. Obveznega dela so bili opravičeni bolni, vendar so morali predložiti zdravniško spričevalo, nosečnice, matere, ki so imele otroke, mlajše od šestih let, vse, ki so bile zaposlene v kuhinji ali pa so delale v šivalnici britanskega Rdečega križa, učiteljice in vzgojiteljice.³⁵⁸

Tako kot drugod je bilo tudi tu prepovedano vsakršno samovoljno preseljevanje iz ene stavbe v drugo. Za vsako selitev (četudi iz ene sobe v drugo) je bilo treba pridobiti soglasje taboriščnega vodstva. Ob prihodu so taboriščniki od Rdečega križa prejeli novo obleko, čevlje ter druge pripomočke za osebno higieno.³⁵⁹ Še vedno so tako obleko kot hrano dobivali le na podlagi živilske izkaznice, s čimer so preprečili možnost, da bi kdo prejel dva kosa oblačila ali morebiti dve porciji na obrok. Če so v Serviglianu na koncu že imeli kuhinjo na nafto, so se tu ponovno morali navaditi na drva, saj kuhinje ni bilo mogoče ustrezno preurediti, taboriščno vodstvo pa je tudi zagotavljalo, da je skoraj nemogoče priti do nafte.

Za zdravstveno in zobozdravstveno oskrbo taboriščnikov je bilo poskrbljeno v taborišču. Imeli so redne zdravstvene preglede, večkrat so bili tudi cepljeni. Tako kot v Serviglianu je bil tudi tu za zobozdravstvo odgovoren dr. Omahen, ki je redno prihajal v taborišče ter tam ostajal po nekaj tednov, nato pa se je vračal nazaj v Jesi. Vsakemu, ki bi se izognil zobozdravstvenemu pregledu, je bilo zagroženo, da mu bodo odvzeli jedilno karto.

12. avgusta 1946 sta vrata odprli taboriščna trgovina in gostilna, ki ju je še vedno vodil taboriščni dobrodelni sklad, ustanovljen v Serviglianu. V trgovini je bilo mogoče poleg vsakodnevnih potrebščin kupiti sveže sadje in zelenjavo, v gostilni pa tudi mrzle alkoholne in brezalkoholne pijače. V okviru dobrodelnega fonda sta delovali čevljarska in mizarska delavnica. V

358 Zedinjena Slovenija, 14. 11. 1946, str. 4.

359 Zedinjena Slovenija, 7. 8. 1946, str. 3.

Senigalija, taboriščna gostilna

taborišču sta delovala ženski frizerski salon ter brivnica za moške, svoja vrata pa je odprl urar Silvo Lipušček. Da bi zmanjšali promet v taboriščni trgovini in s tem dodatno oslabili finančno moč taboriščnikov, je svojo trgovino in gostilno v taborišču odprl tudi Rdeči križ, v njej pa so lahko taboriščniki prebirali tudi različne tujejezične revije in časopise (angleške, italijanske, švicarske in nemške).³⁶⁰

Taboriščni dobrodelni sklad si je ves čas prizadeval, da bi še vedno zbral dovolj sredstev, da bi lahko pomagal taboriščnikom. Problem je bil namreč, da je moral do prihoda v Senigalijo vsak zaposleni taboriščnik v sklad mesečno prispevati 50 lir, tu pa je major Burnell odločil, da ta prispevek ni več obvezen, temveč je odločitev o tem, ali in koliko bodo prispevali v sklad, stvar vsakega posameznika. Ker vplačilo ni bilo več obvezno, je bilo tudi manj vplačanih prispevkov, zato so se sredstva v skladu zmanjšala. Sredstva v skladu pa so se znižala tudi zaradi zmanjšanja števila zaposlenih v taborišču, s tem pa tudi števila ljudi,

³⁶⁰ Milan Magister, ustna izjava, 15. 11. 2010.

ki so prejeli plačo.³⁶¹ Taboriščni dobrodelni sklad je sicer tudi tu nadaljeval z objavljanjem rednih mesečnih finančnih poročil v osrednjem časopisu.

Sredi urejanja taborišča je že 7. avgusta v taborišče prišla zavezniška zaslisevalna komisija, kar je med begunce, ki jih je nenadna selitev že tako vznemirila, vneslo nov nemir. Komisija je ostala v taborišču več kot dva tedna in v tem času znova zaslila vse begunce. V številnih primerih naj bi »člani komisije izsiljevali od taboriščnikov take odgovore, kakršni so jim prišli, odnosno, kakršne so želeli, da bi jih lahko potem razglasili za 'sive'. Tudi raznih groženj, kakor izgon³⁶² iz taborišča ali celo vračanje v Titovino, ni manjkalo.« Na podlagi teh zaslišanj naj bi bilo iz taborišča izgnanih okoli tristo slovenskih beguncev, kar pa naj bi z intervencijo preprečil dr. Krek.³⁶³

Komaj je zavezniška komisija odšla, že je slovensko skupnost zadela nova huda neprijetnost. 10. septembra 1946 so slovenski duhovniki, ki so v taborišču predstavljali močno oporo celotni slovenski taboriščni skupini, dobili odredbo, da morajo v dveh urah zapustiti taborišče in oditi v taborišče v Riccioneju. Do taboriščnikov je prišla celo informacija, da naj bi vseh 29 duhovnikov, kolikor jih je moralo oditi, vrnili v domovino. V strahu, da bi se to res zgodilo, so se taboriščniki zbrali pred zgradbo taboriščnega vodstva ter zahtevali zaščito za svoje dušne pastirje, žena ravnatelja Prijatelja pa je nemudoma začela

361 Zedinjena Slovenija, 13. 9. 1946, str. 3.

362 Termin »izgon« je uporabljen v vseh virih, ki obravnavajo življenje slovenskih beguncev v taboriščih, tako v Italiji kot v Avstriji. Pri »izgonu« je šlo za to, da so morali posamezniki (ki so se znašli na različnih seznamih, ki jih je Jugoslavija pošiljala zavezniški upravi) v najkrajšem času zapustiti taborišče. To je pomenilo velik udarec, ne le za slovensko taboriščno skupnost, temveč tudi za te, ki so morali taborišče zapustiti. V izredno kratkem času (navadno v manj kot 48 urah) so morali najti bivališče zunaj taborišča ali pa so jih preselili v kakšno drugo taborišče, kjer ni bilo Slovencev. Za tiste, ki se niso preselili v drugo taborišče, je to pomenilo, da so morali v najkrajšem času poiskati zaposlitev, da so lahko plačevali stroške najema stanovanja, nakupa hrane (z izgonom iz taborišča so izgubili pravico do živilske nakaznice, ki so jo dobili v taboriščih za hrano). Iskanje zaposlitve je bilo še posebno težko v Avstriji, saj so člani Pokrajinskega odbora Osvobodilne fronte za slovensko Koroško izvajali močno propagando proti njim. NŠAL, Babnik, št. 245, mapa 26, Begunsko pismo s Koroške, 17. 11. 1947, str. 6.

363 Slovenski begunci v Italiji, str. 134.

po barakah zbirati podpise v podporo vodji dušnega pastirstva duhovniku Oreharju.³⁶⁴ Ali so jih resnično nameravali vrniti domov ali ne, ni mogoče ugotoviti, vsekakor pa je taboriščno vodstvo po protestih Slovencev zagotovilo, da bodo duhovniki odpeljani v različna taborišča po Italiji in da ne bo noben prisilno repatriiran. O stanju duha v taborišču v tistem času in o odnosih med vodstvom in Slovenci priča tudi odsotnost vsake novice o tem dogajanju v časopisu Zedinjena Slovenija, čeprav je poveljnik, ker se taboriščniki niso želeli raziti, poklical celo karabinerje.³⁶⁵ V taborišču so tako ostali samo še štirje duhovniki. Tudi kasneje so se večkrat pojavljale govorice o listi taboriščnikov, ki bodo morali zapustiti taborišče. Vodstvo je te govorice vedno znova zanikalo, vendar se je na koncu izkazalo, da so določeni ljudje, predvsem vodilni kader, taborišče morali zapustiti.

Dodaten pritisk na taboriščnike je povzročila samovoljna menjava članov v slovenskem taboriščnem odboru s strani vodstva taborišča. Do tedaj so taboriščniki sami z volitvami odločali, kdo bo vodil odbor, tu pa je Burnell sam razrešil dotedanje slovensko vodstvo ter mimo volitev imenoval nov taboriščni odbor. Po odredbi taboriščnega vodje je tako predsednik postal Franjo Maršič, člana pa dr. Franc Mihelič in Stanko Palčič. Referent za cerkvene zadeve je ostal duhovnik Anton Orehar, za šolstvo ravnatelj šole Ivan Prijatelj, za taboriščni dobrodelni fond je bil odgovoren Franc Klemenčič, referent za kantino pa Ludvik Hren.³⁶⁶ Razrešitev starega odbora in imenovanje novega sta med taboriščnike prinesla nemir ter nejevoljo, kar je bil verjetno eden od namenov taboriščnega vodstva. Burnell je tudi ustanovil revizijsko komisijo, ki naj bi pregledala delo in poslovanje prejšnjega odbora, v njo pa je za predsednika imenoval Vincenca Golmajerja, bančnega uradnika, ter dva člana, Vinka Pučka in Franceta Preloga, oba nekdanja uradnika. Z uvedbo revizije naj bi želel med taboriščniki zbuditi sum, da prejšnji odbor

364 Alenka Prijatelj, ustna izjava, 15. 7. 2017.

365 Slovenski begunci v Italiji, str. 135–136.

366 Domači glasovi, 27. 9. 1946, str. 4; Zedinjena Slovenija, 18. 9. 1946, str. 3.

ni deloval tako, kot bi moral, kar pa mu ni uspelo, saj revizija ni pokazala nobenih nepravilnosti. Burnell je samovoljno imenoval tudi taboriščno razsodišče, ki so ga sestavljali: dr. Milan Lampret (predsednik), Stanko Fortuna, Jože Abram in dr. Vladimir Borštnik.³⁶⁷ Nedolgo po zamenjavi celotnega taboriščnega vodstva so sledili izgoni vidnih predstavnikov slovenske skupnosti iz taborišča, in sicer v kazensko taborišče Reggio Emilia. Med temi, ki so morali zapustiti taborišče, je bil tudi dotedanji vodja taboriščnega odbora ing. Avgust Vivod.³⁶⁸

Kot že omenjeno, so bili begunci tudi tu izpostavljeni zasliševalnim komisijam. Konec februarja 1947 je prišla italijanska repatriacijska komisija ter popisala vse begunce, ki so bili v taborišču. Ostala je več kot teden dni.³⁶⁹ Naslednja komisija je prišla 22. avgusta 1947, vendar takrat že komisija, ki jo je poslala Mednarodna organizacija za begunce (IRO). Zadnja komisija, ki je še skušala prepričati Slovence, da bi se vrnil domov, je bila jugoslovanska repatriacijska komisija, ki je prišla v taborišče 5. oktobra 1947, vendar se kljub njenim ponovnim pozivom nihče ni odločil, da bi se vrnil v domovino.³⁷⁰ Jugoslovanska repatriacijska komisija je sicer imela redne stike tako z Unrro kot zavezniškimi oblastmi, prav tako pa je večkrat obiskala taborišča, v katerih so bili jugoslovanski begunci.³⁷¹

Tudi v to taborišče so redno prihajale različne tuje delegacije, med njimi je bilo več ameriških, pa tudi predstavniki skupine Ancona. Taborišče so pogosto obiskali poveljnik begunskih taborišč v Italiji, polkovnik Findley, in člani papeške misije za begunce, pa tudi predstavniki glavnega štaba britanskega Rdečega križa za Italijo, zastopniki jugoslovanske vlade idr.³⁷² Kot predstavnika jugoslovanske vlade sta sredi novembra 1946 prišla Vinko Glumbić in Josip Engel ter begunce nagovarjala k vrnitvi

367 Zedinjena Slovenija, 23. 9. 1946, str. 4.

368 Slovenski begunci v Italiji, str. 135.

369 Zedinjena Slovenija, več objav.

370 Slovenski begunci v Italiji, str. 138.

371 UNRRA, S-0527-0982, D. P. Operation (Italy) – relations with processing from April up to, dopis D.P. Operation glede repatriacije v Jugoslavijo, 24. 6. 1947.

372 Zedinjena Slovenija, več objav.

v domovino. Predsednik taborišča je ob tem taboriščnike pozval, naj se dostojno vedejo in mirno poslušajo.³⁷³ Niti ne mesec dni pred tem je v taborišče prišel tudi poveljnik Oliver, ki se je skupaj z nekaterimi drugimi člani posebne komisije zavezniških častnikov mudil v Sloveniji, kjer se je med drugim srečal tudi z nekaterimi posamezniki, ki so se že vrnili iz taborišča. O svojem obisku in vtisih je na posebnem sestanku poročal tudi taboriščnikom ter jim priporočil vrnitev v domovino.³⁷⁴ Zaradi nezaupanja taboriščnikov do razmer doma se je tudi v Avstriji Unrra odločila ter v Jugoslavijo poslala več delegacij, da se prepričajo, ali obljube jugoslovanskih oblasti, da vrnjenim beguncem ne bo hudega, držijo. Med drugim je od 28. aprila do 19. maja 1947 Jugoslavijo obiskala socialna delavka Florence Boester, pri čemer je večino časa preživela v Sloveniji. Čeprav je Boesterjeva jugoslovanske oblasti izrecno prosila, da bi se srečala z ljudmi brez spremstva, ki ji ga je dodelila oblast, je bila ta prošnja zavrnjena, pri čemer »ni bil dan noben jasen razlog za zavrnitev« (no clear reason was given for the refusal).³⁷⁵

Da bi zmanjšali stroške za vzdrževanje taborišča, so omejili število ljudi, ki so bili v taborišču zaposleni in so prejeli plačo. Tako so po novem dobivali plačo samo še vodje posameznih delavnic (čevljarke, krojaške, šiviljske), medtem ko so ostali delali brezplačno, nekateri celo kot vajenci. Pri takem ravnanju taboriščnega vodstva očitno ni šlo zgolj za racionalizacijo stroškov, saj naj bi v drugih taboriščih, kjer ni bilo slovenskih beguncev, ukrepov ne izvajali tako dosledno.³⁷⁶

Dober mesec po prihodu v novo taborišče je Burnell odredil, da noben taboriščnik ne sme zapustiti taborišča. Spremenil je tudi policijsko uro, tako da so morali biti tisti taboriščniki, ki so delali zunaj, nazaj najkasneje do devete ure (namesto do

373 Taboriščnik, 29. 11. 1946, str. 293.

374 Taboriščnik, 7. 11. 1946, str. 225.

375 UNRRA, S-0527-0201, Camp Files, Jugoslav Repatriation, Reports, Report on visit to Yugoslavia, Florence Boester.

376 Zedinjena Slovenija, 7. 9. 1946, str. 3; Strgar, Šolstvo in prosvetno-kulturno delo v Italiji; Marolt, Kulturno delo v italijanskih taboriščih, str. 130.

polnoči, kot je veljalo prej). Nekaj dni pozneje je sicer odredbo delno omilil ter taboriščnikom dovolil, da se lahko svobodno gibajo v razdalji treh milj od taborišča.³⁷⁷ Da bi se izognili nepotrebnim dodatnim konfliktom s taboriščnim vodstvom, je slovenski taboriščni odbor večkrat pozival taboriščnike, naj upoštevajo poveljnikove odredbe, ter jih prosil, da naj ne hodijo v mesto, če res ni nujno, temveč naj raje ostajajo v taborišču.³⁷⁸ Že tako slabe odnose med lokalnim prebivalstvom in taboriščniki je dodatno poslabšal napad na italijanskega stražnika, saj je bil v tem napadu ubit. Težje sta bila ranjena tudi dva taboriščnika in sta bila odpeljana v bolnišnico. Slovenski taboriščni odbor kot tudi ostali taboriščniki so tak napad zelo odločno obsodili, kasneje pa naj bi se izkazalo, da naj bi bili za tem incidentom simpatizerji Jugoslavije in komunizma, ne pa slovenski taboriščniki, ki so na ta način želeli pri lokalnem prebivalstvu dodatno očrniti slovenske begunce. Ker tega taboriščni odbor v poročilu ni smel tako jasno napisati, je bralce v Zedinjeni Sloveniji le pozval, da naj ne nasedajo »lažni propagandi in raznim neumnim čvekarijam, ker s tem samo ne-vede služite svojemu sovražniku«. ³⁷⁹ Zoper ta dva Slovenca, ki sta bila obtožena, da sta izvedla napad na orožnika, je kasneje v Anconi potekal sodni postopek, o katerem je redno poročala Zedinjena Slovenija. Oba taboriščnika sta bila na koncu obsojena na tri leta zaporne kazni. Prav višina kazni kaže na to, da nihče ni verjel, da sta bila obtožena Slovenca dejansko kriva. Tožilec je namreč zanju zahteval smrtno kazen.

Lahko bi rekli, da se je s prihodom v Senigalijo začel za begunce bolj negotov čas. Poleg spremembe sestave taboriščnega odbora, izгона slovenskih duhovnikov in omejitve stikov s Slovenci iz taborišča št. 7 je major Burnell 10. novembra 1946 med taboriščnike prišel z novico, da namerava iz taborišča št. 7 v to

377 Angleško taboriščno vodstvo je v svojih odredbah in navodilih očitno uporabljalo angleške merske enote, čeprav je bil metrski sistem taboriščnikom bližji. Ne glede na to je uredniški odbor pri objavi taboriščnih odredb ohranjal angleške merske enote. Zedinjena Slovenija, 3. 9. 1946, str. 3.

378 Zedinjena Slovenija, več objav.

379 Zedinjena Slovenija, 9. 9. 1946, str. 4.

Majhna pečka ni bila dovolj, da bi bilo v baraki toplo.

taborišče preseliti okoli 150 Slovencev. Samo nekaj dni kasneje so se Slovenci iz taborišča št. 7 res preselili, toda ne v taborišče št. 9, temveč na jug italijanskega škornja, v Barletto. 23. novembra je Burnell izdal odredbo, na podlagi katere so štirideset družin (tiste, ki so imele otroke stare pod šest ali nad šestnajst let) preselili v taborišče št. 7.³⁸⁰ Le tri mesece kasneje je zopet prišlo do sprememb. 16. februarja 1947 je Burnell odločil, da del slovenskih beguncev iz taborišča št. 7 preseli nazaj v taborišče št. 9, kar se je tudi zgodilo. Dan pred tem naznanilom je bila v časopisu objavljena odredba taboriščnega vodje, s katero je prepovedal vsako obiskovanje med obema taboriščema. Naslednji dan, kljub zelo slabemu vremenu, se je slovenski taboriščni skupnosti v Senigaliji št. 9 pridružilo 129 Slovencev, v taborišču št. 7 pa je ostalo le še nekaj več kot 30 slovenskih taboriščnikov. Tem so se pridružili poljski vojaki in njihove družine.³⁸¹ Konec aprila 1947 je prišlo do sprememb tudi v samem taborišču; Burnell je namreč odredil selitev deklet in žena iz dotedanjih urejenih

380 Zedinjena Slovenija, več objav.

381 Zedinjena Slovenija, 18. 2. 1947, str. 3.

prostorov v neprimerno slabše.³⁸² Nasploh so se vse nekdanje taboriščnice spominjale predvsem Burnellovega izredno negativnega odnosa do žensk.³⁸³

Ker so bile tod zime neugodne, so se že v jeseni začeli pripravljati nanje. V vsako barako so pripeljali peč, ki je smela biti prižgana po točno določenih pravilih (taboriščno vodstvo je med drugim določilo, kdaj se jo sme prižgati in koliko časa sme goreti). Da bi čim bolj zmanjšali stroške ogrevanja, so poskrbeli, da so bili vsi bivanjski prostori polno zasedeni. Vsi ti ukrepi pa niso prav dosti pomagali, saj je bila zima 1946/47 zelo huda,³⁸⁴ zapadlo je tudi za tiste kraje kar nekaj snega. Zaradi hudega mraza so celo popokale vodovodne cevi, zaradi česar v taborišču nekaj časa niso imeli tekoče vode. Zavedati se je treba, da taboriščniki večinoma niso stanovali v zidanih prostorih, temveč v pločevinastih barakah, ki »komaj nekoliko zabranjujejo vstop nadležni burji. Ta se le prečesto zadovoljuje tudi s prav ozkimi špranjami, da pride do nas in nas nemilo boža s svojo raskavo roko po drgetajoči koži in kurji koži.« Da bi vsaj malo omilili razmere, je taboriščno vodstvo v začetku januarja vsem razdelilo zimske plašče.³⁸⁵ Tako kot so imeli pozimi težave z mrazom, so življenje poleti oteževale visoke temperature. Težko si predstavljamo, kako vroče je dejansko moralo biti pod pločevinastimi strehami barak. Begunci so se v poletnih dneh zato radi hodili hladit v morje, zaradi hude vročine pa je tiste dni, ko je še posebej pripekalo, odpadlo tudi obvezno delo.

Razmere za slovenske begunce so se končno začele spreminjati na bolje, ko je Burnella na mestu vodje taborišča 8. maja 1947 zamenjal major E. Ebsworth. Že takoj ob prihodu je pohvalil slovenske taboriščnike zaradi urejenosti taborišča, češ »da je videl mnogo taborišč (vojaških, begunskih, taborišč za razseljene osebe itd.) v najrazličnejših delih sveta – Abesiniji,

382 Slovenski begunci v Italiji, str. 135.

383 Nežka Čampa, Justina Lukančič, Vera Prijatelj.

384 Tako hude zime domačini niso pomnili vsaj zadnjih 20 let.

385 Zedinjena Slovenija, več objav.

Somaliji, Južni Afriki, Rodeziji, Grčiji in Italiji – in lahko rečem, da je taborišče št. 9 v Senigaliji najboljše, kar sem jih videl«. ³⁸⁶ Pogosto so ob prihodu v novo taborišče vodje pohvalili razmere v njem, s čimer so želeli vzpostaviti pozitiven odnos do taboriščnikov. Res pa je, da naj bi, vsaj kot je razbrati iz nekaterih poročil v arhivu Unrre, taborišče v Senigaliji dejansko izstopalo po urejenosti. O tem, da je bilo senigalsko taborišče še posebej urejeno in da so slovenski begunci izstopali po odnosu do dela, urejenosti, samodiscipline in angažiranosti, je v pismu, ki ga je poslal slovenskim taboriščnikom že po svojem odhodu, izpostavil tudi nekdanji poveljnik podkomisije za begunce in repatriacijo skupine Ancona, ameriški polkovnik Paul Shipman Andrews. Pismo so objavili tudi v taboriščnem časopisu. ³⁸⁷ Novi taboriščni vodja Ebsworth ni več pritiskal na taboriščnike, da bi se čim prej vrnil v domovino, slovenski begunci pa so mu bili še posebej hvaležni, saj je bila ena izmed prvih njegovih odločitev ob prihodu, da se kapela, ki so jo morali 1. maja 1947 po Burnellovem navodilu izprazniti, češ da je treba narediti prostor novim beguncem, ki naj bi prišli v taborišče, ponovno postavi tja, kjer je bila. Pod njegovim vodstvom je zopet zaživelo kulturno in športno življenje (ki je pred prihodom novega vodje skoraj že usahnilo) ter se samo stopnjevalo vse do odhoda prvih Slovencev v Argentino.

Glede ureditve kapele so se taboriščniki z Burnellom pogovarjali sicer že takoj ob prihodu. Tako kot so bili navajeni, so namreč želeli čim prej urediti prostor za molitev in bogoslužje, kar jim je sicer Burnell dovolil, vendar pod pogojem, da bodo vsa obnovitvena dela narejena s prostovoljnim delom, kar so taboriščniki tudi naredili. Kapela je imela glavni oltar, posvečen brezjanski Materi Božji, ter dva manjša stranska oltarja. Sliko Marije Pomagaj, ki je bila na glavnem oltarju, je še iz Slovenije prinesla družina Prijatelj. Pod to sliko je molil tudi Karel Wojtyła, kasnejši papež Janez Pavel II., ki je takrat študiral v

³⁸⁶ Zedinjena Slovenija, 10. 5. 1947, str. 1.

³⁸⁷ Taboriščnik, 21. 3. 1947, str. 222.

Rimu. Sredi leta 1947 je namreč prišel v taborišče obiskat svoje rojake ter se ob tem ustavil tudi v taboriščni kapeli.³⁸⁸ Zvon za kapelo je podaril taboriščni vodja Burnell.

Slovenska begunska taboriščna skupnost je v tem času dobila tudi status samostojne župnije, s čimer je duhovnik Orehar v taborišču dobil vse pristojnosti, ki gredo župniku. Za taboriščnike je bilo to zelo pomembno, saj je pomenilo, da jih je lahko Orehar kot taboriščni župnik poročal in v kapeli krščeval njihove otroke. V taborišču se je tako, vsaj glede na objave v Zedinjeni Sloveniji, poročilo najmanj šestnajst parov, krstili pa so vsaj štirinajst otrok. Maja 1947 so imeli tudi prvo sveto obhajilo, h kateremu so pristopili štirje otroci, septembra istega leta pa je škof iz Senigalije msgr. Umberto Ravetta podelil zakrament svete birme eni taboriščnici.

Iz taborišča so sredi avgusta 1946 odšla štiri dekleta, ki so se odločila za redovniški poklic, in sicer Marija Mišič (Balantičeva simpatija), Nežika Mrše, Mimi Oražem in Slavka Primožič,³⁸⁹ mesec dni kasneje pa se jim je pridružila tudi Milka Marolt.

Tako kot drugod so tudi tu praznovali cerkvene praznike, za veliko noč in praznik sv. Rešnjega telesa pa so imeli v taborišču procesijo. Ob praznikih, kot je bil praznik Marijinega brezmadežnega spočetja, ki ga Cerkev praznuje 8. decembra, in praznik Kristusa Kralja, so organizirali akademije, na katerih so sodelovali šolski otroci in pevski zbor. Za božič so v taborišču postavili žive jaslice. Pred vsemi večjimi prazniki ter pričetkom posta in adventa so imeli duhovne obnove, večinoma ločene po stanovih, še posebej slovesno so vsako leto sprejeli svetega Miklavža. Po prihodu majorja E. Ebswortha so zopet začeli romati v Loretto (Burnell je romanja prepovedal).

Kot že večkrat omenjeno, so bili slovenski duhovniki v vseh taboriščih, v katerih so bili Slovenci, pomemben steber. Prav zato je bil udarec ob nenadni preselitvi (izgonu) 29 slovenskih

388 Silvi Žnidar, *Z Marijo skoz življenje*, str. 31–32.

389 Zedinjena Slovenija, 17. 8. 1946, str. 4.

duhovnikov 10. septembra 1946 zelo velik.³⁹⁰ V taborišču so ostali le še štirje duhovniki. Po smrti duhovnika Miha Jenka je februarja 1947 v taborišče prišel duhovnik Janez Špendal, ki je pomagal pri duhovni oskrbi. Slovenske taboriščnike je tudi hudo prizadela odločitev taboriščnega vodje Burnella, sprejeta 1. maja 1947, da morajo izprazniti prostor, v katerem so imeli kapelo, ker naj bi v taborišče prišle nove skupine. Ker pa pri tem ni dal na razpolago nobenega drugega nadomestnega prostora, so slovenski begunci nadomestno kapelo iz pločevine zgradili kar na prostem. Odločitev taboriščnega vodje so doživeli kot veliko krivico, saj jim je s takim ravnanjem »hotel onemogočiti celo izvrševanje verskih dolžnosti«.³⁹¹

V naslednjih mesecih je življenje teklo bolj ali manj po ustaljenih tirnicah, spreminjalo se je le število beguncev, ki so živeli v taborišču. Večje ali manjše skupine so prihajale, drugi so odhajali, zaradi spreminjanja števila taboriščnikov so bile pogoste tudi selitve znotraj taborišča. Še vedno so morali dobiti taboriščniki, ki so hoteli iti na obisk k sorodnikom ali prijateljem v druga taborišča, posebno dovoljenje za izhod, pri čemer so število dovoljenj vedno bolj omejevali. Taboriščno vodstvo je tistim, ki tega ne bi upoštevali, celo zagrozilo, da bodo karabinerji, če bodo koga dobili brez tega dovoljenja, poslali v koncentracijsko taborišče.³⁹² Verjetno so tu mislili na taborišča, v katera je med vojno Italija zapirala Slovence in so za slovenske begunce predstavljala eno najhujših groženj.³⁹³

Prva slovenska skupina je taborišče zapustila 22. avgusta 1947. Takrat je bilo v taborišču skoraj tisoč dvesto Slovencev,³⁹⁴ nato se je število slovenskih taboriščnikov vsak teden zmanjševalo, kar je seveda vplivalo tudi na njihovo življenje. Zaradi

390 Izgnani duhovniki so odšli v Rim.

391 Slovenski begunci v Italiji, str. 135.

392 Zedinjena Slovenija, 24. 10. 1947, str. 3.

393 Viljem Bečaj, Spomin na Liparske otoke, str. 287–289. V članku Bečaj predstavi življenje Slovencev, ki so se konec vojne znašli v »koncentracijskem taborišču« na Liparskih otokih.

394 Benedik, Slovenski duhovniki v Rimu, str. 89.

vedno manjšega števila ljudi namreč ni bilo več možno vzdrževati vseh dotedanjih kulturnih dejavnosti, temveč so morali počasi eno za drugo opuščati, poleg tega pa so se slovenski begunci vedno bolj ukvarjali z vsem potrebnim za preselitev, zaradi česar je zmanjkovalo časa za druge stvari. Nova večja skupina Slovencev je taborišče zapustila sredi decembra 1947, tako da je v taborišču ostalo le še okoli 360 Slovencev.³⁹⁵ Večina teh je taborišče zapustila v začetku februarja 1948 ter se preselila v zbirno taborišče v Bagnoliju pri Neaplju, od koder so z ladjo odšli v Južno Ameriko. Zaradi odhoda večine taboriščnega odbora so tisti, ki so še ostali v taborišču, februarja 1948 izvolili novo vodstvo. Predsednik odbora je postal Peter Horn, vendar so kmalu tudi ti zapustili taborišče in prek Genove, Neaplja in Nemčije prav tako odšli v Argentino.³⁹⁶

Bolj lačni kot siti

Tako kot drugod je bila tudi tu hrana zelo enolična, predvsem pa je ni bilo dovolj. Vsak taboriščnik naj bi sicer po načrtih dobival vsak dan 70 gramov mesa, 6,6 grama masti, 35 gramov konzervirane salame, 8 gramov sira, 8 gramov čaja, 8 gramov mleka v prahu, 12 gramov marmelade, 113 gramov svežega sadja, 282 gramov krompirja, 226 gramov zelenjave, 56 gramov čebule, 32 gramov fižola, 10,5 grama soli, 85 gramov testenin, 24 gramov sladkorja, 340 gramov kruha in 28 gramov moke (za prežganko),³⁹⁷ vendar je bila realnost popolnoma drugačna.³⁹⁸ Vrednost hrane, ki so jo dnevno prejeli taboriščniki,

395 Zedinjena Slovenija, 20. 12. 1947, str. 3. Prva slovenska skupina, ki je 30. decembra 1947 iz Bagnolija z ladjo »Santa Cruz« odšla v Argentino, je štela 270 ljudi. V poročilu o taborišču, ki ga hrani ARS, je sicer navedeno, da naj bi bilo v začetku leta 1948 v taborišču še okoli 900 ljudi, nato pa je število začelo hitro padati. Sklepamo lahko, da pisec poročila ni razpolagal z aktualnimi podatki oz. informacij o taborišču ni prejemal neposredno iz taborišča. SI AS 1931, št. 1173, Senigallia – beg. tab. Italija, Pregled, str. 1.

396 Slovenski begunci v Italiji, str. 136–138.

397 Zedinjena Slovenija, 17. 11. 1946, str. 3.

398 UNRRA, S-0527-0983, Camps Operations, D. P. Operations (Italy), Camps survey, Ration for camps, 22. 7. 1946.

je bila namreč daleč pod načrtovano, čeprav je bila vendarle boljša kot v Avstriji. Zaradi ugodnejše klime so begunci marsikaj lahko pridelali tudi sami, pri čemer so bile velik problem pogoste selitve, saj pridelka pogosto ni bilo mogoče pravočasno posaditi ali pobrati.

Vsakodnevno deljenje hrane na prostem

Po dolgih mesecih taboriščnega življenja so se taboriščniki počasi naveličali vsakodnevnega čakanja v vrstah za hrano (ne glede na vreme), prav tako pa so si želeli, da bi lahko družina jedla skupaj, kar bi jim dajalo občutek vsaj približno normalnega življenja. Tega so se zavedali tudi pri zavezniški upravi. Marca 1947 so tako v vsa taborišča poslali dopis z navodili glede ureditve prehranjevanja v taboriščih, v katerem so zapisali, da popolnoma razumejo družine, ki si želijo, kolikor je to le mogoče, ohranjati družinsko življenje, vključno s skupnimi obroki, da popolnoma razumejo, da komaj čakajo, da jim ne bo več treba čakati na hrano v vrsti in da jim ne bo treba več jesti skupaj v velikih skupinah. Tega so se ljudje naveličali in, kar je razumljivo, »kot človeška bitja se oprijemljejo vsakršne rešilne bilke, da bi

družinsko vzdušje ohranjali pri življenju. Nepravilno do njih je, da se jim ne omogoči takšnega družinskega življenja, kot ga živijo tisti, ki niso preživeli leta v taboriščih. Četudi je življenje v taboriščih še tako dobro urejeno, to še vedno ni življenje, ki bi si ga človek želel.« Zavedajoč se te želje taboriščnikov na eni strani ter higienskih standardov in pravil, ki veljajo pri pripravi hrane za tako veliko število ljudi na drugi strani, so izdali navodila, ki naj bi upoštevala oboje. Tako so določili, da:

a) se mora vsa hrana, ki pride v taborišče, hraniti v centralnem skladišču, pri čemer mora biti ves čas pod nadzorom; taboriščni vodja in skladiščnik sta odgovorna, da se skladiščenje in distribucija izvajata v skladu s higienskimi in drugimi predpisi;

b) mora biti vsa hrana pripravljena v centralni kuhinji, z izjemno tiste, ki se jo pripravlja v specializiranih kuhinjah (dietna, bolnišnična, kuhinja za otroke in nosečnice);

c) družine lahko odnesejo kuhano hrano iz centralne kuhinje v svoje prostore, saj imajo tam možnost hrano pogreti (hrana je bila namreč večkrat že mrzla, ko so jo dobili), poleg tega pa so jo lahko z začimbami, ki so jih hranili pri sebi, po lastnem okusu izboljšali;

č) ne glede na to izjemo pa je treba ves čas paziti na sanitarno higieno v celotnem taborišču, ne le v kuhinji; posode za hrano je treba redno prati, taboriščno vodstvo pa mora zagotavljati tudi redne inšpekcijske preglede v vseh prostorih taborišča.³⁹⁹

Še isti mesec so vsem taboriščnim upravam poslali še en dopis, v katerem so opozorili, da morajo zagotavljati higienske standarde tudi v specializiranih kuhinjah.⁴⁰⁰

Taboriščni vodja Burnell se je, ne ozirajoč se na dopis, ki ga je dobil, odločil, da pravila glede prehranjevanja določi po svoje. Če so prej vse osebe dobivale hrano v kuhinji oz. skupni jedilnici,

399 UNRRA, S- 0527-0983, Camps Operations, D. P. Operations (Italy) – Food distribution in camps, Cooking and feeding practices, dopis namestnika D. P. Operations vsem taboriščem, 12. 3. 1947.

400 UNRRA, S- 0527-0983, Camps Operations, D. P. Operations (Italy) – Food distribution in camps, Central cooking and feeding, marec 1947.

je bilo sedaj določeno, da bodo samske osebe ter otroci, starejši od 18 let, dobivali hrano v skupni obednici, namenjeni zgolj za samske. Ta je bila urejena tako, da je bilo v njej 120 miz in 240 klopi oz. 400 sedežev, v njej pa sta bili zaposleni samo še dve osebi, medtem ko je moralo biti vse ostalo narejeno s prostovoljnimi delom. Tako je v obednici pomagalo še dvanajst oseb (devet moških in tri ženske), ki so jih določili za vsak teden posebej. Poročene osebe, ki so stanovale v družinskem delu taborišča, in mladoletni otroci so hrano dobivali v kuhinji.⁴⁰¹ Prav tako ni bilo dovoljeno odnašati hrane iz obednice, kar je bilo sicer v nasprotju z navodilom D. P. Operations.

Pri prehrani je prišlo še do ene spremembe. Do 1. oktobra 1946 je za dobavo hrane skrbela zavezniška uprava, po tem datumu pa je oskrbo prevzela italijanska država oz. italijanski prehranjevalni občinski uradi, ki so poleg hrane v taborišča dostavljali tudi druge življenjske potrebščine.⁴⁰² Sredi novembra 1947, ko je večina taboriščnikov tako ali tako že odšla, so v taborišču končno dobili tudi svojo pekarno, v kateri so začeli peči kruh. Pred tem so namreč morali kruh voziti iz mesta, ta pa je bil velikokrat zelo slabe kvalitete, preslan ali suh.

Brez kulture tudi tu ni šlo

Zaradi omejitev, ki jih je postavljal taboriščni vodja Burnell, je v času njegovega vodenja taborišča kulturno življenje slovenskih taboriščnikov skoraj zamrlo oz. je bilo zelo omejeno. V Zedinjeni Sloveniji tako v tem času velikokrat zasledimo napoved dogodka, ki pa so ga kasneje zaradi »tehničnih razlogov« odpovedali. Problem pa ni bil tehnični, temveč so morali marsikateri kulturni dogodek preklicati, ker jim Burnell ni dal soglasja za njegovo izvedbo.⁴⁰³

401 Zedinjena Slovenija, 31. 8. 1946, str. 3.

402 Domači glasovi, 28. 9. 1946, str. 3.

403 Fink, ustna izjava, 24. 11. 2010.

Toda ne glede na te omejitve so se tako člani Slovenskega emigrantskega odra kot pevci Emigrantskega pevskega zbora Slovenija odločili, da bodo svoje delo nadaljevali tudi v tem taborišču. V njem sta tako delovali dve igralski družini. Prvo, Slovenski emigrantski oder, sta vodila prof. Alojzij Geržinič in Niko Jeločnik,⁴⁰⁴ drugo je vodil Marjan Willenpart. Slovenski emigrantski oder je 6. oktobra 1946 ponovil Hamleta. Igro so izvedli na prostem, tako da so si jo lahko ogledali vsi taboriščniki pa tudi zunanji gostje.

Kmalu po tem nastopu je imel Slovenski emigrantski oder občni zbor, na katerem je izvolil novo vodstvo, ki je želelo nadaljevati z dramskim delom, vendar jim je to preprečevalo taboriščno vodstvo, ki jim ni hotelo dati gledališčne dvorane, v kateri bi lahko vadili in nastopali. Prvo igro so lahko tako taboriščnikom pokazali šele za božični večer, ko so uprizorili Drabosnjakovo⁴⁰⁵ Božično, pa še to so morali odigrati v jedilnici. Igro sta si med drugim ogledala tudi papeški odposlanec nadškof Rotolo ter krajevni ordinarij msgr. Umberto Ravetta.⁴⁰⁶ Naslednjo predstavo so izvedli v začetku februarja 1947, ko so uprizorili Skopuha, nato pa so po dveh mesecih ponovnega premora uprizorili še Finžgarjevo Verigo ter sredi junija igro Johna Steinbecka Mesec je zašel. Igro, ki so jo tako kot ostale uprizorili na prostem, so tudi ponovili.⁴⁰⁷ Ob tem je treba dodati, da so morali taboriščniki za ogled predstave, čeprav je potekala na prostem, plačati simbolno vstopnino, s katero so pokrili stroške, ki so jih imeli s pripravo kostumov in odra. V avgustu 1947 so nekajkrat uprizorili Goljevo mladinsko igro Jurček. Ves čas bivanja je v okviru gledališke skupine delovala tudi dramska šola. Postopno odhajanje taboriščnikov se je poznalo tudi pri gledališki skupini.

404 Niko Jeločnik je bil rojen leta 1919 v Ljubljani. Po vojni je emigriral v Argentino. Pisal in prevajal je drame in prozo, še posebej pa se je ukvarjal z gledališčem. Napisal je nekaj iger, prav tako pa se je v okviru SKA ukvarjal z režijo. Njegovo najbolj znano delo je Stalinistična revolucija na Slovenskem 1941–1945, ki je izšla v dveh delih leta 1984 pod psevdonimom Stane Kos. Odšli so, 2009, str. 181–182.

405 Andrej Šuster Drabosnjak, pesnik in ljudski dramatik.

406 Marolt, Kulturno delo v italijanskih taboriščih, str. 129.

407 Zedinjena Slovenija, več objav.

Število igralcev se je ves čas zmanjševalo, čemur so morali prilagajati tudi program. Konec leta 1947 so pripravili in uprizorili le še Shakespearjevo komedijo Kar hočete ter tri enodejanke, in sicer Cervantesovo Čuječi stražar ter dve enodejanki Antona Čehova Labodji spev in Prisiljeni obupanec.

Izvedba Shakespearjevega Hamleta je požela izjemen uspeh.

S svojo dejavnostjo je pod zborovodjem Andrejem Pogarčarjem nadaljeval tudi Emigrantski pevski zbor Slovenija, ki je bil taboriščni paradni konj. V njegovem okviru sta delovala še moški in ženski zbor. Prostor za vaje jim je bil dodeljen v družinskem delu taborišča, kjer so se pripravili na prvi samostojni koncert v taborišču, ki so ga imeli 21. avgusta 1946. Koncert so morali izvesti kar v pevski sobi, saj dvorana za kulturne prireditve ni bila pripravljena. Septembra je na zaprosilo poljske vojske zbor sodeloval pri poslovilni maši in koncertu, ki so ga poljski vojaki pripravili za slovo v Riminiju. Močan udarec je za zbor predstavljal izgon njihovega zborovodje, še posebej, ker je bil zbor ravno sredi učenja novega programa. Vodstvo zbora je

prevzel dr. Julij Savelli, ki je bil kasneje izgnan v Reggio Emilio. Po tem je umetniško vodstvo prevzel Jože Omahna, predsedstvo zbora pa Božidar Fink, ki sta na teh mestih ostala do konca.⁴⁰⁸ V tem času je imel zbor nekaj koncertov, kar pa se po številu nika- kor ni moglo primerjati z dejavnostjo v Serviglianu. Kljub temu so bili tudi ti koncerti zelo dobro obiskani in odmevni, zbor pa je decembra 1947 z naborom slovenskih božičnih pesmi sodeloval na vatikanskem radiu.⁴⁰⁹

Tudi tu je še naprej enkrat mesečno izhajala leposlovná priloga Zedinjene Slovenije Svet in dom. Svoj časopis so začeli izdajati tudi dijaki, in sicer z naslovom Orač, ki ga je urejal di- jak Milan Magister, ponovno pa je izšla tudi Begunčkova lučka. Novembra 1946 je začel, na pobudo britanskega Rdečega križa, izhajati ženski list Lepa Vida (izšlo naj bi šest števil), kjer naj bi »žene in dekleta dobivale navodila za pletenje, ročno delo, nego otrok, skrbstvo za higieno žene in otroka« in zdravniške nasvete, v časopisu pa je bilo mogoče najti najnovejše krojne pole, pripravljene tako, da »jih bo mogla s pridom uporabljati vsaka taboriščnica pri blagu, s katerim razpolaga taborišče«. ⁴¹⁰ Tu je začela izhajati mesečna revija Besede življenja, ki je bila namenjena duhovnikom, uredniki pa so bili dr. Janez Kraljič, dr. Truhlar in dr. Vodopivec. Izhajala je v 150 izvodih do junija 1947, pošiljali pa so jo tudi v druga taborišča (tudi v Avstrijo). Mladci Katoliške akcije so izdajali list Nova mladina, ki je med mladimi kot en sam izvod krožil v branje.⁴¹¹

Slovenski taboriščniki so v Senigaliji pripravili dve zelo od- mevni razstavi, na katerih so predstavili izdelke, ki so nastali v taborišču izpod rok različnih obrtnikov pa tudi otrok in dru- gih slovenskih taboriščnikov. Svoje izdelke so trajno razstavljali v dveh vitrinah, ki sta bili postavljeni v veži glavnega poslopja. Prva taka razstava je bila za božič 1946, pripravili pa so jo v sodelovanju z Miss Haymen. Ob odprtju razstave, ki je imela

408 Marolt, Kulturno delo v italijanskih taboriščih, str. 129.

409 Zedinjena Slovenija, 19. 12. 1947, str. 3.

410 Taboriščnik, 7. 11. 1946, str. 225.

411 Albin Magister, pisna izjava, 18. 10. 2017.

naslov Pripravite veselje z darili za Miklavža in božič je predsednik taboriščnega odbora Maršič dejal: »Z občudovanjem vredno pridnostjo in natančnostjo, ki je svojska našemu slovenskemu narodu, in s skrbno zasnovano pripravljenostjo, tako da sme biti naše taborišče ponosno, da je moglo v tem kratkem času in ob teh skromnih sredstvih pokazati toliko narodno silo in sposobnosti, kljub velikemu duševnemu trpljenju, ki ga junaško prenaša izven domovine.« Na razstavi si je bilo mogoče ogledati različne izrezljane kipce, slike, rezljano šatuljo, blazinico za igle na rezljanem vozičku, različne obleke za otroke in odrasle, čevlje (med njimi tudi v taborišču izdelane gojzarje), klekljane namizne prte, različno posodo, slikanice za najmlajše, različne pipe, lesene avtomobile in vlakce idr. Zanimanje in začudenje nad izdelki je pokazal tudi major Burnell, ki je kupil številne izdelke, nato pa tem, ki so razstavljali, podaril še 20.000 lir,⁴¹² Miss Haymen pa je pokupila celotno zbirko otroških slikanic. Razstavo so si ogledali tudi vodje sosednjih taborišč (iz Ferma, Jesija, Senigalije št. 7) ter številni drugi obiskovalci.⁴¹³

Drugo večjo razstavo slovenskih beguncev so na željo taboriščnega vodje pripravili za veliko noč 1947, pri čemer so lahko pred tem zaprosili tudi za dodatno blago in druge materiale, potrebne za izdelavo različnih izdelkov. Razstavljal je 150 razstavljalcev z 250 predmeti, najlepši trije izdelki pa so bili tudi nagrajeni. Tudi tokrat je s 30.000 lirami taboriščni vodja nagradil vse razstavljalce. Razstavo, na kateri je bilo mogoče izdelke tudi kupiti, so si ogledali številni ugledni gostje, namenjena pa je bila promociji izdelkov slovenskih beguncev, saj so od drugih taboriščnikov in zunanjih obiskovalcev dobivali naročila. Tudi tokrat so na ogled postavili različne klekljane izdelke in vezenine, obleke (celo kravate in otroške slinčke), klobuke, lesene izdelke, vaze, spominske slike in akvarele, igrače, aktovke, pisalni pribor, lepo izdelane kovčke, čevlje.⁴¹⁴

412 Za primerjavo: taboriščniki, ki so opravljali najtežja fizična dela, so dobili na dan plačilo v višini 50 lir.

413 Zedinjena Slovenija, 3. 12. 1946, str. 2–4.

414 Zedinjena Slovenija, 1. 4. 1947, str. 3–4.

Obttniki so svoje izdelke predstavljali na občasnih razstavah.

Slovenski taboriščniki naj bi s svojimi izdelki sodelovali tudi na razstavi, ki jo je pripravljala zavezniška uprava, na njej pa naj bi sodelovala vsa taborišča v Italiji. Prav tako so bili Slovenci posebej povabljeni k sodelovanju na razstavi, ki jo je septembra 1947 v Rimu pripravila zavezniška uprava. Ob tem je taboriščno vodstvo slovenske begunce pozvalo, da naj se res potrudijo in upravičijo sloves, ki so si ga pridobili z dotedanjima razstavama, »ta sloves pa more sedaj taborišče potrditi še pred najvišjim forumom v Rimu in zato dolžnost, da se čim več taboriščnikov prijavi za to razstavo in zanjo pripravi najlepše, kar kdo more«. ⁴¹⁵ Iz dostopnih virov sicer ni mogoče ugotoviti, ali so se je udeležili ali ne.

415 Zedinjena Slovenija, več objav.

Šport

Tudi v tem taborišču se je Emigrantski športni klub Slovenija angažiral pri športnih aktivnostih. Klub, ki je oktobra 1946 štel okrog sto moških in okrog dvajset ženskih članic, je imel sedem moških sekcij (nogometno, odbojgarsko, sekcijo za namizni tenis, lahko atletska, sekcijo za obročkanje, plavanje in telovadbo) ter tri dekliške športne sekcije (odbojgarsko sekcijo, sekcijo za namizni tenis in obročkanje). Predstavniki kluba so že ob prihodu v taborišče zaprosili Miss Haymen, ki je bila z njimi že v Serviglianu, da jim dovoli urediti igrišče ter druge prostore za športne aktivnosti, vendar je major Burnell temu sprva nasprotoval, kasneje pa jim vendarle omogočil vsaj nekaj teh aktivnosti.

Tako kot v Serviglianu so tudi tu organizirali tekme v taborišču, tekmovali pa so tudi s športnimi ekipami drugih taborišč.

TABORIŠČE ALBERGO BAGNI (SENIGALIJA ŠT. 7)

Prva skupina Slovencev se je v Senigalijo preselila iz Servigliana 21. septembra 1945. Tja je odšlo 197 ljudi, predvsem družine z majhnimi otroki, saj so bile bivanjske razmere, še posebej za otroke, v Serviglianu znatno slabše kot v Senigaliji. O tem, kdo se lahko preseli, je odločala tričlanska komisija, ki jo je imenoval taboriščni vodja stotnik Oakes.⁴¹⁶ Prvotno je bilo mišljeno, da naj bi skupina v taborišču, za katerega je skrbel britanski Rdeči križ, ostala le nekaj mesecev (zgolj čez zimo), vendar so slovenski begunci, ki se jim je pridružila tudi večja skupina slovenskih beguncev iz Forlija,⁴¹⁷ ostali tu vse do preselitve v Barletto.

Iz Servigliana so taboriščnike najprej naložili na kamione ter jih pripeljali na postajo Porto S. Giorgio, tam pa so jih naložili na živinski vlak, na katerem so se »ves dan cvrli kot nekoč kaznjenci v svinčenih kamrah«. Zvečer so prispeli v hotel Gran Albergo Bagni v Senigaliji, ki je bil med vojno zaradi bombnega napada poškodovan. Ob prihodu je bilo taborišče, ki sta ga sestavljala dva objekta (nekdanja hotela Albergo Bagni in Albergo

416 Zedinjena Slovenija, 21. 9. 1945, str. 4.

417 UNRRA, S-0527-0980, Allied Commission, special orders – daily bulletins instructions, D.P.R.S.C. Centre – Nationalities Designations, 19. 9. 1946. V dopisu je tudi navedeno, da so bili v taborišču samo Slovenci in da je bilo taborišče polno zasedeno.

Massi), v slabem stanju. Razen dveh petrolejk ni bilo v stavbi, kamor so nastanili Slovence, nobene razsvetljave, v prvem nadstropju nekatere sobe sploh niso imele stropa, delovala je ena sama vodovodna pipa, prav tako ni bilo pripravljene nobene slame, iz katere bi si lahko naredili vsaj zasilna ležišča.⁴¹⁸

Že pred njihovim prihodom je dan prej iz Forlija prišlo okoli 140 Slovencev. Konec leta 1945 je bilo tako v Albergu Bagni oziroma v taborišču Senigallia št. 7, kot se je reklo taborišču, okoli 450 do 480 Slovencev,⁴¹⁹ v njem pa je bivalo tudi nekaj poljskih vojakov. V začetku februarja 1946 je bilo v taborišču skupaj 471 taboriščnikov, od tega 467 Slovencev,⁴²⁰ dva Nemca in en Litvanec. Od tega je bilo šestnajst otrok, mlajših od enega leta, petdeset otrok, starih do šest let, petdeset otrok, starih od sedem do štirinajst let (27 fantov in 23 deklet), triinštirideset mladostnikov, starih od 15 do 18 let (24 fantov in 19 deklet), ter 312 odraslih (173 moških in 138 žensk).⁴²¹

V naslednjih mesecih se je število Slovencev povzpelo na 503,⁴²² ob izselitvi v Barletto novembra 1946 pa je bilo v taborišču 87 slovenskih družin s 331 člani ter 185 moških in žensk. Po njihovem odhodu je tu ostalo le še okoli šestdeset Slovencev, ki pa so bili 18. julija 1947 večinoma preseljeni v Senigallio št. 9.⁴²³

418 Albergo Bagni in Barletta, str. 139.

419 Zedinjena Slovenija, 30. 12. 1945, str. 3.

420 V poročilu je sicer navedeno »Jugoslovani«, vendar lahko iz objave v Zedinjeni Sloveniji utemeljeno sklepamo, da se številka nanaša na Slovence. Tudi sicer so slovenski begunci ves čas govorili o taborišču št. 7 kot slovenskem taborišču. O tem priča tudi dopis C. E. Fothergilla, namestnika direktorja glavnega štaba zavezniške komisije, v katerem piše: »Please amend paragraph 2 as follows: – Slovenes to No. 9 D.P.R. S.C. Centre, Senigallia.« (Prosimo, dopolnite drugi člen kot sledi – Slovence v No. 9 D.P.R.S.C. Centre, Senigallia). UNRRA, S-0527-0988, Senigallia, Yugoslavs for Ancona Group, 17. 7. 1946.

421 UNRRA, S-0527-0988, Senigallia, Camps weekly report, 23. 2. 1946.

422 UNRRA, S-0527-0997, Education and Recreation, Analysis of population in camps by age and sex, 4. 5. 1946.

423 Albergo Bagni in Barletta, str. 140. Marko Benedik sicer navaja, da naj bi bilo julija 1947 v taborišču še 440 Slovencev, vendar ni jasno, od kod mu ta podatek. Benedik, Slovenski duhovniki v Rimu, str. 89.

Taboriščni vsakdanjik

Komandant taborišča je bil do konca marca 1946 Anglež, stotnik William Girling, nato pa ga je 27. marca 1946 nasledil nov direktor W. Davidge z Nove Zelandije, ki naj bi se celo zagledal v eno od Slovenk.⁴²⁴ Taboriščniki so se od Girlinga poslovili s posebno prireditvijo, v kateri je tudi sam nastopal (preoblečen v baletko je izvedel plesno točko), kar kaže na to, da se je očitno med taboriščniki znal sprostiti.⁴²⁵ Ker je bilo konec maja 1946 taborišče, za katero je do takrat skrbel Unrra, ponovno predano vojaški upravi, je tudi v tem taborišču prišlo do menjave direktorja. Vodstvo taborišča je 1. junija 1946 prevzel stotnik Edmund Redeal,⁴²⁶ »mlad Anglež, ki je sprva napravil nekaj mladostnih, rekli bi kaplarskih izpadov, a se je kmalu popravil, se celo začel zanimati za vzroke naše usode, o čemer sicer Angleži niso hoteli ničesar izvedeti, vsaj od nas ne, in je nazadnje sklenil, da se prične učiti slovenščine.«⁴²⁷ Redeal je tu ostal dobre tri mesece, ko je 27. septembra 1946 vodenje taborišča prevzel major Burnell, ki je vodil tudi senigalsko taborišče št. 9. Z njegovim prihodom v taborišče se je tudi tu življenje beguncev bistveno spremenilo oz. poslabšalo. Vse od prihoda slovenskih taboriščnikov jim je posebno skrb namenjal tudi stotnik Tiennoje, ki je stal za vsemi ugodnostmi, ki so jih bili deležni, saj je imel v taborišču neke vrste mesto »izvršnega direktorja«. Tako je uredil vse potrebno, da so lahko slovenski begunci romali v Loretto, poskrbel za romanje v Rim, vse mogoče intervencije v mestu, v mestni bolnišnici pa tudi pri županu zaradi vode in elektrike. Z lastnikom hotela gospodom Massijem se je tudi dogovoril, da je dal taboriščnikom na razpolago tudi nekdanji hotel Massi.⁴²⁸

424 Albergo Bagni in Barletta, str. 140; Zedinjena Slovenija, 6. 4. 1946, str. 4.

425 Zedinjena Slovenija, 4. 4. 1946, str. 4.

426 Zedinjena Slovenija, 1. 6. 1946, str. 14. Ponekod je priimek poveljnika zapisan tudi kot Rideal, v enem od dokumentov pa se je poveljnik podpisal z »E.T. Rideal«. UNRRA, S-0527-1006, Medical returns A.C. Camps, Monthly hygiene report for the month of July 1946. Napačen zapis priimka vodje taborišča (Rider) je naveden tudi v poročilu, ki ga hrani Arhiv Republike Slovenije. SI AS 1931, šk. 1173, Senigallia – beg. tab. Italija, Pregled, str. 1.

427 Albergo Bagni in Barletta, str. 140.

428 Zedinjena Slovenija, 22. 9. 1946, str. 7.

Že ob prihodu so se Slovenci organizirali in postavili svoj slovenski taboriščni odbor, katerega vodenje je prevzel Rudolf Smersu (takrat pod imenom Alfred Volčan),⁴²⁹ v odboru pa sta bila tudi Marijan Marolt in Alojzij Mehle, ki sta bila predhodno tudi že člana slovenskega taboriščnega odbora v Serviglianu, ter ing. Vojmir Bratina, France Žužek ml. in Franki.⁴³⁰ Odbor je imel tudi devet referentov, pristojnih za različna področja.⁴³¹ V naslednjih mesecih so taborišče dokaj spodobno uredili.

V začetku februarja 1946 so izvedli volitve, na katerih so izvolili nov slovenski taboriščni odbor. Za predsednika odbora je bil ponovno izvoljen Rudolf Smersu, ostali člani pa so bili Radko Šuštaršič, Adolf Jesih, Jelica Hren, Miha Jerina, Vilibald Šifrer in Ivan Barbič. Za predsednika razsodišča je bil izvoljen Anton Fink, člani pa so bili dr. Milan Pavlovčič, Ivan Petrič, Anton Urbančič in Franc Detela. V nadzorni odbor so bili izvoljeni Franc Kogovšek, Franc Bauman, Ivan Voljč in ing. Sulatzky. Referenti za posamezno področje so ostali isti, zamenjal se je samo referent za prosveto in šport.⁴³² Zaradi odhoda nekaterih članov odbora so v taborišču za 20. oktobra 1946 razpisali volitve, ker pa je bila vložena le ena kandidatna lista, je volilna komisija na občnem zboru samo razglasila nov slovenski taboriščni odbor. Predsedniško mesto je ohranil Rudolf Smersu, v odbor pa so bili potrjeni še Alojzij Udovč, Jelica Hren, Jožef Ziherl, Franc Bauman, ing. Dušan Svetlič in Franc Štefančič. V nadzornem odboru so bili Ivan Volč, ing. Ivan Sulacki [Sulatzky], Franc Kogovšek in Anton Šabec, v razsodišču pa Franc Detela, Marijan Marolt, Franc Žužek, Anton Urbančič, Jože Ilc in Anton Fink.⁴³³

V taborišču so zelo hitro začele delovati različne obrtne delavnice (mizarska, zidarska, čevljarska itd.), vzpostavili pa so tudi ambulanto, ki jo je vodila zdravnica dr. Marja (Marija?) Kačar, pri delu pa sta ji pomagala še Nevenka Grom in August

429 Rant, Slovenski eksodus 1945, str. 248.

430 Iz dostopnih virov ni mogoče ugotoviti, kdo je bil Franki.

431 Zedinjena Slovenija, 25. 9. 1945, str. 3.

432 Zedinjena Slovenija, 3. 3. 1946, str. 3–4.

433 Zedinjena Slovenija, 20. 10. 1946, str. 7.

Omahen.⁴³⁴ V ambulanti je bilo poleg stanovanja za zdravnico, ordinacijske sobe, kuhinje za bolnike in prostorov za administracijo, tudi osem bolniških sob s petnajstimi posteljami za težje bolnike. Povprečno jo je dnevno obiskalo 20 do 25 ljudi; to pomeni, da je bil vsak taboriščnik v povprečju 17-krat pri zdravnici, večinoma zaradi različnih kožnih bolezni (krast, turrov, srbečice, izpuščajev), angine in bronhitisa. V okviru zdravstvene oskrbe so bili vsi taboriščniki cepljeni proti ošpicam in legarju, otroci pa tudi proti davici. Ker večina taboriščnikov ob prihodu ni bila cepljena proti tifusu in malariji, so jih cepili tudi proti tema boleznima.⁴³⁵ Čez noč je ostalo v oskrbi 165 bolnikov, zaradi težjih bolezni ali poroda pa je moralo iti v senigalsko bolnišnico 32 taboriščnikov.⁴³⁶ Zdravstveno stanje taboriščnikov je bilo sicer zadovoljivo, predvsem se je izboljšalo v času poletnih mesecev. Takrat so morali vsak teden na sonce postaviti vse rjuhe, žimnice in postelje in so jih nato razkužili še s sprejem DDT. Taka skrb za higieno je zagotovo pozitivno vplivala na splošne zdravstvene razmere v taborišču.⁴³⁷

Ko se je zaradi selitve dela Slovencev iz Senigalije št. 7 v Barletto število taboriščnikov zmanjšalo, je vodstvo odločilo, da ambulanto iz taborišča št. 7 skupaj z opremo (osem bolniških postelj, osem blazin, šestnajst prevlek, osem žimnic in 24 bolniških odej) preseli v Senigalijo št. 9, kar je pomenilo, da so morali taboriščniki iz »sedmice« hoditi k zdravniku v »devetico«, v taborišču št. 7 pa je ostala le še ordinacijska soba.⁴³⁸

Tako kot v drugih taboriščih so tudi tu morali taboriščniki opravljati obvezno delo. O tem je posebej za to določena komisija pripravila pravilnik o opravljanju obveznega dela, ki ga je nato potrdilo taboriščno vodstvo. Člane je v komisijo imenoval

434 UNRRA, S-0527-1004, Ancona Camp Group, Monthly Report for Period Ending 20 May 1946.

435 UNRRA, S-0527-1004, Ancona Camp Group, CM-3-Ancona camp group, Inoculation states, Ancona camps, 18. 5. 1946.

436 Zedinjena Slovenija, 22. 9. 1946, str. 6.

437 UNRRA, S-0527-1006, Medical returns A.C. Camps, Monthly hygiene report, 31. 7. 1946.

438 Zedinjena Slovenija, 26. 11. 1946, str. 3.

slovenski taboriščni odbor, kar kaže na veliko avtonomijo, ki so jo imeli taboriščniki. Pravilnik je določal, da so v taborišču obvezno delo dolžni opravljati vsi taboriščniki, moški in ženske, od 16. leta starosti brez omejitve navzgor, pa tudi močnejši mlajši, ki jih določi odbor. Obveznega dela so bili oproščeni vsi, ki so imeli redno zaposlitev znotraj ali zunaj taborišča, pri čemer so morali tisti, ki so delali zunaj, plačati določen mesečni prispevek v višini enodnevnega zaslužka za bivanje v taborišču. Iz zbranih prispevkov je vodstvo plačalo tiste delavce v taborišču, ki so opravljali najtežja dela, in sicer v višini 50 lir na dan. Obveznega dela so bili delno oproščeni vsi šolarji, ki so obiskovali taboriščno šolo (nekatera dela so morali opraviti ob sobotah).⁴³⁹ Pravilnik je določal, da so dela oproščeni tudi invalidi, bolniki ter matere z dojenčki, starimi do 15 mesecev. Na podlagi določil pravilnika je tako prišlo v poštev za obvezno delo 86 moških in 85 žensk. Zanimivo je morda to, da taboriščniku, ki je lahko plačal odkupnino, ni bilo treba opravljati obveznega dela, saj so to delo namesto njega opravili prostovoljci, ki so se javili in so bili iz naslova odkupnine tudi plačani (v tistem delu, ki so ga opravili namesto nekoga drugega).⁴⁴⁰

Na začetku je bilo v taborišču zaposlenih 140 taboriščnikov, kasneje je zaradi racionalizacije stroškov poslovanja število padlo na 73, nato pa se je do konca oktobra 1946 dvignilo na 95.⁴⁴¹ Zaradi zmanjšanja zaposlitev v taborišču so se nekateri taboriščniki (predvsem samski) odpovedali zaposlitvi oz. jo odstopili predvsem tistim možem, ki so bili poročeni in so imeli več otrok, kar kaže na veliko solidarnost in povezanost med taboriščniki. S tem, ko so odstopili mesto družinskim očetom, so družinam omogočili vsaj delno finančno neodvisnost oz. možnost izboljšanja življenjskega standarda. Z zasluženim denarjem so namreč lahko v taboriščni trgovini kupili obleko za otroke ter dodatno hrano.

439 Ta izjema ni veljala za tiste, ki so šolo obiskovali kot privatisti.

440 Zedinjena Slovenija, 13. 10. 1946, str. 7.

441 Zedinjena Slovenija, 17. 9. 1946, str. 3.

Da bi izboljšali prehrano otrok, so v taborišču ustanovili otroško kuhinjo, kar je pomenilo, da so otroci, mlajši od šestih let, dobivali posebno hrano. Najbolj pogosta hrana taboriščnikov so bile stročnice, ki pa za otroke te starosti niso bile najbolj primerne, zato so poskušali zanje pripravljati lažje prebavljivo hrano. Za otroke so v taborišču ločeno uredili tudi otroško kopalnico.⁴⁴² Glede na to, da je bila hrana dokaj enolična ter količinsko omejena, je zanimiv podatek, koliko hrane so v taborišču porabili v štirih mesecih. Iz poročila, ki ga je podal referent za kuhinjo Janez Ravnihar [verjetno pravilno Ravnikar] (maja 1946 so po njegovem odstopu izvedli nove volitve, na katerih je skoraj soglasno dobil mesto referenta za prehrano notar Jože Lesar), namreč lahko vidimo, kakšno vrsto hrane so uživali taboriščniki. Za 400 do 450 taboriščnikov ter 987 gostov, ki so v tem času obiskali taborišče, so porabili 15.973 kg kruha, 5.753 kg mesa, 2.095 kg maščob, 5.424 kg moke in testenin, 720 kg soli, 1.446 kg sladkorja, 174 kg čaja, 174 kg kave, 906 kg kondenziranega mleka (poleg mlečnega prahu), 1.328 kg marmelade, 3.149 kg sadja in 187 kg biskvita. V teh količinah so zajeti tudi dodatni obroki (8.003 obroki), ki so jih dobili fizični delavci. 77 otrok in težkih bolnikov je prejemale posebno hrano. Ocenjena vrednost porabljene hrane je bila 3,7 milijona lir.⁴⁴³

Že kmalu po prihodu je predstavnica Rdečega križa Miss Rachel Tidelman (v nekaterih dokumentih je navedena tudi kot Tiddeman) odprla šivalnico, v kateri je delo dobilo petnajst slovenskih deklet. Potrebne šivalne stroje pa tudi stroj za šivanje čevljev so dobili prek humanitarne organizacije v Rimu.⁴⁴⁴ Z njihovo pomočjo so taboriščniki dobili dodatne obleke. Želja je bila, da bi vsak taboriščnik imel vsaj dva kompleta oblačil ter spodnjega perila. V taborišču so skoraj vsi dobili tudi par novih čevljev (nekateri so dobili rabljene) ter par nogavic, nekaj taboriščnikov je dobilo tudi plašč ter klobuk ali ruto, vsaka dru-

442 Zedinjena Slovenija, 22. 12. 1945, str. 4.

443 Zedinjena Slovenija, 3. 3. 1946, str. 4.

444 UNRRA, S-0527-0997, Education and Recreation, dopis vodji humanitarnih delavcev Davidu Hunterju v Rimu, zadeva: Educational material, 26. 3. 1946.

žina pa še brisačo in robčke.⁴⁴⁵ Nekaj paketov oblek je prišlo tudi iz Amerike, vendar njihova vsebina ni bila vedno »uskklajeni« z letnimi časi, kar je pomenilo, da so lahko dobili zimske obleke tudi sredi poletja, ko bi sicer potrebovali kaj lahkotnejšega.⁴⁴⁶ Mladi pa so se zelo razveselili ameriškega paketa, v katerem so bile skavtske uniforme. Poleg tega so taboriščnikom, odvisno od potreb in zalog, ki so jih imeli, razdelili jedilne pribore, šivalne potrebščine, zelo dragocena je bila mreža zoper komarje, ki jih je bilo zaradi bližine vode veliko, glavnike in brisače. Taborišče se je spopadalo z rednim pomanjkanjem vode, zaradi česar je bilo umivanje omejeno in strogo določeno, prav tako uporaba vode. Taboriščniki so imeli sicer na razpolago umivalnice ter kopalnico, kjer pa je tudi veljal strog urnik.⁴⁴⁷ Vodstvo je okoli sto delavcem, ki so delali v taborišču, odobrilo plačo, ki so jo začeli izplačevati s 1. novembrom 1945. Bila je sicer minimalna, vendar je vsaj delno olajšala finančno stanje taboriščnikov.⁴⁴⁸

Sredi novembra 1945 so ustanovili taboriščno zadrugo. Za predsednika je bil izvoljen Ivan Teuerschuh,⁴⁴⁹ v odboru pa so bili še Ivan Skvarča, Anton Kunej, dr. Anton Milavec Milan Kogovšek in Jurij Kolar. Za nadzor nad delom taboriščne zadruge so skrbeli Ivan Voljč, dr. Anton Lozar in France Ilc. Od začetka delovanja do 1. marca 1946 je denarni promet zadruge znašal 950.929 lir. Od tega so del porabili za pokritje izposojene glavnice, 4.000 lir so namenili delovanju šol v taborišču in 5.000 lir taboriščnemu dobrodelnemu fondu. Do srede julija 1946 so za dobrodelne potrebe namenili že več kot 60.000 lir.⁴⁵⁰

V taborišču je veljala policijska ura, v okviru katere je bilo določeno, da morajo biti vse ženske brez moškega spremstva ter mladoletni v taborišču vsak večer najkasneje do pol enajstih zvečer, medtem ko so se moški lahko vrnili do polnoči. Nihče ni

445 Zedinjena Slovenija, 3. 12. 1945, str. 4.

446 Batagelj, ustna izjava, 23. 11. 2010.

447 Zedinjena Slovenija, 20. 10. 1946, str. 7.

448 Zedinjena Slovenija, 11. 11. 1945, str. 4.

449 Zedinjena Slovenija, 27. 11. 1945, str. 4.

450 Zedinjena Slovenija, 3. 3. 1946, str. 4; 21. 7. 1946, str. 4.

Vhod v taborišče Senigalija št. 9; tudi drugod je bil vstop v taborišče omejen.

smel taborišča zapustiti pred peto uro zjutraj, vse izjeme pa je moral odobriti taboriščni vodja osebno. Kasneje so se omejitve pri policijski uri spreminjale (odvisno od letnega časa, vsakokratnega taboriščnega vodstva in pritiskov zaradi repatriacije).

Če je okoliško prebivalstvo taboriščnike v Serviglianu lepo sprejelo, pa to ni veljalo za Senigalijo. Župan mesta je pripadal stranki, ki je podpirala komuniste. Taboriščnike, ki so jih imeli za okupatorjeve sodelavce, so sprejeli z odporom in nezadovoljstvom.⁴⁵¹ Begunci so bili zaradi tega deležni številnih pikrih opazk in zmerjanj, večkrat pa naj bi doživeli tudi resnejša izzivanja. Zaradi tega in zaradi njihove varnosti naj bi taborišče obdali z bodečo žico. Prav tako je med taboriščniki občasno prihajalo do sporov, saj so bili poleg ideološko zelo homogene skupine tam tudi nekateri posamezniki ali manjše skupine, ki so razmišljali tudi o vrnitvi v Jugoslavijo. Večina slovenskih taboriščnikov je močno nasprotovala komunizmu, ki se je uveljavil v domovini, zato tisti posamezniki, ki so razmišljali o vrnitvi v

⁴⁵¹ Strgar, Šolstvo in prosvetno-kulturno delo v Italiji, str. 88.

domovino, niso bili najbolje sprejeti oziroma so čutili tiho ne-strinjanje večine z njihovo odločitvijo.⁴⁵²

Taborišče sta med drugim obiskala dr. Miha Krek in dr. Bogomil Vošnjak,⁴⁵³ pa tudi posamezni člani papeške komisije za begunce, ki so preverjali, ali begunci potrebujejo dodatno pomoč, in predstavniki mednarodnega Rdečega križa. Taborišče si je ogledal tudi ameriški poročnik Taylor in ga zelo pohvalil, še posebno kulturni program Slovencev, ki so ga pripravili ob njegovem prihodu.

Taboriščniki so tudi tu pomembno mesto dajali verskemu življenju. Ker v taborišču niso imeli svoje kapele, so hodili k maši v cerkev Santa Maria del Port v mestu, kjer jih je še posebej lepo sprejel župnik Secondo Pierpaoli. Da je bil italijanski župnik res pozoren do slovenske skupnosti, kaže tudi to, da je imel za Slovence večkrat pridige v slovenskem jeziku (pri polnočnici decembra 1945, ob novi maši novomašnika Zorka in na veliko noč leta 1946), poleg tega je dal zanje natisniti tudi spominske podobice s posvetilom v slovenščini.⁴⁵⁴ V tej cerkvi so imeli Slovenci redno maše in litanije. Taboriščnike je večkrat obiskal tamkajšnji škof, obiskal pa jih je tudi p. Jakob Žibert. P. Žibert, doma iz Naklega, je bil pred drugo svetovno vojno urednik Glasnika Srca Jezusovega. Kot begunec je proti koncu vojne kot član vati-kanske komisije pomagal organizirati pastoralno delo med vojnimi begunci, obiskoval vsa taborišča, kjer so bili Slovenci, ter delil duhovno in gmotno pomoč.⁴⁵⁵

Tudi tu so prebrali pastirsko pismo jugoslovanskih škofov, ki naj bi na vse taboriščnike »naredilo močan vtis, ko so slišali odločno besedo jugoslovanskih škofov v obrambo najosnovnejšim pravilom Cerkve in vernikov«, ⁴⁵⁶ prav tako pa so se tudi begunci v Senigaliji št. 7 pridružili zaobljubi Slovencev v Servi-

452 Strgar, Šolstvo in prosvetno-kulturno delo v Italiji, str. 139; Zedinjena Slovenija, 15. 12. 1945, str. 3.

453 Zedinjena Slovenija, 21. 7. 1946, str. 4.

454 Zedinjena Slovenija, 30. 12. 1945, str. 4; 8. 5. 1946.

455 Ognjišče, LI, št. 590, julij 2015, str. 4–5, P. Jakob Žibert.

456 Zedinjena Slovenija, 28. 10. 1945, str. 3.

glianu, da bodo ob srečni vrnitvi domov v Šiški zgradili cerkev, posvečeno Marijinemu brezmadežnemu srcu.

Tudi tu so duhovno življenje oblikovali na način, kot so ga prinesli od doma. Tako so organizirali duhovne vaje za posamezne stanove, imeli devetdnevnic pred večjimi prazniki, gojili so šmarnično in rožnovensko pobožnost, pripravili miklavževanje, organizirali romanja v Loretto, kjer je deloval tudi slovenski kapucin pater Oton Kocjan, doma iz Ljubljane. Kocjan je pred prvo svetovno vojno je deloval na Primorskem, kjer je poučeval slovenske otroke, po vojni pa je bil poslan v Škofjo Loko v kapucinski samostan. V Loretto se je umaknil v času druge svetovne vojne, ko je bežal iz nemške okupacijske cone.

Posebej slovesno so obhajali verske praznike (božič, veliko noč, Marijine praznike), pred prazniki pa so se pripravljali z duhovnimi vajami. Ob pomembnejših praznikih so imeli procesije, ki so šle po nekaterih ulicah Senigalije. Ob takih priložnostih so fantje v zvoniku župnijske cerkve pritrkavali, kar je bilo za domačine nekaj novega, saj tega običaja niso poznali.⁴⁵⁷ V taborišču je imel novo mašo Stanko Zorko iz Leskovca pri Krškem, ki je bil skupaj z 18 novomašniki posvečen v župnijski cerkvi v Monteortoneju, posvetil pa jih je padovanski škof Carlo Agostini. Med posvečenimi je bilo pet Slovencev – poleg Stanka Zorka še Stanko Dolšina, Anton Smerkolj, Franc Vidic in salezijanec Anton Vidmar. V župnijski cerkvi v Portu so imeli 16. junija 1946 tudi prvo sveto obhajilo. Otroke je na prejem tega zakramenta pripravljal duhovnik in katehet Stanko Jazbec.⁴⁵⁸

Kulturno življenje

Taboriščno življenje slovenske skupnosti v Senigaliji št. 7 je prav tako kot v drugih taboriščih, kjer so bili Slovenci, močno zaznamovala bogata kulturna dejavnost. Seveda je bila ta zaradi

457 Zedinjena Slovenija, 8. 5. 1946.

458 Zedinjena Slovenija, 4. 7. 1946, str. 3.

Pustovanje v taborišču

manjšega števila Slovencev manj obsežna in pestra kot v Servi-glianu ali v Senigaliji št. 9, toda kljub temu zelo pomembna. Nič čudnega torej, da so tudi tu le nekaj dni po prihodu ustanovili mešani pevski zbor, ki ga je vodil zborovodja Turk. Ko je moral ta februarja 1946 zapustiti taborišče, je zbor prevzel Stanko Jazbec in ga uradno preoblikoval v društvo. Prvi samostojni koncert pod njegovim vodstvom so imeli 1. marca 1946. Poleg mešanega pevskega zbora je v taborišču deloval tudi moški pevski zbor, ki ga je prav tako vodil Jazbec. Pod vodstvom Lojzke Verbič⁴⁵⁹ je deloval mladinski pevski zbor ter zbor, ki so ga sestavljali učenci ljudske šole. V taborišču so uredili tudi knjižnico ter začeli izdajati stenski časopis.⁴⁶⁰

459 AZS, Seznam učiteljstva na ljudski šoli slovenskih beguncev v Senigaliji. Ponekod je navedena tudi kot Alojzija Verbič. Verbičeva je 1911 končala učiteljske v Ljubljani, do odhoda v Italijo pa je 34 let poučevala.

460 Marolt, Kulturno delo v italijanskih taboriščih, str. 134.

Zanimivo je, da so imeli v taborišču volitve o tem, ali naj začne delovati tudi plesna šola, vendar jih je od 233 ljudi, ki so se volitev udeležili, proti takemu predlogu glasovalo kar 164.⁴⁶¹

V taborišču je že kmalu po prihodu začel delovati kulturni krožek, ki je med drugim pripravljala različne gledališke igre. Avgust Žavbi⁴⁶² je tako režiral igro *Postržek*, ki je bila najprej odigrana na odru Katoliške akcije v Senigaliji, nato pa so s predstavo gostovali tudi v Serviglianu. Mirko Kunčič je do konca leta 1945 napisal še tri igre, eno lutkovno, Miklavževno ter božično, Marjan Merala pa eno lutkovno igro. Pripravili so dve gledališki predstavi, in sicer *Desetega brata* in *Kovačevega študenta*, vendar do premiere ni prišlo.⁴⁶³ Tako kot v Serviglianu se je tudi tu taboriščno vodstvo redno udeleževalo kulturnih dogodkov, ki so jih pripravili taboriščniki. Na željo taboriščnega vodje Girlinga so izvedli nekaj ponovitev posebej za povabljenе goste, kar je bilo zagotovo svojevrstno priznanje, poleg tega pa so nekajkrat s svojimi predstavami gostovali tudi v taborišču v Serviglianu. Prireditve so si tako med drugim ogledali tudi predstavniki zavezniških oblasti iz Ancone, senigalski škof Umberto Ravetta, grofica De Bosis, voditeljica Rdečega križa za skupino Ancona, primarij senigalske bolnišnice, ki je bil Slovencem zelo naklonjen, predstavniki italijanskega Rdečega križa, idr. Na enem od takih nastopov je med drugim zelo navdušil prof. Jože Osana, ki je na klavirju izvedel več del Frédérica Chopina, Wolfganga Amadeusa Mozarta in Ludwiga van Beethovna.⁴⁶⁴

Večere so popestrili tudi nastopi gostov. Tako je večkrat v taborišču gostoval Emigrantski pevski zbor Slovenija, gledališki oder iz Servigliana, brezplačni koncert za taboriščnike pa je imel tudi italijanski prvak v harmoniki Emilio Costa.

461 Zedinjena Slovenija, 30. 1. 1946, str. 3.

462 Avgust Žavbi se je že pred vojno uveljavil kot literarni kritik.

463 Marolt, Kulturno delo v italijanskih taboriščih, str. 134.

464 Zedinjena Slovenija, 3. 12. 1945, str. 4.

Šport

Veliko pozornost so namenjali različnim športom, s katerimi so želeli zaposliti mladino. Tako je bilo mogoče izbirati med nogometom, odbojko, atletiko, rokoborbo, celo boksom, plavanjem, namiznim tenisom in drugimi, med taboriščniki pa je bil zelo priljubljen tudi šah, za katerega se »mnogo bolj zanimajo kot mi na Koroškem«, kot so ugotavljali Slovenci v taboriščih v Avstriji.⁴⁶⁵

V senigalskem taborišču je delovala tudi YMCA⁴⁶⁶ in izdajala mesečno glasilo Zapad, ki pa je zaradi pomanjkanja papirja izhajalo v zelo omejeni nakladi, zanj pa je bilo treba odšteti 20 lir na številko. YMCA je poleg tega pomagala pri zbiranju knjig ter oblek za taboriščnike. Ker pa za delovanje ni dobila finančne podpore v takem obsegu, kot so pričakovali, je delovanje usmerila predvsem v športne dejavnosti in lutkovno gledališče. Pod njenim okriljem so delovale nogometna, odbojkarska, namiznoteniška in plavalna sekcija.⁴⁶⁷

465 Taboriščnik, 16. 10. 1946, str. 164.

466 The Young Men's Christian Association.

467 Marolt, Kulturno delo v italijanskih taboriščih, str. 135.

TABORIŠČE V BARLETTI

Mesto Barletta se nahaja severozahodno od Barija, taborišče pa je bilo urejeno okoli petnajst minut peš izven mesta, ob poti, ki je vodila v sosednje mesto Andria. Barletta je imela takrat okoli 60.000 prebivalcev, v srednjeveškem jedru mesta pa je bilo mogoče videti več zgradb in cerkva iz 12. in 13. stoletja. Ko so nekdanji taboriščniki kasneje popisovali življenje v Barletti, so se spominjali, da je od te poti vodila v mesto nekakšna bližnjica, razdrapana in razrita predmestna ulica s sladkim imenom Via Timava. Ob njej je bilo nekaj koč, deloma človeških, deloma kozjih bivališč, na ulici pa so se okrog korit in jasli gnetle črede kozlov, koz in kozličev ter prežvekovale oljčne veje in druge,

»za koze komaj še prebavljive dobrote. Po tej ulici so se vsak dan pomikale družbe Slovencev v mesto in se po njej vračale. Kdo bi jo mogel imenovati z njenim uradnim imenom: Timava, temnozelena voda vseh kraških voda sredi smaragdno zelenih bregov, oaza pod kraškim kamenjem, pa ta – kozja gasa. Da, kozja gasa, le pod tem imenom bo živela, dokler bo zadnji slovenski begunec tlačil tla.«⁴⁶⁸

468 Albergo Bagni in Barletta, str. 141.

Tudi sicer se jim je življenje v tem taborišču, ki je bilo največje povojno taborišče v Italiji (sprejelo je lahko do 4.000 beguncev),⁴⁶⁹ ohranilo v lepem spominu. Domačini so jih namreč zelo lepo sprejeli, kar je bilo slovenskim taboriščnikom, ki so prišli iz Senigalije, kjer so se srečevali s prikritim in odprtim sovraštvom večine lokalnega prebivalstva, še posebej v olajšanje. Tu je bilo prijetnejše tudi vreme, predvsem so bile zime bolj mile. Skoraj idilično podobo pokrajine so dopolnjevali številni nasadi oljk, mandljev in pomaranč, veliko pa je bilo tudi vinogradov.

Prva večja skupina slovenskih beguncev, predvsem Štajercev in Gorenjcev, mobilizirancev v nemško vojsko, je prišla v taborišče septembra 1946 iz taborišča Anversa in Lammie Campa. Taborišči sta bili še iz časov druge svetovne vojne. Lammie Campa je bil postavljen v bližini Neaplja, v njem pa so bili nekaj časa tudi angleški vojaki. Slovencev, ki so prišli septembra v Barletto, je bilo okoli sto, vendar jih je po prihodu druge skupine Slovencev sredi novembra 1946 tretjina odšla naprej, tako da jih je ostalo samo še okoli sedemdeset. Poleg Slovencev so bili tam v večjem številu še Albanci (okoli dvesto),⁴⁷⁰ ki naj bi bili »večinoma intelektualci, govore po več jezikov in imajo s seboj poleg druge prtljage tudi precej tobaka«.⁴⁷¹ Albanci so bili predvsem muslimani, z njimi je bil tudi imam. V taborišču so nasadili veliko tobaka, ki so ga po njihovem odhodu večinoma obrali Slovenci.⁴⁷²

Ko so iz Barlette izselili Poljake, se je novembra 1946 tja preselila tudi večja slovenska begunska skupina iz Senigalije št. 7. Izbiro, ali se želijo preseliti ali ne, je major Burnell prepustil taboriščnikom samim, čeprav se je tej odločitvi in sploh selitvi slovenskih taboriščnikov sprva upiral. Šele na podlagi uradnega ukaza zavezniškega vodstva, da morata tudi senigalski taborišči zagotoviti določeno število delovne sile, ki je potrebna v Barletti,

469 UNRRA, S-0527-0995. Camp population reports.

470 Strgar, Šolstvo in prosvetno-kulturno delo v Italiji, str. 85.

471 Zedinjena Slovenija, 1. 12. 1946, str. 6.

472 Albergo Bagni in Barletta, str. 143.

je popustil. Glede na to, kakšne pritiske je vodja taborišča izvajal v želji, da bi se čim več taboriščnikov odločilo za odhod domov (zmanjšanje količine hrane, grožnje z ukinitvijo šol, prihod jugoslovanskih repatriacijskih komisij itd.), odločitev večine za selitev ni bila težka. Začela se je v nedeljo, 17. novembra 1946. Taboriščnike so večinoma naložili na dva živinska vagona in ju priključili vojaškemu vlaku, nekateri pa so potovali tudi v osebnih vagonih. V vsak vagon je šlo okoli 30 ljudi, selitev pa je trajala dober teden. Pred odhodom vsakega vagona so taboriščniki iz obeh taborišč pa tudi taboriščno vodstvo prišli odhajajoče pospremit na železniško postajo. Pot do novega taborišča v Barletti je trajala okoli štirinajst ur, večinoma so potovali ponoči. V Barletto je odšlo 373 slovenskih beguncev,⁴⁷³ od tega 80 družin s 314 člani.⁴⁷⁴ Februarja 1947 je bilo tako tam 719 taboriščnikov, od tega 391 Slovencev, 293 Albancev in 36 Poljakov.⁴⁷⁵

Obe skupini Slovencev, ki sta se znašli v taborišču, sta bili druga do druge na začetku nezaupljivi, kar se je kazalo tudi v tem, da se v prvih tednih fantje iz prve skupine večinoma niso udeleževali dejavnosti, ki jih je organizirala skupina iz Senigalije. Tudi k slovenski maši so hodili bolj posamezniki, kasneje, ko so drug drugega bolje spoznali, pa sta se nezaupljivost in zadržanost zmanjšali in so vedno bolj postajali ena skupina. Če je bilo na božič le nekaj fantov pri maši, pa so se duhovnih vaj, ki so bile v taborišču pred veliko nočjo, ter slovesnosti ob velikonočnem tridnevju udeležili praktično vsi, v velikonočni procesiji pa so fantje nosili tudi bandero. Veliko fantov se je pozneje tudi poročilo z dekleti iz 'senigalske skupine'.⁴⁷⁶

473 Številka ob prihodu je bila dejansko višja, saj sta se v času preselitve rodila še dva otroka. Zedinjena Slovenija, 19. 11. 1946, str. 3.

474 Zedinjena Slovenija, 17. 11. 1946, str. 7; Albergo Bagni in Barletta, str. 140.

475 UNRRA, S-0527-0995, Camps population reports, Weekly report.

476 Albergo Bagni in Barletta, str. 142.

Življenje v taborišču

Taborišče je bilo sprva popolnoma odprto, brez kakršne koli kontrole; šele kasneje je bil postopno vzpostavljen nadzor. Večina tam nastanjenih beguncev si je poiskala delo znotraj taborišča ali pa v nastajajoči bolnišnici v Traniju. Prvi vodja taborišča je bil Anglež major Owen, njegov namestnik pa angleški stotnik Beech. Pred njunim prihodom so taborišče na neki način vodili Poljaki (večinoma vojaki ter nekaj civilistov), ki so bili v njem najštevilčnejše zastopani. Slovenski taboriščni odbor je, tako kot že v Senigaliji št. 7, vodil Rudolf Smersu (ki je tudi tu zaradi varnosti uporabljal ime Alfred Volčan).

Taborišče je bilo v veliki dvojni kasarni paviljonskega tipa, poleg tega je bilo tam še nekaj manjših zgradb. Za Slovence je bilo predvsem zanimivo to, da te niso imele klasičnih streh, kot so bili navajeni v Sloveniji ali na severu Italije, ampak so bile ravne. Taborišče je bilo sicer dobro urejeno, imelo je tudi elektriko in vodo in kar je bilo najpomembnejše – oboje je delovalo. Kljub temu pa je bilo treba ob prihodu prostore predvsem dezinficirati in ustrezno popraviti in urediti, nevarnost so predstavljali tudi številni modrasi. Slovence so ob prihodu najprej naselili v zasilni blok, ki je tudi kasneje ostal nekakšen 'hotel de immigrantes', po nekaj tednih pa so jih preselili v nova, vendar nedokončana stanovanja, tako da so jih morali Slovenci še urediti. Kar nekaj nezadovoljstva med taboriščniki je povzročilo pomanjkanje prostora, kar je pomenilo, da so morali stanovanja deliti.

Odločitev o tem, da se morajo iz začasnih prostorov preseliti, so dobili taboriščniki isti dan, ko je morala biti ta izvedena, zaradi česar so imeli na razpolago le nekaj ur časa, da so do deljene prostore uredili vsaj toliko, da se je bilo mogoče vanje vseliti. Selitev je potekala zvečer, razloga za tako hitenje pa taboriščnikom ni uspelo izvedeti. Tistega večera so bili deležni še enega neljubega presenečenja. Ker stanovanja za slovenske duhovnike še niso bila pripravljena, se je taboriščni vodja odločil, da ti do ureditve teh počakajo v prostorih, kamor so jih nastanili

ob prihodu v taborišče. Sredi noči pa so duhovnike zbudili ter zahtevali, da se še v isti noči, kljub obilnemu dežju, preselijo v stanovanja ostalih Slovencev. Ker se na tako ravnanje dekan Ciril Milavec, ki je bil vodja slovenskih duhovnikov v Barletti, ni pritožil, prav tako pa tudi ni pustil, da bi se zoper tako ravnanje pritožil slovenski taboriščni odbor, lahko sklepamo, da ni želel dodatno zaostrovati konflikta med taboriščniki in vodstvom.⁴⁷⁷

Zaradi nenadnega povečanja števila beguncev je nekaj tednov po prihodu druge skupine Slovencev začelo primanjkovati hrane. Vsak taboriščnik je tako prejel med drugim le rezino kruha (kasneje je vsak dobil manjši bel hlebček). Postopno se je stanje hrane izboljšalo, saj se je ta, vsaj kar se količine tiče, povečala, čeprav so bili ves čas bivanja obroki manjši, kot so jih bili begunci navajeni iz Senigalije, prav tako pa je bila hrana tudi zelo skromna (skoraj vsak večer je bilo za večerjo zelje), za otroke, ki so bili v taborišču, pa neprimerna.⁴⁷⁸ Pri taboriščnem vodstvu ni bilo posluha, da bi posebej uredili otroško kuhinjo; to jim je uspelo doseči šele po prihodu Miss Buttler iz britanskega Rdečega križa, ki je v taborišče prišla v začetku januarja 1947.

Že takoj ob njenem prihodu jo je taboriščni odbor prosil za pomoč pri ureditvi prehrane za otroke ter prostorov za šolo. Na njeno posredovanje so bili v 48 urah določeni prostori za šolo, ki so jih opremili z najnujnejšimi šolskimi stvarmi, zahtevala pa je tudi rešitev vprašanja ureditve otroške kuhinje, kar ji je prav tako uspelo.⁴⁷⁹ Otroška kuhinja, ki je imela dve jedilnici, je bila namenjena vsem otrokom, starim do štirinajst let, dobili pa so pet obrokov na dan: zajtrk, dopoldansko malico, kosilo, popoldansko malico ter večerjo. Otroško kuhinjo je vodila Slovenka Alojzija Reselj, pomagala pa ji je Julka Kogovšek. Poleg njih so v kuhinji prostovoljno pomagale tudi tri gospe. Hrano za otroke je delno sicer prispeval Rdeči križ.⁴⁸⁰

477 Albergo Bagni in Barletta, str. 142.

478 AZS, Hladnikov arhiv, H2/18, pismo Rudolfa Smersuja Janezu Hladniku o razmerah v Barletti, 30. 1. 1947.

479 Zedinjena Slovenija, 15. 1. 1947, str. 3.

480 Zedinjena Slovenija, 29. 1. 1947, str. 3.

Na zahtevo Miss Buttler so v taborišču uredili tudi pralnico ter odprli šivalnico, v kateri so šivali obleke za taboriščnike. Prav tako je Miss Buttler, ki je ostala v taborišču le dober mesec, nasledila pa jo je Miss Rahela Tydemana, ki so jo slovenski begunci poznali že iz Senigalije, poskrbela za dodatna oblačila za taboriščnike, česar so se ti zelo razveselili, saj so mnogi imeli morda le en ali dva kosa obleke.⁴⁸¹

Dobrodošla pomoč so za begunce pomenili paketi, ki so jih dobivali iz Rima. Zasluga za to, da so jih redno dobivali, je šla predvsem Slovenski begunski pisarni v Rimu, ki je med drugim tudi tako pomagala slovenskim taboriščnikom. Ko je papeški delegat ob neki priložnosti v taborišče zopet prinesel pakete, se mu je namestnik taboriščnega vodje zahvalil, da se »od vseh ver in cerkva edino Katoliška Cerkev zanima za begunce in jim moralno in tudi dejansko pomaga«. Ob tej priložnosti je papeški delegat razdelil pakete tudi med Albance, ki so bili sicer večinoma muslimani.⁴⁸² Tudi v to taborišče so prihajali različne tuje delegacije ter predstavniki zavezniškega vodstva.

Čeprav slovenski taboriščni odbor v Barletti ni imel takega stika s taboriščnim vodstvom, kot so ga bili navajeni iz preteklih taborišč, pa je vodstvo kmalu na večino referentskih mest, čeprav so bili v taborišču številčno močno zastopani pripadniki drugih narodnosti, imenovalo Slovence ter jim naložilo skrb za nemoten potek taboriščnega življenja. Tako se je že kmalu po prihodu slovenskih beguncev taboriščni poveljnik odločil, da skrb za celotno taboriščno prehrano zaupa Slovencu Jožetu Lesarju, ki je bil referent za prehrano že v Senigaliji, postopno pa so slovenski taboriščniki prevzeli tudi vodenje skupne kuhinje. Slovenec dr. Ivan Kačar je prevzel vodenje taboriščne ambulante, Dušan Svetlič je bil imenovan za taboriščnega inženirja, medtem ko je bila taboriščna policija najprej v rokah Jugoslovanov,⁴⁸³ kasneje pa so jo prav tako prevzeli Slovenci. Jugoslovanov je bilo v taborišču

481 Albergo Bagni in Barletta, str. 143.

482 Zedinjena Slovenija, 15. 1. 1947, str. 3.

483 Zedinjena Slovenija, 1. 12. 1946, str. 6.

Barletta, slovenski begunci ob odhodu petih duhovnikov v Španijo, 4. 11. 1947.
(foto: Milan Pavlovčič, kopijo hrani avtorica)

Da bi analizirala življenje v barletskem taborišču, je slovenska begunska skupina 11. januarja 1947 sklicala občni zbor, ki se ga je udeležilo precej slovenskih taboriščnikov. Potekal je v gledališki dvorani, kot zastopnik taboriščnega poveljstva se ga je udeležil tudi stotnik Ilija Perušina. Po pozdravnem nagovoru predsednika taboriščnega odbora so referenti, pristojni za posamezna področja, predstavili poročila o delu. Referent za prehrano ter vodja kuhinje Lesar je med drugim omenil, da za Albance kuhajo posebej, saj njihova hrana ne sme vsebovati svinjske masti in svinjskega mesa, kar kaže na to, da so taborišča določene specifike posameznih skupin upoštevala. V času ramazana so muslimani imeli večerjo šele ob devetih zvečer, drugi obrok pa ob treh zjutraj. Poleg tega so se na seji odločili, da ponovno volijo taboriščni odbor, ter sestavili in potrdili 12-člansko volilno komisijo, ki je bila odgovorna za pripravo in izvedbo volitev.⁴⁸⁴

Kot že omenjeno, gibanje izven taborišča sprva ni bilo omejeno oziroma je policijsko uro taboriščno poveljstvo določilo zgolj za Albance, ne pa tudi Slovence. Tako razlikovanje

⁴⁸⁴ Zedinjena Slovenija, 21. 1. 1947, str. 3.

kaže na to, da so taboriščni vodje imeli dobre izkušnje s Slovenci in so jim zaradi tega puščali več avtonomije. Kasneje so večerno policijsko uro uvedli za vse taboriščnike, saj so ugotovili, da prihaja zaradi takih razlikovanj v taborišču do slabe volje pri tistih, ki so imeli strožji red. Policijska ura je veljala od 21. ure, po posredovanju predsednikov slovenskega in albanskega taboriščnega odbora pa je kasneje že major Ormesher večerno uro podaljšal na 22. uro, gibanje med bloki pa je dovolil do 23. ure. Tisti taboriščniki, ki niso imeli zaposlitve v taborišču, so pomagali pri gradnji taboriščne bolnišnice tako v svojem taborišču kot v Traniju, kamor so se vsak dan vozili na delo.⁴⁸⁵ Tudi slovenski taboriščniki so sodelovali pri gradnji obeh bolnišnic, kar jim je prinašalo vsaj minimalni zaslužek, toda zaradi vsakodnevnega dela je trpelo kulturno in prosvetno delo, ki je bilo zaradi tega zelo okrnjeno. Mnogi odrasli so bili namreč cel dan na gradbišču, zvečer pa so se vračali preutrujeni, da bi zmogli še večje napore na tem področju.

V naslednjih mesecih so v taborišče začele prihajati različne skupine beguncev, nekatere skupine pa so iz taborišča izselili drugam. Tako so bili v taborišču Hrvati, prišla je tudi večja skupina Grkov. Še pred prihodom skupine Judov, ki so začeli prihajati oktobra 1947, so izselili Albance. Iz Tranija je v Barletto prišlo tudi okoli sto fantov, večinoma Srbov in Slovencev, vendar so se morali kasneje, zaradi prihoda Judov, zopet vrniti v Trani. V tem času je število slovenskih taboriščnikov naraslo na prek petsto. V Barletto se je junija 1947 preselila tudi skupina ruskih in ukrajinskih emigrantov, ki so načrtovali, da si bodo v taborišču uredili svojo kapelo in vzpostavili svojo šolo, vendar sezaradi prehitrega odhoda to ni zgodilo. Pred prihodom judovske skupine so se morali namreč tudi oni izseliti.⁴⁸⁶ Konec leta 1947 je bilo v taborišču skoraj dva tisoč Judov.

V tem času se je zamenjalo tudi taboriščno vodstvo. Namesto Owna je vodenje prevzel angleški komandant major Klement

485 Albergo Bagni in Barletta, str. 141.

486 Zedinjena Slovenija, 11. 6. 1947, str. 3.

Ormesher, njegov namestnik pa je postal stotnik Nobbs. Prav majorju gre zasluga, da Slovencev niso preselili iz tega taborišča kam drugam (z izjemo teh, ki so prišli iz Tranija), kot se je to zgodilo beguncem drugih narodnosti. Major Ormesher je namreč ves čas poudarjal, da so edino Slovenci sposobni voditi in skrbeti za nemoteno delovanje tako velikega taborišča. O tem je tudi pisal vodstvu IRO v Rim ter jih prosil, naj Slovencev ne preselijo drugam. Da je resnično cenil prizadevanja Slovencev za kar se da lepo in urejeno življenje v taborišču, kaže tudi to, da se je redno udeleževal vseh prireditev, ki so jih organizirali Slovenci, prav tako pa je dovolil, da so ti v taborišču ustanovili več gostilnic, kar je bilo pod Ownom nepredstavljivo. Ne glede na to pa se je major Ormesher večino časa posvečal predvsem pripravam za selitev beguncev v Severno in Južno Ameriko.⁴⁸⁷

Ob prihodu slovenskih beguncev je bila v taborišču urejena kapela, ki so jo za potrebe bogoslužja že pred njihovim prihodom uporabljali Poljaki. Ko so ti odšli, je skrb zanjo prevzela slovenska taboriščna skupnost. Slikar Milan Volovšek⁴⁸⁸ je za oltar narisal sliko brezjanske Marije, kasneje pa je Marijo, skupaj z begunsko družino, upodobil tudi na banderi.⁴⁸⁹ V kapelico so postavili križev pot, ob božiču jaslice, za veliko noč pa božji grob. V zvoniku kapele, kjer je bil zvonec, so »napravili iz ne vem kakšnih surogatov še druga tolkala, raz katerih se je ob zori velikonočnih praznikov razlegalo potrkavanje, ki celo flegmatičnim Angležem 'spati ni pustilo'«. ⁴⁹⁰ Svečnike in mašniške plašče

487 Albergo Bagni in Barletta, str. 143.

488 Milan Volovšek se je rodil leta 1922 v Mariboru, kasneje pa se je družina preselila v Ljubljano. Po maturi se je vpisal na arhitekturo, med vojno pa je velikokrat slikal tudi s prijateljem Marjanom Tršarjem. Poglobljen stik s kiparstvom je dobil v Monigu, kjer je prišel v stik tudi s Francetom Goršetom. V taborišču v Senigaliji je bil na begunski gimnaziji profesor risanja, kasneje pa je nadaljeval študij slikarstva v Bologni. Del svojega taboriščnega življenja je preživel tudi v Barlettu, kjer se je poročil z Majdo Uršič, priznana gledališko igralko in pesnico. Kasneje v Argentini je bil eden od soustanoviteljev Umetniške šole za perspektivo in opisno geometrijo, ki je delovala pod okriljem Slovenske kulturne akcije, po ustanovitvi pa je na njej poučeval perspektivo, risanje in grafične tehnike. Umril je leta 2004. Kores: Marijan Marolt, Umetnostni zgodovinar; Odšli so, 2009, str. 234–235.

489 Zedinjena Slovenija, 30. 3. 1947, str. 3.

490 Albergo Bagni in Barletta, str. 141–142.

ter druge posode, potrebne za maševanje, je dekan Milavec dobil pri župniku župnije Božjega groba Don Ruggeru, ta pa mu je v zameno obljubil, da bo slovenski pevski zbor v zahvalo prišel enkrat pet v njihovo cerkev, kar se je tudi zgodilo, in sicer za žegnanjsko nedeljo.⁴⁹¹

V taborišču je bilo sedem slovenskih duhovnikov (poleg dekana Milavca še dr. Franc Gnidovec in drugi), vendar je večina morala novembra 1947 oditi. Tako kot drugod je bil eden od pomembnejših razlogov za njihov odhod v tem, da je duhovščina v vseh taboriščih predstavljala pomemben steber slovenske skupnosti ter ji dajala v vseh teh letih begunstva trdno oporo.

V času bivanja v Barletti se je v taboriščni kapeli na isti dan poročilo štirinajst parov. Čeprav daleč od doma, so tudi v taborišču neveste želele poroko, kot bi jo imele, če bi bili še doma. Oblečene so bile skromno, tudi ohcet ni bila taka, kot bi jo lahko doživeli v domovini, toda vsaj navad ob poroki niso hoteli opustiti. Tako so se neveste in ženini že zjutraj odpravili v sosednje taborišče v Traniju, kjer so se uredili, nato pa so se od tam v sprevodu vrnili nazaj. Tu so jih ob vhodu počakali fantje 'šrangarji', ki so med drugim izvedli tudi 'prodajo nevest'. Z dobičkom so nato zvečer celotnemu pevskemu zboru in članom gledališkega odra plačali zapitek. Vso ceremonijo so spremljali tudi ostali taboriščniki, z zanimanjem pa so se dogajanja udeležili tudi člani taboriščnega vodstva, ki so ob tej priložnosti nevestam poklonili poročne šopke ter pajčolan.⁴⁹²

V Barletti je bilo krščenih osemnajst v taborišču rojenih otrok. K prvemu svetemu obhajilu je pristopilo dvanajst otrok; šest fantkov in šest deklic. Prvoobhajanci so na tisti dan dobili pohane miške ter čokolado, zaradi česar se jim je zdel njihov praznik še posebej slovesen. V taboriščni kapeli so imeli 29. junija 1947 tudi birmo. Dvajset otrok, od tega deset fantov in deset deklet, je birmal andrijski nadškof p. Giuseppe di Donna.

491 Zedinjena Slovenija, 11. 6. 1947, str. 3–4.

492 Zedinjena Slovenija, 16. 2. 1947, str. 3–4.

Tudi v tem taborišču so ohranjali navade, ki so jih prinesli od doma. V taboriščni kapeli so imeli vsak dan mašo, redno so organizirali duhovne vaje, gojili so šmarnično in rožnovensko pobožnost, v kapeli so imeli redno čaščenje Najsvetejšega ter pete litanije.⁴⁹³ S posebno skrbnostjo so se pripravljali na slovesne cerkvene praznike, še posebej na božič in veliko noč. Tako so na sveti večer pokadili in blagoslovili sobe, nato pa so potujoči kip Marije, ki je v dneh pred božičem romala po stanovanjih, odnesli v taboriščno kapelo. Ob osmih zvečer so imeli v gledališki dvorani božičnico, ki so se je, čeprav je bila namenjena predvsem Slovencem, udeležili tudi drugi. Najprej je bila na vrsti kratka lutkovna predstava, sledile so deklamacije božičnih pesmi, kratko igro pa so pripravili tudi skavti, ki so ob 'tabornem ognju' obujali spomine na božičevanje v slovenskih planinah. Po prebranih voščilih, ki so jih dobili z vseh koncev sveta, je sledila nova Kunčičeva igra, na koncu pa so dekleta, ki so obiskovala gimnazijo, zapela nekaj starih slovenskih božičnih pesmi. Po koncu božičnice je vsak taboriščnik dobil darilo vodstva. Vsi so tako dobili sadje in rokavice, učenci in dijaki nekaj šolskih potrebščin, vsi otroci tudi kos čokolade, najmlajši pa so dobili tudi igračo. Tistim, ki so bili v taborišču odgovorni za najtežja fizična dela, je vodstvo primaknilo tudi 40 ameriških cigaret. Opolnoči je sledila še polnočnica, pri kateri je pel pevski zbor.⁴⁹⁴

Na cvetno nedeljo (nedelja pred veliko nočjo) so imeli blagoslov butar in oljčnih vejic, na veliki petek so se mnogi udeležili teoforične procesije,⁴⁹⁵ ki je bila v mestu. Na veliko soboto so imeli v taborišču procesijo, ki so se je udeležili tudi Poljaki in katoliški Albanci, procesijo pa je spremljalo pritrkavanje pritrkovalcev iz Rovt. Na veliko noč je vsakemu taboriščniku posebej prišel voščiti lepe praznike taboriščni vodja.⁴⁹⁶ Procesijo so imeli

493 Albergo Bagni in Barletta, str. 141–142.

494 Zedinjena Slovenija, 1. 1. 1947, str. 7.

495 Teoforična procesija je procesija, kjer nosijo moštranco, v kateri je hostija. Procesija v Barletti je bila zanimiva zato, ker so del spreveda predstavljali člani moških bratovščin, ki so za to priložnost nosili svoje uniforme, tisti, ki so nosili v procesiji križe, so bili bos, z zastrtimi obrazi, na glavi pa so imeli trnje.

496 Zedinjena Slovenija, 11. 4. 1947, str. 3.

tudi na praznik sv. Rešnjega telesa, trajala pa je skoraj uro in pol. Za procesijo so v taborišču postavili štiri oltarje (enega je uredilo ambulantly osebje, enega taboriščne starešine, dva pa stanovalci obeh blokov, kjer so živeli Slovenci). Na ta dan katoličanom v taborišču ni bilo treba delati.⁴⁹⁷

Kulturno življenje

Kot že omenjeno, je bila velika večina odraslih taboriščnikov zaposlena z delom in gradnjo bolnišnice (tako v Traniju kot v Barletti), zaradi česar je bilo v slovenski skupnosti bolj skromno tudi kulturno življenje. Toda ne glede na to so se vsi trudili, da bi vsaj del prostega časa namenili vključevanju v različne kulturne dejavnosti. Marijan Marolt je v pregledu kulturnih dejavnosti slovenskih beguncev v Italiji napisal, da »za redne pestre nastope tudi med Slovenci samimi ni bilo povsod prave volje, razen kadar je potreba tako nanesla: če je prišel papežev odposlanec, ali če je kak praznik kot n. pr. božič, terjal, da se zberejo k skupnemu praznovanju. Tudi časa je bilo manj, ker so bili skoraj vsi zaposleni.«⁴⁹⁸

V taborišču je bila gledališka dvorana, ki so jo že pred prihodom Slovencev uredili Poljaki. Gledališki krožek je v tej dvorani pripravil nekaj gledaliških predstav, ki so si jih ogledali tudi pripadniki drugih narodov. Tako so med drugim na pustno nedeljo leta 1947 pod vodstvom dr. Milana Pavlovčiča, ki je prevzel režijo in tudi odigral glavno vlogo, uprizorili Linhartovo Ta veseli dan ali Matiček se ženi, ki je bila med taboriščniki zelo dobro sprejeta, čeprav »bi lahko edino nastopi večjih skupin morda potrebovali še nekaj časa, a kaj ko čas ne čaka«. Pavlovčič je v igri ohranil celoten izvorni tekst, »odstranil je le nekaj germanizmov«. Sceno za igro je izdelal Volovšek, Osana je uredil glasbo, medtem ko so kostume pod vodstvom gospe Mežan

497 Zedinjena Slovenija, 10. 6. 1947, str. 3.

498 Marolt, Kulturno delo v italijanskih taboriščih, str. 135.

sešile slovenske taboriščnice.⁴⁹⁹ Predstavo so ponovili na pustni torek, z njo pa so 2. marca gostovali tudi v Traniju, taboriščniki iz Tranija pa so nato z igro Trije vaški svetniki vrnili obisk v Barletti.⁵⁰⁰

Prosvetnih večerov je bilo v Barletti le še peščica, prav tako predavanj, vendar ta niso bila organizirana v gledališki dvorani, temveč v prostorih šole.⁵⁰¹

Za Miklavžev večer in za božičnico je Mirko Kunčič napisal nekaj novih iger, pod njegovim vodstvom pa so pripravili tudi poseben božični program. Miklavžev večer je bil v taborišču zelo uspešen, prav tako je bila skoraj polna dvorana (skupina Poljakov, ki je sicer že kupila karte za predstavo, je morala na hitro oditi), predstavo pa so si ogledali tako Slovenci kot tudi ostali taboriščniki (Albanci, Hrvati, Srbi). Trajala je dve uri in pol, na sporedu pa so bili pevske in glasbene točke, dva prizora, ki so ju zaigrali otroci, ter dve otroški igri. Ob koncu predstave je otroke obiskal tudi sveti Miklavž. V tem delu večera so dvorano zapustili tisti taboriščniki, ki so bili muslimani, z opravičilom, »da jim vera ne dovoljuje prisostvovati katoliškim obredom.«⁵⁰²

Pod Kunčičevim vodstvom so jeseni 1947 pripravili judovski večer, ki je prav tako požel velik uspeh. S kulturnim programom so se predstavili tudi ob prihodih pomembnejših delegacij, ki so prišle v taborišče.

V taborišču je delovala tudi Y. M. C. A, v okviru katere je nastal lutkovni oder. Pri tem se je zelo zavzel in angažiral ing. Dušan Svetlič, ki je napisal nekaj iger, v taborišču pa so uprizorili njegovo igro Čarovnik Kofe-drež, konec marca 1947 pa tudi njegovo Jurček in povodni mož.⁵⁰³

Tudi tu je delovalo pevsko društvo, ki ga je vodil duhovnik Stanko Jazbec. Pod njegovim vodstvom je deloval moški, mešani in mladinski zbor. Zbor je redno pel pri maši, imel pa je tudi

499 Zedinjena Slovenija, 25. 2. 1947, str. 3.

500 Podrobnejši opis gostovanja so objavili v Zedinjeni Sloveniji, 7. marca 1947.

501 Zedinjena Slovenija, 15. 2. 1947, str. 3.

502 Zedinjena Slovenija, 13. 12. 1946, str. 3.

503 Zedinjena Slovenija, 15. 2. 1947, str. 3; 30. 3. 1947, str. 10.

Moški pevski zbor v Barletti
(arhiv: Miha Smersu)

kar nekaj uspešnih pevskih nastopov, med katerimi je še posebej izstopal koncert, ki so ga priredili skupaj z violinistom A. Šoncem. 30. aprila 1947 so pripravili koncert slovenskih pesmi, na katerem je moški pevski zbor prvič nastopil v enotnih oblekah, kar je bila predvsem zasluga namestnika taborišča stotnika Nobbsa. Koncerta so se udeležili tudi taboriščno vodstvo iz Tranija, številni domačini, profesorji barleške gimnazije pa tudi predstavnik mesta Barletta. Na koncertu so izvedli naslednje pesmi: Adamičevo V gozdu, Adamičevi priredbi dveh narodnih pesmi Pomlad in Oj, kukav'ca je kukala ter Ocvirkovo Eno samo tiho rožo. Notar Šonc je ob spremljavi Glavana na harmoniju na violino odigral tretji stavek Vivaldijeve sonate v D-duru. Nato je nastopil ženski pevski zbor in zapel dve belokranjski narodni Na Jurjevo in Da bi jaz znala, k'teri je moj, obe v priredbi Louisa Adamiča, nato pa Sirote z Bajukovo harmonizacijo ter Vodopivčevo Svarjenje. Moški pevski zbor je zapel še venček koroških narodnih v Kernjakovi priredbi, Vodopivčevo Ob večerni uri ter Foesterjevo Planinska. Nato sta Glavan in Šonc zaigrala še Händlovo Largo, za zaključek pa je mešani pevski zbor zapel

Vodopivčevo Kmečka pesem in Premrlovi Slovenska govornica in Zdravica. Da bi tudi tuji gostje razumeli vsebino slovenskih pesmi, so vsako pesem pred izvedbo na kratko predstavili v italijanščini.⁵⁰⁴

Zbor je z Vodopivčevo mašo Misa in honorem s. Vincentii a Paolo pel tudi v največji barleški cerkvi ter požel zelo veliko navdušenja, še posebej sopranistka Fani Maček, ki so ji verniki že med petjem (in to v cerkvi, kar je bilo za Slovence nepredstavljivo) ploskali.⁵⁰⁵ Pevskemu zboru so zato, da bo lahko vadil, domačini iz Barlette podarili harmonij.⁵⁰⁶

Taboriščniki so hodili na različne izlete, predvsem v mesto in okoliške kraje, ter si ogledovali znamenitosti, ki so jih ti kraji ponujali. Tako so med drugim obiskali razvaline v Cannah, kjer so Kartażani pod vodstvom Hanibala v drugi punski vojni premagali rimsko vojsko, Castel del Monte, kjer je nekoč imel svojo rezidenco Friderik II., obiskali so številne cerkve, zelo radi pa so tudi zašli v umetnostno galerijo v Barletti.

Šport

Tako kot druge so se seveda tudi tu taboriščniki vključevali v različne športne dejavnosti. Večinoma so potekale v okviru t. i. Nobbs kluba. Zaradi večine moškega prebivalstva so v taborišču imeli kar nekaj nogometnih ekip, zelo prizadevna sta bila športna kluba Policaj in Šofer, imeli pa so tudi športni klub Zajemalka, ki so ga sestavljali predvsem kuharji. Slovenski pevci so se povezali v klub Nota.⁵⁰⁷

Taboriščniki so se udeležili tudi tridnevne olimpijade, ki so jo v začetku julija 1947 organizirali v Traniju. Taboriščniki iz Barlette so bili zastopani v naslednjih disciplinah: v namiznem

504 Zedinjena Slovenija, 6. 5. 1947, str. 3.

505 Marolt, Kulturno delo v italijanskih taboriščih, str. 135–136; Zedinjena Slovenija, 11. 5. 1947, str. 4.

506 Zedinjena Slovenija, 7. 12. 1946, str. 3.

507 Zedinjena Slovenija, 22. 6. 1947, str. 7.

Šport je bil med taboriščniki zelo priljubljen.⁵⁰⁸

tenisu, v šahu in nogometu, tekmovali pa so tudi v lahkoatletskih disciplinah. Na olimpijadi so v odbojki tekmovala tudi dekleta ter šolska mladina.⁵⁰⁸

⁵⁰⁸ Zedinjena Slovenija, 7. 7. 1947, str. 3.

SLOVENCİ V DRUGIH TABORIŠČIH

Riccione

Taborišče Riccione je bilo od Riminija, italijanskega obmorskega mesta, oddaljeno dvanajst kilometrov. Slovence, večinoma tiste, ki so prebežali iz Primorske, so skupaj s Poljaki nastanili v opuščeni depandansi Mussolinijeve vile. Zanimiva je opomba v Zedinjeni Sloveniji septembra 1945, ko so napisali, da okoli 40 do 50 slovenskih beguncev, ki so bili pred tem v taborišču Forliju, ni želelo priti v Servigliano, temveč so se odločili za Riccione,

»kakor da bi bili mi krivi, da smo sploh prišli v to taborišče in da barake še niso urejene. Sicer so pa gotovi krogi tako stalno ponavljali želje in prošnje, da bi prišli Slovenci v kraj, kjer bodo klimatske razmere odgovarjale našim domačim. Sedaj se je to zgodilo, o čemer se je že vsak lahko prepričal, kar je že sedaj tu prav tako mraz, kakor pri nas doma. Sedaj je pa kar naenkrat 'planinski zrak' dober samo za 'rajo', sama gospoda pa mora na morje.«⁵⁰⁹

509 Zedinjena Slovenija, 14. 9. 1945, str. 4.

V taborišču je bilo maja 1946 skupaj 416 taboriščnikov,⁵¹⁰ od tega okoli 300 Slovencev⁵¹¹ (22 otrok), večinoma iz Goriške in s Krasa.⁵¹² Konec februarja 1947 je bilo vseh taboriščnikov 327, in sicer 282 Slovencev, 29 Rusov, osem Turkov, šest Italijanov, dva Čeha in dva Nemca.⁵¹³ V taborišču je bilo še posebej poskrbljeno za otroke, saj so ti poleg redne hrane dodatno dobivali zjutraj skodelico mleka in dva bela prepečenca, opoldne skodelico mleka in 56 gramov sladkorja in 28 gramov marmelade.⁵¹⁴

Prvi vodja taborišča je bil Anglež Lambert, prvi predsednik slovenskega taboriščnega odbora pa Leopold Kemperle, nekdanji član odbora pokrajinske SLS za Primorsko, urednik Gospodarskega lista ter tesen sodelavec Janka Kralja.⁵¹⁵ O tem, kakšne razmere so bile v taborišču ob prihodu, je pisal eden izmed taboriščnikov svoji sestri, ki je bila v Serviglianu:

»Stanujemo vsi v hotelu 'Zazari'. Z g. N. sva imela do sedaj svojo sobo, danes pa smo se morali vsi stisniti, nas je šest v sobi. Sicer pa je tu stanovati neprijetno. V hotelu je življenje za nas mučno: nekaj primorskih deklet in Ljubljancev pleše vse večere po veži in po hodniku ob glasnem trušču harmonike. Tudi po kosilu plešejo. Hrana je še dobra. Obroki obilnejši kot v Forliju, brez marmelade in sadja, kruha malo. Draginja je tu huda. Jabolka, hruške in grozdje po 50–60 lir, slabša jabolka po 35 lir. Luči in vode ni, stranišča ni v hiši. Tudi to človeku jemlje dobro voljo.«⁵¹⁶

510 UNRRA, S-0527-0997, Education and Recreation, Analysis of population in camps by age and sex, 4. 5. 1946. Glede na to poročilo je bilo maja 1946 v taborišču šest otrok mlajših od enega leta, 21 otrok je bilo starih do šest let, 21 otrok od sedem do 14 let (11 fantov in 10 deklet), 18 jih je bilo starih med 15 in 18 (12 fantov in šest deklet), starejših od 18 pa je bilo 350 taboriščnikov (214 moških in 136 žensk).

511 UNRRA, S-0527-0998, Number of DP in Camps, Reports, dopis dr. Mihe Kreka D.P. Sub commission, Rim, 18. 5. 1946. V tem taborišču je bil tudi dr. Tine Debeljak.

512 Koledarček slovenskih emigrantov 1946, str. 65.

513 UNRRA, S-0527-0983, Camps Operations, Lists of D. P's in Camps (Camps population). Camps population weekly report, 24. 2. 1947. V seznamu je sicer navedeno, da gre za Jugoslovane, toda glede na pretekle številke in podatke lahko sklepamo, da so bili to Slovenci. Seznam vsebuje tudi podatke o tem, koliko taboriščnikov je bilo mlajših od 14 let (koliko deklet in koliko fantov).

514 Zedinjena Slovenija, 18. 11. 1945, str. 4.

515 Revolucionarno nasilje na Primorskem, str. 29.

516 Zedinjena Slovenija, 15. 9. 1945, str. 4.

Čeprav je bil očitno prvi vtis o taborišču slab, pa je bilo življenje v njem eno prijetnejših glede na druga taborišča. Hotel je bil vendarle cel, taboriščnikom ni bilo treba popravljati oken in mašiti prepišnih lukenj, poleg tega pa je bil hotel postavljen ob peščeni plaži, ki je bila del znanega predvojnega letovišča. Problem so povzročale predvsem slabe sanitarije, zaradi česar je bilo med taboriščniki ob zdravstvenih pregledih občasno ugotovljenih več kožnih bolezni.⁵¹⁷

Kasneje, ko se je večina Primorcev iz tega taborišča odločila, da se vrne nazaj v Trst in Gorico, med njimi tudi dotedanji vodja taboriščnega odbora Kemperle, je vodenje odbora prevzel ing. Ladislav Bevc, za njim pa še prof. Jože Kessler,⁵¹⁸ ki je v Riccione prišel iz Špitala, in dr. France Zupan.⁵¹⁹ V Riccione so za krajši čas prišli tudi člani Narodnega odbora.⁵²⁰

Vodenje taborišča je po Lambertovem odhodu prevzel prav tako Anglež, komandant Hartley Chase, in za njim Caringher. Taborišče je za tem še dvakrat zamenjalo vodstvo. Caringherja, za katerega taboriščniki niso našli lepe besede, je nasledil Američan, major Brown, njega pa ameriški stotnik Sampson. Oba Američana sta bila Slovincem v taborišču zelo naklonjena.

Taborišče je bilo 22. avgusta 1947 razpuščeno, slovenske taboriščnike pa so preselili v Bologno, Reggio Emilio in v Senigalijo.⁵²¹ Iz Riccioneja je v Senigalijo, taborišče št. 9, že junija 1947 prišlo 63 ljudi (družine), od tega 19. junija 34 ljudi in 23.

517 UNRRA, S-0527-1004, Ancona Camp Group, Monthly Report for Period Ending 20 May 1946, str. 2.

518 Jože Kessler je bil v Ljubljani urednik Slovenskega doma in tajnik Slovenskega novinarskega društva. Po kratki bolezni je umrl 7. maja 1956 v Argentini, kamor je emigriral. Ob smrti so na njegovo krsto položili slovensko zastavo, v grob pa položili tudi kamen s Triglava kot spomin na slovensko zemljo. Kunčič, Jožetu Kesslerju na grob, str. 1.

519 France Zupan je bil rojen leta 1907 v Kovorju. Leta 1932 je diplomiral iz geografije na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Bil je član uredniškega odbora časopisa Slovenski narod in Slovenski dom. Po osvoboditvi se je umaknil v Trst, kjer je do smrti leta 1958 učil na nižji srednji šoli, nekaj let pa tudi na liceju France Prešeren. Je avtor in soavtor več zemljepisnih učbenikov, iz angleščine in nemščine pa je prevedel številne radijske igre. SBL, France Zupan.

520 Taborišče v Riccione v Riccione, str. 154–155. Geržinič v svojih spominih sicer omenja, da se je v Riccioneju že čutila manjša odzivnost Narodnega odbora in odsotnost SLS. Geržinič, Od Save, str. 279.

521 Taborišče v Riccione, str. 155.

junija še 29 taboriščnikov. Družine iz Riccioneja so v senigalskem taborišču naselili v stanovanjske prostore, kjer so bili pred tem pevski prostori. Senigalski taboriščni odbor je nove taboriščnike tudi pozdravil: »Taboriščni odbor iskreno pozdravlja vse rojake in rojakinje, ki so včeraj in danes prispeli v naše taborišče in postali člani naše skupnosti. Želimo jim, da bi se med nami počutili kot bratje in sestre, da bomo tako vsi skupaj lažje prenašali dnevne težave in skrbi in kot ena družina složno in z zaupanjem šli nasproti bodoči usodi.«⁵²²

Slovenci so v taborišču imeli svoj pevski zbor, ki sta ga vodila gospod Curk in gospod Jenko. Zbor je gojil predvsem cerkveno petje, saj je vsako nedeljo pel pri maši v župnijski cerkvi. Poleg zbora je Jenko skupaj z Vojnovičem vodil še jazz orkester.⁵²³

V Riccioneju je marca 1946 gostoval Emigrantski pevski zbor Slovenija. Koncert je pripravila tamkajšnja Y.M.C.A., ki je vabila natisnila v obliki plakatov v štirih jezikih. Koncert je bil v vojaškem gledališču, udeležili pa so se ga tako Slovenci kot angleška, italijanska in poljska publika.⁵²⁴

Poleg petja so pozornost posvečali tudi gledališču. Pri tem sta bila zelo požrtvovalna Vlado Gorazd in njegov sin Hotimir. Skrbela sta za odrsko opremo, oba pa sta bila tudi odrska slikarja. S svojim delom sta spodbujala tudi druge, da so v taborišču razvijali gledališko dejavnost. Pod vodstvom Eme Kessler Blejec ter ob pomoči gospoda Gostiše so v taborišču uprizorili Sneguljčico, Pepelko, Postruška, Zgubljenega in spet najdenega moža ter izvirno delo Cirila Kočevarja z naslovom Življenje v kampu, ki je bilo napisano v taborišču.⁵²⁵

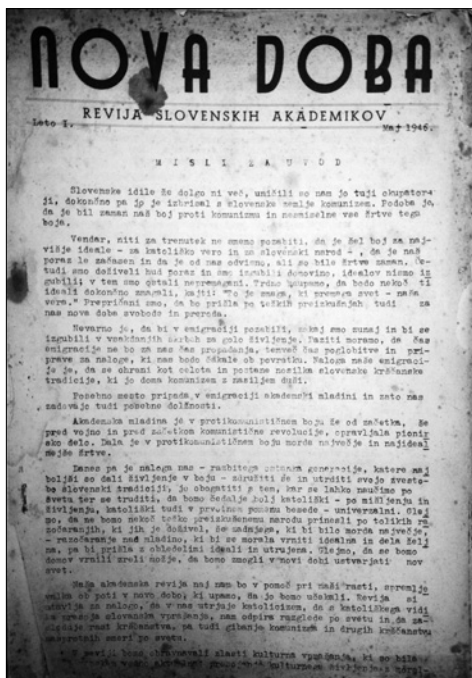
V taborišču so, tako kot slovenski taboriščniki drugod, ob pomembnejših praznikih in obletnicah organizirali različne akademije.

522 Zedinjena Slovenija, 20. 6. 1947.

523 Marolt, Kulturno delo v italijanskih taboriščih, str. 136.

524 Zedinjena Slovenija, 16. 3. 1946, str. 3.

525 Marolt, Kulturno delo v italijanskih taboriščih, str. 136.

Nova doba - revija slovenskih akademikov

Slovenski taboriščniki so kmalu po prihodu začeli izdajati svoj list z naslovom Slovenski glas, vendar je taboriščno vodstvo kasneje njegovo izhajanje prepovedalo. Za otroke so začeli izdajati list Begunčkova lučka, toda izšlo je le šest števil. V taborišču so redno prebirali tudi časopis Zedinjena Slovenija.

Tako kot v drugih taboriščih je bil tudi tu šport ena od pomembnih oblik sproščanja in rekreacije. Že sredi novembra 1945 so se taboriščniki iz Riccioneja udeležili športnega dne, ki ga je organiziralo servigliansko taborišče. Ekipa iz Riccioneja je tekmovala v nogometu, na tekmo pa so se športniki »z resnimi treningi pripravljali na ta dan«. Prav tako je v Serviglianu gostovala ekipa, ki je tekmovala v namiznem tenisu. V tej tekmi je na strani slovenskih taboriščnikov iz Servigliana tekmoval tudi taboriščni vodja Flood, ki je bil navdušen igralec te igre in je tudi

omogočil športni dan. Poleg teh dveh disciplin so tekmovali še v odbojki.⁵²⁶ Povratna tekma je bila v začetku decembra. 30. novembra so tako serviglianski športniki odšli v Riccione. Najprej je bila tekma v odbojki, na kateri so zmagali gostitelji, nogometna tekma pa se je končala neodločeno.⁵²⁷

Jesi

Taborišče Jesi je bilo postavljeno na poti med Ancono in Rimom, in sicer v bližini mesta Jesi. Do taborišča je iz mesta vodila strma cesta, ki pa je bila lepo urejena in je imela tudi drevo-red. Taborišče je lahko sprejelo okoli tisoč petsto taboriščnikov, januarja 1946 naj bi bilo v njem okoli tisoč ljudi.

Taborišče je bilo razdeljeno na tri dele, na kamp A, B in C, vsa tri taborišča pa so bila nameščena okoli nekakšnih graščinskih stavb, ki so bile postavljene na grič, okrog njih pa barake. Poveljstvo zavezniških oblasti v Anconi je taborišče Jesi ocenilo kot »good accommodation«.⁵²⁸ V taborišču A naj bi bili predvsem Dalmatinci z družinami, v B naj bi bili jugoslovanski mornarji, ki so bili med vojno večinoma zaposleni v RAF in »so že po tri ali več let zdoma in se zaradi sedanjega režima v Jugoslaviji ne marajo vrniti domov«. Med njimi naj bi bilo tudi nekaj slovenskih častnikov. V taborišču C so bili v večini Srbi.⁵²⁹ Slovenci so bili nastanjeni v taborišču A, ki naj bi bilo tudi najlepše urejeno, vendar kljub temu ni zagotavljalo posebnega udobja. Barake so bile namreč iz valovite pločevine, tako da jih je podnevi sonce ogrevalo do neznosne vročine, ponoči pa se je v njih tako shladilo, »da smo se morali pokriti z vsem mogočim«.⁵³⁰

V osrednjem slovenskem taboriščnem dnevniku so v začetku januarja 1946 zapisali, da naj bi bilo v taborišču okoli 50

526 Zedinjena Slovenija, 17. 11. 1945, str. 4.

527 Zedinjena Slovenija, 4. 12. 1945, str. 3.

528 UNRRA, S-0527-0832, Camps, D. P., Notes on 'Centers' in Italy with estimated Winter Capacity, 11. 10. 1945.

529 Strgar, Šolstvo in prosvetno-kulturno delo v Italiji, str. 87.

530 Družina Bajlec, neobjavljeni spomini.

ljudi. Enako številko omenja tudi Milica Strgar, medtem ko v istem časopisu konec februarja 1946, torej le slaba dva meseca po prvi objavi, zapišejo, da je v tem taborišču okoli 200 Slovencev, vendar gre verjetno le za tipkarsko napako. Tudi Marijan Marolt je namreč v pregledu kulturne dejavnosti v Italiji navedel, da Slovenci v tem taborišču niso nikoli prekoračili števila petdeset.⁵³¹ Večina Slovencev je bila kasneje preseljena v taborišče v Traniju. V Jesiju je bilo junija 1946 sicer 1.011 Jugoslovanov.⁵³²

Največje taborišče je bilo taborišče C, ki je stalo na t.i. 'Colle olivo'. V tem delu so bili tudi prostori za ljudsko šolo in gimnazijo ter pravoslavna kapela. Ne glede na to je bila glavna uprava, v kateri je imelo sedež angleško taboriščno poveljstvo, v taborišču B. Tu so bili tudi vozni park, ambulanta, bolniška kuhinja in katoliška kapela. Vsak del je imel svojo kuhinjo, pri čemer so Slovenci skrbeli za kuhinjo v taborišču A, zato naj bi bila to tudi »najboljša kuhinja v taborišču«, saj so se Slovenci pri kuhi vedno še posebej izkazali (kar bo verjetno kar držalo, glede na to, da so v večini taborišč kuhinjo prepustili slovenskim beguncem). Otroci so prejeli tudi dodatek k hrani. Vsako taborišče je imelo svojo kantino, prav tako pa je imelo zagotovljeno stalen dostop do vode, dovažati so jo morali zgolj za potrebe kuhinje.

Moški so večinoma stanovali v lesenih barakah, družine pa so nastanili v zidane stavbe. Zdravstveno stanje taboriščnikov je bilo zadovoljivo, smrtnost je bila zelo nizka, prav tako večinoma niso imeli tipičnih taboriščnih bolezni (garje, kraste itd.). V taborišču je deloval slovenski zobozdravnik dr. Omahen, ki je bil sicer pristojen za več taborišč.

Čeprav je bilo Slovencev v taborišču najmanj, so ti uživali splošen ugled in spoštovanje, kar se je kazalo tudi v tem, da so skoraj vsi zasedali kakšno funkcijo. Tako je bil za policijskega poveljnika vseh treh delov taborišča (vsako taborišče je imelo

531 Zedinjena Slovenija, 3. 1. 1946, str. 4; Zedinjena Slovenija, 26. 2. 1946, str. 3; Strgar, Šolstvo in prosvetno-kulturno delo v Italiji, str. 87; Marolt, Kulturno delo v italijanskih taboriščih, str. 136.

532 UNRRA, S-0527-0998, Number of DP in Camps, Camps weekly report, 15. 6. 1946.

namreč še svojega policijskega vodjo) imenovan Slovenec Marinčič, predsednik vseh treh taborišč pa je postal slovenski taboriščnik Ponikvar. Vodja taborišča je bil J. F. Pringle, predsednik taborišča A mornariški poročnik Tomasco, taborišča B mornariški poročnik Roški, v C pa mornariški poročnik Kahn/Kohn.⁵³³

Katoliška kapela je bila urejena v taborišču B, duhovno oskrbo za vse katoličane pa je v taborišču prevzel slovenski salezijanski duhovnik Ciril Demšar, ki je imel v taboriščni kapeli vsak dan mašo za begunce. Podatek, da je prevzel skrb za vse katoličane, ne samo za slovenske, govori o tem, da v taborišču očitno ni bilo drugih katoliških duhovnikov oz. da jih je primanjkovalo. Prav zaradi tega so ga vsi katoličani v taborišču zelo lepo sprejeli. Ne glede na to pa so v poročilu o verskem stanju v taborišču ugotavljali, da so ljudje versko zelo mlačni, saj je od 200 katoličanov, kolikor jih je bilo v taborišču, ob nedeljah prišlo k maši zgolj 20 do 30. Za pravoslavne vernike so v taborišču pod vodstvom paroha skrbeli štirje.⁵³⁴

V taborišču je bilo nekaj porok ter precej rojstev, pri čemer so se večinoma rodile deklice. Ali se je zgodila kakšna poroka Slovenca ali Slovenke iz dostopnih gradiv ni mogoče ugotoviti, prav tako ne, ali se je rodil kakšen slovenski otrok. Morda velja omeniti še dogodek, ki se je zgodil v mestni bolnišnici. Tam je namreč umrlo dekle, o smrti katere je bilo obveščeno tudi taboriščno vodstvo, saj je bila pokojnica Jugoslovanka. Po poizvedovanjih so nato izvedeli, da živi v od Jesija 17 km oddaljenem kraju še več deklet, starih med 8 in 15 let, ki so jih v času druge svetovne vojne Italijani iz Jugoslavije pripeljali v razne fašistične zavode. Tu so jim nato prepovedali rabo domačega – maternega jezika, tako da je večina deklet nanj pozabila. Prav tako, še posebej mlajše, niso niti vedele, od kod so prišle in kdo so njihovi svojci. Na smrt tega dekleta, ki je bilo staro 15 let, ter na usodo drugih je taboriščno vodstvo opozorila italijanska usmiljenka.⁵³⁵

533 Zedinjena Slovenija, 26. 2. 1946, str. 2.

534 Zedinjena Slovenija, 26. 2. 1946, str. 2.

535 Zedinjena Slovenija, 27. 2. 1946, str. 3.

Tudi v tem taborišču so taboriščniki poskrbeli za raznoliko kulturno ponudbo, pri čemer Slovenci zaradi majhnega števila niso mogli delovati samostojno, temveč so se pridružili Srbom, ki so zaradi močne številčne prevlade imeli vodilno vlogo na tem področju med taboriščniki. Kljub temu so slovenski taboriščniki po svojih močeh prispevali k delu za kulturo. Kulturno življenje se je večinoma dogajalo v veliki gledališki dvorani, ki je bila v taborišču C. Tu so taboriščniki večkrat uprizorili različne gledališke igre, imeli pa so tudi svoj orkester, ki ga je vodil Slovenec Čemažar.⁵³⁶ Večkrat so priredili kakšno zabavno ali plesno prireditev. Za kulturno delo v taborišču so skrbeli tako gledališka družina, dijaški klub kot tudi klub kralja Petra II. ter druge.⁵³⁷ Slovenci so pripravili miklavževanje, ki so se ga udeležili tudi taboriščniki drugih narodnosti, redno pa so prejeli časopis Zedinjena Slovenija.

Slovenski simboli, posebej trobojnica, so bili pri nastopih Slovencev nepogrešljivi.

536 Marolt, Kulturno delo v italijanskih taboriščih, str. 136.

537 Zedinjena Slovenija, 26. 7. 1946, str. 3.

Tudi tu so se taboriščniki radi ukvarjali s športom, še posebej priljubljeni so bili nogomet, odbojka in namizni tenis. Taboriščni referent za šport je bil Slovenec Petrovič. Večkrat so gostili slovenske športnike iz Servigliana, s katerimi so odigrali različne tekme.⁵³⁸ Eno takih srečanj so imeli 12. maja 1946. Dopoldne so imeli nogometno tekmo, na kateri je zmagalo moštvo iz Jesija, popoldne pa je bil na vrsti namizni tenis, pri katerem so iz vsakega taborišča sodelovali trije tekmovalci. Na koncu dneva so se pomerili še v odbojki, kjer je bila »igra res lepa in ji je prisostvovalo veliko taboriščnikov, ki so jo spremljali z živim zanimanjem«. Ob skupni večerji je vse zbrane nagovoril tudi Petrovič in izrazil željo, »da bi se športni stiki med taboriščema še povečali«. Povratna tekma je bila 26. maja 1946.⁵³⁹

Taboriščniki so se radi pomerili tudi v šahu. Šahisti so tako pogosto sodelovali na šahovskih tekmah »doma« in v drugih taboriščih.⁵⁴⁰

Lammie Camp

Septembra 1944 se je v bližini Neaplja v Anversi znašlo okoli 800 slovenskih fantov, ki so bili v času druge svetovne vojne mobilizirani v nemško vojsko, nato pa so iskali zatočišča pri zaveznikih. Nekateri med njimi so bili predhodno kot nemški vojaki zaprti v italijanskih taboriščih ali pa so bili v Italijo tudi internirani. Večina si je kasneje poiskala zaposlitev znotraj RAF, nekateri pa so se vrnil v domovino.⁵⁴¹ Še pred koncem vojne je jugoslovanska oblast med drugim zahtevala vrnitev Jugoslovancev, ki so se zaradi različnih razlogov znašli v Italiji, tudi v taboriščih; predvsem tistih, ki naj bi med vojno kolaborirali, delovali proti partizanskemu gibanju ali pa se niso hoteli priključiti partizanom. Tisti, ki se ne bi želeli vrniti v domovino,

538 Zedinjena Slovenija, 12. 5. 1946; 10. 7. 1947.

539 Zedinjena Slovenija, 16. 5. 1946.

540 Zedinjena Slovenija, 29. 7. 1947.

541 Kokalj Kočevar, Mobiliziranci v nemško vojsko, str. 289–291.

naj ne bi bili upravičeni do kakršne koli pomoči Unrre ali katere koli druge organizacije.⁵⁴² Kljub temu je okoli štiristo Slovencev ostalo in skupaj so bili poslani v Lammie Camp⁵⁴³ pri Neaplju (predvsem iz Štajerske in Gorenjske). Taborišče je vodil Anglež, stotnik Bat, bilo pa je dobro urejeno ter preskrbljeno, saj so bili v njem tudi britanski demobilizirani vojaki, ki so se od tod vračali nazaj v Anglijo. Taboriščniki so bivali v šotorih, ki so bili zelo dobro opremljeni, na razpolago pa so imeli tudi kino, gledališče, restavracije in različne klube, urejene v različnih kolibah. Ne glede na urejenost pa je vendarle prihajalo do razlik. Tako so bili najboljši šotori in kolibe namenjeni izključno Britancem.⁵⁴⁴

Slovenci, nekdanji mobiliziranci, so se v tem taborišču organizirali v 2. bataljon 1. kraljevega pešpolka, ki ga je vodil mariborski trgovec Perhavec, ki je prišel v taborišče z družino. Tako kot drugod so tudi tu slovenski fantje imeli svojega vojaškega kurata. Z njimi je bil Ignacij Kunstelj,⁵⁴⁵ ki je v taborišče prišel konec januarja 1945. Takole pa se je tistega časa spominjal nekdanji taboriščnik Franc Lobnik:

»Kmalu smo se preselili v znani Lamie Camp blizu Neaplja, kjer je že bilo večje število Slovencev in četnikov. Skupaj nas je bilo nad tisoč, razdeljeni pa smo bili v čete in bataljone. Imeli smo tudi slovenske oficirje, komandant pa je bil polkovnik Perhavec, bivši mariborski lekarnar. Med slovenskimi oficirji so bili Bradaška, Pirnat, Bat in drugi. Naš kurat je bil delaven duhovnik Ignacij Kunstelj, pravoslavni pa so tudi imeli svojega duhovnika. V taborišču smo opravljali razna vojaška opravila. Na straži je le malokdo imel puško, večinoma smo imeli le bat, pač po angleški navadi. Ni nam bilo slabo, mučila pa nas je negotovost, kaj bo z nami. Že v taborišča Gruma-Apula, Eboli in posebno

542 UNRRA, S-0527-0841, Yugoslav DP, dopis namestnika jugoslovanskega delegata svetovalnemu svetu za Italijo, 4. 3. 1945.

543 Taborišče je dobilo ime po majorju J. C. Lammieju, ki je padel 1. aprila 1945.

544 Borštnik, Moj čas, str. 92.

545 Ignacij Kunstelj je bil kasneje eden od ustanoviteljev Zveze izseljenskih duhovnikov, ki je nastala leta 1951.

v Lamie Camp so prihajale razne komisije in angleški generali, pa o njihovih namenih in vtisih nismo nikoli ničesar izvedeli, najbrž niti ne naši oficirji. Domnevali smo, da nas imajo Angleži za rezervo, kajti še vedno je bila nevarnost za vojsko, po drugi strani pa tudi upanje mnogih, da bo prišlo do spopada Anglo-Amerikancev s Titovo vojsko zaradi tržaškega ozemlja. V tem primeru bi nas potrebovali, kaj drugega si nismo mogli misliti. V Lamie Campu so nas obiskale razne jugoslovanske osebnosti, ki so bile na visokih položajih pred vojno, med njimi tudi bivši minister dr. Miha Krek, ki nas je tolažil, da smo se znašli v tunelu, iz katerega še ni izhoda.«⁵⁴⁶

27. septembra 1946 je bilo vseh štiristo Slovencev preseljenih v taborišče Trani.⁵⁴⁷

Čeprav je šlo za taborišče, kjer je bila večina taboriščnikov nekdanjih vojakov, so se Slovenci zelo hitro povezali med seboj ter se trudili narediti na kulturnem področju vse, kar so razmere in možnosti dopuščale. Tako so pod vodstvom Janeza Plahute že 28. oktobra 1945 ustanovili pevski zbor Triglav, štirinajst dni kasneje pa je bil pod vodstvom Borisa Pavšerja ustanovljen še drugi pevski zbor, ki si je nadel ime Slovenec. Svoj prvi koncert Večer slovenskih pesmi so imeli februarja naslednje leto. Poleg teh prireditev so ob večjih praznikih pripravili tudi posebne akademije, kjer pa je bil poudarek bolj na petju in igranju.

V začetku decembra 1945 so Slovenci začeli izdajati svoj »kulturno-vzgojni satirični« stenski časopis z istim imenom, kot ga je imel prvoustanovljeni pevski zbor. Časopis Triglav je urejal Maks Planinc, za ilustracije v njem je skrbel Hotimir Gorazd.⁵⁴⁸ Planinc je za božič režiral tudi večjo prireditev, kasneje pa še igro Analfabet. 21. januarja 1946 so imeli tudi ustanovno

546 Lobnik, Oj, ti spomini, str. 3.

547 Strgar, Šolstvo in prosvetno-kulturno delo v Italiji, str. 87. Benedik sicer navaja, da naj bi bilo julija 1947 v taborišču še 580 Slovencev, vendar žal ni mogoče ugotoviti, iz kje je črpal podatek. Benedik, Slovenski duhovniki v Rimu, str. 89.

548 Marolt, Kulturno delo v italijanskih taboriščih, str. 131.

občno sejo kulturnega društva z naslovom Prosvetna sekcija 3. bataljona 1. kraljevega pešpolka. Za predsednika društva je bil izvoljen Franc Prelog. Naslednjo večjo prireditev so imeli na pustni večer, kjer sta poleg drugih nastopila tudi Maks Borštnik in Lipušček.

Po Kunstljevem prihodu so Slovenci poleg Triglava dobili še en časopis, in sicer dnevnik Naš list, ki so ga pošiljali tudi v druga taborišča, kjer je bilo Slovencev manj in jim razmere niso omogočale, da bi začeli s svojim časopisom. V listu, ki je bil tipkan, ne natisnjen, je bilo mogoče najti novice iz domovine in sveta.

Šah, ki so ga izdelali sami, je bil priljubljena igra med taboriščniki.

V taborišču je delovala tudi skupina godcev z imenom Domači godci, ki jo je februarja 1946 ustanovil Boris Pavšer in je poleg zabavnih sklad igrala tudi resnejše in zahtevnejše skladbe. Po posredovanju dr. Šaruge iz Rima so v taborišče dobili tudi nekaj slovenskih knjig, kar je predstavljalo podlago za ustanovitev tretjega odseka znotraj njihovega kulturnega društva, to je knjižnice. Da bi pridobili še več sredstev za nakup knjig, so organizirali dobrodelno tombolo, od dobička pa so kupili tudi velikonočne pirhe.⁵⁴⁹

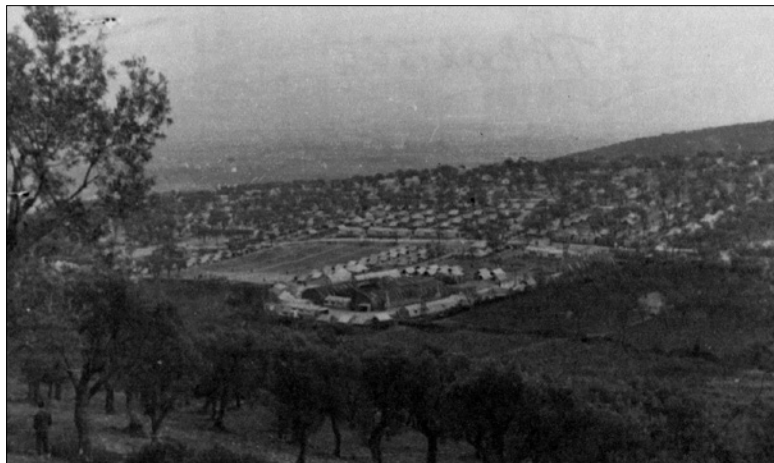
Eboli

Taborišče, ki je bilo za tiste čase moderno urejeno, je bilo od mesta Eboli, ki leži jugovzhodno od Salerno, oddaljeno nekaj kilometrov. Po vojni, septembra 1945, se je v njem znašlo okoli sedemsto Slovencev, predvsem nekdanjih primorskih domobrancev in štajerskih četnikov, med njimi pa je bilo tudi nekaj deklet in žena. Prvi so v taborišče prišli že 9. septembra, in sicer iz Forlija, število pa se je potem še spreminjalo. Julija 1947 naj bi bilo v taborišču še 382 Slovencev.⁵⁵⁰

Še pred prihodom glavnine so vse skupine v Eboli poslale svoje oglednike z namenom, da si novo taborišče ogledajo ter da jim pokažejo, kjer naj bi njihove skupine dobile svoj prostor. Prednost teh predhodnic je bila predvsem v tem, da so ob prihodu skupine njeni predstavniki že vedeli, kje bodo nastanjeni, kar je skrajšalo čas registracije in namestitve. Slovenska skupina je iz Forlija kot predhodnika poslala Janka Debeljaka, majorja primorskega domobranstva. Taborišče je bilo razdeljeno na dva dela: spodnji del je bil postavljen na ravnini, drugi pa na hribu. Debeljak je ob pregledu taborišča kaj hitro ugotovil, da bodo imeli tisti, ki bodo nastanjeni v dolini, v deževnem času težave z vodo. Pri upravi je zaprosil ter dosegel, da so Slovincem dovolili

549 Marolt, Kulturno delo v italijanskih taboriščih, str. 131.

550 Benedik, Slovenski duhovniki v Rimu, str. 89.

Taborišče v Eboliju
(arhiv Pavla Borštnika)

zasesti prostor na vrhu grebena, ki se je razprostiral nad spodnjim delom taborišča, medtem ko so se ostali taboriščniki (večinoma so bili to srbski in črnogorski četniki ter nekaj hrvaških beguncev) odločili za nastanitev v ravninskem delu taborišča. Debeljakova odločitev se je izkazala za pravilno, še posebej ob številnih nalivih in nevihtah, ki so jih doživeli v Eboliju.⁵⁵¹

Taboriščniki so bili nastanjeni v večjih vojaških šotorih, v taborišču je bilo tudi nekaj pločevinastih barak, ki pa so bile namenjene za taboriščno upravo, kapelo, kantino, v njih pa so organizirali tudi različna predavanja in izobraževanja. Čeprav se zdi nastanitev v šotorih na prvi pogled neudobna, pa je bila taka izbira zaradi ugodne (vroče) klime pravzaprav čisto sprejemljiva. Podrobnejši opis življenja taboriščnikov v Eboliju je v svojih spominih predstavil nekdanji slovenski četnik Pavle Borštnik, ki se je po koncu vojne skupaj z drugimi četniki umaknil v Italijo ter do izselitve v Ameriko živel v različnih taboriščih v Italiji in Nemčiji, tudi v Eboliju. Tako je med drugim zapisal:

551 Borštnik, Moj čas, str. 206. V taborišču je bilo okoli 25.000 ljudi.

»V dveh letih obstoja se je taborišče Eboli razvilo v pravo mesto. V dolini je bila ambulanta, kjer so delovali naši zdravniki in medicinske sestre; organizirana je bila popolna gimnazija in Britanci so poskrbeli, da so ji italijanske šolske oblasti priznale legitimni status, organizirana je bila ljudska univerza s predavanji in seminarji z vseh področij; delovala so tri gledališča v posebnih, za to zgrajenih in opremljenih barakah; pojavila se je cela vrsta športnih klubov, razne delavnice, tiskarna, kjer so natisnili angleško-srbski slovar; Srbska šumadijska divizija je imela godbo na pihala, ki se je po potrebi prelevila v godalni orkester /.../ Pojavila se je cela vrsta slikarjev, kiparjev in rezbarjev (ki so uporabljali oljkov les), pa tudi kopa drugih obrtnikov in umetnikov. Aktivnosti v taborišču so razcvetele, polagoma pa so pričeli Britanci formirati manjše oddelke, ki so jih pošiljali na območje Neaplja, kjer so pričeli likvidirati svoje postojanke, in jugoslovanski vojaki so pri tem opravljali stražarsko službo, ker se je število Britancev zaradi demobilizacije stalno krčilo. Taborišče samo je bila idealna koncentracija ljudi vseh zvrsti, poklicev in zmožnosti. Organizirane so bile aktivnosti vseh vrst, od gimnazije, ki so jo italijanske oblasti na pritisk Britancev priznale, do tiskarn, gledališč, ljudske univerze YMCA, športnih klubov, pevskih zborov itd. Vse to je ugasnilo aprila 1947. Zavezniki so z Italijo podpisali mirovno pogodbo in v smislu te pogodbe se je moralo iz Italije umakniti vse zavezniško vojaštvo. Ker smo bili pod vojaško upravo tudi mi, je to pomenilo tudi našo preselitev. Šli smo v britansko zasedbeno cono Nemčije, specifično v mesto Diepholz blizu Osnabrücka.«⁵⁵²

V taborišču je bila ustanovljena kulturna sekcija, katere člani so bili štirje Slovenci, ki so dobili naziv Tehnika Slovenske armade, v njej pa aktivno delovali Zvone Žitnik, po poklicu

552 Borštnik, Moj čas, str. 51–52; 220–221.

grafik, Hote (Hotimir) Gorazd, študent »z neomejenim talentom in izredno domiselnostjo«, ki je v taborišču zaslovel predvsem kot odličen ilustrator, podporočnik Tone Krois, prav tako ilustrator in kaligraf, in Pavle Borštnik.⁵⁵³

Slovinci so v taborišču ustanovili pevski zbor, ki ga je vodil Emil Savelli, deloval je dramski odsek, ki je v taboriščni kinodvorani uprizoril več iger, med njimi enodejanko Trije vaški svetniki Daria Niccodemija, Mrtvaški ples idr. Poleg tega so bili slovenski taboriščniki aktivni tudi pri propagandnem odseku. Tako so kot štirinajstdnevnik, kasneje pa kot mesečnik pod uredniškim vodstvom Pavla Borštnika izdajali glasilo *Mi in svet*, s podnaslovom *revija Slovenske armije*, ki »naj bi združevala literarne talente in druge razmišljajoče ljudi«. Glasilo je prvič prišlo med bralce v začetku novembra 1945 ter nato izhajalo vse do marca 1947. Revijo sta si zamislila Žitnik in Gorazd, prve tri številke pa sta izdala v štirih izvodih kot rokopise z izvirnimi ilustracijami. Ker je bila revija taboriščnemu vodstvu všeč, so jim priskrbeli razmnoževalni stroj ter začeli izdajati glasilo, ki je bilo celo v barvah, kar je bilo za tiste razmere nekaj neverjetnega.⁵⁵⁴

»Dobili smo razmnoževalni stroj in ob Zvonetovi požrtvovalnosti smo kmalu pričeli tiskati revijo v barvah! To je bilo za tiste čase in za tiste razmere nekaj težko verjetnega; vendar smo sredi tiste vročine opravljali to delo z neznanskim navdušenjem, in ko je izšla prva številka, so se nam širile prsi od ponosa: štiri barve! Za vsako smo razmnoževalni stroj oprali z nafto, tiskali najprej rumeno, nato rdečo, potem zeleno ali modro in slednjič črno barvo. Vmes je bilo treba strani dodobra posušiti, da so spet stekle skozi stroj, in ko je bila stvar na višku, smo vse to opravili ob minimalnem številu pokvarjenih strani. In smo delali. Tone je z neverjetno vztrajnostjo izdeloval matrice, Hote je prekipeval od idej, jaz sem zbiral material, ga urejal in tipkal, Zvone pa je pokroviteljsko odločal o opremi in inicialkah, ki jih

⁵⁵³ Borštnik, *Moj čas*, str. 88.

⁵⁵⁴ Borštnik, *Moj čas*, str. 88.

je izdelal Tone. Vse to v vročini, ki je dostikrat dosegla 40 stopinj Celzija.«⁵⁵⁵

Ne glede na to, da je bilo vodstvo glasilu naklonjeno, pa je skoraj celotno osmo številko zaplenilo, »češ, da sta risba na prvi strani – predstavlja joča trobentača – ter karikatura demokratičnih funkcionarjev v Titovini aktivna propaganda proti Titovi Jugoslaviji.«⁵⁵⁶ Izdajanje glasila je kasneje prevzel Slovenski akademski klub, ki je združeval akademike Slovenske armije kraljeve Jugoslovanske vojske v taborišču.⁵⁵⁷

Fantje so v Eboliju izdajali tudi humoristični stenčas Rafael, pri katerem so kot likovni oblikovalci sodelovali Zvone Žitnik, Hotimir Gorazd in Ludvik Debeljak. Poleg tega so tu nadaljevali z izdajanjem dnevnika Jugoslovanski vestnik, ki je kot prvi dnevnik slovenske povojne emigracije začel izhajati že v taborišču Visco (Palmanova),⁵⁵⁸ namenjen pa je bil vsem pripadnikom slovenske armije kraljeve Jugoslovanske vojske v Italiji. Prva številka je izšla že 5. maja 1945 kot stenski časopis, ki je nato kot dnevnik izhajal do novembra 1945, ko je postal tednik na osmih straneh ter v 150 izvodih. Informativni dnevnik je urejal Dušan Pleničar (ponekod je omenjen stotnik Pušenjak), urednik tednika pa naj bi bil Marjan Gorjup. Tednik Jugoslovanski vestnik je izhajal do konca maja 1947, ko so bili taboriščniki iz Ebolija preseljeni v Nemčijo. Zvone Žitnik je sredi junija 1946 utonil v namakalnem kanalu, ki je bil v bližini taborišča, s čimer »so umrle vse sanje in vsi načrti, katerim smo se vdajali, ko smo gledali prihodnost, v kateri bomo nekje, kjerkoli že, izdajali slovenski časopis in nadaljevali delo, započeto v tistih neznosnih pločevinastih barakah v Ebolju.«⁵⁵⁹

555 Borštnik, Moj čas, str. 211–212.

556 Mlinar, Slovenski emigrantski tisk, str. 188.

557 Švent, Tiski slovenskih beguncev v taboriščih v Avstriji in Italiji, str. 91–92.

558 V tem taborišču naj bi bilo 5. maja 1945 skupaj 781 Slovencev (domobrancev in civilistov).

Rot, Leta izgubljene mladosti, str. 123.

559 Borštnik, Moj čas, 215.

Tiskovine iz slovenske tiskarne v Ser viglianu so brali tudi v drugih taboriščih (arhiv Pavla Borštnika)

V tem taborišču so 10. marca 1946 začeli izdajati edini slovenski begunski mesečnik, ki ni izhajal v slovenščini, temveč v angleščini, namenjen pa je bil »tujemu tisku ter političnim ustanovam in osebnostim svobodnega sveta /.../, ki je skušal prinašati resne in točne informacije o sedanjem jugoslovanskem režimu, njegovih voditeljih, razmerah v Jugoslaviji, o komunizmu nasploh in o njegovih namerah in ciljih v Jugoslaviji in svetu«. ⁵⁶⁰ Časopis, ki so ga razmnoževali in ne tiskali (na koncu celo v 500 izvodih), je izhajal do marca 1947, izhajal pa je ilegalno, brez vednosti in soglasja taboriščnega vodstva. ⁵⁶¹

Pavle Borštnik je v Eboliju izdal tudi dve pesniški zbirki, *Mejniki* in *Iz mojih temnih dni*. Poleg njega je svoji pesniški zbirki, *Pritaval sem ter Samotne poti*, objavil tudi Oton Danilo Jeruc.

Glede na sestavo taboriščnikov (mladi fantje) je jasno, da so v taborišču potekale številne športne dejavnosti, predvsem

⁵⁶⁰ Mlinar, *Slovenski emigrantski tisk*, str. 188.

⁵⁶¹ Mlinar, *Slovenski emigrantski tisk*, str. 188–189.

Pesniška zbirka Otona Danila Jeruca *Pritaval sem* je izšla v barvnem tisku (arhiv: Milan Magister).

nogomet in lahka atletika. V okviru športnega udejstvovanja so v taborišču organizirali tudi športna tekmovanja, pomerili pa so se z različnimi italijanskimi klubi.⁵⁶²

Skupaj s slovensko skupino sta prišla v Eboli tudi dva slovenska duhovnika, kurata, in sicer Ignacij Kunstelj in Peter Roblek, ki sta imela za slovenske taboriščnike vsak dan mašo (oba sta kasneje kot izseljenska duhovnika delovala v Nemčiji).

Tako kot v drugih taboriščih so Britanci tudi tu želeli prepričati begunce, da bi se vrnili v Jugoslavijo, vendar niso bili pretirano uspešni. Na njihov račun so se taboriščniki znali tudi pošaliti. Tako so neke staknili starega osla ter mu na hrbet obesili plakata z napisom 'Samo jaz se hočem vrniti v Jugoslavijo.' Osel se je nato cel dan s tem napisom sprehajal po taborišču.⁵⁶³ V taborišče so iz Jugoslavije prihajale različne komisije, jugoslovanske oblasti pa so pošiljale Unrri tudi sezname ljudi, za katere so želeli, da jih ti predajo Jugoslaviji. Čeprav so si v Unrri

⁵⁶² Slovenski begunci v Eboli, str. 154.

⁵⁶³ Borštnik, Moj čas, 226.

prizadevali, da bi se čim več ljudi resnično odločilo za vrnitev v domovino, pa so bili pri teh seznamih previdni oz. so izdali navodilo, da nikogar ne smejo odpeljati iz taborišča, če ta ni bil od tam uradno odpuščen.⁵⁶⁴

Trani

Poleg Barlette je bilo največje povojno taborišče v Italiji v Traniju, saj je lahko sprejelo do 3.000 beguncev.⁵⁶⁵ Mesto leži okoli 40 km severneje od Barija na jugu Italije. Taborišče je bilo urejeno v nekdanji italijanski kasarni. Imelo je šest velikih blokov, vsak je bil dolg okoli 80 metrov, ki so bili postavljeni v obliko črke u, dobro zgrajenih in ohranjenih. V sprednjem delu so imeli sobe različnih velikosti, bile so namenjene oficirjem, v njih pa so nastanili tudi družine, v krakih pa so bile velike spalnice, namenjene vojakom. Taborišče je med drugim vodil major Lewis, ki je bil Slovencem ter njihovem kulturnemu udejstvovanju zelo naklonjen. Poveljstvo sta sestavljala tudi ameriški stotnik Todrovich in jugoslovanski šef taborišča Tomas, predsednik slovenskega taboriščnega odbora pa je bil dr. Franc Bajlec.⁵⁶⁶ Toda v taborišču Slovencem niso bili vsi naklonjeni. Ko so kasneje, že v Argentini, na kratko popisali razmere v taborišču, so zapisali: »Slovenska begunska družina v transijskem taborišču je ves čas svojega bivanja v Italiji živela v miru, skupnem delu in v medsebojnem prijateljstvu. Kljub temu, da so tu taboriščniki morali preživeti marsikatero težko uro in preboleti mnoga ponižanja, pa so vsi vzdržali, ker so vedeli, zakaj so se odločili za tujino.«⁵⁶⁷

V tem taborišču se je po vojni znašlo okoli sto Slovencev, predvsem mladih fantov iz Štajerske in Gorenjske, ki so bili med

564 UNRRA, S-0527-1000, Camps, Yugoslavs from Eboli camp, dopis Sorieriju, 19. 4. 1946.

565 31. marca 1947 je bilo v taborišču 2.102 beguncev. UNRRA, S-0527-0995, Camps population reports, 31. 3. 1947.

566 Ivan Žnidar, pisna izjava, 9. 4. 2017. V Zedinjeni Sloveniji (7. 3. 1947, str. 3) je sicer navedeno, da naj bi bil predsednik dr. Belič.

567 Begunsko taborišče v Traniju, str. 152.

Papežev odposlanec se je v Traniju srečal tudi s slovenskimi begunci.
(arhiv: Marjana Bajlec)

drugo svetovno vojno mobilizirani v nemško vojsko.⁵⁶⁸ Ko je zavezniška vojska zasedla Italijo, je ta večino teh fantov zaposlila (po predhodnem zaslišanju ter poskusih, da bi jih prepričali, da se vrnejo domov) po različnih vojaških oddelkih in taboriščih. Mnoge so zaposlili tudi v RAF. Po demobilizaciji italijanskega polotoka so slovenske fante poslali v različna taborišča, ob koncu vojne pa so se najprej znašli v taborišču v Eboliju, od tu so jih po dveh mesecih odpeljali najprej v Lammie Camp, od tam pa v taborišče v Trani. Tu so se jim nekoliko kasneje pridružile tudi slovenske družine, ki so jih zavezniki sem pripeljali iz severnejših taborišč. Marca 1947 je bilo v sicer izrazito narodnostno pisanem⁵⁶⁹ taborišču okoli 400 Slovencev.⁵⁷⁰ Družina Bajlec je prišla v taborišče iz Jesija, še prej pa so bili nekaj mesecev v Rimu, vendar je bilo življenje v glavnem mestu predrago, zaradi

568 Zaslediti je mogoče tudi številko 150. Lobnik, Oj, ti spomini (4), str. 3.

569 V nekem trenutku so bili v taborišču Jugoslovani (1.527 taboriščnikov), Madžari, Bolgari, Poljaki, Armenci, Avstrijci, Nemci, Grki, Estonci. Iz statistik sicer ni mogoče ugotoviti, koliko je bilo izmed vseh Jugoslovanov Slovencev. UNRRA, S-0527-0995, Camps population reports, 1. 2. 1947.

570 Zedinjena Slovenija, 7. 3. 1947, str. 3. Lobnik navaja številko 500. Lobnik, Oj, ti spomini, str. 3.

česar so se odločili, da se vrnejo v taborišče. Še pred njihovim odhodom iz Rima se je od tam umaknil njihov oče, saj je bil ves čas v nevarnosti, da bi ga italijanske oblasti, naklonjene komunistični oblasti v Jugoslaviji, vrnile v domovino (leta 1948 je bil med tistimi, ki so morali na hitro zapustiti taborišče in oditi iz Italije, saj je Jugoslavija ponovno zahtevala njihovo vrnitev. V Argentino je odšel kot Franc Balog).⁵⁷¹

Po namestitvi se je začel taboriščni vsakdan. Vsako jutro so se odpravili v kuhinjo po zajtrk, sestavljen iz čaja z mlekom, ker so taborišče upravljali Angleži in je bil čaj njihova narodna pijača, ter kosa kruha. Opoldne so se znova postavljali v vrsto za kosilo, ki je bilo običajno sestavljeno iz kosa mesa, testenin ali riža. Porcije so bile bogate in kvaliteta dobra.

»Včasih so nam dajali celo nekaj sadja in zelenjave, tako da resnično nismo bili lačni. Popoldne, ob štirih, smo dobili spet čaj z mlekom in večerjo, ki je bila podobna kosilu. Kave praktično nismo dobivali, čaja z mlekom sem se pa tako naveličal, da ga zdaj še videti ne morem. /.../ Na razpolago smo imeli tuše s toplo vodo, ki pa smo jih lahko uporabljali v turnusih. V taborišču je bil tudi dispanzer s stalno zdravniško oskrbo.«⁵⁷²

Tako kot Slovenci drugod so tudi tu slovenski taboriščniki uredili svojo kapelo ter jo posvetili brezjanski Mariji. Sliko Marije, ki je bila na glavnem oltarju, je narisal taboriščnik Janez Plahuta. V taborišču je bil najprej župnik lazarist Ciril Demšar, za njim pa je versko oskrbo prevzel Stanko Skvarča.⁵⁷³

V Lammie Campu ustanovljena prosvetna sekcija se je tu preimenovala v Slovensko prosvetno društvo, njen predsednik pa je po volitvah na občnem zboru, ki je bil 26. 1. 1947, postal dr. Franc Bajlec,⁵⁷⁴ ki je tudi predstavljal slovensko taboriščno skupnost navzven. Do preimenovanja v društvo je prišlo zato,

571 Marjana Bajlec, ustna izjava, 7. 4. 2017.

572 Družina Bajlec, neobjavljeni spomini.

573 Lobnik, Oj, ti spomini, str. 3.

574 Član Slovenskega narodnega odbora.

ker so s prihodom v Trani vsi taboriščniki dobili status civilnih beguncev; tudi tisti, ki so bili še v predhodnem taborišču vodeni kot vojaško osebje. Znotraj društva so delovali različni odseki: pevski, godbeni, dramski, telovadni oz. športni (vodja Ivan Žnidar), šahovski (vodja Franc Lobnik) in knjižnični odsek, v okviru katerega je delovala tudi slovenska čitalnica (vodja Maks Jesih). V taborišču je, tako kot v Riccioneju, pod vodstvom Borisa Pavšerja deloval tudi orkester, ki je pripravil več dobro obiskanih nastopov. Slovenci so se združili v moški pevski zbor (nastal je iz obeh pevskih zborov, ki sta delovala v Lammie Campu, obenem pa so se mu pridružili tudi novi pevci iz slovenskih družin, vendar jim zaradi majhnega števila ženskih glasov ni uspelo sestaviti mešanega pevskega zbora), ki je pel pri mašah ter drugih cerkvenih obredih, imel pa je tudi nekaj zelo dobro obiskanih samostojnih koncertov. Zboru je dirigiral Janez Plahuta, nato pa ga je nasledil Boris Pavšer.⁵⁷⁵ Taboriščnikom je bila za njihove kulturne prireditve na razpolago velika dvorana.⁵⁷⁶ Tako kot v drugih taboriščih so se tudi tu mladi in stari radi ukvarjali s športom. V taborišču nista manjkali odbojka in lahka atletika, svojo telovadno skupino pa so imela tudi dekleta. Najboljši so sestavili športno ekipo, ki je tekmovala znotraj taborišča, poleg tega pa so se pomerili tudi z moštvu iz drugih taborišč.⁵⁷⁷

Ne glede na to, da je bilo v taborišču le nekaj sto Slovencev, pa so se ti angažirali tudi v dramskih aktivnostih. Vodja gledališke skupine je bil, enako kot v taborišču Lammie Camp, Maks Planinc.⁵⁷⁸ Pod njegovim vodstvom so skupaj z godbo in pevskim zborom priredili več akademij in priložnostih prireditev, poleg tega pa so uprizorili tudi nekaj dramskih iger slovenskih avtorjev, predvsem enodejank. Tako so v Barletti gostovali z igro Trije vaški svetniki, z njo pa so se predstavili tudi v Serviglianu. Glavno vlogo župana je odigral Planinc, ki je igro tudi režiral.⁵⁷⁹

575 Marolt, Kulturno delo v italijanskih taboriščih, str. 131–132.

576 Zedinjena Slovenija, 7. 3. 1947, str. 3.

577 Zedinjena Slovenija, 22. 4. 1947, str. 3.

578 Zedinjena Slovenija, 7. 3. 1947, str. 3.

579 Marolt, Kulturno delo v italijanskih taboriščih, str. 132; Zedinjena Slovenija, 22. 4. 1947,

Ob tem velja še omeniti, da je knjižničarju Jesihu uspelo v knjižnico pridobiti veliko slovenskih knjig (bilo jih je več kot sedemdeset, kar je bilo glede na razmere in možnosti velik podvig),⁵⁸⁰ knjižnico pa so Slovenci tudi zelo dobro obiskovali, saj so zelo veliko brali. S preselitvijo iz Lammie Campa v Trani se je v to taborišče preselil tudi časopis Naš list, ki ga je izdajal duhovnik Ignacij Kunstelj.⁵⁸¹ Po njegovem odhodu decembra 1947 so bili slovenski taboriščniki kratek čas brez časopisa, potem pa je namesto tega Egidij (Edi) Gobec začel izdajati štirinajstdnevnik Naši upi.⁵⁸² To seveda nista bila časopisa, ki bi se lahko primerjala z Zedinjeno Slovenijo, saj sta izhajala le v obliki stenčasa. Ker pa so stenčasi praviloma izhajali samo v nekaj izvodih ali celo samo v enem samem izvodu, se večina od njih niti ni ohranila ali pa so se ohranile le posamezne številke.

Tudi v Trani so iz Jugoslavije prihajale različne delegacije ter taboriščnike prepričevale, da naj se vrnejo v Slovenijo, vendar so imeli komaj kaj uspeha, predvsem zato, ker od tistih, ki so se vrnili, niso dobili nikoli nobenega glasu. Nekega jutra, zelo zgodaj, so v taborišče vdrli do zob oboroženi italijanski karabinjernji, »celo s tanki in oklepniki ter z brzostrelkami«, in začeli z racijo. Med temi, ki so jih tisti dan zaprli, je bil tudi igralec, ki je vodil dramski krožek, ki je s tem doživel svoj konec. Vse, ki so jih v raciji zajeli, so prepeljali v taborišča na Liparskih otokih sredi Tirenskega morja blizu Sicilije. Tam so nekateri zaradi izredno slabih razmer umrli.⁵⁸³

str. 3.

580 Begunsko taborišče v Traniju, str. 152.

581 Marolt, Kulturno delo v italijanskih taboriščih, str. 131.

582 Švent, Tiski slovenskih beguncev v taboriščih v Avstriji in Italiji, str. 92. Milica Strgar v članku o tisku v Avstriji in Italiji sicer navaja, da naj bi Naš list izhajal samo v Lammie Campu, ne pa tudi v Traniju.

583 Družina Bajlec, neobjavljeni spomini.

Modena

Po preselitvi največje skupine slovenskih beguncev iz Forlija v Servigliano je v taborišču v Forliju ostalo še okoli tristo Slovencev. Okoli 150 naj bi jih sredi septembra 1945 preselili v Modeno,⁵⁸⁴ kjer je bilo taborišče postavljeno v prostorih nekdanje vojaške akademije. Med njimi je bilo kar nekaj študentov, ki so kasneje odšli na študij v Bologno. Tudi tu so se skušali slovenski taboriščniki dokazati s pridnostjo in delavnostjo, kar je angleško taboriščno vodstvo cenilo. Skoraj vsi Slovenci so namreč v roku dveh mesecev in pol po prihodu v taborišče dobili službo v taboriščni upravi. Tudi sicer, vsaj iz dostopnih zapisov, lahko sklepamo, da so bili Slovenci v taborišču zelo aktivni tudi na kulturnem področju. Tako so dajali pobude za različne prireditve, obenem pa so na njih tudi sami sodelovali. Ustanovili so moški in mešani pevski zbor, ki sta pripravila več koncertov in na katerih ni šlo brez slovenskih narodnih pesmi. Slovenci so nadvse zagnano sodelovali tudi pri taboriščnem stenskem časopisu, ki ga je za vse narodnosti izdajala taboriščna uprava.

V taborišču sta delovala dva slovenska duhovnika, lazarist Martin Ocepek in Viktor Pristov. Pri nedeljskih mašah, ki so jih imeli za slovenske taboriščnike, prihajali pa so tudi drugi, je vsako nedeljo pel slovenski pevski zbor. Ubrano petje slovenskih pevcev je k maši v taborišče privabljal tudi domačine iz Modene.⁵⁸⁵

Postopno so slovenski begunci pa tudi begunci drugih narodov taborišče začeli zapuščati, maja 1946 pa je na podlagi sklepa Unrre, ki se je odločila, da nekatera taborišča pod svojim nadzorom zapre, prišlo do razpustitve taborišča.⁵⁸⁶ Ob razpustitvi je bilo v taborišču 77 slovenskih beguncev, od tega sedem družin z 19 člani. V Servigliano jih je 21. maja 1946 prišlo 69.⁵⁸⁷

584 Strgar, Šolstvo in prosvetno-kulturno delo v Italiji, str. 87. Drugod zasledimo tudi podatek, da naj bi v Modeno preselili okoli sto Slovencev, predvsem moških. Slovenski begunci v Modeni, str. 144.

585 Slovenski begunci v Modeni, str. 144–145.

586 Domači glasovi, 10. 7. 1946, str. 4.

587 Zedinjena Slovenija, 19. 5. 1946, str. 5; 22. 5. 1946, str. 4.

**SLOVENSKO
BEGUNSKO
ŠOLSTVO V
TABORIŠČIH
V ITALIJI**

V množici beguncev, ki so maja 1945 bežali v strahu pred nasiljem nove oblasti, je bilo tudi veliko otrok, ki so se skupaj s starši ali drugimi sorodniki, znanci ali celo sami umaknili iz Slovenije. Tako v Avstriji kot v Italiji je delež teh, ki so bili mlajši od petnajst let, znašal okoli deset odstotkov, v taborišču Senigalija št. 7 pa je bil ta odstotek še nekoliko višji (25 %). Upravičeno bi pričakovali, glede na splošne razmere, v katerih so se begunci znašli, da bo prva skrb odraslih namenjena ureditvi bivalnih prostorov in ustrezne prehrane, šele nato mladini, vendar je bilo pri slovenski begunski skupnosti drugače. V vseh taboriščih, kjer so Slovenci našli zatočišče, so že ob prihodu posebno skrb namenili prav mladim ter njihovi vzgoji in šolanju. Tudi to kaže na strukturo slovenskih beguncev, med katerimi so bili močno prisotni vzgojitelji, učitelji, profesorji in duhovniki. Tako so v vseh taboriščih, kjer je le bilo zadosti otrok, kmalu po prihodu (v nekaj dneh) za najmlajše, tiste, stare od tri do šest let, odprli otroške vrtce in za šoloobvezne otroke ljudske šole. Ponekod so bile te popolne, drugje, kjer je bilo otrok manj ali pa premalo učiteljev, pa nepopolne. Še ne mesec dni od začetka begunske poti so slovenski begunci v Monigu ustanovili slovensko begunsko gimnazijo (pouk v njej se je pričel celo prej kot v slovenski begunski gimnaziji v Vetrinju), s svojim delom pa je nadaljevala tudi po preselitvi v taborišče v Servigliano in kasneje v Senigalijo. Praktično neznano je, da so v Senigaliji, v taborišču št. 7, slovenski begunci odprli še drugo slovensko begunsko gimnazijo. Vodstvo obeh šol si je ves čas obstoja prizadevalo, da bi zavezniške oblasti gimnazijama podelile status javne šole. Še posebej ravnatelj Prijatelj je bil glede tega večkrat na zvezi z Narodnim odborom v Rimu, zlasti z dr. Krekom, ki si je tudi po svojih poteh prizadeval za njuno priznanje. Tako je dr. Krek aprila 1946 namestniku Unrre v Italiji poslal dopis, v katerem se je zavzel za obe šoli ter izpostavil željo vseh dijakov, ki obiskujejo gimnaziji, da bi spričevala, izdana ob koncu šolanja, priznale tudi italijanske oblasti, kar bi kasneje prispevalo tudi k priznanju teh v državah, kamor bi dijaki odšli. Predlagal je, da

bi znanje dijakov preverili člani ocenjevalne komisije, kot se je to zgodilo že v Monigu, oziroma lahko Unrra sama pošlje svoje eksperte s področja šolstva ter se tako prepriča glede znanja in sposobnosti dijakov:

»Sam osebno vem, da vse taboriščne šole v Serviglianu in v Senigaliji delujejo v skladu z učnimi načrti, ki so veljali v Sloveniji pred drugo svetovno vojno. Šole vodijo usposobljeni in sposobni profesorji. Učenci v teh šolah dosegajo zahteve učnega načrta z dobrim in zadovoljivim uspehom. Bila bi velika škoda zanje, če tako poročilo ne bi dobilo priznanja zunaj taborišča.«⁵⁸⁸

Dr. Krek je v dopisu tudi predlagal, da Unrra na vse direktorje taborišč naslovi dopis z navodilom, da priznajo šolska spričevala in jih tudi podpišejo. Toda ne glede na to, da jim kljub vsem prizadevanjem, kar je drugače kot pri slovenski begunski gimnaziji na Koroškem, ni uspelo pridobiti tako zelenega uradnega priznanja, to kasneje ni oviralo njenih dijakov, da se z maturitetnimi spričevali slovenske begunske gimnazije ne bi vpisovali na najbolj ugledne univerze v Evropi in po svetu.

Po vojni so se v begunstvu znašli tudi študentje. Zaradi velike oddaljenosti taborišč od univerzitetnih središč je kazalo, da študija v Italiji ne bodo mogli nadaljevati, zaradi česar so slovenski taboriščni odbori zanje pripravljali različne programe. Toda tudi zanje se je zavzel Narodni odbor v Rimu, prav tako pa tudi nekateri slovenski duhovniki, ki so že dalj časa delovali v Italiji in so imeli na univerzah določen vpliv ali poznanstva. Dr. Krek je med drugim pisal vodstvu Unrre ter jih prosil, da vsem slovenskim študentom iz taborišč v Senigaliji, Serviglianu in v Riccioneju omogočijo nadaljevanje študija na bližnjih univerzah.⁵⁸⁹

588 UNRRA, S-0527-0997, Education and Recreation, dopis dr. Mihe Kreka Antoniu Sorrieri, namestniku direktorja UNRRE, 1. 4. 1946.

589 UNRRA, S-0527-0997, Education and Recreation, Interviews, dopis dr. Mihe Kreka Antoniu Sorrieriju, Rim, 4. 4. 1946.

Slovenski begunci so se tudi zavedeli, kakšno bogastvo in nujo predstavlja znanje, ne le za šolajočo mladino, temveč za vso slovensko begunsko skupnost, poleg tega pa so se zavedali, da je potrebno čas v taborišču, kolikor se le da, koristno zapolniti. Na ta način so si begunci zaposlili misli še z drugimi rečmi, obenem pa je misel na izgubo domovine, doma in bližnjih morda vsaj nekoliko manj bolela. V ta namen so v vseh taboriščih, v okviru možnosti, ki so jih imeli, organizirali pester nabor različnih oblik izobraževanja, med katerimi so bila nekatera bolj strokovno obarvana, druga pa dovolj poljudna, da so jim lahko prisluhnili vsi begunci. Pripravljali so različne jezikovne tečaje ter tečaje, v katerih so se izpopolnjevali v ročnih spretnostih ali v drugih znanjih, organizirali literarne večere, ljudske univerze. Intenzivnost te ponudbe se je seveda spreminjala glede na zunanje dejavnike in okoliščine, ki so bile enkrat bolj, drugič morda manj naklonjene, upad pa je bilo občutiti tudi v zadnjih mesecih bivanja v taboriščih, kar je razumljivo, saj so bile s selitvijo povezane številne obveznosti.

Organizaciji šolskih dejavnosti je bila naklonjena tudi Unrra. Tako je med drugim izdala posebna navodila (direktive) v zvezi z izobraževalnimi aktivnostmi v taboriščih, ki so bila pod upravo Unrre, v njih pa spodbudila vzpostavitev ali razvoj izobraževalnih programov, saj »izobraževalne dejavnosti so bistvenega pomena za prebivalce teh skupnosti, zlasti za otroke in mladino«. Minimum, ki naj bi ga v taboriščih omogočili, naj bi obsegal vzpostavitev vrtcev za otroke v starosti do šest let, pouk za otroke, ki so morali zaradi vojne prekiniti šolanje, ter poklicno usposabljanje. Slednje so še posebej spodbujali z željo, da bi si taboriščniki čim prej poiskali zaposlitev ter s svojim pridobljenim praktičnim znanjem pomagali pri vsakdanjem življenju. Taboriščni vodje naj bi spodbudili taboriščnike, da samoiniciativno organizirajo izobraževalne »ustanove«, vodstvo pa naj bi jim zagotovilo ustrezno pomoč, »pod pogojem, da v ničemer ne kršijo osebnih svoboščin in ne posegajo v delo in odgovornosti UNRRE«. V primerih, ko se taboriščniki ne bi odločili za

tovrstne aktivnosti, je zagotovitev minimalnih aktivnosti na področju izobraževanja direktiva naložila taboriščnim vodjem. Toda ne glede na to, kdo je bil pobudnik izobraževalnih aktivnosti v taborišču, je bil glavni odločevalec taboriščni vodja.⁵⁹⁰

590 UNRRA, S-0527-0078, Matters Relating to DPs, Directives on displaced persons operations No. 5, Educational Activities in UNRRA Assembly Centres and Camps (dokument nima datuma).

MONIGO

Slovenci, ki so sredi maja 1945 prišli v Monigo, so predstavljali največjo slovensko begunsko skupnost v Italiji. Bilo jih je prek tisoč, od tega več kot deset odstotkov otrok, mlajših od petnajst let. Ker se je bližal konec šolskega leta, je začel slovenski taboriščni odbor že po nekaj dneh bivanja v taborišču razmišljati, kako bi otrokom omogočili, da bi uspešno zaključili iztekajoče se šolsko leto. V taborišču namreč ni bilo organiziranega šolstva, vpis v italijanske šole ni prišel v poštev, že pred drugo svetovno vojno, v času fašističnega preganjanja, pa so prenehale delovati slovenske šole v zamejstvu. Slovensko taboriščno vodstvo se je ob tem tudi zavedalo nujnosti zaposlitve mladih v taborišču, da se ti ne bi vdali brezdelju ter da ne bi počeli kakšnih neumnosti. Prof. Jože Peterlin, prosvetni referent pri taboriščnem odboru slovenskih beguncev v Monigu, je zato pripravil podroben seznam vseh učencev in učiteljev, ki so bili v taborišču, ter učitelje 25. maja 1945 povabil na prvi sestanek, na katerem jim je predlagal, da bi ustanovili ljudsko šolo ter gimnazijo.⁵⁹¹ Učitelji so Peterlinovo pobudo podprli in se dogovorili, da bodo naredili vse, kar je mogoče, da bodo v taborišču čim prej začeli delovati otroški vrtec, ljudska šola in gimnazija. Pri tem

⁵⁹¹ AZS, Slovenska gimnazija v Monigu – sejni zapisniki, 1944–1945, 1945–1946 (dalje: Slovenska gimnazija v Monigu), Zapisnik št. 1.

Monigo – taboriščno kapelo so Slovenci sprva uredili kar v avtomobilski garaži.

so se zavedali, da bo izziv težak, ne le zaradi razmer, v katerih so bili, temveč tudi zato, ker so vedeli, da je predznanje otrok, ki jih bodo sprejeli v šolo, zelo različno. Ponekod namreč med vojno pouka niti ni bilo, veliko otrok je sicer pouk obiskovalo, vendar je bil ta nereden, večkrat prekinjen, marsikje so bile šole v času zime celo zaprte, saj niso imeli zadosti drv za ogrevanje učilnic, če pa je pouk že potekal, pa so posamezne šolske ure ponekod skrajšali na pol ure ali celo manj.⁵⁹² S sklepi tega sestanka so seznanili taboriščnega poveljnika Ewensa, ki je njihovo idejo takoj podprl ter jim v taborišču zagotovil prostore za učilnice, v italijanskih šolah pa je priskrbel še nekaj šolskih klopi in tabel. Na podlagi odobritve taboriščnega vodstva je 29. maja 1945 pod vodstvom Marije Fink začel delovati otroški vrtec, dva dni kasneje, 1. junija 1945, je vrata odprla ljudska šola, 4. junija pa tudi slovenska begunska gimnazija.⁵⁹³ V začetku julija 1945 so poročali rojakom na Koroško: »Zlasti imamo tu popolno gimnazijo, ki jo obiskuje okoli 200 dijakov. Vodi jo prof. Srečko Baraga.

⁵⁹² Dolenc, Moja rast.

⁵⁹³ P(rijatelj), Naše šolstvo v Italiji v dobi begunstva, str. 181.

Nadalje imamo tu okoli 25 akademikov, ki bi se radi vpisali na univerzo v Padovi. Upamo, da se bo tudi to lepo uredilo do jeseni. Samo po sebi je razumljivo, da smo med prvimi stvarmi organizirali tudi ljud. šolo in otroški vrtec.«⁵⁹⁴

Nekaj dni zatem je taborišče obiskal prosvetni referent anglo-ameriških zavezniških vojaških sil, major F. F. Gregory, ki je obiskoval taborišča prav z namenom, da spodbudi delo na področju šolstva. Toda ob prihodu v taborišče v Monigu je presenečen ugotovil, da so ga Slovenci že prehiteli ter celo že ustanovili begunsko gimnazijo. Tudi on je njihova prizadevanja zelo pohvalil in podprl ter obljubil materialno pomoč, svojo obljubo pa je potem tudi držal. Obisk majorja Gregoryja ter njegovo navdušenje je izkoristil tudi ravnatelj slovenske begunske gimnazije dr. Srečko Baraga in majorju pojasnil, da je šola brez vsega in da bi učitelji za nemoten pouk potrebovali vsaj nekaj italijanskih knjig (vsaj za posamezne predmete), učenci pa tudi zvezke, saj je večina brez njih, ker so predragi in si jih ne morejo kupiti. Major je ravnatelja prosil, da čim prej pripravi seznam najnujnejših stvari, ki bi jih za začetek potrebovali, kar je ravnatelj skupaj z učiteljskim zborom tudi naredil ter seznam Gregoryju, ko je taborišče 13. junija 1945 ponovno obiskal, tudi izročil. Po dogovoru z njim je nato dr. Baraga skupaj z ing. Schartom 16. junija odšel v Padovo, kjer je dobil zaprosene stvari (nekaj knjig in pisarniškega materiala) v vrednosti skoraj 7.000 lir. Nasploh je Gregory slovenskim taboriščnikom ves čas njihovega bivanja v Monigu pri vseh dejavnostih, povezanih s šolo, zelo pomagal.⁵⁹⁵ Toda kljub tej pomoči se je šola ves čas soočala z velikim pomanjkanjem potrebščin, zvezkov in učbenikov. Za pomoč so zaprosili tudi predstavnico britanskega Rdečega križa, ki je taborišče obiskala še pred koncem šolskega leta, vendar konkretnije pomoči ni obljubila, saj naj bi bile, kot je pojasnila, tudi v Angliji težke finančne razmere.⁵⁹⁶

594 Slovenski taboriščnik, 17. 7. 1954, str. 1.

595 Zedinjena Slovenija, 5. 5. 1946, str. 6.

596 AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, Zapisnik št. 4, 10. julij 1945.

Otroški vrtec in ljudska šola

Za ljudsko šolo v Monigu ni mogoče najti podrobnejših podatkov o tem, kako je potekal pouk, prav tako ne podatkov o vpisanih otrocih. O tem, kako je potekal pouk, lahko tako sklepamo na podlagi gradiv, ki so nastala kasneje v taboriščih v Serviglianu in Senigaliji, kjer je ljudska šola, ustanovljena v Monigu, s svojim delom zgolj nadaljevala. Iz dostopnega gradiva, predvsem iz spomenice, ki jo je sredi junija 1945 slovensko šolsko vodstvo predalo majorju Gregoryju z namenom vzpostavitve učinkovitega šolstva (spomenica je podrobneje predstavljena pri gimnaziji), izvemo le, da je pouk v šoli potekal dopoldne in da se je, glede na okoliščine, bolj ali manj redno izvajal. V spomenici je tudi navedeno, da se je v otroški vrtec vpisalo 21, v ljudsko šolo pa 41 otrok, od tega 22 fantov in 19 deklet.⁵⁹⁷ Učenci so bili razdeljeni v štiri razrede, otroški vrtec pa je deloval v okviru šole.

SLOVENSKA LJUDSKA ŠOLA
MONIGO

Št. v. 6

LETNO SPRIČEVALO

Čujatelj, Marija RIN - HC *Trnava*
ROJEN (A) DNE 22. 1. 1945 V KRAJU Trnava
VEROZPOVED ni JE HODIL (A) V LJUDSKO ŠOLO OD
1. oktobra 1944 TER V ŠOLSLEM LETU 1944.-45. OBIS-
KOVAL (A) I RAZRED V vrtec IN V MONIGU IN PREJME
NASLEDNJE SPRIČEVALO: redno odlično (5)
velikopr. odlično (5)
SLOVENSKI JEZIK odlično (5)
ZGODOVINA odlično (5)
ZEMLEPIS _____
RAČUNSTVO odlično (5)
POZNAVANJE PRIRODE IN HOJENA _____
PRAKTIČNO GOSPOGARSTVO _____
RISANJE prav dobro (4)
LEPOSIS _____
PETJE odlično (5)
TELESNA VZGOJA odlično (5)
UČENEC (KA) JE IZDELAL (A) I RAZRED LJUDSKE ŠOLE
Z-S odlično USPEHOM
IZOSTANKI: OPRAVIČENI _____, NEOPRAVIČENI _____
V MONIGU DNE 20. junija 1945
RAZREDNIK: *Opaka Trnava* ŠOL. VOĐA: *Trnava*

Spričevalo Slovenske ljudske šole v Monigu
(arhiv avtorice)

597 AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, Zapisnik št. 3, 20. junij 1945.

Ljudsko šolo v Monigu je vodil Ivan Prijatelj, poleg njega pa je v šoli učilo še enajst učiteljev in učiteljic:⁵⁹⁸ Francka Opeka, Alojzija Verbič, Antonija Božnik, Helena Petje, Pavla Zazula, Pavel Štrukelj, Stanislav [Stanko] Buda, Angelca Žužek in Vera Železnik. Verouk je poučevalo pet duhovnikov, in sicer Albin Avguštin, Anton Grčman, Jože Cukale, Alojzij Jenko in Stanislav Škrbe.⁵⁹⁹ Škrbe je kasneje, tako kot drugi, emigriral v Argentino, vendar se je vrnil na avstrijsko Koroško, kjer je do smrti deloval med Slovenci, deset let kot duhovnik v Lipi pri Vrbskem jezeru. Pokopan je v Spittalu.⁶⁰⁰

Učiteljski zbor v ljudski šoli se je, tako kot v begunski gimnaziji, držal predvojnega jugoslovanskega učnega načrta in predmetnika.⁶⁰¹

Gimnazija

Prof. Jože Peterlin je skupaj z dr. Srečkom Barago vse zainteresirane, ki bi lahko poučevali v gimnaziji, 30. maja 1945 povabil na prvo sejo učiteljskega zbora. Sestanek, ki ga je vodil dr. Baraga, je imel pet točk:

1. ustanovitev slovenske gimnazije v Monigu za slovenske begunce
2. sestava profesorskega zbora in šolskega vodstva
3. vpisovanje učencev
4. ravnateljve opombe
5. slučajnosti.

Na sestanku, ki so se ga udeležili vsi profesorji, ki so bili takrat v taborišču, so soglasno sklenili, da ravnateljstvo novoustanovljene gimnazije prevzame dr. Srečko Baraga, da tajnik

598 Milica Strgar v svojem članku sicer navaja, da naj bi v ljudski šoli v Monigu poučevalo devet laikov in pet duhovnikov, vendar ni mogoče razbrati, od kod je črpala ta podatek. Strgar, Šolstvo in prosvetno-kulturno delo v Italiji, str. 91.

599 (P)rijatelj, Naše šolstvo v Italiji v dobi begunstva, str. 181.

600 Majda Starman, ustna izjava, 31. 7. 2015.

601 Zedinjena Slovenija, 5. 5. 1946, str. 6; (P)rijatelj, Naše šolstvo v Italiji v dobi begunstva, str. 181.

gimnazije postane prof. Martin Jevnikar,⁶⁰² za arhiv naj bi skrbel prof. Vinko Beličič, za red in delo v pisarni pa je bil odgovoren akademik Franc Kovačič. Že na tem sestanku so se tudi dogovorili, da bodo dijaki v okviru slovenske begunske gimnazije lahko izbirali med klasično ali realno gimnazijo in učiteljiščem, zbrani pa so se strinjali, da vodenje učiteljišča prevzame Ivan Prijatelj, ki je bil še v domovini več let ravnatelj učiteljišča v Ljubljani.

Profesorski zbor slovenske begunske gimnazije so sestavljali:

- ravnatelj dr. Srečko Baraga, profesor na I. moški realni gimnaziji v Ljubljani
- Vinko Beličič, učitelj na I. ženski realni gimnaziji v Ljubljani (nemščina, italijanščina)
- dr. Anton Dolinar, profesor na liceju v Ljubljani (petje)
- Martin Jevnikar, profesor na klasični gimnaziji v Ljubljani (slovenščina)
- Albin Mozetič, inženir kemije (angleščina)
- Anton Orehar, profesor na I. ženski realni gimnaziji v Ljubljani (verouk)
- Jože Padar, inženir in suplent na kmetijski šoli v Rakičanu pri Murski Soboti (risanje, matematika)
- Jože Peterlin, suplent in tajnik Teološke fakultete v Ljubljani (slovenščina)
- Ivan Prijatelj, ravnatelj učiteljišča v Ljubljani (prirodopis, higiena, nemščina)
- Viktor Schart, inženir in profesor na srednji tehnični šoli v Ljubljani (fizika, kemija, matematika)
- Ruža Šturm, profesorica na državni moški realni gimnaziji v Ljubljani (zgodovina, zemljepis, ročno delo)
- dr. Ivan Vrečar, profesor na klasični gimnaziji v Ljubljani (verouk)
- France Gorše, akademski slikar in kipar (risanje)

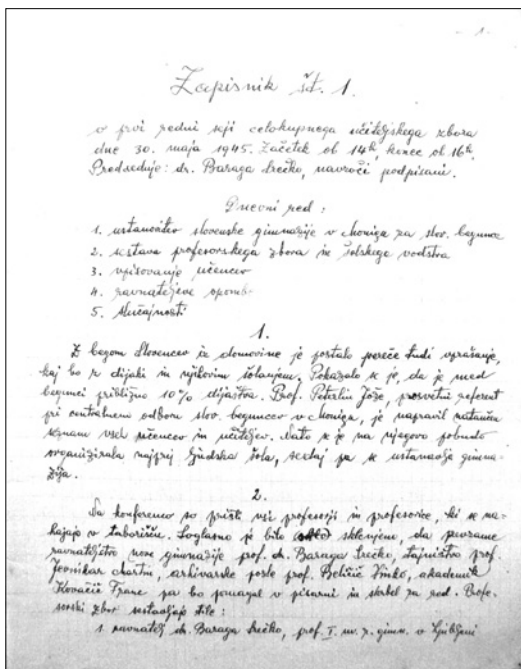
602 Martin Jevnikar je na Filozofski fakulteti v Ljubljani diplomiral iz slavistike, diplomu pa nostrificiral leta 1961 tudi v Rimu. Bil je srednješolski učitelj ter visokošolski profesor, literarni zgodovinar, kritik, urednik in publicist. Aktivno je sodeloval pri obnovi zamejskega šolstva v Trstu. Odšli so, 2009, str. 184.

- Vilma Kobal, suplentka na meščanski šoli v Logatcu (zemljepis, zgodovina)
- dr. Gustav Omahen, dr. med. univ.
- dr. Anton Stopar, profesor na škofijski klasični gimnaziji v Ljubljani (latinščina, grščina)
- Ivan Teuerschuh, ravnatelj moške meščanske šole v Slovenj Gradcu (zemljepis)
- Jože Zakrajšek, kand. inženir za moško telovadbo (telovadba)
- Dani Kocjan, telovadna učiteljica na meščanski šoli Vič, Moste, Zgornja Šiška (telovadba).⁶⁰³

Profesorji so večji del poučevanja na gimnaziji opravljali brezplačno. Na to, da delajo zastonj, je sicer ravnatelj dr. Baraga večkrat opozoril tudi majorja Gregoryja ter ga prosil, ali bi lahko uredili vsaj delno subvencioniranje, vendar neuspešno. V Serviglianu se je to sicer nekoliko spremenilo, saj so bili tudi učitelji vključeni v taboriščno osebje, zaradi česar so krajše obdobje tudi oni prejeli manjšo plačo, vendar se je to spremenilo s prihodom taboriščnega vodje Burnella. Ta je ukinil plačevanje dela vsem učiteljem, tako da so ti svoje delo zopet opravljali zastonj. Nekaterim se je kasneje ponudila možnost dela v taboriščni upravi, kjer bi prejeli manjše, toda redno plačilo, vendar so se temu v korist otrok odpovedali.

Na svoji prvi seji se je učiteljski zbor odločil, da bodo z vpisi začeli 1. junija 1945, pri čemer je bilo treba najprej ugotoviti, katere dokumente imajo dijaki sploh s seboj. Mnogi, pravzaprav večina je namreč prišla v Italijo brez kakršnih koli dokazil o šolanju, kar seveda ni nič presenetljivega, saj ob odhodu nihče ni niti slutil, da doma ne zapušča le za nekaj tednov, kot so bili takrat prepričani. Učitelji so zato sklenili, da morajo dijaki, če preteklega šolanja ne morejo potrditi z uradnimi dokumenti, k vpisu prinesiti potrdilo o tem, kateri razred so v šolskem letu 1944/45 obiskovali, to potrdilo pa sta morali potrditi dve verodostojni

⁶⁰³ AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, Zapisnik št. 1, 30. 5. 1945.

Zapisnik prvega učiteljskega zbora v Monigi, 30. 5. 1945 (AZS)

priči. Iz vpisnic je razvidno, da so bile priče v glavnem starši in sorodniki ali pa profesorji, ki so dijake učili že doma in so jih zato poznali. Na sestanku so posameznim profesorjem dodelili tudi razredništva. V nižji gimnaziji so razredništvo prevzeli Ivan Teuerschuh (1. razred), Jože Peterlin (2. razred), Vinko Beličič (3. razred) in Martin Jevnikar (4. razred), v višji gimnaziji pa so razredniki postali dr. Ivan Vrečar (5. razred), dr. Anton Dolinar (6. razred), Ruža Šturm (7. razred) in dr. Srečko Baraga (8. razred).

Kot že omenjeno, se je pouk v begunski gimnaziji začel 4. junija 1945, potekal pa je v dveh sobah v osrednjem delu stavbe E. V popoldanskih urah so dobili na razpolago tudi sobo ljudske šole, saj je pouk tam trajal samo dopoldne. Pouk so imeli vsak dan dopoldne in popoldne, vsak razred pa je imel dnevno na urniku pet šolskih ur, pri čemer je bila ena šolska ura dolga 30 minut.

Dijaki so imeli odmor samo enkrat, po tretji šolski uri, trajal pa je pet minut. Zaradi pomanjkanja prostora sta imela 7. in 8. razred pouk izmenično vsak drugi dan. Za to so se učitelji odločili, ker je bilo v oba razreda vpisanih najmanj dijakov, obenem pa so bili prepričani, da so ti že dovolj zreli, da se bodo sposobni učiti tudi brez vsakodnevnega pouka. Glede na to, da je bila v Monigu ustanovljena gimnazija s klasičnim predmetnikom, se je učiteljski zbor odločil, da bodo imeli tisti, ki so doma obiskovali učiteljske ali druge strokovne šole, dodatne predmete posebej, izven pouka, v popoldanskih urah. Vsi dijaki so imeli dvakrat na teden tudi telovadbo, in sicer vsak torek in četrtek.

Urnik po razredih:

1. in 2. razred	od 09.40 do 12.15
3. in 4. razred	od 07.00 do 09.35
5. do 8. razred	od 18.00 do 20.35

Vsak razrednik je dobil zvezek, kamor naj bi zapisoval predelano snov ter manjkajoče dijake, ravnatelj pa jim je ob tem še posebej naročil, da »naj se vrši vse šolsko življenje tako, kakor v normalnih razmerah v skladu z jugoslovanskimi šolskimi predpisi«. ⁶⁰⁴ V razmerah, v katerih je nastajalo begunsko šolstvo, bi sicer pričakovali, da bodo učitelji prizanesljivejši, vendar iz okrožnice, ki jo je sredi junija ravnatelj namenil vsem dijakom, lahko razberemo, da so tudi v begunski šoli zahtevali red, disciplino in redno prisotnost. V javno objavljeni okrožnici je bilo tako med drugim zapisano:

»Opaža se, da so zadnje dni nekateri učenci in učenke neupravičeno izostali od pouka. Ravnateljstvo opozarja vse učence, da bodo v bodoče vsi črtani, kateri ne bodo mogli svojega izostanka zadostno upravičiti. Isto velja tudi glede zamujanja pouka. Od danes naprej se bo izvajala največja strogost kar se tiče zamud, nerednosti in slabega vedenja.

⁶⁰⁴ AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, Zapisnik št. 1, 30. maj 1945, str. 3.

Tudi k popoldanskemu pouku morajo vsi dijaki brezpogojno hoditi.«⁶⁰⁵

Vsaka neupravičena odsotnost je bila kaznovana, tiste, ki so neupravičeno manjkali večkrat, pa so obravnavali na konferencah. Tako je ob koncu šolskega leta J. P. dobil ukor razrednega učiteljskega zbora, ker je neupravičeno manjkal 50 ur. Tudi zaradi tega je bil ob koncu leta iz vedenja ocenjen le z oceno dobro.⁶⁰⁶

Tistim, ki so že v času vojne preveč zamudili, so želeli omogočiti čimprejšnje nadaljevanje šolanja. Nekaterim so tako dovolili, da so ob koncu šolskega leta zaključili en razred, nato pa so lahko na podlagi opravljenega privatnega izpita že med počitnicami končali še en razred ter tako ujeli ali se vsaj približali svojim vrstnikom (npr. Zazula, Marolt). Pouk v teh dneh je potekal bolj v obliki hitrih tečajev, nato pa je sledila matura, kjer so bili profesorji nekoliko bolj prizanesljivi. Po uspešno opravljenem zrelostnem izpitu so jim izdali še maturitetna spričevala.⁶⁰⁷

O tem, da bi ustanovili svojo gimnazijo, so razmišljali tudi v taborišču v Forliju, saj je bilo v tem času tam okoli sedemsto Slovencev, med njimi pa tudi kar nekaj mladine (v primeru ustanovitve gimnazije bi 7. in 8. razred obiskovalo kar 24 dijakov). Toda v Forliju ni bilo zadosti profesorjev, prav tako ne primerne prostora, v katerem bi lahko organizirali gimnazijo, in ne otrok, ki bi morali napolniti tudi 1. do 6. razred, primanjkovalo pa je tudi učnih pripomočkov za pouk. Za pomoč so se obrnili na ravnateljstvo v Monigu s prošnjo, da bi jim pomagali pri zavezniški vojaški upravi doseči, da bi mladim iz Forlija dovolili za mesec dni oditi v Monigo, kjer bi v okviru slovenske begunske gimnazije ponovili snov, opravili ustrezne izpite ter tako zaključili šolsko leto. S tem predlogom se je strinjal tudi učiteljski zbor v Monigu.⁶⁰⁸

605 Zasebni arhiv Milana Magistra, Okrožnice ravnatelja Ivana Prijatelja, Okrožnica št. 1, 20. 6. 1945.

606 AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, Zapisnik št. 5, 15. julij 1945, str. 21.

607 Fink, pisna izjava, 23. 2. 2011.

608 AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, Zapisnik št. 4, 10. 7. 1945.

V prvi razred slovenske gimnazije v Monigu se je skupaj vpisalo 16 dijakov, od tega dvanajst fantov in štiri dekleta, na urniku pa so imeli naslednje predmete: verouk, slovenski jezik, angleški jezik, nemški jezik, zgodovina, zemljepis, prirodopis, matematika, risanje, petje, telovadba ter ročna dela.

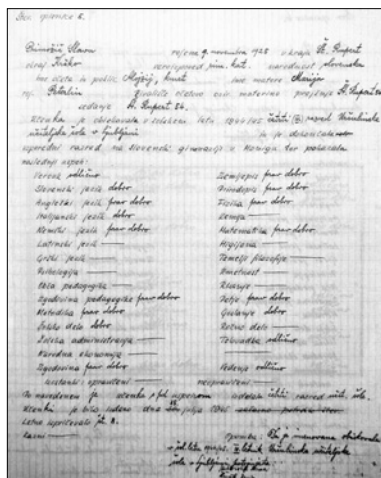
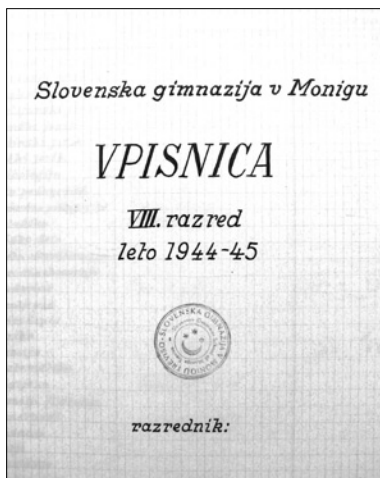
V prvi razred so bili vpisani naslednji dijaki:⁶⁰⁹

Št.	Priimek in ime	Leto rojstva	Kraj rojstva
1.	Avsenek Štefanija	1931	Ljubljana
2.	Bajlec Marjana	1933	Ljubljana/Maribor
3.	Havelka Danilo	1932	Dolnji Logatec
4.	Hren Marjeta	1932	Vrhnika
5.	Kačar Janez	1933	Ljubljana
6.	Rezelj Alojzij	1933	Ljubljana
7.	Smersu Jurij	1934	Ljubljana
8.	Tomc Nikolaj	1934	Ljubljana
Razred izdelali z izpiti:			
9.	Arhar Marijan	1930	Šentvid nad LJ
10.	Grom Mojmir	1930	Dolnji Logatec
11.	Hren Janez	1932	Verd
12.	Košnik Franc	1931	Cerklje na Gorenjskem
13.	Lozar Elizabeta	1933	Kostanjevica na Krki
14.	Škerbec Jožef	1929	Gornje jezero, Logatec
15.	Šproc Anton	1933	Trbovlje
16.	Zazula Stanko	1930	Hotedršica

Vir: AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, Vpisnica I. razred, leto 1944–1945

Ti, ki so razred izdelali z izpiti, so bili prestari za šolo, vendar je želelo gimnazijsko vodstvo tudi njim pomagati priti do zaključka šolanja, ki ga zaradi vojnih razmer doma niso mogli

609 V nadaljevanju je več poimenskih seznamov otrok, ki so obiskovali bodisi ljudsko šolo bodisi gimnazijo. Za objavo imen sem se odločila predvsem zato, ker je s seznamov razvidna starostna struktura otrok, kraj v Sloveniji, iz katerega so prišli, prav tako pa je mogoče videti, koliko otrok je prihajalo iz iste družine. Na podlagi seznamov je mogoče tudi ugotoviti, v katera taborišča so šli učenci iz Moniga.

Natančna evidenca vpisanih dijakov (AZS)

končati. Teh osem dijakov je zato delalo zgolj privatne izpite iz posameznega predmeta, profesorji pa so pred tem vsakega posebej, glede na stopnjo predhodnega znanja, pripravljali na izpite. Enako velja tudi za višje razrede. Privatne izpite so delali tudi tisti, ki so bili zaposleni, vendar so želeli narediti gimnazijo ali končati razred. Razredne izpite pa so delali tisti dijaki, ki zaradi bolezni ali drugih utemeljenih razlogov niso mogli redno obiskovati pouka, čeprav so bili vpisani, in so bili zaradi tega pri katerem od predmetov neocenjeni.

V drugi razred slovenske gimnazije v Monigu je bilo v vpisanih 15 dijakov, od tega osem fantov in sedem deklet. V drugem razredu so bili dijaki ocenjeni iz naslednjih predmetov: verouk, slovenski jezik, angleški jezik, nemški jezik, zgodovina, zemljepis, prirodopis, matematika, risanje, petje in telovadba; tisti, ki so delali klasično gimnazijo, pa so imeli tudi latinščino.

V drugi razred so bili vpisani:

Št.	Priimek in ime	Leto rojstva	Kraj rojstva
1.	Fink Stanislav	1930	Ljubljana
2.	Lozar Jožef	1939	Ljubljana
3.	Tomažin Lovro	1930	Grosuplje
4.	Žužek Anton	1932	Ljubljana
5.	Hren Marija	1931	Verd
6.	Kačar Marija	1932	Ljubljana
7.	Lesar Regina	1932	Ribnica
8.	Lozar Veronika	1932	Novo mesto
9.	Marolt Marija	1932	Verd
10.	Štancar/Štancer Jožica	1930	Maribor
11.	Vadnjal Aleksandra	1932	Ljubljana
Razred izdelali z izpiti:			
12.	Arhar Marijan	1930	Ljubljana
13.	Grom Mojmir	1930	Babno Polje
14.	Škerbec Jože	1929	Gornje Jezero, Logatec
15.	Zazula Stanko ⁶¹⁰	1930	Šmarje pri Jelšah

Vir: AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, Vpisnica II. razred, leto 1944–1945

V tretji razred slovenske gimnazije v Monigu je bilo vpisanih 15 dijakov, od tega pet fantov in deset deklet, njihov predmetnik pa je bil sestavljen iz naslednjih predmetov: verouk, slovenščina, angleščina, italijanščina, nemščina, zgodovina, zemljepis, fizika, matematika, telovadba in higiena. Tisti, ki so delali klasično gimnazijo, so imeli še latinščino in grščino.

610 Stanko Zazula je lahko opravljal privatni izpit za 2. razred gimnazije na podlagi spričevala o opravljenem 1. razredu gimnazije, ki ga je zaključil v Monigu.

V tretji razred so bili vpisani:

Št.	Priimek in ime	Leto rojstva	Kraj rojstva
1.	Bajlec Franc	1932	Maribor
2.	Musar Jožef	1931	Ljubljana
3.	Osterc Franc	1931	Ljubljana
4.	Smersu Mihael	1931	Ljubljana
5.	Vitrih Vladimir	1929	Lož pri Logatcu
6.	Arnšek Neža	1931	Hrastnik
7.	Havelka Majda	1932	Lj-Rudnik
8.	Kramar Milena	1931	Ljubljana
9.	Lesar Irena	1931	Ribnica
10.	Omahen Nikolaja	1931	Beltinci
11.	Prijatelj Vera	1931	Maribor
12.	Šercer Martina	1931	Ljubljana
13.	Miklič Jože	1931	Struge na Dolenjskem
Razred izdelali z izpiti:			
14.	Bedenčič Martina	1931	Grosuplje
15.	Marolt Antonija	1926	Škocjan pri Turjaku

Vir: AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, Vpisnica III. razred, leto 1944–1945

V četrti razred je bilo skupaj vpisanih 13 dijakov, od tega šest fantov in sedem deklet, dijaki pa so bili ocenjeni iz naslednjih predmetov: verouk, slovenščina, angleščina, italijanščina, nemščina, zgodovina, zemljepis, fizika, kemija, matematika, risanje, telovadba in higiena. Tisti, ki so hodili v klasično gimnazijo, so imeli na urniku še latinščino in grščino.

Četrti razred so obiskovali:

Št.	Priimek in ime	Leto rojstva	Kraj rojstva
1.	Arnšek Peter	1929	Hrastnik
2.	Baraga Srečko	1930	Stari trg pri Ložu
3.	Golobič Peter	1930	Jesenice
4.	Peršuh Janez	1930	Ljubljana
5.	Prijatelj Jože	1930	Maribor
6.	Ovsenek Marija	1931	Ljubljana
7.	Bevčar Marija	1929	Gorenje Polje pri Gorici
8.	Brumen Tajda	1930	Ljubljana
9.	Hren Barbara	1929	Ljubljana
10.	Pavlič Jelka	1930	Ljubljana
11.	Žužek Silva	1930	Ljubljana
Razred izdelali z izpiti:			
12.	Sevčnikar Franc ⁶¹¹	1913	Podkraj pri Velenju
13.	Marolt Antonija ⁶¹²	1926	Škocjan pri Turjaku

Vir: AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, Vpisnica IV. razred, leto 1944–1945

V petem razredu je bilo skupaj vpisanih 14 dijakov, od tega dvanajst fantov in dve dekleti, ocenili pa so jih iz naslednjih predmetov: verouk, slovenščina, angleščina, italijanščina, grščina, nemščina, latinščina, zgodovina, zemljepis, matematika, prirodopis in telovadba.

611 Franc Sevčnikar je lahko pristopil k privatnemu izpitu za četrti razred na podlagi predloženega spričevala o končanem 3. razredu, ki ga je zaključil 26. 3. 1945 na II. moški realni gimnaziji v Ljubljani, kar pomeni, da so očitno nekatere šole med vojno predčasno končale šolsko leto.

612 Marija Marolt je bila pripuščena k opravljanju privatnega izpita za četrti razred na podlagi spričevala o končanem tretjem razredu, ki ga je zaključila 17. 7. 1945 na Slovenski gimnaziji v Monigu.

Peti razred so obiskovali:

Št.	Priimek in ime	Leto rojstva	Kraj rojstva
1.	Gorše Martin	1928	Mala Loka
2.	Magister Milan	1930	Vižmarje
3.	Ožura Anton	1930	Osilnica
4.	Petkovšek Ivan	1929	Hotedršica
5.	Prijatelj Franc	1929	Maribor
6.	Rozman Ciril ⁶¹³	1929	Ljubljana
7.	Žužek Alojzij	1929	Ljubljana
Razred izdelali z izpiti:			
8.	Kocjan Pavla	1930	Ljubljana
9.	Bruč Anton ⁶¹⁴	1928	Hrušica pri Novem mestu
10.	Kastelic Anton	1928	Težka Voda
11.	Marišič Bojan	1927	Laško
12.	Povše Milan/Emil ⁶¹⁵	1921	Trebnje
13.	Vrtačnik Jožef	1913	Sygan, USA
14.	Mehle Štefanija	1924	Ljubljana

Vir: AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, Vpisnica V. razred, leto 1944–1945

V šestem razredu Slovenske gimnazije v Monigu je bilo skupaj vpisanih enajst dijakov, od tega pet fantov in šest deklet, na urniku pa so imeli naslednje predmete: verouk, slovenščina, angleščina, italijanščina, nemščina, zgodovina, zemljepis,

613 Ciril Rozman je postal mednarodno priznan zdravnik. Na Fakulteto za medicino v Barceloni se je vpisal z maturitetnim spričevalom slovenske begunske gimnazije. Bil je redni profesor za interno medicino na univerzi v Salamanci in predstojnik Klinike za interno medicino, katedre za interno medicino in postdiplomskega študija hematologije v Barceloni. Za svoje delo na področju medicine je prejel najvišja španska državna odlikovanja. Ciril Rozman, *El reto asumido*, Barcelona, Fundación Medicina y Humanidades Médicas, 2008.

614 Anton Bruč je kot poslednji domobranec zapustil mesto bataljonskega ordenanca v Vetrinju ter od tam prišel peš v Italijo. V Argentini je bil od leta 1988 do 1995 tajnik Slovenske kulturne akcije, njegove črtice pa je v knjigi *Vardevanje angelčka* zbral in objavil Andrej Rot. *Odšli so*, 2009, str. 156.

615 Emil Povše je bil v Argentini posvečen v duhovnika, v župniji Santa Rosa je sezidal moderno župnišče in postavil tri farne ljudske šole, v župniji Mar de Ajo pa je končal gradnjo treh cerkva. Zaradi svojega požrtvovalnega dela je bil zelo cenjen tudi med argentinskimi verniki. Olga Magister, ustna izjava, 15. 11. 2010. V virih se pojavlja kot Emil ali kot Milan, ponekod navajajo celo obe imeni.

prirodopis, matematika, higiena in telovadba. Nekateri so bili dodatno ocenjeni tudi iz latinščine in grščine. Dijakinja Joža Dolinar je bila ocenjena tudi iz pedagogike, gospodarskega dela, živinoreje, gospodinjstva, fizike, kemije, sadjarstva, risanja, petja, vrtnarstva in ročnih del. Dolinarjeva je namreč v Sloveniji obiskovala Krekovo gospodinjstvo šolo v Ljubljani, učitelji na slovenski begunski gimnaziji pa so želeli, da strokovno šolo, kljub begunstvu, konča, zato so zanjo posebej prilagodili urnik ter vanj vključili predmete, ki jih je imela že v Ljubljani.

V šesti razred so bili vpisani:

Št.	Priimek in ime	Leto rojstva	Kraj rojstva
1.	Makovec Bogdan	1928	Ljubljana
2.	Seljak Tone	1928	Tržič
3.	Starc Alojzij	1926	Žlebič pri Kočevju
4.	Dolinar Joža	1924	Ljubljana
5.	Majer Marija	1928	Ljubljana
6.	Manko Santa	1927	Ljutomer
7.	Osterc Ana	1926	Ljubljana
8.	Sparhakl Marjeta	1929	Ljubljana
9.	Žitnik Jelena	1929	Novo mesto
Razred izdelali z izpitom:			
10.	Prešeren Milan	1927	Smolenja vas
11.	Susman Franc	1927	Prevalje

Vir: AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, Vpisnica VI. razred, leto 1944–1945

V sedmem razredu je bilo vpisanih 15 dijakov, od tega pet fantov in deset deklet. Večina dijakov je bilo ocenjenih iz naslednjih predmetov: verouk, slovenščina, angleščina, nemščina, italijanščina, zgodovina, zemljepis, prirodopis, fizika, matematika, higiena, telovadba, nekateri pa so bili poleg teh predmetov ocenjeni še iz latinščine in grščine, risanja, petja, psihologije, ročnih del, narodne ekonomije in celo goslanja. Nabor predmetov, ki jih je moral dijak končati, je bil odvisen od tega, kateri program je imel izbran.

V sedmem razredu so bili vpisani:

Št.	Priimek in ime	Leto rojstva	Kraj rojstva
1.	Dejak Anton	1926	Ljubljana
2	Musar Jože	1928	Ljubljana
3.	Batagelj Vlasta	1926	Ljubljana
4.	Kovač Katarina	1927	Novo mesto
5.	Kovač Marija	1926	Novo mesto
6.	Kramar Radojica	1926	Ljubljana
7.	Prijatelj Kristina	1928	Maribor
8.	Štancer Marija	1926	Maribor
9.	Žužek Terezija	1928	Ljubljana
Razred izdelali z izpitom:			
10.	Kavka Vid	1926	Ljubljana
11.	Kožar Stanislav	1926	Javorje
12.	Grom Nevenka	1926	Babno Polje
13.	Uršič Marija	1926	Dolnji Logatec
14.	Gaber Kazimir	1927	Ljubljana
15.	Avsenek Majda	1927	Ljubljana

Vir: AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, Vpisnica VII. razred, leto 1944–1945

V osmem razredu Slovenske begunske gimnazije v Monigu je bilo vpisanih skupno šest dijakov, od tega trije fantje in tri dekleta. V tem razredu so bili ocenjeni iz naslednjih predmetov: verouk, slovenščina, angleščina, nemščina, italijanščina, latinščina, zgodovina, zemljepis, fizika, kemija, matematika, temelji filozofije in telovadba. Tisti, ki so hodili na učiteljsiše, so bili ocenjeni tudi iz predmetov: pedagoška psihologija, šolsko delo, metodika, organizacija in administracija, narodna ekonomija z osnovami sociologije ter higijene.

V osmem razredu so bili vpisani:

Št.	Priimek in ime	Leto rojstva	Kraj rojstva
1.	Fink Marta	1924	Ljubljana
2.	Primožič Slava	1925	Št. Rupert
3.	Žužek Janja ⁶¹⁶	1927	Ljubljana
Razred izdelali z izpitom:			
4.	Šivic Nikolaj	1922	Martinja vas pri Mokronogu
5.	Štrukelj Pavel	1922	Gradac v Beli krajini
6.	Tršinar Bogomir	1924	Ljubljana

Vir: AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, Vpisnica VIII. razred, leto 1944–1945

Redni pouk v gimnaziji se je zaključil 14. julija 1945, učiteljski zbor pa je ugotavljal, da je »uspeh zadovoljiv, celo zelo dober, če upoštevamo okoliščine, v katerih se je vršil pouk«. Dijaki so bili ocenjeni tudi iz vedenja, pri čemer jih je večinoma dobila oceno odlično ali prav dobro, le en dijak je dobil zaradi pogoste neopravičene odsotnosti ukor razrednega učiteljskega zbora.⁶¹⁷

Glede na to, da so bili v razredih skupaj taki, ki so doma redno hodili v šolo in bili že takrat ob koncu prvega polletja tudi ocenjeni, kot taki, ki te možnosti zaradi različnih razlogov niso imeli, je učiteljski zbor sklenil, da bodo tiste, ki so bili ob polletju ocenjeni že doma, redno ocenili tudi ob koncu šolskega leta, medtem ko so morali vsi ostali pred pridobitvijo zaključnega spričevala opraviti še razredne in privatne izpite. S temi izpiti so namreč profesorji želeli preveriti znanje celega šolskega leta, tudi tistega iz prvega semestra. Skupno je moralo opravljati privatne in razredne izpite 25 dijakov, nekateri med njimi celo po

616 Janja Žužek je med vojno nekaj časa bivala pri teti na Dolenjskem, kjer je videla, kako so ujetnike s Turjaka z zvezanimi rokami peljali v gozd, za tem pa slišala strele in krike. Trikrat na teden je morala skupaj z drugimi dekleti hoditi v partizanski štab na občno peč svinjske zrezke. 5. maja 1945 so starši skupaj z devetimi otroki v dveh urah zapustili dom. Oktobra 1945 je odšla na študij medicine v Rim, kasneje pa je dobila tudi štipendijo za študij medicine v Madridu. Diplomirala je leta 1952, kasneje tudi doktorirala. Leta 1955 je vstopila v red Zdravniških misijonkih sester. Kot misijonarka in zdravnica je v naslednjih desetletjih delala v številnih bolnišnicah po svetu. V Etiopiji je s finančno pomočjo Slovencev iz Kanade, ZDA in Argentine ustanovila t.i. jetični sklad, prek katerega so pomagali ljudem s tuberkulozo. Rojstvo novih domovin, str. 87.

617 AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, Zapisnik št. 5, 15. julij 1945.

dva, tako da je bilo skupaj opravljenih 32 privatnih in razrednih izpitov. Vsi, ki so delali privatne izpite za prvi razred, so morali opraviti tudi sprejemne izpite. Privatni in razredni izpiti so potekali od 16. do 21. julija, kandidati pa so morali opraviti tako pisni kot ustni del. Štirje dijaki so imeli ob koncu šole tudi popravne izpite.

Preglednica uspešnosti ob koncu šolskega leta 1944/45:

Vpisanih ob koncu šol. leta	odličnih			prav dobrih			dobrih			izdelalo			popravnih izpitov			razrednih / privatnih izpit.					
	m	ž	sk	m	ž	sk	m	ž	sk	m	ž	sk	m	ž	sk	m	ž	sk			
I.	4	3	7	1	-	1	1	1	2	2	1	3	4	2	6	-	1	1	8	1	9
II.	4	7	11	0	2	2	3	4	7	1	0	1	4	6	10	-	-	-	4	-	4
III.	5	8	13	1	1	2	2	2	4	2	4	6	5	7	12	-	1	1	-	1	1
IV.	5	6	11	-	4	4	1	2	3	2	-	2	3	6	9	2	-	2	1	1	2
V.	7	1	8	2	-	2	4	1	5	1	-	1	7	1	8	-	-	-	5	1	6
VI.	3	6	9	1	-	1	2	5	7	-	1	1	3	6	9	-	-	-	2	-	2
VII.	2	7	9	-	-	-	1	6	7	1	1	2	2	7	9	-	-	-	3	2	5
VIII.	-	3	3	-	1	1	-	2	2	-	-	-	-	3	3	-	-	-	3	-	3
sk	30	41	71	5	8	13	14	23	37	9	7	16	28	38	66	2	2	4	26	6	32

Vir: AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, Zapisnik št. 5, 15. julij 1945

Že ob junijskem obisku majorja Gregoryja je ravnatelj dr. Baraga načel tudi vprašanje legalizacije gimnazije ter zaprosil za subvencijo za šolo. Gregory je dr. Baragi predlagal, da šolsko vodstvo pripravi spomenico, ki bo jo nato osebno izročil pristojnim oblastem, pri tem pa opozoril na nevarnost, da bi potrditev akta o ustanovitvi slovenske begunske gimnazije lahko privedla tudi do političnih sporov.⁶¹⁸

Spomenico, ki jo je 19. junija dr. Baraga izročil majorju, pred tem pa jo je na svoji 2. seji potrdil tudi učiteljski zbor, so pripravili dr. Srečko Baraga, Ivan Prijatelj, prof. Jože Peterlin in prof. Martin Jevnikar. Spomenica se je glasila:

⁶¹⁸ AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, Zapisnik št. 3, 20. junij 1945.

SLOVENSKA GIMNAZIJA V MONIGU PRI TREVISU

Štev. vpisnice 4

SPRIČEVALO

o služenju tečajnem izpitu
o učiteljskem diplomskem izpitu

Osebnostna Frika Marica umski Izročaja
rojena 4. septembra 1924 v kraju Ljubljana
oblas Ljubljana, 1939 kad. ... varnostnovolna

je bila v letnem letu 1944/45 učena učica 2. h. letnika Učiteljske šole v Ljubljani
in je dostala odlično odlično na Slovenski gimnaziji v Monigi in opravila prvi
učiteljski diplomski
izpiti 1945. leta

do Ljubljane 1945. leta
Po uspehu, pridobitvenem na učiteljskem izpitu, in po letnih ocenah iz
nastopnih razredov 9 izdaja najhiti učitelj naslednje
spričevalo:

Vednjo	odlično
Varnost	odlično
Slovenski jezik	odlično
Angleški jezik	odlično
Italijanski jezik	pravi odlično
Nemški jezik	—
Latinski jezik	—
Ostli jezik	—
Zgodovina	odlično
Zemljepis	pravi odlično
Prirodopis	odlično
Fizika	odlično
Kemija	pravi odlično
Matematika	pravi odlično
Učbenje	odlično
Teoriji šolstva	—
Etika	pravi odlično
Prilagodilna vloga	pravi odlično
Šolska dela	pravi odlično
Šolske organizacije in administracije	—
Naravna znanostja v osnovni nastopu	odlično
Karizmatično - Organizacijsko	pravi odlično
Polje	odlično
Ostli študijski	odlično
Rešeno delo	pravi odlično
Talence vzgoja	odlično

Spričevalo o opravljenem diplomskem izpitu za učitelje
(arhiv Božidarja Finka, kopijo hrani avtorica)

»Poročilo o slovenskih šolah v Monigu pri Trevisu
Slovenski begunci, ki se nahajajo v Monigu, so dne 30.
maja 1945 ustanovili slovensko ljudsko šolo in gimnazijo.
Vpisovanje se je vršilo 1. junija 1945. V ljudsko šolo se je
vpisalo 22 dečkov in 19 deklic, skupaj 41 učencev. Razde-
ljeni so v 4 razrede. Ljudska šola ima tudi otroški vrtec za
otroke l. 1939–1942; vpisalo se je 21 otrok. Gimnazija ima
8 razredov in se je vpisalo 42 fantov in 42 deklet, skupno
84 dijakov.⁶¹⁹

Ljudsko šolo z otroškim vrtcem vodi ravnatelj Ivan Pri-
jatelj. Poleg njega poučuje enajst učiteljev in učiteljic, otro-
ški vrtec pa vodijo tri učiteljice.

Gimnazijo vodi ravnatelj dr. Baraga. Poučuje pa enajst
profesorjev in sedem strokovnjakov za posamezne predmete.

Šole so se ustanovile, da se ne pretrga šolska morala in
intelektualna vzgoja otrok, da se redno zaključi šolsko leto

619 Število dijakov je do konca leta naraslo na 95.

1944/45 in se s tem otrokom omogoči nadaljevanje študija. Poleg tega hoče vodstvo takoj seznaniti učence z angleško kulturo in jih naučiti angleškega jezika, kar doslej pod okupatorji v Jugoslaviji ni bilo mogoče.

Sedanji ustroj (učni načrt in program) šolstva se vrši po prejšnjih jugoslovanskih šolskih zakonih.

Šolski pouk se bo zaključil dne 15. julija, na kar se bodo vršili izpiti, mala in velika matura. Šolsko delo se bo zaključilo 31. julija. Začetek novega šolskega leta bo 1. septembra 1945.

Vodstvo šole prosi:

1. Da A. M. G. v Italiji sprejme tukajšnje slovensko šolstvo pod svoje varstvo in mu prizna pravico javnosti.
2. Za bodoče šolsko leto naj se tukajšnja slovenska šola prilagodi angleškemu šolskemu sistemu. Šola naj se imenuje britansko-slovenska. Na ta način se bodo učenci toliko priučili angleškega jezika, da bodo zmožni stopiti po potrebi tudi v angleško službo, po eventualni vrnitvi v domovino pa bodo širili angleško kulturo med Slovenci in ostalimi Jugoslovani.
3. Z ozirom na to prosimo, da A. M. G. spravi vse slovenske učence iz Moniga in Koroške na en primeren kraj in poišče prikladno šolsko zgradbo (kak prazen kolegijum).
4. Prosimo da A. M. G. subvencionira vse šolske materialne potrebščine: knjige, zvezke, šolsko orodje, pisarske potrebščine itd.
5. Tudi prosimo, da A. M. G. primerno honorira profesorje in učitelje.
6. O počitnicah naj se vrše poseben šolski tečaj angleškega jezika za profesorje in učitelje. A. M. G. naj pošlje v ta namen posebnega šolskega strokovnjaka, ki bi dajal strokovna navodila o angleškem šolstvu in predaval o angleški kulturi.

7. Ustanovi naj se angleška knjižnica s knjigami, revijami in časopisi.

8. Prosimo, da se materialno omogoči našim akademikom vstop na univerze.

Vodstvo šole jamči, da bodo učili samo kvalificirani profesorji in učitelji in da se bo vršila vzgoja v duhu zapadnih demokratskih velesil.

Monigo, 15. junij 1945.«⁶²⁰

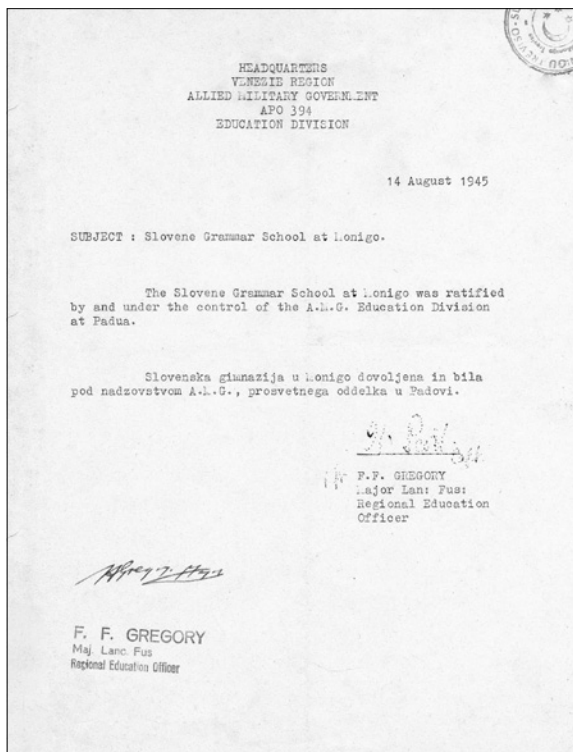
Toda žal poslana spomenica ni prinesla zelenega učinka, saj gimnazija kljub vsem prizadevanjem in ob podpori zavezniške oblasti vse do konca ni doživela uradnega priznanja. Da pa je major Gregory delovanje slovenske gimnazije vendarle podpiral, je dokazal med drugim tudi s tem, da je ob koncu leta izdal uradni dokument, s katerim je z naslednjim besedilom potrdil legitimnost slovenske begunske gimnazije v Monigu: »The Slovene Grammar School as ratified by and under the control of the A. M. G. Education Division at Padua. – Slovenska gimnazija v Monigu dovoljena in bila pod nadzorstvom A. M. G., prosvetnega oddelka v Padovi.«⁶²¹

Kot je poročal v spomenici dr. Baraga majorju Gregoryju, »je profesorski zbor ugotovil, da so učenci nadoknadili tisti čas, ki so ga zaradi vojnih dogodkov izgubili. Umska in moralna usposobljenost dijakov je kljub težkim okoliščinam zadovoljiva.«⁶²² Glede na to, da so bila znanja posameznikov vendarle različna, je učiteljski zbor odločil, da se vsak dijak z vsakim profesorjem posebej dogovori, kaj mora znati za zaključni izpit, ravnatelj pa je učiteljskemu zboru pred začetkom izpitov še posebej naročil, da je treba »učence opozarjati, naj študirajo, ker morajo

620 AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, Zapisnik št. 3, 20. junij 1945. Pri zapisu datuma spomenice je verjetno napaka, glede na to, da naj bi major dr. Barago zanjo zaprosil šele pri obisku dr. Barage 16. junija 1945. Spomenica je morala nastati med 16. in 18. junijem oz. 19. junijem, ko je bila predana majorju Gregoryju.

621 Dopis F. F. Gregoryja glede šole. Headquarters Venzie Region, Allied Military government APO 394, Education division, 14. 8. 1945. Osebni arhiv Kristine Prijatelj.

622 AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, Zapisnik št. 4, 10. 7. 1945.

Potrdilo, da je Slovenska gimnazija v Monigu dovoljena.
(arhiv avtorice)

pokazati neko znanje; redov jim ne bomo poklanjali«,⁶²³ dodal pa še navodilo: »Ocenjujte pravično, a upoštevajte razmere in okoliščine, v katerih se nahajajo dijaki. Ne smemo biti prestrogi, a tam, kjer vidimo, da se dijaki hote ne zanimajo za šolo in da namenoma izostajajo od pouka, ne sme biti popuščanja. Dijaki morajo pokazati nekaj znanja, ker ne smemo ustvarjati duševnih proletarcev.«⁶²⁴

Da bi dijake spodbudil, da bi se na izpite res pripravili, je ravnatelj objavil okrožnico, v kateri jih je tudi nagovoril:

623 AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, Zapisnik št. 3, 20. 6. 1945.

624 AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, Zapisnik št. 5, 10. 7. 1945.

»Prepričan sem, da prenašate vse tegobe našega križevega pota potrpežljivo in vdano, poleg tega pa niste prenehali z učenjem, čeprav se morate pripravljati pod najtežjimi pogoji. Vaša volja je vredna občudovanja, glejte, da bo tudi vaša pridnost dobila izraza v uspehu. Zberite ta teden še zadnje duhovne sile, da bodo vaša pridnost, požrtvovalnost in volja kronane z najboljšim uspehom. Prosite profesorje, da vas še enkrat vprašajo, če ste se še naknadno pripravili iz kakšnega predmeta. Če pa kljub vsem naporom kakšen učenec ne bo popolnoma uspel, naj se zaveda, da je pravičnost bistvena lastnost dobrega učitelja. Pravičnost namreč terja od nas tudi božja volja. Zavedajte pa se, da bo v vašem znanju še marsikaka vrzel. Skušajte jih zamašiti s posebno pridnostjo med počitnicami. Zlasti vas opozarjam, učite se tujih jezikov. Naš položaj nam nalaga dolžnost, da se priučimo zlasti angleškega in italijanskega jezika. Učite se teh dveh jezikov tudi med počitnicami.«⁶²⁵

Poleg teh izpitov so ob koncu šolskega leta dijaki opravljali tudi malo in veliko maturo oz. nižji in višji tečajni izpit. Malo maturo ali nižji tečajni izpit so morali opraviti ob koncu 4. razreda, uspešno opravljena mala matura pa je bila pogoj za vpis v višjo gimnazijo. Veliko maturo ali višji tečajni izpit so dijaki opravljali po koncu uspešno zaključenega 8. razreda. Na podlagi Pravidnika o nižjem in višjem tečajnem izpitu so bili tisti dijaki, ki so šolsko leto zaključili s prav dobrim ali odličnim uspehom, oproščeni opravljanja izpita. Takih dijakov je bilo v tem šolskem letu šest.

Mala matura oz. nižji tečajni izpit

Na nižji tečajni izpit se je prijavilo trinajst dijakov, pri čemer jih je bilo zaradi odličnega uspeha šest oproščenih opravljanja izpita. Malo maturo so opravljali: Peter Arnšek, Srečko Baraga (sin ravnatelja), Janez Peršuh, Jože Prijatelj (sin profesorja

625 Zasebni arhiv Milana Magistra, Okrožnice Ivana Prijatelja, Okrožnica št. 4, 11. 7. 1945.

Prijatelj), Marija Avsenek, Franc Sevčnikar in Antonija Marolt, oproščeni pa so bili Peter Golobič, Marija Bevčar,⁶²⁶ Tajda Bru-
men, Barbara Hren, Jelka Pavlič in Silva Žužek.

Predsednik izpitne komisije za malo maturo je bil prof. Martin Jevnikar, izpraševalci za posamezne predmete pa:⁶²⁷

- za slovenščino – Martin Jevnikar (namestnik: prof. Jože Peterlin)
- za angleščino – ing. Albin Mozetič (Jože Padar)
- za italijanščino – prof. Vinko Beličič (Albin Mozetič)
- za nemščino – prof. Ivan Prijatelj (Jože Peterlin)
- za zgodovino – Vilma Kobal (Ruža Šturm)
- za matematiko – ing. Jože Padar (Ivan Prijatelj) in
- za zemljepis – Ivan Teuerschuh (Vilma Kobal).

Mala matura se je začela 23. julija 1945 s pisno nalogo iz slovenščine, pri drugih predmetih so znanje dijakov preverjali samo ustno. Za pisno nalogo so imeli dve uri časa. Že pred začetkom mature je profesor slovenščine napisal in v kuverto zaprl pet različnih naslovov za esej. Zaprto kuverto je nato izročil predsedniku izpitne komisije in ta je pred člani komisije kuverto ponovno odprl, prebral predlagane naslove, izpitna komisija pa je med vsemi predlaganimi naslovi izbrala enega. V Monigu so tako dijaki pisali maturitetni esej z naslovom *Moja pot iz Ljubljane do Moniga (spomini)*. Dijaki so bili v razredu razporejeni tako, da je vsak sedel v svoji klopi, še pred pričetkom pisanja pa jih je učitelj opozoril na 19. člen Pravilnika o nižjem in višjem tečajnem izpitu, ki prepoveduje vsako uporabo kakršnih koli pripomočkov, ter jih seznanil s posledicami ob morebitni kršitvi.

Vsi dijaki, ki so opravljali maturo, so pisno nalogo iz slovenščine uspešno zaključili, zato so lahko pristopili k ustnemu

626 Marija Bevčar (1929–2016). Po zaključeni slovenski begunski gimnaziji je nadaljevala študij na medicinski fakulteti v Španiji, kjer je tudi doktorirala. Svoje delo na področju medicine je kot profesorica nadaljevala v ZDA na univerzi v Chicagu. Bila je direktorica Tissue Culture and Renal Cell Biology Laboratory, Medicinske fakultete Northwestern University in Northwestern Memorial Hospital v Chicagu. Raziskave, ki jih je opravila skupaj s kolegi, so omogočile razvoj novih možnosti za zdravljenje bolnikov s krvnimi strdki v ledvicah, pljučih, možganih in srcu. PSBL.

627 AZS, Vpisnica in zapisnik o nižjem tečajnem izpitu, leto 1944–1945.

delu mature. Ta je bil sestavljen iz predmetov: zgodovine, zemljepisa, angleščine, italijanščine, nemščine in matematike, in sicer po naslednjem vrstnem redu:⁶²⁸

Datum	Ura	Predmet	Opomba
24. 8.	8.00 – 9.45	slovenščina	vsi dijaki
25. 8.	8.30 – 9.00	zgodovina, zemljepis	vsi dijaki
26. 8.	8.00 – 9.45	angleščina	vsi dijaki
26. 8.	10.00 – 11.45	italijanščina nemščina	5 dijakov 2 dijaka
27. 8.	8.00 – 9.45	matematika	7 dijakov

Malo maturo je izdelalo vseh 13 dijakov, uspeh pa je bil naslednji:

št. vpisanih dijakov			odličnih			prav dobrih			dobrih			izdelalo		
m	ž	sk	m	ž	sk	m	ž	sk	m	ž	sk	m	ž	sk
6	7	13	-	5	5	4	2	6	2	-	2	6	7	13

Vir: AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, Zapisnik št. 4, 10. julij 1945

Velika matura oz. višji tečajni izpit

Pisni del velike mature se je prav tako začel 23. julija 1945. Če je bil pri mali maturi ta samo iz slovenščine, pa so pri veliki maturi poleg eseja 24. julija pisali nalogo tudi iz angleščine, dan kasneje iz italijanščine ali nemščine (dijaki so sami lahko izbirali jezik, vendar so vsi izbrali italijanščino) ter 25. julija še iz matematike. Po uspešno opravljenem pisnem delu so nato 28. julija sledili še ustni izpiti.

Izpitno komisijo so sestavljali:

- predsednik odposlanec zavezniške vojske, podpredsednik dr. Srečko Baraga,
- člani pa
- za slovenščino – dr. Srečko Baraga (namestnik: Martin Jevnikar)
- za angleščino – ing. Albin Mozetič (Jože Padar)

⁶²⁸ AZS, Vpisnica in zapisnik o nižjem tečajnem izpitu, leto 1944–1945, Zapisniki št. od 1 do 7.

- za nemščino – prof. Ivan Prijatelj (Jože Peterlin)
- za italijanščino – prof. Vinko Beličič (dr. Srečko Baraga)
- za zgodovino in zemljepis – prof. Ruža Šturm (Vilma Kobal)
- za matematiko – ing. Viktor Schart (Jože Padar).⁶²⁹

V normalnih razmerah bi bil predsednik izpitne komisije ministrski odposlanec, glede na razmere pa so v taborišču zaprosili zavezniško upravo, da pošlje svojega odposlanca. Čeprav je predstavnik potrdil udeležbo, ga na koncu ni bilo, tako da je vodenje komisije prevzel dr. Baraga.

Veliko maturo oz. višji tečajni izpit so opravljali Nikolaj Šivic, Pavel Štrukelj, Marta Fink, Janja Žužek in Bogomir Tršinar, pri čemer sta Finkova in Štrukelj opravljala učiteljski višji tečajni izpit.

Tako kot pri nižjem tečajnem izpitu so tudi tu morali dijaki pisati pisno nalogo iz slovenščine z naslovom Zakaj nazaj v planinski raj – razprava o dolžnostih, ki jih ima izobraženec do svojega naroda. Za pisno nalogo so imeli štiri ure časa. Pri angleščini so morali prevedi deset stavkov iz slovenščine v angleščino, pri italijanščini pa italijanski tekst prevesti v slovenščino. Sledila je pisna naloga iz matematike, ki pa je niso pisali vsi kandidati – tista dva, ki sta zaključevala učiteljišče, sta bila tega predmeta oproščena, namesto tega pa sta morala napisati pedagoško nalogo z naslovom Vpliv domačih razmer na vzgojo učencev.

Po uspešno opravljenih pisnih nalogah je sledilo še ustno preverjanje znanja iz predmetov: slovenščine, zgodovine, zemljepisa, italijanščine, angleščine ter matematike. Fink in Štrukelj, ki sta zaključevala učiteljišče, sta bila namesto matematike izprašana iz predmetov iz pedagoške skupine.

Primeri ustnih vprašanj pri:

- slovenščini: raba vejice, predstavitev enega Tavčarjevega dela, vsebina Vodnikovih pesmi, števniki, povest, protireformacija, epika – epska pesem, slovenski samoglasniki, realizem;

629 AZS, Vpisnica in zapisnik o višjem tečajnem izpitu, leto 1944–1945.

- zgodovini: Ludvik XVIII. v Franciji, francosko-pruska vojna, vstop ZDA v svetovno vojno, Zedinjenje Nemčije, Evropa pred letom 1914;
- zemljepisu: praalpe, toplice in mineralne vode, kraška polja, podnebje;
- matematiki: dokaži sinusov stavek, dokaži, koliko je cosinus;
- angleščini: prevod stavka, spregatev, pomeni I can, I may, I must, I will; spregatev »to have« v vseh časih, nepopolni glagoli;
- pedagoških predmetih: učna načela, državljanska in narodna vzgoja, vzgoja volje, otroška fantazija, pomen in naloga vzgojiteljev.

Vseh pet dijakov je izpit uspešno opravilo in tako zaključilo realno gimnazijo (trije) in učiteljišče (dva).⁶³⁰

Šolsko leto so zaključili s slovesnostjo 30. julija 1945. Začeli so z mašo, sledila sta telovadni nastop srednješolske mladine ter nastop vseh višješolcev, ki so ob tej priložnosti skupaj recitali Aškerčevo Čašo nesmrtnosti. Nato je eden od dijakov recitiral pesem v italijanskem in angleškem jeziku, ob koncu slovesnosti pa je gimnazijski pevski zbor zapel še nekaj slovenskih narodnih pesmi. Učitelji so na konferenci ob zaključku šole sicer poročali, da so imeli nekaj težav pri pripravi telovadnega nastopa, saj nekateri dijaki niso hoteli sodelovati oz. so se telovadbi izogibali. Po slovesnosti je sledila še razdelitev spričeval ter priznanj najboljšim dijakinjam in dijakom. Spričevala so bila natisnjena v slovenskem in angleškem jeziku, stroške tiska 200 spričeval pa so nosili učenci.⁶³¹ Zaključne prireditve se je udeležil tudi škof iz Trevisa msgr. Antonio Mantierra, ob koncu šolskega leta pa so dijaki pod vodstvom akademskega kiparja in profesorja Franceta Goršeta pripravili razstavo slik, svoja dela pa je razstavil tudi Gorše. Med razstavljenimi deli je bilo tako mogoče videti

630 AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, vpisnica in zapisnik o višjem tečajnem izpitu, leto 1944–1945, Zapisniki št. 1 do 8.

631 AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, Zapisnik št. 4, 10. julij 1945.

njegovo oltarno sliko sv. Cirila in Metoda, namenjeno taboriščni kapeli, ter portrete vseh članov gimnazijskega učiteljskega zbora.⁶³²

Prizadevanje za priznanje begunske gimnazije

Že v Monigu si je celoten učiteljski zbor, še posebej Baraga in Prijatelj, ki je po Baragovem odhodu prevzel ravnateljstvo, prizadeval, da bi bila šola tudi javno priznana, saj so želeli, da bi lahko dijaki na podlagi maturitetnega spričevala slovenske begunske gimnazije imeli možnost vpisa na univerzo. Majorju Gregoryju so med drugim predstavili tudi možnost, da bi priznanje dosegli prek salezijancev. Ob njegovi podpori so ravnatelj dr. Baraga, prof. Peterlin in prof. Jevnikar pripravili spomenico z naslednjimi točkami:

1. »gimnazija naj ohrani svobodo pri zunanji in notranji vzgoji, le italijanščino naj poučuje italijanski duhovnik,
2. našim dijakom naj se prizna to šolsko leto,
3. ostanemo kompaktni, preskrbe naj le primerne prostore,
4. podlago tvorijo jugoslovanski šol. zakoni, prilagojeni njihovim razmeram,
5. če bo konvikt, naj nadzorujejo dijake slovenski duhovniki – begunci: dva fante in eden dekleta,
6. denarno se ne moremo nič vezati, ker nimamo nič, le hrano, ki dijakom pripada, bi mogli prenesti v zavod; če pa bomo kaj dobili, bomo seveda dali za dijake.«⁶³³

Spomenico, ki so jo naslovili na salezijance v Torinu, so predali treviškemu škofu in ta je njihov predlog tudi sam s kratkim pismom podprl, s prošnjo, da njihovo pismo posreduje papežu v Rim, pa so pisali tudi papeževemu legatu. V pismu so med drugim zapisali:

632 Arnež, Slovensko šolstvo v begunskih taboriščih v Avstriji in Italiji, str. 43.

633 AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, Zapisnik št. 4, 10. julij 1945.

1. »Prosimo, da nam bi sv. Stolica pomagala poiskati nekje v Italiji kak zavod, kjer bi zbrali vso našo srednješolsko mladino, kjer bi bilo preskrbljeno za njihovo stanovanje, hrano in za šolske prostore. V ta namen smo se obrnili tudi že na salezijansko predstojništvo v Torinu, od katerega pa še nimamo odgovora.
2. Ker smo kot begunci brez vseh sredstev, prosimo sv. Stolicu, da bi prevzela breme vzdrževanja mladine na svoja ramena, vsaj za prvo silo.
3. Vljudno prosimo, da bi Vaša eminenca s svojim velikim vplivom pomagala pri avtorizaciji naše gimnazije na ta način, da bi kak Vaš katoliški zavod, ki ima pravico javnosti, overovil naša letošnja spričevala, za bodoče šolsko leto pa bi se to vprašanje na podoben način lahko rešilo.«⁶³⁴

Na podlagi te spomenice je Vatikan odobril finančno pomoč za sto dijakov, pri tem pa določil, da naj o tem, kdo od dijakov prejme podporo, odloča prelat dr. Alojzij Odar, rektor Teološke fakultete v Pragli (Teološka fakulteta v Pragli je bila namenjena slovenskim bogoslovcem, nastala pa je iz begunskega semenišča, ki ga je dr. Odar skupaj s salezijancema Alojzijem Tomcem in Andrejem Farkašem ustanovil leta 1945).⁶³⁵ Na podlagi tega obvestila je učiteljski zbor sklenil, da dr. Odarju pošljejo pismo, v katerem bodo na kratko predstavili delovanje šole, obenem pa so tudi tu ponovili zahteve iz spomenice, poslane v Vatikan. Poudarili so, da želijo, da slovenska begunska gimnazija, ki deluje v Monigu, ostane samostojna in enotna ter da tudi v prihodnjem šolskem letu nadaljuje pouk kot slovenska gimnazija, z enakim šolskim programom, kot je bil v Sloveniji, z možnostjo nekaterih sprememb oz. dopolnitev, ki bi bile potrebne za njeno uradno priznanje. V pismu so še zapisali, da bi v gimnaziji omogočili študij tudi tistim slovenskim dijakom, ki

634 AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, Zapisnik št. 5, 15. julij 1945.

635 Kolar, Salezijanci med begunci, str. 189–191.

so bili razpršeni po različnih taboriščih po Italiji in Avstriji.⁶³⁶ Izpostavili so, da bi moral biti profesorski zbor tudi v prihodnje sestavljen iz slovenskih učiteljev, saj gre za slovensko šolo, da pa bi to lahko uresničevali, bi potrebovali 14 do 16 srednješolskih učiteljev ter sedem učiteljev za ljudsko šolo. Zanje bi treba urediti tudi ustrezno financiranje, da se ne bi zgodilo, da bi se profesorji, ki so poučevali v šoli, raje odločili za plačane službe izven taborišča. Dr. Odarja so prosili, da razmisli tudi o tem, da bi sv. Stolica finančno podprla več kot sto dijakov. Pismo so zaključili z besedami: »Če se naša šolska vprašanja ne bi rešila v smislu naših navedenih predlogov, mi ne bi mogli prevzeti odgovornosti pred slovenskim narodom.«⁶³⁷

Monigo – zadaj napis Slovenci, drugi z leve v prvi vrsti Ivan Prijatelj

Prelat dr. Odar je po prejemu pisma taborišče 4. avgusta osebno obiskal ter se srečal z učiteljskim zborom. V tem času je bil ta že nekoliko okrnjen, saj je taborišče zapustil profesor

636 V pismu omenjajo Forli, Riccione in Vetrinj. Po njihovi oceni bi bilo tako v tej šoli okoli 350 dijakov.

637 AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, Zapisnik št. 5, 15. julij 1945.

Gorše, prav tako v taborišču ni bilo dr. Barage, ki je odšel v Trst. Kot je omenil Ivo Jevnikar v referatu, ki ga je imel ob Goršetovem simpoziju v Svečah, je Gorše očitno odšel v taborišče Riccione, vendar v istem referatu navaja tudi Goršetove spomine, v katerih pravi:

»Šel sem po poti čez Ljubelj v Celovec in pozneje s kamioni ubiral pot skozi Udine dalje v veliko, znano begunsko taborišče Monigo pri Trevisu; od tam končno zopet skozi Forlì v Servigliano, kjer je bila moja zadnja begunska postaja. Od tam sem po dobrih štirinajstih dneh deloma po 'naključju sreče' – 'per mezzi di fortuna' – prišel srečno v Trst, kjer sem potem ostal ves čas do 1952.«⁶³⁸

V svojem nagovoru je prelat omenil začudenje dr. Kreka in p. Antona Prešerna,⁶³⁹ s katerima se je srečal v Rimu, ker so zavrnil ponudbo, ki so jo prejeli od salezijancev, češ da »stvari preveč komplicirajo«. Iz tega je jasno, da so dobili odgovor salezijancev, vendar ni mogoče ugotoviti, kateri so bili tisti pogoji, ki so jih ti postavili in so bili za učiteljski zbor nesprejemljivi. Glede zaprosila za povečanje finančne pomoči je dr. Odar pojasnil, da je znesek, ki jim je bil dodeljen, fiksni, v njihovih rokah pa je, kako ga bodo razdelili. Pri tem je tudi omenil, da finančna podpora ni vezana na ustanovitev konvikta ali na preselitev šole v kakšen zavod, temveč lahko odobrena sredstva porabijo tudi za šolo, ki bi delovala znotraj taborišča. Je pa dr. Odar posebej izpostavil, da so odobrena sredstva namenjena izključno za fante, ne pa dekleta, akademike in ljudsko šolo. Zanje naj bi poskrbeli kasneje. Dr. Odar se je tudi dogovoril s p. Prešernom, »čigar vizitka velja v Vatikanu več kot kakega kardinala«, da bo

638 Referat Iva Jevnikarja, Goršetov simpozij, Sveče, 30. 7. 2011.

639 Anton Prešeren je študiral na papeški univerzi Gregoriana ter tam leta 1909 doktoriral, nato pa je postal kaplan v Borovnici. Kasneje je vstopil v jezuitski red ter postal asistent jezuitskega generala za slovanske province. P. Prešeren je med Slovenci veljal za najbolj znano in najbolj vplivno slovensko osebnost v Rimu. Po drugi svetovni vojni je bil eden od tistih, ki so iz Rima najbolj pomagali slovenskim beguncem. Bil je soustanovitelj Slovenika v Rimu. Benedik, Ambasador Cerkve na Slovenskem.

v Rimu skrbel, da bodo dobili obljubljen denar, kar je bilo v tistih časih težko. Učiteljski zbor je tudi prosil, naj čim prej določijo kontaktne osebe za p. Prešerna, ter jih pozval, naj čim bolj redno in podrobneje izdajajo obračune, saj so izplačila mogoča samo na podlagi računov in za nazaj. Ob tem je še opozoril, da naj ne razmišljajo o preselitvi šole na Primorsko, »ker še ni varno in ker je narodnostno sporno ozemlje, a tudi Vatikan bi imel težave zaradi podpore«. Učiteljski zbor je na isti seji potrdil odbor, ki naj bi urejal vse podrobnosti v zvezi z denarjem. Vanj so bili imenovani: dr. Ivan Vrečar, dr. Srečko Baraga, Ivan Prijatelj, Jože Padar, prof. Jože Peterlin in prof. Martin Jevnikar.⁶⁴⁰

Ravnatelj se je s prošnjo za pomoč pri priznanju begunske šole obrnil tudi na načelnika za prosveto za provinco Treviso gospoda Vittorellija, ki je majorju Gregoryju poslal predlog, kako bi lahko zavezniška uprava dosegla legalizacijo šole.⁶⁴¹ Vittorelli si je šolo tudi sam ogledal ter po obisku poslal nekaj italijanskih knjig, vendar njegovo posredovanje ni prineslo želenih rezultatov.

V tem času se je že začela rojevati ideja o tem, da bi v Trstu ustanovili slovensko gimnazijo, s katero bi rešili problem šolanja vseh šolarjev beguncev, ki so se po vojni znašli v Italiji. Da bi dosegel uradno priznanje begunske gimnazije od zaveznikov ter njeno preselitev v Trst, je na povabilo Angležev konec julija 1945 dr. Baraga odpotoval v Trst. O tem, kakšno bo stališče dr. Barage pri pogajanjih z zavezniki, je razpravljal tudi učiteljski zbor v Monigu ter sprejel sledeče sklepe:

1. »Sodelovali bomo pri vseh pripravah za ustanovitev gimnazije, ker to od nas zahteva narodna dolžnost.
2. Poslali bomo zastopnika, ki bo delal v Trstu.
3. V Trst naj gre ravnatelj dr. Baraga, pomagali pa mu bodo tamkajšnji naši profesorji Verbinc, Peterlin, Beličič in Schart.

640 AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, Zapisnik št. 8, 4. avgust 1945.

641 AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, Zapisnik št. 6, 19. julij 1945.

4. Ostanemo kot celota, nihče ne sme iti na svoje. To velja samo za Trst. Če tam propademo, potem so profesorji prosti.
5. Če se bo pokazalo, da je v Trstu nemogoče vzdržati, ne bomo šli tja. Za nas nesprejemljivi pogoji so: če ne bo šola v naših rokah, ampak bodo imeli vso besedo komunisti, če bodo sprejeli Američani samo profesorje brez učencev, če bodo vzeli samo učence brez profesorjev.
6. Če ne bomo šli v Trst, bo naša šola prihodnje šolsko leto v taborišču, če bo za to primeren prostor. Mora pa biti na razpolago vsaj sedem sob: štiri za razrede, dve veliki učilnici (ena za fante, druga za dekleta) ter profesorska zbornica. Če v taborišču ne bo tega prostora, bomo iskali primeren prostor izven njega (Loretto).«

Ob koncu so še sklenili, da se bo kljub aktivnostim v zvezi s Trstom delo za gimnazijo nadaljevalo, v odsotnosti dr. Barage pa naj ravnateljstvo prevzame Ivan Prijatelj.⁶⁴²

Prof. Srečka Barago, ki ga je spremljal član uredništva Glas zaveznikov ing. Grm, je 1. avgusta 1945 na razgovor sprejel zavezniški častnik za vzgojo John Simoni. Zavezniška oblast je namreč, tudi zaradi ostrih sporov z levico, k sodelovanju pri ponovni vzpostavitvi slovenskega šolstva, ki ga je zatrl fašizem, povabila begunske šolnike, ki so se v prvih mesecih begunstva tako izkazali.⁶⁴³ Njun pogovor je dr. Baraga kasneje opisal takole:

»Govorila sva živahno precej časa, a vendar nisva prišla do nobenega zaključka, kajti govorila sva vsak svoje. Jaz sem

642 AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, Zapisnik št. 9, 13. avgust 1945.

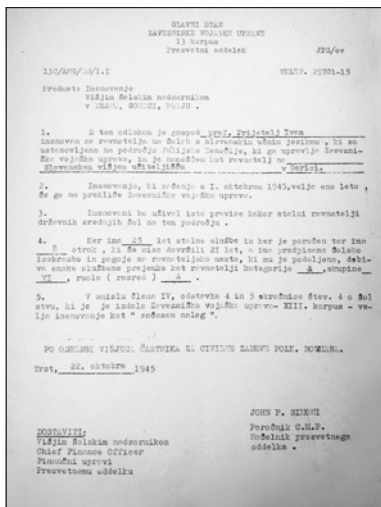
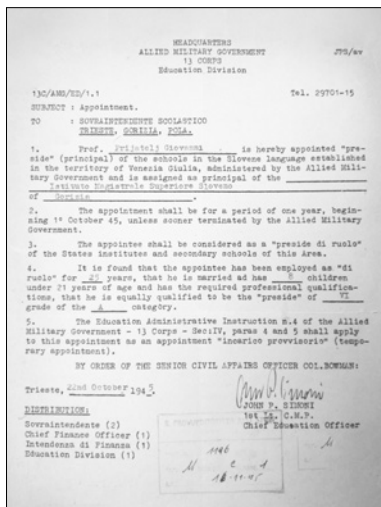
643 O tem, kako so slovenski begunci, predvsem prof. Baraga in prof. Geržinič, bistveno prispevali k ponovni vzpostavitvi slovenskega šolstva, obstaja več knjig in prispevkov. Alojzij Geržinič, Pouk v materinščini – da ali ne? (Delo za slovensko šolstvo na Tržaškem v zadnjih mesecih nemške okupacije), Buenos Aires, Sij, 1972; Alojzij Geržinič, Boj za slovensko šolstvo na Primorskem za delovanja dr. Srečka Baraga pri ZVU, Buenos Aires, Slovenska kulturna akcija, 1983; Alojzij Geržinič, Od Save do Srebrne reke, ur. Ivo Jevnikar, Trst, Mladika, 2015; Pogovor z Martinom Jevnikarjem, v: Dom in svet, 1997, str. 56–70; Ivo Jevnikar, Vloga povojnih beguncev v našem zamejstvu, v: Mladika, 2005, št. 7, str. 9–16. O tem, kako je Baraga skupaj z Geržiničem ustvarjal šolstvo v zamejstvu, so takrat poročali tudi v Slovenskem poročevalcu.

prišel v Trst s točnim načrtom: preseliti našo gimnazijo v Trst, por. Simoni pa je hotel šele organizirati slovenske šole in za to nalogo je potreboval ljudi. Po skoraj dvournem pogajanju je pristal na mojo zahtevo pod pogojem, da mu iz našega profsorskega zbora pošljem vsaj do 15. avgusta človeka, ki mu bo pomagal organizirati slovenske šole v Trstu. To sem obljubil in se poslovil. V Monigu sem takoj sklical profsorski zbor, ki pa je odločil, da moram iti v Trst jaz, gimnazija pa bo prišla, ko bom poskrbel za dijaški dom za naše dijake. To je bila moja naloga, ne pa, da me je v Trst poslala reakcija, kakor so trdili komunisti. Dne 16. avgusta sem se javil na delo, toda Simoni se še ni vrnil iz Rima. /.../ Tako sem se znašel popolnoma sam, prepuščen usodi in svoji pameti v pravem peklu, kajti Trst je bil v tistem času pravi pekel. Ne samo zaradi strašne draginje, popolne brezposelnosti, pomanjkanja živil, še večjega pomanjkanja stanovanj, ampak zaradi osebne nesigurnosti, skoraj bi rekel brezpravnosti. Takrat so se še vedno vršila ponoči ugrabljanja oseb, celo umori, katerih ni nihče nikdar ugotovil in tudi ne kaznoval. Kdor bi hotel politično kaj pomeniti in ne biti komunist, je bil slej ko prej zapisan smrti, in to v mestu, da o podeželju sploh ne govorim. Poleg tega pa plača taka, da nisem mogel nobenega člana svoje družine z njo vzdrževati. In v takem ambientu organizirajte šole. Vrh vsega mi pa niti ni por. Simoni niti noben drug oficir ni nikdar določil naloge. Organiziraj šole, delaj, kakor veš in znaš.«⁶⁴⁴

Prof. Baragi je v naslednjih mesecih uspelo v Trstu in Gorici kljub hudemu nasprotovanju komunistov, ki so bili v teh krajih, ter močni protipropagandi iz Slovenije postaviti temelje slovenskih srednjih in ljudskih šol v zamejstvu.⁶⁴⁵ Oktobra 1945 so bili imenovani ravnatelji slovenskih zamejskih srednjih šol.

644 Geržinič, *Boj za slovensko šolstvo na Primorskem*, str. 24–25.

645 *Slovenski poročevalec*, 13. 12. 1945, str. 3; 14. 2. 1946; str. 2, 16. 2. 1946, str. 1; 3. 3. 1946, str. 1; 27. 3. 1946, str. 1.

Imenovanje Ivana Prijatelja za ravnatelja na Slovenskem višjem učiteljskiš v Gorici. Uradni dokument je bil izdan v angleščini s prevodom v slovenščino in italijanščino.

(arhiv avtorice)

Za ravnatelja učiteljskega v Gorici je bil določen Ivan Prijatelj, ki je, kot že omenjeno, po Baragovem odhodu prevzel vodenje slovenske begunske gimnazije, vendar se je ta odločil, da ostane v taborišču ter tam poskrbi za šolajočo se mladino. Dekret je bil izdan v angleškem, italijanskem in slovenskem jeziku.⁶⁴⁶

O tem, da je Prijatelj ravnatelj slovenskega učiteljskega v Gorici, je poročal tudi Slovenski poročevalec, čeprav Prijatelj tega mesta ni nikoli prevzel, prav tako tudi ni šel v Gorico. Očitno je oblast v Sloveniji imela dostop do dokumentov o nastajanju slovenskih šol v zamejstvu, ni bila pa (sproti) obveščena o dejanskem stanju.⁶⁴⁷

646 Geržinič, Boj za slovensko šolstvo na Primorskem, str. 49.

647 Slovenski poročevalec, 8. 12. 1945, str. 2.

Druge neformalne oblike izobraževanja

Glede na to, da so bila taborišča, v katerih so bili Slovenci, pod angleško upravo, je bilo znanje angleškega jezika za sporazumevanje s taboriščnim vodstvom nujno. Zaradi tega so že 18. maja 1945, torej le nekaj dni po prihodu v Monigo, začeli s tečaji angleščine, ki so bili dobro obiskani (sočasno je potekalo kar pet tečajev angleškega jezika), organizirali pa so tudi tečaj italijanščine.⁶⁴⁸

V okviru ljudske univerze, kot so poimenovali izobraževanja, namenjena vsem slovenskim taboriščnikom, so skoraj vsak drugi dan prirejali poučna in vsebinsko različna predavanja, predvsem na temo zgodovine in vprašanj begunstva. Predavanja so bila organizirana vsak torek, sredo in soboto.⁶⁴⁹ Prvo predavanje z naslovom Zakaj smo Slovenci bežali in zakaj smo tu je imel 2. junija 1945 predsednik slovenskega taboriščnega odbora Karel Škulj, 19. junija so poslušali predavanje o komunizmu; tisti, ki so prihajali s kmetij, pa so lahko prisluhnili različnim predavanjem na temo kmetovanja (vprašanje umetnega namakanja polj, gojenje sviloprejk ipd.).⁶⁵⁰ Z dovoljenjem angleških oblasti so uredili šofersko šolo, ki so jo tečajniki zaključili z diplomo, ustanovili pa so tudi svoje športno društvo in šahovski klub.⁶⁵¹

648 Slovenski taboriščnik, 17. 7. 1945, str. 1; Čampa, dnevniški zapisi, 11. 7. 1945.

649 Čampa, dnevniški zapisi, 2. 6. 1945.

650 Batagelj, Odhod, 19. 6. 1945.

651 Slovenski taboriščnik, 17. 7. 1945, str. 1.

SERVIGLIANO

Konec avgusta 1945 so taboriščnike selili. Po nekaj dneh v Forliju jih je večina prišla v Servigliano, od tu pa je bil del begunske skupnosti, predvsem družine z majhnimi otroki, poslan v Senigalijo. Zaradi te delitve se je v vodstvu slovenske taboriščne skupnosti pojavilo vprašanje o morebitni ustanovitvi dveh gimnazij; ene v Serviglianu in druge v Senigaliji ali pa naj še naprej deluje ena sama, ki bi jo obiskovali tudi dijaki iz Senigalije št. 7. Ko je Krek na sestanku Narodnega odbora, ki je bil v Rimu 26. oktobra 1945, govoril o tem, da so Slovenci v italijanskih taboriščih ustanovili eno srednjo in dve osnovni šoli, očitno še ni bil seznanjen o ustanovitvi druge begunske gimnazije v Senigaliji, čeprav je ta dan prej že začela z vpisovanjem. Na podlagi dostopnih dokumentov lahko upravičeno domnevamo, da Narodni odbor tudi ni bil seznanjen o odprtju ljudske šole v Albergu Bagniju ter da je imel, ko je govoril o dveh ljudskih šolah, v mislih ljudsko šolo v Serviglianu in Riccioneju. Vsekakor se je treba zavedati, da so si v obeh taboriščih, tako v Serviglianu kot Senigaliji št. 7, prizadevali za vzpostavitev in delovanje slovenskega šolstva, pri čemer so se oboji soočali z več težavami. O tem so razpravljali tudi na skupnem sestanku obeh taboriščnih odborov (Servigliana in Senigalije), na katerem so bili prisotni vodja anconske skupine za šolstvo, poveljnik serviglianskega

taborišča častnik Flood, poveljnik taborišča v Senigaliji častnik Girling ter ravnatelj šole Ivan Prijatelj. Po krajši vsebinski razpravi so se skupaj odločili, da v obeh taboriščih ostaneta tako vrtec in ljudska šola kot gimnazija. Na sestanku je dr. Stanislav Žitko, predsednik slovenskega taboriščnega odbora v Serviglianu, tudi predlagal, da bi se k njim iz taborišča iz Ebolija preselilo 40 dijakov in nekaj profesorjev ter dijake iz Forlija, s čimer bi obojim omogočili šolanje na slovenski begunski gimnaziji. Njegov predlog je bil tudi, da se v Serviglianu ustanovi konvikt za fante in dekleta, namenjen predvsem tistim dijakom, ki so v taborišču brez staršev ali bližnjih sorodnikov.⁶⁵²

Ob prihodu v Servigliano so Slovenci razočarano ugotovili, da v taborišču ni primernih prostorov, v katere bi lahko namestili šolo. Stiska je bila še toliko večja, ker se je selitev zgodila tik pred začetkom novega šolskega leta. Ob posredovanju poveljnika Flooda so za šolo, tako za gimnazijo kot ljudsko šolo, sicer dobili prostore, vendar ne v taborišču, temveč v več kot 50 km oddaljeni italijanski šoli v kraju Ascoli. Poleg tega bi morali prostore v tej šoli urediti sami, kar je bilo zaradi pomanjkanja lesa »skoraj nemogoče«. ⁶⁵³ Ker taka rešitev ni bila sprejemljiva, so se s taboriščnim vodstvom dogovorili, da prostore za gimnazijo uredijo v zapuščenih barakah v neposredni bližini taborišča (kasneje so tu slovenski begunci uredili kulturno četrt). S pomočjo slovenskih taboriščnih mizarjev so barake ustrezno popravili ter preuredili, mizarji pa so za potrebe šole postopno izdelali tudi klopi in mize. Pouk je tu potekal vse do odhoda v Senigalijo. Prostore za ljudsko šolo in otroški vrtec so uredili v zidani stavbi, ki je stala v sklopu teh barak, ⁶⁵⁴ v taborišču pa so postavili tudi posebno igrišče s peskom in gugalnico, tako da so imeli otroci tudi zunaj urejen prostor za igranje. ⁶⁵⁵ Poleg materiala za ureditev igrišča je taboriščno vodstvo za vse šolajoče

652 Zedinjena Slovenija, 23. 10. 1945, str. 3.

653 AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, Zapisnik št. 4, 30. 11. 1945; (P)rijatelj, Naše šolstvo v Italiji v dobi begunstva, str. 181; Zedinjena Slovenija, 6. 11. 1945, str. 3.

654 Zedinjena Slovenija, 5. 5. 1946, str. 6.

655 Zedinjena Slovenija, 6. 11. 1945, str. 4.

se otroke v času pouka zagotovilo dodatno malico, večina poveljnikov pa je tudi sicer pokazala posebno skrb za begunske otroke. Zanje so večkrat posredovali pri Rdečem križu, da bi ta – v okviru možnosti, ki jih je imel – zagotovil čim več potrebnih stvari za šolo in za življenje otrok. Gmotno je šolo podpirala tudi Škofijska dobrodelna pisarna, ki jo je vodil Janez Dolšina, del sredstev za njen obstoj pa je od svojih dejavnosti namenjal taboriščni dobrodelni sklad.⁶⁵⁶

Da bi se dogovorili glede pouka v taborišču ter o ureditvi taboriščnega šolstva, je vodstvo šole 15. septembra 1945 organiziralo sestanek, ki so se ga udeležili odborniki, referenti, starešine barak, njihovi namestniki, starši šoloobveznih otrok ter učitelji in profesorji, ki so poučevali na gimnaziji v Monigu. Na tem sestanku je ravnatelj Prijatelj pojasnil, da ne pričakuje večjih težav glede začetka pouka v ljudski šoli, da pa bo večji problem organizacija gimnazije. Načrt, da bi gimnazijo prenesli v Loretto, kot so razmišljali, se ni uresničil, je pa zato ravnatelj pozval starše, naj čim prej sporočijo, ali bi bili pripravljeni, če bi se pokazala ta možnost, svoje otroke poslati v šolo v Trst ali v Gorico. Ob podpori taboriščnega odbora je staršem tako odločitev odsvetoval, saj ni bilo nobene garancije, da bo v Trstu ustrezno poskrbljeno za stanovanje, hrano, obleko in obutev teh otrok, starši pa se tudi niso želeli ločiti od otrok. Tako stališče odbora med nekaterimi taboriščniki ni bilo dobro sprejeto, vendar se je kasneje, ko Trst ni želel sprejeti dodatnih otrok (izjemoma tiste, ki so imeli tam sorodnike, ki so jih lahko preživljali), izkazalo, da njihov nasvet ni bil napačen.⁶⁵⁷

Na tem sestanku je dr. Žitko kot predsednik taboriščnega odbora vsem navzočim sporočil, da je bila dan pred njihovim sestankom v taborišču skupaj s poveljnikom Findlayjem tudi zastopnica britanskega Rdečega križa, ki je želela seznam vseh šolajočih se otrok (tako za ljudsko šolo kot gimnazijo), da bi na

656 Strgar, Šolstvo in prosvetno-kulturno delo v Italiji, str. 92.

657 Zedinjena Slovenija, 3. 11. 1945, str. 4.

P O R O Č I L O

O šolstvu v slovenskem taborišču v S e r v i g l i a n u . v

1./ Kake šole obstoje v taborišču in kdaj se v njih poučuje?

V taborišču v Serviglianu je ljudska šola z otroškimi vrsticami in gimnazija kot kombinacija klasične in realne gimnazije ter učiteljska.

V vsakem razredu ljudske šole in gimnazije je dnevni pouk v celotnem obsevu.

2./ Koliko in katere razrede ima šola?

a) Ljudska šola ima pet razredov: prvi, drugi, tretji, četrti in peti razred ter otroški vrtec.

b) Gimnazija ima sedem razredov: I., III., IV., V., VI., VII. in VIII. razred. Druhga razreda ni, ker sta se vrgala samo dva učenca (Am + Lž). Za ta dva učenca je poseben tečaj po načrtu, da ju en gospod pripravlja za razredni izpit bez II. razreda.

3./ Učni načrt in program, po katerem se poučuje?

a) V ljudski šoli se poučuje po prejšnjem jugoslovanskem učnem načrtu in program. Pri programu ne vzame tudi nekoliko zemljepis Italije.

b) Za gimnazijo sledi učni načrt v prilogi 1. Učni načrt je prilagojen sedanjim razmeram in kar zadeva jezik, predvsem na bodoče razmere učencev. Polje sodobnih jezikov je vsiljena latinščina v vseh razredih tako, za nižjo realno gimnazijo in učiteljske. Ta

Poročilo o šoli v Serviglianu Narodnemu odboru v Rim (AZS)

podlagi tega lahko priskrbela ustrezno količino šolskih potrebščin in zvezkov.⁶⁵⁸

Tudi tu se pravila glede vpisa v šolo niso spremenila, tako da so se otroci lahko vpisali le na podlagi spričevala iz Slovenije ali če sta dve verodostojni priči potrdili, da je v domovini zaključil določen razred. Pri tem je bil ravnatelj Prijatelj zelo dosleden. Tako je na primer iz šole izpisal Jožefa Šuštarja, doma iz Dolskega, čeprav je že nekaj mesecev hodil k pouku ter pridobil ocene, ker ni mogel potrditi podatkov o šolanju, ki jih je navedel v prijavi.⁶⁵⁹

658 Zedinjena Slovenija, 16. 9. 1945, str. 3–4.

659 AZS, Vpisnice za VII. razred, šolsko leto 1945/46, Servigliano, Šuštar Jožef.

Otroški vrtec

V otroški vrtec, ki je deloval v okviru ljudske šole, se je vpisalo pet otrok, starih od tri do šest let, in sicer en deček in štiri deklice.⁶⁶⁰ Tak padec števila vpisanih otrok v vrtec (v Monigu jih je bilo 21) gre pripisati izselitvi družin iz Servigliana v Senigalijo konec septembra 1945. Prav zaradi vseh teh sprememb je vrtec vrata odprl šele 27. oktobra.⁶⁶¹

Vrtec v Serviglianu

Otroški vrtec je vodila Marta Fink, ki je ustrezne kvalifikacije (učiteljski diplomski izpit) pridobila v taborišču v Monigu.⁶⁶² Otroci so se v vrtcu predvsem igrali otroške in družabne igrice, na urniku pa so imeli tudi petje, risanje, gubanje, pripovedovanje in obnavljanje pravljic in pesmic, telovadbo ter pouk o lepem vedenju. Ob polletju je vodja šole med drugim zapisala, da so »otroci zelo nadarjeni in kažejo posebno veselje za risanje in gubanje, poleg tega pa se jim je ob pestrih pravljicah domišljjsko

660 Sredi leta se je v vrtec vključil še en deček.

661 AZS, Zapisnik učiteljske konference ljudske šole v Serviglianu, 28. 2. 1946.

662 AZS, Učiteljski zbor slovenske gimnazije Senigalia, osebni podatki, Fink Marta.

doživetje zelo prebudilo, da so v vedenju sicer otroci (za njihovo starost) neoporečni, vendar se v posameznih primerih že kažejo slabi vzgojni vplivi okolja«. ⁶⁶³ Zdravstveno stanje otrok, ki so hodili v vrtec, je bilo dobro, kar je bila tudi zasluga dodatne malice, ki so jo prejeli v šoli. Za veselje otrok je poskrbela žena dr. Kreka in otrokom v vrtcu in ljudski šoli med enim od obiskov podarila slaščice. ⁶⁶⁴

Ljudska šola

Tako kot v Monigu so ljudsko šolo odprli tudi v Serviglianu, njeno vodenje pa je bilo še vedno v rokah Helene Petje. Kot je mogoče videti s spodnje tabele, so vsi zaposleni na ljudski šoli imeli ustrezno izobrazbo, večina med njimi pa je imela za seboj tudi že kar nekaj let prakse:

Priimek in ime	Letnik rojstva	Kvalifikacije	Zaposlitev v begunski šoli
Kovač Anton ⁶⁶⁵	1910	zrelostni izpit in usposobljenostni izpit na državnem učiteljskišću v Mariboru (prva zaposlitev v šoli 1934)	učitelj 5. razreda, angleščina
Petje Sedej Helena	1901	matura na liceju in ljubljanskem učiteljskišću ter praktičen učiteljski izpit (prva zaposlitev v šoli 1919)	ravnateljica oz. upraviteljica šole, učiteljica 1. razreda gospodinjstvo petje
Škrbe Stanislav	1903	Teološka fakulteta v Ljubljani; državni veroučiteljski izpit na učiteljskišću v Ljubljani (prva zaposlitev v šoli 1937)	katehet – verouk
Štrukelj Pavel	1922	učiteljski diplomski izpit v Monigu leta 1945	učitelj 2. razreda
Zazula Rafael	1896	matura na državnem moškem učiteljskišću v Ljubljani (prva zaposlitev v šoli 1919)	učitelj 4. razreda
Žitnik Majda	1924	učiteljski diplomski izpit na državnem učiteljskišću v Ljubljani (prva zaposlitev v šoli 1944)	učiteljica 3. razreda

Vir: AZS, Učiteljski zbor slovenske gimnazije Senigallia, osebni podatki

663 AZS, Zapisnik učiteljske konference ljudske šole v Serviglianu, 28. 2. 1946.

664 Zedinjena Slovenija, 15. 10. 1945, str. 4.

665 Anton Kovač je bil doma z Vrha, kjer je ob njegovem odhodu na Koroško, kamor je šel peš, ostala njegova noseča žena. Ko je odhajal, je s seboj vzel zgolj nekaj perila, hlebec kruha in angleški slovar. Ameriška domovina, 17. 1. 1946, str. 2, Beseda od svojcev iz domovine.

Čeprav so v taborišče prišli že v začetku septembra, pa se je pouk v ljudski šoli v šolskem letu 1945/46 začel šele 3. oktobra 1945. Do zamude pri začetku je prišlo, ker je bilo predhodno potrebno urediti šolske prostore. Večer pred začetkom so imeli šolsko mašo, ki so jo sooblikovali otroci sami.⁶⁶⁶ Pouk je nato potekal vsak dan, razen ob nedeljah. Na začetku šole naj bi bilo vpisanih 18 otrok, od tega pet fantov in trinajst deklet, razdeljeni pa so bili v šest razredov, čeprav se ta številka razlikuje od tiste, navedene v Zedinjeni Sloveniji (glede na objavo naj bi bilo vpisanih 21 otrok). To odstopanje je mogoče razložiti s tem, da so všteli tudi tiste, ki so ljudsko šolo opravljali kot privatisti; ti so bili namreč trije: Nikolaj Zajc (1. razred), Jurij Gordan in Aleksander Zajec (oba 3. razred).⁶⁶⁷ Število se je med letom zaradi prihoda novih otrok spreminjalo, tako da je bilo ob koncu v ljudski šoli 24 otrok (10 fantov in 14 deklet).

V ljudsko šolo so bili vpisani:⁶⁶⁸

1. razred – razredničarka Helena Petje

Priimek in ime	Leto rojstva	Kraj rojstva
Cvetko Bogomir	1938	Rovte
Krošelj Bojan	1939	Beograd
Mlinar Frida	1939	Ravne pri Rovtah
Rauh Danijela	1938	Mozelj
Rauh Marija	1937	Mozelj
Turk Milka	1938	Nova pot pri Velikih Laščah
Zajc Nikolaj	privatist	

V prvem razredu so imeli otroci naslednje predmete: ve-rouk, slovenščina, računstvo, lepopis, risanje, petje in telovadba, oceno pa so dobili tudi iz vedenja in pridnosti.

⁶⁶⁶ Zedinjena Slovenija, 3. 10. 1945, str. 4.

⁶⁶⁷ Zedinjena Slovenija, 3. 10. 1945, str. 4; AZS, Preglednica o učencih(-kah) koncem I. polletja šol. leta 1945/46, 2. 3. 1946.

⁶⁶⁸ AZS, Slovenska ljudska šola v Serviglianu, katalogi za 1. do 6. razred, šol. leto 1945/46.

2. razred – razrednik Pavel Štrukelj

Priimek in ime	Leto rojstva	Kraj rojstva
Bajželj Stanko	1938	Grosuplje
Rauh Ivan	1934	Mozelj
Prijatelj Marija	1938	Maribor
Rupar Veronika	1937	Cajnarje, Logatec
Brodnik Metka	1939	Celje – privatist

V drugem razredu so imeli verouk, slovenščino, računstvo, lepomis, risanje, petje in telovadbo, ocenjeni pa so bili tudi iz vedenja in pridnosti. Privatistka Metka Brodnik je bila ocenjena tudi iz higijene.

3. razred – razredničarka Majda Žitnik

Priimek in ime	Leto rojstva	Kraj rojstva
Arnšek Jože	1936	Hrastnik
Krošelj Janez	1937	Beograd
Rupar Roza	1934	Cajnarje, Logatec
Zajec Aleksander	privatist	
Gordan Gjurdje (Jurij)	privatist	
Krek Aleš	1936	Ljubljana

V tretjem razredu so imeli otroci verouk, slovenščino, računstvo in oblikovanje, zemljepis, zgodovino, higijeno, praktično gospodarsko oz. gospodinjsko znanje, lepomis, risanje, petje in telovadbo, ocenjeni pa so bili tudi iz vedenja in pridnosti.

4. razred – razrednik Rafael Zazula

Priimek in ime	Leto rojstva	Kraj rojstva
Marolt Darinka	1936	Bloke
Prijatelj Olga	1936	Maribor
Turk Angela	1934	Velike Lašče
Krek Aleš (privatist)	1936	Ljubljana

V četrtem razredu so imeli otroci verouk, slovenščino, angleščino, računanje in geometrijo, zemljepis, zgodovino, praktična gospodinjska znanja, higieno, gospodinjstvo, ročna dela, lepomis, risanje, petje in telovadbo, ocenjeni pa so bili tudi iz vedenja.

5. in 6. razred – razrednik Tone Kovač

Priimek in ime	Leto rojstva	Kraj rojstva
Adamič Anton	1932	Hojče, Sodražica
Bedenčič Olga	1935	Grosuplje
Marolt Slavka	1934	Veliki Vrh, Bloke
Mehle Slavka	1933	Cikava, Šmarje
Ibic Janez ⁶⁹⁹	1930	Stari trg – privatist
Marolt Franciška	1932	Fara, Bloke
Ibic Danijela	1932	Stari trg

Janez Ibic je skupaj z družino v taborišče prišel šele 27. 5. 1946, pred tem pa je bila družina v Veroni, kjer sta s sestro Danijelo obiskovala italijanske šole. Razreda sta bila zaradi majhnega števila otrok združena, ločeno sta imela zgolj verouk, pa še to samo v drugem polletju. Učenci so imeli naslednje predmete: verouk, slovenščino, angleščino, računstvo in oblikoslovje, zemljepis, zgodovino, spoznavanje prirodopisa in higieno, praktična gospodinjska znanja, gospodarstvo – gospodinjstvo, ročna dela (dekliška, deška), lepomis, petje, risanje in telovadbo, ocenjeni pa so bili tudi iz vedenja.

Vodja ljudske šole Helena Petje je v svojem poročilu o delu šole še posebej izpostavila težave, ki so jih imeli zaradi pomanjkanja učil, zvezkov in drugih potrebščin. Da bi papir, ki so ga imeli na razpolago, kar se da izkoristili, so večinoma pisali s svinčnikom in ne nalivnim peresom. Vodja šole je ob polletju tudi ugotavljala, da zaostajajo za učnim načrtom, ki je veljal v predvojni Jugoslaviji, razlog temu pa je pripisala nerednemu

699 Skupaj z družino so v taborišče prišli šele 27. 5. 1946. Prej so bili v Veroni, kjer sta s sestro Danijelo obiskovala italijanske šole.

Urnik - 1945/46.

III. razred.

Ure	Ponedeljek	Torek	Sreda	Četrtek	Petek	Sobota
1 - 1 ⁴⁰	Računsko	Verouk	Računsko	Računsko	Verouk	Računsko
1 ⁴⁰ - 2 ²⁵	Slovniška	Računsko	Slovniška	Slovniška	Računsko	Slovniška
2 ³⁵ - 3 ⁵	Zemljepis	Pravna. pravde	zgodovina	Praktična z. znanja	Lepepis	Knjižona
3 ²⁰ - 4	Petje	Pisnaje	Telesna	Na delo.	Knjižona	Zemljepis

+ 1 ura bel. 24 + 3 = 27 L. Karloj Paolaj
 + 1 ura pis.
 + 1 ura belin
 razredničarka.

Urnik za 3. razred ljudske šole (AZS)

obiskovanju šole med vojno, zaradi česar je bilo treba marsikatero snov, ki bi jo morali že znati, učiti znova oz. na novo. Poleg tega so se otroci pri zemljepisu namesto o Jugoslaviji (kot je predvideval učni načrt) učili samo o Sloveniji, ker »otroci še te ne poznajo«. Otroke je v šoli večkrat obiskala tudi predstavnica britanskega Rdečega križa. Šolsko leto za ljudsko šolo se je končalo 5. julija 1946 z zaključno mašo ter podelitvijo spričeval.

V okviru šole je bilo organiziranih tudi nekaj izletov. Tako so obiskali San Vittorio, otrokom pa se je najbolj vtisnilo letovanje v zdravilišču v Riccioneju, ki ga je ob pomoči taboriščnega vodstva organiziral britanski Rdeči križ. Letovanje otrok, starih do 14 let, je bilo namenjeno vsem tistim otrokom, ki so v skupini Ancona bivali v taboriščih, ki niso bila ob morju. Obvestilo o tej možnosti je bilo poslano v taborišča Jesi, Fermo, Servigliano, Bologna, Reggio Emilia in v Senigalijo, skupaj pa naj bi sprejeli do tisoč otrok.⁶⁷⁰ Prve skupine so začele prihajati 12. junija 1946,

670 UNRRA, S-0527-0997, Education and recreation, Children's seaside camp, Riccione. Dopis zavezniške uprave vsem navedenim taboriščem, 12. 6. 1946.

taborišče/letovišče pa je ostalo za ta namen odprto med poletnimi meseci. Pred odhodom so morali sezname vseh otrok s točnimi podatki prihodov in odhodov poslati zavezniški upravi v Anconi. Prva skupina slovenskih otrok je v spremstvu gospe Šproceve odpotovala v Riccione 7. julija, druga skupina, pod vodstvom gospe Brodnik, pa dan kasneje. Sprva je bilo načrtovano, da bodo otroci v Riccioneju ostali tri tedne, toda na dan njihovega odhoda (le nekaj ur kasneje) so v taborišču izvedeli za selitev celotne slovenske begunske skupnosti v drugo taborišče. Staršem je bilo sprva sporočeno, da naj bi se otroci zaradi selitve predčasno vrnili iz kolonije, kar pa se ni zgodilo. Nekaj dni kasneje je major Burnell taboriščnike obvestil, da naj bi se najprej preselili odrasli, medtem ko naj bi otroci iz kolonije prišli kar v novo taborišče. Vse te spremembe in nedorečenosti so pri starših povzročile nemalo strahu in nemira, saj niso bili več prepričani, ali ni bila kolonija samo pretveza in jim otrok ne bodo več vrnili. No, na koncu so se otroci iz kolonije dva dni pred selitvijo vendarle vrnili v servigliansko taborišče.⁶⁷¹

Višja ljudska šola

Referent za šolstvo je v časopisu 22. januarja 1946 najavil ustanovitev tudi višje ljudske šole, ki naj bi bila namenjena izobraževanju fantov in mož na področju kmetijstva in obrti. Na tej šoli naj bi poučevali verouk, slovenščino, računstvo in geometrijo, zemljepis, zgodovino, državoznanstvo, s posebnim poudarkom na življenju v občini, kmetijstvo (poljedelstvo, živinorejo, sadjarstvo, čebelarstvo, vinogradništvo), zadružništvo, pisanje, risanje, telovadbo in petje. V isti objavi je taboriščni odbor tudi pozval vse, ki bi bili pripravljene prevzeti poučevanje katerega od naštetih predmetov, da to sporočijo.⁶⁷² O tem, ali je bila višja ljudska šola kasneje ustanovljena ali ne, ni najti podatka.

671 Zedinjena Slovenija, več objav; Magister, ustna izjava, 23. 11. 2010.

672 Zedinjena Slovenija, 22. 1. 1946, str. 3.

Gimnazija

Z začetkom pouka v gimnaziji so v taborišču zaradi možnosti, da gredo dijaki v Trst, sprva zavlačevali. Učiteljski zbor je imel 18. septembra 1945 sejo, na kateri je Prijatelj sporočil, da še vedno ni nobenih novih informacij v zvezi s selitvijo slovenske gimnazije v Trst oz. njeno ustanovitvijo. Ta podatek je bil za začetek delovanja gimnazije v Serviglianu pomemben, saj se je na poziv za nadaljevanje šolanja v Trstu oziroma Gorici v taborišču prijavilo prek 90 odstotkov vseh dijakov. Drug problem, s katerim so se soočali, je bilo pomanjkanje ustreznega učiteljskega kadra, saj je dovršen del učiteljev, ki so poučevali v Monigu, odšel v Trst in Gorico.⁶⁷³ Tam so namreč zavezniške oblasti potrebovale dodatne moči za vzpostavitev slovenskega šolstva. Iz taborišča so v Trst odšli dr. Ivan Vrečar, Martin Jevnikar, Vinko Beličič, Jože Peterlin, Ruža Šturm, Vilma Kobal, ing. Viktor Schart in Ivan Teuerschuh. Anton Iskra je odšel na študij v Rim, dr. Anton Dolinar pa na Tirolsko. Prav tako na gimnaziji ni več poučeval ing. Jože Padar. Zaradi teh odhodov dijaki, ki so prišli iz drugih italijanskih in avstrijskih taborišč, nekateri pa so celo prebežali iz Jugoslavije, niso mogli opravljati velike mature. Dogovorjeno je bilo namreč, da bodo imeli tisti, ki bi želeli nadaljevati študij na univerzi, v Serviglianu možnost naknadnega opravljanja višjega tečajnega izpita. Zaradi pomanjkanja učiteljskega kadra je učiteljski zbor na tej seji sklenil, da se opravljanje izpitov preloži za nedoločen čas, oz. so se odločili, da bodo dijakom svetovali, da naj te opravijo v Trstu. Toda gimnazija se je spopadala še z enim problemom – še vedno ni bila uradno priznana.⁶⁷⁴

Tri dni po tem sestanku je osrednji slovenski begunski dnevnik objavil obvestilo, da naj bi prišlo do ustanovitve gimnazije in konvikta v Trstu ter da bodo dijaki vse izpite (sprejemne, razredne, privatne, dopolnilne in ponavljalne) opravljali tam. Pouk naj bi se v gimnaziji v Trstu začel 26. oktobra, matura za tiste dijake, ki je konec šolskega leta zaradi različnih razlogov niso mogli opraviti,

673 Naše šolstvo v Italiji v dobi begunstva, str. 184.

674 AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, šolsko leto 1945/46, zapisnik št. 1, 18. 9. 1945.

pa naj bi bila deset dni prej.⁶⁷⁵ Ne glede na to spodbudno objavo pa se vprašanje Trsta in selitve dijakov še ni rešilo, zaradi česar se je učiteljski zbor skupaj z ravnateljem odločil, da bo serviglianska gimnazija vendarle odprla svoja vrata. Redni pouk se je s šolsko mašo, ki so se je udeležili vsi dijaki in profesorski zbor, začel 5. oktobra 1945. Pouk je sprva potekal zgolj po dve šolski uri na dan in je v skrajšani obliki trajal do 24. oktobra, nato pa so ga zaradi izvedbe velike mature do 5. novembra, ko je gimnazija vendarle začela z rednim poukom, celo prekinili.⁶⁷⁶ Med tem časom se je tudi dokončno rešilo vprašanje taboriščne gimnazije. Izkazalo se je, da je bila odločitev šolskega vodstva, da v taborišču nadaljujejo z gimnazijo, pravilna. Tako iz Trsta kot Gorice so namreč sporočili, da zaradi prostorskih in kadrovskih omejitev ne morejo sprejeti novih dijakov, ki bi prišli iz taborišč. Na podlagi tega obvestila in ob podpori taboriščnega vodstva, tako v Serviglianu kot v Senigaliji št. 7, je bilo odločeno, da begunski gimnaziji delata naprej. Dijaki so se lahko sicer še vedno odločili za odhod drugam (tudi v Trst), vendar »brezpogojno na svojo lastno odgovornost«.⁶⁷⁷

V času prekinitve pouka so od 23. do 27. oktobra 1945 v taborišču izvedli veliko maturo, opravljali pa so jo naslednji dijaki:

Priimek in ime	Leto rojstva	Kraj rojstva
Debevec Alojzij	1923	Begunje pri Cerknici
Fabjančič Anatol	1927	Ljubljana
Fajfar Franc	1925	Dražgoše
Klopčič Peter	1925	Ljubljana
Kovačič Stanislav	1924	Metlika
Kristan Marija	1925	Bevke pri Vrhniki
Križ Milan	1927	Beograd
Radovič Leopoldina	1926	Novo mesto
Reven Stanislav	1924	Vrhnika

675 Zedinjena Slovenija, 20. 9. 1945, str. 3.

676 Batagelj, Dnevniški zapisi, več zapisov. Zedinjena Slovenija, 5. 11. 1945; AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, šolsko leto 1945/46, Zapisnik št. 3, 12. 11. 1945.

677 Zedinjena Slovenija, 28. 10. 1945, str. 4.

Dijaki slovenske begunske gimnazije; v sredini sedi ravnatelj Ivan Prijatelj.

Dijaki so bili izprašani iz naslednjih predmetov: verouk, slovenščina, italijanščina, nemščina, latinščina, zgodovina, zemljepis, prirodopis, fizika, kemija, matematika, higiena, temelji filozofije, risanje ter telovadba. Dva dijaka, ki sta zaključevala klasično gimnazijo, sta opravljala maturo tudi iz grščine. Predsednik maturitetne komisije je bil ravnatelj Ivan Prijatelj, podpredsednica Ruža Šturm, ki je bila obenem izpraševalka za zgodovino in zemljepis, Martin Jevnikar je bil izpraševalec za slovenščino, Jože Osana za italijanščino in latinščino ter ing. Viktor Schart za matematiko. Glede na ocene bi danes rekli, da jih je večina maturo izdelala s prav dobrim uspehom, en dijak pa je bil dober.⁶⁷⁸ Tudi tokrat maturantje niso dobili javno priznanih maturitetnih spričeval, toda kljub temu je kasneje ravnatelj Prijatelj poročal, da niso imeli »od strani italijanskih vseučiliških oblasti nikakor težav, če so bili prevodi spričeval v italijanski jezik pravilno legalizirani«.⁶⁷⁹

678 AZS, Glavna vpisnica o višjem tečajnem izpitu, ki se je vršil v Serviglianu v dneh od 23. oktobra do 27. oktobra 1945.

679 AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, šolsko leto 1945/46, Zapisnik št. 9, 28. 2. 1946.

Za sprejemne izpite za vstop v gimnazijo se je v tem času prijavilo še sedem dijakov, ena dijakinja je želela opravljati razredni izpit za prvi razred, za drugi razred trije in za četrti razred en dijak. France Papež, ki je bil takrat star 21 let, je učiteljski zbor zaprosil za spregled starosti in sprejem v prvi letnik učiteljskega, čemur so ugodili. Papež je bil kasneje, v Argentini, eden od ustanovnih članov Slovenske kulturne akcije, z dr. Tinetom Debeljakom sta uredila Antologijo slovenskega zdomskega pesništva, dolga leta je bil tudi urednik revije Meddobje.⁶⁸⁰ Tako so bili pisni sprejemni in razredni izpiti 17. oktobra 1945, naslednji dan pa je bil na vrsti še ustni del izpitov.⁶⁸¹

Kot že navedeno, se je pouk v serviglianski gimnaziji v šolskem letu 1945/46 začel 5. novembra. Gimnazija se je v tem času preimenovala v I. slovensko gimnazijo v Italiji. Šolsko leto je bilo razdeljeno na dve polletji, znotraj vsakega so bile določene tri konferenčne dobe. 6., 7. in 8. razred so imeli pouk popoldne, ostali razredi pa dopoldne. V drugem polletju je prišlo do spremembe, tako da so imeli dopoldne pouk dijaki od 5. do 8. razreda, popoldne pa dijaki od 1. do 4. razreda.

Na seji učiteljskega zbora, ki je bila 8. novembra 1945, so potrdili učni načrt ter smernice za delo v tekočem šolskem letu.⁶⁸² Tako učne načrte kot imena teh, ki naj bi učili, so morali sicer ti, ki so v taboriščih skrbeli za organizacijo slovenskega šolstva, predhodno poslati v odobritev Narodnemu odboru v Rim.⁶⁸³

Učni načrt v begunski gimnaziji so prilagodili učnemu načrtu, kot so ga prejeli iz Trsta in Gorice. Na podlagi učnega načrta iz Trsta so med drugim v vse razrede vpeljali pouk latinščine, česar prej ni bilo. Na ta način so hoteli omogočiti tistim dijakom, ki bi hoteli nadaljevati šole v teh dveh mestih, da bi to lahko naredili brez večjih težav. Ne glede na to pa so pri tem posebej poudarili, da »smo mi samostojni in se ne

680 Odšli so, 2009, str. 212.

681 AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, šolsko leto 1945/46, Zapisnik št. 2, 16. 10. 1945.

682 Zedinjena Slovenija, 10. 11. 1945, str. 4.

683 Arnež, SLS, str. 273.

držimo italijanskega učnega načrta, ker spadamo pod angleško poveljstvo«. ⁶⁸⁴

V gimnazijo se je vpisalo 90 dijakov, od tega 56 fantov in 34 deklet. ⁶⁸⁵ Glede na to, da sta se v drugi razred vpisala samo dva dijaka, so ta razred sprva ukinili, nekaj mesecev kasneje, ob soglasju taboriščnega vodstva, pa ponovno uvedli, vanj pa so se vpisali dva dijaka in dve dijakinji. ⁶⁸⁶ Aprila 1946 je bilo v gimnaziji 95 dijakov, od tega 91 rednih ter štirje privatisti. ⁶⁸⁷

Učiteljski zbor v Serviglianu so sestavljali:

Priimek in ime	Leto rojstva	Kvalifikacije	Zaposlitev v beg. gimnaziji	Opombe
Prijatelj Ivan	1889	prof. izpit za prirodopis ter mat. in fiz.	ravnatelj, prof. prirodopisa	
Bizjak Evgenija	1908	drž. učit. izpit v Mariboru (prva zaposlitev 1931)		v času bolezni nadomeščala prof. Vido Peršuh
Golob Franc	1900	šol. uradnik za strojno stroko pri jug. železnici	pomožni učitelj	poučeval kemijo, matematiko, fiziko
Jurak Jože	1920	Teološka fakulteta	profesor matematike in zemljepisa	
Kovačič Miroslav ⁶⁸⁸	1917	ni podatka	pomožni učitelj	poučeval slovenščino
Lampret Milan	1910	sodnik	pomožni učitelj nemščine	

684 AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, Zapisnik št. 5, 12. 12. 1945; Zapisnik št. 6, 24. 12. 1945.

685 Glede na zapisnik učiteljskega zbora je bilo v gimnaziji 90 dijakov, medtem ko Milica Strgar v svojem članku o šolstvu v italijanskih taboriščih navaja številko 96. Še večje odstopanje pomeni objava v Zedinjeni Sloveniji, kjer je navedeno, da gimnazijo obiskuje 70 dijakov. Res pa je, da se ta številka omenja ob začetku šole v začetku oktobra, medtem ko je zapis učiteljskega zbora iz 8. novembra 1945. Glede na številčno preglednico učencev za I. polletje šol. leta 1945/46, v katerem je navedeno, da je v gimnaziji 92 vpisanih, od tega 54 fantov in 38 deklet, je jasno, da se je število dijakov čez leto vsekakor spreminjalo.

686 AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, šolsko leto 1945/46, Zapisnik št. 9, 28. 2. 1946.

687 AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, šolsko leto 1945/46, Zapisnik št. 11, 15. 4. 1946.

688 Miroslav Kovačič je bil tudi urednik revije Svet in dom, član kulturnega sveta, član uredništva Zedinjene Slovenije, odbornik gledališke družine Slovenski emigrantski oder, upravnik gledališke dvorane ter član Emigrantskega pevskega zbora Slovenija. V zapisniku, v katerem je naštet profsorski zbor, je naveden Franc Kovačič, medtem ko je na seznamu teh, ki so poučevali v 7. razredu, napisan Miro Kovačič. Glede na to, da naj bi oba poučevala slovenščino, gre očitno za isto osebo. AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, šolsko leto 1945/46, Zapisnik št. 3, 8. 11. 1945.

Priimek in ime	Leto rojstva	Kvalifikacije	Zaposlitev v beg. gimnaziji	Opombe
Omahna Jože	1921	diploma drž. učiteljsišča	petje	učiti začel marca 1946, po odhodu A. Pogačarja
Orehar Anton	1910	profesorski izpit, Teološka fakulteta (pred tem 7 let v šoli)	profesor verouka	
Osana Jože	1919	Filozofska fakulteta ⁶⁸⁹	latinščina, italijanščina	
Perharič Janez	1915	dipl. izpit na Drž. učitelj. šoli v Ljubljani; Filozofska fakulteta (prva zaposlitev 1938)	poslovodja, slovenščina in zgodovina	
Petje Ignacij	1895	drž. izpit na učitelj. v Ljubljani, praktični učitelj. izpit (prva zaposlitev 1920)	pedagogika, zgodovina pedagogike, metodika, šolsko delo in administracija	
Peršuh Vida	1909	diploma	gospodinjstvo ročna dela	
Pintar Janez	1985	strok. izpit za poučevanje verouka (prva zaposlitev 1922)	pomožni učitelj latinščine, verouk	
Pogačar Andrej	1919	Teološka fakulteta	glasba	odšel marca 1946
Snoj Jože	1911	Teološka fakulteta (7 let v šoli)	zemljepis, zgodovina	
Škulj Edvard	1912	dipl. drž. učitelj. v Ljubljani, praktični učitelj. izpit (prva zaposlitev 1934)	pomožni učitelj, slovenščina, italijanščina	
Štrancar Ignacij ⁶⁹⁰	1907	Teološka fakulteta	grščina	
Zazula Pavla	1905	matura na drž. učitelj. v Ljubljani (prva zaposlitev v šoli 1928)	učiteljica	v Serviglianu učila le od okt. do dec. 1946
Zemljak Stanislav	1922	ni podatka	pomožni učitelj risanja	
Zrimc Rudolf	1923	matura na klasični gimnaziji v Ljubljani	pomožni učitelj	
Žužek Angela	1921	dipl. izpit na uršulinskem učitelj. v Ljubljani (prva zaposlitev 1940)	telovadba	učiteljskemu zboru se je pridružila kasneje

Vir: AZS, Učiteljski zbor slovenske gimnazije Senigallia, osebni podatki

689 Imel je tudi diplomu glasbene akademije v Ljubljani.

690 Štrancar je prišel v Italijo iz Koroške, kjer je v Vetrinju in kasneje v Spittalu poučeval verouk. Učiteljskemu zboru v Serviglianu se je moral pridružiti po začetku šol. leta, saj ga v seznamu učiteljskega zbora iz novembra 1945 ni. AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, šolsko leto 1945/46, Zapisnik št. 3, 8. 11. 1945.

V seznamu učiteljskega zbora iz novembra 1945 so med profesorji navedeni tudi Anton Iskra (grščina), Alojz Hribernik (angleščina), Stane Zemljak (učitelj risanja), France Žužek in Stanko Fortuna (učitelja telovadbe), medtem ko jih v popisu iz januarja 1946 ni več. Nekateri med njimi so odšli v Trst ali Gorico pomagat pri vzpostavljanju zamejskega šolstva, nekateri pa so odšli na študij v Rim.⁶⁹¹ Učiteljskemu zboru se je maja 1946 pridružil prof. Alojzij Geržinič, ki je moral zaradi groženj s smrtjo zapustiti Trst.⁶⁹²

Kot je pred začetkom šole ugotavljal ravnatelj Prijatelj, jim je kljub odhodu prof. Jevnikarja, ing. Scharta, Šturmove in Kobalove v Trst uspelo sestaviti dober učiteljski zbor, ki je bil tudi dobro strokovno usposobljen.⁶⁹³ Če pogledamo seznam, lahko ugotovitvi Prijatelja pritrldimo, saj je razvidno, da je bila večina učiteljev, ki so poučevali v gimnaziji, ustrezno usposobljenih, večina pa je imela tudi že kar nekaj let prakse s poučevanjem. Šele kasneje, v septembru 1947, ko je moral dovršen del učiteljskega zbora oditi iz taborišča, začne v gimnaziji poučevati več takih, ki niso imeli končanega učiteljišča, opravljenih državnih izpitov za poučevanje ter ustrezne prakse.

691 AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, šolsko leto 1945/46, Zapisnik št. 3, 8. 11. 1945. AZS, Učiteljski zbor slovenske gimnazije Senigalija, osebni podatki. Na fotografiji, ki so jo posneli julija 1946 in na kateri je poleg maturantov tudi učiteljski zbor, sta tudi dr. Jože Krivec ter Helena Petje.

692 AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, šolsko leto 1945/46, Zapisnik št. 13, 20. 5. 1945.

693 AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, šolsko leto 1945/46, Zapisnik št. 3, 8. 11. 1945; Zedinjena Slovenija, 10. 11. 1945, str. 4. Baraga je bil 7. 2. 1946 v Sloveniji v odsotnosti obsojen na smrt. Slovenski poročevalec, 8. 2. 1946, str. 2.

Profesorji so poučevali v naslednjih razredih in pri naslednjih predmetih.⁶⁹⁴

profesor	predmet
Bizjak Evgenija	ročna dela od 1. do 3. razreda, gospodinjstvo od 1. do 3. letnika učiteljišča
Geržinič Alojzij	slovenščino v 4. in 8. razredu ter zgodovino v 2. razredu
Golob Franc	matematiko v 7. in 8. razredu, fiziko v 3. in 4. razredu ter kemijo v 4. in 7. razredu
Jurak Jože	matematiko od 1. do 6. razreda, zemljepis v 5. in 6. razredu
Korošec Franc	italijanščino od 1. do 3. razreda, priropis v 1. in 2. razredu, zemljepis v 1. in 2. razredu
dr. Kovačič Miro	slovenščino od 5. do 7. razreda
dr. Lampret Milan	nemščino od 1. do 8. razreda
Omahna Jože	petje v 1. in 2. razredu ter od 1. do 4. letnika učiteljišča in glasbo od 1. do 3. letnika učiteljišča
Orehar Anton	verouk od 1. do 8. razreda, filozofijo v 8. razredu
Osana Jože	italijanščino od 4. do 8. razreda, latinščino v 4. in 8. razredu ter umetnost v 8. razredu
Perharič Janez	zgodovino v 4. in 8. razredu, psihologijo v 3. in 5. letniku učiteljišča, higieno v 3., 4. in 6. razredu
Petje Ignacij	zgodovino pedagogike, šolsko delo in administracijo v 5. letniku učiteljišča ter metodiko v 4. letniku učiteljišča
Prijatelj Ivan	priropis v 5., 6. in 7. razredu
Pintar Janez	latinščino od 1. do 3. ter od 5. do 7. razreda
Snoj Jože	zgodovino v 3., 5., 6. in 7. razredu ter zemljepis v 4., 7. in 8. razredu
Štrancar Ignacij	grščino od 3. do 8. razreda
Vombergar Jože	slovenščino od 1. do 3. razreda
Zemljak Stane	risanje od 1. do 6. razreda

⁶⁹⁴ Zedinjena Slovenija, 9. 8. 1946, str. 4.

Predmetnik slovenske begunske gimnazije (klasične, realne, učiteljišča) v Serviglianu s predmeti in številom ur:

Predmet	Razredi in število ur posameznega predmeta							
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.
verouk	2	2	2	2	2	2	2	2
slovenščina	4	4	3	3	3	3	3	5
angleščina	2	2	2	2	2	2	2	2
italijanščina	2	2	2	2	2	2	2	2
nemščina	2	2	2	2	2	2	2	2
latinščina	3	3	3	3	3	2	2	2
grščina ⁶⁹⁵	-	-	3	3	3	2	2	2
zgodovina	-	2	2	2	2	2	2	2
zemljepis	2	2	2	2	2	1	2	2
fizika	-	2	2	2	-	-	2	3
kemija	-	-	-	2	-	-	2	-
matematika	3	3	2	2	2	3	3	3
prirrodopis	2	2	-	-	2	2	2	-
filozofija	-	-	-	-	-	-	-	1
umetnost	-	-	-	-	-	-	-	1
petje ⁶⁹⁶	1	1	-	-	-	-	-	-
ročno delo	1	1	1	-	-	-	-	-
risanje	2	2	2	2	2	2	-	-
telovadba	2	2	2	2	2	2	2	2
higiena	-	-	-	1	1	-	1	-
Učiteljišče								
pedagogika	-	-	2	-	-	-	-	-
zgodovina pedagogike	-	-	-	2	-	-	-	-
metodika	-	-	-	2	1	-	-	-
narodna ekonomija	-	-	-	-	2	-	-	-
šolska administracija	-	-	-	-	1	-	-	-
psihologija	-	-	2	-	1	-	-	-
glasba	1	1	1	1	-	-	-	-
gospodinjstvo	1	1	1	-	-	-	-	-
šolski del	-	-	-	-	2	-	-	-

Vir: Osební arhív Milana Magistra, Učni načrt na slovenski gimnaziji v Serviglianu

695 Zgolj v klasični gimnaziji

696 Ter dodatno dve uri zborovskega petja.

Kot izbirni predmet, ki ga je poučeval prof. Lampret, je bila kasneje uvedena tudi stenografija. Zelo obremenjena so bila ti-sta dekleta, ki so delala učiteljišče, saj so imela poleg vseh rednih predmetov na urniku še dodatnih pet predmetov. Podan je bil predlog, da bi nekoliko skrcili predmetnik na učiteljišču. O tem je med šolskim letom razpravljala tudi učiteljski zbor, vendar se za zmanjšanje ur ni odločil.⁶⁹⁷

V gimnazijo so bili v šolskem letu 1945/46 vpisani naslednji dijaki in dijakinje:

Priimek in ime	Leto rojstva	Kraj rojstva	raz.
Krošelj Anton	1934	Beograd	1.
Mehle Stanislav	1933	Cikava, Ljubljana	1.
Šproc Milan	1935	Sombor	1.
Štancer Branko	1935	Maribor	1.
Cvetko Brigita	1939	Rovte	1.
Marolt Ivana	1932	Veliki Vrh, Rovte	1.
Zajec Irena (P) ⁶⁹⁸	1930	Dobračeva	1.
Poljšak Marica (P)	1920	Sv. Križ pri Ajdovščini	1.
Sparhagl Ana	1933	Ljubljana	2.
Šproc Anton	1933	Sombor	2.
Košnik Francišek	1930	Cerklje na Gorenjskem	2.
Lavrič Veronika	1929	Volčje, Bloke	2.
Zajec Leopold	1924	Žiri	2.
Zajec Irena	1930	Dobračeva, Žiri	2.
Cvetko Brigita (P)	1930	Rovte	2.
Omerzu Friderik (P)	1921	Brežice	2.
Fink Stanislav ⁶⁹⁹	1930	Ljubljana	3.
Grom Mojmir	1930	Babno Polje	3.
Nose Maks	1929	Struge, Kočevje	3.
Šmalc Ludvik	1930	Breg pri Ribnici	3.

697 AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, šolsko leto 1945/46, Zapisnik št. 8, 26. 1. 1946.

698 V istem šolskem letu je najprej zaključila 1. razred, nato pa naredila izpite še za drugi razred ter tako v enem šolskem letu opravila dva razreda.

699 Zaradi slabega zdravja se je izpisal kot redni dijak.

Priimek in ime	Leto rojstva	Kraj rojstva	raz.
Tomažin Lovrencij	1930	Veliki Vrh	3.
Vičič Hieronim	1931	Borovnica	3.
Zazula Stanko	1930	Šmarje pri Jelšah	3.
Brandsteter Majda	1932	Ljubljana	3.
Pišorn Stanislava	1929	Beograd	3.
Štancar/Štancer Jožica	1930	Maribor	3.
Zajec Marta	1928	Dobračeva, Žiri	3.
Zajec Leopold (P)	1924	Dobračeva, Žiri	3.
Miklič Jože	1931	Struge na Dolenjskem	4.
Musar Jože (Marjan)	1931	Ljubljana	4.
Vitrih Vladimir	1929	Lož	4.
Arnšek Neža	1931	Hrastnik	4.
Bedenčič Martina	1928	Grosuplje	4.
Kramar Milena	1931	Ljubljana	4.
Prijatelj Vera	1931	Maribor	4.
Groznik Ana	1929	Dolenja vas	4.
Arnšek Peter	1929	Hrastnik	5.
Bevčar Marija	1929	Gorenje Polje	5.
Brumen Tajda	1930	Ljubljana	5.
Buh Ana	1924	Šmartno	5.
Ilc Helena	1927	Goriča vas	5.
Knap Ivan	1927	Idrija	5.
Makovec Edita	1929	Ljubljana	5.
Marolt Antonija	1926	Škocjan	5.
Menart Radoslav	1927	Domžale	5.
Papež Franc	1924	Kot, Črnomelj	5.
Pavlenč Jože	1926	Boštanj	5.
Peršuh Janez	1930	Ljubljana	5.
Peršuh Marija	1928	Ljubljana	5.
Podobnik Jože	1926	Ljubljana	5.
Prijatelj Jožef	1930	Maribor	5.
Šilc Pavla	1929	Nemška vas	5.

Priimek in ime	Leto rojstva	Kraj rojstva	raz.
Brulc Anton	1928	Hrušica	6.
Fink Ignacij	1928	Ljubljana	6.
Kastelic Anton	1928	Dol. Težka Voda	6.
Križ Bojan	1929	Debar	6.
Lukež Franc	1929	Ljubljana	6.
Magister Milan	1930	Vižmarje	6.
Mrše Janez	1928	Breg pri Ribnici	6.
Ožura Anton	1930	Osilnica	6.
Prijatelj Francišek	1929	Maribor	6.
Rozman Ciril	1929	Ljubljana	6.
Žitko Stanislav	1929	Ljubljana	6.
Kocjan Pavla	1930	Ljubljana	6.
Mehle Štefanija	1924	Ljubljana	6.
Štrukelj Štefanija	1929	Novo mesto	6.
Kovačič Martin	1929	Ljubljana	6.
Škrjanec Adolf	1923	Ljubljana	6.
Bevčar Marija (P)	1929	Gorenje Polje	6.
Makovec Edita (P)	1929	Ljubljana	6.
Peršuh Marija (P)	1928	Ljubljana	6.
Vrtačnik Jože (P)	1913	Sygan, ZDA	6.
Sevčnikar Franc (P)	1913	Podkraj	6.
Drobnič Ludvik (K)	1928	Grabén	7.
Kušar Dušan	1928	Zagorje ob Savi	7.
Lukež Rudolf (K)	1928	Ljubljana	7.
Makovec Bogdan	1928	Ljubljana	7.
Maršič Bojan (K)	1927	Laško	7.
Prešern Milan	1927	Novo mesto	7.
Starc Alojzij (K)	1926	Žlebič	7.
Susman Franc (K)	1927	Prevalje	7.
Dolinar Jožefa (U)	1924	Ljubljana	7.
Grad Marija	1925	Novo mesto	7.
Mauko Santa	1927	Ormož	7.

Priimek in ime	Leto rojstva	Kraj rojstva	raz.
Mayer Marija (U)	1928	Ljubljana	7.
Sparhakl Marjeta (U)	1929	Ljubljana	7.
Žitnik Jelena (U)	1929	Ljubljana	7.
Seljak Anton	1928	Tržič	7.
Langus Cvetka	1926	Ljubljana	7.
Kutnar Marija ⁷⁰⁰	1926	Šentvid pri Stični	7.
Puš Jože (K) (P)	1927	Šentvid pri Stični	7.
Ahčin Igor	1926	Ljubljana	8.
Božnik Antonija (U)	1924	Dobrna	8.
Čuk Julijan	1920	Rovte	8.
Dejak Anton	1926	Ljubljana	8.
Jakus Tugomir	1928	Puconci	8.
Jenko Anton	1924	Ljubljana	8.
Kovač Katarina (U)	1927	Novo mesto	8.
Kovač Marija (U)	1926	Novo mesto	8.
Kožar Stanislav	1926	Javorje	8.
Kramar Radojica	1926	Ljubljana	8.
Lončar Marija (U)	1925	Horjul	8.
Magister Albin	1926	Vižmarje	8.
Marinčič Janez	1926	Ljubljana	8.
Marolt Jospina	1924	Gorenje	8.
Povše Emil/Milan	1921	Trebnje	8.
Prijatelj Kristina (U)	1928	Maribor	8.
Primožič Stanislava (U)	1925	Št. Rupert	8.
Škulj Anton	1924	Videm Dobropolje	8.
Terčič Remigij	1926	Števerjan	8.

P = privatist, K = klasična, U = učiteljišče

Vir: AZS, Vpisnice od I. do VIII. razreda, šol. leto 1945/46, Servigliano

Kot je razvidno s seznama, so bili v razredih tako dijaki, ki so obiskovali klasično in realno gimnazijo, kot tisti, ki so hoteli narediti učiteljišče. Nekateri so se vpisali sredi leta, nekateri so

⁷⁰⁰ Dijakinja je v sredi šolskega leta prišla iz taborišča v Peggetzu, tako da so v prvem polletju upoštevali ocene, ki jih je dobila na tamkajšnji begunski gimnaziji

bili vpisani kot privatisti, nekateri pa so bili vpisani, vendar šole niso končali.

Razredni učiteljski zbori so imeli skozi vse leto redne razredne seje, na katerih so obravnavali napredek in delo posameznega razreda in dijakov. Vsi ti zbori so za vsako sejo vodili tudi zapisnik. Na sejah so se seznanili s predelano učno snovjo, morebitnimi zaostanki pri snovi, z ocenami, ki so jih dijaki pridobivali pri šolskih nalogah, redno so poročali o opravljanju domačih nalog in razpravljali o vedenju posameznikov v razredu. V primeru slabih ocen je lahko dijak dobil grajo ali opomin, v primeru slabega vedenja ali neupravičenega izostajanja od pouka pa je bil kaznovan z ukorom razrednika, ukorom razrednega učiteljskega zbora ali z izključitvijo (eden od dijakov je prejel ukor razrednika zaradi prisluškovanja). Kazni zaradi slabega vedenja praktično ni bilo, so pa dijaki veliko upravičeno manjkali pri pouku, nekateri celo sto ur in več. Glavni razlog odsotnosti je bila predvsem bolezen.

Ob koncu vsakega semestra je moral imeti vsak dijak zaključene vse predmete. Navodilo o tem, kako naj se te zaključujejo, je dal ravnatelj:

»Pred sejo /konferenčno/ določita razrednik in vsak posamezni strokovni učitelj ocene. Glede pozitivnih ocen ni bilo nikakršnih težav. Te napiše vsak strokovni učitelj sam v redovalnice. Pri tem je treba gledati na to, da je semestralna ocena povprečna ocena vseh ocen iz vseh treh konferenc. V dvomljivih primerih (medredi) je treba dati boljšo oceno. Negativnih ocen ne določi strokovni učitelj sam, ampak jih določita razrednik in strokovni učitelj. Če se ne moreta zediniti, ostane ocena odprta in jo določi razredni učiteljski zbor. Učiteljski zbor ima pravico, da spremeni že vpisane pozitivne ocene, kar se je le redkokdaj zgodilo. Zgodilo se je to v primerih, kadar je šlo za odličen ali prav dober učenčev uspeh.«⁷⁰¹

701 Arhiv Milana Magistra, Okrožnice Prijatelja, okrožnica št. 13.

Tako je bilo ob koncu prvega polletja od 94 dijakov in dijakinj 17 odličnih, 42 prav dobrih, 12 dobrih, 17 zadostnih, neoce-njenih pa jih je bilo šest.⁷⁰²

Z današnjega vidika so bili zelo zanimivi naslovi esejev oz. spisov, ki so jih morali dijaki napisati pri pouku slovenščine. Po-datki o tem so razvidni iz vpisnic dijakov, v katerih je mogoče najti podatke o vseh dijakih, njihovem uspehu, navedena pa je tudi vsebina vseh šolskih nalog pri drugih predmetih. V sklopu vpisnic so za posamezni razred ohranjeni tudi zapisniki razrednega učiteljskega zbora. Vpisnice so zanimive tudi zato, ker je mogoče iz zapisov v njih razbrati, kolikokrat in zaradi kakšnih razlogov so bili dijaki kaznovani, pri nekaterih pa so navedene tudi osebne karakteristike in značajske lastnosti.⁷⁰³

Nekateri naslovi esejev pri pouku slovenščine

1. in 2. razred	Ptičice, vprašam vas, al' bo že prišla pomlad Ljubi maj, krasni maj, konec zime je tedaj Narte Velikonja: Amerikanci (prosto po črtici)
3. razred	Domovina, ti si kakor zdravje! Pegam in Lambergar Kdor ne dela, naj ne je! Prišla bo pomlad zelena (po narodni pesmi – prosti spis) Vse je vihar razd'jal, narod pa zmeraj ostal Ljubimo svoj materni jezik
4. razred	Brez dela ni plačila (razmišljanje) Knjiga, moja prijateljica Zdaj klije tebi dvojni cvet, pomladni cvet, čas mladinskih let Prepir med sošolci (oris) Sirota Anka pripoveduje (prosti spis ob Aškerčevi pesmi)
5. razred	»Reci mi, mati, besedo, besedo v slovo, vidiš me zadnjikrat, mene več k tebi ne bo« (Balantič, Pot brez konca) Narodna pesem – zrcalo narodovega življenja Pomlad v tujini Rad bi bil na krilih vetra

702 Zedinjena Slovenija, 1. 3. 1946, str. 3.

703 AZS, Vpisnice od 1. do 8. razreda slovenske gimnazije v Italiji za šol. leto 1945/46, Servigliano.

6. razred	<p>»Domači kraj, kako mi spet boš drag! Kako bom ljubil gore razkopane, dokler ne bom nad njimi tih zaspal« (Balantič, Sen o vrnitvi) – razmišljanje</p> <p>Pomen reformacije v slovenski književnosti</p> <p>Pismo od doma</p> <p>V tujini postaneš mož!</p> <p>Namen recitacijskih večerov</p> <p>Moj prijatelj (poskus označitve)</p>
7. razred	<p>»Ah, kmalu bom doma, da bom prepeval na veseli veji, ah, kmalu bom doma, že mošt kipi v uteho moji želji« (Balantič, Domov) – razmišljanje</p> <p>Kaj je dalo prosvetljenstvo slovenski književnosti?</p> <p>Prešeren: »Stanu svojega se spomni, trpi brez miru« (Dokaz iz Prešernovega življenja)</p> <p>Prešeren: »Kako bit' hočeš poet in ti pretežko je v prsih nosit' al pekel al nebo!« (Ob pesnikovem poklicu)</p>
8. razred	<p>»Jaz bom pa vedno Tebi pesem pel in kadar moji spevi dozoriijo, pri Tvojih bom kolenih obsedel« (Balantič, Prošnja za besede) – razmišljanje</p> <p>Mesto in pomen Ivana Cankarja v našem slovstvu (razprava)</p> <p>Po knjigah samo ne prebiva modrost (Levstik) – razprava</p> <p>Vpliv Levstikovega literarnega programa na slovensko književnost</p> <p>Levstik – Jurčič – Stritar v slovenski književnosti – primerjalno</p>

Učiteljski zbor je na svojih sejah tudi redno obravnaval vedenje dijakov ter na eni izmed sej sklenil, da morajo »vsi dijaki in dijakinje pozdravljati profesorje, ne kakor do sedaj, da so šli mimo njih, kakor mimo tujcev ali celo čakali, da jih oni prvi pozdravijo«. Prav tako so prepovedali kajenje dijakov v prisotnosti profesorjev.⁷⁰⁴ Da bi dijake naučili lepega vedenja, so v šoli uvedli tudi vzgojno uro, namenjeno učenju o lepem vedenju. Vzgojna ura je bila vsako soboto zvečer v obeh konviktih, udeležiti pa so se je morali vsi dijaki. Prav tako so obnašanje dijakov v taborišču urejala disciplinarna pravila. V njih je bilo določeno, da se morajo vsi dijaki in dijakinje vedno in povsod dostojno obnašati, da morajo biti vzgled drugim, zlasti mlajšim taboriščnikom. Pravilnik je govoril tudi o skrbi za telesno higieno ter šolske prostore. Za čistočo v razredih so morali skrbeti reditelji. Pravilnik je dijakom prepovedoval kajenje, določal je, da brez dovoljenja šolskih oblasti dijaki ne smejo obiskovati gledaliških, cirkuških, kinematografskih ali drugih predstav, prav tako brez dovoljenja niso smeli na svatbe in dnevne zabave, zanje pa je bilo prepovedano obiskovanje gostiln, kavarn ali kakršnih koli

704 AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, šolsko leto 1945/46, Zapisnik št. 5, 7. 12. 1945.

zabavišč. O vsebini pravilnika so bili z okrožnico prek razrednikov obveščeni vsi dijaki.⁷⁰⁵

Pri svojem delu so se profesorji srečevali z različnimi težavami. Tako se je kmalu pokazalo, da so med dijaki v istem razredu velike razlike v predhodnem znanju, kar je bilo seveda odvisno tudi od tega, kakšne šole so obiskovali v domovini in kako redno so sploh imeli pouk. Da bi odpravili te razlike ali jih vsaj omilili, so mnogokrat v popoldanskem času, izven pouka, učitelji dijakom razlagali snov za nazaj. Velike težave so imeli s pomanjkanjem šolskih potrebščin, zvezkov in učbenikov. Še posebej so bili taboriščniki hvaležni taboriščnemu vodstvu ter britanskemu Rdečemu križu, ki sta po svojih močeh in možnostih prispevala potrebne stvari za šolo. Taborišče je redno obiskovala tudi grofica De Bosis, ki je ob vsakem obisku prinesla nekaj prepotrebnihih pripomočkov za šolo.⁷⁰⁶ Decembra 1945 so učenci dobili pakete s šolskimi in drugimi potrebščinami, ki jih je zanje pripravil Slovenski socialni odbor v Rimu, v taborišče pa jih je s pomočjo papeške dobrodelnne ustanove, ki je delno financirala nakup paketov, pripeljal dr. Matija Šaruga. Šaruga je vsa duhovniška leta preživel v Italiji. Že v času 2. svetovne vojne je pomagal slovenskim beguncem, ki so se znašli v italijanskih taboriščih. Delo je nadaljeval tudi po koncu vojne, ko je kot pooblaščenec IRO obiskoval taborišča, za begunce zbiral materialno pomoč, urejal dokumente, jim pisal priporočila ipd.⁷⁰⁷ Sredstva za pakete so prispevali slovenski rojaki iz Amerike, ki so tudi sicer pošiljali finančno pomoč za potrebe slovenskih beguncev. Pakete, ki jih je za otroke pripravil Slovenski socialni odbor v Rimu, so poslali tako v italijanska kot avstrijska taborišča. Idejo, da bi obdarili otroke, je dala žena dr. Kreka. V paketih so bili fige, orehi, šolske potrebščine, krtačka za zobe, milo, kreme za čevlje, glavnik, igle, sukanec, knjige, krpanci in nogavice ter flanelasto blago. Ženski odbor, ki je deloval znotraj Slovenskega socialnega odbora, je v

705 Arhiv Milana Magistra, Okrožnice Prijatelja, okrožnica št. 12.

706 AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, šolsko leto 1945/46, Zapisnik št. 9, 28. 2. 1946; Zedinjena Slovenija, 3. 12. 1945, str. 4; 31. 1. 1946, str. 3.

707 Kolar, Salezijanci med begunci.

taborišča poslal tudi 2.000 'begunskih jasic'.⁷⁰⁸ Tudi ob božiču leta 1947 je dr. Šaruga, takrat že v Senegalijo, zopet pripeljal nove pakete s šolskimi potrebščinami, česar so se učenci izredno razveselili.⁷⁰⁹ Po svojih močeh so s paketi z učnimi pripomočki, pisali in zvezki prispevali tudi Slovenci iz taborišč v Avstriji ter iz Trsta.

Nekateri problemi, s katerimi so se v šoli srečevali, se z današnjega zornega kota zdijo kot malenkosti, na katere ne bi niti pomislili. Tako so bile šolske učilnice zaradi premajhnega števila žarnic temne, kar je bilo še posebej moteče v zimskem času, ko je bil dan znatno krajši. V zimskem času so se soočali s hudim mrazom, saj je bila šolska baraka, tako kot ostale barake, lesena in neizolirana, ogrevanje pa omejeno. V vsaki učilnici je bila zgolj majhna peč, pa še to so zaradi varčevanja z drvni zakurili največkrat šele ob prihodu šolarjev. Zaradi pomanjkanja lesa je trajalo kar nekaj mesecev, da so vsi razredi dobili klopi in mize. Tako je še sredi aprila tajnik gimnazije Janez Perharič na seji učiteljskega zbora poročal, da bodo mizarji v kratkem za razrede izdelali še nekaj pisalnih miz.⁷¹⁰

Dijaki in profesorji so močno občutili tudi pomanjkanje učbenikov, toda v primerjavi s slovenskimi profesorji v taboriščih v Avstriji, ki so uredili in izdali kar nekaj učbenikov, pa profesorji v taboriščih v Italiji temu niso sledili. Tu so tako pripravili in izdali le dva učbenika (ali je v taboriščih v Italiji nastal še kakšen drug učbenik, ni znano), ostale pa so dobili od drugod. V taborišču so tako pripravili skripto Slovenska narodna zgodovina od naselitve do prve svetovne vojne, ki jo je napisal prof. Perharič,⁷¹¹ ter učbenik za španščino, ki pa so ga morali zaradi velikega zanimanja ponatisniti.⁷¹²

Za potrebe pouka so iz Trsta med drugim naročili naslednje knjige:⁷¹³

708 Koledarček slovenskih emigrantov 1946, str. 106.

709 Slovensko šolstvo v Italiji, str. 187.

710 AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, šolsko leto 1945/46, Zapisnik št. 11, 15. 4. 1946.

711 Zedinjena Slovenija, 14. 3. 1946, str. 4. Izvod učbenika naj bi hranil Milan Magister. Magister, ustna izjava, 15. 11. 2010.

712 Zedinjena Slovenija, več objav.

713 AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, šolsko leto 1945/46, Zapisnik št. 7, 5. 1. 1946.

- Ivan Grafenauer: Slovenska čitanka (za vse razrede, razen 2. in 5. razred)
- Slovnici za 3. in 4. razred (dva izvoda)
- Fran Ramovš: Pravopis (šest izvodov)
- Stari in srednji vek za nižjo gimnazijo (dva izvoda)
- dva učbenika za zemljepis za 1. razred
- dva učbenika za zemljepis za 2. in 3. razred
- Latinske vadnice za 1., 2. in 3. razred (po dva izvoda)
- France Veber: Očrt psihologije
- dr. Karol Ozvald: Duševna rast otroka in mladostnika
- dve knjigi Viktorja Bežeka o vzgojeslovju
- Ivan Pregelj: Osnovne črte iz književne teorije
- Anton Ocvirk: Teorija primerjalne literarne zgodovine (dva izvoda)
- učbenike za matematiko
- Vladimir Žitko: Kemija za višje razrede srednjih šol (dva izvoda)
- Miroslav Adlešič: Fizika za nižje razrede srednjih šol (dva izvoda)
- Miroslav Adlešič: Fizika za višje razrede srednjih šol (dva izvoda)
- Franc Dolžan: Mineralogija in geologija za višje razrede (dva izvoda)
- Franc Dolžan: Botanika za I. in II. razred srednjih šol
- Franc Verbič in Alfonz Vales: Prirodopis živalstva za nižje razrede (tri izvode)
- Stanislav Bevk: Botanika za višje razrede (dva izvoda)
- Stanko Vurnik: Uvod v glasbo
- dr. Jakob Kelemina: Literarna veda
- Fran Jeran: Osnovni pojmi opisne geometrije
- France Stele: Umetnost zapadne Evrope
- Izidor Cankar: Uvod v umevanje likovne umetnosti
- Slovar in slovnica za grščino
- France Veber: Estetika

Poleg teh knjig, ki so jih dobili iz Trsta, sta jim kar nekaj slovenskih učnih knjig in leposlovnih del priskrbela Škofijski dobrodelni odbor ter Slovenski socialni odbor v Rimu, ki je poslal članom učiteljskega zbora predvsem italijanske knjige; latinske knjige je daroval škofijski zavod iz Ferma.⁷¹⁴ Nekaj knjig so taboriščniki dobili tudi prek predstavnice Rdečega križa Miss Haymen. Tako so iz Rima iz Rdečega križa poslali nekaj srbohrvaških in nemških knjig, ki jih je Miss Haymen nato razdelila ne samo znotraj taborišča, temveč tudi po drugih taboriščih v skupini Ancona.⁷¹⁵ S pomočjo Unrre so zaprosili tudi za šolske knjige, ki so jih izdajali slovenski begunci v koroških taboriščih (za te knjige in učbenike so zaprošali tudi v Trstu in Gorici, kjer so na noge ponovno postavljali slovensko zamejsko šolstvo).⁷¹⁶ Ob tem je potrebno dodati, da so tudi v Zedinjeni Sloveniji za vse taboriščnike objavili nekaj lekcij slovnice španskega jezika, vendar je bilo to že v taborišču Senigalija, ko je bilo jasno, da bo večina odšla v špansko govorečo Argentino.⁷¹⁷ Ne glede na vse knjige, ki so jih dobili, pa teh vendarle ni bilo toliko, da bi lahko imel vsak učenec svojo knjigo, zaradi česar so morali v šoli zelo veliko pisati ter tako nadomestiti pomanjkanje učbenikov, ki bi jih sicer potrebovali za učenje.⁷¹⁸

Skozi šolsko leto so posamezni razredi odšli na različne ekskurzije. Vsak izlet izven taborišča je moralo odobriti taboriščno vodstvo, kar je to, vsaj večinoma (vse do prihoda poveljnika Burnella), brez večjih problemov storilo. V okviru ekskurzij so dijake želeli seznaniti z bogato zgodovino bližnje in daljne okolice.

714 Naše šolstvo v Italiji, str. 187.

715 UNRRA, S-0527-0997, Education and Recreation, Case of books sent to Ancona, dopis S. Lancastra vodji humanitarnih delavcev v glavnem štabu v Milanu, 11. julij 1946.

716 Prim.: UNRRA, S-0527-0102, Welfare – Books and Periodicals, Slovene grammar School, 31. 7. 1946.

717 Zedinjena Slovenija, 9. 2. 1947, str. 8; 16. 2. 1947, str. 4; 19. 2. 1947, str. 4.

718 Batagelj, ustna izjava, 23. 11. 2010.

V šolskem letu 1945/46 so se dijaki udeležili naslednjih ekskurzij:

božične počitnice	popoldanski izlet v 5 km oddaljen Falerone (3. razred)
6. februar 1946	izlet v Piano di Falerone, vodil prof. Jože Snoj (5. razred)
23. april 1946	poldnevni izlet v Piano di Falerone, ogled starega rimskega gledališča, term in amfiteatra (4. razred)
16. maj 1946	celodnevni izlet v 21 km oddaljeno Ambro nad Amandolo (4. razred) ⁷¹⁹
29. maj 1946	izlet v St. Vittorio. Tja in nazaj so šli peš. (1.–3. razred)
7. junij 1946	celodnevni izlet S. Vittoria – Montefalcone – San Martin (5. razred)
22. junij 1946	popoldanski izlet pod vodstvom prof. Vobmergerja po okolici Servigliana (1.–3. razred)

Vir: Zedinjena Slovenija, različni viri

Pouk v šolskem letu 1945/46 se je zaključil 27. junija, prej, že 15. junija, pa so končali dijaki 4. in 8. razreda, saj so se morali pripraviti še na nižje oz. višje tečajne izpite. Ob koncu šolskega leta so izvedli tudi šolsko akademijo.

Zaključni uspeh na gimnaziji v šolskem letu 1945/46:

Skupno število			Odličnih			Prav dobrih			Dobrih			Izdelalo		
m	ž	sk	m	ž	sk	m	ž	sk	m	ž	sk	m	ž	sk
53	35	88	10	8	18	22	13	35	15	7	22	47	28	75

Vir: Poročilo o delovanju slovenske begunske gimnazije, Zedinjena Slovenija, 9. 8. 1946

Zdi se, da so bili učitelji, ne glede na okoliščine, kar neizprosni, saj kar trinajst dijakov ni izdelalo razreda oziroma so imeli popravne izpite. Od tega jih je bilo devet takih, ki so imeli eno negativno oceno (4 fantje in 5 deklet), eden je moral popravljeni dve oceni, dve dijakinji pa sta bili ob koncu leta neocenjeni.

Spričevala so dijaki dobili po maši ob zaključku šolskega leta 5. julija. Takrat so jim tudi že povedali, da je taboriščni vodja odredil, da se bo novo šolsko leto pričelo 1. septembra, kar pa se ni zgodilo, saj so jih sredi poletja preselili v novo taborišče.⁷²⁰

⁷¹⁹ Na izlet v Ambro so med letom sicer šli vsi dijaki od 4. do 8. razreda. Zedinjena Slovenija, 9. 8. 1946, str. 3.

⁷²⁰ Zedinjena Slovenija, 7. 7. 1946, str. 4.

Zapisnik št. 16.

o pisnem in ustnem tečajnem izpitu
in slovenskega jezika dne 4. avgusta 1917.

Bo moliti je predmetni učitelj oporočil na predpise
na višji tečajni izpit in določil naslednji red:

Kuvar - Lufjak	Praprotnik - Brezovec
Šebnjo - Kutnar	Zuhar - Stare

Vseh kandidatov je prejel po dveh polih papirja.

Ob 8²⁵ je predmetni učitelj razpisal naslednje vprašanje:
Sve leto tuje. Nagovor. (Brod ofis). Prizval je k osebnosti
in individualnosti profesor. Takoj nato (ob 8³⁰) se je
prišel firmeni izpit.

Nadporedno: Gardinč 8³⁰ - 8⁴⁵
Perhanč 8³⁰ - 10⁴
Mehič 10⁴ - 12³⁰.

Ilek delom so razpisali kraj pisarja:

Lufjak 10 ¹⁰ - 10 ²⁴	Lufjak 11 ²³ - 11 ⁴⁰ (ključ h.j. komand.)
Kuvar 11 ⁰² - 11 ¹⁰	Stare 11 ¹² - 11 ¹⁵

Oddali so (ni po en list za komand. in po en za sintopsis):
Brezovec ob 11¹⁰, Kutnar ob 11¹⁶, Zuhar ob 11¹⁸, Stare ob
11⁵⁴, Šebnjo ob 12¹⁵, Praprotnik ob 12²⁷, Kuvar in Lufjak
ob 12³⁰.

Pisnemi izpit se je končal sestanoma po 4 urah ob 12³⁰h.

Podpredsednik: *Perhanč*
Zapisnikar: *Gardinč Alojz*

Člani: *Praprotnik*
Mehič
Franc Jolly

Predsednik: *Šebnjo*

Zapisnik o opravljanju pisnega dela višjega tečajnega izpita iz slovenščine (AZS)

Odredba vodje sicer kaže na to, kakšen vpliv so ti imeli oz. kako odvisni so bili taboriščniki od (dobre) volje taboriščnega vodstva. Že dan pred podelitvijo spričeval so dijaki v prenovljeni gledališki dvorani pripravili zaključno šolsko akademijo, na kateri so sodelovali tako otroci iz otroškega vrtca in ljudske šole kot gimnazijci. Poleg staršev in proforskega zbora so se akademije udeležili tudi člani taboriščne uprave ter zastopnica britanskega Rdečega križa Miss Haymen. Po nagovoru enega od dijakov so učenci ljudske šole zapeli Tomčevo Cvetke in žarki ter dve narodni pesmi, sledili sta krajša igra V slogi je moč, ki so jo pripravili učenci ljudske šole, ter pesem Večer za našo vasjo. V

drugem delu večera je gimnazijski pevski zbor zapel Foersterjevega Pevca, Medvedovo Našo zvezdo, narodno Ljubezen do domovine, Lipo in Laharnarjevo Kadar mlada leta. Eden od dijakov je tudi deklamiral Cankarjevo Fant je videl rožo čudotvorno in ena od dijakinj Šalijevo Molitvenik.⁷²¹

Nižji tečajni izpit

Nižji tečajni izpiti so potekali 1. julija 1946 dopoldne (pisni del) in popoldne (ustni del), zgodovino pa so pisali 2. julija. Predsednik izpitne komisije za malo maturo je bil prof. Lampret, podpredsednik prof. Alojzij Geržinič, izpraševalci za posamezne predmete pa so bili:

- za slovenščino – Alojzij Geržinič
- za angleščino – Rudolf Zrimc/Zrimec
- za nemščino – Milan Lampret
- za latinščino – Jože Osana
- za zgodovino – Janez Perharič
- za matematiko – Jože Jurak in
- za zemljepis – Jože Snoj.

K mali maturi oz. nižjemu tečajnemu izpitu so se prijavili naslednji dijaki: Jože Mihelič, Neža Arnšek, Martina Bedenčič, Ana Groznik, Milena Kramar, Jože Miklič, Jože Musar, Vladimir Vilnik in Vera Prijatelj, pri čemer je bila slednja zaradi prav dobrega uspeha opravljanja male mature oproščena.

Tudi tu so najprej pisali pisno nalogo iz slovenščine z naslovom Prelepa cvetica si, materina ljubezen (Ivan Tavčar, prosti spis), nato je sledil še ustni izpit iz matematike, latinščine, angleščine oz. nemščine, zemljepisa in iz slovenščine. Zanimiva pri tem je bila odločitev učiteljev, da morajo dijaki tu opraviti pisno nalogo tudi iz zgodovine, medtem ko so imeli dijaki v Monigu pisni del samo iz slovenščine.⁷²²

Malo maturo je izdelalo sedem od osmih dijakov, medtem ko ena dijakinja male mature, kljub popravnemu izpitu, ki ga je

721 Zedinjena Slovenija, 5. 7. 1946, str. 4.

722 AZS, Vpisnica in zapisnik o nižjem tečajem izpitu, Servigliano, šol. leto 1945/46.

imela konec avgusta, ni naredila, zaradi česar ji tudi niso dovolili vpisa v višji letnik.

Uspeh dijakov na mali maturi

Št. vpisanih dijakov			Odličnih			Prav dobrih			Dobrih			Izdelalo		
m	ž	sk	m	ž	sk	m	ž	sk	m	ž	sk	m	ž	sk
3	5	8	-	-	-	2	2	4	1	2	3	3	4	7

Vir: AZS, Vpisnica in zapisnik o nižjem tečajem izpitu, Servigliano, šol. leto 1945/46

Višji tečajni izpit

Višji tečajni izpit oz. velika matura se je v Serviglianu začela 8. julija 1946 in končala šest dni kasneje. Na prvi seji izpitne komisije je bil prisoten tudi predsednik Narodnega odbora dr. Krek. Na tej seji je ravnatelj Prijatelj vse navzoče obvestil, da ga je Narodni odbor pooblastil, da zastopa delegata Narodnega odbora na vseh izpiti, ki bodo v serviglianskem taborišču.

Izpitno komisijo za veliko maturo so tako sestavljali naslednji člani:

- predsednik komisije – prof. Ivan Prijatelj
 - podpredsednik – prof. Alojzij Geržinič
- izpraševalci:
- za slovenščino – Alojzij Geržinič (namestnik: dr. Miro Kovačič)
 - za angleščino – Rudolf Zrimc/Zrimec (dr. Milan Lampret)
 - za italijanščino in francoščino – Jože Osana (Franc Korošec)
 - za nemščino – dr. Milan Lampret (Franc Golob)
 - za latinščino – Jože Osana (Janez Pintar)
 - za zgodovino – Janez Perharič (prof. Alojzij Geržinič)
 - za zemljepis – Jože Snoj (Janez Perharič)
 - za matematiko – Franc Golob (Jože Jurak)
 - za kemijo – Franc Golob (Jože Jurak)
 - za pedagoško skupino – Ignacij Petje (Ignacij Štrancar).

K višjemu tečajnemu izpitu so se prijavili:

- program realna gimnazija: Ahčin Igor, Čuk Julijan, Jakus Tugomir, Jenko Anton, Marinčič Janez, Marolt Josipina, Kramar Radojica, Povše Emil, Škulj Anton, Terčič Reminij in Horn Stanko;
- program klasična gimnazija: Dejak Anton, Kožar Stanislav, Magister Albin in Puš Jože, privatna klasična gimnazija;
- program učiteljsiše: Božnik Antonija, Kovač Katarina, Kovač Marija, Lončar Marija, Prijatelj Kristina in Primožič Stanislava.

Maturo v Serviglianu je opravljala tudi maturant Marko Roš, ki je obiskoval realno gimnazijo v taborišču v Eboliju. Vse dijakinje, ki so opravljale diplomski izpit iz učiteljsiše, so morale predhodno v ljudski šoli obvezno opraviti tudi hospitacije in nastope, saj brez tega niso smele pristopiti k maturi.

Tako kot vedno dotlej so tudi tokrat maturo začeli s pisno nalogo iz slovenskega jezika. Naslov razprave, ki so jo morali napisati v štirih urah, je bil V nrvnosti izključno je pravo dostojanstvo in veličina človeka. Maturanti so pisali nalogo tudi iz angleščine (prevod besedila z naslovom Means of travelling), iz italijanščine (prevod iz dela Il Canzoniere Francesca Petrarce), iz nemščine (prevod besedila Gustava Freytaga Die Rückkehr der Franzosen aus Rußland) in iz francoščine (prevod besedila A. France: Paris). Na podlagi pridobljenih pisnih ocen in na podlagi letnih ocen iz prejšnjih let je bil ustnega izpita oproščen Albin Magister.⁷²³

Na ustnem delu je vsak dijak pri posameznem predmetu dobil tri vprašanja, na katera je moral odgovoriti. Spraševanje je potekalo tako, da je izpraševalec zastavil vprašanje enemu dijaku, in medtem ko je ta odgovarjal, se je drugi pripravljal. Pri slovenščini so morali dijaki med drugim odgovarjati na vprašanja, povezana z naslednjimi temami: protestantska doba; tvorba besed; prve slovenske knjige; slovstveni zgodovinarji, kritiki in

723 AZS, Vpisnica in zapisnik o višjem tečaju in učitelj. diplomskih izpiti, Servigliano, šolsko leto 1945/46.

teoretiki; romantika; Anton Aškerc, Dragotin Kette. Pri zgodovini so lahko dobili tudi naslednja vprašanja: notranje spremembe habsburške monarhije 1849–1878, Friderik II. Babenberžan; duhovna, umetnostna in materialna kultura v visokem srednjem veku; ustavni boji 1859–1867; Francija konec 19. in v začetku 20. stoletja; Slovenci v svetovni vojni; Kranjska, Gorica in Istra v 12. in 13. stoletju; germanizacija slovenske zemlje od 10. do 12. stoletja; posledice Ljudovitovega upora za Slovence. Vsi dijaki so opravljali tudi ustni del iz zemljepisa, kjer so bili med drugim vprašani: kakšne so prometne zveze s sosednjimi državami; Ljubljansko barje – nekdanj in danes; šolstvo in verstvo v Sloveniji; dolensko gričevje; lega in mednarodni položaj Slovenije; Beneška Slovenija; domača ljudska obrt nekdanj in danes; narodnostna meja danes; Zasavje in Posavje; slovensko združništvo; kulturno stanje Slovencev.⁷²⁴

Na koncu je višji tečajni izpit naredilo 13 dijakov, dva sta imela popravni izpit, eden pa izpita ni opravil. Učiteljski diplomski izpit je naredilo pet dijakinj, ena šele s popravim izpitom. Ker so v času opravljanja mature že vedeli, da jih bodo preselili, so pohiteli s podelitvijo spričeval, tisti, ki so morali opraviti še kakšen popravni izpit, pa so to lahko naredili šele v Senigaliji. Obrazce za spričevala, tako za ljudsko šolo kot srednje šole ter za nižji in višji tečajni izpit, je priskrbel in v taborišče prinesel dr. Krek.⁷²⁵ Tudi to hitenje ob koncu šole kaže na to, da taboriščniki vse do zadnjega niso vedeli, da jih nameravajo preseliti. Če bi bili s to odločitvijo seznanjeni prej, bi gimnazijsko vodstvo verjetno prilagodilo delo gimnazije ter zaključne izpite tako, da bi tudi dijaki popravne izpite še lahko opravili v Serviglianu, saj nihče ni vedel, kaj lahko pričakujejo od novega taborišča.

Ker so vedeli, da za celovit razvoj mladih ni dovolj samo učenje, so učitelji dijake zelo spodbujali k vključevanju v različne šolske in obšolske dejavnosti. Gimnazijci so tako decembra 1945 ustanovili Slovensko dijaško zvezo, v kateri je delovala

724 AZS, Zapisniki o viš. teč. in učitelj. diplom. izpiti, Slovenska gimnazija v Serviglianu.
725 Zedinjena Slovenija, 14. 7. 1946, str. 4; Naše šolstvo v Italiji v dobi begunstva, str. 187.

fantovska in dekliška skupina. Zveza je imela upravni in nadzorni odbor ter razsodišče, v katero so bili voljeni dijaki tako iz fantovske kot dekliške skupine, vse delo zveze pa je spremljal tudi duhovni vodja, ki je na vsakem sestanku ali dogodku, ki ga je priredila zveza, imel duhovno misel. Predsednik fantovske skupine je bil osmošolec Tone Jenko, dekliške pa osmošolka Joža Marolt.⁷²⁶ V organizacijo so bili včlanjeni skoraj vsi dijaki in dijakinje, pri čemer so se fantje srečevali vsak četrtek, dekleta pa ob petkih na štirinajst dni. Organizirali so različna predavanja, na katera so vabili profesorje in študente, srečanja pa so zaključevali s prepevanjem slovenskih narodnih pesmi ter različnimi recitacijami. Učiteljski zbor je dijake v zvezi še posebej spodbujal, da bi se ukvarjali z dramatiko ter pripravili kakšno igro ali dramske večere.

Poleg dijaške zveze je v okviru gimnazije deloval tudi dijaški pevski zbor, prav tako ustanovljen decembra 1945. V zboru je sprva pelo 45 dijakov (23 deklet in 22 fantov), zaradi mutacije pa je nekaj fantov moralo nehati prepevati, tako da je številka padla na 38 članov. Zbor je sooblikoval šolske maše, redno pa je sodeloval tudi pri različnih šolskih prireditvah, glavna težava, s katero se je spopadal, pa je bila enaka, kot so jo imeli drugi zbori – ker je bilo tiskanje not nemogoče, je bilo treba vse pesmi prepisovati, kar je zahtevalo zelo veliko časa.⁷²⁷

Tudi dijaki so posebno pozornost namenjali verskemu udejstvovanju. Poleg petja pri mašah so se redno udeleževali maše, ki je bila za gimnazijce in za otroke iz ljudske šole vsako nedeljo ob 9. uri v taboriščni kapeli. V okviru šole so imeli zanje tudi redne duhovne vaje, ki so bile strogo ločene po spolu, znotraj pouka je bilo organizirano tudi redno spovedovanje.

Dijaki so bili aktivni tudi izven šole. Sodelovali so v osrednjem pevskem zboru, v dramskem društvu, pa tudi pri številnih športnih dejavnostih v taborišču, vendar so morali za vse dejavnosti, ki so jih želeli opravljati izven šole, pridobiti soglasje

726 Zedinjena Slovenija, 17. 12. 1945, str. 3.

727 AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, šolsko leto 1945/46, Zapisnik št. 9, 28. 2. 1946.

učiteljskega zbora. To je soglasje večinoma tudi dalo, pri čemer je bil bistven šolski uspeh dijaka. Tistim, ki so imeli učne težave, namreč niso dovolili vključevanja v taboriščne dejavnosti, temveč so morali prosti čas posvetiti predvsem učenju. Določene omejitve so imeli tudi dijaki, ki so bili v šoli kaznovani zaradi discipline, kar je prizadelo predvsem fante, ki so želeli sodelovati pri športnih dejavnostih. Toda tu so bili učitelji neizprosni, saj so se zavedali, da je to najboljša motivacija za doseganje vzgojnih uspehov.

Dijaški konvikt

Učiteljski zbor si je zelo prizadeval, da bi v taborišču čim prej uredili dijaški konvikt, pri tem pa jih je podpiralo tudi taboriščno vodstvo. Dijakom so želeli zagotoviti ustrezen prostor za učenje, česar stanovanjske barake zagotovo niso dajale, saj so bile zelo natrpane; v enem prostoru je praviloma stanovalo več družin, tako da je bilo prehrupno za kakšen poglobljen študij. Dijaški konvikt pa bi bil namenjen tudi mladim, ki so bili v taborišču brez staršev in ožjega sorodstva, zaradi česar so bili pogosto pri odraščanju bolj prepuščeni sami sebi, medtem ko je bil v konviktu vedno na razpolago vzgojitelj, ki je skrbel za odraščajoče.

Z dovoljenjem poveljnika Flooda so slovenski taboriščniki v nekaj mesecih eno izmed barak v kulturni četrti preuredili v stanovanja in učne prostore za dijake, prednost pri bivanju pa so imeli fantje, ki v taborišču niso imeli svojcev. V konvikt so tako sprejeli 39 dijakov,⁷²⁸ učne prostore pa so čez dan, tako za učenje kot razvedrilo, uporabljali vsi dijaki. Prefekti oz. vzgojitelji v konviktu so bili duhovnik Anton Iskra, Anton Grčman in Ignacij Štancar.⁷²⁹

728 AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, šolsko leto 1945/46, Zapisnik št. 9, 28. 2. 1946.

729 Zedinjena Slovenija, 10. 11. 1945, str. 4; Naše šolstvo v Italiji v dobi begunstva, str. 184.

Ko je taborišče prevzela Unrra, so s podporo taboriščnega vodje Lancastra februarja 1946 Slovenci uredili tudi konvikt za dijakinje, v katerem je stanovalo okoli 20 dijakinj. Da se je Lancaster tako zavzel za mlade, niti ni nič nenavadnega, če vemo, da je že takoj ob prihodu v taborišče jasno naglasil, da je

»glavna mladina v taborišču. S pomočjo Miss Wall bom skušal storiti vse, da bo tudi za mladino poskrbljeno. /.../ Skrbeti pa moramo tudi za družabno življenje mladine. To je važna stvar; mladini je treba dati potrebno zabavo, razvedrilo, godbo, gledališke predstave, pomagati ji je treba, da se razgleda in da se zaposli z delom, ki jo najbolj zanima. Večina mladine v taborišču je brez staršev. To je hudo. Ta mladina ne sme ostati pozabljena. Mladina mora gledati tudi naprej. Mi ji bomo pri tem skušali pomagati.«⁷³⁰

Iz njegovih besed tudi zvemo, da je bilo v taborišču veliko mladih, ki so prišli tja brez staršev, saj so ti maja 1945, pogosto skupaj z njihovimi mlajšimi bratci in sestricami, ostali doma. Tragika tega je, da mnogi svojih staršev niso nikoli več videli, saj so ti prej umrli, preden so imeli otroci, takrat že kot odrasli možje in žene, možnost priti na obisk v domovino, ali pa so se zopet srečali po dolgih desetletjih.⁷³¹

Dekliški konvikt je bil sredi taborišča v baraki 3b, vodenje je prevzela Vida Peršuh, ki je bila odgovorna tudi za njegovo ureditev. Tudi tu je bil poleg stanovanj urejen poseben prostor za učenje, namenjen vsem dijakinjam, tudi tistim, ki so stanovali pri svojih družinah. Konvikt je s kratkim kulturnim programom, ki so ga pripravile dijakinje, 31. marca 1946 blagoslovil Anton Orehar, posvetitve pa se je udeležil celoten profesorski zbor.⁷³²

730 Zedinjena Slovenija, 24. 2. 1946, str. 3.

731 Godina, Pogovor z dr. Janjo Žužek, str. 58.

732 Zedinjena Slovenija, 2. 4. 1946, str. 3.

Neformalno izobraževanje

Tako kot v Monigu je slovenski taboriščni odbor tudi tu poskrbel, da so imeli taboriščniki, ne le šolarji, možnost izbire med različnimi oblikami neformalnega izobraževanja. Ta izbira je bila sicer nekoliko skromnejša kot tista, ki so jo imeli Slovenci v taborišču v Peggetzu v Avstriji, ki je bilo tudi sicer najbolj uspešno »slovensko« taborišče, tako v Italiji kot Avstriji, z najbolj raznolikim in pestrim kulturnim ter prosvetnim življenjem, vendar je kljub temu predstavljalo osrednje povojno taborišče slovenskih beguncev v Italiji. Namen dodatne ponudbe ni bil zgolj v tem, da bi, še posebej ob večerih, zamotili taboriščnike, temveč se je slovensko vodstvo v taborišču zelo dobro zavedalo, da vsako dodatno znanje pomeni večjo možnost »preživetja«, kamorkoli jih bo že pot kasneje zanesla. Počasi so namreč taboriščniki sprejeli dejstvo, da vrnitev v domovino, kjer je oblast prevzela komunistična partija, ni mogoča in da v totalitarnem režimu, ki se je uveljavil doma, ni prostora za predstavnike nekdanjega demokratičnega tabora in ljudi, ki so komunistični ideologiji nasprotovali.

Tudi tu so nadaljevali s prosvetnimi večeri, s katerimi so začeli že v Monigu; prvi je bil organiziran sredi novembra 1945. V okviru teh večerov so pripravljali različna predavanja, po katerih je vedno sledila načrtovana in vodena debata. Občasno so prosvetne večere popestrile pevske in glasbene točke, večer pa je bil namenjen tudi različnim recitalom. Glavno skrb za njihovo izvedbo je prevzel kulturni svet, ki je sprva načrtoval, da bi bili, tako kot v Monigu, dvakrat na teden, vendar se je ob številnih drugih kulturnih in prosvetnih dogodkih v taborišču izkazalo, da to ni izvedljivo. Prav tako ni bilo mogoče pričakovati, da bodo predavatelji, ki so bili večina iz vrst beguncev, lahko pokrili toliko predavanj. Zaradi vsega tega je bilo sklenjeno, da bodo večeri praviloma pripravljene enkrat na teden.⁷³³ Gost na enem od večerov je tudi dr. Anton Milavec, ki je razmišljal o

⁷³³ Zedinjena Slovenija, 11. 11. 1945, str. 6.

načinu politične borbe pred prvo svetovno vojno v dunajskem parlamentu ter v graškem in ljubljanskem deželnem zboru. V predavanju je predstavil tudi značaje nekdanjih slovenskih političnih voditeljev (Frana Šukljeta, Ivana Šuštaršiča, Ivana Tavčarja, Ivana Hribarja in druge).⁷³⁴

Ljudska univerza

Pod okriljem kulturnega sveta je s svojim delom nadaljevala Ljudska univerza, v okviru katere so prav tako izvedli različna tematska predavanja. Ljudska univerza je bila za slovensko begunsko skupnost pomembna, saj so prek vsebin, ki jih je ponujala, želeli razvijati in poglobljati predvsem znanja in vsebine na področju družbenih vprašanj in vprašanj, povezanih s slovenskim narodom, njegovo kulturo in zgodovino, kar je bilo za utrjevanje identitete skupnosti bistveno. Prvi sklop predavanj pod geslom Obnova Slovenije se je začel sredi novembra 1945 in je trajal do božiča, njegov namen pa je bil »pripraviti emigrante na obnovo domovine po njeni resnični osvoboditvi«. Predavanja so bila redno vsak torek in petek v gledališki dvorani, kar kaže na veliko zanimanje taboriščnikov za te vsebine, saj so se jih množično udeleževali. Iz tem, ki so jih taboriščniki obravnavali, ne le v taboriščih v Italiji, ampak tudi na Koroškem, je razvidno, da so že takrat zelo intenzivno razmišljali o Sloveniji kot samostojni državi. To misel so nato razvijali tudi na drugem koncu sveta, v Argentini.

Program predavanj na Ljudski univerzi do božiča 1945:⁷³⁵

- 15. nov. France Dolinar: 12 stoletij rasti slovenskega naroda v zapadnem kulturnem krogu
- 20. nov. Jože Košiček: Tisk – velesila
- 27. nov. France Dolinar: Strukturno-sociološke hibe slovenskega narodnega organizma

⁷³⁴ Zedinjena Slovenija, 18. 11. 1945, str. 3.

⁷³⁵ Zedinjena Slovenija, 16. 11. 1945, str. 4.

- 30. nov. Jože Snój – Slovensko ozemlje
- 4. dec. duh. svet. Anton Markun: Slovenska kri v tujini
- 11. dec. prof. Jože Osana: Glasba – vprašanje pevskih zborov
- 14. dec. ing. Jože Padar: Gospodarska struktura Slovenije
- 18. dec. Stanislav Žitko: Občina kot osnovna celica samouprave
- 21. dec. Kristina Prijatelj: Družina, osnovna celica človeške družbe

Prvo predavanje z naslovom Dvanajst stoletij rasti slovenskega naroda v zapadnem kulturnem krogu je imel France Dolinar, mož, ki je »v izredno težkih razmerah izgnanskega življenja napisal množico esejev in razprav, od katerih bodo nekatera ostala temeljna slovenska zgodovinska in politična besedila«, in ki je avtor dela Slovenska državna misel, izdanega leta 1948 v špitalskem taborišču.⁷³⁶ V predavanju je naredil strnjen pregled razvoja slovenskega naroda, zgodovinski pregled poti Slovencev od ljudstva v narod od leta 744 oz. 745, ko sta bila krščena Gorazd in Hotimir. Izpostavil je, da nas je kot narod oblikovala tako srednjeveška in baročna kot razsvetljenska kultura, da pa je praktično samozavedanje in politično samostojnost slovenskemu narodu omogočila šele demokratična doba, ko si je v zelo kratkem času priboril še zadnje attribute samostojnega naroda, predvsem svojo narodno državo, pri čemer je mislil na Kraljevino SHS, ustanovljeno 1. decembra 1918, katere obletnico so kot izredno pomemben dan vsako leto obeležili s slovesnostmi v vseh taboriščih.

Na drugem predavanju je Jože Košiček kot nekdanji ravnatelj Jugoslovanske tiskarne in knjigarne ter urednik nekaterih časopisov govoril o razvoju tiska od najstarejše do moderne dobe ter njegovem pomenu za narodno kulturo. Poudaril je, da je tisk postal velesila sam zase in da zmaguje tisti, ki ima to duhovno velesilo v svojih rokah. Podal je tudi pregled predvojnega

⁷³⁶ Ideja samostojne slovenske države, Zaveza, 1991, št. 1, str. 21.

slovenskega tiska ter njegovo vlogo pri razvoju slovenske kulture.⁷³⁷ Tema, o kateri je razmišljal predavatelj, je še danes ne le izredno aktualna, temveč se v vsem obsegu kaže pravilnost njegovega razmišljanja z vidika obvladovanja medijev.

Na tretjem predavanju je zopet govoril France Dolinar. V svojem razmišljanju je predstavil socialne pojave, ki ogrožajo samo zgradbo slovenskega naroda. To so: neenotnost, rušenje narodnih avtoritet, klikarstvo, razhod med generacijami. Vsako od teh napak je analiziral s sociološkega vidika ter poudaril, da »mora biti prvi pogoj za obstoj in razvoj narodne države Slovenije, da smo strukturno čvrst in enoten narod. To se pravi, do kraja in polno povezati vse stranice našega narodnega organizma v resnični službi narodnemu cilju, učvrstiti vez med posamezniki in avtoriteto v dejavnosti posebnih socialnih smeri, ohraniti vselej prvenstvo skupne blaginje in zagotoviti solidarnost stare in mlade generacije.«⁷³⁸

Na četrtem predavanju, ki so se ga ponovno taboriščniki udeležili v velikem številu, je duhovnik Jože Snoj spregovoril o naselitvi Slovencev, določil meje največje slovenske ekspanzije v času do 10. stoletja ter navedel razloge zmanjšanja slovenskega ozemlja za dve tretjini. Predavanje je zaključil z orisom meja slovenskega ozemlja po drugi svetovni vojni.⁷³⁹

V okviru ljudske univerze so bila organizirana še druga predavanja, med drugim:

- 11. jan. predavanje z naslovom Dr. Anton Korošec v službi slovenskega naroda in države
 - 18. jan. Jože Košiček: Cerkev in država
- Predavatelj je spregovoril o nalogah Cerkve in države ter o pomembnosti skupnega sodelovanja in reševanja vprašanj, ki jih nalaga njuna skupna odgovornost. Predstavil je tudi

737 Zedinjena Slovenija, 21. 11. 1945, str. 3.

738 Zedinjena Slovenija, 29. 11. 1945, str. 3.

739 Zedinjena Slovenija, 1. 12. 1945, str. 4.

položaj Cerkve v Jugoslaviji po drugi svetovni vojni (ločitev Cerkve in države, odvzem premoženja).⁷⁴⁰

- 25. jan. Vinko Žitnik: Pomen kulture in kulturniki
V predavanju je podal pregled delovanja marksističnih kulturnikov v Sloveniji, ki so s svojim izrednim vplivom privedli do revolucije in nasprotno do omalovaževanja katoliških kulturnih delavcev in njihovega dela. »Zaradi obzirnosti in neverjetne sramežljivosti od naše strani smo dajali škodljive koncesije učiteljem revolucije, naša stran pa je bila samo v obrambi, namesto v napadu,« je med drugim povedal predavatelj.⁷⁴¹
- 8. feb. dr. Milan Lampret: Krščansko-pravna vprašanja
K temu predavanju so bili še posebej povabljeni ljudje, ki so bili doma s podeželja.

Po tem datumu najave o predavanjih na Ljudski univerzi v časopisu Zedinjena Slovenija ni mogoče več zaslediti, kar lahko pomeni vsaj dvoje – da je novi poveljnik taborišča Burnell tovrstna predavanja, ker naj bi bila preveč politična in narodnostno naravnana, prepovedal, kar glede na njegovo omejevanje drugih kulturno-prosvetnih dejavnosti ne bi bilo nič nenavadnega, lahko pa, da zaradi strožjega odnosa vodstva do takih dogodkov teh niso več najavljali, čeprav so jih še vedno (morda v manjšem obsegu) organizirali. Taka interpretacija je logična, saj se je poročanje časopisa v tem obdobju skrčilo predvsem na novice o športnih dejavnostih v taborišču, odredbah taboriščnega vodstva in o možnostih repatriacije, medtem ko objav na temo kulture in izobraževanja skoraj ni več zaslediti. Tretja možnost je seveda tudi, da so obvestila o rednih dejavnostih v taborišču, kot so bili prosvetni večeri in predavanja v okviru ljudske univerze, objavljali le še na oglasni deski sredi taborišča ter tako privarčevali prostor v časopisu za druge objave. Upoštevati je namreč treba, da papir takrat ni bil le zelo drag, temveč ga je bilo tudi težko dobiti.

740 Zedinjena Slovenija, 19. 1. 1946, str. 3.

741 Zedinjena Slovenija, 26. 1. 1946, str. 3.

Jezikovni tečaji

Znanje tujega jezika je bilo v razmerah, v katerih so se znašli slovenski begunci v Italiji, nujno. Tu ni šlo samo za znanje italijanskega jezika, ki je bil, razen za tiste Slovence, ki so prihajali iz Primorske, jezik, ki jim ni bil blizu. Večina med njimi (odraslimi) je zaradi zgodovinskih okoliščin (avstro-ogrška monarhija, nemška okupacija) govorila predvsem nemščino, nekateri so zaradi študija na tujih univerzah (Praga, Pariz idr.) znali še kakšne druge jezike. V taboriščih so se srečevali z begunci različnih narodnosti, od Srbov in Hrvatov pa do Poljakov, Estoncev, Latijcev in drugih. Zanimiva je kritika, objavljena v njihovem osrednjem dnevniku glede komunikacije s Poljaki. Takole je uredniški odbor Zedinjene Slovenije okaral slovenske begunce: »V zadnjem času opažamo, da se naši ljudje pogovarjajo s Poljaki v nemškem jeziku. Naša narodna čast zahteva, da se s slovanskimi brati sporazumevamo v slovanskih jezikih, in ne v jeziku našega največjega in skupnega narodnega sovražnika.«⁷⁴² Za sporazumevanje z angleškim taboriščnim vodstvom je bilo nujno znanje angleškega jezika, ko pa se je izkazalo, da bo večino beguncev pot zanesla v Argentino, se je zelo povečalo zanimanje za tečaje španskega jezika.

V Zedinjeni Sloveniji so tako že 8. oktobra 1945 objavili povabilo k prijavi na tečaj angleškega in italijanskega jezika, napovedali pa so, da bo organiziran tudi tečaj poljščine in francoščine. Kasneje se je tečaj francoščine začel, medtem ko tečaja poljskega jezika, verjetno tudi zaradi odhoda Poljakov, niso organizirali. Tečaj italijanščine se je začel dober teden kasneje, tečajniki pa so bili, glede na predznanje, razdeljeni v pet skupin. Tako veliko število organiziranih skupin zagotovo kaže na veliko zanimanje tečajnikov za jezik; še posebej velik interes je bil med mlajšimi. Začetni tečaj je vodil Rajmund Kinkelj. Naslednji mesec so se začeli tudi tečaji angleščine. Glede na predhodno znanje so bili tečajniki uvrščeni v začetni tečaj, nadaljevalni tečaj ali

742 Zedinjena Slovenija, 13. 9. 1945, str. 4.

konverzacijski tečaj. Tudi tu je bilo zanimanje izredno veliko. K začetnemu tečaju, ki ga je vodil Pavel Fajdiga, profesor angleščine tudi na gimnaziji, se je prijavilo prek sto taboriščnikov, ki so jih razdelili v štiri oddelke. Nadaljevalni tečaj je vodil dr. Žitko, vpisanih pa je bilo 18 taboriščnikov. Enajst Slovencev pa je znalo angleško že tako dobro, da so se lahko vpisali na tečaj konverzacije, ki ga je vodila Miss Harley. Tečaj so imeli dva- do trikrat na teden po eno uro, tečajniki so morali s seboj prinesiti svinčnik in papir, če so hoteli sedeti, pa tudi stol. Če učitelj zaradi kakršnih koli razlogov ni mogel priti na tečaj, je ta odpadel ali bil prestavljen na drugo uro, o čemer so sproti obveščali v časopisu in na oglasni deski.

Nov termin konverzacijskega tečaja angleščine so razpisali konec novembra 1945, vodil pa ga je taboriščni vodja Flood.⁷⁴³ Nove tečaje angleščine so nato razpisali zopet v začetku maja 1946. Oba tečaja, tako tečaj konverzacije kot izpopolnjevalni tečaj, je zopet vodila vodila Miss Harley, potekala pa sta le še enkrat na teden po 45 minut. Po njenem odhodu je vodenje tečajev konverzacije prevzela Miss Wall.

Ob tečajih francoščine, angleščine, italijanščine in francoščine so januarja 1946 začeli tudi s tečaji nemščine, vendar le za tiste, ki so jezik že nekoliko znali in so želeli le izboljšati svoj govor v nemščini. Od junija 1946 so začeli tudi z rednimi tečaji španščine in že ta je povzročil velik interes, tako da so v Zedinjeni Sloveniji poročali, »da je španski tečaj, ki ga vodi prof. R. Šuštaršič, prav dobro obiskan«.⁷⁴⁴

Drugi tečaji

Poleg jezikovnih so v Serviglianu organizirali tudi številne druge tečaje. Taboriščniki so lahko izbirali med zelo podobnimi tečaji, kot so jih organizirali Slovenci v taboriščih v Avstriji. Tudi

743 Zedinjena Slovenija, več objav okt.–dec. 1945.

744 Zedinjena Slovenija, 1. 6. 1946, str. 13.

tu so bili prav tako dobro obiskani, bilo pa jih je številčno vendarle nekoliko manj, kar je razumljivo, saj je bila tudi skupnost manjša kot tista v Peggetzu ali Špitalu. Taboriščniki so se tako lahko udeležili fotografskih tečajev, kmetijsko strokovnih, stenografskih, knjigovodskih tečajev, tečajev prve pomoči in celo šoferskega izpita.

Prvo objavo, da bodo v taborišču organizirali fotografski tečaj za vse, »ki imajo veselje do lepe fotografije«, je zaslediti v časopisu Zedinjena Slovenija 5. decembra 1945. V vabilu so zapisali, da so na tečaju dobrodošli tako začetniki kot fotoamaterji, ki bi želeli svoje znanje dopolniti. Prijave za tečaj so zbirali v taboriščni pisarni, vodil pa ga je Lojze Erjavec, taboriščni fotograf. Erjavec, doma iz Višnje Gore, je bil med obema vojnama zaposlen kot litograf v Jugoslovanski tiskarni, bil pa je tudi predsednik organizacije grafičnih delavcev oz. sindikata. Maja 1945 se je umaknil na Koroško, od tam pa v Italijo. Da je živ, je žena, ki je skupaj z dvema otrokoma ostala doma, izvedela šele leto kasneje. V taboriščih v Italiji je skozi fotografski objektiv dokumentiral življenje slovenskih beguncev, fotografije pa je tudi razvil, tako da so jih lahko taboriščniki kupili po simbolični ceni za spomin.⁷⁴⁵ Tečaj se je začel 16. decembra 1945, potekal pa je enkrat tedensko v prostorih uredništva Zedinjene Slovenije. Poleg Erjavca so na tečaju sodelovali tudi drugi predavatelji. Tako je imel na primer Franc Golob konec januarja 1946 predavanje o optiki v fotografiji.⁷⁴⁶ Kasneje v Zedinjeni Sloveniji objav o fotografskih tečajih ni več zaslediti, vendar ni nujno, da jih niso več izvajali, temveč da preprosto o njih, ker je bila to ena izmed rednih in utečenih dejavnosti, niso več poročali. To lahko razberemo tudi iz poročila o kulturni dejavnosti v Serviglianu, ki ga je leta 1953 objavil Marijan Marolt.

Taboriščna uprava je na svoji seji 11. decembra 1945 sklenila, da bo za fante, mlajše od 20 let, ki niso bili zaposleni in niso obiskovali nobene druge šole, organizirala kmetijsko nadaljevalno

745 Tomazin, ustna izjava, 26. 7. 2017.

746 Zedinjena Slovenija, 21. 1. 1946, str. 4.

šolo ter obrtno nadaljevalno šolo, za dekleta, mlajša od 20 let, brez zaposlitve in šol pa gospodinjstvo šolo.⁷⁴⁷ Prvi sestanek vseh zainteresiranih je bil 19. decembra 1945. Predstavili so program, vse taboriščnike pa so tudi naprosili, da jim sporočijo, ali bi jih poleg predstavljenih tem zanimale še kakšne druge.⁷⁴⁸ Podatkov o tem, koliko je bilo učencev teh dveh šol in v kakšnem obsegu sta delovali, žal ni. Vsekakor pa je iz drugih objav jasno, da je vsaj kmetijska šola delovala, saj so njeni učitelji za širšo publiko organizirali tudi kmetijske strokovne tečaje.

Več taboriščnikov je na taboriščni odbor naslovilo željo, da bi želeli imeti tudi knjigovodski tečaj in tečaj stenografije. Na podlagi njihove pobude so oktobra 1945 v dnevniku objavili poziv, v katerem so prosili, da se javijo tisti, ki bi bili sposobni voditi tak tečaj.⁷⁴⁹ Da so našli človeka za to, dokazujejo sicer redke objave o tem, da knjigovodski tečaji potekajo. Tako se je eden od knjigovodskih tečajev začel 24. junija 1946, potekal pa je vsak dan po dve uri, razen ob sobotah. Na tečaj, ki so ga organizirali v okviru Akademskega društva Slovenija (SKAD Slovenija), se je vpisalo 35 taboriščnikov, večinoma študentov, med tečajem pa so se pridružili še nekateri drugi. Potekal je v akademski sobi, ki je bila v baraki št. 1, vse potrebno zanj pa je priskrbela Miss Haymen, ki je bila tudi sicer izredno naklonjena vsem oblikam izobraževanja, ki so jih organizirali slovenski begunci v taborišču.

Na tečaju je knjigovodstvo predaval Vincenc Golmajer, državoznanstvo Franjo Maršič, zemljiško knjigo in oporoke gošpod Medved in nauk o menicah Franc Likozar.⁷⁵⁰

V taborišču so večkrat organizirali tudi tečaje prve pomoči. Potekali so štiri tedne po dve uri na teden, in sicer ob torkih in ob petkih, na posamezen tečaj pa so sprejeli maksimalno štiri-deset tečajnikov, od tega dvajset fantov in dvajset deklet. Prvi tečaj prve pomoči se je pričel 14. maja 1946 v baraki št. 1, vodila

747 Zedinjena Slovenija, 12. 12. 1945, str. 4.

748 Zedinjena Slovenija, 17. 11. 1945, str. 6.

749 Zedinjena Slovenija, 16. 10. 1945, str. 4.

750 Zedinjena Slovenija, 23. 6. 1946, str. 3.

pa sta ga Miss Haymen in slovenski zdravnik dr. Danilo Brezigar. Takoj ko se je prvi tečaj zaključil, so pričeli novega, saj so želeli vsem beguncem dati možnost, da se tečaja udeležijo.⁷⁵¹

Nekoliko preseneča, da so v taborišču izvedli tudi šofer-ske tečaje. Težko si je namreč misliti, da bi sredi taboriščnega življenja mislili še na to, da bi ljudi naučili voziti. Toda prav ta skrb je v ospredju tako pri Slovencih v Avstriji kot v Italiji, saj so želeli ljudi pripraviti na življenje zunaj taborišča. Prvi poskusi, da bi organizirali šoferski tečaj, so bili že v Monigu, vendar ni bilo uspeha. Bistven razlog za takratni neuspeh je bil v tem, da so bili v Monigu begunci manj kot tri mesece in da je bila njihova usoda veliko bolj negotova. Ko so namreč razpisali šofer-ske tečaje v Serviglianu, je zanje vladalo veliko zanimanje. Sam tečaj je bil razdeljen na dva dela – teoretični in praktični. Vozila za praktični del je posodilo taboriščno vodstvo, prve prijave za šoferski tečaj pa so začeli zbirati že sredi oktobra 1944, prvi tečaj pa se je začel 6. novembra 1945. Razpored učnih ur ter seznam prijavljenih je bil nekaj dni pred pričetkom objavljen na oglasni deski, prijavil pa se je lahko vsak, ki je dopolnil 18 let in je ob prijavi plačal vpisnino 100 lir,⁷⁵² s čimer so krili stroške tečaja. Skoraj zabavno je prebrati obvestilo v osrednjem dnevniku, objavljeno ob pričetku šoferskega tečaja, v katerem vodstvo tečaja taboriščnike sprašuje, ali bi kdo lahko posodil načrt mesta Ljubljane ali Informator.⁷⁵³

Študentje

Skupaj z drugimi begunci je v Italijo prišlo kar nekaj študentov, ki so želeli nadaljevali študij. Tem so se kmalu pridružili tudi taki, ki so v taborišču zaključili gimnazijo in so se želeli vpisati na univerzo. Nekaterim študentom je uspelo dobiti vsa potrebna dovoljenja, tako da so se lahko vpisali na univerzo že

751 Zedinjena Slovenija, več objav.

752 Za primerjavo – za 100 lir si lahko kupil 20 številčk časopisa Zedinjena Slovenija.

753 Zedinjena Slovenija, več objav od oktobra do decembra 1945.

konec leta 1945, večina pa jih je vendarle ostajala v taborišču. Večina iz Servigliana je sicer, potem ko je bilo to mogoče, študij nadaljevala v Rimu, zanje pa je tam poskrbel begunski odbor v Rimu.

V Serviglianu naj bi bilo aprila 1946, glede na seznam, ki ga je dr. Krek poslal Unrri, še vedno 64 takih, ki so želeli študirati, njihova glavna skrb kot skrb slovenskega odbora pa je bila, kako priti do študija. Dr. Krek je namreč v začetku aprila 1946 pisal namestniku direktorja Unrre Antoniu Sorrieriju ter ga prosil, ali lahko slovenskim študentom v Serviglianu, Senigaliji in Riccioneju omogočijo nadaljevanje študija. Prosil ga je tudi, da bi študente iz matičnih taborišč predstavili v taborišča, ki so bila v bližini univerzitetnih mest, s čimer bi jim olajšali dostop do univerz. Krek je k dopisu priložil poimenski seznam vseh študentov, ki so bili takrat v Serviglianu, ter podatek o njihovem študiju. Sorrieri mu je na dopis odgovoril, vendar nič natančnega, le to, da ga bo takoj obvestil, ko bo kaj novega v zvezi s tem.⁷⁵⁴ Študentje v taborišču so se organizirali v Akademsko društvo Slovenija, kasneje uveljavljeno kot SKAD Slovenija. Zaradi odhoda nekaterih študentov je delo društva za nekaj časa zamrlo, da pa bi njegovo dejavnost oživili, so 6. maja 1946 sklicali občni zbor, ki se ga je udeležilo 44 akademikov. Na zboru so soglasno sprejeli »novo formulacijo programa« društva, s katerim so

»serviglianski akademiki manifestirali svojo voljo po edinstvi, voljo, da postavijo kot temelj svojega delovanja katolicizem in slovenstvo. Slovenski katoliški akademiki v slovenski skupnosti nočejo več biti rušilni element, ampak poročstvo za vstajenje slovenskega naroda. Zavedajo se, da je spoštovanje postavne oblasti, priznanje svojih narodnih predstavnikov, edina pot do /nečitljivo/, da pa nergaštvo, sebičnost, strankarstvo in rušenje avtoritete vodi v zmedo in v sužnost.«⁷⁵⁵

754 UNRRA, S-0527-0997, Education and Recreation, Interviews, dopis dr. Mihe Kreka Antoniu Sorrieriju, namestniku direktorja UNRRE, Rim, 4. 4. 1946.

755 Zedinjena Slovenija, 9. 5. 1946, str. 4.

Servigliano Camp (Italy)					
	Name	Profession	Born	Residence before emigration	Remark
1	Alfred Bilov	cond. iur.			
2	Albin Vencanav	stud. techn.			
3	Avanzo Alojzij	" iur.			
4	Subnik Franc	" techn.			
5	Matjaž Slevoar	" iur.			
6	Reiž Srečko	" med.			
7	Rajec Viktor	" med.			
8	Brenčnik Franc	" iur.			
9	Rajec Brugo	" med.			
10	Debevo Alojzij	" techn.			
11	Dianik Dušan	" techn.			
12	Daganzo Jole	" med.			
13	Pažiga Fawle	" iur.			
14	Pažur Franc	" techn.			
15	Perčoli Milan	" pharm.			
16	Fla Milan	" phil.			
17	Florjančič Ivo	" techn.			
18	Gubrenja Ciril	" techn.			
19	Gala Anton	" techn.			
20	Golanjer Bogdan	" techn.			
21	Gerše Anton	" iur.			
22	Glavinč Ivan	" agron.			
23	Horovo Franc	" econ.			
24	Hrovat Franc	" iur.			
25	Jenko Jozef	" iur.			
26	Jeršič Rudolf	" iur.			
27	Korvanzo Franc	" econ.			
28	Kovačič Franc	" phil.			
29	Kovačič Stanko	" techn.			
30	Kratner Dušan	" techn.			
31	Križ Milan	" techn.			
32	Krušič Milan	" iur.			
33	Lasič Jože	" techn.			
34	Liljevar Franc	cond. iur.			
35	Lovše Ivan	stud. techn.			
36	Magister Marijan	" agron.			
37	Maršič Dušan	" techn.			
38	Maršič Vladislav	" iur.			
39	Osana Jole	cond. phil.			
40	Osana Edenko	stud. med.			
41	Ortner Ludvik	" iur.			
42	Pažur Dušan	" techn.			
43	Pokornik Gabriel	" iur.			
44	Pregelj Bolidar	" iur.			
45	Pregelj Srečko	" med.			
46	Pažur Milan	" phil.			
47	Reven Slavko	" techn.			
48	Robanzo Jole	" med.			
49	Rus Jože	" techn.			
50	Starina Jole	" econ.			

Seznam študentov v Serviglianu ki so želeli študirati
(arhiv UNRRA, S-0527-0997)

Na občnem zboru so volili tudi novo vodstvo društva. Z osemindvajsetimi glasovi za in štirimi proti je vodenje društva prevzel Srečko Pregelj, ki je v svojem nagovoru predvsem poudaril, da je »želja nas vseh študirati, zato bo novi odbor storil vse, da preskrbi serviglianskim akademikom strokovne knjige«. Sklenili so tudi, da bodo redno organizirali predavanja zanje, s posebnim poudarkom na svetovnih problemih.⁷⁵⁶ Na podlagi tega sklepa so nato redno organizirali predavanja, katerih nosilci so bili predvsem taboriščni intelektualci, izdajali pa so tudi svoj časopis Nova doba – glasilo slovenske akademske mladine v emigraciji.

756 Zedinjena Slovenija, 9. 5. 1946, str. 4.

ALBERGO BAGNI (SENIGALIJA ŠT. 7)

V Senigaliji št. 7 se je konec septembra 1945 znašlo okoli 400 slovenskih beguncev. Največja skupina, skoraj dvesto ljudi, večinoma družine z majhnimi otroki, je prišla iz Servigliana, okoli 150 pa iz Forlija. Tik pred odhodom večine slovenskih taboriščnikov iz tega taborišča novembra 1946 je slovenska begunska skupnost štela prek petsto ljudi. Takoj so pričeli z aktivnostmi, potrebnimi za vzpostavitev ljudske šole in gimnazije, za najmanjše pa so odprli otroški vrtec. Večina taboriščnih vodij je bila tudi tu dejavna na področju šolstva in vzgoje mladine, ki so jih organizirali slovenski taboriščniki, naklonjena, to pa se spremeni, ko taborišče prevzame Burnell. Takrat sta se morala iz dotedanjih prostorov izseliti vrtec in ljudska šola, najbolj pa je slovenski učiteljski zbor prizadela Burnellova odločitev, da noben od učiteljev za svoje delo ne bo več prejemal plače, kot je bilo to urejeno do tedaj. Vzgojiteljice so namreč pred ukinitvijo prejemale 14 lir na uro, učitelji v ljudski šoli 16 lir na uro in gimnazijski učitelji 20 lir.⁷⁵⁷ Ob tem je sicer treba pojasniti, da so učitelji prejemali plačilo za tiste redne šolske ure, medtem ko so vse ostale aktivnosti (dodatne ure za učenje, priprave, strokovne ekskurzije, pripravo na maturo, skrb za otroke v počitniškem času idr.) ves čas opravljali

⁷⁵⁷ AZS, Poročilo referenta za šolo v senigalskem taborišču Antona Stoparja Narodnemu odboru za Slovenijo, 24. 1. 1946.

brezplačno. Za učitelje je bila ukinitvev plačila šolskih ur velik udarec, saj so bili s tem ob prihodek, s katerim so si do tedaj nekoliko olajšali življenje v taborišču, iz tega denarja pa so marsikdaj kupili potreben material za šolo. Toda ne glede na tak ukrep nihče izmed njih zaradi tega ni prenehal poučevati ali zmanjšal število ur, namenjenih šolajočim, kar kaže na njihovo veliko zavezanost mladim. Iz že omenjenega dopisa dr. Kreka izvemo, da je bilo v taborišču aprila 1946 enajst študentov, ki so si želeli nadaljevati študij, vendar je bilo to kar nekaj časa nemogoče.⁷⁵⁸

Otroški vrtec

Glede na to, da so slovensko taboriščno skupnost v tem taborišču sestavljale predvsem družine z otroki, ni presenetljivo, da je le deset dni po prihodu, 7. oktobra 1945, začel delovati otroški vrtec, v katerega se je vpisalo 26 otrok, mlajših od šest let, število pa se je še povečalo, saj je bilo januarja naslednje leto v vrtcu že 30 otrok.⁷⁵⁹ »Kako tudi ne, saj se je drobiž v dokaj tesnih stanovanjih kar tako motal mamicam pod nogami, kot goske sodnemu slugi v Gogoljevem Revizorju,« je zapisal Marijan Marolt nekaj let kasneje. Vrtec so uredili v prostorih nekdanjega hotela Alberga Bagni, vodenje vrtca pa je prevzela Blanka Černy;⁷⁶⁰ kot pomočnica vzgojiteljica je v vrtcu delala tudi Terezija Lozar, ki je končala meščansko šolo ter ob odhodu iz Slovenije obiskovala prvi letnik ženskega učiteljskega študijskega programa v Ljubljani. Da bi bil prostor, v katerem je bil vrtec, za otroke bolj zanimiv, je taboriščni slikar Milan Volovšek stene porisal s pravljimi bitji. Otroci so bili v vrtcu dopoldne vsak dan od 9. do 11. ure, popoldne pa od 15. do 16.30.⁷⁶¹

758 UNRRA, S-0527-0997, Education and Recreation, Interviews, dopis dr. Mihe Kreka Antoniu Sorrieriju, namestniku direktorja UNRRE, Rim, 4. 4. 1946.

759 AZS, Poročilo referenta za šolo v senigalskem taborišču Antona Stoparja Narodnemu odboru za Slovenijo, 24. 1. 1946.

760 Ponekod je napisana tudi kot Blanka Czerny.

761 AZS, Seznam učiteljstva na ljudski šoli slovenskih beguncev v Senigaliji.

Otroški vrtec – slike iz pravljic na stenah so nadomeščale knjige. Lesenega konjička so izdelali taboriščniki.

Zaradi odhoda vodje ljudske šole Lojzke Verbič sredi oktobra 1946 je prišlo do sprememb tudi v vrtcu. Namesto Verbičeve je vodenje ljudske šole prevzela Blanka Černy, vodenje vrtca pa zelo priljubljeni mladinski pesnik in pisatelj Mirko Kunčič,⁷⁶² ki ga je Tine Debeljak že v Argentini razglasil za najpriljubljenejšega pesnika slovenskih emigrantskih šol.

Zaradi povečanja obednice se je moral otroški vrtec novembra 1946 izseliti iz svojih dotedanjih prostorov. Nove prostore so dobili v pritličju hotela Massi.⁷⁶³

Ljudska šola

V taborišču so ustanovili popolno ljudsko šolo s petimi razredi, v Arhivu Zedinjene Slovenije je ohranjen tudi učni načrt za šolo. S poukom v šolskem letu 1945/46 so pričeli celo nekoliko

⁷⁶² Zedinjena Slovenija, 24. 10. 1946, str. 4.

⁷⁶³ Zedinjena Slovenija, 8. 11. 1946, str. 3.

V toplejših mesecih so imeli telovadbo ob morju.

prej v otroškem vrtcu. Tako je 3. oktobra 1945 v šolo, ki je svoje prostore dobila v istem hotelu kot vrtec, stopilo 39 otrok. Prostorji so bili slabi, saj je bil hotel ob prihodu delno porušen, nekateri prostori v višjem nadstropju niti niso imela stropa, kar pa ni motilo učiteljev, da se ne bi s polno paro vrgli v delo, pri tem pa so jim (z obnovo) zelo pomagali slovenski taboriščni obrtniki.

Šolo je sprva vodila Francka Opeka,⁷⁶⁴ kmalu pa je skrb zanj prevzela Lojzka Verbič. Verbičeva je ustanovila tudi mladinski pevski zbor, pri katerem so morali peti vsi učenci ljudske šole in učenci nižje gimnazije, otroci pa so z njim nastopali na različnih prireditvah in proslavah, ki so jih organizirali v taborišču.⁷⁶⁵ V ljudski šoli so učili še Marija Lozar, Frančiška Reja in katehet Stanko Jazbec. Tako Marija Lozar kot Frančiška Reja sta v Ljubljani končali učiteljišče, Reja pa je pred odhodom v Italijo tudi že 16 let poučevala. Stanko Jazbec je imel kot duhovnik

764 Francka Opeka je bila nečakinja Mihaela Opeke, ki je leta 1918 postal deželni šolski nadzornik za Kranjsko, v času, ko je prihajalo do slovenizacije šolstva. Balkovec (ur.), Jugoslavija v času: devetdeset let od nastanka prve jugoslovanske države.

765 Poročilo o gimnaziji, Zedinjena Slovenija, 13. 8. 1946, str. 4; Naše šolstvo v Italiji v dobi begunstva, str. 188.

končano teološko fakulteto.⁷⁶⁶ Med šolskim letom je nato zaradi zmanjšanja števila otrok prišlo do določene reorganizacije. Januarja 1946 je ljudsko šolo obiskovalo le še 25 otrok, od tega jih je bilo v prvem razredu šest, v drugem sedem, tretji, četrti in peti razred pa so zaradi majhnega števila otrok združili. V vseh treh razredih je bilo skupaj 12 otrok.⁷⁶⁷

V šolskem letu 1946/47 se je vpis v šolo ponovno povečal. Tako se je skupaj vpisalo 35 učencev, od tega v prvi razred 14, v drugi devet, v tretji sedem in v peti razred pet otrok; zaradi premajhnega števila otrok niso razpisali četrtega razreda, pouk pa je še vedno potekal v istih prostorih, kot so jim bili dodeljeni ob prihodu.⁷⁶⁸ Ljudsko šolo je do 18. oktobra 1946, ko je zapustila taborišče, vodila Lojzka Verbič (v tem času je poučevala tudi peti razred), vodenje pa je prevzela Gizela Šušteršič. Z odhodom Verbičeve je skrb za peti razred prevzela Blanka Černy, ki je bila do takrat vzgojiteljica v otroškem vrtcu. Iz teh kadrovskih sprememb lahko upravičeno sklepamo, da je v taborišču primanjkovalo usposobljenega kadra, kar se je še posebej poznalo ob odhodih posameznih učiteljev. Zaradi takih sprememb so tudi težko zagotavljali kvalitetno in strokovno oskrbo, čeprav so si za to zelo prizadevali.

Tako kot drugod bi bilo brez pomoči Rdečega križa ter humanitarnih delavcev težko skrbeti in vzdrževati šolo. Rachel S. Widdeman, taboriščna humanitarna delavka, je tako na primer marca 1946 v Rimu za ljudsko šolo v Senigaliji št. 7 naročila učne pripomočke: en velik trikotnik (35 x 60 cm), eno šestilo, en globus za zemljepis, en zemljevid Evrope, otroške slikanice, glino za modeliranje, barve za izdelovanje igrač, različne geometrijske oblike (kocke, piramide, stožec, prizmo) in različne note.⁷⁶⁹

766 AZS, Seznam učiteljstva na ljudski šoli slovenskih beguncev v Senigaliji.

767 AZS, Poročilo referenta za šolo v senigalskem taborišču Antona Stoparja Narodnemu odboru za Slovenijo, 24. 1. 1946.

768 Zedinjena Slovenija, 10. 9. 1946, str. 4.

769 UNRRA, S-0527-0997, Education and Recreation, dopis vseh humanitarnih delavcev Davidu Hunterju, subject: Educational material, 26. 3. 1946.

Gimnazija

Ob prihodu v Senigalijo št. 7 je slovenski taboriščni odbor ustanovil slovensko gimnazijo, katere vodenje so zaupali dr. Antonu Stoparju. Sprva je bilo sicer mišljeno, da naj bi bila v Senigaliji samo nižja gimnazija, medtem ko bi bila višja gimnazija v Serviglianu. Tam bi dijaki višjih razredov med tednom tudi bivali, nato pa bi se ob koncu tedna vračali nazaj v matično taborišče. Ne ozirajoč se na tak dogovor se je dr. Stoparju skupaj z vodjem slovenskega taboriščnega odbora Rudolfom Smersujem z zavezniki uspelo dogovoriti, da so potrdili popolno gimnazijo tudi v Senigaliji, dr. Stoparja pa z dekretom imenovali sprva za ravnatelja nižje, kasneje pa še višje gimnazije.⁷⁷⁰ Poleg prostora za šolo je dr. Stoparju uspelo pri taboriščnem vodstvu izboriti tudi prostor za popoldansko in večerno učenje dijakov. Zaradi pridobivanja soglasja oz. urejanja njenega statusa se je vpis v nižjo gimnazijo zamaknil, tako da so šele 25. oktobra 1945 začeli z vpisi, vpis v višje razrede pa je potekal 8. novembra 1945. Skupaj se je vpisalo 57 srednješolcev, pouk pa se je začel 12. novembra (v poročilu ob koncu šole je sicer navedeno, da se je v začetku šole vpisalo 54 otrok, od tega 28 fantov in 26 deklet). Čeprav se je nabralo kar nekaj dijakov, pa vendarle ni popolnoma jasno, zakaj se je dr. Stopar odločil za vzpostavitev še ene gimnazije, namesto da bi si prizadeval za to, da bi vsi dijaki obiskovali eno samo gimnazijo. Njegova odločitev je bila pravzaprav pogumna, glede na to, da v taborišču ni bilo zadosti pedagoško izkušenih učiteljev.

770 To je tudi do sedaj edini podatek o takem imenovanju vodje slovenske begunske šole v Italiji. Glej: Strgar, Šolstvo in prosvetno-kulturno delo v Italiji, str. 93.

Učiteljski zbor na gimnaziji v Senigaliji št. 7 so sestavljali:

Priimek in ime	Leto rojstva	Kvalifikacije	Zaposlitev v beg. gimnaziji	Opombe
dr. Stopar Anton	1910	doktorat iz teologije, opravljen prof. izpit za poučevanje verouka, tri leta študija na FF, filozofija, pedagoška skupina	ravnatelj, profesor latinščine	duhovnik
ing. Bratina Vojmir	1916	diploma iz strojnega inženirstva v Zagrebu in diploma iz metalurškega inženirstva v Ljubljani	pomožni učitelj za matematiko, fiziko in kemijo	od maja 1942 honorarni predavatelj in asistent na Tehniški fakulteti v Ljubljani; odšel pred koncem šolskega leta
Breznik Alojzij	1912	diploma Teološke fakultete v Ljubljani	pomožni učitelj za italijanščino	dve leti učil na ljudski šoli ter eno leto na obrtno-trgovski šoli v Sevnici, duhovnik
dr. Gnidovec Franc	1914	diploma in doktorat iz teologije, trije semestri slavistike na Filozofski fakulteti v Ljubljani	suplent za verouk, grščino in filozofijo	duhovnik
dr. Kačar Ivan	1902	doktor medicine	pomožni učitelj za higieno, kemijo	
dr. Marolt Marijan	1902	diplomiran pravnik, štiri leta študija na Filozofski fakulteti v Ljubljani, smer umetnostna zgodovina	pomožni učitelj za zgodovino, zgodovino umetnosti in nemščino	
Mavsar Jože	1919	diplomirani teolog	pomožni učitelj za verouk, matematiko	duhovnik
Opeka Frančiška	1910	diplomski izpit na učiteljski šoli pri uršulinkah v Škofji Loki, diplomski izpit iz matematično fizične skupine na Višji pedagoški šoli v Ljubljani	učiteljica matematike, fizike, zemljepisa, telovadbe in ženskih ročnih del	deset let učiteljica
Šifrer Vilibald	1916	diplomirani pravnik, tečaj angleščine na ljubljanski univerzi	pomožni učitelj za angleščino	odšel pred koncem šolskega leta
Šušteršič Ratko	1915	nižja šola vojaške akademije, dva semestra strojne tehnike, dva semestra filozofije	pomožni učitelj za angleščino	kot jugoslovanski častnik je vodil večerne tečaje angleščine in italijanščine, v Beogradu inštruiral dijake matematiko, fiziko, opisno geometrijo in kemijo
Šušteršič Slavica	1919	sedem semestrov na Filozofski fakulteti v Ljubljani, romanska skupina, dva semestra pedagogike	pomožna učiteljica za italijanščino, prirodopis	

Priimek in ime	Leto rojstva	Kvalifikacije	Zaposlitev v beg. gimnaziji	Opombe
Teuerschuh Ivan	1904	višja pedagoška šola v Zagrebu z diplomo slovenščine, zgodovine, zemljepisa in pedagogike	učitelj zgodovine, zemljepisa, petja, staroslovenščine	učil od leta 1924
Verbič Pavel	1913	diploma Filozofske fakultete v Ljubljani (biološka skupina)	profesor prirodoslovja, latinščine, geometrije, slovenščine	od leta 1939 prof. na III. moški realni gimnaziji v Ljubljani odšel pred koncem šol. leta
Volovšek Milan	1922	pet semestrov arhitekture	pomožni učitelj risanja in telovadbe	
Žavbi Avgust	1909	diplomski izpit Teološke fakultete v Ljubljani, privatno študiral slavistične in literarne vede	pomožni učitelj za slovenščino	od leta 1935 učitelj verouka, duhovnik

Vir: AZS, Učiteljski zbor slov. beg. gimnazije, Senigallia.

Glede na seznam učiteljskega zbora, ki je poučeval v tem taborišču, bi težko trdili, da je bil slabo strokovno usposobljen, čeprav so tudi sami potožili, »da že v začetku ni bilo prav lahko zasesti vseh predmetov po načrtu s kvalificiranimi močmi, med letom so se parkrat ponovile težave, ker so nekateri člani našega učnega zbora odšli in je bilo treba iskati novih.«⁷⁷¹ Res da jih je bilo nekaj (trije), ki niso imeli še končane fakultete, toda večina jih je zaključila univerzitetni študij, imeli so tudi izkušnje s poučevanjem, trije pa so imeli tudi znanstvene nazive. Tisti, ki niso imeli še končanega študija, so si sicer prizadevali, da bi se vpisali na univerzo v Italiji, kar jim je tudi uspelo in so januarja 1946 odšli v Bologno. Da je lahko gimnazija nemoteno nadaljevala, so morali že med letom poiskali nove učne moči. Tako so se učiteljskemu zboru pridružili še Franc Gorenjšek (angleščina, petje), Štefka Verbič (prirodopis), dr. Marija Kačar (higiena), vendar so tudi ti še pred koncem šolskega leta odšli. Del učiteljskega zbora so tako postali tudi: Franc Kogovšek za latinščino, dr. Milan Pavlovčič za slovenščino in prirodopis ter dr. Stanislav Žitko za angleščino in matematiko.⁷⁷²

771 Zedinjena Slovenija, Poročilo o gimnaziji, 13. 8. 1946, str. 4.

772 Zedinjena Slovenija, Poročilo o gimnaziji, 13. 8. 1946, str. 4.

Število se je med letom zaradi različnih razlogov spremenjalo. Tako so nekateri dijaki, predvsem iz višjih razredov, dobili delo in se zaposlili, tako da so šolo opravljali samo še kot privatisti, v šolo se je med letom vpisalo nekaj dijakov, ki so prišli iz Jesija, vendar pa so se še pred koncem leta zopet izselili. Med letom se je vpisalo 11 novih dijakov (štirje fantje in sedem deklet), odšlo pa jih je deset (šest fantov in štiri dekleta). Šolsko leto je zaključilo 55 otrok, od tega 26 fantov in 29 deklet, privatne razredne izpite pa je opravljalo enajst dijakov (osem fantov in tri dekleta).⁷⁷³

Število dijakov ob začetku šolskega leta 1945/46:

razred	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.
število	13	10	11	4	6	5	4	4

Vir: (P)rijatelj, Naše šolstvo v Italiji v dobi begunstva, str. 188

Ob preučevanju slovenskega šolskega fenomena v povojnih taboriščih vedno znova presenečajo neomajnost slovenskih beguncev zagotoviti mladim čim boljšo izbiro za šolanje ter njihova velika požrtvovalnost in odrekanje, da bi to dosegli. Eno takih odkritij je ugotovitev, da so tudi na gimnaziji v Senigaliji št. 7 dijakom omogočili izbiro med realno in klasično gimnazijo. Učni načrt obeh je bil narejen po vzoru nekdanjega jugoslovanskega, pri čemer so tu dijaki namesto srbohrvaščine imeli angleščino in italijanščino, tisti, ki so izbrali realko, pa tudi nemščino. Seveda so se tu, tako kot drugod, soočali s pomanjkanjem vsega potrebnega za šolo; od šolskih potrebščin in učil do učbenikov in šolskih knjig. Enako kot drugod je tudi tu primanjkovalo zvezkov, zaradi česar so si pomagali na različne načine. Milan Magister, nekdanji taboriščnik, se tako spominja, kako so za šolo uporabili papir, ki so ga našli v taborišču Fermu, in sicer v baraki, očitno namenjeni administraciji. Papirji so bili na eni strani že popisani, kar jih ni oviralo, da jim ne bi uspešno

⁷⁷³ Poročilo o gimnaziji, Zedinjena Slovenija, 13. 8. 1946, str. 4. Naše šolstvo v Italiji v dobi begunstva, str. 189.

lastnemu pomanjkanju, kjer je bilo le mogoče, priskočili na pomoč. Za pomoč so prosili tudi Narodni odbor za Slovenijo.⁷⁷⁶

Ohranil se je tudi učni načrt slovenske begunske gimnazije v Senigaliji za šolsko leto 1945/46, ki obsega 52 strani in je verjetno veljal tudi za gimnazijo, ki je kasneje delovala v Senigaliji št. 9 (naslednica tiste iz Servigliana). Vse kaže tudi na to, da je veljal ves čas, dokler sta slovenski begunski gimnaziji v Italiji delovali. Vsebine so v šolskem letu 1947/48, ko je bilo treba šolsko leto zaradi selitev skrajšati, zagotovo prilagodili obsegu ur, ki so jih imeli na razpolago, vendar so tudi takrat ohranili njegove bistvene poudarke.

Poleg zgodovine, slovenščine in zemljepisa, najpomembnejših treh predmetov za slovenske taboriščne učitelje, učni načrt vsebuje podroben pregled dela tudi za verouk, ki je bil prav tako eden temeljnih predmetov, ter italijanščine, nemščine, angleščine, latinščine, grščine, zemljepisa in prirodopisa, kemije, fizike, matematike (razdeljena na geometrijo in aritmetiko) in filozofije. Zanimivo je, da poleg teh »klasičnih« predmetov učni načrt vsebuje tudi naslednje predmete: kozmografija (6. razred), mineralogija, paleografija in geologija (7. razred), botanika (5. razred), zoologija (6. razred). V tretjem, četrtem in sedmem razredu so imeli dijaki enkrat tedensko predmet higiena, pri katerem so obravnavali splošno, osebno in socialno higieno, splošno o boleznih ter o nalezljivih boleznih, cepljenju, ravnanje ob primeru bolezni, higieno živil, shranjevanje oblek, razvoj človeka, notranji proces prebave itd. Poleg tega so velik poudarek dajali tudi risanju. V 1. in 2. razredu so se ukvarjali z ornamentiko (splošno in slovensko), geometrijskimi liki in kompozicijo barv in predmetov, v 3. in 4. razredu je bil poudarek na risanju tihožitja, pokrajine in glave oz. profila, v 5. in 6. razredu so zopet obravnavali ornamentiko (splošno in slovensko), nato pa se večino časa ukvarjali z risanjem portretov. V 8. razredu so imeli enkrat tedensko umetnost, pri kateri so obravnavali slovensko

776 AZS, Poročilo referenta za šolo v senigalskem taborišču Antona Stoparja Narodnemu odboru za Slovenijo, 24. 1. 1946.

umetnost, tudi moderno, arhitekturo skozi čas, slikarstvo in kiparstvo skozi različna zgodovinska obdobja, umetnostno zgodovino (grška umetnost, mikenska, rimska doba). Spoznavali so dela Michelangela, Raffaella, beneških koloristov, Rembrandta idr. Pri tem predmetu je učni načrt predvideval tudi ekskurzijo v Raveno. Pri petju so obravnavali glasbeno teorijo, imeli pa so tudi praktične vaje (pravilno dihanje, zadevanje tonov, vaje v lestvicah), velika skrb je bila namenjena učenju narodnih in umetnih pesmi. Vsi razredi so imeli telovadbo, ki je bila strogo ločena po spolu. Pri predmetu ročna dela, ki so ga imela dekleta v 2. in 3. razredu, so se učili plesti nogavice, rokavice, jopice, vezenje ter krpanje perila.⁷⁷⁷

Dijaki so pouk redno obiskovali in ob koncu prve konference je učiteljski zbor ugotavljal, da so učenci dosegali »v razredih od tretje šole naprej prav čedne uspehe, dočim manjka učencem iz prvega in drugega razreda še precej potrebne resnosti, ki jim jo bo profesorski zbor že še znal vcepiti v njihove vročekrvne butice«.⁷⁷⁸ Za telovadbo niso imeli posebnih prostorov, prav tako ne orodnih elementov, da bi lahko izvajali gimnastične vaje, kot je bilo to v Serviglianu, tako da je bila telovadba večinoma na prostem, največ pa so se ukvarjali z lahko atletiko, z igrami z žogo ter igrami na prostem.

V okviru šole so organizirali tudi šolske izlete. Tako so učitelji na zadnji dan leta peljali dijake na bližji hrib Scapezzano, imeli so nekaj krajših izletov v okolici Senigalije, februarja so šli v Loretto, pri čemer niso bili razdeljeni po razredih, temveč so šli fantje posebej, dekleta posebej. Zagotovo so se dijaki od četrtega do osmega razreda najbolj razveselili štiridnevnega izleta v Assisi in Rim, kamor so šli skupaj s profesorji 23. aprila 1946. V Rimu so si ogledali številne znamenitosti, bili pa so tudi na splošni avdienci pri papežu Piju XII., kjer jih je papež v svojem nagovoru še posebej pozdravil. Ob tem obisku je objavljen zanimiv izsek v Zborniku Svobodne Slovenije:

777 AZS, Učni načrt slovenske beg. gimnazije v Senigaliji za 1945/46, str. 1–52.

778 Zedinjena Slovenija, 21. 12. 1945, str. 3.

»Dr. Stopar je bil res strog človek, od dijaka je dosti zahteval, a ti izleti so bili njegova zasluga. Ni bilo lahko dobiti od tab. vodstva vozil in brašna, toda ravnatelj ni prej miroval, da je vse dobil. V Rim je najavil izlet tako pozno, da ni mogel priti odklonilni odgovor pred našim odhodom. Na Via dei Colli so kaj debelo gledali, ko smo se vsuli v slovensko hišo, češ saj smo vam vendar pisali, naj ne hodite, ko nimamo niti prenočišč, niti denarja za makarone.«⁷⁷⁹

Pouk v šolskem letu 1945/46 se je za dijake maturitetnih razredov končal 1. junija, za vse ostale pa 28. junija. Že mesece pred tem se je ravnatelj dr. Stopar, tako kot serviglianski ravnatelj Prijatelj, trudil, da bi bila slovenska begunska gimnazija v Senigaliji št. 7 tudi javno priznana. Ker ni nič kazalo, da bi mu to še pred koncem šole uspelo zagotoviti, se je s pokrajinsko prosvetno oblastjo v Anconi dogovoril, da so dovolili dijakom opravljati razredne izpite in maturo na italijanski šoli. Pri tem mu je uspelo tudi doseči, da so pri opravljanju razrednih izpitov delno upoštevali tudi jugoslovanski učni načrt, kar je pomenilo, da so priznali nekatere predmete, ki jih sicer italijanski učni načrt ni predvideval. Ne glede na to pa so morali dijaki obvezno opraviti razredne izpite iz tistih predmetov, ki so bili v italijanskem učnem načrtu. Da bi te lahko uspešno opravili, so že med letom prilagodili učni načrt gimnazije, pri tem pa so si verjetno pomagali z učnim načrtom, sestavljenim v Monigu, saj je bil ta že takrat v določeni meri prilagojen zahtevam italijanskih šol.

Nižji in višji tečajni izpit so dijaki opravljali v začetku julija. Zaradi odličnega uspeha ob koncu šolskega leta so bili v četrtem razredu končnega izpita oproščeni trije, ena dijakinja je malo maturo, ki je trajala pet dni, opravila z odliko in štirje s prav dobrim uspehom, medtem ko je en privatist, ki je prepozno prišel iz Rima, izpit opravljal šele v jeseni. Število dijakov, ki so opravljali malo maturo, sicer krepko odstopa od števila vpisanih v četrti razred v začetku šolskega leta. Zakaj je tako, ni mogoče

779 (P)rijatelj, Naše šolstvo v Italiji v dobi begunstva, str. 189.

ugotoviti; morda so nekateri zgolj opravljali maturo, niso se pa vpisali v gimnazijo kot redni dijaki. Iz zapisa v Zedinjeni Sloveniji izvemo, da je četrti razred slovenske begunske gimnazije obiskoval tudi Srb, ki pa zaradi slabega znanja k mali maturi ni pristopil v prvem roku, temveč jo je opravljal šele jeseni.⁷⁸⁰ Višji tečajni izpit je trajal od 1. do 6. julija 1946; dve dijakinji sta ga opravili z odliko, dve pa s prav dobrim uspehom.

Ob koncu šolskega leta so dijaki pripravili zaključno akademijo, na kateri so z venčkom narodnih pesmi sodelovali tudi učenci ljudske šole. Po pozdravnem nagovoru ravnatelja šole je nekaj pesmi pod vodstvom Verbičeve zapel mladinski pevski zbor, nato je sedmošolka Nika Adamič prebrala svoje razmišljanje v šolski nalogi z naslovom Srce trepeče od hrepenenja – v šumni vrtinec sili življenja. Sledila sta recitacija pesmi nekaterih begunskih pesnikov ter nastop mladinskega terceta, ki je zapel Domotožje. Na koncu akademije so gimnazijci odigrali prvo dejanje Jalnovega dela Doma, odprli pa so tudi razstavo likovnih del ter drugih izdelkov, ki so jih pripravili mladi tako iz ljudske šole kot gimnazije.⁷⁸¹

Novo šolsko leto se je tako za ljudsko šolo kot gimnazijo začelo 9. septembra 1946, in sicer z mašo, ki jo je imel prof. Mavsar, pri maši pa je pel mladinski pevski zbor, ki ga je še vedno vodila Lojzka Verbič. Pet dni prej, 4. septembra, so potekali še sprejemni izpiti za vpis v gimnazijo. Gimnazija je dobila v tem šolskem letu štiri (druge) prostore, in sicer dve učilnici v poslopju Bagni in dve v poslopju Massi. V šolskem letu 1946/47 se je vpisalo 55 dijakov, ob začetku šolskega leta pa so se dijaki razveselili večje količine papirja, ki ga je pri taboriščnem vodstvu izprosil ravnatelj. Dijaki so nato morali iz tega papirja sami sešiti zvezke.

780 Zedinjena Slovenija, 21. 7. 1946, str. 3.

781 Zedinjena Slovenija, 21. 7. 1946, str. 3.

Število dijakov ob začetku šolskega leta 1946/47 v posameznih razredih:

razred	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.
št. otrok	8	12	9	7	6	5	5	3

Vir: Zedinjena Slovenija, 10. 9. 1946

Le dobrih štirinajst dni po začetku šole so imeli dijaki, ki so v preteklem šolskem letu hodili v prvih šest razredov, pred italijansko izpitno komisijo na italijanskem klasičnem liceju gimnazijski izpit. Izpitni komisiji za nižjo gimnazijo (le za prve tri razrede) je predsedoval ravnatelj šole Aroldo Bellardi, komisiji za višjo klasično in realno skupino pa ravnatelj Vittorio Solazzi. Pri izpiti je bil prisoten tudi prosvetni referent iz Ancone prof. Simoncini. Glede na to, da večina dijakov ni znala tako dobro italijanščine, da bi lahko suvereno opravljala zahtevne izpite, je taboriščno vodstvo v dogovoru z italijanskimi prosvetnimi oblastmi zagotovilo uradnega tolmača dr. Franciška Suzzija, ki je prišel iz Trsta in je bil obenem tudi izpraševalec za italijanščino in angleščino. Izpraševalec za umetnostno zgodovino in risanje je bil prav tako Italijan, medtem ko so bili izpraševalci za ostale predmete slovenski profesorji, med njimi tudi ravnatelj Prijatelj. Izpit je opravljalo 43 dijakov (le eden ga ni naredil), izpiti pa so se začeli 25. septembra, in sicer s pisno nalogo iz italijanščine. Naslednji dan so imeli pisne teste iz angleščine in latinščine, tisti, ki so opravljali realno gimnazijo, so bili izprašani iz matematike, tisti, ki so delali klasično gimnazijo, pa še iz grščine. V okviru gimnazijskega izpita so imeli tudi ustni izpit iz slovenščine, dijaki šestega razreda pa so morali odgovarjati še na vprašanja iz umetnostne zgodovine in filozofije. Izpiti so se zaključili 30. septembra, v začetku oktobra pa so dijaki prejeli italijanska državna spričevala. Ob tem so v taboriščnem časopisu zapisali: »Na splošno lahko rečemo, da so vsi zadovoljni. Italijanski šolniki, ki so v nekaterih predmetih bili presenečeni nad znanjem naših dijakov, naši profesorji, ki jih dijaki niso osramotili, in dijaki, ki so se nasprotno dobro držali. Starši in odbor

pa sta hvaležna zlasti prof. Suzziju in ravnatelju dr. Stoparju, da sta vso težko zadevo tako lepo izpeljala.«⁷⁸² Pred italijansko maturitetno komisijo v Anconi so veliko maturo opravljale še tri dijakinje ter se po uspešnem zagovoru vpisale na fakulteto.⁷⁸³

Prva redovalna konferenca v šolskem letu 1946/47 je bila 5. novembra 1946. Kot je ugotavljal učiteljski zbor, dijaki niso imeli težav z vedenjem, je pa bil zato učni uspeh precej slab, kar so pripisovali dvema razlogoma – prvi, da so bile zahteve vedno večje, drugi pa, »da so dijaki vso prvo polovico konference porabili za pripravo na izpite pred italijansko komisijo in je bilo treba sedaj pohiteti«. Glede na to so bili skoraj vsi pri vsaj enem predmetu ocenjeni negativno. Take ocene sicer kažejo, da tudi tu učitelji dijakom niso želeli popuščati, temveč so od njih zahtevali spodoben nivo znanja. Morda velja tudi tu izpostaviti nekatere zanimivejše naslove esejev, ki so jih dijaki pisali pri pouku slovenščine. Tako je peti razred pisal nalogo z naslovom Kaj nam govore bela jadra na morju, šesti razred Zakaj se bori Hamlet?, sedmi razred Misel, beseda, dejanje ter Ideje, gibala zgodovine, v osmem razredu pa so pisali esej z naslovom Kaj mi je knjiga? O tem, kakšen nivo znanja nemščine so imeli dijaki v osmem razredu, nam govori podatek, da so pri pouku obravnavali Goethejevega Fausta v nemščini.⁷⁸⁴

Tudi sicer so bili dijaki v taborišču št. 7 zelo aktivni. Po vzoru dijaške zveze v Serviglianu so ustanovili fantovsko in deklško dijaško zvezo, po njih so prevzeli tudi pravila delovanja. V okviru zveze so imeli dijaki redne sestanke, organizirali so tudi različna predavanja, pri čemer so se bolj izkazala dekleta, ki so pripravila več takih srečanj, poleg tega pa so pripravljala – še posebej v zimskem času – različne pevske nastope in recitacije. Delovala je tudi fantovska in deklška kongregacija, dijaki so bili aktivni tudi pri skavtih, ki so jih sicer slovenski begunci pod

782 Zedinjena Slovenija, 4. 10. 1946, str. 3.

783 Taboriščnik, 15. 10. 1946, str. 162; Zedinjena Slovenija, 14. 11. 1946, str. 4.

784 Zedinjena Slovenija, 8. 11. 1946, str. 3.

vodstvom Marija Trtnika ustanovili 17. julija 1945 že v Monigu.⁷⁸⁵ Januarja 1946 je izšla tudi prva številka dijaškega glasila z naslovom *Dijak ob Jadranu*, ki ga je urejal dijak Jože Rezelj, pri njem pa so sodelovali tako dijaki kot dijakinje. Do konca šolskega leta 1945/46 je izšlo pet števil. Poleg zaključne šolske akademije so pripravili tudi akademijo ob prazniku Brezmađežne.⁷⁸⁶

Neformalno izobraževanje

Tudi v tem taborišču ni šlo brez različnih tečajev in drugih oblik neformalnega izobraževanja, namenjenega vsem taboriščnikom, vendar pa je bilo to bolj skromno kot v osrednjem slovenskem taborišču. Ker so se na svoji begunski poti srečevali s taboriščniki različnih narodnosti, ni nič nenavadnega, da so bili najbolj zaželeni in obiskani prav jezikovni tečaji. Večina taboriščnikov je obiskovala vsaj dva jezikovna tečaja, pri čemer so lahko v prvih mesecih izbirali med angleščino, poljščino, češčino, francoščino, italijanščino in nemščino.⁷⁸⁷

Vsaj prve mesece po prihodu so Slovenci dvakrat tedensko organizirali politično-socialni tečaj, ki sta ga vodila predsednik taboriščnega odbora Rudolf Smersu in prof. Alojzij Breznik. Tečaja se je redno udeleževalo okoli 60 taboriščnikov.⁷⁸⁸ Ali je tak tečaj potekal tudi kasneje, ni jasno, saj objav v *Zedinjeni Sloveniji* o tem ni več, kar pa ne pomeni, da bi ga niso imeli. Časopis je namreč pokrival predvsem aktivnosti slovenskih beguncev v osrednjem, serviglianskem, kasneje pa v senigalskem taborišču št. 9, medtem ko so novice o drugih taboriščih objavljene le občasno oziroma manj pogosto. Vsekakor pa so vse do odhoda imeli prikrojevalne in šoferske tečaje, ki so jih tu poimenovali kar šoferska šola. Svoje društvo so ustanovili tudi študentje, ki so bili

785 Jevnikar, *Slovenski skavti v taboriščih*, str. 45–47.

786 *Zedinjena Slovenija*, Poročilo o gimnaziji, 13. 8. 1946, str. 4.

787 *Zedinjena Slovenija*, 29. 1. 1946, str. 3.

788 *Zedinjena Slovenija*, 29. 11. 1945, str. 3.

v taborišču, njihova primarna naloga pa je bila vsem članom zagotoviti možnost nadaljevanja študija na italijanskih fakultetah.

Slovenci so se tudi zelo radi udeleževali prosvetnih večerov, kjer je bil program pogosto sestavljen tako, da jih je spominjal na dom, obenem pa spodbujal pozitivna čustva do slovenske kulture in jezika. Prosvetne večere so pod vodstvom kulturnega krožka organizirali vsak teden, na njih pa so poslušalci lahko prisluhnili recitalom ali predavanjem, večere pa so popestrili z glasbeno-pevskimi točkami, pri katerih so sodelovali tudi otroci. Te večere so sprva pripravljali zelo redno, kasneje, ko so se začele selitve, pa jih je bilo manj; včasih celo z nekajtedenskim premorom. Od prihoda do konca leta 1945 so imeli dvaindvajset takih večerov, v prvi polovici naslednjega leta pa so pripravili še štirinajst večjih prireditev. V taborišču je gostoval tudi dr. Anton Milavec in ponovil predavanja, ki ga je imel za servigliansko poslušalstvo. Njegov obisk kaže na to, da so taboriščniki ob soglasjih taboriščnih vodij lahko gostovali v različnih taboriščih. Enako prakso najdemo tudi v taboriščih na Koroškem. Prav tako so en prosvetni večer namenili Angliji, njeni zgodovini, najvidnejšim literarnim ustvarjalcem, zbor pa je zapel tudi nekaj angleških pesmi.⁷⁸⁹ Zaradi prisotnosti poljskih vojakov so pripravili tudi več poljskih prosvetnih večerov, kjer sta bila v ospredju poljska zgodovina in literarno ustvarjanje. Na enem od takih večerov so med drugim imeli predavanje o poljski zgodovini, o poljski književnosti in umetnosti ter o doživljanju poljske legije v vojni. Recitirali so tudi poljsko poezijo, nekaj pesmi je bilo povedanih celo v poljščini. V okviru prosvetnih večerov so imeli tudi predavanje o organizaciji jugoslovanske diplomatske in tiskovne službe. Svoje pesmi sta na teh večerih prebirala Mirko Šušteršič in Jože Dejak, sodeloval pa je tudi otroški vrtec.

Po prekinitvi med poletnimi počitnicami so se prosvetni večeri zopet nadaljevali v oktobru. Prosvetni odbor je v nedeljo, 26. oktobra 1946, organiziral akademijo v čast Kristusu Kralju ter z

⁷⁸⁹ Zedinjena Slovenija, 29. 1. 1946, str. 4; Marolt, Kulturno delo v italijanskih taboriščih, str. 134.

njo odprl novo sezono prosvetnih večerov. Na tem večeru so sodelovali: združen pevski zbor otrok iz višjih ljudskih razredov in gimnazije, Marijan Marolt kot predsednik prosvetnega odbora, ki je imel kratek zgodovinski pregled pojmovanja in čaščenja Kristusovega kraljevskega dostojanstva, Martina Maček z razmišljanjem o novih navadah v modernem zakonu ter o vlogi Kristusa v družinah. Na enem od prosvetnih večerov so pripravili tudi telovadni nastop, k sodelovanju pa so povabili še slovenske telovadce iz taborišča št. 9. Prosvetni odbor je v začetku novembra 1947 pripravil načrt prosvetnih večerov za naslednje tedne; do 6. januarja 1947 so predvideli osem prosvetnih večerov. 14. novembra naj bi razmišljali o lepoti slovenske zemlje, 28. november bi posvetili slovenski zgodovini, 1. december praznovanju osvoboditve Slovencev izpod Nemcev in zedinjenju južnih Slovanov, 6. decembra so načrtovali Miklavžev večer, 19. decembra naj bi bilo predavanje o slovenskih adventnih in božičnih običajih, 6. januarja pa naj bi prosvetni večer oblikovali skavti,⁷⁹⁰ toda načrt se je izjalovil, saj so 24. novembra 1946 večino taboriščnikov preselili v Barletto. Zato jim je uspelo izvesti le dva prosvetna večera, tretji pa je bil, namesto predvidene teme, namenjen »slovesu od prijateljev, ki si jih je skupina pridobila v Senigaliji, in to ne v majhni meri prav s svojim kulturnim delom.«⁷⁹¹ Poleg teh večerov, ki so bili namenjeni vsem taboriščnikom, so načrtovali tudi različna predavanja, ki bi jih imeli vsako soboto, zaradi strokovnosti in večje tematske usmerjenosti pa naj bi bila namenjena ožjemu krogu poslušalstva, čeprav udeležbe niso omejevali. Zaradi preselitve v drugo taborišče tudi tu programa niso v celoti izpeljali, v Barletti pa so bile razmere tako zelo drugačne (odhodi v svet, narodnostno zelo pisano taborišče), da z načrtanim programom niso mogli nadaljevati.

790 Zedinjena Slovenija, več objav.

791 Marolt, Kulturno delo v italijanskih taboriščih, str. 135.

SENIGALIJA ŠT. 9

Slovenci, ki so bili v taborišču Servigliano, so se konec julija 1946 preselili v bližino obmorskega letoviškega kraja Senigallia, taborišče št. 9 pa je bilo od mesta oddaljeno 20 minut. Prednost te selitve v primerjavi s selitvijo iz Moniga je bila v tem, da je bila izvedena v času šolskih počitnic, zaradi česar ni moglo priti do motenj pouka. Življenje v taborišču št. 9, tudi šolsko, sta zagotovo zaznamovala izgon duhovnikov v začetku septembra 1946, saj jih je kar pet poučevalo na gimnaziji, in le nekaj tednov kasneje izgon dela profesorskega zbora.⁷⁹² Odhodi učiteljskega kadra so dejansko, poleg pomanjkanja učnih pripomočkov in slabih prostorskih razmer, predstavljali največjo »nevarnost« za obstoj šole. Taboriščni voditelj major Burnell je namreč kazal vedno večje nezadovoljstvo do šolstva v taborišču, saj je bilo, po njegovem mnenju, predvsem to krivo, da se begunci niso številneje odločali za odhode. Da bi jih »spodbudil« k taki odločitvi, je začel na različne načine pritiskati na šolo. Tako se je odločil, da učiteljstvo ne more biti med zaposleno delovno silo taborišča, saj ni naloga angleške vojaške uprave, da skrbi za šolanje mladine, kar je pomenilo, da so učitelji izgubili majhen, vendar reden prihodek. Prav v luči tega je mogoče tudi razumeti izgon učiteljev.

⁷⁹² Fink, ustna izjava, 24. 11. 2010.

Skromna gimnazijska učilnica v Senigaliji

Vse to je oteževalo nadaljnje delo šole, vendar se učiteljski zbor pod vodstvom ravnatelja Prijatelja ni vdal. Tako so tudi tu imeli ljudsko šolo ter otroški vrtec, in kar je najpomembneje, tudi tu je svoja vrata odprla 1. slovenska begunska gimnazija v Italiji. Zaradi nje so mnogi dijaki kasneje lahko nadaljevali študij na univerzah po vsem svetu.

Otroški vrtec

Ob prihodu v novo taborišče je otroški vrtec dobilčasne prostore v baraki poleg pralnice, ki so bili za otroke popolnoma neprimerni, poleg tega tudi niso imeli nobenih igrač ali drugih pripomočkov, s katerimi bi popestrili otroške urice. K sreči se je nato zanje zavzela Miss Haymen, ki se je preselila v taborišče skupaj z begunci, tako da so dobili v manjši baraki primernejši prostor za otroke. Tla v otroškem vrtcu so prekrili s prešitimi odevami, vse stene pa je slovenski taboriščnik prebarval in poslikal z motivi iz živalskega sveta. Otroci so imeli v svoji učilnici

na razpolago tudi štiri mizice, prilagojene njihovi velikosti, ter majhne klopce, ki so jih izdelali slovenski mizarji, poleg tega pa še štiri nizke zofe. Otroški vrtec je imel tudi svojo umivalnico. Prostore je v uporabo slovesno predal taboriščni vodja Burnell skupaj z Miss Haymen, v imenu otrok pa se je taboriščnemu vodji zahvalila komaj petletna Alenka Prijatelj. Ob tej priložnosti je britanski Rdeči križ vrtcu podaril dvajset slikanic ter nekaj igrač, otroci pa so dobili tudi posebno malico: skodelico kakava z jabolčnim zavitkom ter piškote z marmelado.⁷⁹³

Vpis otrok v vrtec je potekal 2. septembra 1946, vpisalo pa se je skupaj deset otrok, pet fantkov in pet deklic, vendar se je to število sredi novembra zaradi odhoda štirih otrok zmanjšalo. Otroci so bili v vrtcu vsak dan od 9.30 do 11.45, vendar so morali vedno priti že petnajst minut prej, da so pred vrtcem počakali učiteljici in da so skupaj odšli v učilnico. Na ta način so jih hoteli navaditi na isti red, kot so ga imeli otroci v ljudski šoli. V vrtcu so se srečevali tudi v popoldanskem času ter utrjevali to, kar so se dopoldne naučili. V otroškem vrtcu sta sprva učili Marta Fink, ki je prevzela v skrb mlajšo skupino otrok, bila pa je tudi upraviteljica vrtca, starejšo skupino pa je prevzela Marija Kovač, ki je učiteljišče končala v Serviglianu. Zaradi odhodov vzgojiteljic in drugih učiteljev iz taborišča je kasneje prišlo do več zamenjav. Tako je Marta Fink že nekaj tednov po začetku pouka odšla na študij v Rim, njeno mesto pa je zasedla Kristina Prijatelj, ki je učiteljišče prav tako končala v Serviglianu. Zaradi neizkušenosti sta se Kovačeva in Prijateljeva sprva čutili negotovi, vendar sta kmalu ugotovili, da znata delati z otroki.⁷⁹⁴ Otroci so si čas v vrtcu krajšali z učenjem novih pesmi, že tu so se učili s svinčnikom in barvicami risati črte, igrali pa so se tudi različne igre.⁷⁹⁵

Da bi se prepričali, kako poteka življenje v vrtcu, je učiteljski zbor ljudske šole 8. novembra 1946 tu preživel dan. Na

793 Batagelj, ustna izjava, 23. 11. 2010; Zedinjena Slovenija, 8. 10. 1946, str. 3.

794 Kristina Prijatelj, ustna izjava, 4. 12. 2010.

795 AZS, Konferenčni zapisnik slov. ljudske šole v š. l. 1946–47, Senigallia, Zapisnik z dne 30. 10. 1946.

naslednjem učiteljskem zboru je upraviteljica ljudske šole učiteljici pohvalila, obenem pa je dala tudi navodila za delo v razredu:

»Pri hospitaciji v vrtcu dne 8. XI. smo videli mnogo lepega. Gospodični sta poučevali v skupinah in tudi združno. Pridno skrbita za učila, da je pouk živahnejši. Sta zelo iznajdljivi. Otroci so se igrali s kockami, valji, trikotniki in drugim. Pri tem delu naj tudi učiteljica postavlja vprašanja ter jim sproti pripoveduje in kaže, kako bodo delali. Vsi otroci naj delajo istočasno. Če bi kdo zaostal, naj mu pomaga učiteljica. Nihče naj ne prehiteva. Pri delu naj molče. Ko pa pride čas za oponašanje žvižga vlaka in piska avtomobila, naj store to vsi naenkrat. Ko zgotovijo eno reč, naj imajo kratek odmor ali memorirajo eno ali dve kitici o vlaku ali kaj podobnega in potem naj izvrše kaj malega po navodilih učiteljice. Ako otroci sami postavljajo, kar hočejo, se takoj naveličajo, ker nadarjeni hitro izvrše, slabi učenci pa ne znajo. Do tega sploh ne sme priti, da se otrok noče več igrati. Ravno obratno. Otroku se mora še hoteti po igri, ko misli učitelj končati.«⁷⁹⁶

Dan v vrtcu

Večino otrok je do vrtca pospremil eden od staršev, zgodilo pa se je, da je kakšen prišel tudi sam. Po tem, ko so prišli v učilnico, so se morali najprej tisti, ki so se na poti do vrtca umažali, še enkrat umiti in počesati. Ko so bili vsi na blazinah, so starejši otroci na podlagi slik iz slikanic pripovedovali zgodbe. Namen te vaje je bilo spodbujanje njihove domišljije in razvoj besednega zaklada. Učiteljici sta bili pri tem še posebej pozorni na to, da je vsak, ki je želel kaj povedati, pred tem dvignil roko in počakal na besedo. Mlajši v tem delu niso sodelovali oz. so zgodbe poslušali molče ob spremljavi slik. Sledilo je igranje različnih iger, pri čemer sta sodelovali obe skupini, kasneje pa se je starejša skupina učila pisati, barvati in šivati, mlajši pa so se

796 AZS, Konferenčni zapisnik slov. ljudske šole v š. l. 1946–47, Senigallia, Zapisnik z dne 4. 12. 1946.

v tem času zopet igrali (s kockami, dominami, sestavljančkami), vendar pa so morali biti pri tem kolikor mogoče tiho, da niso motili starejših. Veliko lažje je bilo ob toplejših dneh, ko so se lahko igrali zunaj. Če otroci niso bili pridni, so bili kaznovani tako, da so dobili črne pike, tisti, ki so se posebej izkazali, pa so dobili srebrne zvezdice.⁷⁹⁷

Do prihoda skupine Slovencev iz Riccioneja konec junija 1947 je bilo v otroškem vrtcu skupaj med 15 do 25 otrok, po njihovem prihodu pa se je število povzpelo na 30. Zaradi večjega števila otrok je začela v vrtcu poučevati še učiteljica Anka Sparhakelj, po odhodu Marije Kovač v Argentino pa je v vrtec prišla Joža Dolinar.⁷⁹⁸

Ljudska šola

Tako kot v vrtcu je tudi vpis v ljudsko šolo za šolsko leto 1946/47 potekal 2. septembra. Isti dan zvečer je bila za vse učence ljudske šole in gimnazije kot za vse otroke iz vrtca skupna šolska maša, redni pouk pa se je začel naslednji dan. V šolo se je vpisalo 16 otrok, pri čemer so se v dogovoru s taboriščnim poveljnikom dogovorili, da v primeru, če bi razred obiskoval samo en ali dva učenca, takega razreda niti ne bi odpirali.⁷⁹⁹ Toda glede na to, da je bilo otrok vendarle dovolj, so imeli vse razrede:

- 1. razred – pet otrok (dva dečka, tri deklice)
- 2. razred – štirje otroci (dva dečka, dve deklici)
- 3. razred – štirje otroci (dva dečka, dve deklici)
- 4. razred – trije otroci (dva dečka, ena deklica)

V prvem razredu je poučevala Francka Miklavčič, v drugem Helena Petje, v tretjem Angela Žužek in v četrtem razredu Pavla Zazula. Poleg teh štirih učiteljic (Helena Petje je poleg

797 AZS, Konferenčni zapisnik slov. ljudske šole v š. l. 1946–47, Senigallia, Zapisnik z dne 4. 12. 1946.

798 (P)rijatelj, Naše šolstvo v Italiji v dobi begunstva, str. 184–185.

799 Strgar, Šolstvo in prosvetno-kulturno delo v Italiji, str. 93.

Učni načrt

Ljudsko šole, slov. beguncev v Senigalliji.

I. razred:

Slovenski jezik: I. polletje: velike in male listane
črke - branje in napisovanje črk,
sred in stavkov
Drugo polletje: Velike in male pisane
črke - branje in napisovanje.

Razumstvo: Ponazorovanje besed - ustno preiščevanje,
odločanje in dopolnjevanje v obsegu do
20 - pošiljanje št. 1 - 2 -

Naravni nauk: Priporočevanje, opisevanje - kratke
proze, pesni opisevanje ston, živali - rastlin,
krajov, letnih časov - - - - - pisanje v gozdu
z nar. naukom

Etika: Spodnje pesmi -

Telovadba: Igre in enostavne prosti vaje.

Verouk: Krščanski nauk za pravice - vr. št.

II. razred:

Slovenski jezik: Kratke branje in priporočevanje
verbalnih sestavkov in pesmi.

Stomica: Besedne igrice, samost. priden-
nik, glagol - stavci, parlogovaje
stavke.

Spisje: Napisovanje in vaja v sestavljanju
obrov in kratkih prostih spisov.

Učni načrt ljudske šole (AZS)

svojega razreda prevzela tudi petje in gospodinjstvo) je v šoli učila tudi Evgenija Bizjak, ki je poučevala ročna dela, risanje in telovadbo, Stanislav Škrbe pa je v vseh razredih poučeval verouk. Tako Pavla Zazula kot Evgenija Bizjak in Angela Žužek so imele ustrezno izobrazbo in so bile za delo v ljudski šoli tudi usposobljene, vse tri pa so pred tem že učile v Serviglianu na begunski gimnaziji.

Tako kot v vrtcu je tudi tu med letom prihajalo do sprememb pri učiteljicah. Že 20. septembra 1946 je iz taborišča odšla Pavla Zazula,⁸⁰⁰ njeno mesto pa je prevzel Rafael Zazula, ki je

800 Zedinjena Slovenija, 21. 9. 1946, str. 3.

četrti razred poučeval že v Serviglianu. Samo dobrih dvajset dni kasneje je taborišče zapustila Francka Miklavčič, namesto nje pa je poučevanje v prvem razredu prevzela Antonija Božnik.⁸⁰¹ Prav tako je skrb za verouk po odhodu kateheta Škrbeta prevzel Alojzij Jenko, sredi oktobra 1946 pa je prišlo še do združitve tretjega in četrtega razreda, tako da so imeli otroci pouk skupaj (kot kombiniran razred).

Naloga vseh učiteljev je bila, da so redno vodili pripravljalne dnevnik, ki so bili namenjeni pripravam na pouk, uradni dnevnik z razrednico, v katerem so bili napisani otroci in njihovi podatki, ter katalog, danes bi rekli redovalnica. Učiteljski zbor je moral vsak mesec pripraviti učni načrt, ki ga je moral predhodno potrditi šolski upravitelj.

Glede na to, da je imela ljudska šola na razpolago samo dve učilnici, ki niti nista bili v isti baraki, je pouk potekal izmensko. Prvi razred, ki je imel pouk v sobi med pralnico in pevsko sobo, je imel vsak teden 10 ur dopoldne in 12 ur popoldne, drugi razred je imel v stavbi Unes pouk samo dopoldne, in sicer 23 ur tedensko. Tretji razred je uporabljal isto učilnico kot prvi razred in je imel 10 ur dopoldne in 17 ur popoldne, četrti razred, ki je bil tudi v Unesu, pa je imel vsega skupaj 30 ur, od tega 6 dopoldne in 24 ur popoldne. Kasneje, po preselitvi otroškega vrtca, je zopet prišlo do sprememb. Tako je imel prvi razred pouk samo popoldne, in sicer v zgradbi Unes, tretji razred je imel popoldanski pouk v sobi poleg pralnice, v tej sobi pa je imel dopoldanski pouk tudi četrti razred. Zaradi pomanjkanja prostora je bila telovadba izključno na prostem ob morju, ob slabem vremenu pa je odpadla oz. je bila predstavljena na prvi naslednji lep dan. Šolske ure so bile dolge štirideset minut (z izjemno tretje ure popopoldan, ki je bila pet minut daljša), urnik pa je bil sledeč:

801 Zedinjena Slovenija, 17. 10. 1946, str. 3.

08.00 – 08.40	prva ura	13.00 – 13.40	prva ura
08.45 – 09.25	druga ura	13.45 – 14.25	druga ura
09.30 – 10.10	tretja ura	14.30 – 15.15	tretja ura
10.25 – 11.05	četrti ura	15.20 – 16.00	četrti ura
11.05 – 11.45	peta ura	16.05 – 16.45	peta ura

Predmeti, iz katerih so bili otroci ocenjeni:⁸⁰²

- 1. razred: verouk, slovenski jezik, računstvo in oblikovanje, ročna dela, lepomis, risanje, petje, telovadba, ocenjeni so bili tudi iz vedenja in pridnosti;
- 2. razred: verouk, slovenski jezik, računstvo in oblikovanje, ročna dela, lepomis, risanje, petje, telovadba, ocenjeni so bili tudi iz vedenja in pridnosti;
- 3. razred: verouk, slovenski jezik, računstvo in oblikovanje, zemljepis, zgodovina, spoznavanje prirodoписа, praktična gospodinjska znanja, gospodarska oz. gospodinjska znanja, ročna dela, lepomis, risanje, petje, telovadba, ocenjeni so bili tudi iz vedenja in pridnosti;
- 4. razred: verouk, slovenski jezik, angleški jezik, računstvo in oblikovanje, zemljepis, zgodovina, spoznavanje prirodoписа, gospodarstvo oz. gospodinjstvo, ročna dela, lepomis, risanje, petje, telovadba, ocenjeni so bili tudi iz vedenja in pridnosti;

Kot je mogoče ugotoviti iz zapisnikov učiteljskega zbora, so pri vseh dejavnostih strogo ločevali dečke in deklice. Otroci so se tudi igrali ločeno po spolih, prav tako so ločeno sedeli v razredih.

Otroci so med tednom vsak dan dobili domačo nalogo, vendar pa je bila ta, zaradi pomanjkanja papirja, količinsko omejena. Sploh sta se s pomanjkanjem šolskih potrebščin in papirja – z izjemo vrtca, kjer se je zelo vključil Rdeči križ – ves čas soočala tako ljudska šola kot gimnazija. Poleg tega v razredih sprva niso imeli niti tabel, na katere bi učitelji lahko pisali. Da

⁸⁰² AZS, Katalog sloven. lj. šole v Senigaliji, 1946/47.

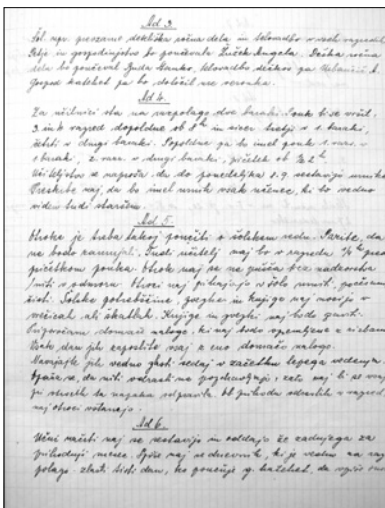
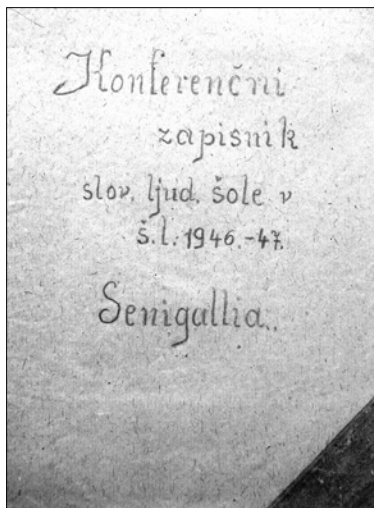
bi varčevali s papirjem, so otroci pri pouku pisali samo s svinčnikom, s peresom pa le šolske naloge in leposlovne vaje. Poleg tega so učitelji učence ves čas opozarjali, da naj šolske potrebščine skrbno varujejo. Če je kakšen od otrok pisalo izgubil, je bilo navodilo, da ne sme več dobiti novega, kar je bilo verjetno neizvedljivo, saj so otroci pisala potrebovali za redno delo. Če so svoje pisalo izgubili, so zato v šoli dobili nadomestno, vendar pa so ga morali ob koncu dneva obvezno vrniti.⁸⁰³ Pomanjkanje knjig so rešili tako, da so si otroci te sposojali.

V okviru rednega pouka so imeli otroci pod vodstvom Evgenije Bizjak tudi ročna dela, pri čemer so fantje imeli na izbiro bolj deška opravila, dekleta pa dekliška. Po naročilu taboriščnega vodje so morali otroci decembra pri teh urah predvsem izdelovati različne ročne izdelke, ki jih je Burnell potreboval za božična in novoletna darila. Da bi lahko naredili toliko izdelkov, kolikor jih je naročil, so v tem času zmanjšali število ur telovadbe ter te namenili za izdelavo naročenih izdelkov. Pred božičem je bila skrb učiteljev namenjena tudi pripravam na božičnico, na kateri so otroci sodelovali z deklamacijami, pevskimi točkami, kratkimi govornimi nastopi in igrice, otroke pa je v začetku decembra obiskal sveti Miklavž in jih obdaril z novimi šolskimi potrebščinami, igračkami in nekaj sladkarijami.⁸⁰⁴

Pri pouku so bili učitelji zelo pozorni na to, da so se otroci pravilno izražali ter da so odgovarjali v celih stavkih, zahtevali pa so tudi red in disciplino; otroci so morali ob prihodu odraslih vedno vstati (taboriščno vodstvo si je večkrat prišlo ogledat pouk, še posebej pa predstavniki Rdečega križa ter drugi zunanji gostje). Da so učitelji vzeli šolo kot prostor celovite vzgoje, kaže tudi to, kako zahtevni so bili tudi glede čistoče. Tako so na enem od učiteljskih zborov ugotavljali, da »otroci premalo pazijo na obleko in prihajajo umazani v šolo. Kako bi bilo praktično in lepo, ko bi vse deklice imele predpasnike, bile skrbno počesane

803 AZS, Konferenčni zapisnik slov. ljudske šole v š. l. 1946–47, Senigallia, Zapisnik z dne 31. 8. 1946.

804 AZS, Konferenčni zapisnik slov. ljudske šole v š. l. 1946–47, Senigallia, Zapisnik z dne 4. 12. 1946.

Zelo natančno so vodili zapisnike konferenčnih sej (AZS).

in tudi temeljito umite. Kolikokrat imajo otroci umazane noge, še bolj pa glave. Premalo dajo nase. Nič jih ni sram, čeprav so kaznovani, bodisi da jih vpričo vseh umijemo ali počesemo, nič se ne poboljšajo.⁸⁰⁵ Z današnjega vidika se zdi taka zahtevnost do otrok v taboriščni šoli morda nenavadna, toda takrat so imeli učitelji ves čas pred seboj misel, da otroke pripravljajo na to, da bodo morali iti v svet, kjer bodo po njih presojali ves slovenski narod, na kar so jih, kot je razvidno iz različnih zapisnikov in okrožnic, ves čas tudi opozarjali. Strogega šolskega reda pa so bili otroci vajeni tudi od doma.

Zdravje otrok, ki so obiskovali ljudsko šolo, je bilo ves čas zadovoljivo, večja težava je bil mraz v učilnicah, posebno ob prehodu med jesenjo in zimo, saj so zaradi varčevanja začeli kuriti šele v novembru. Učitelji so morali pouk večkrat prekiniti, da so se otroci s telovadbo ponovno ogreli. Da bi kolikor toliko zmanjšali učinek mraza, so otrokom tudi svetovali, da v šolo prinesejo

805 AZS, Konferenčni zapisnik slov. ljudske šole v š. l. 1946–47, Senigallia, Zapisnik z dne 2. 10. 1946.

lesene deščice za pod noge, saj so bila tla v učilnicah kamnita.⁸⁰⁶ Pozimi so prostore večinoma vsaj malo ogrevali, vendar so peč največkrat zakurili šele nekaj minut pred začetkom pouka, kar pomeni, da so bili tisti, ki so imeli pouk dopoldne, nekaj časa še v mrazu. Zaradi hude zime, ki je bila tisto leto v Senigaliji, je bil pouk sredi zime za tri dni tudi odpovedan.⁸⁰⁷

Šolsko leto 1946/47 so zaključili 30. junija 1947 s slovesno mašo v taboriščni kapeli. Maše, ki je bila ob sedmih zjutraj, so se udeležili vsi učenci in dijaki ter oba učiteljska zbora. Po maši je sledila razdelitev spričeval ter nagrad najboljšim učencem. Slovesnosti se je udeležil tudi poveljnik taborišča major Ebsworth in podelil nagrade najboljšim. Ob tej priložnosti se je v imenu vse šolajoče se mladine in učiteljev majorju za njegovo skrb za otroke še posebej zahvalil ravnatelj gimnazije Prijatelj. Proslavo ob koncu šolskega leta so zaključili z navodili učencem in dijakom, kako morajo koristno preživeti šolske počitnice.⁸⁰⁸

Učni uspeh otrok v ljudski šoli ob koncu šolskega leta 1946/47:

razred	odlični		prav dobri		dobri		zadostni		skupaj	
	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž
I.	–	–	1	1	–	2	–	–	1	3
II.	1	–	1	2	–	1	–	–	2	3
III.	–	–	1	2	1	–	–	–	2	2
IV.	1	–	1	1	–	–	–	–	2	1
Skupaj	2	–	4	6	1	3	–	–	7	9
										16

Vir: AZS, Katalog slov. ljudske šole v Senigaliji, 1946/1947

Po koncu šole so otroci prosti čas preživljali predvsem na obali, kjer so imeli različne vodne ter druge igre, vadili pa so se tudi v plavanju. Kot zanimivost velja omeniti otroške športne

806 AZS, Konferenčni zapisnik slov. ljudske šole v š. l. 1946–47, Senigallia, Zapisnik z dne 30. 10. 1946.

807 Zedinjena Slovenija, 6. 7. 1947, str. 5.

808 Zedinjena Slovenija, 2. 7. 1947, str. 5.

igre, ki so jih v začetku julija organizirali pod pokroviteljstvom vodje taborišča majorja Ebswortha in njegove žene. Na teh igrah so otroci tekmovali v različnih zabavnih vajah, po koncu pa je major pripravil v taboriščni kantini čajanko za vse sodelujoče, najboljše pa tudi nagradil z igračami in čokolado, kar je bilo za otroke nepozabno.⁸⁰⁹ Otroci so zagotovo tudi živahno spremljali otroke, ki so konec julija prišli na počitnice v njihovo taborišče iz drugih taborišč. Tako je med drugim iz taborišča Reggio Emilia prispela velika skupina otrok (85). Taboriščniki v času njihovega bivanja niso smeli uporabljati kopalnice, umivalnice in pralnice, ki so bile v tistem delu, kjer so bili nastanjeni otroci. Namesto tega so morali uporabljati kopalnico, ki je bila sicer namenjena ženskam. Ob tej priložnosti je taboriščni vodja pozval taboriščnike, da naredijo vse, da »bodo imeli mali gostje pri nas čim lepše počitnice«.⁸¹⁰

Že sredi avgusta 1947 so nekatere družine in posamezniki začeli zapuščati taborišče, pa tudi kasneje so odhodi zaznamovali skoraj celotno šolsko leto. Toda ne glede na občutno zmanjšanje števila otrok so učitelji, ki so še ostali, želeli konec avgusta 1947 vendarle nadaljevati s poukom, saj nihče ni prav dobro vedel, kdaj bodo morali na pot. Zaradi tega je taboriščni odbor nekaj dni pred začetkom novega šolskega leta v Zedinjeni Sloveniji objavil naslednji poziv:

»Otroci, rojeni leta 1940 in 1941, ki so telesno in duševno sposobni za obiskovanje prvega razreda ljudske šole, kakor tudi vsi učenci, ki so že obiskovali različne ljudskošolske razrede v tukajšnjem ali katerem drugem taborišču, naj pridejo v ponedeljek, dne 1. septembra ob desetih dopoldne v barako št. 9. Z otroki, ki bodo vstopili v prvi razred, naj pride k vpisu oče ali mati, ostali učenke in učenci naj prinesejo seboj lanska spričevala.«⁸¹¹

809 Zedinjena Slovenija, 6. 7. 1947, str. 3.

810 Zedinjena Slovenija, 29. 7. 1947, str. 3.

811 Zedinjena Slovenija, 29. 8. 1947, str. 4.

Na poziv se je odzvalo in v ljudsko šolo v šolskem letu 1947/48 vpisalo skupaj 23 otrok, in sicer v prvi razred, kjer je razredništvo prevzela Vera Železnik, sedem učencev, od tega trije dečki in štiri deklice, v drugi razred – razrednik Anton Urbančič, ki je bil doma s Čateža pri Novem mestu in je leta 1944 opravil učiteljski diplomski izpit (preden je začel poučevati, je bil taboriščni policist) – pet učencev, od tega dva dečka in tri deklice, v tretji razred, razrednik Stanko Buda, ki je državno učit. šolo ter praktični učiteljski izpit opravil leta 1933, kot učitelj pa je bil v domovini zaposlen od leta 1936 (pred prevzemom tretjega razreda je v taborišču opravljal naloge skladiščnika), šest učencev, od tega dva dečka in štiri deklice, ter v četrti razred, razredničarka Angela Žužek, pet učencev, od tega dva dečka in tri deklice. V začetku septembra so v Zedinjeni Sloveniji sicer objavili, da se je v ljudsko šolo vpisalo 20 učencev, torej trije manj, kot navaja učiteljski zapisnik, kar pomeni, da so se trije otroci v ljudsko šolo vpisali naknadno, že po uradnem vpisovanju.

Kot je lahko opaziti, se je večina učiteljstva v ljudski šoli v novem šolskem letu zamenjala, namesto Helene Petje pa je šolska upraviteljica postala Vera Železnik, ki je v vseh razredih prevzela tudi dekliska ročna dela in telovadbo za deklice, medtem ko je verouk še vedno učil katehet Alojzij Jenko. Petje in gospodinjstvo je poučevala Angela Žužek, deška ročna dela Stanko Buda, deško telovadbo pa Anton Urbančič. Ne glede na menjava pa lahko ugotovimo, da je bila večina učiteljskega kadra (podatka za Vero Železnik ni) še vedno ustrezno strokovno usposobljena za poučevanje.

Tudi v tem šolskem letu so imeli za pouk na razpolago dve učilnici v dveh različnih barakah, pouk pa se je začel 6. septembra 1947. Tretji in četrti razred je imel pouk dopoldne, s pričetkom ob 8. uri zjutraj, prvi in drugi razred pa sta imela pouk v popoldanskih urah, s pouk so pričenjali ob 13.30.⁸¹² Še vedno je veljalo, da mora biti učitelj v razredu četrte ure pred pričetkom pouka, z otroki pa je bil tudi v času odmora. Otroci so knjige in zvezke ter

812 Zedinjena Slovenija, 6. 9. 1947, str. 3.

ostale šolske potrebščine nosili v vrečkah oziroma, kdor ni imel vrečke, v škatli. Tudi v tem šolskem letu so dajali veliko pozornost domačim nalogam, saj so jih otroci dobili skoraj vsak dan. V primerjavi s preteklim šolskim letom se je v tem šolskem redu spremenila dolžina šolske ure. Ta po novem ni bila več dolga štiriideset, temveč petinštirideset minut. Zaradi podaljšanja učnih ur je prišlo tudi do spremembe tedenskega števila ur v posameznih razredih, in sicer je imel namesto 22 ur prvi razred 20 učnih ur, drugi razred namesto 23 samo še 21, v tretjem razredu so imeli namesto 27 ur le 24 ur, tri ure manj so imeli tudi v četrtem razredu. Podaljšanje učne ure je vplivalo na zaključek dopoldanskega oz. popoldanskega pouka. Tako se je v tem šolskem letu dopoldanski del končal ob 12.05, popoldanski, ki se je začel pol ure kasneje kot leto poprej, pa se je končal ob 17.35.⁸¹³

Pouk je dejansko v tem šolskem letu potekel bolj ali manj redno, toda ko so marca 1948 skoraj vsi slovenski begunci odšli v Bagnoli, sta otroški vrtec in ljudska šola morala svoja vrata predčasno zapreti.

Gimnazija

Čeprav je bila v Senigaliji št. 7 gimnazija že od oktobra 1945, je osrednja begunska gimnazija vendarle ostajala v Serviglianu. To se tudi ob preselitvi slovenskih beguncev iz Servigliana v Senigalijo št. 9 ni spremenilo, tako da je bila gimnazija v taborišču št. 7 vse do odhoda večine Slovencev konec novembra 1946 »majhna in manj pomembna«. ⁸¹⁴ Gimnazija v taborišču št. 9 je bila ves čas številčno močnejša, imela je tudi strokovno bolj usposobljen gimnazijski učiteljski zbor. Taboriščno vodstvo je ob prihodu taboriščnikov v Senigalijo št. 9 sicer razmišljalo o tem, da bi obe gimnaziji združili, vendar odločitve o tem niso sprejeli, zaradi česar je vsaka nadaljevala s svojim delom.

813 AZS, Konferenčni zapisnik slov. ljudske šole v š. l. 1946–47, Senigallia, Zapisnik z dne 4. 9. 1947.

814 Fink, ustna izjava, 24. 11. 2010.

Tudi tu se je gimnazija soočala z enakimi problemi, kot jih je imela ljudska šola. Celoten pouk je potekal ob misli na skorajšnji odhod, marsikdo je že med šolskim letom skupaj s starši odšel v Bagnoli, od tam pa na ladjo v Južno Ameriko, zato je ravnatelj celoten učiteljski zbor takoj ob začetku šolskega leta pozval, da naj »z ozirom na bodoče dni takoj v začetku prično z vso resnostjo s poukom«. Gimnazijo je le nekaj dni po pričetku novega šolskega leta prizadel odhod večine slovenskih duhovnikov, saj je bilo med njimi kar pet duhovnikov tudi članov učiteljskega zbora, vendar pa pouka zaradi tega niso prekinili, temveč je nekaj dni potekal v skrajšani obliki. Zdi se, da sta ob takem udarcu preostali učiteljski zbor pa tudi celotna taboriščna skupnost napela vse moči, da bi se gimnazija ohranila in kolikor toliko nemoteno delovala, s čimer so želeli pokazati, da se ne bodo pustili ustrahovati oz. prepričati, da v taborišču opustijo tisto najpomembnejše – skrb za mladino. V skupnosti so poiskali ljudi, ki morda niso imeli ustreznih pedagoških znanj, so pa pristopili k poučevanju z vso odgovornostjo in resnostjo. Tudi sicer so tisti, ki so prevzeli poučevanje, imeli vsaj delno ustrezna strokovna znanja s prevzetega področja.⁸¹⁵ Pouk se je 16. septembra, le šest dni po odhodu duhovnikov, zopet nemoteno nadaljeval.

Tudi v Senigaliji si je ravnatelj skupaj z učiteljskim zborom še naprej prizadeval, da bi bila slovenska begunska gimnazija tudi uradno priznana ter vključena v redno šolo. V okviru teh prizadevanj se je ponudila možnost, da bi dijaki slovenske begunske gimnazije opravljali razredne in tečajne izpite pred komisijo poljske gimnazije v Rimu, ki je že bila vključena v javno italijansko šolo oz. bila v celoti priznana. O tem je ravnatelju Prijatelju 20. januarja 1947 pisal tudi dr. Krek, vendar se je na koncu izkazalo, da ta rešitev ni izvedljiva, saj bi moral vsak dijak za opravljanje izpita na tej gimnaziji plačati 10.000 lir, kar je bil za dijake absolutno prevelik strošek. Ravnatelj Prijatelj je zato ponovno pisal Tinetu Debeljaku in dr. Kreku v Rim, v upanju,

815 AZS, Zapisniki 1947, Zapisnik št. 1 z dne 3. 9. 1946.

da bi se morda našla še kakšna bolj ugodna rešitev, kar pa se ni zgodilo.⁸¹⁶

Ker se je dijaški konvikt v Serviglianu izkazal kot dobra rešitev, so tega hoteli urediti tudi v Senigaliji. Njihovo namero je vsaj načeloma podpiral tudi taboriščni poveljnik, vendar se ni prav nič potrudil, da bi zanj našel ustrezne prostore. Na koncu so sicer dobili prostor, v katerem so lahko dijaki stanovali ter se učili, vendar ta nikakor ni bil primerljiv s tistim v Serviglianu. Učiteljski zbor in vsi ostali so bili zaradi tega resnično razočarani, besedo »konvikt« pa so uporabljali bolj v posmeh.⁸¹⁷

Skupina dijakinj nižje gimnazije, 1946

816 AZS, Zapisniki 1947, zapisnik št. 5, 1. 2. 1947; Zapisnik št. 6, 18. 2. 1947.

817 AZS, Zapisniki 1947, zapisnik št. 5, 1. 2. 1947; Zedinjena Slovenija, 24. 11. 1946, str. 4.

Ob prihodu v taborišče je poveljnik taborišča Burnell izdal odredbo, s katero je določil, da se bo novo šolsko leto začelo 1. septembra 1946, toda pred tem je bilo treba izpeljati še sprejemne izpite za prvi razred gimnazije, ponavljalne ter privatne izpite. Da so lahko opravljali omenjene izpite, ki so sicer potekali od 25. do 31. avgusta, so morali zainteresirani dijaki do 20. avgusta pri ravnateljstvu vložiti prijavo oz. prošnjo. K ponavljalnemu višjemu tečajnemu izpitu so se prijavili trije kandidati (Katarina Kovač iz zgodovine, Jospina Marolt in Milan/Emil Povše iz slovenščine). Izpitna komisija je bila enaka kot v Serviglianu (manjkal je le Osana, ki je bil odsoten). Pisno nalogo iz slovenščine z naslovom Kritičen pogled na moje šolanje sta dijaka pisala 30. avgusta dopoldne, ustni izpiti pa so bili naslednji dan. Vsi trije so maturitetni popravni izpit naredili, s tem pa se jim je odprla tudi možnost vpisa na fakulteto. Katarina Kovač, ki je z uspešno opravljenim zaključnim tečajem končala učiteljišče, pa bi lahko začela poučevati na slovenski ljudski šoli.⁸¹⁸ Popravljalni izpit iz male mature (iz matematike) je imela ena dijakinja, vendar je bila neuspešna. Bolj uspešni so bili dijaki, ki so delali sprejemne izpite, in tudi privatisti, saj so izpite vsi naredili.

Vpisovanje v gimnazijo je potekalo 2. septembra 1946, redni pouk se je pričel dva dni kasneje, dan pred tem je bila še skupna maša za vse učence in učiteljski zbor. V šolskem letu 1946/47 se je v gimnazijo vpisalo skupno 81 dijakov, vendar se je to število skozi leto spreminjalo, saj so dijaki postopno odhajali.

818 AZS, Zapisniki petih sej za popravljalni višji tečajni izpit, avg. 1946.

Spreminjanje števila dijakov v prvi polovici šol. leta 1946/47:

raz	razrednik	št. fantov			št. deklet			skupaj		
		2. 9.	25. 10.	18. 12.	2. 9.	25. 10.	18. 12.	2. 9.	25. 10.	18. 2.
1.	dr. Miroslav Kovačič	2	2	6	6	6	2	8	8	8
2.	Joža Vombergar	3	3	3	0	0	0	3	3	3
3.	Franjo Korošec	3	3	3	4	3	4	7	6	7
4.	Jože Snoj	6	5	5	3	3	3	9	8	8
5.	dr. Milan Lampret	5	3	3	3	2	2	8	5	5
6.	Jože Jurak	7	7	6	2	2	1	9	9	7
7.	Anton Orehar	15	13	12	7	7	7	22	20	19
8.	Alojzij Geržinič	8	7	9	7	7	6	15	14	15
	skupaj	49	43	47	32	30	25	81	75	72

Vir: AZS, Zapisniki 1947, Zapisnik št. 1, 3. 9. 1946; zapisnik št. 2, 25. 10. 1946; zapisnik št. 4, 18. 12. 1946.

V gimnaziji so poleg razrednikov vsaj v prvih mesecih poučevali še: Ivan Prijatelj (matematika), Janez Perharič, Simon Rajer (latinščina, španščina), Zdenko Osana (zgodovina), Rudolf Zrimc, Stanislav Zemljak, Božidar Fink (latinščina), France Golob, Miroslav Kovačič, Stanko Fortuna in Jože Omahna (petje, španščina),⁸¹⁹ učili pa so še Pavel Fajdiga (angleščina, zgodovina, italijanščina), Dare Pregelj (učiteljskemu zboru se je pridružil šele marca, poučeval pa je telovadbo), dr. Franc Mihelič (zgodovina, zemljepis) in dr. Julij Savelli (zgodovina, zemljepis).⁸²⁰ Šolski nadzornik v taborišču je bil do 16. oktobra 1946 Gabrijel Zazula, ko je moral, tako kot nekateri drugi, zapustiti taborišče. Glede na dostopne podatke lahko ugotovimo, da je imelo ustrezno pedagoško izobrazbo približno polovica učiteljskega

819 Vsi naštetni so tudi podpisani pod zapisnik učiteljskega zbora, ki je bil 18. 12. 1946. AZS, Zapisniki 1947, zapisnik št. 4, 18. 12. 1946.

820 Naše šolstvo v Italiji, str. 186; Strgar, Šolstvo in prosvetno-kulturno delo v Italiji, str. 93. Ob zadnji maturi v Senigaliji št. 9 naj bi, glede na objavljeno sliko v članku Naše šolstvo v Italiji, še poučevali: ravnatelj Ivan Prijatelj, Franc Korošec, Božidar Fink, Alojzij Geržinič, Anton Orehar, Janez Perharič, Rudolf Zrimc in Simon Rajer. Pod sliko je sicer naveden še dr. Franc Mihelič, ki pa je taborišče februarja 1947 zapustil, kar lahko tudi pomeni, da slika ni bila narejena po zadnji maturi, temveč prej, ali pa da je kasneje dr. Mihelič ponovno prišel v taborišče.

zboru. Kljub pomanjkanju pedagoških izkušenj pa je njihova siceršnja strokovna izobrazba dosegala, vsaj pri nekaterih, zavidljivo raven. Fink in Lampret sta bila diplomirana pravnika, dr. Savelli doktor prava, dr. Mihelič pa doktor zoologije. Golob je imel znanja iz strojne stroke, Fajdiga je bil član uredniškega odbora Zedinjena Slovenija in je v taborišču vodil tečaje angleškega jezika, medtem ko je imel Zrimc zaključeno klasično gimnazijo. Iz zapisa učiteljskega zbora 2. aprila 1947 je mogoče razbrati, da je v gimnaziji ročna dela učila tudi Vida Peršuh, v zapisniku pa je omenjena zaradi odhoda iz taborišča. Njeno mesto je nato prevzela Evgenija Bizjak, ki je učila tudi v ljudski šoli.

Na prvi seji učiteljskega zbora so učitelji ugotavljali, da je taboriščno vodstvo določilo za gimnazijo »štiri prav lepe sobe ter da je to šolsko leto veliko boljše, ker smo vsi med preteklim šolskim letom dobili lepo število šolskih knjig«. Ravnatelj je kot osnovni didaktični metodi izpostavil dva latinska izreka: *Non multa, sed multum* in *Repetitio est mater studiorum*.⁸²¹ Za varuha šolskih knjig je bil določen Janez Perharič, za njegovega namestnika Simon Rajer, pokroviteljstvo nad Slovensko dijaško zvezo pa je prevzel Jože Jurak. Čeprav so sprva dobili lepe prostore, pa so jih od tam kasneje preselili. Zaradi prihoda okoli 150 poljskih družin konec aprila 1947 so morali namreč dotedanje šolske prostore izprazniti, namesto teh pa so dobili tričasne prostore v barakah št. 12 in 13, ki sta bili poleg kuhinje. Zaradi tega je bilo potrebno spremeniti tudi urnik po posameznih razredih.⁸²²

Pouk je v gimnaziji potekal dopoldne in popoldne, po dogovoru učiteljskega zbora pa so se lahko dijaki obrnili na Miss Haymen s prošnjo za nove zvezke. Učitelji so se tudi seznanili s policijsko uro, ki je veljala za dijake – če so bili zunaj taborišča, so se morali vrniti do 18. ure, znotraj taborišča so se lahko prosto gibali v poletnem času do 22. ure, od oktobra dalje pa so morali biti v svojih prostorih do 21. ure. Ob večernih urah so bile

821 Ne mnogo različnih stvari, ampak mnogo v eni stvari. Ponavljanje je mati učenja!

822 Zedinjena Slovenija, 30. 4. 1947, str. 3.

določene tudi študijske ure, ko so se morali pod nadzorstvom učiteljev vsi dijaki učiti; dekleta so se učila ločeno od fantov.⁸²³ Razredni učiteljski zbori so imeli tudi redne seje, namenjene obravnavi razredov, uspehov dijakov, morebitnim vedenjskim težavam ter drugim problemom, s katerimi so se soočali v posameznem razredu. Za vsako sejo razrednega učiteljskega zbora je nastal tudi zapisnik, ki so ga podpisali vsi učitelji, ki so poučevali v razredu, vsake seje vseh razrednih učiteljskih zborov se je vedno udeležil tudi ravnatelj Prijatelj.

Po koncu prve ocenjevalne konference je bilo v slovenski begunski gimnaziji šest dijakov manj, kot jih je bilo ob začetku šolskega leta, skoraj dve tretjini dijakov pa je imelo opomine ali celo grajo.⁸²⁴ Tako slab rezultat naj bi bil posledica slabih razmer, v katerih je morala delovati gimnazija, povečanih pritiskov taboriščnega vodstva, poleg tega pa so bili že skoraj dve leti begunci, brez oprijemljive prihodnosti. Vse to je zagotovo vplivalo tudi na dijake.⁸²⁵

Po koncu druge konference je učiteljski zbor ugotavljal, da je število dijakov še upadlo, in sicer na 72 (od tega 48 fantov in 24 deklet), zaradi odhoda nekaterih profesorjev pa je prišlo do spremembe tudi v učiteljskem zboru. Tako je namesto Juraka razredništvo šestega razreda decembra 1946 prevzel Simon Rajec, ki je učil latinščino v osmem razredu.

Tudi po drugi konferenci je bil v večini razredov učni uspeh relativno slab, to pa so učitelji pripisovali različnim razlogom: negotovosti bivanja (preselitve), hrani, ki naj bi je bilo premalo in naj bi bila preveč enolična, ter mrazu, s katerim so se morali spopadati dijaki, pa tudi ostali taboriščniki v jesenskem in zimskem času. Nasploh je bilo zdravstveno stanje učencev slabo, veliko med njimi jih je bilo zaradi bolezni večkrat odsotnih, nekateri so dobili pljučnico, poznala pa se je tudi teža emigracije, tako da so učitelji ugotavljali, da je »več učencev bolehalo

823 AZS, Zapisniki 1947, zapisnik št. 2, 25. 10. 1946.

824 Zedinjena Slovenija, 27. 10. 1946, str. 5.

825 Božidar Fink, ustna izjava, 24. 11. 2010.

živčno«. Uspeh dijakov ob polletju je bil tako naslednji: pet dijakov je bilo odličnih, 17 prav dobrih, devet dobrih, dvanajst jih je imelo en predmet negativen, devet dijakov je imelo dva predmeta z negativno oceno, dvanajst jih je bilo takih, ki so bili negativni pri več kot dveh predmetih, šest pa jih je bilo zaradi različnih razlogov neocenjenih. Ob koncu polletja so dijaki dobili polletna spričevala.⁸²⁶

Toda ne glede na vse to so bili profesorji do učencev še naprej strogi, prav tako so imeli visoka pričakovanja in zahteve. Prof. Geržinič je ugotavljal, da pouk sicer poteka precej redno, vendar pa da

»opaža se padec v učenju in vedenju učencev. Učenci sami so izjavili, da so nekateri prof. premalo strogi in nedosledni. Samo grozijo, groženj pa potem ne uresničijo. Konvikt, če se ga sme tako imenovati, razpada. V VIII. razredu naj študirajo vsi, študij pa naj bo nadzorovan. Dalje, učenci in učenke posečajo vsemogoča predavanja, se udelejujejo pri raznih prireditvah in društvih, pri tem pa zanemarjajo šolo.«

Zaradi tega je prof. Geržinič predlagal, da se učencem, ki imajo dve ali več negativnih ocen, ne dovoli obiskovati večerih dogodkov, prav tako pa naj ne bi bili člani v izvenšolskih organizacijah. Po razpravi glede njegovega predloga, v kateri sta se tako Orehar kot Prijatelj zavzela za dijake, je bil sprejet sklep, da vsak dijak, ki se želi udeleževati tudi izven šole, odda prošnjo pri razredniku, razrednik pa se je potem glede na splošni uspeh dijaka odločil, koliko in katere dejavnosti sme dijak obiskovati oz. pri njih sodelovati.⁸²⁷

V šoli so začeli tudi z rednimi roditeljskimi sestanki, s katerimi so želeli spodbuditi starše, da bi bolj bdeli nad študijem otrok ter jih spodbujali k učenju. Na vsakem roditeljskem sestanku so imeli posebej zanje tudi predavanja z različnimi

826 Zedinjena Slovenija, 2. 2. 1947, str. 10.

827 AZS, Zapisniki 1947, zapisnik št. 4, 18. 12. 1946.

vsebinami, predvsem s področja vzgoje, starši pa so lahko na teh sestankih izrazili tudi svoje želje. Vabila na roditeljski sestanek so objavljali tudi v časopisu Zedinjena Slovenija.⁸²⁸

Božične počitnice so trajale od 23. decembra do 2. januarja, še prej pa so od 20. do 23. decembra potekali privatni izpiti (trije dijaki so delali razredne izpite, eden od teh pa tudi sprejemni izpit). Taboriščni dobrodelni fond je ob božiču vsakemu dijaku podaril od 100 do 300 lir (odvisno od socialnega statusa), vsak dijak je prejel osem zvezkov, ki jih je taboriščni dobrodelni odbor kupil iz daru, ki ga je zanje prispeval Slovenski socialni odbor v Rimu. Socialni odbor je namreč dobrodelnemu fondu za učence poslal 7.000 lir, ti pa so se odločili, da iz tega denarja učencem kupijo zvezke ter druge šolske potrebščine.⁸²⁹

Zaradi mraza so morali pouk pozimi večkrat prekiniti. Čeprav so v vsako od štirih učilnic postavili pečko, ta ni zadostovala za to, da bi prostor tako ogreli, da bi lahko otroci v njem nemoteno preživeli štiri do pet ur. Tako ni bilo pouka od 7. do 9. januarja 1947, od 10. do 12. januarja pa je sicer potekal, vendar so posamezne šolske ure skrajšali na 20 minut. Ob tem je treba dodati, da to ne pomeni, da je bilo ob drugih dnevih v času zime v učilnicah toplo. Od pozne jeseni do zgodnje spomladi so se spopadali z mrazom ne samo v učilnicah, temveč tudi v barakah, kjer so stanovali. Zaradi mraza učenci dva meseca tudi niso imeli telovadbe, ki je sicer potekala na prostem ali pa na plaži ob morju. Zaradi neprimernih prostorov oz. pomanjkanja prostora in pomanjkanja glasbenih pripomočkov je bil v gimnaziji otežen tudi pevski pouk.

To je bil tudi že čas, ko so se vsi zavedali, da se lahko njihovo bivanje v taborišču vsak čas konča. Zaradi tega je ob koncu prvega polletja ravnatelj učiteljskemu zboru naročil, da mora biti v drugem polletju »pouk jako intenziven. Ne vemo, koliko časa bomo še tu. Zato prosim, da si vsi člani učiteljskega zbora učno snov tako razdele, da jo bodo v treh mesecih pregledno in

828 (P)rijatelj, Naše šolstvo v Italiji v dobi begunstva, str. 186.

829 AZS, Zapisniki 1947, zapisnik št. 4, 18. 12. 1946; zapisnik št. 5, 1. 2. 1947.

v glavnem predelali. Vzamejo naj samo važne stvari, v podrobnosti se ni treba spuščati. Če se pa bo pouk vršil tudi še v maju in juniju, bomo pa tedaj učno snov utrdili in izpopolnili.«⁸³⁰

Le nekaj dni po začetku drugega polletja sta sredi februarja 1947 učiteljski zbor zapustila Stanko Fortuna in dr. Milan Lampret. Zaradi Lampretovega odhoda v učiteljskem zboru ni bilo več ustreznega profesorja, ki bi lahko poučeval nemščino, zato se je učiteljski zbor odločil, da ure, ki so bile do tedaj namenjene nemščini, razdelijo med slovenščino, angleščino in italijanščino. Tako je drugi razred dobil dodatno uro italijanščine, tretji razred uro italijanščine in dodatno uro latinščine, četrti razred dodatno uro slovenščine in italijanščine, enako peti in šesti razred, sedmi razred je dobil dodatno uro italijanščine in angleščine ter osmi razred prav tako angleščino in italijanščino.⁸³¹

Zaradi stalnega nihanja števila dijakov v šestem razredu (bolezen) je učiteljski zbor med drugim razmišljal, da bi ta razred ukinit, vendar so na koncu sprejeli sklep, da razred obdržijo, »četudi je v šoli en sam učenec«, da pa bodo morali tisti, ki bi bili preveč odsotni, na koncu šolskega leta narediti izpite.⁸³²

Pouk v četrtem in osmem razredu se je v šolskem letu 1946/47 končal 24. maja, ostali dijaki so pouk zaključili 7. junija. Razdelitev spričeval je bila 1. julija, ko so najboljšim podelili posebna priznanja. Ob koncu šolskega leta, ki ga je zaključilo skupaj 62 dijakov oziroma devetnajst manj kot ob začetku, so se vsi učenci in dijaki udeležili zaključne šolske maše.

Število dijakov ob koncu šolskega leta 1946/47

raz	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	skup.
m	1	3	3	5	3	4	11	8	38
ž	5	0	3	3	2	1	6	4	24
sk	6	3	6	8	5	5	17	12	62

Vir: Naše šolstvo v Italiji, str. 185

830 AZS, Zapisniki 1947, zapisnik št. 5, 1. 2. 1947.

831 AZS, Zapisniki 1947, zapisnik št. 6, 18. 2. 1947.

832 AZS, Zapisniki 1947, zapisnik št. 8, 2. 4. 1947.

Sprevod maturantov po taborišču

Četrty razred je ob koncu šolskega leta obiskovalo osem dijakov, od katerih so štirje izdelali razred, eden je bil neuspešen, trije pa so imeli popravni izpit. Osmi razred je izdelalo osem dijakov, štirje so imeli popravni izpit.⁸³³

Kot je bila navada že v Sloveniji, so tudi v taboriščih osmi razredi ohranjali navado organizacije slovesne predaje »štafete« naslednji generaciji. Tako so tudi tu osmi razredi pompozno predali sedmošolcem metlo in ključe, oboje lepo okrašeno s cvetjem in trakovi. Ob predaji je imel predstavnik osmega razreda slovesen nagovor sedmošolcev, pri katerem je bil prisoten celoten učiteljski zbor. V tem nagovoru je osmošolec želel sedmošolcem na šaljiv način predstaviti »borbo osmošolca za dosego mature in jih spodbujal k vztrajnosti in delu za iste cilje, za katere so se oni borili.«⁸³⁴

Od 16. do 21. junija so potekali razredni in privatni izpiti ter učiteljski diplomski izpit, medtem ko so za tečajne izpise razpisali tako junijski kot julijski rok (julijski izpitni rok se je začel

833 Zedinjena Slovenija, 29. 5. 1947, str. 4.

834 Zedinjena Slovenija, 25. 5. 1947, str. 9.

4. avgusta 1947). Prav tako so v tem času potekali popravni izpiti za dijake četrtega in osmega razreda, medtem ko so imeli ostali popravne izpite 7. julija. 23. junija se je poleg velike mature začela tudi mala matura oz. nižji tečajni izpiti.

Izpit za učitelje so delale tri kandidatke, in sicer pred komisijo, ki so jo sestavljali profesorji iz učiteljskega zbora, medtem ko so tisti osmošolci, ki so delali višji tečajni izpit na klasični gimnaziji, izpit najprej opravljali pred italijansko izpitno komisijo na Liceo classico v Senigaliji.⁸³⁵ Tisti osmošolci, ki so delali višji tečajni izpit kot zaključek realke, pa so morali opraviti višji tečajni izpit pred italijansko izpitno komisijo v Anconi. Po uspešno zaključenem izpitu pred italijansko komisijo so morali vsi kandidati opraviti višji tečajni izpit še na begunski gimnaziji, kjer so imeli preverjanje znanja pri nacionalnih skupinah predmetov (slovenščina, slovenska zgodovina in zemljepis itd.).

K višjemu tečajnemu izpitu se jih je skupno prijavilo devet, od tega je en dijak v prvem roku hkrati kot privatist opravljal vse izpite za osmi razred in obenem višji tečajni izpit, osem dijakov pa se je prijavilo na višji tečajni izpit v drugem roku. Da bi nekoliko razbremenil vsaj tiste najboljše, je ravnatelj Prijatelj predlagal, da bi odlični ali prav dobri dijaki delali maturo v Gorici. Problem pri tem je bil, da bi jo lahko opravljali le tisti, ki so do poletja že dopolnili osemnajst let. Njegovega predloga učiteljski zbor ni podprl oz. o njem niti niso glasovali, dogovorili so se le, da se ravnatelj in prof. Korošec pri tajniku za prosveto pozanimata, ali ima predlog kaj možnosti.⁸³⁶

Prvi rok za izpite se je pričel 23. junija, predsednik izpitne komisije za višji tečajni in učiteljski diplomski izpit je bil ravnatelj šole Ivan Prijatelj, podpredsednik pa prof. Janez Perharič. Izpraševalci za posamezen predmet so bili:

- za slovenski jezik prof. Alojzij Geržinič (ki je bil obenem poslovodja izpitnega odbora)
- za angleški jezik Pavel Fajdiga

835 Arnež, Slovensko šolstvo v begunskih taboriščih v Italiji in Avstriji, str. 44.

836 AZS, Zapisniki 1947, zapisnik št. 9, 4. 7. 1947.

- za italijanski jezik Franc Korošec
- za pedagoško skupino Janez Perharič
- za zgodovino Janez Perharič
- za zemljepis dr. Franc Mihelič in
- za matematiko Franc Golob.

Glede na to, da je leto poprej ravnatelj zaprosil zavezniško upravo, da pošlje svojega odposlanca, vendar niso na koncu nikogar poslali, se je ravnatelj odločil in take prošnje pred opravljanjem mature ob koncu tega šolskega leta niti ni odposlal, saj je bil prepričan, da bi bilo tokrat še manj verjetno, da bi kdo dejansko prišel.

Tako na prvem kot na drugem roku so kandidati najprej pisali pisno nalogo iz slovenščine. Na prvem roku so morali napisati razpravo z naslovom Če šola ni svetišče, je brlog (N. Tommaeso), na drugem roku pa Dve leti tujine, za kar so imeli vsakič štiri ure časa, kar so večinoma vsi kandidati izkoristili. Očitno nalogi nista bili tako preprosti, kot se zdi na prvi pogled. Vsi štirje kandidati, ki so opravljali izpite v prvem roku, so pisali še pisno nalogo iz angleškega jezika, učiteljske skupine pa so morale napisati še nalogo iz pedagoške skupine z naslovom Najprej vzgoja, ki kliče in vabi, ki otrokovega osebnega dostojanstva ne ponižuje, ampak povišuje, potem tudi vzgoja, ki graja in poboljšuje. Isti dan je kandidat, ki je opravljal višji tečajni izpit kot privatist, pisal še nalogo iz matematike. Še pred začetkom mature so morale kandidatke, ki so opravljale izpit za učiteljice, opraviti hospitacije ter nastope, za katere so prav tako prejele posamične ocene. Po opravljenih pisnih nalogah, ki so jih opravili vsi štirje kandidati, ki so se prijavi v prvem roku, so sledili še ustni izpiti. Privatist, ki je sočasno delal izpite za osmi razred, obenem pa tudi maturo, je bil izprašan iz naslednjih predmetov: prirodopisa, latinščine, verouka, filozofije, higijene, italijanščine, umetnosti, fizike in kemije. Te izpite so opravljali na podlagi predpisov, ki so veljali v Italiji, medtem ko jih bivši jugoslovanski pravilnik o višjem tečajnem izpitu ni predvideval. Poleg teh predmetov so imeli vsi štirje kandidati še ustne izpite iz

slovenščine, angleščine, zgodovine in zemljepisa, tri kandidatke, ki so opravljale učiteljski diplomski izpit, pa še iz pedagogike. Na drugem roku je višji tečajni izpit opravljalo osem dijakov, od tega trije klasično gimnazijo in pet realko. Tisti trije, ki so delali izpit za klasično gimnazijo, so morali opraviti še izpit iz grškega jezika. Drugi rok višjega tečajnega izpita se je zaključil 9. avgusta, uspešno pa so ga opravili štirje kandidati, dva dijaka, ki sta hotela opravljati maturo kot realista, sta bila odklonjena za eno leto, dva pa sta imela popravni izpit.⁸³⁷ Dijaki so morali del izpitov opraviti pred posebno državno komisijo, ki je na podlagi opravljenega izpita pred komisijo izdala od države priznana spričevala. Ravnatelju Prijatelju se je ob tem uspelo dogovoriti, da so izpite pred državno komisijo opravljali v slovenskem jeziku, komisiji pa je odgovore dijakov sproti prevajal tolmač.⁸³⁸

Zaradi vedno pogostejših in številčnejših odhodov taboriščnikov, s tem pa tudi otrok, se je pojavilo vprašanje, ali naj v šolskem letu 1947/48 gimnazija sploh ponovno odpre svoja vrata ali ne. Po daljši razpravi se je učiteljski zbor odločil, da »z novim šolskim letom začnemo, ker bo kljub odhodu nekaterih študentov ostalo v taborišču še vedno zadostno število učencev. Razred bo, če se bodo vpisali vsaj trije učenci.« O tej odločitvi so obvestili poveljnika taborišča ter ga prosili, da jim tudi za to šolsko leto zagotovi ustrezne prostore. Zanimivo je bilo tudi, da so se odločili, da naj vsak učenec, ki bo odšel v Argentino, vzame s seboj tudi dve šolski knjigi, ter mu za to izdali reverz. Taka odločitev nakazuje, da so že tu začeli razmišljati o možnosti, da bi slovensko šolo nadaljevali tudi po prihodu v Južno Ameriko, kar se je kasneje tudi zgodilo. Vpisovanje dijakov je bilo 1. septembra, pouk pa se je pričel 6. septembra 1947.

837 AZS, Zapisniki izpitnega odbora za višji tečajni in učiteljski diplomski izpit ob koncu šol. leta 1946/47, zapisniki od št. 1 do 23.

838 Taboriščnik, 15. 2. 1947, str. 130.

V gimnazijo se je vpisalo 48 dijakov:

Razred	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.
Število	4	6	4	8	2	7	5	13

Vir: Zedinjena Slovenija, 2. 9. 1947

Dijaki prvega razreda so morali pred vpisom opraviti sprejemne izpite, dijaki osmega razreda pa so že v času počitnic delali poseben tečaj, na katerem so jih pripravljali za višje tečajne izpite.⁸³⁹ Tudi v tem šolskem letu so ohranili vse dotedanje predmete, kot obvezen šolski predmet pa je bila dodana španščina.⁸⁴⁰ Zaradi odhoda večine učiteljskega zbora se je pouk na gimnaziji zaključil že 2. februarja 1948, medtem ko je gimnazija delovala še do začetka marca 1948. Je pa prav negotovost glede selitve (ko je večina taboriščnikov čakala, kdaj bo prišla na vrsto za odhod) verjetno v veliki meri vplivala na to, da so dijaki v tem šolskem letu pouk manj redno obiskovali kot prejšnja leta. Zaradi tega je taboriščni vodja major Ebsworth izdal naslednje obvestilo:

»Vsem učencem in učenkam gimnazije. Vsi učenci in učenke gimnazije se pozivajo, da redno obiskujejo pouk. Po šolskem zakonu mora vsak učenec in učenka do 14. leta obvezno obiskovati šolski pouk. Učenke in učenci, stari nad 14 let, ki so se v začetku leta vpisali v posamezne razrede, naj do prihodnje sobote, to je do 20. septembra 1947, izjavijo v tukajšnjem uradu, ali nameravajo še naprej obiskovati pouk ali ne. V njihovo lastno korist bi vsem prizadetim zelo priporočal, da z obiskovanjem pouka nadaljujejo, dokler se jim za to nudi prilika.«⁸⁴¹

Zavedajoč se, da bodo dijaki, ko bodo enkrat zapustili taboriščno šolo, težko kje drugje zaključili srednješolsko izobraževanje, se je učiteljski zbor že poleti 1947 odločil, »da je zaradi višje sile, ki jo predstavlja preselitev, umestno, da ti učenci

839 Zedinjena Slovenija, 2. 9. 1947.

840 AZS, Zapisniki 1947, zapisnik št. 10, 23. 8. 1947.

841 Zedinjena Slovenija, 20. 9. 1947, str. 3.

zaključijo svoj srednješolski tečaj na tukajšnji gimnaziji«. Tako so za tiste, ki so v šolskem letu 1946/47 končali sedmi razred, poleti organizirali tritedenski tečaj, na katerem so obravnavali pomembnejše predmete in vsebine osmega razreda. Teh, ki so obiskovali tečaj, je bilo trinajst, po zaključku pa so jim priznali opravljen osmi razred. Na ta način so izpolnili pogoj za pristop k višjemu tečajnemu izpitu. Vsem trinajstim dijakom ter enemu privatistu so nato v začetku septembra 1947 omogočili, da so se prijavi in opravljali višji tečajni izpit. K temu pa je pristopil tudi en kandidat, ki je že preteklo šolsko leto zaključil osmi razred, vendar zaradi bolezni ni opravljal mature skupaj s sošolci. Vsega skupaj je višji tečajni izpit septembra 1947 opravljalo 15 dijakov, od tega dve učiteljsčnici. To so bili: Brulc Anton, Fink Ignacij, Kovačič Martin, Lukež Franc, Magister Milan, Ožura Anton, Prijatelj Franc, Rozman Ciril, Makovec Bogdan, Bevčar Marija, Okoren Franc, Makovec Edita, Menart Zlata, Mayer Marij in Štrukelj Stefanija.⁸⁴²

Izpitni odbor so sestavljali: predsednik Ivan Prijatelj, podpredsednik Anton Orehar, poslovodja Simon Rajer, izpraševalci pa so bili: za slovenščino Alojzij Geržinič, za latinščino Fink in Rajer, za angleščino Rudolf Zrimc, za italijanščino Franc Korošec, nemščino Ivan Prijatelj, zgodovino Jože Perharič, zemljepis dr. Franc Mihelič in za pedagoško skupino Perharič in Orehar. Višji tečajni izpiti so se začeli 2. septembra 1947 s pisno nalogo iz slovenščine z naslovom Našega življenja doba, od zibelj tja do groba, kaj je drugega kot bitev, selitev, ločitev (A. Medved), sledile so še pisne naloge iz italijanščine, angleščine latinščine, ustni izpiti pa so potekali od 9. do 12. septembra. Tiste kandidatke, ki so opravljale učiteljski diplomski izpit, so morale opraviti še pisno nalogo iz predmetov iz pedagoške skupine. Vsi prijavljeni kandidati, razen Kovačiča, so višji tečajni izpit oz. učiteljski diplomski izpit uspešno opravili, kar zagotovo predstavlja odstopanje od dotedanjega povprečnega uspeha na

842 AZS, Zapisniki izpitne komisije za višji tečajni izpit na slov. gimnaziji v Senigaliji, september 1947, zapisniki od št. 1 do 12.

zaključnih izpitih.⁸⁴³ To je bil namreč najbolj uspešno zaključen višji tečajni izpit v vseh treh letih obstoja begunske gimnazije, iz česar lahko upravičeno sklepamo, da so bili profesorji zaradi razmer, v katerih so dijaki opravljali ta izpit, dijakom bolj naklonjeni ter manj strogi kot sicer.

Drugače kot v Serviglianu v Senigaliji dijaki v okviru šole niso imeli organiziranega nobenega šolskega izleta ali ekskurzije, prav tako ne duhovnih vaj, so pa imeli učenci v taboriščni kapeli vsako nedeljo mašo; pozimi ob 9. uri, v poletnem času pa ob 8. uri. Udeležba ni bila obvezna, je pa bila zaželena, prav tako so prisotnost pri maši spremljali tudi učitelji. V okviru šole so imeli trikrat letno (ob začetku šolskega leta, za veliko noč in na koncu šolskega leta) spovedovanje za vse učence – tako ljudske šole kot gimnazije. Prav tako je bila večina učencev članov Marijine kongregacije, nekateri pa so bili včlanjeni tudi v misijonske krožke.

Slovenska dijaška zveza

Tudi v Senigaliji je delovala decembra 1945 ustanovljena Slovenska dijaška zveza. Ob začetku šolskega leta 1946/47 je bilo v fantovski odsek vključenih 36 fantov, na koncu šolskega leta pa se je to število zmanjšalo na 20. Skupno so imeli 18 sestankov in 20 sej, kar kaže na redno delo zveze. V okviru sestankov so potekala tudi različna predavanja, na katerih so sodelovali predvsem profesorji iz učiteljskega zbora, povabili pa so tudi študente. V deklški odsek je bilo vključenih 21 članic, ki so imele nekoliko manj sestankov (12) in sej (12). Tudi te so v okviru sestankov pripravile različna predavanja, med drugim tudi na temo ženskega vprašanja, domovinske teme in splošne izobraževalne teme. Pri dijaški zvezi je deloval tudi literarni krožek, katerega člani so začeli v začetku novembra 1946 izdajati svoje (dijaško) glasilo

843 AZS, Zapisniki izpitne komisije za višji tečajni izpit na slov. gimnaziji v Senigaliji, september 1947, zapisniki od št. 1 do 12.

Ravnatelj Prijatelj in duhovnik Orehar – med najzaslužnejšimi za bogato prosvetno, kulturno in duhovno življenje slovenske begunske skupnosti

Orač. Do konca šolskega leta so izdali štiri številke. Člani literarnega krožka so pripravili Prešernov recitacijski večer, celotna dijaška zveza pa je ob koncu šolskega leta pripravila dijaško igro Luč z gora, ki so jo gledalci zelo lepo sprejeli.⁸⁴⁴

Neformalno izobraževanje

Tudi v Senigaliji so poskušali organizirati čim več različnih dejavnosti, res pa je, da so tu naleteli na več ovir in določeno nerazumevanje. Kot že večkrat poudarjeno, je major Burnell po prevzemu vodenja taborišča zelo resno vzel svojo nalogo, da čim več taboriščnikov prepriča, da se vrnejo v domovino ali pa da zapustijo taborišča ter se odselijo po svetu. Da bi bil pri tem čim bolj učinkovit, je med drugim zmanjšal število prostorov, ki so jih imeli taboriščniki na razpolago tako za kulturne dejavnosti kot različne oblike neformalnega izobraževanja in

⁸⁴⁴ AZS, Zapisniki 1947, zapisnik št. 9, 4. 7. 1947.

udejstvovanja. Zaradi pomanjkanja prostora je bila zmanjšana široka paleta dejavnosti, ki so jih vzpostavili v Serviglianu. Svoje sta k temu dodala tudi mrzla zima in pomanjkanje kurjave, kar je za nekaj mesecev omejilo dejavnosti slovenskih beguncev izven stanovanjskih barak. Dodatno je vplivalo na postopno zmanjšanje ponudbe tudi na področju neformalnega izobraževanja odhajanje vedno večjega števila taboriščnikov, pri čemer je te dejavnosti še posebej prizadel odhod inteligence. Ne glede na to pa so si tisti, ki so ostajali, praktično vse do odhoda zadnjih skupin prizadevali, da bi imeli tudi v tem taborišču begunci možnost pridobivanja novih, predvsem uporabnih znanj. Tako so organizirali kar nekaj jezikovnih tečajev, redno so pripravljali prikrojevalne tečaje, aktivni pa so bili tudi akademiki v taborišču s svojim Skladom Slovenija, februarja 1947 pa so začeli tudi z rednimi prosvetnimi večeri.

Strokovna obrtno nadaljevalna šola

Taboriščno vodstvo je v začetku septembra 1946 zmanjšalo število ljudi, ki so bili zaposleni v taborišču in so za to prejeli plačilo. Po novem so prejeli plačo samo še tisti, ki so vodili čevljarstvo in krojaško delavnico ter šiviljsko delavnico, vsi ostali pa so morali v teh delavnicah delati brezplačno oz. so dobili status vajenca. Zaradi take odločitve so se nekateri odločili, da si poiščejo druge zaposlitve, kjer bi dobili tudi nekaj finančnih sredstev, ali pa so se odločili za odhod. To je seveda pomenilo zmanjšanje usposobljene delovne sile, zato se je slovenski taboriščni odbor odločil, da organizira posebno obrtno nadaljevalno šolo, ki je zagotavljala vajencem raznih strok možnost izpopolnitve že začetnih učnih dob. Taka šola pa je obenem omogočila tistim fantom in dekletom, ki se niso vpisali v gimnazijo ter se niso zaposlili, da so prišli do določenega znanja ter možnosti priti do potrdila o opravljenem pomočniškem izpitu. Strokovno obrtno nadaljevalno šolo je vodil Ignacij Petje, prijavi pa so se

lahko vsi, ki so se želeli izučiti krojaške obrti, za šivilje, čevljarje, mizarje, kleparje, vodovodne inštalaterje ter drugih obrti.⁸⁴⁵

Dejavnosti SKAD Slovenija

Že v Serviglianu ustanovljeno Akademsko društvo Slovenija (SKAD Slovenija) je bilo aktivno tudi v Senigaliji. Organizirali so kar nekaj predavanj, ki so bila namenjena predvsem članom društva, lahko pa so jih prišli poslušat tudi drugi. Na rednem občnem zboru v začetku oktobra 1946 so izvolili novo vodstvo društva. Predsednik društva je postal Srečko Pregelj, do ponovne menjave vodstva pa je prišlo 30. decembra 1946 na izrednem občnem zboru, na katerem je bil za predsednika izvoljen Dare Pregelj, podpredsednik je postal Jože Petrič, tajnik Franc Breznikar, blagajnik Lojze Avanzo, študijski referent Franc Logar, knjižničar Simon Rajer. Društvo je imelo tudi nadzorni odbor, ki so ga sestavljali predsednik Slavimir Batagelj ter prisednika Pavel Fajdiga in Zdenko Osana.⁸⁴⁶

20. septembra 1946 so imeli predavanje z naslovom Akademik in sodobno misijonsko vprašanje, teden dni kasneje predavanje o Misijonskem problemu. 15. oktobra je članom spregovoril prof. Geržinič, in sicer s predavanjem o Slovenskih dialektih. Če se je le dalo, so na vsakem sestanku, te pa so imeli večinoma vsak teden, skušali dobiti predavatelja, ki jim je spregovoril na določeno temo.

Zelo odmeven in dobro obiskan je bil tudi študijski teden, ki ga je društvo pripravilo v februarju 1947. Nanj so bili povabljeni predvsem akademski starešine, akademiki, člani in nečlani društva in tisti gimnazijci, ki so obiskovali višje razrede. V okviru vsakega študijskega dne so pripravili dve predavanji.

⁸⁴⁵ Zedinjena Slovenija, 7. 9. 1946, str. 3.

⁸⁴⁶ Zedinjena Slovenija, 1. 1. 1947, str. 7.

Program študijskega tedna:⁸⁴⁷

10. 2. 1947	referata z naslovom Čista filozofija in Univerza in socialno vprašanje
12. 2. 1947	referata z naslovom Agronomija in Tehnika
14. 2. 1947	referata z naslovom Pravo in Medicina
15. 2. 1947	referat z naslovom Srednja šola in univerza ter Kultura in umetnost.

Začetno predavanje je imel Anton Orehar, ki je spregovoril o temeljih filozofije, drugi predavatelj pa je na kratko orisal razvoj slovenskega naroda ter dogajanje v zadnjih letih, ki naj bi bilo v veliki meri krivo za to, da je bilo na univerzi socialno vprašanje premalo obravnavano v učnem načrtu. Na drugem večeru je najprej spregovoril ing. Padar, ki je podal pregled in razmere fakultativnega študija agronomije, nato pa predstavil naloge agronoma na kmetiji. Po njegovem predavanju je sledila živahna debata, tako da je časa za naslednje predavanje, ki naj bi ga imel (Dušan) Dimnik,⁸⁴⁸ zmanjkalo in je bilo zato prestavljeno na petek. V svojem predavanju je predstavil strokovno delo in področje tehnike, obenem pa je spregovoril o dolžnostih novega inženirja pri reševanju socialnega vprašanja. V sklopu tretjega večera naj bi spregovorila dr. Lampret in dr. Kovačič, vendar je moral v tem času dr. Lampret zapustiti taborišče, zato je celotno predavanje na temo prava imel dr. Kovačič. Tudi v tem primeru lahko vidimo, kako nepredvidljive so bile odločitve vodstva taborišča. Glede na to, da je taboriščno vodstvo program potrdilo in je bil objavljen le slab teden pred začetkom študijskega tedna in da je bil v tem programu naveden dr. Lampret, lahko sklepamo, da takrat ne organizatorji ne dr. Lampret še niso vedeli, da bo moral taborišče zapustiti. Dr. Kovačič je tako poslušalce seznanil z bistvom in načeli prava v vseh njegovih oblikah, obenem pa je predstavil tudi smernice, po katerih mora ravnati moderen pravnik, če želi delati za narod. V predavanju o medicini je Osana spregovoril o njenih bistvenih poudarkih, obenem pa opozoril

⁸⁴⁷ Zedinjena Slovenija, več objav.

⁸⁴⁸ Da je bilo predavatelju ime Dušan, sklepamo na podlagi poročila o taborišču v Senigaliji v: SI AS 1931, šk. 1173, Senigallia – beg. tab. Italija, Pregled vesti iz logora Senigalija, str. 16.

na napačno pojmovanje o pravici poseganja v človekovo življenje. Zadnji večer sta udeležencem spregovorila ravnatelj Prijatelj, in sicer o šoli, ter prof. Geržinič, ki je govoril o kulturi in umetnosti. Po vsakem predavanju je sledila debata. Študijski teden se je zaključil z zaključnim govorom (Jožeta?) Rusa.⁸⁴⁹

Poleg rednih predavanj v okviru sestankov, ki so jih imeli, je SKAD organiziral tudi socialne dneve, ki so potekali od 6. do 9. novembra 1947 pod naslovom Rešitev socialnega vprašanja, rešitev človeške družbe. V okviru teh dnevov so imeli vsak večer dve predavanji, na katerih so obravnavali vprašanje gospodarskega liberalizma, socializma, vprašanje zasebne lastnine in pravičnih plač ter vprašanje razmerja med delom in kapitalom. Predavanj se je redno udeleževalo prek 300 taboriščnikov, kljub temu da so nekateri imeli o izbrani temi pomisleke (da bi bila morebiti pretežka). Po vsakem predavanju je sledila tudi živahna razprava, ki so se je udeležili poslušalci.

Naslov prvega predavanja je bil Človek in številka, v katerem je Božidar Fink odgovarjal na vprašanje, kaj je človekova oseba v človeški družbi, kaj je njen cilj. V drugem predavanju prvega večera je prof. Geržinič spregovoril o socialnih zmotah v socializmu, liberalizmu, fašizmu, nacizmu, komunizmu, kapitalizmu in o tem, kje je njihov izvor, kje osnova njihovega zmotnega nauka ter o tem, kaj pa je tista resnica, s katero »privlačujejo in rešujejo ljudi«. Drugi dan sta imela predavanji dr. Mihelič in župnik Orehar. Prvi na temo Socialno vprašanje in Cerkev, drugi pa Pravične plače, pri čemer se je naslonil na papeške okrožnice.

Tretji večer so taboriščniki prisluhnili g. Štancarju, ki je govoril o zasebni lastnini, ter ravnatelju Prijatelju, ki je spregovoril o delu in kapitalu. Socialne dneve sta s predavanjema zaključila Avgust Hrovat, ki je razmišljal o stanovskih organizacijah in stanovstvu, ter Božidar Fink s predavanjem o stanovih in poklicih.⁸⁵⁰

849 Marolt, Kulturno delo v italijanskih taboriščih, str. 130; Zedinjena Slovenija, več objav.

850 Zedinjena Slovenija, od 6. do 9. 11. 1947.

V novembru 1947 je SKAD za svoje člane pripravil vsaj dvotedenski filozofski tečaj. Zagotovo je potekal od 17. do 21. novembra ter v tednu od 24. do 28. novembra 1947, v objavi v Zedinjeni Sloveniji pa je navedeno, da naj bi potekal tudi tretji teden, vendar ni mogoče ugotoviti, ali so bila predavanja takrat izvedena ali ne. Vsak večer so imeli na sporedu dve predavanji, odziv poslušalcev pa je bil tudi tu zelo dober, kar se je poznalo pri množičnem obisku tečaja. Predavanja so bila s področja metodike, znanstvenega dela, logike itd., med predavatelji pa je bil tudi prof. Geržinič.⁸⁵¹

V decembru 1947 so akademiki pripravili recitacijski večer, na katerem so prebirali dela slovenskih pesnikov in pisateljev.

Jezikovni tečaji

Tudi v Senigaliji so se nadaljevali jezikovni tečaji, zlasti angleški (začetni, nadaljevalni, konverzacijski). Že v sredini septembra 1946 so organizirali nadaljevalni konverzacijski tečaj, nov konverzacijski tečaj se je začel nato še oktobra. Oba je vodila Miss Haymen. Zaradi mrzle zime in varčevanja s kurjavo v zimskem času od decembra 1946 do konca maja 1947 več mesecev ni bilo tečajev oz. so bili ti omejeni na interese posameznikov, v tem času pa tudi ni bilo drugih oblik organiziranega druženja.

Zaradi vedno bližjega odhoda v tujino je taboriščni odbor konec maja 1947 sklenil, da ponovno prične z organizacijo jezikovnih tečajev. Tako se je 4. junija začel tečaj angleščine. Vsi, ki so ga hoteli obiskovati, so morali s seboj prinesiti stol, papir in svinčnik.⁸⁵² Tečaj španščine se je začel 9. junija. Tudi tu so morali tečajniki prinesiti stol, papir in svinčnik. Po tem so sledili redni tečaji angleščine, prav tako tudi španščine. Tako je potekal npr. angleški konverzacijski tečaj, ki se je pričel v drugi polovici avgusta in ga je vodil R. A. Cotič, vsak dan od 9. do 10. ure.

851 Zedinjena Slovenija, 23. 11. 1947, str. 3; Marolt, Kulturno delo v italijanskih taboriščih.

852 Zedinjena Slovenija, 3. 6. 1947, str. 3.

Proti koncu bivanja v taborišču se je število španskih tečajev povečevalo, saj je bilo vedno več teh, ki so se pred odhodom v Argentino hoteli naučiti vsaj osnove španskega jezika. Španski tečaji so bili tako v taborišču praktično vse do odhoda zadnjih slovenskih taboriščnikov.⁸⁵³

Drugi tečaji

Poleg jezikovnih tečajev so organizirali tudi druge tečaje, ki so jih imeli že v Serviglianu, zato jih niti niso posebej najavljali. Tako so npr. imeli redne knjigovodske tečaje, čeprav o njih skoraj ne najdemo zapisov oz. so omenjeni le enkrat.

Tudi v tem taborišču so nadaljevali z organizacijo šofer-skega tečaja. Prvi so se začeli v začetku junija 1947 (ko se je začelo lepo vreme), v posamezni skupini pa je bilo lahko največ do 30 tečajnikov. Po štirinajstih dneh je s tečajem začela nova skupina. Tak cikel se je ponavljal, dokler niso prišli na vrsto vsi, ki so se na tečaj prijavili. Tečaj je bil tudi tu sestavljen iz teoretičnega in praktičnega dela, pri čemer je teoretični del trajal en mesec, predavanja pa so imeli vsak dan po dve uri, razen sobote in nedelje.⁸⁵⁴ Zadnji zapis o šoferskem tečaju najdemo v Zedinjeni Sloveniji konec oktobra 1947, ko pozivajo k prijavi novih tečajnikov, ki naj svoje prijave oddajo »v prostoru, kjer se že vrši tak tečaj«.⁸⁵⁵

V okviru športnega društva so bili v poletnih mesecih tudi tu organizirani plavalni tečaji.

V taborišču so zaradi velikega zanimanja organizirali več šahovskih tečajev, pri čemer so bili tečajniki razdeljeni v dve skupini. V prvi, ki jo je vodil gospod Prelog, so bili tisti, ki so se s šahovskimi veščinami šele spoznavali, drugo skupino, ki jo je vodil prof. Geržinič, pa so sestavljali tečajniki, ki so se hoteli naučiti še kaj novega. Tečaj je bil trikrat na teden po eno uro. Ker

853 Zedinjena Slovenija, 17. 8. 1947; 20. 8. 1947; 3. 12. 1947; 27. 12. 1947.

854 Zedinjena Slovenija, 7. 6. 1947, str. 3.

855 Zedinjena Slovenija, 30. 10. 1947, str. 4.

je primanjkovalo šahov, so bili tisti, ki so jih imeli, naprošeni, da jih prinesejo s seboj.⁸⁵⁶

Tečajji, ki so prinašali konkretno uporabno znanje, so bili, drugače od drugih vrst izobraževanja, pri taboriščnem vodstvu zelo zaželeni. Eni od njih so bili tudi prikrojevalni tečajji. V okviru teh tečajev so se naučili tečajniki šivati moške in ženske obleke pa tudi izdelovati čevlje. Na prikrojevalski tečaj, ki so ga razpisali za maj 1947, se je prijavilo kar 62 ljudi, material in učila, ki so bila potrebna zanj, pa je zagotovil organizator tečaja. Tečaj je med drugimi vodil tudi Janko Arnšek, potekal pa je trikrat na teden.⁸⁵⁷

856 Zedinjena Slovenija, 8. 9. 1946, str. 6.

857 Zedinjena Slovenija, različni datumi.

BARLETTA

Večina slovenskih taboriščnikov je v Barletto prišla iz Senigalije konec novembra 1946. Slovenskemu taboriščnemu odboru je že kmalu po prihodu uspelo pridobiti soglasje taboriščnega vodstva za vzpostavitev šole, kot je bilo to urejeno v Senigaliji. Toda kljub soglasju sprva ni bilo mogoče dobiti ustreznih prostorov. To se je spremenilo ob prihodu Miss Buttler, ki je bila v taborišču mesec dni in se je za otroke zelo zavzela. Ob njenem odhodu je šolska mladina v zahvalo pripravila akademijo, na kateri so nastopili otroški vrtec, mladinski zbor, dekleta s plesno točko, dijak se je Miss v angleščini zahvalil za vse, kar je zanje storila, v spomin pa ji izročili pisalno orodje v slovenskih narodnih barvah ter šopek nageljnov.⁸⁵⁸

Otroški vrtec in ljudska šola

V taborišču je pod vodstvom mladinskega pisatelja in pesnika Mirka Kunčiča začel delovati otroški vrtec, kasneje pa še ljudska šola in gimnazija. Vrtec je bil na začetku delno v gledališki dvorani, delno pa kar v stanovanju vodje vrtca, ki je tudi ves svoj prosti čas namenjal mladim v taborišču.

⁸⁵⁸ Zedinjena Slovenija, 25. 2. 1947, str. 4.

Nadaljeval se je tudi pouk v ljudski šoli. Ker ni bilo ustreznih prostorov, je pouk sprva potekal v stanovanju učiteljic, nato pa v prostorih barake št. 1. V ljudski šoli so poučevale Gizela Šušteršič, Frančiška (Francka) Reja, Alojzija Lesar in Blanka Černy.⁸⁵⁹ Kot je razvidno s fotografije ljudske šole, ki je bila posneta v taborišču, so poleg naštetih v ljudski šoli poučevali tudi Manica Skvarča, učiteljsčnica, ki je v Barletti končala še realno gimnazijo ter začela poučevati 8. 10. 1947, dr. Anton Stopar in katehet Ciril Milavec.⁸⁶⁰

Glede na to, da se je sčasoma življenje v taborišču ustalilo, se je tudi pouk v naslednjem šolskem letu lahko začel že 1. septembra 1947, kot je bilo predvideno po učnem načrtu. Nekoliko kasneje, 8. oktobra, je s poukom začel le prvi razred, v njem pa so bili poleg šestih slovenskih otrok tudi trije Hrvatje.⁸⁶¹ V ljudsko šolo, ki jo je ob koncu vodila Alojzija Lesar, se je vpisalo 32 učencev.

Gimnazija

Glede na vse to (selitev v novembru, pomanjkanje šolskih prostorov) se je pouk začel šele 14. januarja 1947. V gimnazijo se je vpisalo 57 dijakov, do konca prvega semestra pa se je število povečalo za enega dijaka. Številka vpisanih se tako ni prav dosti spremenila glede na Senigalijo. Profesorski zbor se je zelo potrudil ter v kratkem nadoknadil dvomesečno zamudo. Še vedno so ohranjali učni načrt, prilagojen italijanskim. Iz Rima so sicer dobivali zagotovila, da naj bi bila njihova gimnazija kmalu vendarle vključena v sistem javnih šol oz. naj bi bila kot taka tudi uradno priznana, vendar so učitelji slutili, da bodo morali dijaki ob koncu šolskega leta 1946/47 maturo vendarle opravljati pred italijansko komisijo, kar se je kasneje tudi zgodilo.⁸⁶² Ob

859 Zedinjena Slovenija, 21. 1. 1947, str. 3.

860 (P)rijatelj, Naše šolstvo v Italiji v dobi begunstva, str. 191.

861 Zedinjena Slovenija, 15. 10. 1947, str. 3.

862 Naše šolstvo v Italiji v dobi begunstva, str. 190.

zaključku druge konference v začetku februarja 1947 učiteljski zbor z uspehom dijakov ni bil preveč zadovoljen, zato so sklicali roditeljski sestanek, na katerega so povabili starše otrok ter jih pozvali, da naj otroci resneje in odgovorneje pristopijo k pouku.⁸⁶³ Razlog za pomanjkanje skrbi staršev za napredovanje otrok je učiteljski zbor videl v »nervoznosti prestane in bodočih selitev, ki je morda tudi pri starših povzročila, da so postali za vzgojo in napredek svojih nadobudnih študentov malo preveč brezbrizni«. Zaradi tega se je gimnazijsko vodstvo odločilo ter začelo s predavanji za starše, med predavatelji pa sta bila tudi prof. Breznik in prof. Mavsar; med drugim tudi o zgodovini Barlette in celotne južne Italije.⁸⁶⁴

Seveda je bilo težko pričakovati, da bi lahko dijaki v takih okoliščinah z enako kvaliteto in v enakem obsegu predelovali učno snov kot doma v normalnih razmerah. Upoštevati je tudi treba, da je tu prav tako primanjkovalo šolskih potrebščin, zvezkov in učbenikov, kar je dodatno oteževalo študij, dijaki pa niso imeli na razpolago ločenih prostorov, kjer bi se lahko v miru učili. Stanovanja, v katerih so bivali taboriščniki, so bila namreč polno zasedena in ni bilo mogoče pričakovati, da bi imela šola-joča se mladina svojo sobo.

Šolsko leto se je končalo 12. junija 1947. Od 56 dijakov, kolikor jih je prišlo do konca šolskega leta, so bili štirje odlični, 24 prav dobrih, štirje dobri, 24 pa jih je končalo z zadostnim uspehom in s popravnim izpitom. 21 jih je popravni izpit naredilo v prvem roku, trije pa so jih opravili šele v začetku naslednjega šolskega leta in se zato kasneje vpisali v višji razred.⁸⁶⁵ Ob tem je treba povedati, da drugačne podatke navaja poročilo o šoli, objavljeno v Zedinjeni Sloveniji. V njem piše, da je gimnazijo redno obiskovalo 65 dijakov, od teh je bilo odličnih pet, 20 prav dobrih, pet pa z dobrim uspehom. Po navedbah poročila je imelo 17 dijakov popravni izpit, šest pa jih razreda ni izdelalo. V

863 Zedinjena Slovenija, 15. 2. 1947, str. 3.

864 Zedinjena Slovenija, 30. 3. 1947, str. 10.

865 Naše šolstvo v Italiji v dobi begunstva, str. 190–191.

trije pisali še maturitetne naloge iz italijanščine, angleščine in matematike, matura pa se je zaključila 14. julija oz. 15. julija z ustnimi izpiti. Vsi trije dijaki so maturo uspešno opravili.⁸⁶⁷

Dijaki, ki so obiskovali četrti razred gimnazije, male mature oz. nižjega tečajnega izpita niso opravljali, temveč le razredni izpit na italijanski gimnaziji. Vodstvu slovenske begunske šole v Barletti je namreč uspelo pri italijanski prosvetni oblasti doseči, da je bil razredni izpit, opravljen na italijanski gimnaziji, priznan kot opravljen nižji tečaj, medtem ko so bila vsa njihova prizadevanja, da bi slovensko šolo priključili poljski, ki se je tudi potegovala za pravico javnosti, neuspešna. Izpite na italijanski gimnaziji, ki so potekali do 23. junija do 5. julija, je opravljalo 26 dijakov. Slovenski dijaki so bili izprašani pred italijansko izpitno komisijo, slovenski profesorji pa so na izpitu smeli samo poslušati. Ker Italijani niso znali slovenščine, Slovenci pa ne dovolj tekoče italijanščine, je bil na izpitu prisoten tudi Slovenec iz Barija, ki je tolmačil. V prvem roku je bilo uspešnih le devet dijakov. Po mnenju slovenskih profesorjev je bil tak rezultat predvsem posledica tega, da sta skupaj trčila dva svetova, »ki ne bosta nikoli razumela drug drugega«, nekateri pa so bili tudi mnenja, da »eksaminatorji niso kazali naklonjenosti, nekateri rdeče pobarvani so si dovolili tudi neslane zafrkancije«. Kljub temu pa naj bi bil tudi to lep uspeh, ki naj bi glede na odstotek »visoko nadkrilil uspehe italijanskega dijaštva tistega leta«.⁸⁶⁸

Pouk v gimnaziji v šolskem letu 1947/48 se je začel z mašo 3. septembra. V nižjo gimnazijo se je vpisalo 34 dijakov, in sicer v prvi in drugi razred osem, v tretjega enajst ter v četrti razred sedem dijakov (po podatkih Zedinjene Slovenije naj bi bilo vpisanih 33 dijakov). Ker je bilo že ob začetku šolskega leta jasno, da bo v naslednjih tednih kar nekaj učiteljev odšlo, se je učiteljski zbor pod vodstvom ravnatelja dr. Stoparja odločil, da v tem šolskem letu ne bo višje gimnazije.

867 Zedinjena Slovenija, 13. 7. 1947, str. 4.

868 Naše šolstvo v Italiji v dobi begunstva, str. 190–191; Zedinjena Slovenija, 13. 7. 1947, str. 4.

SCUOLA MEDIA GOVERNATIVA ...I SENIGALLIA

Si certifica che SMISU JURIJ di Ru'olf, nato a Ljubljana il 15 Marzo 1934, si è presentato agli esami della sessione suppletiva per candidati slavi tenutasi presso questa Scuola Media dal 25 Settembre al 1 Ottobre 1946 ed ha conseguito l'Esame alla classe terza media riportando i seguenti voti:

Italiano	sei
Latino	sei
Storia	sei
Geografia	otto
Inglese	sette
Matematica	nove
Disegno	sette
Econ. Domestica	*****
Educ. fisica	sei
Religione	sette
Sloveno	sette

Si rilascia a richiesta dell'interessato per uso scolastico o per tutti gli altri usi consentiti.

Senigallia, 12 Novembre 1946

IL PRESIDE
Ustorka

Potrdilo o opravljene maturi pred italijansko komisijo
(arhiv: Miha Smersu)

Gimnazijski učiteljski zbor v tem šolskem letu so sestavljali: Franc Žužek, Rudolf Smersu, Majda Maček, Francka Opeka, Milena Svetlič, dr. Anton Stopar, Alojzij Breznik, Jože Mavsar, ing. Dušan Svetlič, Jože Lesar, Avgust Žavbi, Marijan Marolt, dr. Franc Gnidovec in dr. Milan Pavlovčič.

Učitelji so veliko pozornost, zavedajoč se, da odhajajo na tuje, dali slovenščini, slovenski zgodovini in zemljepisu, z izrazitim poudarkom na Sloveniji. V vseh razredih je bila tudi latinščina, obvezno je postalo učenje španščine. Glede na to, da se je večina odločila, da bo odšla v Argentino, je bilo med dijaki za ta

jezik veliko zanimanja. Na urniku so imeli tudi druge predmete, vendar so njihove ure močno skrčili.⁸⁶⁹

Zanimivi so naslovi šolskih esejev, ki so jih v različnih jezikih morali napisati dijaki. Dijaki petega in šestega razreda so se tako morali med drugim spopasti z naslovi: Zakaj se bori Hamlet?; Ali mi je šola zadnjih dveh let kar razširila obzorje?; Brut; Dan za dnem mineva, da ne vem kako; Biti slovenske krvi – bodi Slovencu ponos. V sedmem razredu so morali razmišljati ob naslednjih naslovih: Misel, beseda dejanje; Večer pri Zoisu; Jaz bom pa pomlad naprosil, naj gre mimo mojih vrat; Stanu svojega se spomni, trpi; Slovenska misel – vzkluuj, vrzi se do nebes, v osmem razredu pa so morali dijaki pisati na naslove: Kaj nam more povedati Gregorčičeva pesem danes; Kako posegajo naturalistična gesla v našo dobo; Poslanstvo slovenskega izobraženca v naši dobi; Mladost, razpni mi krila. Teme za eseje sta izbrala prof. Žavbi in dr. Pavlovčič, ki sta v gimnaziji poučevala slovenščino in jezike.⁸⁷⁰

Ne glede na to, da v šolskem letu 1947/48 ni bilo pouka v višjih razredih gimnazije, se je učiteljski zbor že med šolskimi počitnicami odločil, da bo dijakom, ki so v šolskem letu 1946/47 končali sedmi razred, omogočil, da še pred odhodom končajo celotno gimnazijo. Tako kot v Senigaliji so tudi tu poleti zanje pripravili tečaj, na katerem so obravnavali snov osmega razreda in dijake pripravili na končni izpit. Ob zaključku tečaja so »osmošolci« opravili privatne izpite za osmi razred, s čimer so izpolnili pogoj za pristop k maturi. S pomočjo posameznih profesorjev so se tudi dijaki drugih višjih letnikov že med počitnicami pripravljali na posamezne izpite za višje letnike, v času njihovega bivanja v taborišču pa se je nabralo tudi kar nekaj učbenikov in knjig, ki so dijakom pomagali pri učenju in pripravah na izpite.⁸⁷¹ Konec septembra 1947 je tako pet »osmošolcev« opravilo maturo, od tega trije za realno ter dva za klasično gimnazijo.⁸⁷²

869 Naše šolstvo v Italiji v dobi begunstva, str. 189.

870 Zedinjena Slovenija, 22. 6. 1947, str. 6.

871 Zedinjena Slovenija, 7. 9. 1947, str. 3.

872 Zedinjena Slovenija, 28. 9. 1947.

V začetku novembra 1947 so morali taborišče zapustiti vsi duhovniki, kar je delovanje šole dodatno okrnilo. Med njimi so bili namreč kar štirje, ki so poučevali na gimnaziji. Tako so 4. oz. 11. novembra⁸⁷³ odšli Alojzij Breznik, Avgust Žavbi in Stanko Jazbec, oditi pa je moral tudi dotedanji ravnatelj šole dr. Anton Stopar. Po njegovem odhodu je ravnateljsko mesto prevzel Marijan Marolt.⁸⁷⁴

Tudi prvi semester so končali veliko prej, kot bi ga v normalnih razmerah, in sicer že za božič. V nižji gimnaziji je bilo takrat še trideset dijakov, od tega so bili štirje odlični, 13 jih je bilo prav dobrih, trije dobri in osem zadostnih. Sredi februarja je večja skupina Slovencev (med njimi tudi nekaj dijakov) že zapustila taborišče in odšla v Bagnoli. Tudi šolsko leto so zaključili že 16. marca 1948, ko so vsem dijakom razdelili pozitivna spričevala. Tistim, ki niso bili uspešni pri latinščini, so namesto klasične gimnazije priznali realko. Vsekakor je občudovanja vredno, kako zelo si je učiteljski zbor v Barletti prizadeval, da bi čim večjemu številu dijakov omogočili dokončanje gimnazije, da bi ti imeli možnost nadaljevati šolanje na univerzah. Za vse požrtvovalno delo učiteljski zbor ni dobil niti najmanjšega plačila (ne pozabimo, da bi lahko glede na izobrazbo sprejeli katero drugo plačano delo v taborišču), čeprav je slovenski taboriščni odbor na vodstvo taborišča naslovil prošnjo za možnost vsaj honoriranja učiteljev.⁸⁷⁵

V Barletti sta po izselitvi večine Slovencev od vsega učiteljskega osebja ostala le še Francka Opeka in dr. Milan Pavlovčič, ki sta prevzela skrb za 12 šoloobveznih otrok, kolikor jih je še bilo v taborišču ob začetku šolskega leta 1948/49. Te sta do odhoda zadnjih Slovencev v majhnih skupinah učila predvsem matematiko in predmete, povezane s Slovenijo.⁸⁷⁶

873 Iz zapisa v Zedinjeni Sloveniji ni možno točno ugotoviti, ali je bilo to 4. ali 11. novembra.

874 Zedinjena Slovenija, 13. 11. 1947, str. 3.

875 Naše šolstvo v Italiji v dobi begunstva, str. 191.

876 Naše šolstvo v Italiji v dobi begunstva, str. 191.

Neformalno izobraževanje

Tudi v tem taborišču so taboriščnikom ponudili možnost učenja tujih jezikov, pri čemer se je, po tem, ko je večina vedela, da odhaja v Južno Ameriko, zanimanje za tečaje španščine močno povečalo. Tečaji so potekali redno, vse do odhoda v Argentino. Ob tečajih, ki so jih organizirali slovenski begunci, je februarja 1947 s tečajem španščine pričela tudi Y.M.C.A., udeležilo pa se ga je 25 tečajnikov.⁸⁷⁷ Tečaj španščine, ki se je začel septembra 1947, je obiskovalo skoraj 80 ljudi, potekal je trikrat na teden v dveh oddelkih, vodila pa sta ga Radko in Ernest Šuštaršič. Nov tečaj so razpisali še 19. novembra 1947 in je bil prav tako polno zaseden.⁸⁷⁸

Poleg tega so se dijaki v taborišču vključili tudi v Marijino kongregacijo, svoje delo je nadaljevala Katoliška akcija, še vedno pa so bili aktivni tudi skavti, ki so konec aprila 1947 dobili tudi svoje prostore. Ob odprtju teh so skavti pripravili razstavo izdelkov, ki so jih sami izdelali, pripravili pa so tudi skavtske igre. Skavti so se ob soglasju taboriščnega vodje udeležili tudi tri-dnevnega taborjenja katoliških skavtov iz vse Apulije, ki je potekal od 26. do 29. julija 1947 v bližini mesta Andria.⁸⁷⁹ Taboriščni odbor si je pri taboriščnem vodstvu prizadeval, da bi dobil soglasje tudi za kakšen izlet dijakov, vendar pri tem ni bil uspešen.

Ob koncu šolskega leta 1946/47 so dijaki pripravili zelo odmevno šolsko razstavo, na kateri so razstavili izdelke, ki so jih naredili v vrtcu, ljudski šoli in gimnaziji. Razstavo je odprl poveljnik taborišča v navzočnosti najvidnejših predstavnikov slovenske, albanske in rusko-ukrajinske skupine. Med razstavljenimi premeti sta bili slovenska moška in ženska narodna noša, ogledati si je bilo mogoče tudi nekaj mladinske literature, zlasti Kunčičev begunski opus, slike iz begunskega življenja slovenske predšolske mladine ter otroške igrače. Prav tako so razstavili osnutke Svetličevih slik in Kunčičevih pesmi za nov slovenski

877 Zedinjena Slovenija, 15. 2. 1947, str. 3.

878 Zedinjena Slovenija, 21. 9. 1947, str. 3.

879 Zedinjena Slovenija, več objav.

abecednik. Učenke so razstavljale spalnico za punčke, fantje slovensko vas, ki so jo izdelali iz mivke in lesenih hišic, gimnazijci pa predvsem šolske knjige ter risbe, ki so jih narisali pri likovnem pouku. Zaradi velikega zanimanja italijanskih učiteljev so razstavo – prvotno je bilo namreč mišljeno, da bo odprta tri dni – podaljšali.⁸⁸⁰

Barletta, skavti se predstavijo – skrajno desno Rudolf Smersu
(kopijo hrani avtorica)

880 Zedinjena Slovenija, 22. 6. 1947, str. 6.

ŠOLSKE DEJAVNOSTI V DRUGIH TABORIŠČIH

Ne glede na to, da so bila taborišča Servigliano, Senigalija št. 9, Senigalija št. 7 in Barletta najmočnejša taborišča na področju slovenskega begunskega šolstva, je prav, da se ozremo tudi v taborišča, kjer je bila slovenska taboriščna skupnost številčno manjša, zaradi česar je bila manjša tudi njihova dejavnost. Toda to ne zmanjšuje pomena njihovega prizadevanja in mnogokrat nadčloveških naporov, da bi ob splošnem pomanjkanju taboriščno življenje razgibali tudi z različnimi oblikami izobraževanja. Ponekod jim je tako uspelo organizirati samostojne ljudske šole, tam, kjer je bilo število otrok premajhno, pa so se vključili v šole, ki so jih ustanovili drugi. V nekaterih taboriščih jim je uspelo organizirati tudi nekaj razredov gimnazije, predvsem pa so skušali povsod zagotoviti različne neformalne oblike izobraževanja, različna predavanja, tečaje ipd. Žal je tudi sicer o teh taboriščih ohranjenega izredno malo arhivskega gradiva, zaradi česar podrobnejšega opisa, kljub trudu, ni mogoče podati.

Forli

V Forliju je bila že konec maja 1945 zbrana večja skupina Slovencev, med katerimi je bilo tudi nekaj otrok. Tamkajšnji slovenski taboriščni odbor je razmišljal, da bi tudi sami (enako kot

je to naredila taboriščna skupina v Monigu) v taborišču ustanovili slovensko gimnazijo, vendar se je izkazalo, da ni bilo zadosti ne profesorjev ne dijakov, prav tako ni bilo na razpolago ustreznih prostorov ter učnih pripomočkov. V Forliju je bilo namreč vseh učencev 24, ki pa bi se, če bi bila tam šola, vsi vpisali v 7. ali v 8. razred. Slovenski taboriščni odbor je zato vodstvo zavezniške vojaške uprave zaprosil, da vsem 24 dijakom odobrijo enomesečni dopust ter odhod v taborišče v Monigu, kjer bi ti »kratko ponovili snov in opravili izpit«. Po mnenju slovenskega taboriščnega odbora bi bila to, glede na razmere, najboljša rešitev.⁸⁸¹ V oktobru so te dijake res preselili. Drugih aktivnosti v zvezi s šolo zaradi majhnega števila Slovencev, ki so bili tam, ni bilo.⁸⁸²

Glede na to, da v Forliju ni bilo ustrezne infrastrukture, ki bi omogočala ustanovitev šole, so pozornost namenili neformalnemu izobraževanju. Tako so organizirali stenografski in telegrafski tečaj, tečaj nemščine in angleščine, imeli pa so tudi tečaj matematike.

Riccione

V taborišču je bilo novembra 1945 dvaindvajset slovenskih otrok, zaradi česar bi bilo nesmiselno razmišljati o vzpostavitvi kakšnega večjega šolskega sistema, poleg tega pa med tristo Slovenci, kolikor jih je bilo največ v taborišču, ni bilo mogoče najti zadostnega števila strokovnega kadra za tak »podvig«.⁸⁸³ Toda kljub temu so v taborišču slovenski begunci organizirali otroški vrtec, ljudsko šolo in obrtno nadaljevalno šolo.

Otroški vrtec je začel delovati 10. oktobra 1945, vendar so bili zaradi pomanjkanja prostora slovenski in hrvaški otroci združeni v eni skupini. Sprva so v vrtcu imeli hrvaško vzgojiteljico,

881 AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, šolsko leto 1944/45, Zapisnik št. 4, 10. 7. 1945.

882 Zedinjena Slovenija, 23. 10. 1945, str. 3; Strgar, Šolstvo in prosvetno-kulturno delo v Italiji, str. 93.

883 Zedinjena Slovenija, 18. 11. 1945, str. 4.

po njenem odhodu pa je skrb za otroke prevzela Slovenka Vera Železnik, po poklicu diplomirana učiteljica. Aprila 1946 je bilo v vrtcu šest slovenskih in dvanajst hrvaških otrok, ure pa so bile namenjene predvsem pripovedovanju zgodb, petju; otroci so se učili krajše pesmice ter krajših igranih prizorov, čas pa so namenjali tudi igri z igračami in risanju. Kot drugod je tudi v vrtcu primanjkovalo svinčnikov in papirja za risanje in izrezovanje.⁸⁸⁴

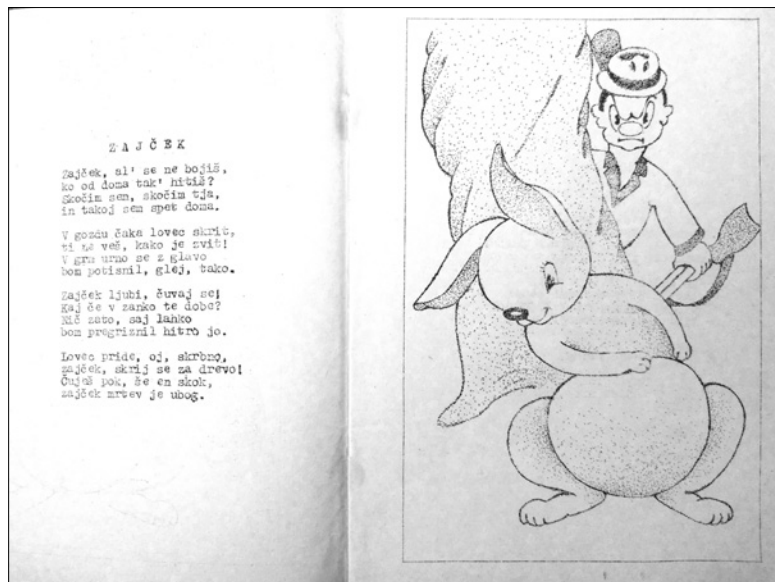
V taborišču je pod vodstvom Dušana Lenščaka od 10. oktobra 1945 delovala tudi slovenska ljudska šola. Šola je imela zaradi majhnega števila otrok le prvi in tretji razred. Tako so v šolskem letu 1945/46 prvi razred obiskovali štirje učenci, trije fantje in ena deklica. Njihov razrednik je bil Martin Globočnik, učiteljski pripravnik z opravljenim diplomskim izpitom, ki ga je opravil leta 1937 v Ljubljani, verouk pa je učil duhovnik Ivan Caserman.⁸⁸⁵ V tretjem razredu so bili prav tako štirje otroci, od tega en fantek in tri deklice, razrednik pa je bil Lenščak, ki je bil po poklicu učitelj. V tem razredu je verouk učil Stanko Skvarča.⁸⁸⁶ Snov so predelovali na podlagi jugoslovanskega učnega načrta iz leta 1932, obisk otrok pa je bil zelo reden (98%). V primerjavi z drugimi taborišči tu niso imeli težav z učnimi knjigami, saj je imel vsak učenec svoj učbenik, dobili pa so jih kot dar odprimorskih rojakov, ki so avgusta in septembra 1945 repatriirali v zono A. Pri tem je imel največ zaslug duhovnik Vladko Komac. V tretjem razredu je bilo poleg slovenskih tudi šest hrvaških otrok, saj Hrvatje niso imeli ustreznih učiteljskih moči, kasneje pa vodstvo taborišča zaradi finančnih razlogov ni hotelo dati soglasja k zaposlitvi dodatnega hrvaškega učitelja. Pouk je zaradi tega potekal dvojezično in je bil razdeljen po

884 AZS, Šolstvo begunskega taborišča Riccione v letu 1945/46, stanje na dan 20. 4. 1946, str. 1. Poročilo, ki ima štiri strani, ni podpisano in nima navedenega naslovnika. Kljub temu lahko upravičeno sklepamo, da je bilo namenjeno Narodnemu odboru v Rimu, saj so v mapi tudi poročila nekaterih drugih poročil, na katerih je kot naslovnik naveden Narodni odbor v Rimu.

885 V Argentini, kamor je emigriral, je postal jezuit.

886 Stanko Skvarča je bil rojen 29. 11. 1908 na Vrhniki. Leta 1944 ga je oblast obsodila na zapor in denarno kazen. Po vojni je emigriral v Argentino. Letopis Cerkve na Slovenskem 2000, str. 1157.

narodnosti. V slovensko ljudsko šolo je bil vključen tudi prvi razred za Hrvate, ki ga je obiskovalo osem otrok, vodila pa ga je študentka tehnike, zaradi česar so tudi v tem razredu pomagali slovenski učitelji.⁸⁸⁷ Po odhodu družin v Senegalijo so ti otroci nadaljevali pouk v ljudski šoli v Senegaliji.⁸⁸⁸

Otroška pesmarica in pobarvanka v enem; natisnjena v tiskarni Zedinjene Slovenije.
(arhiv: Milan Magister)

Ljudska šola v Riccioneju pa je imela eno posebnost: namenjena je bila namreč tudi odraslim slovenskim beguncem. Razlog za ustanovitev take šole je bil v tem, da je bilo v taborišču več primorskih Slovencev, ki pred drugo svetovno vojno, glede na to, da je bila Primorska del italijanskega ozemlja, niso hodili v slovenske šole, zaradi italijanske raznarodovalne politike med

887 AZS, Šolstvo begunskega taborišča Riccione v letu 1945/46, stanje na dan 20. 4. 1946, str. 1–2.

888 (P)rijatelj, Naše šolstvo v Italiji v dobi begunstva, str. 192; Zedinjena Slovenija, 5. 5. 1946, str. 7.

obema vojnama pa so imeli nekateri težave celo s samim jezikom. Slovensko taboriščno vodstvo se je, da bi pomagalo tem fantom, odločilo, da se v ljudsko šolo lahko vpišejo tudi odrasli, do odhoda v Trst pa so jih poučevali predvsem profesorji z goriške gimnazije, nato pa so skrb zanje prevzeli drugi izobraženci. V taborišču so večkrat gostovali tudi slovenski profesorji z goriške gimnazije, ki so za taboriščnike pripravili različna predavanja.⁸⁸⁹

Na pobudo taboriščnega vodje, ki je bil obenem tudi socialni delavec (Welfare Officer), Hartleyja Chasa je začela 1. februarja 1946 v taborišču delovati obrtna šola. Taboriščnemu vodji je bilo namreč veliko do tega, »da pritegne k resnemu delu vso mladino, vsaj do 20. leta, s tem da ji da priliko za zaposlitev in izobrazbo«. Chase je izhajal iz tega, da bo prej ali slej vsak begunec moral emigrirati, z ustrežno izobrazbo ter obrtniškim znanjem pa si bo vsak lažje našel delo. Ker se na prvi poziv ni odzvalo zadostno število mladih, je taboriščno vodstvo vsakemu možnemu kandidatu poslalo pismo, v katerem so jih prosili, naj šolanje vzamejo resno. Ko tudi to ni zaleglo, je taboriščno vodstvo vsakega posebej poklicalo na pogovor. Na koncu se je za obrtno šolo odločilo 14 dijakov, od tega jih je prvi razred obiskovalo osem (sedem Slovencev in en Hrvat) ter drugi razred šest dijakov (pet Slovencev in en Hrvat). Dijaki so dopoldne kot vajenci delali v taboriščnih delavnicah, popoldne pa so imeli pouk. Popoldanskega pouka so bili oproščeni tisti dijaki, ki so imeli opravljenih več kot sedem razredov. Mizarstva sta se pod vodstvom mojstra Janka Repiča učila en Slovenec in en Hrvat, elektroinstalaterstva pod vodstvom mojstra Ivana Lapuha štirje Slovenci in dva Hrvata, tiskarstva v tiskarni Tipografia Adriatica dva Slovenca, prikrojevanje perila, ki se ga je učilo deset Slovenk, je poučevala Matilda Božič, kovaštvo pod vodstvom Italijana Fabbria Luigija sta obiskovala Slovec in Srb. Tako pouk kot praktično delo sta bila povezana z velikimi težavami,

889 Strgar, Šolstvo in prosvetno-kulturno delo v Italiji, str. 95; Marolt, Kulturno delo v italijanskih taboriščih, str. 136.

predvsem zaradi pomanjkanja opremljenosti delavnic. S prošnjo za pomoč se je vodstvo obrtne šole obrnilo na vodstvo taborišča, ki pa je odgovorilo, da »naloga UNRRE ni vzdrževanje in podpiranje šol po taboriščih, kakor tudi ne plačevanje profesorjev«. Tak odgovor taboriščnega vodstva je sicer presenetljiv, glede na vsa njihova prizadevanja, da bi se mladi, ki niso bili zaposleni, vključili v obrtno šolo. Vodstvu šole se je nato vendarle uspelo dogovoriti s taboriščnim vodstvom, da bodo dijaki pridobili teoretično znanje v taborišču, tu pa naj bi opravili del prakse, del pa zunaj taborišča, pri italijanskih obrtnikih. To se je kmalu izkazalo za dober ukrep, saj so bili vajenci, če so delali pri italijanskem obrtniku, zavarovani, poleg tega pa je moral mojster vajencu dnevno plačati 50 lir.⁸⁹⁰

Na obrtni nadaljevalni šoli so poučevali:

- ing. Ladislav (Vlado) Bevc, ravnatelj in prof. matematike in geometrije
- ing. Novak Marcikić, prof. kemije in elektrotehnike
- prof. Jože Kessler, prof. zgodovine in zemljepisa
- prof. France Zupan, prof. fizike in mehanike
- dr. Franc Orožen, prof. trgovinstva
- dr. Janez Zver, prof. italijanščine⁸⁹¹
- suplent Janko Polak, učitelj slovenščine in nemščine
- Zdenko Ačaj, dipl. trg. akad., prof. srbohrvaščine za Srbe in Hrvate
- duhovnik Ivan Caserman, profesor verouka.

Kot je razvidno s seznama, je šlo za kvaliteten učiteljski zbor, ki je dijakom lahko dal najboljša znanja. Tudi tu so se učitelji pri oblikovanju učnega načrta zgledovali po predvojnem jugoslovanskem učnem načrtu za obrtne šole, ki so ga prilagodili italijanskemu. Priprava takega načrta je bila za učiteljski zbor velik izziv, saj razen Janka Polaka do takrat nihče ni učil v obrtni šoli, tako da so učni načrt rekonstruirali bolj po spominu.

890 Za primerjavo: za deset dolarjev si dobil 2.250 lir. Rot, Leta izgubljene mladosti, str. 174.

891 V nekaterih virih je uporabljeno ime Ivan.

Predmetnik obrtne šole:

predmet	1. letnik št. ur/teden	2. letnik št. ur/teden
slovenščina	4	2
matematika	4	4
fizika	2	2
kemija	1	1
zgodovina	2	2
zemljepis	1	1
verouk	1	1
trgovinstvo	2	2
nemščina	-	2
italijanščina	-	2
skupaj	17	19

Vir: AZS, Šolstvo begunskega taborišča Riccione

Slovenščino so seveda imeli samo slovenski dijaki, medtem ko so imeli hrvaški in srbski dijaki namesto tega srbohrvaščino. Razpisali so tudi pouk radiotelegrafije, h kateremu se je vpisalo kar 30 Slovencev in pet Srbov, tečaj pa naj bi vodil Albin Jenko, vendar so morali pouk že po dveh tednih opustiti, saj taboriščnemu vodstvu iz vojaških skladišč ni uspelo dobiti med vojno zaplenjenih nemških radiosprejemnikov in oddajnikov ter drugega materiala, ki bi bil potreben za izvedbo takega pouka.⁸⁹²

V Riccioneju je bivalo tudi šest študentov, ki zaradi oddaljenosti univerz niso imeli možnosti nadaljevanja študija (med njimi sta dva še v Sloveniji študirala pravo, eden medicino, eden farmacijo, agronomijo in tehnične vede). Dr. Krek se je v že večkrat omenjenem pismu vodstvu Unrre zavzel tudi zanje,⁸⁹³ vendar bolj ali manj neuspešno. Študentje so se tako lahko vpisali na univerzo v Bologno šele, ko se je pojavila možnost preselitve v taborišče v Bologni.

892 AZS, Šolstvo begunskega taborišča Riccione v letu 1945/46, stanje na dan 20. 4. 1946, str. 2–3.

893 UNRRA, S-0527-0997, Education and Recreation, Interviews, dopis dr. Mihe Kreka Antoniu Sorrieriju, namestniku direktorja UNRRE, Rim, 4. 4. 1946.

Da bi taboriščniki izboljšali znanje jezikov, je taboriščno vodstvo dovolilo izvedbo desetih jezikovnih tečajev, ki so jih večinoma obiskovale ženske pa tudi nekateri moški. Med drugim so izvedli tečaje:

- slovenščine: dve Slovenki, voditeljica Ljudmila Lenščak,
- nemščine: šest Slovenk, voditelj Nace Brandstetter,
- italijanščine: tri Slovenke, voditelj dr. Ivan Zver,
- francoščine: tri Slovenke, voditelj dr. Ivan Zver,
- angleščine: 32 udeležencev, pri čemer je prvo skupino, kjer so govorili italijansko, vodila taboriščna zdravnica dr. Berta Aschner, drugo skupino, kjer je bil pogovorni jezik slovenščina, je vodil Mirko Javornik, urednik časopisa Slovenski glas.

Kasneje so izvedli tudi več tečajev španskega jezika. Poleg jezikovnih tečajev so organizirali stenografski tečaj, ki ga je vodila Petrina Bergant, nekatere tehnične tečaje in šoferski tečaj, ki ga je obiskovalo štirideset tečajnikov. Praktični del je učil Rajko Troha, teoretični del pa Leopold Margitić. V poročilu, namenjenem Narodnemu odboru v Rim, so sicer posebej izpostavili slab odziv žensk pri vpisu k posameznemu tečaju, zlasti Primork, ki niso želele hoditi k tečaju slovenskega jezika, češ da ga obvladajo, »kar pa še zdaleka ni res, saj so se poedini gg. profesorji v obrtni šoli prepričali, kako skromno je tozadevno znanje pri fantih oziroma da prav zaradi tega beže iz obrtne šole, ker jih je sram pokazati neznanje«. ⁸⁹⁴

Jesi

Tako kot o samem taborišču so zelo skromni tudi podatki o šolstvu in šolskih oz. obšolskih dejavnostih. Vemo le, da Slovenci tu niso ustanovili svoje šole, saj so bili številčno prešibki, zaradi česar so otroke vpisali v ljudsko šolo, ki so jo v taborišču

894 AZS, Šolstvo begunskega taborišča Riccione v letu 1945/46, stanje na dan 20. 4. 1946, str. 4.

ustanovili Srbi. Pod njihovim vodstvom je delovala petrazredna gimnazija. V učiteljskem zboru je sodelovalo tudi nekaj slovenskih učiteljev, vendar pa, kot že omenjeno, je bila celotna šola skrb Srbov. Večina otrok v šoli je bila pravoslavne vere.⁸⁹⁵

V začetku leta 1946 je prišlo v taborišču do težav pri organizaciji šole. Takratni taboriščni vodja je spodbujal starše, da otroke raje vpišejo v italijanske šole. Da bi se za to lažje odločili, naj bi jim ponujal tudi različne ugodnosti, kot so bila dodatna oblačila za otroke, poleg tega naj ne bi bili učitelji, ki so poučevali v taborišču, za svoje delo več plačani, šolo v taborišču pa naj bi celo zaprli. Zaradi vsega tega se je večina staršev odločila, da otroke resnično vpišejo v italijanske šole, tako da je v taboriščni šoli ostalo le še štiri oz. pet otrok. Ker tovrstne prakse Unrra ni podpirala, je ta sprožila preiskavo. V zagovor za tako odločitev je direktor taborišča med drugim navedel, da je zgolj želel, da bi otroci vsaj nekaj ur dnevno preživeli izven taborišča, poleg tega pa je na ta način želel doseči razumevanje in prijateljstvo med sicer zgodovinsko vedno sprtima narodoma (Italijani in Jugoslovani). Po končani preiskavi, znotraj katere je vodja taborišča zagotovil, da bodo učitelji ostali na plačilni listi ter da bodo otroci, ki bodo šolo obiskovali znotraj taborišča, obravnavani enako kot tisti, ki se bodo odločili za italijanske šole, se je število vpisanih ponovno spremenilo v prid taboriščni šoli. Tako je bilo marca 1946 v taboriščno šolo vpisanih 34 otrok, italijanske šole pa jih je obiskovalo 15. Poleg tega so – da bi otroci, ki so obiskovali italijanske šole, lahko prišli tudi k uram zgodovine, literature in jezika v taborišču – spremenili šolski urnik taboriščne šole.⁸⁹⁶

895 Zedinjena Slovenija, 3. 1. 1946, str. 4. V članku je omenjeno, da je bilo v ljudski šoli 15 katoliških otrok, v gimnaziji pa 13. Koliko od teh je bilo Slovencev (vsi Slovenci so bili katoličani), ni mogoče ugotoviti.

896 UNRRA, S-0527-0997, Education and Recreation, Dopis vodje taborišča v Jesiju J. P. Pringla sedežu zavezniške uprave v Anconi, 29. 3. 1946.

Trani

Žal se o šolski dejavnosti v Traniju ni ohranilo prav dosti. Tako je v večini dostopnih virov zgolj navedeno, da so za slovenske otroke organizirali tako otroški vrtec kot ljudsko šolo in gimnazijo ter da je bil glavni organizator šolstva v taborišču dr. Franc Bajlec.⁸⁹⁷ Šola v Traniju tudi ni omenjena v časopisu Zedinjena Slovenija, kjer so občasno poročali o Slovencih v drugih taboriščih po Italiji, tudi o Traniju. Iz vodnika po arhivu Studia Slovenica je razvidno, da tudi tam ni nobenega takega dokumenta. Nekaj informacij nam o šolanju prinesejo spomini Bajleca:

»Zahvaljujoč njegovemu prizadevanju [dr. Francu Bajlecu] se je organizirala srednja šola, v kateri so učili nekateri bivši učitelji slovenskih srednjih šol, tudi oni begunci v našem taborišču. Kasneje je oče pri italijanskih šolskih oblasteh v mestu dosegel, da so sprejeli otroke v klasično gimnazijo v Traniju. Na ta način smo mogli nadaljevati šolanje, v italijanskem jeziku. Vsako jutro nas je vojaški kombi peljal v šolo, ki je bila v središču mesta, in prišel po nas po končanem pouku. Tako sem septembra 1947 dobil potrdilo o šolanju v italijanskem jeziku, in sicer za peti razred »gimnazije«, vendar sem moral najprej opraviti izpit dveh zame težkih predmetov: latinščine in grščine. V tisti šoli sem se spoprijateljil z nekaterimi italijanskimi sošolci moje starosti, ki so me celo včasih povabili k sebi domov. Posebej sem se spoprijateljil s sošolcem, o ironija, sinom komunističnega župana mesta Trani. Doma so imeli velik vrt z veliko drevja, posebej so izstopali figovci, ki so mi bili zelo všeč. Včasih nisem vedel, kako bi nehal jesti to odlično sadje, zato sem si izmišljal tekmovanja v jedenju, da bi videli, kdo jih zmore več pojesti. Vedno sem zmagal, čeprav se je želo-dec več kot enkrat pritoževal nad posledicami.«⁸⁹⁸

897 (P)rijatelj, Slovensko šolstvo v Italiji v dobi begunstva, str. 192; Strgar, Šolstvo in prosvetno-kulturno delo v Italiji, str. 95.

898 Družina Bajlec, neobjavljeni spomini.

Slovenci naj bi v taborišču ustanovili otroški vrtec in ljudsko šolo, ki sta organizacijsko manj zahtevna. Naši domnevi potrjuje zapis srečanja nekdanjih taboriščnikov iz Tranija, objavljen v Svobodni Sloveniji, v katerem je navedeno, da naj bi tudi tam imeli vrtec in ljudsko šolo.⁸⁹⁹

Nekaj več informacij je na razpolago o neformalnih oblikah izobraževanja ter srečevanja Slovencev znotraj taborišča. V taborišču so pogosto organizirali prosvetne večere ter številna predavanja, na katerih so predavali duhovnik Mavsar, Stanko Skvarča, dr. Franc Bajlec, Edi Gobec, Aleksander Pirc, Maks Planinc in drugi. Planinc je v svojih predavanjih predvsem govoril o tem, kako je potrebno delovati v javnosti, kako se pravilno nastopa, Pirc je predstavil in analiziral pomembne dogodke, Gobčevi govori so bili »polni idejnih pobud in zburjanja narodne zavesti«, dr. Bajlec je predaval o politični zgodovini Slovencev, še posebej s poudarkom na polpretekli zgodovini, medtem ko je Mavsar predvsem govoril o pomenu vzgoje in izobrazbe. Večkrat se je zgodilo, da so imeli v istem večeru celo več predavanj, ki pa so jim taboriščniki kljub temu z veseljem in v velikem številu prisluhnili. Kot je zapisal Marolt: »Želja po izobrazbi je bila v fantih prav tako velika in iskrena kot želja po izpopolnitvi v skupinskih umetniških pa športnih nastopih.«⁹⁰⁰

Eboli

V taborišču je pod okriljem srbske skupine delovala štiri-razredna srbohrvaška ljudska šola in popolna jugoslovanska realna gimnazija Kralja Petra II. Spričevala so bila izdana v cirilici, Rot v svoji knjigi Leta izgubljene mladosti pa tudi podrobneje piše o tem, kdaj so imeli maturo, kaj je bil vprašan pri rednih

899 Svobodna Slovenija, letnik 49, št. 46, 21. 11. 1996, str. 4, Srečanje bivših taboriščnikov v San Martinu.

900 Marolt, Kulturno delo v italijanskih taboriščih, str. 132.

so bivali Slovenci, ter jih zaprosili za poročilo o stanju šolstva v posameznem taborišču.⁹⁰² V gimnaziji je bilo, glede na poročilo, januarja 1946 okoli 450 dijakov,⁹⁰³ od tega 44 Slovencev. Slovenski dijaki so bili le v višjih razredih:

5. b oddelku – deset Slovencev (devet fantov in eno dekle)
6. b oddelku – pet Slovencev (pet fantov)
7. b oddelku – 15 Slovencev (14 fantov in eno dekle)
8. b oddelku – 14 Slovencev (12 fantov in dve dekleti).

V slovenskih oddelkih so poučevali Ciril Arko, Stanko Hafner, Lojze Horvat, Ignacij Kunstelj, Milan Langus, dr. Vlasta Lenart, Majda Peterlin, Peter Roblek in Viktor Škof. Kunstelj je občasno obiskoval tudi taboriščnike v Lammie Campu, saj so »zelo potrebovali dušne hrane. Italijanke jih kar po cesti lovijo. Pravijo, da so prav od komunistov najete ženske, da jih zapeljujejo.«⁹⁰⁴ Zaradi pomanjkanja učnih moči so slovenski učitelji poučevali tudi v srbskih razredih.

Predmete italijanščina, srbsščina, telovadba, zemljepis, zgodovina in prirodopis so poučevali srbski učitelji. Razmerje med srbskimi in slovenskimi profesorji je bilo sicer v šoli deset proti ena.⁹⁰⁵

Šola je delovala v težkih razmerah. Taboriščniki so stanovali v šotorih brez kurjave in ob improvizirani razsvetljavi, mnogi učitelji in dijaki so bili pomanjkljivo oblečeni, primanjkovalo je najnujnejših šolskih potrebščin, papirja, šolskih knjig in učil. V poročilu o šoli, ki ga je poslal Narodnemu odboru v Rim, je prof. Arko odbor prosil, ali lahko pošlje nekaj zvezkov, papirja, svinčnikov, kakšno slovensko leposlovno knjigo, za profesorje pa italijanske učbenike za predmete višjih razredov. Kljub temu so bili »dosedanji uspehi slovenskih dijakov zadovoljivi, to

902 AZS, Poročilo o delovanju šol v taborišču v Eboli, 20. 1. 1946. Poročilo ima dve strani.

903 V AZS sicer najdemo podatek, da je oktobra 1945 gimnazijo obiskovalo približno 600 dijakov, med katerimi je bilo okoli 40 slovenskih dijakov. Možno je, da je taborišče v naslednjih mesecih zapustilo večje število beguncev ter se je zato znižalo število dijakov. AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, Zapisnik št. 2, 16. 10. 1945.

904 Rot, Leta izgubljene mladosti, 19. 1. 1946, str. 148.

905 Rot, Leta izgubljene mladosti, več zapisov; Marolt, Kulturno delo v italijanskih taboriščih, str. 133.

Slovenski učiteljski zbor v Eboliju:

ime in priimek	predmet	leto rojstva	kvalifikacije	delovne izkušnje
Ciril Arko	slovenščina	1907	diploma Filozofske fakultete v Ljubljani, profesorski izpit iz nemščine, slovenščine	od leta 1930; moška realna gimnazija v LJ
Stanko Hafner	francoščina	1912	diploma Filozofske fakultete v Ljubljani	od leta 1938; realna gimnazija v Prizrenu in v Novem mestu
Lojze Horvat	matematika	1914	absolvent Filozofske fakultete v LJ	uradnik na trgovskem oddelku banske uprave
Ignacij Kunstelj	verouk, latinščina	1908	duhovnik, diploma teološke fakultete	
Milan Langus	fizika in kemija	1913	diploma Filozofske fakultete v LJ	od leta 1940; žen. real. gimnazija v Banji Luki, klasična gimnazija v LJ, srednja tehnična šola v LJ
dr. Vlasta Lenart	angleščina			nečitljivo
Majda Peterlin	slovenščina	1921	6 semestrov Filozofske fakultete v LJ	-
Peter Roblek	verouk, latinščina	1915	duhovnik, diploma teološke fakultete	prefekt v dijaškem semenišču v MB
Viktor Škof	matematika	1922	opravljeni vsi predmetni izpiti na teh. fakulteti v Ljubljani	ni podatka

Vir: AZS, Poročilo o delovanju šol v taborišču v Eboli

pa le vsled požrtvovalnega dela profesorjev in volje in ljubezni večine dijakov do šole in učenja«. Tudi tu učitelji za svoje delo niso bili plačani.⁹⁰⁶

Vsi dijaki in večina učiteljev so stanovali v posebnem delu taborišča, v internatu, ki je bil vojaško neposredno podrejen vodji taborišča generalu Damjanoviću. Slovenska skupina dijakov je sestavljala posebno skupino (IV. oddelek internata), ki je bila pod poveljstvom slovenskega častnika. V tem oddelku so stanovali tudi štirje slovenski profesorji, ki so nadzorovali slovenske dijake in jim pomagali pri učenju.⁹⁰⁷

906 AZS, Poročilo o delovanju šol v taborišču v Eboli, 20. 1. 1946, str. 2.

907 AZS, Poročilo o delovanju šol v taborišču v Eboli, 20. 1. 1946, str. 1.

Ker so slovenske družine želele, da bi njihovi otroci hodili v slovensko gimnazijo, so na slovensko begunsko gimnazijo v Serviglianu naslovili prošnjo, da bi sprejela teh 40 dijakov. O tem predlogu je Prijatelj seznanil učiteljski zbor in ta se je s tem strinjal. Na podlagi tega soglasja je nato ravnatelj pripravil prošnjo in jo naslovil na zavezniško upravo v Rimu, v kateri jih je prosil, da slovenskim dijakom iz Ebolija odobrijo dopust ter jim dovolijo prihod v Servigliano.⁹⁰⁸ Glede na to, da je večina dijakov prišla v Servigliano, ostali pa so prišli kasneje v Senigalijo (z njimi pa tudi nekateri profesorji), lahko sklepamo, da je zavezniška uprava dala soglasje k temu predlogu, res pa je, da se je to moralo zgoditi šele po 5. maju 1946. V Zedinjeni Sloveniji so namreč 5. maja 1946 objavili, da »na srbski gimnaziji v Eboliju študira nad 50 slovenskih dijakov, ki so pod skrbnim varstvom in nadzorstvom«.⁹⁰⁹

V Eboliju so slovenski taboriščniki ustanovili Slovenski akademski klub, ki je bil včlanjen v Jugoslovanski akademski klub. Klub je štel prek 90 članov, deloval je predvsem v obliki študijskega krožka,⁹¹⁰ izdajal pa je svoje glasilo *Mi in svet*.⁹¹¹ Študentje, ki so stanovali v dijaškem internatu, so organizirali več izletov, med drugim tudi izlet v Pompeje.⁹¹²

Glede na to, da je bila večina slovenskih beguncev iz Ebolija v prvih treh mesecih 1946 preseljena drugam, drugih dejavnosti šolstva ni bilo, so pa v taborišču organizirali tečaje angleščine in francoščine ter kmetijski tečaj in radiotelegrafski tečaj.⁹¹³

908 AZS, Slovenska gimnazija v Monigu, Zapisnik št. 2, 16. 10. 1945.

909 Zedinjena Slovenija, 5. 5. 1946, str. 4.

910 Zedinjena Slovenija, 28. 2. 1946, str. 3.

911 Večino izvodov glasila 'Mi in svet' hranijo v Knjižnici Dušana Černeta v Trstu.

912 Domači glasovi, 11. 4. 1946, str. 4.

913 Slovenski begunci v Modeni, str. 144.

Modena

V tem taborišču posebnega šolstva za slovensko mladino, glede na to, da je ni bilo prav veliko, niso imeli, so pa bili Slovenci eni glavnih pobudnikov in organizatorjev ljudske šole in gimnazije za otroke drugih narodnosti, organizirali pa so tudi različne jezikovne tečaje.⁹¹⁴

⁹¹⁴ Slovenski begunci v Moden, str. 144.

VISOKOŠOLCI

V Italiji so se skupaj z drugimi slovenskimi taboriščniki znašli tudi študentje, ki so po prihodu v taborišča želeli nadaljevati študij na italijanskih fakultetah. Večina se jih je vpisala na univerzo v Bologni, nekateri pa tudi na univerzo v Padovi in Rimu. Slovencem, ki so študirali v Bologni, je decembra 1945 pri zavezniških oblasteh uspelo dobiti dovoljenje za preselitev v t. i. Transit Camp Bologna, v katerem so bili tudi študentje drugih narodnosti (Albanci, Srbi, Litovci, Čehi, Madžari in Estonci), skupaj nekaj več kot dvesto, pri čemer so največji delež, tako kot v graškem študentskem taborišču v Avstriji, predstavljali Slovenci.⁹¹⁵

Prva skupina slovenskih študentov, ki je prišla iz taborišča v Riccioneju, je v Bologno prispela 8. januarja 1946, tej pa so se v naslednjih dneh pridružili študentje iz Senigalije, Servigliana in Modene. Slovenski študentje so tu ustanovili Slovenski akademski klub, ki ga je vodil dr. Anton Štukelj.⁹¹⁶ Ne glede na to pa v šolskem letu 1945/46 niso mogli vsi študentje, ki so se znašli v zgoraj omenjenih taboriščih, nadaljevati študija na univerzi v Bologni, saj niso dobili dovoljenja za bivanje v tamkajšnjem taborišču. V tem šolskem letu je tako na univerzi študiralo 40

⁹¹⁵ Taboriščnik, 21. 11. 1946, str. 267.

⁹¹⁶ Slovenski visokošolci v begunstvu, str. 155.

Slovencev, od tega sedem ekonomijo, pet filozofijo, šest tehnične študije, dva kemijo, štirje pravo, en farmacijo, štirje medicino in enajst agronomijo, medtem ko je 81 študentov v taboriščih v Riccioneju (6), Senigaliji (11) in Serviglianu (64) ostalo brez vpisa. Dr. Krek je zato aprila 1946 pisal Antoniu Sorrieri, namestniku Unrre v Italiji, prošnjo, da slovenskim študentom, ki so že v taborišču v Bologni, podaljšajo bivanje v njem, tem pa, ki so ostali v drugih taboriščih, naj se zagotovi možnost bivanja v bližini univerze. V pismu je kot primer dobre prakse omenil študentsko taborišče v Gradcu ter predlagal, da se nekaj podobnega ustanovi tudi za študente begunce v Italiji. Dopisu sta priložena poimenski seznam vseh slovenskih študentov, ki so takrat že študirali v Bologni, ter seznam vseh slovenskih študentov v taboriščih Riccione, Senigalija in Servigliano. Pri študentih sta poleg imena in priimka navedeni smer študija in letnica rojstva, pri študentih, ki so že bili v Bologni, pa tudi kraj bivanja v Sloveniji.⁹¹⁷

Dr. Krek je bil pri svojem posredovanju za slovenske študente uspešen, saj se je lahko vseh 81 študentov v šolskem letu 1946/47 vpisalo na univerzo v Bologni, vsi pa so bili pri študiju uspešni. O njihovem uspehu so poročali tudi v Zedinjeni Sloveniji: »Doslej še noben Slovenec ni padel ali bil odklonjen od izpitov. Če Bog da, se nam za junij obeta nekaj doktorjev.«⁹¹⁸ Ob koncu tega šolskega leta je diplomiralo šest Slovencev.⁹¹⁹ Konec aprila 1946 so prek dr. Kreka Montgomeryjevi pisali tudi slovenski študentje iz Padove. V pismu, ki ga je v imenu enajstih študentov podpisal predsednik Slovenskega študentskega kluba na tujem (Club of Slovenian Students Abroad) Leopold Sentočnik, so Unrro prosili za nadaljnjo finančno pomoč pri študiju, saj so bili sami v »zelo težki finančni situaciji«. S tako pomočjo bi jim Unrra omogočila nadaljevanje in končanje študija. Pri tem so izpostavili, da so bili vsi slovenski študentje v času vojne

917 UNRRA, S-0527-0997, Education and Recreation, F. E. S. E. and policy on Student care, dopis dr. Kreka Antoniu Sorrieri, Rim, 4. 4. 1946.

918 Zedinjena Slovenija, 5. 2. 1947, str. 4.

919 Slovenski visokošolci v begunstvu, str. 155.

prostovoljci v boju proti okupatorju, s čimer so »odprto pokazali svojo demokratično držo«. Za pismo so se odločili po tem, ko je Unrra sredi leta ukinila pomoč študentom od mednarodne študentske organizacije F.E.S.E (Fondo Europeo di Soccorso agli Studenti), na katero so se po nasvetu Unrre obrnili, a niso prejeli odgovora.⁹²⁰ Med Unrro in F.E.S.E je bil namreč sprejet dogovor o tem, da bo Unrra študentom priskrbela hrano in obleke, študentski sklad pa bo zagotavljal knjige in plačilo šolnine, vendar je pri izvajanju tega dogovora prihajalo do nekaterih težav. Večina tujih študentov (beguncev), ki so se vpisali na italijanske univerze, je sicer morala plačati polovico šolnine, ponekod (izjemoma) pa so je bili celo oproščeni. Plačilo šolnine, čeprav polovične, je študentom predstavljal velik finančni zalogaj, zaradi česar je bila finančna pomoč teh organizacij tako potrebna. Unrra je sicer na podlagi seznamov, narejenih v »študentskih« taboriščih, zagotovila vsaj en izvod posameznega naslova, ti pa so bili nato na razpolago študentom v taboriščni čitalnici oz. knjižnici.⁹²¹

Življenje študentov je bilo usmerjeno predvsem v študij:⁹²²
»Zato smo pač tu. Zjutraj se lahko udeležite dveh svetih maš, ki jih imata naša gospoda. Po zajtrku lahko takoj odidete v sveučiliško knjižnico ali na fakulteto k predavanju, kamor dospete v dveh minutah, ali pa v drugo nadstropje v učilnico, ki je toplo zakurjena in vas šele želodec prisili, da se spet spustite v pritličje k obedu. Nekateri prebijejo v učilnici po cele dneve. Šele pozno v noč prihajajo v spalnico na počitek. Zvečer se pa odpravljajo skupinice po tri v kino, prostore (nečitljivo) in v druge lokale. Ob večernih urah pride večkrat tudi do živahnejših razprav, kar ni nič čudnega pri tako pisani družbi.«

920 UNRRA, S-0527-0997, Education and Recreation, F. E. S. E. and policy on Student care, dopis Slovenskega študentskega kluba na tujem, 25. 4. 1946.

921 UNRRA, S-0527-0997, Education and Recreation, F. E. S. E. and policy on Student care, Refugee Students, fees and books, dopis V. Priestley iz Camps Operations Division vodstvu UNRRE v Italiji in F. E. S. E., 18. 3. 1946.

922 Taboriščnik, 21. 11. 1946, str. 267.

Toda kljub študiju so bili slovenski študentje zelo aktivni tudi na kulturnem in športnem področju. Ustanovili so svoj pevski zbor, s katerim so sodelovali pri mašah, na prireditvah ob večjih praznikih, imeli pa so tudi nekaj samostojnih koncertov. Zbor je za božič pri maši izvajal latinsko sveto mašo, pripravili pa so tudi božični koncert slovenskih božičnih pesmi. Zbor so vabili, da je pel pri polnočnih mašah v kapeli pri jezuitih, pri čemer je »lepo petje želo polno priznanje od strani vseh, ki so ga slišali. Čeprav niso razumeli besedila, je vendar mehko in melodičnost slovenske božične pesmi vzbudila polno občudovanje.« Poleg pevskega zbora so ustanovili tudi svojo gledališko skupino. S predstavo Kovačev študent so med drugim gostovali v taborišču v Riccioneju ter pri Poljakih v Miramaru. Taboriščnemu vodji Englishu se je predstava zdela tako zanimiva, da naj bi jo celo posnel.⁹²³ Ob prazniku sv. Tomaža Akvinskega so pripravili študijsko akademijo, v okviru katere je imel dipl. fil. Jože Levstik predavanje o pomenu filozofije sv. Tomaža Akvinskega za današnji čas, dipl. iur. Janez Senica predavanje o razporoki v luči katoliške filozofije in civilnega prava, ing. Vojmir Bratina pa je imel referat o rešitvi problema katoliške inteligence. Tu velja omeniti, da so študentje redno dobivali v vednost predavanja, ki so jih imeli Slovenci v drugih taboriščih.⁹²⁴ Visokošolci so s proslavo obeležili tudi zadnje kronanje karantanskih knezov ter organizirali študijski socialni tečaj.⁹²⁵

V taborišču so skupaj z drugimi študenti postavili igrišče za odbojko, ustanovili nogometni klub, večkrat pa so zelo uspešno sodelovali na različnih športnih tekmovanjih. Avgust Kuk je na lahkoatletskem mitingu, ki so ga organizirali v okviru univerze, zmagal pri metu diska, Marijan Merala je bil drugi pri troskoku, slovenska študentska odbojkarska ekipa pa si je priborila prvo mesto.⁹²⁶ Študentje so se zelo razveselili letovanja ob Gardskem jezeru poleti 1946 in smučanja v tirolskih gorah v zimskem času.

923 Arnež, Drobci minljivosti, str. 131.

924 Zedinjena Slovenija, 11. 3. 1947, str. 3.

925 Zedinjena Slovenija, 5. 2. 1947, str. 3.

926 Zedinjena Slovenija, 5. 7. 1946, str. 4.

Poleg tega so imeli svoj fotoklub, ki je v taborišču pripravil fotografsko razstavo, odprli pa so tudi taboriščni bar, katerega dobiček so namenili za potrebe študija.⁹²⁷

Slovenske študente v Bologni pa tudi v Padovi je spremljal duhovnik Jože Cukale, po njegovem odhodu k jezuitom pa je skrb zanje prevzel duhovnik Jože Snoj. Študentje so imeli tako redne slovenske maše, pred božičem duhovne obnove, ob veliki noči pa duhovne vaje. Ob prvih petkih so imeli skupno molitveno uro, skupaj so molili rožni venec.⁹²⁸ Tako kot Slovenci v drugih taboriščih po Italiji so se junija 1947 tudi študentje posvetili Marijinemu brezmadežnemu srcu. Ob tej priložnosti je Snoj blagoslovil podobo Marije Pomagaj, ki jo je izdelal študent Marjan Koritnik, pevski zbor pa je izvajal Gounodovo Ave Marijo.⁹²⁹

Poleg študija ter drugih dejavnosti so bili študentje zaposleni tudi v taborišču, saj so morali sami skrbeti za red in čistočo. Tako so morali pomagati v drvarnici, v kuhinji in na dvorišču, vsakih šest tednov pa je vsak študent prišel na vrsto za nočno stražo.⁹³⁰

Nekaj Slovencev je študiralo tudi v Padovi. Ti so prav tako ustanovili svoj študentski Klub slovenskih akademikov v tujini, prek katerega so navezali stike s slovenskimi študenti na drugih univerzah.

Tako kot drugod so se tudi študentje soočali s številnimi težavami, zlasti denarnimi. Študij je bil drag, prav tako študijska literatura. Študentje so nekaj sredstev sicer zbrali sami, pri študiju pa sta jih podpirala tudi Slovenski socialni odbor v Rimu ter Katoliška liga iz Amerike. Od prihoda v Italijo do jeseni 1948, ko je večina študentov emigrirala v Argentino ali Kanado, je na italijanskih univerzah diplomiralo 14 Slovencev, nekateri študentje pa so si že med tem časom zagotovili štipendije za študij v Španiji in Belgiji (Žužek, Rozman idr.), zaradi česar so študij nadaljevali v teh dveh državah.⁹³¹

927 Slovenski visokošolci v begunstvu, str. 155.

928 Zedinjena Slovenija, 5. 2. 1947, str. 3.

929 Zedinjena Slovenija, 15. 6. 1947, str. 8.

930 Zedinjena Slovenija, 5. 2. 1947, str. 4.

931 Slovenski visokošolci v begunstvu, str. 156.

Slovensko semenišče v izseljenstvu

Na kratko velja omeniti tudi Slovensko semenišče v izseljenstvu, čeprav je bilo podrobneje že večkrat predstavljeno.⁹³² Maja 1945 so se iz Slovenije najprej na Koroško, nato pa v Italijo umaknili skoraj vsi bogoslovci ljubljanskega semenišča, vsi slušatelji Teološke fakultete v Ljubljani ter večje število profesorjev in članov semeniškega vodstva. Polovica bogoslovcev je bila konec maja 1945 skupaj z domobranci vrnjena v Slovenijo, ostale pa so zavezniške oblasti prepeljale v Italijo v taborišče v Monigu. Ker so bogoslovci želeli končati študije ter prejeti mašniško posvečenje, so se povezali z dr. Alojzijem Odarjem, ki je bil prav tako v taborišču, ter prišli do ideje, da bi ustanovili začasno slovensko bogoslovno semenišče v begunstvu. Po posredovanju slovenskih salezijancev dr. Andreja Farkaša in dr. Alojzija Tomca so dobili na razpolago za silo opremljene prostore v benediktinski opatiji Praglia. Kljub splošnemu pomanjkanju tako učnih pripomočkov, knjig in učbenikov kot oblek in obutve je 38 slovenskih bogoslovcev 1. junija 1945 začelo s predavanji. Kongregacija za semenišča in univerze je na prošnjo Alojzija Odarja, ki je prevzel vodenje slovenskih bogoslovcev, priznala to kontinuiteto kot ljubljansko Teološko fakulteto in semenišče. Na fakulteti je poučevalo devet profesorjev.⁹³³

Ker so postale razmere v Pragli nevdružne, se je Slovensko semenišče v izseljenstvu 11. septembra 1946 preselilo v Briksen na južnem Tirolskem, v prostore briksenskega semenišča, v bogoslovju pa so se jim pridružili novi bogoslovci iz taborišč v Avstriji in Italiji. Finančno podporo za vzdrževanje semenišča in fakultete je, poleg Slovencev iz Amerike, zagotavljala Kongregacija za semenišča in univerze, vendar je bilo te podpore vedno manj, poleg tega pa tudi italijanske oblasti niso bile naklonjene slovenski fakulteti v obmejni provinci. Semeniško vodstvo si se

932 Duhovno življenje, 1950, str. 677–702, Poročilo ob petletnici Slovenskega bogoslovnega semenišča v tujini; Duhovno življenje, 1955, str. 659–706, Poročilo ob desetletnici Slovenskega bogoslovnega semenišča v tujini; Duhovno življenje, 1960, str. 609–640, Poročilo ob petnajstletnici Slovenskega bogoslovnega semenišča v tujini.

933 Škulj (ur.), Slovensko semenišče v izseljenstvu, str. 7–8.

zaradi tega prizadevalo, da bi se semenišče preselilo v Rim, bogoslovci pa bi študij teologije nadaljevali na Gregoriani, vendar se to ni zgodilo. V tem času je duhovnik Janez Hladnik sporočil, da je škof škofije San Luis 800 kilometrov zahodno od Buenos Airesa pripravljen sprejeti slovensko semenišče. S privoljenjem škofa dr. Rožmana in soglasjem Kongregacije za semenišča in univerze je bilo slovensko semenišče preseljeno v Argentino. Večina bogoslovcev in profesorjev je tja prek taborišča v Bagno-
liju odplula decembra 1947.⁹³⁴

934 Škulj, Plodno življenje Slovenskega semenišča v izseljenstvu, 4. 10. 2015, str. 16–17.

**REPATRIACIJA
IN ODHOD**

Po nekaj mesecih bivanja v taboriščih se je začel postopen pritisk na begunce, da bi se odločili za vrnitev v domovino, pritisk na zaveznike pa je povečevala jugoslovanska oblast, ki je želela nazaj tudi vse civilne begunce, ki so maja 1945 odšli iz Slovenije. O teh pozivih so poročali tudi v Slovenskem poročevalcu.⁹³⁵ »Opazujem zaskrbljene obraze Žužka, [nečitljivo], Skvarče, Urbančiča i. t. d. Na drugi strani opazujem one, ki imajo svojce doma. Ne vedo, za kaj bi se odločili. Nekateri bodo tvegali priti domov, večinoma pa ne«, je Jožetu Košičku pisal Rudolf Smersu, ko ga je spraševal za podrobnejše informacije in navodila glede selitve.⁹³⁶ Odločitev je bila resnično težka, toda zaradi izkušnje medvojnega komunističnega nasilja, povojnih pobojev in zaradi nestrinjanja z uvedeno totalitarno idejo se mnogi iz taborišč niso želeli vrniti nazaj, prav tako so bili neuspešni vsi ukrepi, ki jih je sprejelo bodisi taboriščno vodstvo bodisi zavezniška uprava. Te pritiske so še posebno močno doživljali slovenski begunci pod taboriščnim vodjem polkovnikom Burnellom, nekatere neprijetne ukrepe pa so sprejeli tudi drugi taboriščni vodje.

Eden od najbolj neprijetnih ukrepov je bila preselitev taboriščnikov iz urejenega taborišča v Serviglianu v Senigalijo, kjer so jih pričakale hladne pločevinaste barake. Svojevrsten pritisk sta predstavljala prihod vojske v taborišče, ki je zamenjala taboriščno policijo, sestavljeno pretežno iz taboriščnikov, ter spreminjanje policijske ure. Postopno so začeli tudi omejevati kulturne dejavnosti, ki so jih imeli taboriščniki in so bile zanje izrednega pomena, kasneje pa so nekatere med njimi celo prepovedali.

Velik udarec je predstavljal izgon skoraj vseh duhovnikov iz taborišča septembra 1946. Njihovo duhovno vodstvo je bilo namreč za trdnost in notranje močno slovensko begunsko skupnost bistveno. Temu je sledil izgon še drugih vidnih slovenskih

935 Slovenski poročevalec, 14. 2. 1946, str. 1; 20. 4. 1946, str. 1.

936 AZS, Hladnikov arhiv, H2/18, pismo Rudolfa Smersuja Jožetu Košičku, Barletta, 30. 1. 1947.

beguncev, predvsem tistih, ki so predstavljali jedro kulturnega in prosvetnega taboriščnega življenja (npr. dr. Žitka, Finka, Prijatelj).

V vseh taboriščih so bili begunci na udaru zasliševalnih komisij. Te je pošiljala zavezniška uprava, repatriacijske komisije pa so prihajale tudi iz Jugoslavije, kar je med begunci povzročalo veliko nelagodja. Konec februarja 1947 je prišla v taborišče v Senigaliji italijanska repatriacijska komisija ter popisala vse begunce, ki so biliv taborišču. Tam je ostala več kot teden dni.⁹³⁷ Svojo komisijo je 22. avgusta 1947 poslala tudi IRO. Zadnja komisija, ki je še skušala prepričati Slovence, da bi se vrnil domov, je bila jugoslovanska repatriacijska komisija, ki je prišla 5. oktobra 1947 v taborišče Senigalija št. 9.⁹³⁸ Jože Škerbec je zapisal: »Prevzelo nas je silno razočaranje in predvsem bolečina (ko so vrnil domobrance), po drugi strani pa tudi spoznanje, da se ne moremo vrniti domov, čeprav so prihajali agenti, ki so nas nagovarjali, naj se vrnemo, in nam obljubljali varnost, vendar jim nismo več nasedli, streznili smo se že popolnoma.«⁹³⁹ Jugoslovanska repatriacijska komisija je ves čas imela redne stike tako z Unrro kot zavezniškimi oblastmi in je redno obiskovala taborišča, v katerih so bili jugoslovanski begunci.⁹⁴⁰

Pozive k odločitvi za repatriacijo je taboriščno vodstvo pogosto objavljalo tudi v slovenskih begunskih časopisih, vendar so bili vsi ti poskusi neuspešni, saj se je le malo Slovencev odločilo, da se vrnejo v domovino. Konec leta 1947 oziroma v začetku leta 1948 so zato večino slovenskih beguncev preselili v zbirno taborišče v Bagnoliju pri Neaplju, od koder naj bi odpluli predvsem proti Argentini. Ob prihodu v taborišče so bili Slovenci nemalo začudeni, ko so v taboriščnem vodji prepoznali njihovega nekdanjega vodjo Burnella, s katerim so delili marsikatero neprijetno izkušnjo. Toda tu jih je prijetno presenetil.

937 Zedinjena Slovenija, več objav.

938 Slovenski begunci v Italiji, str. 138.

939 Škerbec, Šola Antona Martina Slomška, 1949–2009, str. 24.

940 UNRRA, S-0527-0982, D. P. Operation (Italy) – relations with processing from April up to ..., dopis D. P. Operation glede repatriacije v Jugoslavijo, 24. 6. 1947.

Čeprav so bili begunci že skoraj na poti v svet, so jugoslovanske oblasti vztrajale pri svojih zahtevah, da begunce vrnejo. Tako je taboriščni vodja Burnell že v Bagnoliju prejel seznam enajstih 'ta sivih', naj bi bili 'nevarni', njihova imena pa naj bi predložila Jugoslavija, ki je zahtevala njihovo izročitev.⁹⁴¹ Na tem seznamu so bili med drugim ravnatelj Ivan Prijatelj, Anton Orehar, Božidar Fink, Franc Bajlec in Joško Krošelj. Toda namesto da bi jih predal oblastem, je Burnell vse s seznama poklical k sebi in jim še isti dan uredil prevoz v Rim. Tam so dobili lažne dokumente (Prijatelj je postal Peter Gornik, Anton Orehar Matija Valjavec, Božidar Fink Anton Jamnik, Franc Bajlec Franc Balog in Joško Krošelj Janez Koman), nato pa so jih nemudoma odpeljali v Genovo, kjer so se vkrcali na ladjo, s katero so se v Argentino peljali italijanski delavci.⁹⁴² Nenaden očetov odhod je v spominu ostal tudi Alenki, hčerki ravnatelja Prijatelja: »Spominjam se, kako neke noči ni bilo več ata. Šele pozneje sem izvedela, da je nekaj oseb moralo zapustiti taborišče in so jih odpeljali v Rim, kjer so jim naredili nove dokumente s ponarejenim imenom, ker jih je Jugoslavija zahtevala nazaj. I. R. O. jih je tako rešila gotove smrti, s tem ko jih je poslala na drugo stran oceana.«⁹⁴³

Iz Genove ali drugih italijanskih taborišč je v nekaj mesecih odšla večina slovenskih beguncev, nekatere pa so z vlaki odpeljali še v Nemčijo v Fallingbostel, tako da so v svet odšli iz nemških taborišč. Njihova pot je bila zaznamovana s strahom, da morda ne gre za kakšen skrit dogovor z Jugoslavijo, zaradi česar so na večjih križiščih skrbno pazili, v katero smer je zapeľjal vlak. Begunci, ki so šli na sever, so s seboj med drugim vzeli tudi limone, ki so jih dobili za na pot. Izkazalo se je, da te na severu veljajo za veliko dragocenost, tako da so begunci limone menjali za stvari, ki so jih potrebovali za pot; celo šivalni stroj in lestenec.⁹⁴⁴

941 Fink, ustna izjava, 24. 11. 2010.

942 Fink, ustna izjava, 24. 11. 2010. AZS, Hladnikov arhiv, H3/80, št. 211, Seznam 15 t. i. sivih, 19. 3. 1948.

943 Zaveljcina, Sadovi velikih idealov, str. 5.

944 Alenka Prijatelj, ustna izjava, 15. 7. 2017.

Prehodno taborišče v Bagnoliju

Da bi sploh lahko odšlo na pot, je bilo treba prej za vsakega begunca urediti številne formalnosti, med drugim vizume, pognne liste ter dovoljenja držav, v katere so odhajali. Prav tako je bilo treba urediti vse potrebno za prevoz z ladjami. Vse to je bilo seveda povezano tudi s finančnimi sredstvi, ki jih je bilo prav tako potrebno zagotoviti. Pri tem je velik del bremena nosil slovenski preselitveni odbor, ki je deloval v Rimu, zelo aktiven pa je bil dr. Miha Krek. Preselitveni odbor je bil ves čas v stalnem stiku z »vsemi begunskimi postojankami, ki jih stalno obvešča, kako potekajo priprave«, čeprav je bil ta stik težaven, še posebej s Koroško, saj so pošto pošiljali po kurirjih, »ki ob vsakem prekoračenju meje riskirajo življenje ali pa vsaj nekaj mesecev ječe«. ⁹⁴⁵ Da ne bi prihajalo do zmede, so vse pozivali, da zadeve urejajo enotno, preko tega odbora.

Odbor si je zelo prizadeval, da bi čim prej vsem, ki so to želeli, omogočil odhod iz taborišča. Večina slovenskih beguncev se je namreč odločila, da se ne vrne v domovino, v kateri ni bilo svobode, temveč se odpravi po svetu. Sprva je bilo zelo težko najti državo, v katero bi odšli, saj se begunci niso mogli sami

⁹⁴⁵ AZS, Hladnikov arhiv, H2/2, pismo Jožeta Košička Janezu Hladniku, Rim, 21. 7. 1946.

Konec negotovosti – odhod v nove domovine

odločati med državami, temveč so te sporočale, kdo lahko pride – predvsem (mlada) delovna sila. Za slovensko begunsko skupnost je bilo še toliko težje, saj je bilo v njej veliko otrok in starejših, toda, kot je pisal dr. Krek msgr. Hladniku, »so to večinoma prepričani katoličani, v trpljenju prekaljeni, se zavedajo smisla svojega izgnanstva in so pripravljeni s potrpežljivostjo prenašati vse, kar bo še nad nje prišlo.«⁹⁴⁶ Dodatna težava je bila, da je bilo treba najti sredstva za plačilo poti. Pri tem so pomagale nekatere mednarodne organizacije ter Slovenci po svetu, predvsem iz ZDA. Po uspešen Hladnikovem posredovanju pri argentinskem predsedniku, je Argentina ponudila gostoljubje deset tisočim Slovincem, zaradi česar se je večina slovenskih beguncev odločila, da odide v Južno Ameriko. Prve skupine so odšle že konec leta 1947, največ se jih je na pot odpravilo leto kasneje, manjše skupine pa so odhajale še leta 1949. Večja skupina Slovencev je v Argentino prišla še leta 1954/55, ko je Jugoslavija dovolila tistim, ki so ob koncu vojne ostali doma, da so lahko zapustili državo ter se pridružili svojim najbližjim na drugem koncu sveta.

946 AZS, Hladnikov arhiv, H2/18, pismo dr. Kreka Hladniku, 10. 5. 1946.

ZAKLJUČEK

Konec druge svetovne vojne je močno zaznamoval slovenski narod. V manj kot mesecu dni je Slovenijo zapustilo okoli petindvajset tisoč ljudi, med njimi več kot deset tisoč pripadnikov slovenske narodne vojske in okoli šeststo civilistov, ki so bili konec maja 1945 vrnjeni in večinoma izvensodno pomorjeni po različnih krajih Slovenije. Slovenija je takrat v veliki meri izgubila svojo intelektualno, politično, gospodarsko, kulturno in prosvetno elito. V strahu pred represalijami nove oblasti so se namreč za mejo umaknili vodilni člani predvojnega demokratičnega političnega življenja, mnogi župani, univerzitetni profesorji, podjetniki, veliki kmetje, številni duhovniki. Del Slovencev, predvsem Notranjcev in Dolenjcev ter Gorenjcev, je odšlo na Koroško, del Slovencev, predvsem primorskih domobrancev, Primorcev in del Ljubljancev, pa se je znašel v taboriščih v Italiji.

Begunci, ki so se umaknili na Koroško, so zatočišče najprej našli v zasilnem taborišču v Vetrinju, kjer so na prostem preživeli dva meseca. Konec maja je vse slovenske begunce, tudi tiste v Italiji, pretresla novica o vrnitvi domobrancev. Ta tragična izkušnja je na poseben način zaznamovala povojno begunsko skupnost in jih povezala. V Vetrinju je ostalo skoraj šest tisoč slovenskih civilnih beguncev, od tega nekaj manj kot tisoč otrok, mlajših od petnajst let. Upravičeno bi pričakovali, da se bodo ob izgubi domovine, svojih najbližjih in izredno slabih razmerah vdali malodušju, brezvoljnosti in obupu, toda zgodilo se je ravno obratno. V »najtemnejši uri naše zgodovine« so pokazali izredno voljo do življenja, ki se je manifestirala v vzpostavitvi in vzdrževanju izredno bogatega ter kvalitetnega kulturnega in prosvetnega življenja, da o obširnem opusu tiska niti ne govorimo. V tem smislu gre za fenomen, ki mu v svetovnem merilu težko najdemo primerjavo. Tako so že na Vetrinjskem polju ustanovili slovensko begunsko gimnazijo in ljudsko šolo. Delovati je začel pevski zbor, začeli so z jezikovnimi tečaji, celo z izdajanjem svojega časopisa z naslovom Domovina v taborišču. Zaradi neustreznih razmer so se britanske okupacijske oblasti

odločile taborišče zapreti, begunce pa razseliti po drugih taboriščih v Avstriji. V taborišče v Peggezu pri Lienzu je bilo preseljenih 2.600 slovenskih beguncev, v Špital 1.600, v Št. Vid na Glini okoli 600 beguncev (zaradi izredno slabih razmer so jih že nekaj mesecev kasneje preselili v bolj urejeno taborišče v Kellerbergu) in okoli 400 v Liechtenstein pri Judenburgu. Naslednja tri, štiri leta so slovenski begunci v teh taboriščih pisali zgodbo o uspehu.

Po koncu vojne se je tudi v Italiji znašlo skoraj pet tisoč beguncev. Njihovo natančnejše število je težje določljivo, saj so bili razpršeni po številnih taboriščih, poleg tega pa jih na taboriščnih seznamih praviloma niso vodili po narodnosti, temveč le kot Jugoslovane. Ne glede na to pa se je vendarle tudi v Italiji oblikovala osrednja slovenska begunska skupnost, ki je štela prek tisoč beguncev, med njimi skoraj deset odstotkov otrok, mlajših od petnajst let. V nasprotju s Slovenci, ki so se po vojni znašli v taboriščih na Koroškem in so večino svojih taboriščnih let preživel v enem taborišču, pa so slovenske begunce v Italiji pogosto selili; v povprečju kar šestkrat. Največja slovenska begunska skupina je prišla iz Vidma najprej v taborišče v Monigu pri Trevisu, od tam pa so bili preseljeni v taborišče v Servigliano, nato pa v Senigalijo. Slovenci so bili tudi v taboriščih v Riccioneju, Senigaliji (št. 7 in št. 9), Barleti, Traniju, Fermu, Forliju, Reggio Emilii, Modeni, in Jesiju, posamezne manjše skupine pa tudi drugje. Ko so odhajali v svet, se je večina znašla še v prehodnem taborišču v Bagnoliju pri Neaplju.

Življenje in delo Slovencev v vseh teh taboriščih je bilo ob pomanjkanju arhivskega in drugega gradiva, v primerjavi z mnogo bolje popisanim taboriščnim življenjem na Koroškem, zelo težko rekonstruirati. Najbogatejši vir so predstavljali časopis Zedinjena Slovenija, arhiv Unrre in Arhiv Zedinjene Slovenije. Na podlagi tega pa tudi pričevanj nekdanjih taboriščnikov ugotovimo, da so tudi v Italiji slovenski taboriščniki živeli v težkih razmerah. Barake, bodisi lesene ali aluminijaste, niso predstavljale toplega domačega zavetja, k nelagodju pa je prispevalo

tudi pomanjkanje prostora, zaradi česar je moralo več družin pogosto stanovati v enem samem prostoru. V taboriščih so se, tako kot drugod, soočali s pomanjkanjem hrane, ki je bila tudi sicer hranilno skromna in enolična, pogosto tudi ne prav dobro pripravljena. Skopo so jim v zimskem času odmerjali drva, s katerimi so skušali ogreti ohlajene barake. Kar nekaj časa je trajalo, da so vsi begunci dobili ustrezna oblačila. Marsikdo je šel maja 1945 na pot samo s tistim, kar je imel na sebi, a to ni zadostovalo, še posebej, ko sta prišli jesen in zima. Brez pomoči Rdečega križa, Slovenskega socialnega odbora v Rimu in Slovencev v Ameriki, ki so v taborišča pošiljali pakete z oblekami, bi bilo verjetno njihovo življenje še težje. Begunci so se tudi ves čas bivanja, zlasti po letu 1946, soočali z različnimi pritiski taboriščnega vodstva, s katerimi so jih želeli prepričati, da bi se vrnil domov. Še posebej neprijetni so bili obiski repatriacijskih komisij, ki so jih prepričevale, naj se vrnejo v domovino, češ da jim ne bo hudega. Da bi bili bolj prepričljivi, so oblasti v Sloveniji nagovarjale domače, da so pisali sorodnikom v taborišča pisma, v katerih so opisovali življenje v Sloveniji ter pozivali svojce, naj se vrnejo nazaj. Napisana pisma so morali svojci oddati okrajnim ljudskim odborom, ti pa so jih poslali na Ministrstvo za socialno skrbstvo, ki je poskrbelo za njihovo pošiljanje.⁹⁴⁷ Seveda se ob tem postavi vprašanje, kako resnična je bila vsebina pisem, glede na to, da so domači vedeli, da bo pismo najprej romalo k oblastem.

Slovenski begunci so, ker jim ni preostalo nič drugega, sprejeli taboriščno življenje in red, ki je veljal v taboriščih, toda vseeno so se različni obrtniki krepko potrudili, da so svoj življenjski prostor koliko mogoče (tudi glede na pomanjkanje potrebnih materialov) spodobno uredili. Svoja vrhunska znanja in spretnosti so večkrat postavili na ogled na priložnostnih razstavah, na katerih je bilo mogoče občudovati njihove izjemno estetske izdelke.

947 Prim.: Zgodovinski arhiv Ljubljana, LJ 61, Četrtni ljudski odbor Rakovnik, t. e. 3, Vrnitev otrok, ki žive v taboriščih v Avstriji, Dopis Ministrstva za socialno skrbstvo Okrajnemu ljudskemu odboru, 13. 3. 1947.

Neverjetno bogata, predvsem pa kvalitetna je bila njihova kulturna ponudba. Pevski zbori, od katerih je še posebej izstopal Emigrantski pevski zbor Slovenija, ki je med drugim gostoval tudi na Radiu Vatikan, manjše orkestralne zasedbe in gledališke skupine. Begunci so bili upravičeno ponosni na uprizoritev Shakespearovega Hamleta v Senigaliji, ki se je z dodelano scenografijo in bogatimi kostumi lahko mirno kosal z marsikatero sodobno uprizoritvijo te igre, zlasti če upoštevamo razmere, v katerih je predstava v taborišču nastala.

Nekoliko bolj skromna, vsaj v primerjavi s taborišči v Avstriji, je bila bera tiska. Tu namreč niso tiskali učbenikov za šole, čeprav jih je prav tako manjkalo in so jih zato med drugim naročali pri slovenskih beguncih na Koroškem, izšlo pa je tudi le nekaj knjig in leposlovnih del, med drugim dela Mirka Kunčiča. Ne glede na to pa na tem področju zagotovo izstopajo dnevnik Zedinjena Slovenija, ki je izhajal praktično neprekinjeno več kot dve leti in pol, barvno glasilo, ki so ga urejali fantje v Eboliju, svojevrstno zanimivost pa je predstavljala izdaja modne revije.

Posebno skrb so slovenski begunci namenjali šolajoči se mladini. Skoraj neverjetno se zdi, da so takoj ob prihodu v taborišče v Monigu napeli vse sile za ustanovitev slovenske begunske gimnazije, ki je začela delovati celo prej (4. junij 1945) kot tista v Vetrinju (14. junij 1945), ki je sicer v našem spominu veliko bolj prisotna in velja za začetek izjemnega slovenskega srednješolskega šolstva. Toda očitno so jih slovenski begunci v Monigu prehiteli za celih deset dni, kar pa sicer ne pomeni, da začetek delovanja obeh slovenskih begunskih gimnazij ne pomeni podviga, ki ga ni najti v drugih taboriščih. Mogoče so v Monigu lahko prej začeli tudi zaradi tega, ker beguncem ni bilo treba spati pod milim nebom kot tistim v Vetrinju, čeprav tudi njihova 'postelja' ni bila ravno udobna. Skoraj neverjetno je tudi, da so med nekaj več kot tisoč begunci našli ustrezno kvalificiran in usposobljen učiteljski kader, ki je lahko prevzel tako zahtevno nalogo, kot je uspešno delovanje šole, ki nima niti svoje stavbe, primerno urejenih razredov pa tudi ne učnih pripomočkov, ki

bi jih tako zelo potrebovali. To potrjuje trditev, da je Slovenijo konec vojne res zapustila prosvetna elita, ki je vse napore tudi v begunstvu vlagala v to, da bi učencem in dijakom omogočila dobro izobrazbo, ki bi jo kot neodtujljivo popotnico odnesli s seboj v svet. Nič čudnega torej, da je že konec avgusta 1945, še pred preselitvijo v novo taborišče, maturirala prva begunska generacija.

Z gimnazijo so nadaljevali tudi ob preselitvi v Servigliano in kasneje v Senigalijo v taborišče št. 9. Ker je bil po prihodu v servigliansko taborišče del Slovencev odpeljan v Senigalijo, so tudi tam, da bi dijakom omogočili ustrezno izobrazbo, ustanovili še drugo slovensko begunsko gimnazijo v Italiji, ki je prav tako kot prva imela vse razrede. In kar je še bolj presenetljivo – obe gimnaziji sta dijakom ponujali izbiro med različnimi programi; realko, klasično gimnazijo in učiteljiščem. Kasneje, ko se je število usposobljenih profesorjev zmanjšalo in je bilo težje zagotavljati zadosti velik učiteljski zbor, ki bi omogočal vse tri smeri, so različne programe izvajali kar znotraj razredov, kar kaže na veliko prilagodljivost profesorjev ter njihovo željo, da bi dijaki lahko izbrali tisto, kar so želeli. Kombiniran pouk najdemo tudi v begunski ljudski šoli.

Velika bolečina proforskega zbora, tako v Serviglianu kot v Senigaliji št. 7, je bila neuspešno prizadevanje za javno priznanje obeh slovenskih begunskih gimnazij v Italiji. Razočaranje je bilo verjetno še nekoliko večje ob zavedanju, da je to pod vodstvom ravnatelja Marka Bajuka uspelo doseči slovenski begunski gimnaziji v Peggetzu. K sreči so našli kompromis, tako da so del mature dijaki opravljali v taborišču, del pa pred italijanskimi komisijami v italijanski šoli. Poleg tega je bilo priznanje za njihovo delo tudi lepo število dijakov, ki so se po zaključku gimnazije uspešno vpisali na univerzi v Padovi in Bologni, kasneje pa še drugod po svetu ter bili tam tudi uspešni študentje. Marsikdo je kasneje svojo uspešno kariero pripisal odličnemu znanju, ki ga je dobil v slovenski begunski gimnaziji, med njimi tudi priznani zdravnik Ciril Rozman. Ob tem je treba vedeti, da kljub

težkim razmeram, v katerih je delovala šola, učitelji dijakom niso popuščali, kar se kaže tudi v številu dijakov, ki so morali ob koncu šolskega leta popravljati kakšen predmet ali so celo ponavljali razred. Toda velika skrb učiteljev se je pokazala tudi ob izteku njihovega taboriščnega življenja, ko so se potrudili, da so dijaki v istem letu lahko opravili celo dva razreda in tako zaključili srednješolsko izobraževanje. Slovenski begunci bi bili lahko še toliko bolj ponosni na svoje delo, če bi lahko spremljali dogajanje v šolstvu v Sloveniji, ki so ga prva leta po koncu vojne zaznamovale »preštevilne spremembe, ki so bile običajno nedomišljene, kratkotrajne, brez eksperimentalnih preizkusov v praksi. Bile so bolj ali manj le sad političnih odločitev komunističnega vodstva.«⁹⁴⁸

Toda skrb se ni končala le pri otrocih, ki so hodili v ljudsko šolo, ter srednješolcih, ki so se odločili za gimnazijo. Za tiste mlade, ki v taborišču niso našli zaposlitve ali pa je bil gimnazijski program zanje pretežak, so ustanovili srednje strokovne šole (v Avstriji je teh vendarle nekoliko več), v katerih so med drugim prav tako poučevali gimnazijski profesorji, kar je še dodatno dvigalo raven šole.

V Sloveniji so pred nekaj leti začeli v šole uvajati interdisciplinarni pristop ter posamezne predmete med seboj tudi vsebinsko povezovati.⁹⁴⁹ Toda če pogledamo poročila o hospitacijah, ki so jih morali v taborišču opraviti tisti dijaki, ki so bili vpisani na učiteljišče, ugotovimo, kako pedagoško sodobno je bila naravnana slovenska begunska šola, ki je že takrat imela tak pristop.

Ob koncu tega dela, ki skuša približati taboriščno izkušnjo Slovencev, ki so maja 1945 predvsem zaradi strahu pred lastno varnostjo zapustili Slovenijo, lahko sklenemo, da so pred tolikimi desetletji resnično spisali izredno zgodbo. Ob večjem zanimanju našega prostora za to temo, kar je na eni strani posledica nastanka samostojne Slovenije in spremembe političnega sistema, po drugi strani pa novih migracijskih izzivov, s katerimi

948 Gabrič, Sledi šolskega razvoja na Slovenskem, str. 141.

949 Kočvar, Medpredmetno povezovanje.

se v zadnjih letih sooča Evropa, se bodo morda odkrili še kakšni arhivski dokumenti, ki bodo še bolj poglobljeno odstirali veliko požrtvovalnost, predvsem pa izjemnost, ki so jo slovenski begunci pokazali v taboriščih, tako na Koroškem kot v Italiji.

POVZETEK

**SLOVENSKI
BEGUNCI V
TABORIŠČIH V
ITALIJI 1945–1949**

Po drugi svetovni vojni, maja 1945, je Slovenijo zapustilo prek dvajset tisoč Slovencev, med njimi skoraj dvanajst tisoč domobrancev, ki so bili le dva meseca kasneje vrnjeni in pomorjeni, v veliki meri pa je odšla tudi slovenska gospodarska, kulturna, politična in prosvetna elita. V taboriščih na Koroškem je ostalo šest tisoč slovenskih beguncev, več tisoč Slovencev pa se je po vojni znašlo v taboriščih v Italiji. Toda v primerjavi s tistimi v Avstriji, kjer so bili skoraj vsi Slovenci naseljeni v štirih, kasneje pa celo v treh taboriščih, so bili slovenski begunci v Italiji poslani v številna taborišča, v letih, ki so jih preživeli tam, pa so jih pogosto selili. Prav zaradi tega je težje ugotoviti, koliko Slovencev je pravzaprav povojna leta preživelo v taboriščih v Italiji. K manj natančnemu popisu taboriščnikov prispeva tudi dejstvo, da so Slovence, skupaj s pripadniki drugih narodov, ki so prišli iz Jugoslavije, praktično v vseh taboriščih v Italiji vodili skoraj izključno pod oznako 'Jugoslovani', medtem ko so na Koroškem slovenske taboriščnike dosledno vodili po narodnosti. Le redko najdemo v dokumentih Unrre, organizacije, ki je nekaj časa skrbelo za taborišča na Apeninskem polotoku, da bi bili Slovenci izrecno omenjeni. Še največ sreče imamo pri določanju števila taboriščnikov v osrednjem 'slovenskem taborišču', v Serviglianu in kasneje v Senigaliji, če lahko tako poimenujemo taborišči, kjer se je zbrala največja skupina Slovencev. Tam si namreč lahko vsaj nekoliko pomagamo s poročili o volitvah v slovenske taboriščne odbore, z zaobljubo, ki so jo slovenski begunci v Italiji namenili Mariji, če se srečno vrnejo domov, in so jo podpisali skoraj vsi begunci, ali pa s posameznimi dopisi zavezniških uprav. Kar nekaj beguncev pa si je zatočišče pred domačo komunistično oblastjo poiskalo v Rimu. Zaradi vsega tega so številke o tem, koliko Slovencev se je dejansko znašlo v italijanskih taboriščih, zgolj približne. Bogdan Kolar v knjigi Salezijanci med begunci navaja, da naj bi jih bilo približno pet tisoč, pri tem pa se opira na podatke, ki jih v svojih člankih navajata Marijan Marolt in Milica Strgar. Janez Arnež v članku Slovensko šolstvo v begunskih taboriščih v Avstriji in Italiji od 1945 do 1949 navaja, da naj

bi bilo (po njegovih lastnih izračunih) v italijanskih taboriščih okoli 4.500 slovenskih beguncev. Dejansko se število, glede na dostopne podatke, giblje nekje med štiri do pet tisoč beguncev.

Največja slovenska begunska skupnost, sestavljena predvsem iz Slovencev, ki so jih 11. oz. 12. maja 1945 s kamioni prepeljali iz Koroške, je svojo pot, s krajšim postankom v Vidmu, začela v nekdanjem koncentracijskem taborišču v Monigu pri Trevisu, od tam pa so jih konec avgusta 1946 preselili v taborišče v Serviglianu. Ta skupina je štela okoli 1.200 beguncev. Niti ne mesec dni po prihodu v novo taborišče so okoli 250 Slovencev, predvsem družin z majhnimi otroki – taborišče namreč ni bilo primerno zanje – preselili v taborišče v Senigaliji. Po skoraj letu dni se jim je, čeprav v drugem taborišču, pridružila skupina iz Servigliana, vendar zanje tudi to ni bila zadnja selitev. Slovenci so bili v taboriščih tudi v Barleti, Riccioneju, Traniju, Fermu, Lammie Campu, Modeni, Jesiju, Forliju, Eboliju, manjše skupine pa tudi še v nekaterih drugih taboriščih po Italiji. Študentje so po posredovanju dr. Kreka dobili mesta v taboriščih blizu univerzitetnih mest Bologna in Padova.

Življenje taboriščnikov ni bilo lahko. Ne le, da so izgubili domovino – ko so maja 1945 odhajali, so bili prepričani, da odhajajo zgolj za dva, morda tri tedne – in mnogi tudi svoje najbližje, tudi razmere v taboriščih niso bile prizanesljive. Prve mesece so begunci pogosto spali na betonskih tleh barak ali na skromnih slamnjačah. Šele postopno so taboriščni obrtniki naredili preproste postelje, vendar je tudi to trajalo počasi, saj niso imeli zadosti materiala. Barake, bodisi lesene bodisi kovinske, so bile prepisne in neizolirane, v zimskem času pa ni bilo dovolj kurjave, da bi skromni gašperčki ogreli hladne prostore. Čeprav so bili v Italiji, so bile zime hude. Prav tisto leto, ko so bili tam Slovenci, je v Serviglianu zapadlo največ snega v zadnjih nekaj desetletjih, temperature pa so se na termometru spustile zelo nizko. V pločevinastih barakah, v katerih je v Senigaliji bival dobršen del slovenske skupnosti, je bilo še posebej neznosno v poletnih mesecih. V nekaterih taboriščih so begunce naselili v

napol podrte stavbe, v katerih ni bilo niti luči niti vode. Velik problem so bile sanitarije ter tekoča voda, ki je bila za taboriščnike skromno odmerjena. Bolj ali manj strogo omejeno je bilo gibanje izven taborišč. Brez soglasja taboriščnih vodij taboriščniki niso smeli zapuščati taboriščnih prostorov; marsikje je veljala tudi policijska ura. Ob tem seveda ni šlo za to, da večinoma ne bi dobili soglasij za krajše izhode, bolj zoprni je bil občutek, da je tvoja svoboda omejena in da si odvisen od dobre volje nekoga drugega. Skromnim bivanjskim razmeram je treba dodati tudi stisko s prostorom. Marsikje si je moralo več družin tudi več mesecev deliti isti prostor; da bi si vsaj nekoliko zagotovili družinsko intimnost, so med postelje postavili zasilne lesene pregrade ali zavese, k složnemu življenju pa jih je spodbujal tudi Anton Orehar, duhovnik, ki je prevzel skrb za slovenske begunce v Italiji: »Ne naveličajmo se v begunstvu drug drugega. Vsi smo z istim križem obloženi, pomagajmo ga drug drugemu nositi, a nikar oteževati in greniti življenje, ki je že samo na sebi zadosti grenko.«⁹⁵⁰

Ne le v taboriščih, tudi med domačim prebivalstvom je prva leta primanjkovalo hrane, toda stiska v taboriščih je bila še večja. Domačini so namreč nekaj dodatne hrane pridelali na poljih, medtem ko je bilo za taboriščnike to težje. Saj so se slovenske matere potrudile ter zasejale kakšno zelenjavo ali krompir, toda zaradi pogostih selitev je pridelek večkrat ostal nepobran. Hrana je bila tako skromna in enolična, predvsem pa hranilno komaj zadostna za vsakodnevne potrebe. Svoje bivanje v taboriščih so morali odrasli tudi 'odplačati,' in sicer z nekajurnim dnevnim prostovoljnim delom v korist celotne skupnosti. Nekateri so skrbeli za kuhinjo, drugi so delali v taboriščni upravi, spet tretji so skrbeli za urejenost zunanjih površin. Slovenci so se z natančnim delom zelo izkazali. Še posebej občudovani so bili obrtni izdelki slovenskih obrtniških mojstrov, ki so nastajali iz najpreprostejših materialov in vendarle dosegali izredne estetske in kakovostne standarde. Svoje izdelke so tudi razstavljali, z

950 Zedinjena Slovenija, št. 125, str. 5.

njihovo prodajo pa so dobili nekaj sredstev, ki so jih lahko namenili za bogato kulturno in prosvetno življenje, ki so ga vzpostavili v taboriščih.

Marsikje je taboriščno življenje grenila tudi samovolja nekaterih taboriščnih vodij. Ti so bili namreč slovenskim beguncem ponekod bolj, ponekod pa manj naklonjeni. Še posebej zoprno je bilo Slovincem v času bivanja v obeh taboriščih v Senigaliji, saj sta se nenaklonjenemu taboriščnemu vodstvu pridružila tudi župan mesta, ki je pripadal komunistični stranki, ter lokalna skupnost.

Ne glede na vse tegobe so Slovenci svoje taboriščno življenje povsod, kjer so bili, zelo resno zastavili. Celo tam, kjer so predstavljali med vsemi taboriščniki najmanjšo skupino, so jim taboriščni vodje postopno zaupali večino ali vsaj dobršen del tistih vodstvenih mest, ki so bila namenjena taboriščnikom. Slovenci so imeli svoj taboriščni odbor, ki so ga izvolili na podlagi tajnih volitev. Odbor si je prizadeval za dobre odnose s taboriščnim vodstvom, imel je stike z Narodnim odborom v Rimu, posebno skrb pa je seveda namenjal slovenskim taboriščnikom. V Serviglianu so, da bi olajšali življenje predvsem najrevnejšim beguncem, pa tudi drugim, ustanovili dobrodelni sklad, znotraj katerega so odprli različne delavnice (šiviljsko, krojaško, mizarstvo idr.). Sredstva, ki so jih zbrali ne le z izdelki »domačih mojstrov«, temveč tudi s prodajo vstopnic za prireditve, ki so jih organizirali, so namenili za nakup različnega materiala, šolskih potrebščin, zdravil, lesa in drv. V sklad pa so mesečno od skromne plače prispevali tudi Slovenci, ki so bili tako ali drugače zaposleni. Sklad je s svojim delom nadaljeval tudi v Senigaliji, odprl pa je celo trgovino, v kateri so lahko taboriščniki kupili kakšne dodatke k hrani, dodaten kos obleke (mnogi so imeli s seboj ob prihodu v taborišče zgolj tisto obleko, s katero so šli od doma). Za taboriščnike je skrbel tudi Rdeči križ.

Čeprav Slovenci v taboriščih po Italiji niso razvili tako bogate tiskarske dejavnosti kot slovenski begunci na Koroškem, pa se lahko vseeno pohvalijo z ne tako majhnim številom časopisnih

naslovov ter izdajo nekaj knjig. Zavedati se je treba, da je bilo to zahtevno delo, saj je v tistem času primanjkovalo papirja in je na črnem trgu dosegal visoke cene; enako tudi črnilo, potrebno za tisk. Skoraj v vseh taboriščih, kjer so bili, je izhajal vsaj en časopis oziroma glasilo, še posebej pa velja izpostaviti časopis Zedinjena Slovenija, ki so ga začeli izdajati 6. septembra 1945 v taborišču v Serviglianu in je predstavljal osrednje glasilo vseh slovenskih beguncev v Italiji. Izhajal je neprekinjeno do 1. februarja 1948. Takrat so zapisali: »Z današnjo številko se Zedinjena Slovenija poslavlja od svojih naročnikov, bralcev, prijateljev, od taborišča in od vse slovenske begunske skupnosti. Polni dve leti je vršila svoje poslanstvo med nami in je imela stalno pred sabo samo ta cilj: služiti skupnosti, ji pomagati do večje uveljavitve v tujem svetu in širiti dober glas in pošteno ime našega naroda, katerega sinovi in hčere smo in hočemo vedno tudi ostati.«⁹⁵¹ Zedinjena Slovenija je zelo kmalu dobila tudi svojo leposlovno prilogo Svet in dom, v kateri so sodelovali vsi najpomembnejši literarni delavci v izgnanstvu, list pa so z ilustracijami bogatili Bara Remec in drugi. Tiskali so tudi druge časopise in revije, namenjene mladim, otrokom in odraslim, izdajali pa so tudi liste z versko vsebino. V taborišču v Senigaliji je izšlo celo nekaj številčk ženskega modnega časopisa Lepa Vida, v taborišču v Eboliju pa so slovenski begunci glasilo Mi in svet izdajali v barvah, kar je bil za tiste razmere nepredstavljen dosežek.

V osrednji slovenski begunski skupnosti so se lahko pohvalili tudi z izjemno kakovostnim Emigrantskim pevskim zborom Slovenija, ki je dosegal veliko prepoznavnost, njihovi samostojni koncerti so bili odlično obiskani, pogosto pa so jih vabili tudi na različna gostovanja v bližnjo in daljno okolico. Za zbor je bilo vrhunec njihovo gostovanje v Rimu, kjer so med drugim peli na avdienci pri papežu in na vatikanskem radiu. Toda to ni bil edini pevski zbor. V vseh taboriščih so Slovenci takoj, ko se je dalo, ustanovili različne zборе, tako otroške kot mladinske in odrasle, nastale pa so tudi manjše orkestralne in godalne zasedbe, ki so

951 Zedinjena Slovenija, 1. 2. 1948, str. 3.

jih prav tako zelo radi prisluhnili. V Senigaliji je delovala tudi individualna pevska šola s poukom o osnovah glasbene teorije in pevske tehnike.

Slovenski begunci so veliko pozornosti namenjali tudi gledališčni dejavnosti. Izjemno zahtevne in vrhunsko odigrane gledališke predstave, med katerimi najdemo tudi Shakespeara, Gogolja in druge uveljavljene avtorje, pa tudi predstave slovenskih avtorjev, z izredno dodelano scensko postavitvijo ter kostumi, ki so jih z veliko iznajdljivostjo sešile taboriščne šivilje, so pritegnile številne obiskovalce pa tudi tuje delegacije. Gledališkim predstavam so se pridružili tudi bralni in literarni večeri ter akademije, pripravljene za pomembnejše praznike ali ob pomembnejših obletnicah.

Ob vsej raznovrstni in bogati kulturni dejavnosti pa ima posebno mesto slovensko begunsko šolstvo, ki je v zahtevnih okoliščinah in razmerah dosegalo nepredstavljivo kakovost. Na begunski poti se je namreč znašlo tudi zelo veliko otrok in mladine. Skoraj deset odstotkov vseh Slovencev v Monigu je bilo mlajših od 15 let. Njim je bila namenjena posebna skrb slovenskega taboriščnega vodstva. Tako so le v nekaj dneh po prihodu v taborišče ustanovili ne le ljudsko šolo in otroški vrtec, temveč tudi slovensko begunsko gimnazijo, ki je svoja vrata odprla celo nekaj dni prej kot tista na Vetrinjskem polju. Gimnazijo je sprva vodil dr. Srečko Baraga, ko pa so ga zavezniške oblasti povabile v Trst z nalogo, da obnovi slovensko zamejsko šolstvo, ki je bilo v času fašizma popolnoma zatrto, je to nalogo prevzel Ivan Prijatelj. V begunski gimnaziji jim je uspelo zagotoviti odličen učiteljski zbor, ki je bil do dijakov, ne glede na okoliščine, v katerih so delovali, zelo zahteven. Zavedati se je treba, da je takrat primanjkovalo vsega – tudi učbenikov, zvezkov in drugih učnih pripomočkov. Toda to profesorskega zbora ni oviralo, da ne bi dijakom ponudilo kar tri različne gimnazijske programe. Tako so lahko izbirali med klasično gimnazijo, realko in učiteljiščem.

Pri poučevanju, ne le v gimnaziji, temveč tudi v ljudski šoli, so veliko dali na interdisciplinarnost, kar pomeni, da so

predmete med seboj vsebinsko povezovali. Želeli so, da bi učenci in dijaki dobili karseda poglobljeno in široko znanje in da bi se naučili misliti. Popolno slovensko begunsko gimnazijo je ustanovila tudi begunska skupina, ki je odšla v Senigalijo št. 7. Tudi tam so se trudili mladini ponuditi kakovosten šolski program. Vodstvo obeh gimnazij si je ves čas prizadevalo, da bi – tako kot slovenska begunska gimnazija na Koroškem – pridobili javno priznanje, vendar jim to ni uspelo, tako da so del mature morali dijaki opravljati tudi na italijanski gimnaziji. Toda ne glede na to so dijaki, ki so v taborišču končali gimnazijo, zelo uspešno nadaljevali tudi na univerzah ter kasneje zgradili uspešne mednarodne kariere na številnih področjih. Mnogi med njimi so svoj uspeh pripisovali prav slovenski begunski gimnaziji. Tudi po drugih taboriščih so slovenski begunci ustanovili različne šole. Kot zanimivost velja izpostaviti ljudsko šolo v Riccioneju, ki je k pouku vpisovala tudi odrasle. V taborišču je bilo namreč kar nekaj Primorcev, ki nikoli niso hodili v slovenske šole, in njim je bila namenjena posebna skrb slovenskega taboriščnega vodstva. Za naše današnje pojme je skoraj nepredstavljivo, da so morali za šolanje, kljub težkim razmeram, plačevati šolnino. Ta je bila seveda nizka in tisti, ki je niso mogli plačati, so bili plačila oproščeni, toda tudi na ta način so hoteli mladim pokazati, kako pomembno je znanje in da je zanj potrebno tudi kaj žrtvovati.

Veliko pozornost so namenjali tudi neformalnemu izobraževanju, saj so želeli, da vsi slovenski begunci, tudi odrasli, pametno izkoristijo čas v taborišču. Zanje so organizirali številne jezikovne ter strokovne tečaje in pripravili izjemno veliko predavanj; takih s poljudno vsebino kot takih, ki so zahtevala poglobljena predhodna znanja. Tako enih kot drugih so se taboriščniki množično udeleževali.

Kot so povedali begunci, vsega tega ne bi zmogli brez globoke vere, ki se je odražala tudi v njihovem vsakdanjem življenju. V vseh taboriščih so tako najprej postavili kapelico; tisto v Monigu je med drugim opremil slovenski kipar France Gorše, takrat tudi sam begunec. Ohranjali so verske navade, ki so jih

prinesli od doma, v taborišču pa so ustanovili tudi skavte. Brez neomajne vere ne bi prenesli vseh pritiskov, ki so jih bili deležni od nekaterih taboriščnih vodij, ki so želeli, da bi se čim prej vrnili domov. Ti so tako začeli omejevati kulturno in prosvetno življenje, temu pa so bile namenjene tudi pogoste selitve. Njihovo življenje so zaznamovali tudi repatriacijske komisije, ki so prihajale v taborišča, izgoni najbolj aktivnih predstavnikov begunske skupnosti ter zaostrovanje bivanjskih razmer v taborišču. Toda ne glede na vse se večina taboriščnikov ni odločila za vrnitev domov, temveč so se po treh letih življenja v taboriščih odločili za odhod v nove domovine, še posebej v Argentino, ki je najbolj širokosrčno odprla vrata za slovensko begunsko skupnost.

SUMMARY

**SLOVENIAN
REFUGEES IN THE
ITALIAN CAMPS
1945–1949**

After World War II, in May 1945, more than 20,000 Slovenians left their country, among them almost 12,000 members of the Home Guard who would be sent back only two months later and killed. Meanwhile, a lot of the Slovenian economic, cultural, political, and educational elite left as well. After the war, six thousand Slovenian refugees remained in the camps in the Austrian Carinthia, while several thousand Slovenians ended up in the Italian camps. However, unlike the camps in Austria, where almost all of the Slovenian refugees were assigned to only four and later even three camps, the Slovenians in Italy were sent to many different camps and were relocated often during the years they spent there. For precisely this reason it is all the more difficult to ascertain how many Slovenians in fact spent the post-war years in the Italian camps. The imprecision of the camp resident list was also contributed to by the fact that practically in all of the Italian camps, Slovenians were registered as »Yugoslavs«, together with the members of the other nations who had arrived from Yugoslavia; while in Carinthia, the Slovenian refugees were consistently registered according to their nationality. The documents of the United Nations Relief and Rehabilitation Administration – the UNRRA, which was in charge of the camps located in the Italian Peninsula for a while – rarely mention Slovenians explicitly. The central »Slovenian camp« – if we may refer to it as such because this was where the largest group of Slovenians had gathered – was located in Servigliano and later in Senigallia. The number of the Slovenian refugees here is comparatively easy to determine, as we can in this case, at least to a certain degree, resort to the reports on the elections for the Slovenian camp committees; to the vow to Mother Mary, made by almost all Slovenian refugees in Italy in case they should return home happily; or to the individual letters of the Allied administrations. Meanwhile, quite a few Slovenians sought refuge in Rome to get away from the communist authorities at home. Due to all of the above, the number of Slovenians that in fact ended up in the Italian camps can only be

approximated. In his book *»Salesijanci med begunci»* (Salesians among Refugees), Bogdan Kolar states that their number was around five thousand. He bases this estimate on the information provided in their articles by Marijan Marolt and Milica Strgar. In his article *»Slovensko šolstvo v begunskih taboriščih v Avstriji in Italiji od 1945 do 1949»* (Slovenian Education in the Refugee Camps in Austria and Italy between 1945 and 1949), Janez Arnež states that, according to his own calculations, the Italian camps housed around 4,500 Slovenian refugees. The actual number that can be ascertained from the information available must have been between four and five thousand refugees.

The largest Slovenian refugee community, consisting predominantly of the people transported from Carinthia with trucks on 11 or 12 May 1945, initially ended up in the former concentration camp in Monigo near Treviso, after a short stopover in Udine. From there they were relocated to the Servigliano camp at the end of August 1946. This group consisted of around 1,200 refugees. Not even a month after their arrival to the new camp, around 250 Slovenians were relocated to the camp in Senigallia – especially families with small children, as the previous location was not appropriate for them. After almost a year, they were joined by a group from Servigliano in yet another camp – but not even this was the last relocation for them. Slovenians were also in the camps in Barletta, Riccione, Trani, Fermo, Lammie Camp, Modena, Jesi, Forli, and Eboli; while other smaller groups also stayed in certain other camps around Italy. After the intervention of Dr Krek, students could transfer to the camps near the university cities of Bologna and Padua.

The life of the camp residents was not easy. Not only had they lost their homeland (when they had left in May 1945, they had been convinced that it would only be for two, maybe three weeks), but many of them had also lost their nearest and dearest. Meanwhile, the situation in the camps was difficult as well. During the first months, refugees would often sleep on the concrete floor of their barracks or in modest straw beds. Only

gradually were the camp artisans able to make simple beds, but even that took a long time due to the material shortage. The barracks – either wooden or metal – were drafty and uninsulated, and in the winter there was not enough fuel for the small stoves to heat the cold rooms. Even though this was Italy, winters were harsh. During the very winter that Slovenians were there, the heaviest snow in the last few decades fell in Servigliano, and the temperatures dropped severely. The sheet metal barracks where a significant part of the Slovenian community lived in Senigallia were particularly unbearable in the summer months. In certain camps, refugees were settled in half-destroyed buildings without electricity or water. Bathrooms and running water represented a big problem, as the amount of water allocated to the refugees was modest. Movement outside of the camps was more or less firmly restricted. Without the consent of the camp managers, the residents were not allowed to leave the camp premises, and curfews were often in place. People were usually able to get permissions for brief leaves, so this was not exactly a problem. What was indeed unpleasant, though, was that their freedom was restricted and that they depended on the mood of somebody else. We should also add spatial constraints to the modest living conditions. Multiple families often had to share the same rooms for many months. In order to ensure at least a little bit of family privacy, they would erect partition walls or curtains between the beds, and Anton Orehar – a priest who assumed the duty to take care of the Slovenian refugees in Italy – would encourage them to live in harmony: »Let us not get fed up with each other in our exile. We all have the same cross to bear, so let us help each other with the burden and never make our lives more difficult or unpleasant, as it is already bitter enough on its own.«¹

The food shortage was not only an issue in the camps, but also among the native population. Nevertheless, the distress of the people in the camps was even greater. The native population

1 *Zedinjena Slovenija*, No. 125, p. 5.

was at least able to grow a bit of additional food in the fields, while the inhabitants of the camps could not do that easily. Slovenian mothers would work hard and try to grow vegetables or potatoes. However, due to the frequent relocations, they would often be unable to harvest the fruit of their labour. Food was thus modest, monotonous, and, above all, barely sufficient for the refugees' everyday needs. Adults had to »pay« for their stay in the camps as well: with a few hours of voluntary daily labour for the benefit of the whole community. Some people would take care of the kitchen, others would work in the camp administration, and yet others would take care of the surroundings. Slovenians made quite a name for themselves with their precise work. Artisanal products made by Slovenian artisans, made from the simplest of materials yet nevertheless achieving extraordinary aesthetic and quality standards, were especially admired. The artisans would also exhibit their products, and the sales ensured some resources that could be used in order to develop a rich cultural and educational life in the camps.

In many camps, life was also made more difficult by the arbitrariness of certain camp managers, whose disposition towards the Slovenian refugees might have been favourable or not. The period during which the Slovenians stayed at both camps in Senigallia was particularly awful for them, as the disapproving camp leadership was also joined by the city mayor, a member of the Communist Party, and the local community.

Regardless of all the hardships, the Slovenians took their life in the camps – wherever they might have stayed – very seriously. Even where they represented the smallest group among all the camp residents, the camp management would gradually entrust them with the majority or at least a significant part of the leadership positions, intended for the residents. Slovenians had their own camp committee, chosen at secret elections. It strived to maintain good relations with the camp leadership and contacts with the National Committee in Rome; and, of course, it paid special attention to the Slovenian camp residents.

A charity fund was established in Servigliano with the intention of making life easier for the camp residents, in particular the poorest refugees as well as others; and a variety of workshops (sewing, tailoring, carpentry, etc.) were organised in this context. The resources gathered not only with the products of »camp artisans« but also with the sales of tickets for the events that the camp residents would organise were intended for the purchase of various materials, school supplies, medicine, wood, and firewood. Slovenians who were employed in any way would contribute to the fund monthly from their modest wages. The fund kept operating in Senigallia as well. It even opened a store where the camp residents could purchase some additional food and clothes (when they arrived to the camp, many refugees only possessed whatever they had worn when they had left their homes). The camp residents were also taken care of by the Red Cross.

Although the Slovenians in the camps around Italy did not develop publishing activities as rich as those of the Slovenian refugees in Carinthia, they could nevertheless boast a considerable number of newspapers as well as the publication of a few books. We have to be aware that this was demanding work, as in that time paper was in short supply and it could be very expensive on the black market; and the same was true of the ink required for printing. In almost all of the camps where Slovenians were located, at least one newspaper or gazette was published. The newspaper *Zedinjena Slovenija* (United Slovenia), which started coming out on 6 September 1945 in the Servigliano camp and represented the central publication of all Slovenian refugees in Italy, should be mentioned explicitly. It was published without interruptions until 1 February 1948. At that point it stated: »With the today's issue, *Zedinjena Slovenija* bids farewell to its subscribers, readers, friends, the camp, and all of the Slovenian refugee community. The newspaper has kept fulfilling its mission among you for as long as two years, and throughout this entire time it has only had this goal in mind: to serve the

community; help it assert itself better abroad; and spread the good name and good word about our nation, whose sons and daughters we are and want to remain.«.² The *Zedinjena Slovenija* newspaper soon acquired a literary supplement entitled *Svet in dom* (World and Home), which all of the more renowned literary workers in exile took part in. It was illustrated by Bara Remec and others. Other newspapers and magazines, intended for children, youth, and adults would be printed as well; as would religious publications. The camp in Senigallia even published a few issues of a women's fashion magazine called *Lepa Vida* (Beautiful Vida); while in the Eboli camp, the Slovenian refugees would even publish their gazette *Mi in svet* (Us and the World) in colour, which was an unimaginable achievement for the circumstances at the time.

Furthermore, the central Slovenian refugee community boasted a first-rate choir called *Emigrantski pevski zbor Slovenija* (Emigrant Choir Slovenia), which became exceedingly renowned: its independent concerts were very well attended, and it would often be invited for guest appearances near and far. The Choir's achievements culminated in its guest appearance in Rome, where it also performed at a Pope's audience and was broadcast over radio Vatican. This was not the only example, though: in all of the camps, Slovenians would establish a variety of choirs – children's, youth, as well as adult – as soon as they could. Many smaller orchestral and string bands were created as well, and they were very much appreciated as well. Furthermore, an individual school of singing that included basic music theory and singing technique education operated in Senigallia.

Slovenian refugees focused on theatre activities as well. Extraordinarily demanding and superbly-staged theatre performances – including plays by Shakespeare, Gogol, other renowned authors, as well as those written by Slovenian playwrights, with extremely high-quality set designs and costumes that the camp seamstresses would create with remarkable

2 *Zedinjena Slovenija*, 1 February 1948, p. 3.

inventiveness – would attract numerous visitors and foreign delegations. The theatre performances were supplemented by reading clubs, literary evenings, and academies, prepared on the occasions of the more important holidays or anniversaries.

Apart from these diverse and rich cultural activities, the Slovenian refugee education has to be underlined as well, as it managed to achieve a remarkable quality in such demanding circumstances and situations. As it was, many children and youth had ended up among the refugees as well. Almost ten percent of all the Slovenians in Monigo were younger than 15. This youth represented a special concern for the Slovenian camp leadership. Within just a few days of their arrival to the camp, not only did they establish a people's school and a kindergarten, but also a Slovenian refugee grammar school that opened its doors even a few days earlier than the school in Viktring near Klagenfurt. The school was initially managed by Dr Srečko Baraga. However, when the Allied authorities invited him to Trieste with the task of restoring the Slovenian education across the border, which had been completely suppressed during the fascist period, this task was assumed by Ivan Prijatelj. The refugee grammar school managed to establish a top-notch school board, extremely demanding towards the pupils regardless of the circumstances in which it operated. We have to be aware that everything was in short supply at the time, including textbooks, notebooks, and other school supplies. However, this did not deter the school board from offering the pupils as many as three different school programmes. Thus they could decide between the classical grammar school (the so-called classical *gimnazija*); a technically-oriented secondary school; and a teacher's college.

Not only in the grammar school but also at the people's school, a lot of attention was paid to interdisciplinarity, meaning that the teachers would make sure that the subjects were inter-related. They wanted the pupils and students to acquire the most detailed and extensive knowledge possible, as well as to learn how to think for themselves. A full Slovenian refugee grammar

school was also founded by the refugee group staying at Senigallia No. 7. There they strived to offer the youth a high-quality school programme as well. Throughout this time, the leaderships of both grammar schools kept endeavouring to ensure the schools' public recognition, similarly as the Slovenian refugee grammar school in Carinthia. However, they did not succeed, which is why the pupils had to pass a part of the final exam at an Italian grammar school. Regardless, the pupils who finished a grammar school in the camps would often be very successful at their further studies at universities, only to later secure flourishing international careers for themselves in numerous fields. Many of them would ascribe their success precisely to the Slovenian refugee grammar school. In the other camps, the Slovenian refugees would establish a variety of schools as well. The people's school in Riccione, which would also enrol adults, has to be underlined as particularly interesting. As it happened, that camp was populated by quite a few Slovenians from the Coast, who had never attended Slovenian schools. These people were paid particular attention to by the Slovenian camp leadership. For the today's standards it is almost unimaginable that these schools were subject to tuitions, despite the difficult circumstances. The tuition was modest, of course, and those who could not afford to pay were exempt. However, this is how the teachers taught the youth the importance of knowledge as well as make them understand that it was worthy of certain sacrifices.

Informal education was very important as well, as it was prudent that all Slovenian refugees, including the adults, should make good use of their time in the camps. Numerous language and vocational courses were organised for these people, and surprisingly many lectures – popular scientific as well as those that called for extensive pre-existing knowledge – would be organised. The camp residents would participate in both in large numbers.

As the refugees stated themselves, they would not be able to handle the situation without their profound faith that was

also reflected in their everyday life in the camps. Thus the first thing they did in all of the camps was to erect chapels. The one in Monigo, for example, was even furnished by the Slovenian sculptor France Gorše, himself a refugee at the time. Religious practices that they had brought from home were preserved, and scouts were established in the camps as well. Without their unshakable faith, these people would also be unable to put up with all the pressures that they were exposed to, exerted by certain camp managers who wanted them to return home as soon as possible. These managers thus began to restrict the residents' cultural and educational life, and this was also what the frequent relocations were intended for. The life of the refugees was also made more difficult by the repatriation commissions that kept coming to the camps; the expulsion of the most active representatives of the refugee community; and the worsening living conditions in the camps. Regardless of everything, most camp residents never decided to return home. Instead they opted, after living in the camps for three years, to emigrate to their new homelands – especially Argentina, which had opened its doors to the Slovenian refugee community most open-mindedly.

**VIRI IN
LITERATURA**

Arhivski viri

AZS – Osrednji zgodovinski arhiv Zedinjene Slovenije, Buenos Aires

Arhivsko gradivo iz taborišč v Italiji
Hladnikov arhiv
Narodni odbor
Slovenski biografski leksikon

NŠAL – Nadškofijski arhiv Ljubljana

Zapuščine, Ferdinand Babnik
Zapuščine, Jože Jagodic

NUK – Narodna in univerzitetna knjižnica

Zbirka tiskov Slovencev zunaj R Slovenije
Zbirka begunskega tiska

SI – Arhiv Republike Slovenije

SI AS 1931 Republiški sekretariat za notranje zadeve SRS
SI AS 2023 Corsellis John

UNRRA – Archives of the United Nations Relief and Rehabilitation Administration, New York

S-0527-0078 Matters Relating to DSs
S-0527-0102 Welfare – Books and Periodicals
S-0527-0119 Monthly Narrative Reports
S-0527-0120 Monthly Statistical Reports
S-0527-0195 Education of DP's
S-0527-0196 Health Files
S-0527-0198 Camp Files – DP Camps
S-0527-0201 Camp Files
S-0527-0832 Camps
S-0527-0841 Yugoslav DP
S-0527-0980 Allied Commission, special orders – daily bulletins
instructions
S-0527-0982 D. P. Operation (Italy)
S-0527-0983 Camps Operations
S-0527-0984 Camps Operations
S-0527-0987 DP Operations (Italy) – Yugoslavia
S-0527-0988 Senigallia
S-0527-0989 Reports – DP Operations Reports

S-0527-0995 Camps Population Reports
S-0527-0997 Education and Recreation
S-0527-0998 Number of DP in Camps
S-0527-1000 Camps
S-0527-1002 Ancona
S-0527-1004 Ancona Camp Group
S-0527-1006 Medical returns A. C. Camps
S-0527-1007 Monthly Narrative and Statistical Reports
S-0527-1008 Monthly Narrative and Statistical Reports

ZAL – Zgodovinski arhiv Ljubljana

LJU 61 – Četrtni ljudski odbor Rakovnik

Osebni arhivi nekdanjih beguncev

Fink Božidar

Magister Milan in Olga

Markež Franci

Prijatelj Alenka

Prijatelj Kristina

Smersu Miha

Snoj Stane

Osebni arhiv Helene Jaklitsch

Arhiv šolskega upravitelja Aleksandra Majhna

Taboriščne fotografije Lojzeta Erjavca

Arhiv Rafaelove družbe

Fotografska zbirka Marjana Hočvarja

Osebno pričevanje Janeza Zdešarja

Dnevniški zapisi ter spomini

Bajlec, družina

Bajuk, Marko. Omnia ad maiorem Dei gloriam – Spomini (tipkopis)

Dnevniški zapisi Nežke Čampa

Dnevniški zapisi Marjane Batagelj (roj. Kovač)

Dnevniški zapisi Albina Magistra

Osebna pričevanja

Bajlec Marjana, Argentina

Batagelj Marjana, Argentina
Corsellis John, Velika Britanija
Čampa Nežka, Argentina
Fink Božidar, Argentina
Klanšek Angelca, Argentina
Kremžar Marko, Argentina
Lukančič Justina, Argentina
Magister Milan, Argentina
Magister Olga, Argentina
Nemanič Jože, Argentina
Poglajen Manca, Argentina
Prijatelj Alenka, Argentina
Prijatelj Kristina, Argentina
Prijatelj Vera, Argentina
Rozman Ciril, Španija
Smersu Miha, Argentina
Snoj Stane, Argentina
Sommeregger Nevenka, Avstrija
Starman Lojze, Avstrija
Starman Majda, Avstrija
Tomazin Metka, Argentina
Vombergar Jure, Argentina
Zdešar Janez, Slovenija
Žnidar Ivan, Argentina

Periodični tisk

Begunska pisma s Koroške (1946–1947)⁹⁵²
Cvetje v tujini, Peggez (1945–1948)
Domači glasovi, Lienz (1945–1949)
Domovina v taborišču, Vetrinj / Lienz (1945)
Duhovno življenje, Buenos Aires (1945–2000)
Koledar / Zbornik Svobodne Slovenije, Buenos Aires (1949–1977)
Lepa Vida, Senigalija (1946, št. 1)
Potoček, Peggetz (1945–1946)
Slovenski poročevalec (1945–1949)
Slovenski taboriščnik, Št. Vid na Glini (1945–1946)
Svet in dom, Servigliano (1945–1946)

⁹⁵² Begunska pisma s Koroške je v obliki lista občasno izdajal dr. France Blatnik, kot kraj izdajanja pa je navajal Špital.

Šola in dom, Peggetz (1946–1947)
Taboriščnik (1946–1947)
Vestnik, Buenos Aires
Zaveza, Ljubljana (1991–2014)
Zbornik Svobodne Slovenije, Buenos Aires (1949–1977)
Zedinjena Slovenija (1945–1948)

Objavljene zbirke virov

Koledarček slovenskih emigrantov za leto 1946 (ur. Vid Zemljič/Tine Debeljak). Italija, 1946.
Slovenska begunska gimnazija v Peggezu pri Lienzu, Letno poročilo za šolski leti 1944/45 in 1945/46, sestavil Marko Bajuk, v Peggezu 1946.
Slovenska begunska gimnazija v Spittalu na Dravi, Letno poročilo za šolsko leto 1946/47, sestavil Marko Bajuk, v Spittalu 1947.
Slovenska begunska gimnazija v Špitalu ob Dravi, Letno poročilo za šolsko leto 1947/48, sestavil prof. Jeglič Mirko, v Špitalu 1948.
Taboriščni arhiv priča, 4. zvezek, uredil Filip Žakelj, Buenos Aires, 1975.
UNRRA D.P. Camp Spittal, Slovenska begunska tiskarna, Lienz, 1946.

Literatura

Ameriška domovina, 48, št. 12, 17. 1. 1946, str. 2, Beseda od svojcev iz domovine.
Arnež, A. Janez. *Slovenski tisk v begunskih taboriščih v Avstriji 1945–1949*. Ljubljana – Washington: Studia Slovenica, 1999.
Arnež, A. Janez. Slovensko šolstvo v begunskih taboriščih v Italiji in Avstriji od 1945 do 1949. V: *Begunsko šolstvo v 20. stoletju – naša in pri nas*. Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 2002, str. 29–56.
Arnež, A. Janez. *SLS = Slovenian people's party: 1941–1945*. Ljubljana, Washington: Studia Slovenica, 2002.
Arnež, Janez. *Drobci minljivosti*. Ljubljana: Družina, 2010.
Bajlec, Franc. Gradivo k Vetrinju. V: *Vestnik*, Buenos Aires, 1962, št. 10/11, str. 264.
Balkovec, Bojan (ur.). *Jugoslavija v času: devetdeset let od nastanka prve jugoslovanske države*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, 2009.
Batagelj, Marjana. Odhod V: Stare, Miloš, Krošelj, Joško, Fajdiga, Pavel in Batagelj, Slavimir (ur.). *Zbornik Svobodne Slovenije 1966*. Buenos Aires: Svobodna Slovenija, 1966, str. 127–136.

- Bečaj, Viljem. Spomini na Liparske otoke. V: Stare, Miloš, Krošelj, Joško, Fajdiga, Pavel in Batagelj, Slavimir (ur.). *Zbornik Svobodne Slovenije 1968*, Buenos Aires: Svobodna Slovenija, 1968, str. 287–289.
- Bela knjiga slovenskega protikomunističnega upora 1941–1945*. ZDA, Cleveland: Zveza društev slovenskih protikomunističnih borcev Tabor – Zgodovinski odsek, 1970.
- Beličič, Vinko. Dan pod murvami. V: *Koledar Goriške Mohorjeve družbe za leto 1979*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1979, str. 64–71.
- Benedik, Marko. *Ambasador Cerkve na Slovenskem: življenje in delo patra Antona Prešerna*. Ljubljana: Župnijski zavod Ljubljana – Dravlje, 2008.
- Benedik, Marko. *Slovenski duhovniki v Rimu v 20. stoletju*. Celje: Celjska Mohorjeva družba, 2010.
- Bevc, Ladislav. *Spomini*. Ljubljana: Jutro, 2006.
- Borštnik, Pavle. *Moj čas*. Trst: Mladika, 2016.
- Borštnik, Pavle. *Pozabljena zgodovina Slovenske nacionalne ilegale*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1998.
- Corsellis, John, Ferrar, Marcus. *Slovenija 1945: Smrt in preživetje po drugi svetovni vojni*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2006.
- Corsellis, John. O Slovcnih v begunskih taboriščih. V: *Stare, Miloš, Debeljak, Tine, Fajdiga, Pavel, Batagelj, Slavimir in Mizerit, Tone (ur.). Zbornik Svobodne Slovenije 1973–1975*. Buenos Aires: Svobodna Slovenija, 1975, str. 61–105.
- Cukjati, Katica (ur.). *Meddobje: splošna kulturna revija*. Buenos Aires: Slovenska kulturna akcija, XLIII, 2009, str. 140–240.
- Cukjati, Katica (ur.). *Meddobje: splošna kulturna revija*. Buenos Aires: Slovenska kulturna akcija, XLVIII, 2014, str. 266–298.
- Čuk, Marko. P. Jakob Žibert. *Ognjišče*, LI, 2015, št. 590, str. 4–5.
- Debeljak, Tine. Trideset let zdomske emigrantske književnosti V: Stare, Miloš, Debeljak, Tine, Fajdiga, Pavel, Batagelj, Slavimir in Mizerit, Tone (ur.). *Zbornik Svobodne Slovenije 1973–1975*. Buenos Aires: Svobodna Slovenija, 1975, str. 381–437.
- Dežman, Jože in Kokalj Kočever, Monika. *Slovenija – duhovna zgodovina: zgodbe političnih emigrantov*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2010.
- Dobovšek, Pavlina. Iz vsebine prvih izvodov. *Svobodna Slovenija*, 54, 2001, št. 51/52, str. 4.

- Dolenec, Ivan. *Moja rast*. Celje: Mohorjeva družba, 1991.
- F. M. Taborišče jugoslovanskih razseljencev Spittal ob Dravi. *Slovenski poročevalec*, IX, št. 124–127, 26. do 28. 5. 1948.
- Ferenc, Tone. *Dies Irae: četniki, vaški stražarji in njihova usoda jeseni 1943*. Ljubljana: Modrijan, 2002.
- Fischer, Jasna (ur.). *Slovenska novejša zgodovina: Od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Slovenije 1848–1992*, 2. del. 1. izdaja, 2. natis. Ljubljana: Mladinska knjiga, Inštitut za novejšo zgodovino, 2006.
- Gabrič, Aleš. Cenzura v Sloveniji po drugi svetovni vojni: od komunističnega *Index librorum prohibitorum* do ukinitve »verbalnega delikta«, *Literatura in cenzura: Kdo se boji resnice literature? Primerjalna književnost*, 31, 2008, posebna številka, str. 63–77.
- Gabrič, Aleš. *Sledi šolskega razvoja na Slovenskem*. Ljubljana: Pedagoški inštitut, 2009.
- Geržinič, Alojzij. *Boj za slovensko šolstvo na Primorskem: za delovna dr. Srečka Baraga pri ZVU*. Buenos Aires: Slovenska kulturna akcija, 1983.
- Geržinič, Alojzij. *Od Save do srebrne reke*. Trst: Mladika, 2015.
- Geržinič, Alojzij. *Pouk v materinščini – da ali ne?* Buenos Aires: Založba Sij, 1972.
- Godina, Karolina. Karkoli boste storili enemu izmed teh mojih najmlajših: Pogovor s slovensko misijonarko dr. Janjo Žužek. *Isis: glasilo Zdravniške zbornice Slovenije*, 7, 1998, št. 4, str. 55–58.
- Hančič, Damjan. *Revolucionarno nasilje v Ljubljani, 1941–1945*. Ljubljana: Študijski center za narodno spravo, 2015.
- Hladnik, Janez. *Od Triglava do Andov: v službi Cerkve in naroda*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1978.
- II. *evharistični kongres za Jugoslavijo v Ljubljani 1935*. Ljubljana Groblje – Domžale: Misijonska tiskarna, 1936.
- Jagodić, Jože. *Mojega življenja tek: spomini*. Celovec: samozaložba, 1974.
- Jaklitsch, Helena in Janežič, Helena (ur.). *Rojstvo novih domovin: Bogata ustvarjalnost slovenskih beguncev v Italiji in Avstriji*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica, Založba Družina, 2017.
- Jaklitsch, Helena. Seznam žrtev revolucionarnega nasilja pred ustanovitvijo prve vaške straže. V: Rihar, Lenart (ur.). *Temelj prihodnosti: Zbornik ob 70-letnici konca vojne in začetka totalitarnega režima*. Ljubljana: Nova Slovenska zaveza, 2015, str. 107–126.

- Jevnikar, Ivo. *Goršetova povojna leta v Trstu*. Goršetov simpozij, Sveče, 30. 7. 2011 (neobjavljen referat).
- Jevnikar, Ivo. Slovenski skavti v taboriščih. *Mladika*, 29, 1985, št. 4, str. 45–47.
- Jevnikar, Ivo. Vloga povojnih beguncev v našem zamejstvu. *Mladika*, 49, 2005, št. 7, str. 9–16.
- Jevnikar, Martin (ur.). *Primorski slovenski biografski leksikon*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1974–1994.
- Jevnikar, Martin. Pogovor z Martinom Jevnikarjem. V: Jevnikar, Ivo (ur.). *Dom in svet: zbornik*. Maribor: Slomškova založba, 1997, str. 56–70.
- Kastelec, Barbara. Grem tja, kjer ni gneče: Jože Mejač, misijonar v Južni in Severni Ameriki. *Družina*, 26. 6. 2011, str. 4.
- Klasinc Škofljanec, Andreja. *Vodnik po arhivskem gradivu Studia Slovenica*. 2. dopolnjena izdaja. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2006.
- Klinec, Rudolf. *Dnevniški zapisi 1943–1945*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 2010.
- Kočevar, Tjaša. *Medpredmetno povezovanje družbe v četrtem razredu osnovne šole: diplomsko delo*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, 2012.
- Kokalj Kočevar, Monika. *Mobiliziranci v nemško vojsko z Gorenjske v letih 1943–1945*. Ljubljana: Založba INZ, 2017.
- Kolar, Bogdan. *Salezijanci med begunci: Delo salezijancev med slovenskimi begunci v begunskih taboriščih Avstrije in Italije 1945–1950*. Ljubljana: Salve, 2008.
- Kolarič, Jakob. *Škof Rožman: Duhovna podoba velike osebnosti na prelomnici časa, III. del*. Celovec: Družba sv. Mohorja v Celovcu, 1977.
- Koledar Svobodne Slovenije* 1949, Buenos Aires, 1949, str. 144, Slovenski begunci v Modeni.
- Koledar Svobodne Slovenije* 1949, Buenos Aires, 1949, str. 146–148, Slovensko bogoslovje v begunstvu.
- Koledar Svobodne Slovenije* 1949, Buenos Aires, 1949, str. 149–150, Slovenski vojaki v R. A. F.
- Koledar Svobodne Slovenije* 1949, Buenos Aires, 1949, str. 150–152, Begunsko taborišče v Traniju.
- Koledar Svobodne Slovenije* 1949, Buenos Aires, 1949, str. 155–156, Slovenski visokošolci v begunstvu.

- Kores, Teresa. Marijan Marolt, Umetnostni zgodovinar. *Vrhniški razgledi*, 7, 2006, str. 90–107.
- Kremžar, Marko. A. D. 1945. V: *Tretji dan, krščanska revija za duhovnost in kulturo*, XXXIV, 2005, št. 5/6, str. 51.
- Kunčič, Mirko. Jožetu Kesslerju na grob. *Slovenska država*, Toronto, VI., št. 6, 15. 6. 1956, str. 1.
- La voce delle Marche*. Št. 9, junij 1946, str. 2.
- Lavrenčič Cannata, Devana. *Novega ni pri nas nič: Slovenci in Slovenke v italijanskem koncentracijskem taborišču Monigo*. Trst: ZTT=EST, 2007.
- Letopis Cerkve na Slovenskem*. Ljubljana: Nadškofija Ljubljana, 2000.
- Lobnik, Franc. Oj, ti spomini (4). *Svobodna Slovenija*, Buenos Aires, 54, 2001, št. 49–50, str. 3.
- Loh, Maks. Njegova zadnja pot. *Slovenska država*, Toronto, XIII, 1962, št. 8, str. 2.
- Marolt, Marijan. Kulturno delo v italijanskih taboriščih. V: *Zbornik Svobodne Slovenije 1953*. Buenos Aires: Svobodna Slovenija, 1953, str. 125–138.
- Marolt, Marijan. Albergo Bagni in Barletta. V: Stare, Miloš, Jurčec, Ruda, Kalin, Jeremija in Krošel, Joško (ur.). *Koledar Svobodne Slovenije 1949*. Buenos Aires: Svobodna Slovenija, 1949, str. 139–144.
- Maršič, F. Franjo. Velecenjeni gospod Loh. *Slovenska država*, Toronto, XIII, št. 8, 1. 8. 1962, str. 2.
- Maver, Marij. *Vinka Beličiča pogled nazaj*. Trst: Mladika, 1983.
- Melahaer, Jože. Ob 30-letnici konca vojske in revolucije: Zgodovinski dokumenti in zanimivosti. *Vestnik*, Buenos Aires, XXVI, 1975, št. 7–8, str. 105–111.
- Meneghetti, Francesca. *Di là del muro: il campo di concentramento di Treviso: (1942–43)*. Treviso: Istresco, 2012.
- Mihevc, Jože. *Skozi taborišča do sreče*. Trst: Mladika, 2018.
- Mikuž, Metod. *Pregled zgodovine narodnoosvobodilne borbe v Sloveniji: V knjiga*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1973.
- Milač, M. Metod. *Kdo solze naše posuši: doživetja slovenskega dijaka med drugo svetovno vojno*. Celje: Mohorjeva družba, 2003.
- Mlakar, Boris. *Slovensko domobranstvo: 1943–1945: ustanovitev, organizacija, idejno ozadje*. Ljubljana: Slovenska matica, 2003.
- Mlinar, Jaka. Slovenski emigrantski periodični tisk. V: *Koledar Svobodne Slovenije 1951*. Buenos Aires: Svobodna Slovenija, 1951, str. 176–194.

- Moder, Janko. *Dr. Valentin Meršol in slovenski veliki teden*. Celje: Celjska Mohorjeva družba, 2005.
- Od doma do Argentine. V: *Koledar Svobodne Slovenije 1953*, Buenos Aires: Svobodna Slovenija, 1953, str. 222–226.
- Okorn, Jaka. Moji spomini na zgodnja šolska leta med vojno in po vojni v begunstvu. *Šolska kronika – Zbornik za zgodovino šolstva in vzgoje*, 13, 2004, št. 2, str. 313–317.
- P(rijatelj), I(van). Naše šolstvo v Italiji v dobi begunstva. V: *Koledar Svobodne Slovenije 1952*, Buenos Aires: Svobodna Slovenija, 1952, str. 181–193.
- Pavlič, Jože. Pomlad je lepa, jesen še lepša, samo krajša ... Pogovor s Kamničanom Andrejem Pogačarjem, duhovnikom v Čilu. V: Humar, Marjeta (ur.). *Kamniški zbornik XVI*. Kamnik: Občina Kamnik, 2002, str. 301–311.
- Pernišek, France. *Moj begunski dnevnik 1945–1949: My D. P. camp diary 1945–1949*. Ljubljana: Studia Slovenica, 2007.
- Podbersič, Renato. *Revolucionarno nasilje na Primorskem: Goriška in Vipava 1941–1945*. Ljubljana: Študijski center za narodno spravo, 2011.
- Podržaj, Toni. Breznik Francišek – 85. letnik. V: *Svobodna Slovenija*, Buenos Aires, 59, 2006, št. 26, str. 4–6.
- Poročilo ob desetletnici Slovenskega bogoslovnega semenišča v tujini 1945–1955. *Duhovno življenje*, Buenos Aires, 22, 1955, str. 659–706.
- Poročilo ob petletnici Slovenskega bogoslovnega semenišča v tujini 1945–1950. *Duhovno življenje*, Buenos Aires, 17, 1950, str. 677–702.
- Poznič Mazières, Marjana, Selan, Marko in Brula, Pavel (ur.). *Slovenski grič sredi argentinske pampe: Slomškov dom: 1961–2011*. Buenos Aires: Slomškov dom, 2011.
- Prešeren, Anton. V: *Ognjišče*, leto LI, 2015, št. 586, str. 48–49.
- Puš, Ludvik. *Na dolgo pot*. Buenos Aires: Zedinjena Slovenija, 1996.
- Rant, Jože. *Slovenski eksodus 1945*. 2. izdaja. Buenos Aires, 2008.
- Rezelj, Lojze (ur.). *Ladislav Lenček: vrli mož, ki ni živel za sebe*. Buenos Aires: Slovenska kulturna akcija, 1996.
- Rihar, Lenart (ur.). *Cvetoči klas pelina*. Ljubljana: Rafaelova družba, Družina, 2014.
- Rot, Zdenko. *Leta izgubljene mladosti: Dnevnik 1942–1948*. Ljubljana: Modrijan, 2010.

- Rozman, Ciril. *El reto asumido*. Barcelona: Fundación Medicina y Humanidades Médicas, 2008.
- Rulitz, Florian Thomas. *Vetrinjska in bleiburška tragedija: nasilje partizanskih enot nad begunci v maju 1945 na avstrijskem Koroškem*. Celovec, Mohorjeva družba, 2013.
- Rus, Roman. V spomin župniku Alojziju Košmrlju. V: *Katoliški glas*, XXVI, 1974, št. 43, str. 3.
- Slovenska država*, XIII., št. 8, 1. 8. 1962, str. 2, Gradivo za zgodovino Slovencev.
- Koledar Svobodne Slovenije 1949*. Buenos Aires: Svobodna Slovenija, 1949, str. 146–148.
- Slovensko bogoslovno semenišče v tujini: Poročilo ob petnajstletnici: 1945–1960. *Duhovno življenje*, Buenos Aires, 27, 1960, št. 11, str. 609–640.
- Strgar, Milica. Šolstvo in prosvetno-kulturno delo slovenskih beguncev v taboriščih po Italiji (v Španiji in na Tržaškem) 1945–1948. V: *Borec*, XL, 1988, št. 1, str. 83–112.
- Strgar, Milica. Tisk slovenskih beguncev v Avstriji in Italiji. V: *Borec*, XXXVI, 1984, št. 1, str. 2–17.
- Škerbec, Jože. Anica Šemrov. *Šola Antona Martina Slomška, 1949–2009*. Buenos Aires: Šola Antona Martina Slomška, 2009, str. 24.
- Škulj, Edo (ur.). *Slovensko semenišče v izseljenstvu*. Ljubljana: Teološka fakulteta, 1997.
- Škulj, Edo. Plodno življenje Slovenskega semenišča v izseljenstvu. V: *Družina*, št. 40, 4. 10. 2015, str. 16–17.
- Švent, Rozina. *Slovenski begunci v Avstriji 1945–1950*. Ljubljana: Založba ZRC, 2007.
- Švent, Rozina. Tiski slovenskih beguncev v taboriščih v Avstriji in Italiji. V: *Dve domovini*, 3, 1992, št. 2–3, str. 67–101.
- Vestnik*, Buenos Aires, XXVI, 1975, št. 7–8, str. 91–102, Ob tridesetletnici: gradivo k vračanju domobrancev.
- Vombergar, Jure. Ob 60-letnici začetka prihajanja slovenskih beguncev v Argentino. V: *Tretji dan, krščanska revija za duhovnost in kulturo*, XXXVI, 2007, št. 9/10, str. 102–110.
- Zaletel, Vinko. Spomini na leto 1945. V: *Duhovno življenje*, Buenos Aires, junij 1991, str. 290–293.
- Zaveljcina, Mihela. Sadovi velikih idealov, žrtev in ljubezni do domovine – pogovor z Alenko Prijatelj. V: *Naša luč*, 64, 2015, št. 1, str. 4–6.

- Ž. I. Srečanje bivših taboriščnikov v San Martinu. V: *Svobodna Slovenija*, Buenos Aires, 49, 1996, št. 46, str. 4.
- Žnidar, Silvi. Z Marijo skozi življenje. V: *Zbogom domovina, Almanah Rast XXXIII.*, Buenos Aires, 2004, str. 31–32.

Internetni viri

- War force records. <https://www.forces-war-records.co.uk>. Pridobljeno: 18. 8. 2015.
- Jevnikar, Ivo, Referat o Primorski. <http://www.drustvo-svs.si/arhiv/2005/tabor/Tabor-07.3.html>. Pridobljeno: 17. 8. 2015.

SEZNAM KRATIC

AM		Aleksander Majhen
A. M. G.	Allied Military Government	Zavezniška vojaška uprava
AS		Arhiv Republike Slovenije
AZS		Osrednji zgodovinski arhiv Zedinjene Slovenije v Buenos Airesu
DDT	dichloro-diphenyl-trichloroethane	Dikloro-difenil-trikloroetan
DP	Diplaced Person	Razseljena oseba
FAU	Friends Ambulance Unit	Kvekerski mirovniški dobrovoljci
F.E.S.E	Fondo Europeo di Soccorso agli Studenti	Evropski sklad za pomoč študentom
FNRJ		Federativna narodna Republika Jugoslavija
HQ	Headquarters	Glavno poveljstvo
IRO	International Refugee Organization	Mednarodna organizacija za begunce
NO		Narodni odbor
NŠAL		Nadškofijski arhiv Ljubljana
PSBL		Primorski slovenski biografski leksikon
RAF	Royal Air Force	Kraljevo vojno letalstvo
RM	Reichsmark	Nemška marka (uradna valuta do novembra 1945)

SKA		Slovenska kulturna akcija
SKAD		Akademsko društvo Slovenija
SBL		Slovenski biografski leksikon
SLS		Slovenska ljudska stranka
UNRRA	United Nations Relief and Rehabilitation Administration	Organizacija Združenih narodov za pomoč in obnovo
YMCA	The Young Men's Christian Association	Krščansko združenje mladih fantov
ZDA		Združene države Amerike

IMENSKO KAZALO

A

Ačaj, Zdenko 393
Adamič, Anton 276
Adamič, Nika 334
Adlešič, Miroslav 297
Agosti, Giovanni 127
Agostini, Carlo 119, 179
Ahčin, Igor 291, 303
Ames, W.E. 26
Andrews Shipman, Paul 156
Anžič 57
Arhar, Marijan 240, 242
Arko, Ciril 400–401
Arko, Vojko 135
Arnež, Janez 12, 20–23, 28,
30, 37, 47, 52–53, 74, 259, 282,
364, 407, 426, 437, 449
Arnšek, Janko 377
Arnšek, Jože 275
Arnšek, Neža 243, 289, 301
Arnšek, Peter 244, 254, 289
Aschner, Berta 395
Aškerc, Anton 34, 258, 293,
304
Avanzo, Lojze 372
Avguštin, Albin 234
Avsenek, Majda 247
Avsenek, Marija 255
Avsenek, Štefanija 240

B

Babnik, Ferdinand 46, 149, 450
Bajlec (družina) 62, 76, 204,
220–223, 443
Bajlec, Franc (1932) 243

Bajlec, Franc 22, 221, 397–398,
414, 449
Bajlec, Marjana 220–221, 240,
443
Bajuk, Marko 11–12, 29–30,
35, 37–40, 45, 196, 422, 443,
449
Bajželj, Stanko 275
Balantič, France 121, 130,
134–135, 157, 293, 294
Balkovec, Bojan 323, 449
Balog, Franc → glej Bajlec,
Franc
Baraga, Srečko 231–232,
234–237, 249–250, 252, 255,
257, 259, 263–264, 285, 431,
442, 451
Baraga, Srečko, ml. 244, 254
Barbič, Ivan 172
Barre, Paul 26
Basaj, Jože 16, 29–30, 56
Bat (angl. stotnik) 209
Bat, Bogdan 209
Batagelj, Marjana 55–56, 59,
62, 66, 69–70, 73, 75–76, 81,
90, 176, 267, 280, 298, 342,
448–449
Batagelj, Slavimir 131, 136,
372, 449–450
Batagelj, Vlasta 247
Baty, C.W. 39
Bauman, Franc 172
Bečaj, Viljem 158, 450
Bečić, Vladimir 135
Bedenčič Olga 276

- Bedenčič, Martina 243, 289, 301
 Beech 186
 Beličič, Vinko 11, 60, 71–72, 235, 237, 255, 263, 279, 450, 453
 Bellardi, Aroldo 335
 Benedik, Marko 158, 170, 210 212, 262, 450
 Bergant, Petrina 395
 Berlot, Božo 94
 Berlot, Viktor 94
 Bevc, Ladislav (Vlado) 22, 201, 393, 450
 Bevčar, Marija 244, 255, 289–290, 368
 Bevk, Stanislav 297
 Bitenc, Mirko 79
 Bizjak, Evgenija 283, 286, 345, 348, 358
 Blatnik, France 448
 Bondarozuk, Aleksander 139
 Borggreve, Cassen 109
 Borštnik, Maks 131, 211
 Borštnik, Pavel 10, 22, 74, 77, 209, 213–218, 450
 Borštnik, Vladimir 95, 151
 Božič, Matilda 392
 Božnik, Antonija 234, 291, 303, 346
 Bradaška 209
 Brandsteter, Majda 289
 Brandsteter, Nace 395
 Bras, Rudi 137
 Bratina, Vojmir 172, 326, 407
 Brezigar, Danilo 109, 317
 Breznik Frančišek 57, 126, 454
 Breznik, Alojzij 326, 337, 380, 383, 385
 Breznikar, Franc 372
 Brodnik 278
 Brodnik, Metka 275
 Brown 201
 Brula, Pavel 454
 Brulc, Anton 245, 290, 368
 Brumen, Tajda 244, 255, 289
 Buda, Stanislav (Stanko) 234, 352
 Buh, Ana 289
 Burnell, S. F. 87–90, 97, 121, 134, 139, 144–145, 148, 150–158, 161–162, 166, 168, 171, 184, 236, 278, 298, 312, 320, 340, 342, 348, 356, 370, 412–414
 Buttler 187–188, 378
- C**
- Cankar, Ivan 294, 301
 Cankar, Izidor 297
 Cantossi 118
 Caringher 201
 Carold 67
 Caserman, Ivan 390, 393
 Cervantes, Miguel 164
 Chase, Hartley 201, 392
 Chopin Frédéric 181
 Corsellis, John 26, 28–29, 33, 39–40, 45, 53, 442, 448, 450
 Costa, Emilio 181

- Cotič, R.A. 375
 Cukale, Jože 234, 408
 Cukjati, Katica 450
 Curk 202
 Cvetko, Bogomir 244
 Cvetko, Brigita 288
- Č**
 Čampa, Nežka 21, 39, 55–56,
 60–64, 66–70, 73, 76, 107, 155,
 267, 443, 448
 Čampa, Pavlina 139
 Čemažar 207
 Černy, Blanka 321–322, 324,
 379
 Čuk, Ana 139
 Čuk, Julijan 291, 303
 Čuk, Marko 450
- D**
 Damjanović, Miodrag 22–23,
 401
 Davidge, W. 171
 Debeljak, Janko 212–213
 Debeljak, Ludvik 216
 Debeljak, Tine 11, 22, 134–
 135, 200, 282, 322, 354, 449–
 450, 453
 Debevec, Alojzij 280
 Dejak, Anton 247, 291, 303
 Dejak, Jože 338
 Demšar, Ciril 206, 221
 Detela, Franc 172
 Dežman, Jože 18, 24, 450
 Di Donna, Giuseppe 192
- Dimnik, Dušan 373
 Dobovšek, Pavlina 131, 450
 Dolenc, Ivan 231, 451
 Dolinar, Anton 235, 237, 279
 Dolinar, France 309–311
 Dolinar, Joža (Jožefa) 246, 290,
 344
 Dolšina, Janez 270
 Dolšina, Stanko 119, 179
 Dolžan, Franc 297
 Drabosnjak → Šuster, Andrej
 163
 Dragosavljević 399
 Drobnič, Ludvik 290
- E**
 Ebsworth, E. 155–157, 350–
 351, 367
 Erjavec, Lojze 12, 19, 315
 Ewens 60, 70, 231
- F**
 F.M. 8, 48, 451
 Fabjančič, Anatol 280
 Fajdiga, Pavel 131, 314, 357–
 358, 364, 372, 449–450
 Fajfar, Franc 280
 Fale, Mirko 69
 Farkaš, Andrej 260, 409
 Feller 53
 Ferenc, Tone 122, 451
 Ferrar, Marcus 29, 450
 Findlay, C. B. 76–77, 82, 85, 97,
 109, 151, 270
 Fink (sestre) 118, 124

Fink, Anton 172
Fink, Božidar 22, 58–59, 90,
95, 140, 162, 165, 239, 250,
340, 353, 357–359, 368, 374,
413–414, 443–448
Fink, Ignacij 290, 368
Fink, Marija 71, 137, 231
Fink, Marta 71, 248, 257, 272,
342
Fink, Neda 71
Fink, Stanislav 242, 288
Fischer, Jasna 451
Flood 85–87, 99, 121–123, 128,
133, 203, 269, 306, 314, 362
Fortuna, Janko 95
Fortuna, Stanko 94–95, 151,
285, 357
Fothergill, C. F. 170
Franki 172
Freytag, Gustav 303
Friderik II. 197
Friderik II., Babenberžan 304

G

Gabrenja, Ciril 134
Gabrič, Aleš 8, 423, 451
Gantar, Kajetan 35
Gašperin, Janko 94
Gerzinič, Alojzij 11, 23, 163,
201, 264–266, 285–286, 301–
302, 357, 360, 364, 368, 372,
374–376, 451
Girling, William 171, 181, 269
Glavan 196
Globočnik, Martin 390

Gnidovec, Franc 192, 326, 383
Gobec, Egidij (Edi) 223, 398
Godec, Anton 94
Godina, Karolina 307, 451
Gogolj, Nikolaj Vasiljevič 321,
431, 441
Golmajer, Vincenc 150, 316
Golob, Franc (France) 283,
286, 315, 357–358, 365
Golob, Franja 139
Golobič, Peter 244, 255
Gorazd, Hotimir (Hote) 210,
215–216
Gorazd, Vlado 202
Gordan, Gjordje (Jurij) 274–
275
Gorenjšek, Franc 327
Gorišek 113
Gorjup, Marjan 216
Gornik, Peter → glej Prijatelj,
Ivan
Gorše, France 11, 68, 191, 235,
258, 262, 432, 452, 452
Gorše, Martin 245
Grad, Marija 290
Grafenauer, Ivan 297
Grčman, Anton 234, 306
Gregory, F. F. 232–233, 236,
249, 252, 259, 263
Grom, Mojmir 240, 242, 288
Grom, Nevenka 173, 247
Groznik, Ana 289, 301

H

Hafner, Stanko 400–401

Händel, Georg Friedrich
Harley 128, 314
Hartley, Chase 392
Hartman 77, 85
Havelka, Danilo 240
Havelka, Majda 243
Hawas 53
Haymen 104, 119, 165–166,
168, 298, 300, 316–317, 341–
342, 358, 375
Heynes 128
Hladnik, Janez 7, 10, 18, 187,
410, 412, 414–416, 442, 451
Hočevan, Marjan 12, 33, 443
Hofmannsthal, von Hugo 129
Holubowicz, Witko 139
Horn, Peter 159
Horn, Stanko 303
Horvat, Lojze 400–401
Hren, Barbara 244, 255
Hren, Janez 240
Hren, Jelica 172
Hren, Ludvik 150
Hren, Marija 242
Hren, Marjeta 240
Hribar, Ivan 309
Hribernik, Alojz 285
Hrovat, Avgust 374
Humar, Marjeta 454

I

Ibic, Danijela 276
Ibic, Janez 276
Ilc, Franc 176
Ilc, Helena 289

Ilc, Jože 172
Iskra, Anton 279, 285, 306

J

Jagodic, Jože 11, 46, 450, 451
Jaklič, Franc 37
Jaklitsch, Helena 17, 41, 443,
451
Jakus, Tugomir 291, 303
Jalen, Janez 129, 334
Jan, Sebastijan 139
Janežič, Helena 451
Janežič, Stanko 69
Javornik, Mirko 395
Jazbec, Stanko 179–180, 195,
323, 385
Jeglič, Mirko 449
Jeločnik, Niko 163
Jenko 202
Jenko, Albin 394
Jenko, Alojzij 234, 346, 352
Jenko, Anton (Tone) 291, 303,
305
Jenko, Janez 131
Jenko, Miha 158
Jeran, Fran 297
Jerina, Miha 172
Jeruc, Oton Danilo 217–218
Jesih, Adolf 172
Jesih, Maks 222–223
Jevnikar Ivo 71, 262, 264, 337,
452, 456
Jevnikar, Martin 11, 235, 237,
249, 255–256, 259, 263–264,
279, 281, 285, 452

Jurak, Jože 283, 286, 301–302,
357–359

Jurčec, Ruda 453

Jurčič, Josip 294

K

Kačar, Ivan 92, 188, 326

Kačar, Janez 240

Kačar, Marija (Marja) 172, 242,
327

Kahn/Kohn 206

Kalin, Jeremija → glej Debeljak,
Tine

Kapus, Jože 117

Kastelec, Barbara 452

Kastelic, Anton 245, 290

Keeny, Spurgeon M. 53

Kelemina, Jakob 297

Kemperle, Leopold 200–201

Kessler Blejec, Ema 202

Kessler, Jože 201, 393, 453

Kette, Dragotin 304

Kinkelj, Rajmund 95, 313

Klanšek, Angelca 448

Klasinc Škofljanec, Andreja
452

Klinec, Rudolf 452

Klopčič, Peter 280

Knap, Ivan 289

Kobal, Vilma 236, 255, 257,
279, 285

Kocjan, Dani 236

Kocjan, Oton 179

Kocjan, Pavla 245, 290

Kočevar, Ciril 202

Kočevar, Tjaša 423, 452

Kogovšek, Franc 172, 327

Kogovšek, Julka 187

Kogovšek, Milan 176

Kokalj Kočevar, Monika 18, 24,
208, 450, 452

Kolar, Bogdan 52, 260, 295,
426, 437, 452

Kolar, Jurij 92, 176

Kolarič, Jakob 53, 61, 452

Kores, Teresa 191, 453

Koritnik, Marjan 408

Korošec, Anton 311

Korošec, Franc 286, 302, 357,
364–365, 368

Korošec, Franjo → glej

Korošec, Franc

Kos, Stane → glej Jeločnik,
Niko

Kos, Vladimir 11, 135

Košiček, Jože 120, 309–311

Košmerlj, Alojzij 55, 67, 69,
450

Košnik, Franc 240

Košnik, Frančišek 288

Kovač, Anton (Tone) 273, 276

Kovač, Katarina 247, 291, 303,
356

Kovač, Marija 247, 291, 303,
342, 344

Kovač, Valentina 59

Kovačič, Franc 126, 235, 283

Kovačič, Martin 290, 368

Kovačič, Miroslav (Miro) 134,
283, 286, 302, 357, 373

Kovačič, Stanislav 280
Kožar, Stanislav 247, 291, 303
Kralj, Janko 200
Kraljič, Janez 165
Kramar, Mija 109
Kramar, Milena 243, 289, 301
Kramar, Radojica 247, 291, 303
Kregar, Simon 69
Krek, Aleš 275
Krek, Gregor 43
Krek, Miha 18, 20, 29, 77, 81,
84–85, 92–93, 120, 124, 149,
178, 200, 210, 226–227, 262,
268, 273, 295, 302, 304, 318,
321, 354, 394, 399, 405, 415,
416, 427, 437
Kremžar, Marko 17, 127,
453
Krenner, Franc 35
Kristan, Marija 280
Krivec, Jože 134, 285
Križ, Bojan 290
Križ, Milan 131, 280
Križman, Andrej 79
Kronig, Dragutin 109
Krošelj Bojan 274
Krošelj, Anton 288
Krošelj, Janez 275
Krošelj, Joško 92, 120, 131,
414, 449–450, 453
Kuk, Avgust 407
Kunčič, Mirko 181, 193, 195,
201, 322, 378, 386, 421, 453
Kunej, Anton 176
Kunstelj, Ignacij 209, 218, 223,

400–401
Kušar, Dušan 290
Kutnar, Marija 291

L

Lambert 200–201
Lampret, Milan 151, 283, 286,
288, 301–302, 312, 357–358,
362, 373
Lancaster, Peter S. 50, 87, 94,
96, 98, 100, 102, 123, 136, 307
Langus, Cvetka 291
Langus, Milan 400–401
Lavrenčič Cannata 57, 453
Lavrič, Ivanka 119
Lavrič, Veronika 288
Lempel, Lado 126
Lenart, Vlasta 400–401
Lenček Ladislav 135, 450
Lenščak, Dušan 390
Lenščak, Ljudmila 395
Lesar, Alojzija 379
Lesar, Irena 243
Lesar, Jože 175, 188–189, 383
Lesar, Regina 242
Levstek, Franc 68
Levstik, Fran 294
Levstik, Jože 407
Likožar, Franc 95, 316
Linhart, Anton Tomaž 194
Lipušček 211
Lipušček, Silvo 148
Lobnik, Franc 209–210, 220–
222, 453
Logar, Franc 372

Loh, Maks 77, 79, 91, 453
Lončar, Marija 291, 303
Lovše 137
Lovšin, Pavlina 35
Lowe 86, 104
Lozar, Anton 176
Lozar, Elizabeta 240
Lozar, Jožef 242
Lozar, Marija 323
Lozar, Terezija 321
Lozar, Veronika 242
Ložar, Rajko 35
Lukančič, Justina 63, 155, 448
Lukež, Franc 290, 368
Lukež, Rudolf 290

M

Maček, Fani 197
Maček, Majda 383
Maček, Martina 339
Magister, Albin 92, 165, 291, 303
Magister, France 114
Magister, Marjan 135
Magister, Milan 55, 57, 148, 165, 218, 245, 278, 290, 296, 328–329, 368, 391, 443–448
Magister, Olga 245, 443–448
Majcen, Marko 114
Majhen, Aleksander 30–31, 42, 454
Majhen, Ivo 12
Makovec 102
Makovec, Bogdan 246, 290, 368

Makovec, Edita 289–290, 368
Mantierra, Antonio 68, 258
Marcikić Novak 393
Margitić, Leopold 395
Marinčič 206
Marinčič, Janez 291, 303
Markež, Franci 32, 443
Markež, Peter 92
Markun, Anton 310
Marolt, Antonija 239, 243–244, 255, 289
Marolt, Darinka 275
Marolt, France 71
Marolt, Frančiška 276
Marolt, Ivana 288
Marolt, Josipina (Joža) 291, 303, 305, 356
Marolt, Marija 242, 244
Marolt, Marijan 52, 63, 68, 73, 92, 117, 120, 122–123, 127–128, 144, 152, 163, 165, 172, 180–182, 191, 194, 197, 202, 205, 207, 210, 212, 222–223, 315, 321, 326, 338–339, 374–375, 383, 385, 392, 398, 400, 426, 437, 452–453
Marolt, Milka 157
Marolt, Slavka 276
Maršič, Bojan 245, 290
Maršič, F. Franjo 65, 91, 150, 166, 316, 453
Massi 171
Matičič 136
Matičič, Lina 109
Mauko, Santa 290

- Maver, Marij 453
 Mavsar, Jože 326, 334, 380, 383, 398
 Mayer, Marij 368
 Mayer, Marija 291
 Medved, A. 121, 316
 Mehle, Alojzij 92, 95, 172
 Mehle, Jože → glej Mehle, Alojzij
 Mehle, Slavka 276
 Mehle, Stanislav 288
 Mehle, Štefanija 245, 290
 Mejač, Jože 452
 Melaher, Jože 22, 453
 Menart, Radoslav 289
 Menart, Zlata 368
 Meneghetti, Francesca 57, 453
 Merala, Marijan 407
 Merala, Marjan 181
 Meršol, Valentin 22, 26, 30, 33, 37–38, 449
 Michelangelo 332
 Mihelčič, Franc 37
 Mihelčič, Kristina 109
 Mihelič, Franc 150, 357–358, 365, 368, 374
 Mihelič, Jože 301
 Mihovc, Leopold 95
 Miklavčič, Francka 344, 346
 Miklič, Jože 243, 289, 301
 Mikuž, Metod 16, 453
 Milač, M. Metod 19, 453
 Milavec, Anton 176, 308, 338
 Milavec, Ciril 187, 192, 379
 Mišič, Marija 157
 Mizerit, Tone 450
 Mlakar, Boris 18, 22–23, 91, 453
 Mlinar, Frida 274
 Mlinar, Jaka 132–133, 216–217, 453
 Moder, Janko 22, 26, 454
 Monterccchia 109
 Montgomery, Helen 50, 52, 77, 85, 405
 Montieri, Antonio 67
 Mozart, Wolfgang Amadeus 181
 Mozetič, Albin 235, 255–356
 Mrkun, Anton 65
 Mrše, Janez 290
 Mrše, Nežika 157
 Musar Jože/Marjan (1931) 289, 301
 Musar, Jože (1928) 247
 Musar, Jožef 243
- N**
- Nemanič, Jože 60, 448
 Niccodemi, Dario 215
 Nobbs 191, 196–197
 Nose, Janez 95
 Nose, Maks 288
 Novak, Franc 92, 94
- O**
- Oakes 86, 169
 Ocvirk, Anton 297
 Odar, Alojzij 11, 260–262, 409
 Okoren, Franc 368

Okorn, Jaka 454
Omahen, August (Gustav) 109,
147, 173, 205, 236
Omahen, Nikolaja 243
Omahna, Jože 165, 284, 286,
357
Omerzu, Friderik 288
Opeka, Francka (Franciška)
234, 323, 326, 383, 385
Opeka, Mihaela 323
Oražem, Mimi 157
Orehar, Anton 67, 90–91,
117–118, 150, 157, 235, 284,
286, 307, 357, 360, 368, 370,
373–374, 414, 428, 438
Ormesher, Klement 190–191
Orožen, Franc 393
Osana, Janez 69
Osana, Jože 127, 181, 194,
281, 284, 286, 301–302, 310,
356–357, 373
Osana, Zdenko 372
Osterc, Ana 246
Osterc, Franc 243
Ovsenek, Jože 37
Ovsenek, Marija 244
Owen 186
Ozvald, Karol 297
Ožura, Anton 245, 290, 368

P

Padar, Jože 65, 94, 112, 235,
255–257, 263, 279, 310, 373
Palčič, Milan 68
Palčič, Stanko 150

Papež, Franc (France) 282, 289
Pavlenč, Jože 289
Pavlič, Jelka 244, 255
Pavlič, Jože 69–71, 454
Pavlinič 129
Pavlovčič, Milan 172, 189, 194,
327, 383–385
Pavlovčič, Roman 35
Pavšer, Boris 1210, 212, 222
Perharič, Janez 136, 284, 286,
286, 301–302, 357–358, 364–
365, 368
Perhavec, Jakob 209
Perini, Norbert 117, 119
Pernišek, France 27–29, 454
Peron, Juan 7
Peršuh, Janez 244, 254, 289
Peršuh, Marija 289–290
Peršuh, Vida 92, 94, 283–284,
307, 358
Perušina, Ilja 189
Peter II. 77, 123, 207, 398
Peterlin, Jože 71–72, 230,
234–235, 237, 249, 255, 257,
259, 263, 279
Peterlin, Majda 400–401
Petje Sedej, Helena 234, 273–
274, 276, 285, 344, 352
Petje, Ignacij 284, 286, 302, 371
Petkovšek 130
Petkovšek, Ivan 245
Petrarca, Francesco 303
Petrič, Ivan 172
Petrič, Jože 372
Petrovič 208

- Pierpaoli, Secondo 178
 Pij XII. 53, 71, 123, 332
 Pintar, Janez 284, 286, 302
 Pirc, Aleksander 398
 Pirnat 209
 Pišorn, Stanislava 289
 Plahuta, Janez 221–222
 Planinc, Maks 210, 222, 398
 Plečnik, Jože 69, 117
 Pleničar, Dušan 216
 Podbersič, Renato 454
 Podobnik, Jože 289
 Podržaj, Toni 57, 126, 454
 Pogačar, Andrej 68–71, 123, 164, 284, 454
 Poglajen, Manca 59, 448
 Polak, Janko 393
 Poljšak, Marica 288
 Ponikvar 206
 Porenta, Josip 22
 Povše, Emil/Milan 245, 291, 303, 356
 Poznič Mazières, Marjana 454
 Pregelj, Dare 357, 372
 Pregelj, Ivan 297
 Pregelj, Srečko 319, 372
 Prelog, Franc 150, 211, 376
 Premrl, Stanko 197
 Prešeren Anton 262–263, 454
 Prešeren Milan 246, 290
 Prešeren, France 20, 137, 201, 294, 370
 Prezelj, Ivan 22
 Priestley, V. 406
 Prijatelj (družina) 156
 Prijatelj, Alenka 67, 117, 150, 342, 414, 447–448, 455
 Prijatelj, Francišek (Franc) 245, 290, 368
 Prijatelj, Ivan 37, 90, 92, 122, 149–150, 226, 234–235, 239, 249–250, 254–255, 257, 259, 261, 263–264, 266, 269–271, 279, 281, 283, 285–286, 292, 295, 302, 333, 341, 350, 354, 357, 359–360, 364, 366, 368, 370, 374, 402, 413, 414, 442, 431, 454
 Prijatelj, Jože (Jožef) 244, 254, 289
 Prijatelj, Kristina (ml.) 247, 252, 291, 342, 447–448
 Prijatelj, Kristina 310
 Prijatelj, Marija 275, 303
 Prijatelj, Olga 275
 Prijatelj, Vera 155, 243, 289, 301, 448
 Primožič, Slava 248
 Primožič, Slavka 157
 Primožič, Stanislava 291, 303
 Pringle, J.F. 206
 Puš, Jože 291, 303
 Puš, Ludvik 454
 Pušenjak, Dušan 216
- R**
- Radovič, Leopoldina 280
 Raffaello 332
 Rajer, Simon 357–358, 368, 372

Ramovš, Fran 297
Rant, Jože 172, 454
Rauh, Danijela 274
Rauh, Ivan 275
Rauh, Marija 274
Ravetta, Umberto 163, 181
Ravnihar, Janez 175
Ravnikar → glej Ravnihar
Redeal, Edmund 171
Reja, Frančiška (Francka) 323, 379
Rembrandt, van Rijn 332
Remec, Bara 135, 430, 441
Remec, Bogumil 22
Reselj, Alojzija 187
Reven, Stanislav 280
Rezelj, Alojzij 240
Rezelj, Jože 337
Rezelj, Lojze 454
Rideal, E.T. → glej Redeal
Rihar, Lenart 451, 454
Roblek, Peter 218, 400–401
Rosen, Maurice 50, 52, 77
Roš, Marko 303
Roški 206
Rot, Andrej 245
Rot, Zdenko 10, 216, 393, 398–400, 454
Rotolo 163
Rowe 87, 113
Rozman, Ciril 245, 290, 368, 408, 422, 448, 455
Rozman, Marija 139
Rožman, Gregorij 22, 53, 61, 70, 118, 410, 452

Rudolf, Jože 94, 374
Ruggero 192
Rulitz, Florian Thomas 20, 455
Rupar, Roza 275
Rupar, Veronika 275
Rupnik, Leon 77, 79
Rupnik, Vuk 20
Rus, Jože 136
Rus, Julka 119
Rus, Roman 55, 455

S

Savelli, Emil 215
Savelli, Julij 92, 94, 122, 125, 165, 357–358
Schart, Viktor 232, 235, 257, 263, 279, 281, 285
Selan, Marko 454
Seljak, Anton (Tone) 246, 291
Sentočnik, Leopold 405
Sevčnikar, Franc 244, 255, 290
Shakespeare, William 129, 164, 421, 431, 441
Simoncini 335
Simoni, John 264–265
Skvarča, Ivan 176
Skvarča, Manica 379
Skvarča, Stanko 221, 390, 398
Smerkollj, Anton 179
Smersu, Jurij 240
Smersu, Miha 196, 381, 383, 447–448
Smersu, Mihael 243
Smersu, Rudolf 172, 186–187, 325, 337, 383, 387, 412

Snoj, Jože 284, 286, 299, 301–302, 310–311, 357, 408
Snoj, Stane 41, 447–448
Solazzi, Vittorio 335
Sommeregger, Nevenka 448
Sorrieri, Antonio 227, 318, 321, 394, 405
Sparhak(e)lj, Anka 344
Sparhakl, Ana 288
Sparhakl, Marjeta 246, 291
Starc, Alojzij 246, 290
Stare, Miloš 11, 449–450, 453
Starich Anna → glej Stariha, Ana
Stariha, Ana 109
Starman, Lojze 48, 448
Starman, Majda 234, 448
Steinback, John 163
Stopar, Anton 236, 320–321, 324–326, 331, 333, 336, 379, 382–383, 385
Strgar, Milica 11, 24, 30, 52, 68, 75, 91, 131, 144, 152, 177–178, 184, 204–205, 210, 223–224, 234, 270, 283, 325, 344, 357, 389, 392, 397, 426, 437, 455
Stritar, Josip 294
Sulatzky/Sulacki Ivan 172
Susman, Franc 246, 290
Suzzi, Frančišek 335–336
Svetlič, Dušan 172, 188, 195, 383, 386
Svetlič, Milena 383
Svoboda, František Xaver 129

Š

Šabec, Anton 172
Šali, Severin 301
Šantel, Henrieta 135
Šantel, Saša 135
Šaruga, Matija 118, 212, 295–296
Šeme, Jože 131
Šemrov Anica 451
Šercer, Martina 243
Šifrer, Vilibald 326, 172
Šilc, Pavla 289
Šivic, Nikolaj 248, 257
Škerbec, Jože (Jožef) 240, 242, 413, 455
Škerbec, Matija 37
Škof, Viktor 400
Škrabec, Stanko 92, 94
Škrbe, Nada 139
Škrbe, Stanislav 234, 273, 345–346
Škrbec, Vera 119
Škrjanec, Adolf 290
Škul, Karl → glej Škulj, Karel
Škulj, Anton 291, 303
Škulj, Edo 409–410, 455
Škulj, Edvard 284
Škulj, Karel 65, 90–91, 267
Šmajda, Albin 16
Šmalc, Ivanka 119
Šmalc, Ludvik 288
Šonc, A. 196
Špeh 129
Špendal, Janez 158
Šprajcer, Franc 92

Šproc 278
Šproc, Anton 240, 288
Šproc, Milan 288
Štancar (Štancer), Jožica 242, 289
Štancar, Ignacij 306, 374
Štancer, Branko 288
Štancer, Ludvik 92
Štancer, Marija 247
Štefančič, Franc 172
Štrancar, Ignacij 284, 286, 302
Štrukelj, Pavel 234, 248, 257, 273, 275
Štrukelj, Štefanija 290, 368
Šturm, Ruža 235, 237, 255, 257, 279, 281, 285
Šubic, Mirko 135
Šuklje, Fran 309
Šuster, Andrej – Drabosnjak 163
Šuštar, Jožef 271
Šuštaršič, Ernest 386
Šuštaršič, Ivan 309
Šuštaršič, Radko 172, 314, 386
Šušteršič, Gizela 324, 379
Šušteršič, Mirko 338
Šušteršič, Ratko 326
Šušteršič, Slavica 326
Švent, Rozina 11, 20, 30, 134, 216, 223, 455

T

Tavčar, Ivan 257, 301, 309
Telič, Rezika 119
Terčič, Remigij 291, 303

Teuerschuh, Ivan 176, 236–237, 255, 279, 327
Tidelman (Tiddeman), Rachel 175
Tiennoe 171
Todorovich 219
Tomas 219
Tomasco 206
Tomazin, Franci 33
Tomazin, Metka 315, 448
Tomazin, Lovrencij 289
Tomazin, Lovro 242
Tomc, Alojzij 260, 409
Tomc, Matija 300
Tomc, Nikolaj 240
Tommaseo, 365
Troha, Rajko 395
Tršar, Marjan 191
Tršinar, Bogomir 248, 257
Trtnik, Marija 337
Truhlar, Vladimir 165
Turk 180
Turk, Angela 275
Turk, Milka 274
Tydeman, Rahela 188

U

Udovč, Alojzij 172
Urbančič, Anton 137, 172, 352, 412
Uršič, Majda 191
Uršič, Marija 247

V

Vadnjal, Aleksandra 242

Vales, Alfonz 297
Valjavec, Matija → glej Orehar, Anton
Varrichione, Luis 85
Veber, France 297
Velikonja, Narte 128, 134, 293
Verbič, Franc 297
Verbič, Lojzka (Alojzija) 180, 234, 322–324, 334
Verbič, Pavel 327
Verbič, Štefka 327
Verbinc 263
Vičič, Hieronim 289
Vičič, Olga 109
Vidic, Franc 179
Vidmar, Anton 179
Vilnik, Vladimir 301
Vitrih, Vladimir 243, 289
Vivaldi, Antonio 196
Vivod, Avgust 92, 94, 110, 125, 151
Vodnik, Valentin 257
Vodopivec, Janez 165
Volč, Ivan 172
Volčan, Alfred -> glej Smersu, Rudolf
Volovšek, Milan 191, 194, 321, 327
Vombergar, Joža (Jože) 128, 286, 357, 448
Vombergar, Jure 452, 455
Vošnjak, Bogomil 178
Vrečar, Ivan 235, 237, 263, 279
Vrtačnik, Jožef (Jože) 245, 290
Vurnik, Stanko 297

W

Wall 104, 108, 123, 307, 314
Warner, P. 9, 40
Weden, Paul G. 87
Widdeman, Rachel S. 324
Willenpart, Marjan 128, 163
Wojtila, Karel 156
Wolbang, Karel 119

Z

Zagoršek, France 69
Zajc, Nikolaj 274
Zajec, Aleksander 274
Zajec, Irena 288
Zajec, Leopold 288–289
Zajec, Marta 289
Zakrajšek, Jože 236
Zaletel, Vinko 41
Zaveljcina, Mihela 414, 455
Zazula, Gabriel 357
Zazula, Pavla 234, 284, 344
Zazula, Rafael 273, 275
Zazula, Stanko 239–240, 242, 289
Zdešar, Janez 18, 447–448
Zemljak, Stanislav (Stane) 284–286, 357
Zemljíč, Vid → glej Debeljak, Tine
Ziherl, Jožef 172
Zorko, Stanko 119, 179
Zrimc/Zrimec, Rudolf 284, 301–302, 357–358, 368
Zupan, France 201, 393
Zver, Ivan (Janez) 393, 395

Ž

Žagar, Ljudevit 37

Žakelj Filip 449

Žavbi, Avgust 181, 327,
383–385

Železnik, Vera 234, 352, 390

Želko, Alfred 139

Žibert, Jakob 178, 450

Žitko, Stanislav (1929) 290

Žitko, Stanislav (Stanko)
(1896) 65, 91, 92–95, 110,
269–270, 310, 314, 327, 413

Žitko, Vladimir 297

Žitnik, Jelena 246, 291

Žitnik, Majda 273, 275

Žitnik, Vinko 312

Žitnik, Zvone 214–216

Žnidar, Ivan 219, 222, 448

Žnidar, Silvi 157, 456

Žužek Janja 248, 257, 307, 408,
451

Žužek, Alojzij 245

Žužek, Angela 234, 284, 344–
345, 352

Žužek, Anton 242

Žužek, France (Franc) 172,
285, 383, 412

Žužek, Silva 244, 255

Žužek, Terezija 247

O AVTORICI

Helena Jaklitsch se je rodila leta 1977 v Novem mestu v kočevarsko-slovenski družini. Na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani je študirala zgodovino in sociologijo. Leta 2008 je na oddelku za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani magistrirala, leta 2016 pa s temo Slovensko begunsko šolstvo v taboriščih v Avstriji in Italiji od 1945 do 1950 doktorirala. V disertaciji je predstavila bogastvo in izrednost šolske dejavnosti slovenskih političnih beguncev v taboriščih v Avstriji in Italiji. Za fotografsko monografijo *Cvetoči klas pelina* (Ljubljana 2014) je pripravila spremno študijo ter kot soavtorica skupaj z NUK in Rafaelovo družbo pripravila razstavo in izdajo knjige *Rojstvo novih domovin* (Ljubljana 2017), ki jo je tudi souredila. Je tudi strokovna sodelavka pri Rafaelovi družbi. O življenju slovenskih povojnih beguncev predava po vsej Sloveniji in tudi v tujini. Poleg slovenske novejšje zgodovine raziskuje tudi zgodovino Kočevarjev. Je članica uredniškega odbora revije *Tretji dan* in revije *Zaveza* ter avtorica več strokovnih in poljudnih člankov.

Cena: 27 EUR

9 1789616 1386944

Inštitut za novejšo zgodovino